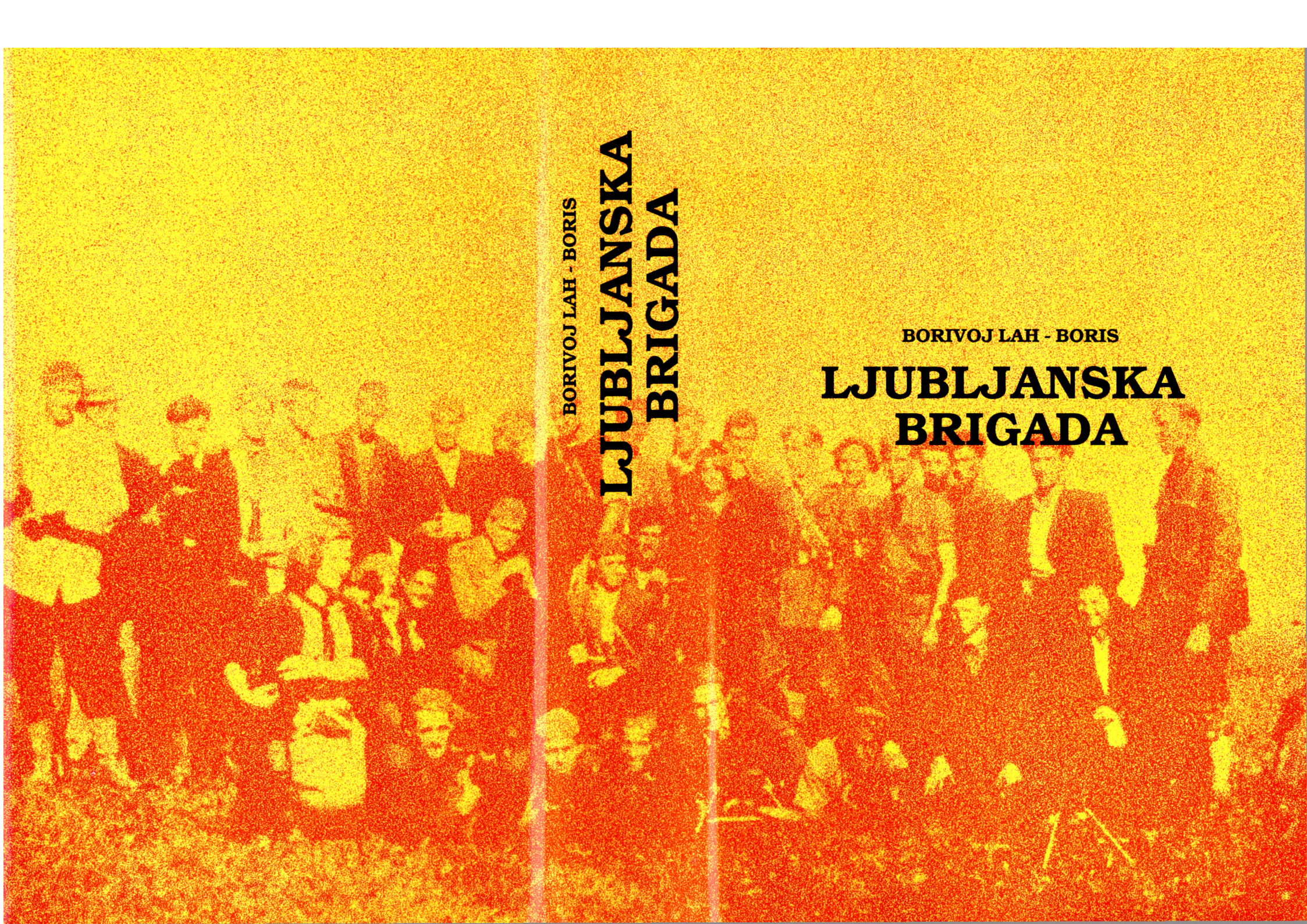

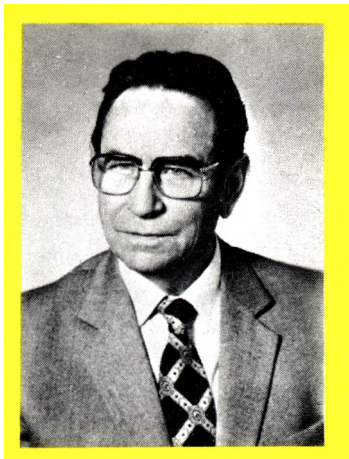

BORIVOJ LAH - BORIS

LJUBLJANSKA BRIGADA

BORIVOJ LAH - BORIS

LJUBLJANSKA BRIGADA

Avtor monografije o Ljubljanski brigadi BORI VOJ LAH

- BORIS je bil rojen 26. julija 1915 na Stari Gori, občina Gornja Radgona. Aprilska vojna 1941 ga je doletela kot aktivnega oficirja bivše jugoslovanske vojske v Boki Kotorski. Ko je Jugoslavija kapitulirala, je postal vojni ujetnik. Italijani so ga odpeljali v Albanijo, od tam v južno Italijo, potem pa na Reko, da bi ga izročili Nemcem. Izkoristil je priložnost in pobegnil v Ljubljano. V juliju 1941 se je s svojim sošolcem Ljubom Šercerjem, kasnejšim narodnim herojem pridružil Molniški partizanski četi, vendar so ga Italijani v začetku avgusta v Škofljici aretirali in zaprli. Leto dni je prebil v ljubljanskih zaporih, potem so ga Italijani odgnali v internacijo v Gonars, Corropoli in v zapor v Teramu. Ob kapitulaciji fašistične Italije se je najprej pridružil italijanskim partizanom, potem pa se je po skoraj 1000 km dolgi poti prebil nazaj med slovenske partizane.

Po vrnitvi v Slovenijo v začetku leta 1944 je bil v 7. korpusu operativni oficir artilerijskega divizion 18. divizije in 10. SNOB "Ljubljanske", konec maja pa načelnik štaba pravkar ustanovljene Prve slovenske artilerijske brigade. V sklepnih operacijah NOV na Slovenskem je bil imenovan za komandanta Prve slovenske artilerijske brigade in je to ostal do aprila 1946, ko so brigado razpustili.

Do upokojitve leta 1968 je v JLA opravljal razne poveljniške štabne in predavateljske dolžnosti v enotah in višjih šolskih ustanovah v činu polkovnika. Po upokojitvi je sodeloval pri ustanavljanju in organiziranju Teritorialne obrambe Slovenije, potem pa se je posvetil vojaško teoretičnim in zgodovinskim vprašanjem. Na Ekonomski fakulteti Borisa Kidriča

Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani je bil izvoljen v naziv izrednega profesorja za predmet splošna Ljudska obramba in družbena samozaščita. Vzporedno s predavanji se je lotil pisanja monografije Prva slovenska artilerijska brigada, ki je izšla leta 1975, potem pa še Artilerija 9. korpusa, ki je izšla leta 1985. Leta 1986 je dobil "NAGRADO VSTAJE SLOVENSKEGA NARODA"

Takoj po izidu druge knjige se je lotil pisanja tretje monografije Ljubljanska brigada, v kateri je poskušal prikazati bojno pot borcev in objektivno zgodovinsko podobo brigade v partizanskem bojevanju od njene ustanovitve do konca vojne. Pisanje odlikuje prepričljivost in obilica zbranega dokumentarnega in spominskega gradiva, še bolj pa objektivnost zgodovinskega orisa, kar je monografijo očitno močno približalo takratnim vojnim dogodkom.

Predsednik odbora
Skupnosti borcev Ljubljanske brigade
Stanko Kamnikar

CIP - katalogizacija v knjigi
Narodna in univerzitetna knjižnica. Ljubljana

940.541.46(497.12)"1943/1945"

LAH, Borivoj
Ljubljanska brigada / Borvoj Lah - Boris;
(skice izdelal Vladimir Štimac). - Ljubljana: Odbor
skupnosti borcev Ljubljanske brigade, 1990

BORIVOJ LAH | BORIS

LJUBLJANSKA BRIGADA

LJUBLJANA 1990
ZALOŽIL ODBOR SKUPNOSTI BORCEV LJUBLJANSKE BRIGADE

UVODNA BESEDA

Dolga, silno naporna in krvava bojna pot, ki so jo prehodili borci 10. slovenske narodnoosvobodilne udarne brigade Ljubljanske? od 11. septembra 1943 pa do 9. maja 1945, ko so zmagovito vkorakali v Ljubljano, katere ime Je brigada nosila. Je ovenčana s slavo.

Njen oris Je namenjen vsem preživelim borcem, pa tudi potomcem vseh tistih znanih in neznanih neposrednih udeležencev, ki so za svobodo svoje domovine žrtvovali svoje življenje in prelili svoje kri po slovenski in tudi v sosednji zemlji bratske Hrvaške.

Namenjena pa Je tudi mladini in prihodnjim rodovom kot spomin na obdobje velike epopeje, v kateri so neposredni udeleženci narodnoosvobodilne vojne dokazali visoke moralne vrednote, ki so bile pogoj za zmago v spopadu s takrat najmočnejšo in s fanatizmom zaslepljeno vojaško silo na svetu.

Vsebinska zasnova opisa bojne poti izhaja iz bogatega dokumentarnega gradiva, shranjenega v Inštitutu za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani sedaj Institut za sodobno zgodovino, in pričevanj neposrednih udeležencev boja. Monografija do podrobnosti obravnava predvsem naloge, ki jih Je brigada dobivala od nadrejenih štabov, JcaJco jih Je izvajala sama ali v sodelovanju z drugimi partizanskimi enotami in s kakšnimi rezultati. Da knjiga ne bi bila preobširna in bi talco bila zato tudi cenejša, so iz pričevanj, spomini in doživetij nekaterih neposrednih udeležencev vpleteni v vsebino le odlomki. V odboru skupnosti borcev Ljubljanske brigade so gradivo za monografijo zbirali vrsto let in mi ga dali na voljo, tako da mi Je bilo delo izredno olajšano. V veliko pomoč so mi bili knjiga Dnevnik partizana, U. del ki Jo Je napisal Hinko Bratož - Okl in Je izšla pri zavodu Borec v Ljubljani leta 1961, dnevnik Milana Juričeva - Jugova in Marjana Mikca, ki sta oba shranjena v arhivu IZDG, ter osebni dnevnik Marka Vrhunca, objavljen v njegovi knjigi Srečna mlada generacija, zapis za zgodovino 1941 - 1945, ki Jo Je 1989 leta objavila Založba Obzoi je iz Maribora.

V zbranem dokumentarnem gradivu je mnogo pomembnih elementov in podatkov, na temelju katerih Je bilo sorazmerno lahko rekonstruirati bojno pot brigade in prikazati boje, mnogo težje pa je bilo ugotavljati te elemente iz dokumentarnega gradiva sovražnika, kije siromašno, pomanjkljivo in neobjektivno. Seveda je bilo zato težko ugotavljati resnico o končnih izidih bojev, predvsem o izgubah.

Med pisarjem monografije so ml člani odbora skupnosti borcev ljubljanske brigade neprenehoma pomagali, moje delo spremljali in ga usmerjali ter mi zagotavljali potrebna finančna sredstva za materialne stroške.

Seznama borcev in povelniškega kadra sta sestavila Leon Smerafc In Bojan Belingar. To Je bilo Izredno zahtevno delo, ki sta ga omenjena tovariša opravila natančno in odgovorno, zato se Jima posebej zahvaljujem, tako kot tudi Vladimiru Štimcu, ki Je spretno narisal skice in Jih pripravil za tisk.

Svoje prispevke v pisni obliki alt ustno so ml posredovali tovariši Rudo\f Hribernik - Svarun, Jože Ožbolt, Stane Kamnikar, Alojz Kojin, Bo/an Belingar, Joža Bizjak, Dušan Vodeb, Stane Pečar in Pepca Udovič. Posebej se želim zahvaliti tovarišici Vidi Deželak in tovarišu Jožetu Novaku, ki sta opravila recenzijo kot strokovna recenzenta komisije za zgodovino pri predsedstvu Republiškega odbora ZŽR NOV Slovenije in moje delo ter pisanje monografije ves čas strpno spremljala, mi ljubez-nivo ter strpno pomagala, me med delom usmerjala, mi dajala zelo koristne nasvete in navodila ter s svojimi bogatimi izkušnjami mnogo pripomogla, da sem delo uspešno končal.

Autor

I. UVOD

1. Vojaško - politične razmere poleti 1943 v svetu Jugoslaviji in Sloveniji.

Za peto leto druge svetovne vojne je bilo značilno, da se je kazalec na tehtnici zmage naglo nagibal v korist sil pro-Uhltlerjevske koalicije. Sile osi Rim - Berlin - Tokio so vedno pogostejše doživljale poraze na vseh vojskovallših.

Sovjetska zveza in njena Rdeča armada, ki je nosila poglavitno breme druge svetovne vojne. Je popolnoma iztrgala pobudo iz Hitlerjevih rok in začel se je proces izгона nemškega okupatorja iz dežele.

Na jugu so Angloamerlčani po porazu Nemcev In Italijanov v Afriki trdno stopili na italijanska tla. Italijanski kralj je bil prepričan, daje vojna izgubljena; da bi popravil ugled savojske dinastije ter si pridobil podporo zahodnih zaveznikov. Je dal Mussolinija zapreti, novo oblikovana vlada pa je razpustila fašistično stranko.

Vojna sreča se je obrnila tudi na tihomorskem vojskovallšču. Tudi tam je prešla pobuda v roke zahodnih zaveznikov, ki so začeli postopoma osvobajati Maršalska in Salomonska otočja.

Kljub zmagam sil protihitlerjeve koalicije nacionalsocializem in fašizem še nista bila poražena. Trdovratno sta se upirala in poskušala vse, da bi ponovno prevzela pobudo in spremenila razpletanje dogodkov. Nemški vojaški škorenj Je vse huje tlačil prebivalce v zasuznjenih delih Evrope. Specializirane Hitlerjeve horde, posebej usposobljene za uničevanje vsen, ki bi se poskušali upirati, so neprizanesljivo uničevale in pobijale goloroke prebivalce in vsak poskus neposlušnosti krvavo maščevale.

V zaledju nemške vojske pa je prav tak teror vzbujal vse močnejši odpor naprednih sil. V nekaterih deželah so nastala narodnoosvobodilna gibanja, v drugih odporniška.

Najbolj se je narodnoosvobodilno in gverilsko gibanje razvilo v Sovjetski zvezi in na Poljskem, v Jugoslaviji pa se je narodnoosvobodilna vojna dotlej razmahnila že tako zelo, daje dejansko predstavljala drugo fronto na Balkanu. Nemški okupator in njegovi sodelavci so ga zaman poskušali uničiti. To jim ni uspelo niti s silovito četrto niti s peto ofenzivo, ki so jo z veliko premočjo izvedli Nemci in Italijani s številnimi enotami domačih izdajalcev.

Narodnoosvobodilno gibanje Jugoslavije je nepretrgoma raslo in se krepilo. Poleti 1943je doseglo že take razsežnosti, daje imelo štiri korpuse, 18 divizij, 57 brigad in 70 partizanskih odredov. Te sile so vezale nase 37 sovražnikovih divizij (13 nemških, 17 italijanskih in 2 madžarski) pa še celo vrsto manjših okupacijskih policijskih, orožniških in raznih drugih kvislinških oddelkov.¹

Kakor na celotnem jugoslovanskem območju se je narodnoosvobodilno gibanje razvijalo in krepilo tudi v Sloveniji. Organizacije Osvobodilne fronte so se pod vodstvom Komunistične partije Slovenije

utrdile in razmahnile. Zajele so osnovne plasti ljudstva ne samo v Ljubljanski pokrajini, temveč tudi v vseh drugih predelih Slovenije.

Na razvoj narodnoosvobodilnega gibanja Je ugodno vplival prihod zavezniške vojaške misije 27. junija 1943 s kanadskim majorjem Willlamom Jonesom na čelu.

Nastale politične razmere doma in v svetu, zlasti pa padec fašizma v Italiji, o čemer so krožile napovedi že konec pomladi, ter pričakovani prehod Italije na stran zahodnih zaveznikov so zahtevali tudi korenite spremembe v taktiki bojevanja ter vodenju in poveljevanju. Zavežljiva tega Je Glavni štab NOV in POS dne 23. julija 1943 zbral šest narodnoosvobodilnih brigad v Poljanski dolini, Južno od Dolenjskih Toplic, ter ustanovil partizanski diviziji, ki jima je Vrhovni štab "NOV in POS" dodelil zaporedni številki 14 in 15.

Štirinajsto divizijo so sestavljale štiri brigade: 1. SNOUB "Toneta Tomšiča", 2. SNOUB "Ljuba Šercerja", 3. SNOUB "Ivana Gradnika" in 7. SNOUB "Franceta Prešerna", Petnajsto pa dve : 4. SNOUB "Matije Gubca" in 5. SNOUB "Ivana Cankarja"; pridružila naj bi seji tudi 6. SNOB "Slavka Šlandra", ki jo Je štab 4. operativne cone nemudoma začel sestavljati iz štajerskih partizanskih enot.

Z oblikovanjem divizij je tudi slovenska narodnoosvobodilna vojska enako organizirana kot v drugih predelih Jugoslavije.²

Takoj po ustanovitvi sta diviziji odšli v napad na sovražnika v Žužemberku. Toda v izredno huih bojih postojanke nista mogli popolnoma zavzeti, pač pa sta njeni posadki prizadejali take izgube, da je čez nakaj dni Žužemberk zapustila.

2. Priprave na kapitulacijo Italije

Izvršni odbor Osvobodilne fronte (IOOF) in Centralni komite Komunistične partije Slovenije (CK KPS) sta se na zlom Italije začela pripravljati talcoj po izkrcanju zahodnih zaveznikov na Siciliji, zlasti pa potem ko je v Italiji padel fašizem. V smernicah, okrožnicah in drugih dokumentih, ki sta jih pošiljala nižjim organom, komitejem in odborom Komunistične partije Slovenije (KPS), Osvobodilne fronte (OF) in Zveze komunistične mladine (ZKM) ter drugim, sta zahtevala, da naj pospešujejo mobilizacijo tudi v tistih krajih, ki jih je italijanski okupator obdal z žico in okopi, da naj začnejo razoroževati italijanske vojake ali pa jih pridobivati za boj proti Nemcem, pripravljati pa naj se začnejo tudi na množičen odpor proti Nemcem, če bi poskušali zasesti predele Slovenije, ki jih držijo Italijani.

Prejete naloge so vsi organi začeli odločno in enotno uresničevati. Na stotine aktivistov, članov Komunistične partije Slovenije, je obiskovalo celice KPS in terenske organizacije, da so jih seznanili z nastalim položajem in pojasnili naloge. ^{**\}

Tako ogromno organizacijsko politično delo ni ostalo brez sadov. V Ljubljani so že v drugi polovici julija ustanovili posebno mobilizacijsko komisijo, katere člani so bili: član okrožnega komiteja KPS Leopold Krese - Jošt, komandant ljubljanskega štaba Narodne zaščite (NZ) Tone Černivec - Tomaž, Stane Dolenc - Čiko, Ivo Levstik, Goje Ožbe -

Šimen, Fedor Košir, Tihomil Žigon - Lovrek, Stanc Glavač, Janez Zalar in Majda Peruzzi - Urška. Komisija je takoj začela delovati in mobilizacijske priprave so stekle. Posebno skrbno so zbirali orožje ter druge materialne potrebščine in opremo za partizanske enote, potem pa vse to začeli tudi odvažati iz Ljubljane. Janez Zalar v članku Nekaj o delu mobilizacijske komisije med drugim piše: "(...) Samega ilegalnega blaga nismo mogli enostavno naložiti na vozove, ker je bila kontrola na blotcu zelo ostra, materiala pa je bilo zelo mnogo. Morali smo ga dobro zamaskirati med druge stvari. Prevažali smo ga v trugah, pod gramozom, pod listjem in sfamo, pod krompirjem in špecerijo (...)**?

Proti koncu avgusta je mobilizacijska komisija poslala iz Ljubljane nekaj oficirjev bivše Jugoslovanske vojske, take, ki so jih Italijani izpustili iz ujetništva in je zanje Glavni štab NOV in POS organiziral posebne politične tečaje, pa tudi kulturnike, zdravnike in novinarje ter druge strokovne kadre, ki jih je narodnoosvobodilna vojska vse bolj potrebovala.

Večina jih je morala čez utrjeni pas, ki so ga Italijani zgradili okrog Ljubljane že 1942 da bi preprečili vsak stik mesta s podeželjem in ločin prebivalce od partizanov. Izhode iz mesta so strogo nadzorovali in prebivalci so mesto lahko zapuščali samo s posebnimi prepustnicami. Ljubljano so spremenili v ogromno taborišče, "strateško naselje", kar so po drugi svetovni vojni uporabljali tudi drugi okupatorji, zlasti Američani v vietnamski vojni.

Utrdbeni pasje imel 69 bunkerjev in 41 km dolgo žično oviro okrog in okrog mesta. Trideset kilometrov tega žičnega obroča je bilo pod električnim tokom nizke napetosti, 2,4 km pa pod visoko napetostjo. V ta pas so spadale tudi mnoge zgradbe za stanovanje vojaštva in železobetonski bloki ob cestah.

Mobilizacijske probleme je redno obravnaval tudi okrožni odbor OF za Ljubljano. Presodil je, da bi lahko mobilizirali in poslali v enote NOV 4500 ljudi in da bi od teh bilo 800 do 1000 takih, s katerimi bi ustanovili posebno, Ljubljansko brigado.⁴

Tako kakor vodstvo narodnoosvobodilnega gibanja so se tudi Nemci dobro zavedali kriznega stanja, v katerem je bila njihova zaveznica Italija, ter posledic, ki bi jih lahko nenadna kapitulacija povzročila. Bali so se okrepljene Narodnoosvobodilne vojske Slovenije, ki bi jim v trenutku italijanskega vojaškega zloma lahko pretrgala in uničila prometne zveze z italijanskim vojskovališčem ki so imele zanjo poseben strateški pomen. Pričakovali pa so tudi množičen odpor prebivalstva v Ljubljanski pokrajini in v Ljubljani.

Da bi se izognili presenečenju, so se naglo začeli pripravljati za vdor v Italijo in v predele pod italijansko okupacijo v Sloveniji ter iskali povod za to.

Na Gorenjskem in Koroškem so razvrstili 71. pehotno divizijo, predvideli pa so za to nalogo tudi oddelke graničarjev in 14. motorizirani policijski polk SS, z območja Zagreba.

Enote 71. divizije so nemško-italijansko mejo prestopile 26. avgusta v treh kolonah z izgovorom, da Italijani niso več sposobni zaščititi prometnih komunikacij. Dokaz za to naj bi bil uspešni napad

Tomšičeve brigade v noči na 24. avgust 1943 na nemški tovorni vlak med Preserjem in Borovnico, ko so partizani pobili in ujeli 14 nemških vojakov ter uničili dve lokomotivi in 22 vagonov vojaškega materiala.

Skozi Ljubljano je šla tretja kolona. Sestavljali so jo 211. grenadirski polk, 1. divizion 171. topniškega polka in polk planinskih lovcev "Admont". V mestu Je prenočila, dne 27. avgusta nadaljevala pohod proti Trstu ter tja prišla 29. avgusta zvečer. V Ljubljanski pokrajini Ja ostal polk planinskih lovcev Admont", ki so ga sestavljali 138. rezervni polk planinskih lovcev iz Maribora, četa 48. bataljona tankovskih lovcev in korpusna podoficirska šola iz Admonta. Drugi bataljon 138. polka planinskih lovcev je ostal v Ljubljani, drugi deli pa so zavzeli položaje od železniški progi od Ljubljane do Rakeka.

Tretjega septembra so na območje Ljubljane pripeljali še dve bateriji lahkih protiletalskih topov iz 734. diviziona in jih postavili na jugozahodni rob Ljubljane.

Poveljstvo 11. italijanskega armadnega zbora, ki Je bil v veliki premoči, saj je bilo takrat v Ljubljani več tisoč njegovih vojakov, ni storilo ničesar, da bi preprečili prodor Nemcev na ozemlje, ki so si ga lastili Italijani. Italijanski armadni poveljnik Gambara Je najprej protestiral, potem pa se je osebno odpeljal naproti nemškim četam, ki so nato brez večjih težav zavzele najpomembnejše strateške in operativne točke ter dosegle vse načrtovane cilje.⁸

3. Kapitulacija Italije in razorožitev italijanske vojske

Kapitulacijo Italije je italijanska vlada objavila dne 8. septembra proti večeru, čeprav Jo je podpisala že pet dni prej. Med partizani, ki so ta dan začeli stiskati obroč okrog sovražnikove postojanke v Grčari-
cah, so se sprva razširile nasprotujoče si vesti o tem dogodku, zvečer pa, ko Je Glavni štab NOV in POS potrdil resničnost dogodka. Je med njimi zavladalo nepopisno veselje. Rudolf Hribernik - Svarun, komandant 2. bataljona brigade "Ljuba Serčerja", med drugim pravi: "(...)Le s težavo sem preprečil, da borci niso začeli od veselja streljati v zrak. Med drugim je bilo slišati besede: "No. sedaj bo pa kmalu konec! Menda a sedaj ni več daleč dan, ko bo tudi Hitler moral poklekniti! Sedaj pa Eodo hudiča razbojniškega še bolj stisnili z vseh strani! Kaj bodo pa sedaj počeli beli hlapci brez svojega gospodarja in papeža!"

Vsi štabi in vse enote so še isti večer dobili ukaz, da naj nemudoma nastopijo kot slovenska ljudska oblast in izpolnjevalci premirja. Takoj naj se povežejo z italijanskimi vojaki in oficirji in od njih zahtevajo, da položijo orožje. Razorožijo naj tuai vse belo - in plavogardistične enote, njihove organizatorje in voditelje pa kot netilce bratomorne vojne aretiralo. Italijanom, ki bi se resno obvezali, da se bodo še naprej bojevali proti Nemcem, naj se orožje pusti in se jih vključi v partizansko vojsko. Na vsak način pa je treba preprečiti, da bi italijansko orožje prišlo v roke izdajalcev. V ukazu Je bila tudi naloga, da naj se proti Nemcem povsod začne "obči naroani odpor".

Hkrati z ukazom enotam je Glavni štab NOV in POS poslal tudi italijanskim poveljnikom poziv, naj brez sovražnosti sprejmejo oddelke NOV in POS, ki bodo prišli v njihove postojanke. Ravna jo naj se po

partizanskih navodilih, NOV Slovenije pa jim zagotavlja, da bodo pogoje premirja upoštevali njim v prid.¹⁰

Ko so podrejeni itabi prejeli ukaz glavnega štaba NOV in POS, so ga takoj začeli uresničevati. Inda 12. septembra razorožili divizijo Isonzo in fašistično grupacijo XXI. april v celoti, diviziji Lombardia in Cacciatore delle Alpi ter obmejne straže, karabinjerje in še druge manjše posebne enote 11. armadnega zbora pa deloma. Teh približno 30.000 italijanskih vojakov je razorožilo 6000 partizanov; to pomeni, da je vsak partizan razorožil po 5 Italijanov.¹¹

Italijanska vojska, ki je leta 1941 s silnim pompom prikorakala v Slovenijo, jo je po dveh letih boja morala klavrno zapustiti. Oficirji so z razpetimi bluzami hodili med moštvom, vojaki pa so namesto orožja nosili na ramah le borne cule. Vsi so s pospešenim korakom hiteli proti zahodu in skrbno pazili, da se ne bi srečali s svojimi dotedanjimi zavezniki - Nemci.

Od še pred dnevi do zob oborožene Mussolinijeve armade so sedaj slovensko zemljo zapuščali strti bataljoni in čete brez orožja, zastav in zmagovalnih oznak, oficirji pa, če jim je le uspelo, so svoja odlikovanja skrivali v najgloblje žepe.

Mnogo huje se je godilo tistim, ki so prišli v nemške roke. Okrepljeni 2. bataljon 138. nemškega rezervnega polka planinskih lovcev je v Ljubljani razorožil več tisoč italijanskih vojakov in oficirjev. Tistim redkim izjemam, ki so se obvezali, da se bodo še naprej bojevali v nemških vrstah, so orožje pustili, vse druge pa so odvedli v ujetniška taborišča. To se je zgodilo tudi vsem tistim, ki so se znašli skupaj z Nemci na zavarovanju železniške proge Ljubljana - Trst.¹³

Za odhajajočimi Italijani so v Sloveniji ostala pogorišča in mnogi grobovi nedolžnih žrtev, ki so vpila po maščevanju, toda niti enemu italijanskemu vojaku niso partizani skrivili niti lasu v maščevanje za storjene zločine. Široko slovensko srce je vsem prizaneslo.

n.

USTANOVITEV 10. SNOUB "LJUBLJANSKE"

1. Korenine nastanka

Deseta SNOUB (Slovenska narodnoosvobodilna udarna brigada) "Ljubljanska" (naziv "udarna" JI Je Glavni štab NOV in POS dodelil 27. februarja 1945) Je bila ustanovljena v vasi Golo dne 11. septembra 1943, četrty dan po objavi o kapitulaciji Italije. Ustanovili so Jo Ljubljanci, ki so prišli na osvobodeno ozemlje pri Igu.¹⁴

Korenine nastanka te slavne slovenske narodnoosvobodilne enote pa segajo globlje v obdobje pred kapitulacijo Italije.

Ljubljana Je bila ves čas - od trenutka zasedbe aprila 1941 pa do kapitulacije Italije moralna moč slovenskega naroda.¹⁵ Taka Je ostala tual po odhodu Italijanov vse do konca vojne, čeprav zaradi strahovitega teroja okupatoia in zlasti domačih Izdajalcev samo še bolj ali manj v potencialni obliki. V njej se Je narodnoosvobodilno gibanje rodilo in bila je izhodišče vsega, kar Je to gibanje plemenitilo. Take visoke vrednote so njeni prebivalci dokazovali na razne načine z raznovrstnimi in pestrimi oblikami boja in odpora, največkrat z množičnimi javnimi demonstracijami, manifestacijami in komemoracijami, ki so jih vodstva OF in KP spretno in smiselno organizirala in vodila, prebivalstvo pa kljub hudim povračilnim ukrepom fašističnih oblasti uresničevalo enotno, disciplinirano in bojovito.

Množične demonstracije in druge pester oblike odpora so se začele že leta 1941. in nadaljevale vse do kapitulacije Italije. Vrhunec so dosegle v prvih devetih mesecih leta 1943, ko so Ljubljanci kar 22 - krat javno demonstrirali.¹⁶ Množično in odločno so proti lakoti in mučenju po zaporih ter streljanju rodoljubov, demonstrirale Ljubljane prevzemale tudi najtežje naloge.¹⁷ V demonstraciji dne 1. avgusta 1943 je sodelovala desetisočglava množica in zahtevala, da izpuste internirance in jetnike. Proti njim so Italijani poslali vojake s tanki In karabinjeje. Dvaintrideset oseb so zaprli in jin še isti dan obsodili na dolgoletno Ječo.¹⁸

Vsi taki in podobni brutalni okupatoijevi ukrepi pa volje prebivalcev za odpor niso zlomili. Demonstracije, zlasti pa množične komemoracije na grobovih žrtev fašističnega divjanja so se ponavljale tudi še pozneje.

Vzporedno s pasivnimi oblikami odpora so Ljubljanci organizirali bojne skupine, enote Narodne zaščite (NZ) in vamoobveščevalne skupine (VOS).

Enote NZ so nastale leta 1942, leta 1943 pa je delovalo že 5 do 8 bataljonov, v katerih se je bojevalo 2000 do 2500 ljudi, od teh 300 do 400 žensk. Bataljoni so bili razporejeni po rajonih v severnem in južnem delu mesta, po en bataljon v vsakem rajonu, eden pa na železnici. Vsaka enota Je imela poveljniški in politični kader, organizirano pa so imeli tudi saniteto, intendanturo in obveščevalno službo.¹

V terenskih odborih OF. po tovarnah ter podjetjih so delovali vojaški referenti, ki so skrbeli za pridobivanje novih članov Narodne zaščite.

Vsak član NZ in VOS je moral pred vstopom v enoto priseči, potem pa so ga intenzivno urili v uporabi orožja in ravnanju s strelivom in eksplozivom. Vaje so vodili izurjeni strokovnjaki, poveljniki pa so jih nadzorovali.

Člani NZ so pripravljali in izvajali mnoge sabotažne akcije, diverzije in atentate na izdajalce ter druge osebe, ki so jih obsodila sodišča narodnoosvobodilnega gibanja. Širili so tudi propagandne materiale, pisali parole in gesla ter sovražnikovim vojakom in oficirjem podtikali letake in drugo propagandno gradivo. Nekaterim so tudi odvzeli orožje, ali pa jih likvidirali, če so se upirali.

Poveljstva NZ so redno vzdrževala stike s partizani, ki so se bojevali v širši okolici Ljubljane, ter jim izročala obveščevalne in druge podatke, če so jih le ti potrebovali.

Junija 1943 je bila Narodna zaščita reorganizirana in podrejena varnostno obveščevalni službi (VOS) in terenskim organizacijam OF.

Varnostno obveščevalno službo so ustanovili že sredi avgusta 1941. Vodili so jo posebno predani in politično najbolj zanesljivi aktivisti OF. Mreža VOS je bila razpredena po celi Ljubljani, pri vseh terenskih organizacijah OF. Premišljeno, v najstrožji tajnosti, so njeni pripadniki zbirali podatke obveščevalnega in vojaško - političnega značaja. Svoje akcije so tesno povezovali z akcijami NZ, z njo vedno sodelovali ter usmerjali njene akcije.

Veliko pozornost je služba posvečala organizatorjem narodnoosvobodilnega gibanja, jih pravočasno obveščala o nevarnosti, jih ščitila in jim pomagala pri odhajanju na osvobojeno ozemlje.³¹

Pripadniki Vosa in NZ so bili tudi nosilci izvedbe vseh demonstracij in drugih oblik pasivnega odpora. Po kapitulaciji Italije pa jih je velik del nadaljeval boj v 10. SNOB "Ljubljanski", v katero so prišli tudi mnogi drugi Ljubljančani.

2. Ustanovitev brigade in prvi boj

Po vdoru Nemcev čez italijansko - nemško mejo so se v vseh ljubljanskih organizacijah in komitejih pospešeno nadaljevale priprave za množičen odpor, mobilizacijo in odhode iz mesta ter ustanovitev brigade.

Na vseh pogostih sestankih tiste dni pred kapitulacijo Italije je prevladovala ena sama tema: odhod za brati, sorodniki in prijatelji v partizane. Milan Merčun v prispevku Ljubljanska brigada med drugim poudarja, da je imel Vinko Vouk - Hinko, komandant NZ, že pripravljene luknje v žični oviri.²²

Priprave so se pospešeno nadaljevale tudi izven Ljubljane v vseh organih KPS in OF ter štabih in enotah. Druga SNOB Ljuba Serčerja se je po hudih bojih z mnogo močnejšimi italijanskimi silami v njihovi ofenzivni akciji, ki se je začela 1. septembra proti enotam 14. divizije na območju Gorenja Brezovica - Rakitna - Ustje - Krvava Peč kot

Janko Rudolf, prvi politični komisar ljubljanske brigade. Narodni heroj.

povračilo za uspeli napad 1. SNOUB "Toneta Tomšiča" na nemški vojaški transportni vlak med Preserjem in Borovnico, umaknila proti Kočevju in se tam pripravljala za uničenje plavogardistov v Grčaricah.

Politični komisar te brigade Janko Rudolf je po nalogu Glavnega štaba NOV in PO Slovenije dne 6. septembra ob 20. uri zapustil štab brigade v Podpreski in v spremstvu treh tovarišev odšel prek Mrtalaza, med Goro in Malim Logom ter skozi Ravne na Blokah, Runarsko, Kotel, Lužarje in Rupe v Krvavo Peč, od tam pa 7. septembra zjutraj nadaljeval pot v vas Golo. Tam je ob 10. uri dopoldan dobil stik s članom mobilizacijske komisije, ki je prišel iz Ljubljane.

Sledil je dogovor o vseh podrobnostih in tehničnih rešitvah o tem, kako pričakati mnoge Ljubljance, ki se pripravljajo za odhod iz mesta, kako jih sprejeti ter kako in kje organizirati šolski tabor brigade, za katero je mobilizacijska komisija pripravila tudi že seznam. Ko sta se dogovorila o vseh zastavljenih vprašanjih, se je član mobilizacijske komisije vrnil v Ljubljano.²³

Po odhodu Janka Rudolfa je štab 14. divizije sprejel sklep, da v vas Golo pošlje tudi 2. bataljon 2. SNOUB "Ljuba Sercerja" pod poveljstvom Rudolfa Hribernika - Svaruna. Sprva le bataljon dobil nalogo, da pripelje protitankovski top, zakopan na Mokrecu, ki so ga nameravali uporabiti v napadu na plavogardiste v Grčaricah, med potjo pa so mu dali novo nalogo. Postal naj bi jedro novonastajajoče brigade, med njenim nastajanjem pa naj bi zaščitil zbiranje moštva. Top je potem odpeljala pred Grčarice njegova 2. četa, ki se je v bataljon vrnila 16. septembra, ko je bila Ljubljanska brigada že ustanovljena.²⁴

Dogodki pa so si naglo sledili. Zvečer 8. septembra je italijanska vlada objavila brezpogojno vdajo svojih oboroženih sil. Ze dalj časa

demoralizirani italijanski vojaki so ponoči po tej objavi zapustili položaje v utrjenem pasu okrog mesta Ljubljane. Nemcev, ki so več tisoč Italijanov v mestu začeli tuoi razoroževati, je bilo premalo, da bi sami zaprli vse izhode iz mesta, zato so mnogi kar tri dni ostali odprti, to pa je omogočalo prav vsem. ki so hoteli, aa so se pridružili partizanom.

Razmere, ki so po objavi kapitulacije nastale v Ljubljani, so 9. septembra zjutraj njeni prebivalci hitro opazili in mesto takoj začeli zapuščati, deloma po že prej narejenih načrtih odborov OF in komitejev KPS in SKOJ. deloma pa tudi po lastni presoji. Sprva so odhajali previdno, toda ko so ugotovili, da Izhodi niso več dovolj zastraženi, vedno bolj drzno in v večjih skupinah. Hodili so peš, uporabljali pa so tudi prevozna sredstva, tramvaje in celo vlake, ki so redno vozili na Dolenjsko.

Milan Merčun piše: "(...)Še isti dan okoli štirih popoldne smo začeli odhajati. Po dva, po trije skupaj s tramvajem do karlovskega mostu. Eden iz naše skupine je manjkal in ponj smo šli k **frizerju, Kjer je** bil vajenec. Slekkel je haljo in čez dobro uro je bil že onstran bloka."

Potem nadaljuje: "Pravzaprav je bilo razbijanje skupin na trojke čisto nepotrebno. Čez Izanski blok je šlo namreč toliko trojk in skupin, tako oblečenih in opremljenih, aa Je bilo vsakemu očitno, da iz Ljubljane odhaja brigada. Nihče nas ni oviral, le nekateri so nas malo čudno gledali. Ko smo prišli pred izanski blok, je skopnela še zadnja skrb. Bunkerji so bili brez posadke in bi bil zato pravi greh pustiti orožje. Ročno smo pobrali težke brede in zaboje streliva."

Pred odhodom so začeli vdirati v italijanska vojaška skladišča, ki niso bila več zastražena. Iz njih so odnesti vse, kar so tam našli, v prvi vrsti orožje, strelivo in drugo vojaško opremo, zlasti pa oblačila in obutev ter živila. ^M(...)Ko je s kolesom pridrvel član kvartnega odbora Jane Sajevec, je samo izdrdral še zadnja navodila: izpraznite italijanska skladišča, stvari spravite v bunkerje in popoldne čez izanski blok."

Veliko skladišče vojaške obleke in obutve je bilo v sokolskem domu na Tržaški cesti. Ljudi se je tam kar trlo, bilo je kot na mravljišču in vsi so grabili kupe oblek, perila in obutve. Nemci so poskušali to preprečiti s tanketo in mitralješkimi rafali, pa so bili prepozni, ker je večina materiala že izginila. Odnášati so ga poskušali tudi belogardisti in njihovi simpatizerji, toda skojevci so jim to preprečili.

Vsa materialna sredstva, tudi tista, ki so jih že pred tem spravili v skrite bunkerje, so v teh treh dneh odpeljali iz Uubljane. Veliko materiala je bilo skrito pri Pavli Mencejevi v Medvedovi ulici v Šiški. Ko so tretji dan nakladali voz. jim je Pavla rekla: "Fantje, zdaj ste odpeljali že za 30 milijonov lir."

Tiste tri dni je odšlo iz Ljubljane več tisoč ljudi. Prek Ljubljanskega barja in po cestah ob njem so se valile reke odhajajočih. Po nepopolnih podatkih naj bi jih bilo kar 7000.

Poleg tistih, ki so odhajali v novonastajajočo Ljubljansko brigado ter v druge obstoječe in osem novoustanovljenih partizanske brigad, je Ljubljano zapustilo tudi mnogo aktivistov, ki so kasneje prevzeli rame odgovorne funkcije v narodnoosvobodilnih odborih (**NOO**) in političnih forumih osvobodilnega gibanja, več kulturnih delavcev,

novinarjev in drugih tehničnih profilov. Odšlo pa te tudi domala celotno vodstvo ljubljanske partije, frontne organizacije ter Narodne zaščite (NZ) in Varnostno obveščevalne službe (VOS).

Milan Juričev - Jugov Je v svoj dnevnik zapisal: "Šle so kar cele procesije. V naši hiši je bil zvrhan voz nahrbtnikov. Zložili smo jih na voz in peljali do bloka. Na bloku so že bili Nemci. Bili so obveščeni, da gredo v partizane vsi, ki so zdajle namenjeni čez blok. Zapri so nam blok pred nosom, toda mi smo imeli svoj načrt in smo si našli pot skozi zamreženo žico med dvema blokoma. Nemci so zijali in se posvetovali, toda bili so zbegani in niso streljali."²⁶

Komandir Narodne zaščite Karel Medved - Nande, pozneje namestnik komandanta 3. bataljona, je iz Ljubljane odpeljal v vas Golo 63 tovarišev in tovarišic, članov NZ.

Tovarišica Nasta Severjeva se odhoda v partizane takole spominja: "Ker so me potrebovali na terenu, sem svojo željo, da bi se pridružila partizanom, lahko uresničila šele ob kapitulaciji Italije. Ko Je bila kapitulacija objavljena smo. naslednjega dne okrog pete ali šeste ure šli do Izanske ceste. Vodil nas je neki tovariš s partizanskim imenom Stari. V Crni vasi smo se zbirali do noči, potem pa. ko se nas je zbralo večje število, smo odšli proti vasi Golo. Naenkrat smo zaslišali neko streljanje ali zvoke motorja in nekdo Je zakričal: Tanki!" Zdivjali smo s ceste v barsko močvirje in potem po njem čofotali, da smo bili popolnoma mokri. Ko smo ugotovili, da je bil to samo preplah zaradi tovarnjaka, ne pa tanka, so nas, večinoma tovarišice, vse mokre, naložili na vozilo in nas odpeljali na Golo. Tam smo se razporedili po hišah in posušili, potem pa so nas zjutraj razdelili po bataljonih in ustanovljena je bila 2. brigada Ljuba Šercerja.^{3*}

Zelo zanimiva te pripoved tovarišice Vide, pozneje borke 3.čete 3. bataljona v spisu Moj odhod iz Ljubljane, pripravljenem za stenski časopis brigade: "Veliko veselje Je zavladalo v Ljubljani tisti dan, ko smo izvedeli za zlom fašistične Italije. Mussolini je kapituliral. Italija je propadla, takšne in podobne besede si lahko slišal na ljubljanskih ulicah. To se je zgodilo 9. septembra. Kmalu pa si po ulicah lahko videl Nemce in v rjavo oblečene esesovce. Videl si lahko tudi, kako so se ves dan s tanki, kamioni in motorji vozili po ulicah. Gledala sem Jih in moje prejšnje veselje nad zlomom italijanskega fašizma se je takoj spremenilo v sovraštvo do tega nemškega hitlerizma.

Prišla sem domov, kjer me je že čakalo sporočilo rajona. Glasilo se je: Pridi ob 6. uri tja in tja, kjer te bodo že čakali naši kurirji. Pripravi se, sedaj imaš še čas, da se rešiš tega nemškega fašizma. Če ti je prav, pojdi tja, da se boste dogovorili za odhod. Te pozdravlja tvoj A.B.

Vesela sem bila tega sporočila. Šla sem tja, kjer so me že čakali kurirji. Zmenili smo se, da gremo ob 11. uri zvečer, z nami pa gre še pet drugih Ljubljancev.

Doma sem povedala samo mami o tej moji odločitvi. Malo se je še jokala, a kmalu potolažila, ker Je videla, da nič ne pomaga. Točno ob 11. uri Je bil odhod. Bilo nas je osem, dva kurirja, pet mladih in pogumnih Ljubljancev, ter Jaz. Nismo hodili dolgo, komaj 15 minut v stran od bloka. (Ljubljana je bila. kakor vsako drugo mesto, ograjena ter si lahko prišel ven ali noter samo s propustnicami). Kar naenkrat

smo padli v nemško zasedo. Kurirja sta nekajkrat ustrelila, ostali pa smo zbežali. Usti večer smo kar trikrat padli v nemško zasedo. Nemci so namreč zvedeli, da gremo v "hribe", kakor so takrat pravili v Ljubljani. Pri tem Je padel en kurir, kar smo zvedeli Sele pozneje. Nemci so odpirali na nas dolge in ostre rafale. Tudi z ljubljanskega gradu so z žarometi svetili za nami, pa nas kljub temu niso našli. Po dolgem času smo prišli do Ljubljanice, Tam so nas že čakali partizani ter nas prepeljali Čez vodo. Potem smo šli z njimi v njihovo taborišče, kjer smo se hitro seznanili .z novimi tovariši.Taka je bila moja pot v partizane.'

Svoj odhod iz Ljubljane opisuje v stenčasu tudi neznan borec v sestavku Moja pot med partizane. Z desetimi prijatelji Je mesto zapustil tretji dan po kapitulaciji. Žico so prešli na Golovcu, potem pa nadaljevali pot po gozdu, srečni, da so svobodni. Ko so nekaj časa hodili, so srečali drugo skupino Ljubljančanov, ki so bili že oboroženi. Imeli so strojnico in nekaj drugega orožja. Dobili so ga v predmestni stražnici, ki Še ni bila zasedena. Pot so skupaj nadaljevali v koloni po eden. Rosilo je, bilo Je zelo mrzlo. Ko so prešli cesto in železniško progo, so šli čez Barje. Nenadoma so pred seboj zagledali dva kolesarja s puško na rami. Bila sta prva partizana, ki so ju videli. Eden od njiju lih le pospremil do Iške vasi, drugi pa se je odpeljal proti mestnemu **dloku**, da bi prestregel še kakega ubežnika iz mesta.

Po prihodu v Golo so z Iga pripeljali dva ranjenca. Med pobegom iz mesta sta se najprej zapletla v žično oviro, potem pa je v neposredni bližini eksplodirala nastavljena mina. Rešili so Ju terenci Še pravočasno.³⁰

Vsem, ki so se nameravali pridružiti partizanom v vasi Golo, pa se to ni posrečilo. Skupino 6 do 8 novincev je 10. septembra zvečer zajela četniška patrulja s Kureščka. Sprva so jih nameravali ustreliti, potem pa so jih odpeljali na Turjak, jih tam zasliševali in pretepali. Rešila jih je Prešernova brigada, ko je Turjak zavzela.³¹

Na Golem, kjer je bilo zbirališče borcev, ki so prihajali iz Ljubljane, je Janko Rudolf dne 9.septembra 1943, ko je zvedel za kapitulacijo Italije, sklical prdstavnike laščanskega in grosupeljskega okrožja. Dogovorili so se, da zberejo vse razpoložljive tovariše iz okoliških vasi, z njimi odidejo na Ig ter tam v postojanki razorožijo Italijane. Na Igu pa Italijanov ni bilo več. Ostali so le belogardisU, ki so se umaknili v grad.

V italijanskih skladiščih so ostale večje količine raznovrstnega blaga, živila in nekaj orožja, ki so ga zasegli. Drugo jutro, ko so jim prebivalci Iga sporočili, da so belogardisti grad zapustili, so tudi tam dobili še 12 pušk in nekaj streliva za nje ter pokvarjen mitraljez znamke hotchkiss.

Prva skupina Ljubljančanov, bilo Jih Je 75, je na Golo prišla 10. septembra zjutraj. Pripeljali so jih terenci iz Zelimej. Do tja so čez Barje hodili vso noč. Bali so se sovražnikove posadke na Igu, ker niso vedeli, da je tam ni bilo več. S seboj so prinesli nekaj pušk, 6 težkih mitraljezov bređa, dve cevi, en podstavek in nekaj min za minomet kal. 81 mm ter strelivo za puške in strojnice.

Po tej prvi skupini so ves dan prihajale še druge. Prispele so razporedili po hišah, stajah in drugih pokritih prostorih, organizirali

zanje prehrano, potem pa so jih uporabili za prenašanje orožja in druge opreme iz Želimelj in Iga.

Enajstega septembra te prišel na Golo komandant 2. bataljona Šercejjeve brigade Rudolf Hribernik - Svarun, s9 ga Je Janko Rudolf že dalj časa pričakoval. Nekaj ur Je zamudil, ker je med potjo sklenil še razorožiti italijanski bataljon v vasici na Travni gori med Loškim Potokom in Sodražico ter osvoboditi terence, ki so jih Italijani imeli v priporu. Pogajanja z Italijani pa so trajala nekaj časa. Vdali so se šele potem, ko jun je Hribernik, ki Je pogovore osebno vodil v njihovem štabu, zagrozil, da jih bodo napadli njegovi borci, ki so jih že obkolili in Jih Je zelo mnogo.

Ko so Italijani položili orožje, so ga borci pobrali in se do zob oborožili, potem pa nadaljevali pot. Hodili so tako naglo, da so nekateri, ki so poleg svojega nosili še zaplenjeno orožje, omagali, zaostajali, nekateri pa celo popadali.

Po prihodu na Golo se je Hribernik takoj javil svojemu političnemu komisarju brigade in mu povedal, da bo bataljon na mestu čez kaki dve uri, Janko Rudolf pa mu je razložil razmere, ki so vladale na Golem in okrog njega, in mu pokazal zbiranje belogardistov in četnikov na vrhu Kureščka okrog cerkve.

Koje potem čez nekaj časa za svojim komandantom prišlo na Golo 80 borcev iz dveh čet 2. bataljona Sercejjeve brigade, 2. četa je odpeljala protitankovski top nazaj pred postojanko Grčarice, Jih je Hribernik nemudoma razporedil nad vasjo, da bi v primeru sovražni-kovega napada lahko zaščitili novince.³²

Medtem se je moštvo zbiralo naprej. Z vseh strani je prihajala pisana množica ljudi. Nekateri so imeli oblečene že italijanske uniforme, drugi civilne ali pa športne obleke. Kmalu so vsi imeli že titovke, ki so postale edini obvezni del partizanske uniforme. Nekateri so prinesli tudi orožje, drugi so se hoteli z njim seznaniti, pa so poskušali celo razdirati bombe: ker se je zaradi tega zgodilo nekaj nesreč, je moralo poveljstvo za nekaj časa vsem odvzeti orožje.“

Nekdo Je prinesel sporočilo, da beli in plavi prevažajo orožje, strelivo in hrano s Tuijaka v Zapotok in da so tam zakopali dva topa. Popoldne okrog 14. ure pa so borci novonastajajoče brigade doživeli tudi že prvi spopad s sovražnikom in ognjeni krst. Taborišču se je približala skupina plavogardistov. Prišla je s Kureščka, koder so ustanovili postojanko. Ko je eden izmed njih pozval tovariše, da naj vstopijo v jugoslovansko vojsko, in mu je nekdo od terenskih političnih delavcev odgovoril, da naj položi orožje, se je vnel spopad.

Plavogardisti, so se prikradli v bližino taborišča iz globoke in zelo strme grape med Golim in vasjo Rogatec; odprli so ogenj iz pušk in strojnic po novincih, ki so se nič hudega sluteč zadrževali po vrtovih. **E**Bred vasjo in opazovali, kaj se dogaja. Na ogenj pa so takoj odgovorili borci iz 2. bataljona Sercejjeve brigade, ki so bili na položaju. Udarili so po sovražnikih in jih z odločnim protinapadom pgnali nazaj v grapo.

Med novinci Je po prvem strelu zavladata zmeda, toda hitro so jo umirili, mnogi med njimi so se razporedili za boj in se pridružili borcem

Rudolf Hribnik - Svarun, komandant Ljubljanske brigade ob njeni ustanovitvi. Narodni heroj.

2. bataljona Šercerjeve brigade. Nekaj takih, ki so prišli iz Ljubljane zato, ker so pričakovali, da se bodo čez nekaj dni vrnili v mesto kot zmagovalci brez truda in žrtev, pa je zbežalo v dolino.

V tem boju je padla prva žrtev v nastajajoči brigadi. Bil je to borec Šercerjeve brigade Tone Hočevar s Turjaka. Belogardisti pa so enega svojega ranjenca odnesli s seboj.

Takoj po tem dogodku, ko se je na Golem zbralo že več kakor 600 mož, je Janko Rudolf, v dogovoru s štabom 2. bataljona Šercerjeve brigade sklenil, da začasno oblikuje brigado, ki bo imela dva bataljona. Dali so ji ime 2. brigada "Ljuba Šercerja". Njen komandant je postal dotedanji komandant 2. bataljona Šercerjeve brigade Rudolf Hribnik

- Svarun. Z odredbo, ki jo je Janko Rudolf podpisal v imenu štaba 14. divizije kot njegov pooblaščenec, je imenoval tudi starešine obeh bataljonov. Komandant prvega je postal Lado Fajdiga, komandir 1. čete 2. bataljona, politični komisar bataljona pa Zvonko Čeme, dotedanji politični komisar 2. bataljona Šercerjeve brigade. Komandant drugega je postal Stane Kamnikar, dotedanji namestnik komandanta 2. bataljona Šercerjeve brigade, politični komisar pa Filip Avsec - Mitja, doslej politični komisar 3. čete 2. bataljona Šercerjeve brigade. Za namestnike imenovanih starešin so postavili novince, moštvo 2. bataljona 2. SNOUB "Ljuba Šercerja" pa so enakomerno razdelili na oba novooblikovana bataljona tako sestavljene brigade.

Koje bila brigada oblikovana, so se vsi zbrali pred njenim štabom v Pangerčevi hiši, na kateri je zdaj spominska plošča. Novinci so slovesno izrekli prisego, Janko Rudolf, kije prevzel dolžnost političnega komisarja brigade, pa jih je v slavnostnem nagovoru pozdravil ter jih seznanil s cilji osvobodilnega gibanja in njihovimi prihodnjimi nalogami. Govoril je o pravilih partizanskega načina življenja in boja,

Pangrčeva domačija na Golem nad Igom, kjer je bil sedež štaba Ljubljanske brigade ob njeni ustanovitvi 11. septembra 1943.

o disciplini in budnosti. Posebej je poudaril pomen tovarištva. Na koncu jih je opozoril tudi na težave in hude preizkušnje, kijih čakajo v spopadih z mnogo močnejšim sovražnikom.³⁴

Nove skupine pa so še vedno prihajale in so jih vso noč razporejali po enotah. Prihajali so tudi Italijani in so jih 45 pod vodstvom njihovega kapitana z vodnikom poslali čez Velike Bloke proti italijanski meji.

Nekaj borcev iz drugega bataljona se je v taborišče pripeljalo s tovornjakom. Takoj so jim poslali na Ig po živež in druge stvari, ki so še ostale tam. Ena četa prvega bataljona je z domačini in šestimi pari vprežne živine odšla v Iško po tri topove. Ki naj bi bili tam skriti. Toda vrnili so se brez njih, ker so jih že odpeljali borci Gradnikove brigade.

Dvanajstega septembra okrog 10. ure so iz štaba brigade s prepustnicami in spremnim pismom poslali v Kočevski Rog skupino aktivistov, znanih javnih in kulturnih delavcev in nekaj članov vodstva OF. Med njimi so bili Mile Klopčič, dr. Vlado Vavpetič, dr. Maks Šnuderl in dr. Darko Čemej. Bili so pravniki in so šli na poziv IOOF v Belo krajino, da bi se udeležili posvetovanja o bodoči organizaciji partizanskega sodstva. Iz Ljubljane so prišli že 10. septembra. A Barju jih je pobrala partizanska patrulja in jih pripeljala na Golo.

Kljub njihovemu odhodu je v brigadi ostalo še vedno mnogo drugih aktivistov ter kulturnih in družbenopolitičnih delavcev, med temi znan

umetnik Nikolaj Pirnat, skladatelj Marjan Kozina, dirigent Bojan Adamič, dramska igralka Vladoša Simčič in Jože Tiran ter drugi, tako da je imela brigada močno kulturno skupino. Največ pa je bilo skojevcev. Ti so že prve dni bivanja v brigadi začeli zagnano organizirati aktivnosti Skoja. Pri tem se je zlasti izkazala Majda Šilc, ki je postala tudi sekretarka SKOJ in to ostala do smrti. V SKOJ so takoj začeli sprejemati nove člane zlasti take, ki so bili aktivni že prej v ljubljanski mladinski organizaciji.

Število borcev v brigadi seje nepretrgoma večalo tudi naslednje dni. Še vedno so prihajali prostovoljci in interniranci ne samo iz Ljubljane, temveč tudi iz drugih krajev Slovenije. Prihajali so tudi novinci, ki so jih mobilizirale enote in terenske organizacije na temelju razglasa IOOF in Glavnega štaba NOV in POS o splošni mobilizaciji.³⁶

Ko se Jih Je zbralo že nekaj čez tisoč, se je nadaljevalo tudi oblikovanje brigade in izpopolnjevanje njene organiziranosti. Ustanovili so še dva bataljona - dne 15. septembra tretjega, naslednji dan pa četrtega. Komandant tretjega je postal Jože Ožbolt, politični komisar Ivo Pelicon - Matija, v četrtem bataljonu pa komandant Vilko Štampahar, ki gaje čez nekaj dni na njegovo lastno željo zamenjal Milan Juričev - Jugov. Politični komisar četrtega bataljona je postal Janko Šutej.

Koje bilo oblikovanje začasno končano je imela brigada štab in štiri bataljone, vsak bataljon po tri čete, četa pa tudi do 80 mož. Pri štabu brigade so ustanovili minometno baterijo s tremi minometi kal. 81 mm. Vsi borci so imeli orožje, večinoma italijansko, stari borci iz Serčerjeve brigade pa tudi orožje bivše jugoslovanske vojske.

Ime 2. brigada "Ljuba Šercej" ji je ostalo le dva dni. Že 14. septembra lije Glavni štab NOV in POS na željo mnogih Ljubljančanov, ki so bili v brigadi v večini, dodelil ime 10. slovenska narodnoosvobodilna brigada (SNOB) "Ljubljanska". S tem imenom jo je še ista dan vključil v sestavo tretje slovenske divizije, ki sojo sprva tudi imenovali "Ljubljanska", potem pa je dobila številčno oznako Osemnajsta. V neno sestavo so razporedili še 8. SNOB "Frana Levstika", in 9. slovensko narodnoosvobodilno brigado.

Levstikovo brigado so ustanovili 10. septembra 1943 v Dolenjskih Toplicah iz samostojnega Levstikovega bataljona, Deveto pa 12. septembra 1943 v vasi Polom na Kočevskem, iz Zapadnodolenjskega odreda. Komandant divizije je postal Rado Pehaček, politični komisar pa Janez Hribar - Tone Pogačnik.

Odlok Glavnega štaba NOV in POS o ustanovitvi tretje divizije ugotavlja, da hiter razvoj NOV zahteva povezovanje vojaških enot, ki še niso bile v sestavi divizij, v operativne celote, sposobne samostojnih operacij na določenih smereh. Odredi, ki so imeli s poprejšnjimi smernicami določeno področje delovanja, so po odhodu italijanskega okupatorja prav tako postali operativne enote, zato jih je prav tako treba med seboj povezovati in spretno voditi, ker boao bodoče bojne akcije vedno bolj operacije redne armade. Z oblikovanjem divizij naj bi bila udarna moč združenih brigad večja, odprla pa naj bi se tudi možnost da se oborožijo s težjim orožjem.³⁷

Take ugotovitve očitno kažejo težnjo Glavnega štaba NOV in POS Slovenije, da prihodne bojne akcije postopoma spreminja od čisto

Jote Ožbolt, komandant 3. bataljona ljubljanske brigade od 16. septembra 1943 do 29. aprila 1944. Narodni heroj.

partizanskih v višje oblike, s katerimi bodo lahko učinkoviteje branili osvobojeno ozemlje in trdno držali pobudo v svojih rokah.

3. Zlom bele in plave garde

Z razpadom italijanske vojske so bile razbite tudi sile domače združene protirevolucije, ki jim je na čelu stala tako imenovana "Slovenska zaveza". Ustanovljena je bila spomladi 1942 kot vrhovni politični organ meščanskih strank in skupin v Sloveniji na zahtevo predstavnika Draža Mihailoviča, majora bivše jugoslovanske vojske Karla Novaka.

V juliju, ko je v Italiji padel fašizem, je bilo v Ljubljanski pokrajini 6134 belogardistov, od teh v dveh bataljonih MVAC (milizia volontaria anticomunista) oziroma "legijah smrti" 935, v treh specialnih bataljonih italijanske vojske pa 171 mož. Razporejeni so bili v 107 postojankah skupaj z italijanskimi posadkami povsod v vseh večjih naseljih.

Četnikov, ki so se imenovali "Jugoslovanska vojska v domovini", je bilo mnogo manj. Zadrževali so se najprej na Krimu, potem pa so se preselili v grad Otočec pri Novem mestu. Konec avgusta so odšli proti Kočevju, da bi bili bližje Gorskemu Kotarju, odkoder so pričakovali prihod srbskih četnikov, s katerimi naj bi se združili v 503. brigado "Liškega četniškega korpusa". Med pohodom se je pri Dobrniču del odreda ločil od osrednjega. Odšel je proti Ljubljani ter postal "Ljubljanski četniški odred", centralni pa je nadaljeval pohod in se zadržal na Ortneku. Ko ga je tam napadla Tomšičeva brigada, se je premaknil v Grčarice ter tam vzpostavil postojanko.

Ob kapitulaciji Italije je slovensko reakcionarno vodstvo v Ljubljani zajela panika. Ker pričakovanega izkrcanja Angloameričanov v Istri ni bilo, so začeli ukrepati brezglavo. Da bi prikrili sodelovanje z okupatorjem, so belogardistom poslali navodila, da naj eni ostanejo doma, drugi pa odidejo v gozdove in ustanovijo pet oddelkov "slovenskih goščaijev". kot so poskušali preimenovati belogardiste. Razporedijo naj se na Krimu, Eakltniškl planoti, Snežniku, Javorniku, Mali Gori pri Ribnici, v škocjanskih in mirenških hribih in v Polhograjskih dolomitih. To pa je povzročilo splošno zmedo, ki stajo še povečala niter in odločen nastop partizanov ter četniški poraz v Grčaricah.³⁰

Povsod kjer so belogardisti poskušali od Italijanov dobiti orožje ali prevzeti oblast, so partizani to v kali zatrli, zlasti v Bell Krajini, na Dolenjskem in na Notranjskem. Za odpor je ostala sposobna samo osrednja belogardistična skupina, ki se je zbrala na Tuijaku in v njegovi okolici. Poveljstva vseh belogardističnih skupin so že pred kapitulacijo dobila zaupno povelje, aa naj v primeru zloma Italije odpeljejo svoja moštva na Tuijak, vendar je to uspelo le nekaterim in še tem zelo neorganizirano.

Na Tuijak so 8. ali 9. septembra prišli belogardisti majhne belogardistične enote iz bližnje vasi in '3eli slovenski planinski odreu' iz Ljubljane, za temi pa so začeli prihajati še drugi. Najprej so prišle posadke iz neposredne okolice, potem skupine iz arugin krajev z roba Ljubljanske kotline, za njimi pa še skupine iz oddaljenejših postojank.

Do 12. ali 13. septembra se jih je zbralo okrog 1600, od teh 100 četnikov. Bill so dobro oboroženi in so imeli tudi dva topa.

Ker se oftciijl zbranih belogardističnih in četniških oddelkov niso mogli zediniti o tem, ali naj ostanejo na gradu ali ne, se je 12. septembra pozno popoldne kakih 400 belogardistov in četnikov ločilo in odšlo v Zapotok.

V Zapotoku so se priključili iz tamkajšnjih belogardistov in četnikov že 10. septembra ustanovljeni 1. planinski brigaal "Triglav". Posadki na Tuijaku, ki je štela kakih 900 mož, pa so dali ime 2. planinska brigada "Krim". Ustanoviti so nameravali tudi še brigadi "Nanos" in "Gorjanci" ter vse štiri združiti v Slovensko planinsko divizijo. To pa jim ni uspelo, ker so partizani moštvo, predvideno za njuno ustanovitev, prej razgnali.

Brigada "Triglav" je imela kakih 700 mož. Razvrščeni so bili v štiri bataljone, ki so zasedli položaje na črti Rogatec nad Žellmljami - Kuresček - Zapotok - Četež (danes Četež pri Turjaku) - Purkače - Osredek.

Belogardiste in četnike na Tuijaku je najprej napadla Tomšičeva brigada, potem pa sta jih 14. septembra obkolila in napad nadaljevala Prešernova brigada in 3. bataljon Gradnikove brigade. Boji so bili izredno srditi. Borce Prešernove brigade je podpiralo 7 topov kal. 75. mm in 2 minometa kal. 81. mm. Toda odpor belogardistov je bil vedno hujši, ker so pričakovali pomoč iz Ljubljane. Pomoči pa Nemci niso poslali in so njihov odpor borci Prešernove brigade v petdnevnih nudihi bojih zlomili. Graa je partizanom uspelo zavzeti šele v sedmem jurišu in ko so privlekli na prizorišče boja še težko havbico kal. 149

Stab 2. bataljona Ljubljanske brigade 12. septembra 1943. Od leve, komandant bataljona Stane Kamnikar, njegov namestnik Milan Juričev - Jugov in politični komisar Filip Avsec - Mitja.

mm ter z njo razbili zidove gradu. Dne 19. septembra so se belogardisti in četniki vdali, partizani pa so jih 695 ujeli.³⁹

4. Blokada belogardistično - če tn iške brigade "Triglav"

Med boji Tomšičeve, potem pa Prešernove brigade z belogardisti in četniki na Tuijaku je Ljubljanska brigada blokirala brigado Triglav", ki je imela sedež v Za po toku. Njen prvi bataljon Je bil na Kureščku, drugi na črti Zapotok - Četež pri Tuijaku - Ščurki, tretji v Velikem Osredku in četrti v Osolniku/'

Z blokado Je Ljubljanska brigada začela že 11. septembra zvečer, takoj po ustanovitvi. Ko so borci novinci izrekli prisego. Je poveljnik brigade poslal drugi bataljon na pobočje Mokreča. Razporedil se je počT k. 1009 in k. 920 (Peričnik), od koder Je lahko nadzoroval poti, ki vodijo na Mokreč, in držal pod ognjem položaje belogardistov in četnikov na zahodnem pobočju Kureščka (k.833) in okrog Zapotoka. Prvi pa je zasedel položaje na grebenu severno od Kureščka nasproti cerkve.

O boju s sovražnikovo posadko na Kureščku se takratni mitraljezec Milan Spolar - Miloš spominja: "Cerkve Je bila zavarovana z več bunkeiji, v zvoniku pa je bilo mitralješko gnezdo. Obleganje je trajalo približno tri dni. Mitraljezec v zvoniku je moral večkrat utihniti, ker smo ga obvladali z našo strojnico. Obstreljevali so nas tudi z minometi.

vedar brez večjega uspeha. Dokler so imeli minomet postavljen za bunkerji nas njihove mine niso dosegle, ko pa so ga premaknili pred bunkerje so mine ranile nekaj naših borcev. Vzeli smo minomet na muho in ga pregnali nazaj za obzidje. Pozneje smo ta minomet tudi zaplenili.

Belogardisti so divje obstreljevali naše položaje, posebno še mitraljezca, kijih je tokel tako v zvoniku kakor pred bunkeiji.

Ena od njihovih svinčenk je zadela poleg mitraljezca ležečega mladega italijanskega vojaka, ki se je pridružil partizanom in ga ubila. Ko je to videl njegov tovariš tudi italijanski vojak, je obupan nad tovariševo smrtjo aktiviral ročno bombo in si sam vzel življenje. Ta žalostni dogodek je globoko pretresel vse borce, zlasti novince".¹

Drugi dan, 12. septembra popoldne, so iz štaba brigade poslali belogardističnemu poveljstvu v Zapotoku poziv k vdaji, ki ga je skupaj z Jankom Rudolfom podpisal tudi član britanske vojaške misije William Jones. Avtor članka - V vasi Golo je bil pred 40 leti ustanovni zbor X. SNOUB "Ljubljanske" - navaja, da sta poziv odnesli Olga Šteblaj in Ivanka Jamnik, članici Skoja z Golega.⁴²

Do pogajanj pa ni prišlo. Belogardisti so poziv zavrnil in medsebojno obstreljevanje se je nadaljevalo vse bolj srdito. Zasede Ljubljanske brigade so tolkle belogardiste na Kureščku in mnogi novinci so tiste dni doživeli ognjeni krst.

Tudi belogardistični posadki na Rakitni so iz štaba brigade poslali poziv k vdaji. Poziv so jim odnesli terenci. Ko so jim ga izročili, so belogardisti izjavili, da se bodo vdali, če jim bo dovoljeno oditi. Kako je potem tekla vdaja kaže tale izviren opis Marka Vrhunca, takrat boreča v 1. bataljonu: "Poklical me je Ivo Pelicon - Matija in me vprašal, če sem pripravljen sprejeti zaupno nalogo. Ko sem pritrdil, me je poslal v štab brigade, od tam pa me je politični komisar brigade Janko Rudolf poslal v Iško na pogajanje z delegacijo belogardistov o vdaji postojanke na Rakitni. Med navodili mi je strogo zabical, da moram od belogardistov zahtevati, da prenehajo z bojem, oddajo orožje, potem pa lahko odidejo domov. Na zmenek z belogardisti sta šla z menoj en namestnik četnega komandirja in terenski delavec.

Po večurnem čakanju na dogovorjenem kraju je po cesti priteklo neko dekle in nas opozorilo, da prihaja večja skupina oboroženih belogardistov. Skočili smo čez cesto v gozd. Ko smo bili že v kritju, smo preahišo, kjer smo jih čakali, slišali vpitje in nekaj strelcev. Bila je tam cela rakitniška posadka, kije odhajala proti Ljubljani. Pozneje so nam domačini povedali, da so spraševali, kje smo mi, da jim tega niso hoteli povedati, da so izjavili, da se ne bodo vdali, dokler imajo orožje, in da so nas med potjo proti Ljubljani hoteli dobiti v roke. da bi nas pobili.⁴³

Položaj belogardistično - četniške zapotoške skupine se je iz dneva v dan slabšal. Obroč Prešernove brigade okrog Turjaka je bil tako tesen, da je bila neposredna zveza s turjaško skupino onemogočena: operativna skupina, ki sta jo sestavljali Levstikova in Deveta brigada 18. divizije in je prodrla na črto Grosuplje - Pijava Gorica. Jo je odrezala od Ljubljane, proti Ljubljani pa je prodirala tudi Cankarjeva brigada, njen 2. bataljon je bil 13. septembra že na Skofljici. Najnevarnejša pa

Ji je postala Tomšičeva brigada, kije 13. septembra začela od južne strani prodirati proti Zapo toku.

Ko Je potem 14. septembra 3. bataljon Tomšičeve brigade napadel in obkolil dve belogardistični četi v Velikem Osolniku, belogardisti na Turjaku pa niso sprejeli predloga, da bi se skupaj umaknili, je belogardistično - četniški poveljnik Albin Cerkvenik sprejel sklep, da I planinska brigada "THglav" zapusti območje Za potoka in Kureščka ter se umakne v Ljubljano v zaščito Nemcev.

Umik se je začel 14. septembra ob 23. uri. Najprej so se umaknile enote iz Zapotoka. za njimi pa druge. V predhodnici so bili četniki iz Ceteža. Pri Zelimljah so naleteli na partizansko zasedo, toda z naskokom so Jo pregnali ter izsilili pot glavnini prek Ljubljanskega barja proti Igu in Cmi vasi. Ko je skozi Zelimlje šla glavnina 1. planinske brigade "Triglav" so jo napadli partizanski mitraljezci z oklepnim avtomobilom iz Levstikove brigade, kije bila na Pijavi Gorici, pa se Je belogardistična kolona razbila na dva dela. Manjša je nadaljevala umik proti Škofljici, toda tam jo je napadel 2. bataljon Cankarjeve brigade in Ji zaplenil protitankovski top.

Drugo skupino, ki se je umikala čez Baije, je napadla Ljubljanska brigada. Ko so v štabu Ljubljanske brigade v noči na 15. september zaslišali močno streljanje, čez nekaj trenutkov pa dobili še sporočilo, da se močna belogardistična skupina - več sto mož - prebija po dolini Zelimščice k Ljubljanskemu barju, so na tovarnjake in veliko italijansko "blindo", oklepno vozilo, ki so ga zaplenili prvi dan po kapitulaciji, naložili 50 do 60 borcev in pohiteli proti Igu. da bi belogardistom presekali pot vsaj na Ljubljanskem barju če ne prej, del brigade pa je motoriziranemu sledil peš. Toda bili pa so prepočasni. Verjetno Je bil tudi pritisk partizanov od Pijave Gorice premalo silovit in odločen, da bi sovražnika vezali ter zadržali z bojem, to pa je belogardistom in četnikom omogočilo, da so prek Barja prišli v Ljubljano. Motorizirana skupina je na Barju dohitela le njihovo zaščitnico ter nekaj sovražnikov pobila in nekaj ujela ter zaplenila precej njihovega orožja, potem pa Je v boju z Nemci, ki so iz Ljubljane posredovali s tanki in motorizirano pehoto, izgubila nekaj borcev in oklepni avtomobil.

Takoj po tem dogodku je v štab brigade prišel komandant 14. divizije Mirko Bračič. Z razpletanjem dogodkov ni bil zadovoljen. Menil je, da so se belogardisti in četniki iz nastavljenega obroča izmuznili - čeprav s hudimi izgubami - ker je Ljubljanska brigada zamudila. Opravičila, da je brigada šele komaj nastala in da ima večina njenih borcev orožje prvič v rokah, nekateri pa ga še uporabljati ne znajo, ni hotel sprejeti. Upošteval ni niti dejstva, da štab divizije ni poslal štabu brigade nobenih podatkov o položaju sosednih enot in o tem, da je operativna skupina prodrla do Pijave gorice, del Cankarjeve brigade pa do Škofljice.⁴⁵

O tem, kako so se belogardisti in četniki umikali in bežali, piše Karel Škulj, belogardistični organizator in duhovni svetnik, takole: (...) V Zelimljah so našo kolono napadli komunisti in razpršili mnogoštevilnejšo našo moč. Razpršeni smo bili docela. Pritisnili so še iz Škofljice na nas. Vsa naša rešitev Je bila v begu prek mosta proti Cmi vasi pred

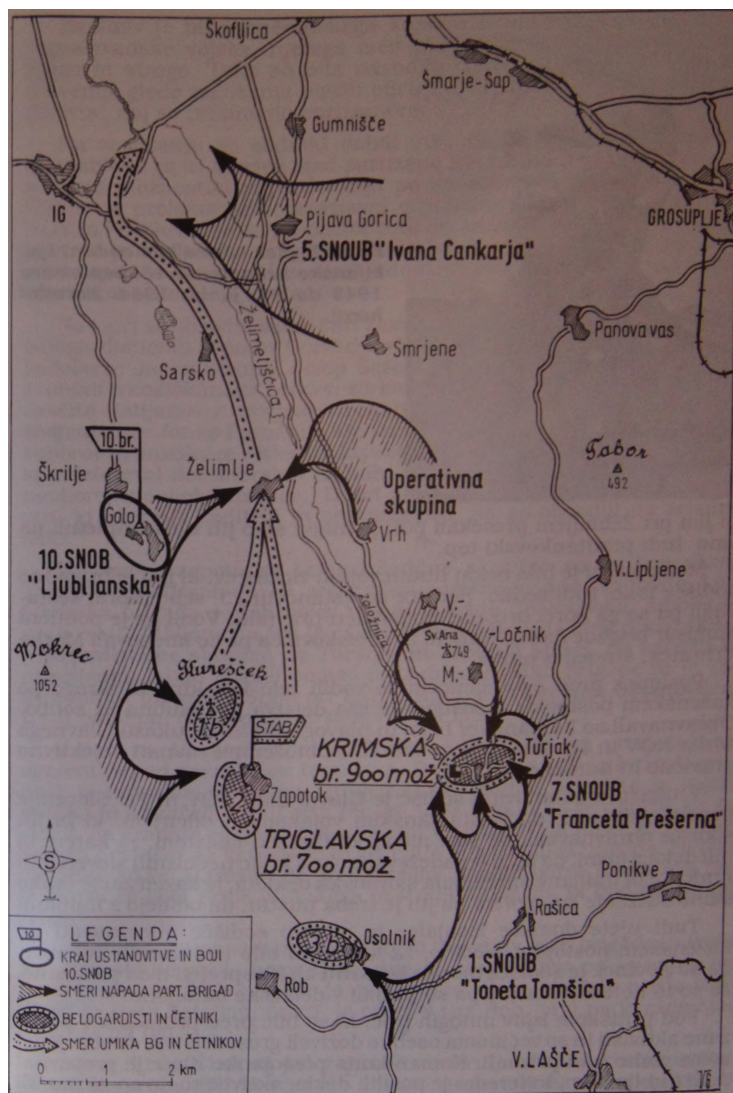
Skupina borcev ljubljanske brigade s komandantom 14. divizije Mirkom Bračičem pred zaplerjenim italijanskim oklepnim avtomobilom. Od leve: drugi Ivo Pelicon - Matija, četrty Marko Vrhunec, peti Franc Berce, sanitetni referent, šesti Mirko Bračič, sedmimi Ciril Košak - Sodček.

Ljubljano. Bežali smo čez jarke in gazili vodo med neprestanim obstreljevanjem komunistov. Naše enote niso dale odpora."⁴⁶

Po prihodu v Ljubljano so Nemci vse, ki so se zatekli tja, razorožili in jim dovolili nastanitev v domobranski kasarni.

Belogardistično - četniški bataljon, kije bil na Osredku in v Velikem Osoľniku, pa se ni umaknil. Obkolila in uničila ga je Tomšičeva brigada, ki ga je napadla 14. septembra zvečer, nekaj trenutkov pred začetkom umika drugih enot iz Zapotoka.

Na Kureščku (k.833) naj bi ostala belogardistična zaseda, da bi ščitila bok umikajoče glavnine. Vso noč je obstreljevala borce Ljubljanske brigade na njihovih položajih z namenom, da partizani ne bi prehitro opazili umika njihove glavnine. Milan Juričev - Jugov se boja s to belogardistično pobočnico na Kureščku takole spominja: "Ko smo 15. septembra zgodai zjutraj napadli sovražnika v cerkvi na Kureščku, so belogardisti obesili na zvonik slovensko zastavo in začeli potrkavati z zvonovi. To naj bi pomenilo, da se nameravajo vdali. Ko smo tudi mi prenehali streljati, so cerkev zapustili in se v koloni začeli počasi spuščati v dolino. Z orožjem, pripravljenim za strel, smo se odpravili proti njim, da bi jih razorožili. Belogardisti so se nam počasi blizali. Ko pa so prišli do primerne kritja, so se nenadoma vrgli na tla in začeli na nas streljati. Na srečo niso zadeli nikogar in ker smo tudi mi odgovorili z ognjem, so se obrnili in zbežali v dolino. Sli smo za njimi

Ustanovitev Ljubljanske brigade in prvi boji z belogardisti in četniki.

Freute Rojšek - Jaka komandant Ljubljanske brigade od 10. septembra 1943 do 27. junija 1944. Narodni heroj.

in Jim pri Želimljem presekali pot; petnajst smo jih ujeli, zaplenili pa smo tudi protitankovski top."

Med ujetimi je bilo nekaj hudih vojnih zločincev, ki jim je brlgadno sodišče takoj tudi sodilo. Sodišče so ustanovili 13. septembra, sestavljali pa so ga borci brigade, po poklicu pravniki. Vodil ga je politični komisar brigade Janko Rudolf, za preiskovalca pa so imenovali Marka Vrhunca, študenta prava.

Postopek proti osumljencem so vodili zelo korektno in strogo po kazenskem postopku, upoštevajoč vsa dejstva pomembna za sodbo. Obravnavali so Italijane ter belo in plavogardiste. Po ukazu Glavnega štaba NOV in PO Slovenije so morali z obtoženimi ravnati objektivno, pravično in humano.

V skladu z ukazom o ustanovitvi sodišča je Glavni štab **NOV** in **PO** Slovenije posebej zahteval, da se italijanskim vojakom in oficirjem, ki bi jih sodišče obravnavalo, ne sme nič zgoditi, razen fašistom, za katere bi bili dokazi jasni, da so si omadeževali roke s krvjo nedolžnih slovenskih ljudi. Če bi Italijane spremljala slovenska dekleta, je kaznen zanje lahko samo strizenje las, potem pa jih je treba pustiti, da odidejo z Italijani.

Tudi ujete domače izdajalce je moralo sodišče obravnavati po kazenskem postopku. Večino, za katere ni bilo nedvomnih dokazov, da so zločinci, je sodišče moralo izpustiti ali jih sprejeti med partizane, če so to hoteli, nekatere pa so poslali v delavske bataljone.

Pod pritiskom izjav mnogih prič, ki so bile pred prihodom v partizane aktivisti in so večinoma osebe, ki so doživeli grozodejstva, so obsojenci svoje grehe tudi priznali. Komandanta postojanke Kleče je prepoznal neki ljubljčan, kateremu je posilil, dekle, aktivistko, in so ga morali od njega odtrgati, ker gaje no teli ubiti s svojimi rokami.

Zanimiv je bil primer nekega kapetana, aktivnega oficirja bivše Jugoslovanske vojske, ujetega med plavogardisti. Zaslišanje je bilo dolgo in strogo. Taka so bila navodila Glavnega štaba **NOV** in **PO** Slovenije glede zaslišanja bivših oficirjev, ki jim Je **OF** poslala mnogo pozivov, naj se priključijo partizanom.

Na zaslišanju so sodniki dobili vtis, da oficir ni zavestno kriv. Oprostili so ga in sprejeli med partizane kot navadnega borca, vendar z vsemi možnostmi napredovanja po sposobnosti, izkazani v bojih. Primer je preiskovalec obravnaval s predstavnikom Glavnega štaba NOV in PO Slovenije, kije sodišče tudi organiziral, dr. Vitom Kreigher-Jem; ta Je soglašal s sprejetim stališčem sodišča. Pozneje pa se Je zvedelo, da Je Kapetan dezertiral k domobrancem in tam postal načelnik štaba neke večje enote.

Na smrt so obsodili samo štiri zločince. To so bili: vodja ljubljanskih belogardističnih zaporov Gorazd Osolnik - Anton Pipah, njegov najozži sodelavec Janez StrupiJ, Josip Sešelj, ki Je snel slovensko zastavo z zvonika frančiškanske cerkve, za kar je dobil 1000 lir, potem pa pod zaščito Italijanov z orožjem v rokah pretepal ljudi in jim stregel po življenju, ter Janko Pogačnik, komandant belogardističnega taborišča, zaporov in mučilnice v Klečah, kije osebno mučil zlasti žene in dekleta, se udeleževal decembrskih nočnih blokad na Poljanah in streljal na neoborožene mobilizirance. Deset aktivnih belogardističnih sodelavcev, ki niso bili voditelji in organizatorji, pa so obsodili na prisilno delo.⁴⁸

Po umiku zapotoške belogardistične skupine so se boji okrog Turjaka nadaljevali do 19. septembra z nezmajšano srditostjo. Ljubljanska brigada se teh bojev ni neposredno udeleževala, ampak je pred vrati Ljubljane na črti Ig - Golo - Rob oblikovala širši obroč okrog belogardističnih skupine na Turjaku in zapirala smeri, po katerih bi obkoljenim lahko poslali pomoč iz Ljubljane. Stab brigade se je 15. septembra preselil v Staje pri Igu. Z njim je prišel tudi ustanovljeni tretji bataljon, drugi pa se je nastanil na Igu.

V noči na 17. september so borci v Stajah pri Igu prvič doživeli ognjeni napad sovražnega topništva. Po zraku so začele zvižgati granate iz nemških topov na Ljubljanskem gradu. Nekatere je zajela panika in so začeli begati sem ter tja, toda kmalu so se umirili, ko so videli, da granate eksplodirajo za njimi v hribu in da nihče ni ranjen. Sedem novincev pa kanonade ni vzdržalo in so odšli iz brigade. Po tem dogodku so vsi starešine še pred jutrom poučili borce o tem, kaj jim je storiti če spet pride do takega obstreljevanja, da bi bilo čim manj žrtev.

Po topniškem napadu sovražnikovih topov na štab brigade in tretji bataljon sta se vrnila v vas Golo, dne 18. septembra pa so enote na novo razvrstili. Stab brigade je ostal v vasi Golo, tja sta prišla tudi drugi in tretji bataljon, četrti je odšel v vas Rob, prvi pa je zamenjal drugega na Igu.

Borce, ki niso bili na položajih ali v patroljah, so starešine urili v vojaških spretnostih in uporabi orožja, vsi bataljoni pa so opravljali tudi mobilizacijske naloge. Borci so v skupinah hodili po okoliških

vaseh in mobilizirali moške od 17, do 45. leta starosti, take, ki se še niso opredelili. Mobilizirali pa so tudi kolesa in konje z jahalno opremo.

Mobilizacija kolesje bila zelo uspešna. Zbrali so jih toliko, da niso vedeli kam z njimi, talco da so jih odstopili še drugim enotam. Konje in jahalno opremo pa so ljudje skrivali. Mobilizacijo so izvajali vsi bataljoni. Ni bilo vasi poc Krimom in Mokrečem, ki je borci niso obiskali. Naselja in hiše v neposredni bližini Ljubljane so obiskovali ponoči, podnevi pa mobilizirali po bolj oddaljenih vaseh od mesta tja do Borovnice. Toda mobilizacija moštva ni bila posebno uspešna. Zavedni so prišli že sami in jih ni bilo treba mobilizirati, medtem ko so se drugi skrivali. (...) "Zvečer sem odšel s tridesetimi tovariši v Tornišel mobilizirati. Toda šli smo zastonj. Novica o mobilizaciji se je med vaščani že razvedela in zato nismo našli doma nobenega moškega, ki bi bil sposoben za vojsko (...) Seveda ni bilo povsod tako slabo in so imele druge naše enote več sreče. V noči med 17. in 18. septembrom so naše enote mobilizirale toliko novih borcev, da sem moral oditi v grad na Ig, kjer sem ves dan pomagal pri njihovem popisovanju."

Med **izvajanjem** mobilizacije je 17. septembra ena od patrulj **tretjega bataljona** na Baiju ujela nekega duhovnika. S seboj je imel **Kovček v katerem** so borci našli ustaško uniformo in dokumente, ki so **pričali o njegovem** izdajalskem početju.

Naslednjega dne je imela brigada še veliko večji uspeh. Na ljubljanskem **Darju** so ujeli dvaintrideset belogardistov, ki so poskušali priti skozi partizanske položaje. Prihajali so iz Ribnice in od Sv. uregojja nad Sodražico in so bili tako brez volje, da niti pomislili niso na odpor, ko so jih parizani pozvali naj se vdajo. Dva dni pred tem pa je ista naša enota pri podiranju telefonskih drogov naletela na nemško motorizirano patruljo, jo napadla in enega Nemca ubila, tri pa ranila. Ko so potem prišli delavci iz Ljubljane popravljat potrغانo telefonsko napeljavo, so borci zaplenili večji poštni avtomobil, poštalji pa so se pridružili partizanom.

Dne 16. septembra so nastale prve kadrovske spremembe. Glavni štab NOV in PO Slovenije je za komandanta ljubljanske brigade imenoval Franca Rojska - Jaka, ki je do takrat poveljeval četrtemu bataljonu Gubčeve brigade, Rudolf Hribernik - Svarun pa je postal komandant novoustanovljenega Dolomitskega odreda. Politični komisar brigade je ostal Janko Rudolf, za namestnika komandanta so imenovali Lada Fajdigo, ki gaje na položaju komandanta 1. bataljona zamenjal Zvone Černe za namestnika političnega komisarja. Brigade pa Franca Stegnara - Kolumba. Ti štirje možje so predstavljali ožji štab brigade, v širšem pa so bili vzpostavili odseke za operative zadeve, agitacijo in propagando, obveščevalno dejavnost, intendanturo in saniteto.⁸⁰

Z razbitjem belogardistično - četniške zapotoške skupine in uničenjem Krimske brigade na Tuijaku je bil zlom kolaboracionistične plave in bele garde popoln. Dokončno so bili pokopani vsi upi slovenskih reakcionarnih vrhov, da bi ob prihodu angloameriških enot v Slovenijo, ki so jih tako željno pričakovali in se na to pripravljali, lahko nastopili kot predstavniki slovenskega naroda in njegovi osvoboditelji.

Poraz tudi nemškemu okupatorju ni bil po volji. Spremeniti je moral svoje načrte o ustanavljanju kvislinskih enot, kar je v duhu svoje okupatorske doktrine in pomanjkanja lastnih sil, nameraval čimprej storiti. Od 1500 mož, ostankov elitnega jedra vojske "Slovenske zaveze", je bila polovica popolnoma uničena, druga polovica pa zdesetkana in moralno tako prizadeta, da za dalj časa ni bila več uporabna. Čeprav so Nemci z veliko pomočjo domačih reakcionarnih krogov in s škofom Gregorijem Rožmanom ter novim šefom nemške pokrajinske uprave Leonom Rupnikom na čelu začeli ustanavljati domobranstvo že Konec septembra po objavi poveljstva "Slovenskih domobrancev" za vstop v "Slovensko domobransko legijo",⁸¹ so za nastanek treh batajonov (v Ljubljani, Logatcu in Kostanjevici na Krki) potrebovali kar dva meseca, uporabni pa so postali šele po nemški ofenzivi.

Ljubljanska brigada, ki je pri razbijanju belogardistično-četniške brigade "Triglav" sodelovala v širšem zavarovanju, ni mogla preprečiti njenega umika iz nastavljenega obroča. Ni imela dovolj moči, borci so bili še neizkušeni saj je Dila komaj ustanovljena, štab 14. divizije pa je posvečal premalo pozornosti organizaciji medsebojnega sodelovanja in povezovanja sosednih enot. V oboju s sovražniki je imela tudi prve žrtve. Trije borci so padli, pet pa jih je bilo ranjenih.^{9*}

5. Napadi na prometne objekte

Po uničenju belogardistično-četniških ostankov na Turjaku je nastalo veliko osvobojeno ozemlje. Pod trdnim nadzorstvom NOV je bila vsa dotedanja Ljubljanska pokrajina razen Ljubljane in območja okrog železniške proge Ljubljana - Trst. Za zavarovanje osvobojenega ozemlja je Glavni štab NOV in POS uporabil vse tri divizije; ukazal jim je, da ga moralo obvladati in biti pripravljene razbiti vse tiste sovražniške kove kolone, ki bi jim poskušale vdreti v zaledje, hkrati pa usmeriti glavne sile v rušenje prometnih objektov zlasti na železniški progi Židani Most - Ljubljana - Trst.⁵³

Osemnajsti diviziji je Glavni štab NOV in PO Slovenije v prvem trenutku namenil pomožno vlogo, ker njene brigade zaradi velikega števila novincev še niso bile dovolj usposobljene za bolj zahtevne naloge. Umaknil jo je v predele, kjer ni imela neposrednega stika s sovražnikom, to pa naj bi ji omogočilo, da se njeni borci v nakrajšem času vojaško usposobijo za prihodnje naloge; potem ji je dne 23. septembra ukazal, da zamenja Cankarjevo brigado na Golovcu in razporedi svojih 2790 borcev v široko razpetem loku od Ljubljanskega vrha (k. 813) do črte Litija - Višnja Gora.

Zahodno od operativnega območja 18. divizije, na prostoru Rakek - Cerknica - Mašun - Brkini, so brigade 14. divizije rušile progo Ljubljana - Trst in napadale sovražnika ob njej, vzhodno, na Dolenjskem, pa je 15. divizija usmerjala svoje akcije proti dotedanji nemško-italijanski razmejitveni črti in dolini reke Save od Litije do Gorjancev.

Nemški okupator je imel v Sloveniji ta čas šibke sile. Na Gorenjskem, Štajerskem, v Ljubljanski pokrajini in v Ljubljani so bili razporejeni oddelki redarstvene policije "Alpenland", trije bataljoni 19. policijskega polka SS, dvanajst samostojnih policijskih in orožniških

Skupina borcev in bork 2. bataljona Ljubljanske brigade v Dobropolju septembra 1943.

motoriziranih čet, polk planinskih lovcev "Admont", četa 98. bataHona črnih srajc, ki je 9. septembra pribežala pod nemško zaščito, in 2000 belogardistov in četnikov, iz katerih je 24. septembra 1943 višji vodja SS policije grupenfirer generallajtnant Erwin Rösener začel ustanavljati "Slovensko domobransko legijo", pozneje "Slovensko domobranstvo". Vseh teh sil pa ni bilo dovolj za ofenzivne akcije na osvobojeno ozemlje Dolenjske in Notranjske. Zaradi bojazni, da se upor ne bi prenesel čez mejo na Gorenjsko in Štajersko, ki sta bili pod še dokaj trdnim nemškim nadzorom, se je nemško poveljstvo omejilo samo na izolacijo osrednjega osvobojenega ozemlja, zavarovanje najbolj pomembnih prometnih poti, na izvidniško delovanje ter kratke vznemirjevalne akcije.

Med temi so bile posebno učinkovite akcije proti Cerknici in v Višnjo Goro. V Cerknico so oddelki iz polka planinskih lovcev "Admont" vdrli 14. in 19. septembra, v Višnjo Goro pa je 22. septembra vdrla šest policijskih čet iz 19. policijskega polka SS in 500 domobrancev.⁶⁹

Zaradi teh sovražnikovih vdorov, zlasti vdora v Višnjo Goro, je Centralni komite Komunistične partije Slovenije (CK KPS) izrekel ostro kritiko Glavnemu štabu NOV in PO Slovenije, ta pa je 23. septembra poslal vsem štabom posebno odredbo. V njej je kritično sodil o vrtočlavi, ki naj bi zaradi doseženih uspehov zajela nekatere štabe in enote, posledica tega pa sta bila podcenjevanje sovražnika ter nezadostna budnost. V odredbi Glavni štab ugotavlja, da oblikovanje redne vojske, kije nastala z ustanavljanjem divizij, še ne pomeni prehoda

Skupina borcev ljubljanske brigade v Dobropolju septembra 1943. Od leve drugi Franc Bambič, tretji Ivan Starin - Vanček, peti Milem Juričev - Jugov.

na frontalno bojevanje. Nasprotno, sovražnikove sunke Je treba onemogočati z napadnimi akcijami na manjše posadke ob prometnih objektih, z uničevanjem patrulj ter ostankov belogardističnih tolpe, ki se tu pa tam še vedno skrivajo po gozdovih. Zagotoviti je treba tudi strog nadzor nad gibanjem prebivalstva, zato pa naj štabi uvedejo policijsko uro od 21. do 5. zjutraj, da bi se izognili presenečenju.⁸⁶

Pod Mokrečem in na območju Golo - Ig je brigada ostala do 21. septembra, potem pa jo Je štab divizije premaknil v divizijsko rezervo na območje Kob - Ponikve - Male Lašče.

Premik na novo območje je bil sila naporen. Brigada je za dokaj kratko pot potrebovala celih 13 ur. Hudo narobe soji hodile ovire, ki jih je sama postavila, prekopane ceste in podrti mostovi pri Pijavi Gorici. Koje prišla do Pijave Gorice, je morala nazaj na Ig, od tam pa mimo Zapotoka skozi vasi Rob in Rašica. Zemlja je bila razmočena in tako razrita, da so morali ponekod vozove prenašati na rokah.

Na novi lokaciji sta se štab brigade in drugi bataljon nastanila v Ponikvah, kjer je bil tudi štab 18. divizije. Prvi bataljon je ostal v vasi Rob, tretji in četrti pa sta odšla v Velike in Male Lašče.

Takoj po prihodu v vas Rob se je prvi bataljon vrnil na progo, jo med Borovnico in Preserjem porušil, v spopadu z Nemci dne 24. septembra pa tri sovražnikove vojake ubil.⁵

Vse enote so po četah nadaljevale z vojaškim poukom in ideološko - političnim usposabljanjem in izpopolnjevanjem. Borci so spoznavali

orožje in se ga učili uporabljati. Urili so se tudi, kako naj ravnaajo v spopadih s sovražnikom, kako naj se premikajo po terenu in krijejo pred sovražnikovim ognjem. Po vsakodnevnih vajah so bili okorni gibi in nerodni postopki vedno bolj redki in čete so vse bolj dobivale videz strnjene in disciplinirane enote. Ko je večina obvladala uporabo orožja, so organizirali bojno streljanje. Nekateri so takrat prvič pritisnili na sprožilec. Vsi niso zadeli tarče, toda to je bil le začetek. Pred njimi je bilo obdobje, ko je to postalo njihovo redno in poglobljeno opravilo.

Pri urah političnega usposabljanja so politični delavci borce sproti obveščali o vseh dogodkih doma in po svetu. Do podrobnosti so jih seznanjali s položajem v Sloveniji po kapitulaciji, z razvojem ljudske oblasti in Ustanavljanjem komand vojaških področij, komana mest, partizanskih straž in narodne zaščite, o uničenju belogardistov in četnikov na Turjaku in v Grčaricah ter o krepitvi NOV v številčnem pogledu in v oborožitvi. Hkrati pa so jih nepretrgoma opozarjali, da boj še ni končan, da se je odločilni šele začel, da nemški vojaški stroj še ni uničen in da bo storil vse, da bi jih pokončal.

Po naseljih so nadaljevali tudi s prirejanjem kakovostnih mitingov z bogatim kulturnim programom, saj so bili v brigadi znani igralci, pevci in recitatorji. Skupaj z borci so se mitingov udeleževali tudi civilni prebivalci.

V Ponikvah so ustanovili brigadno glasilo "Borec" in takoj tudi razdelili na ciklostilu razmnoženo prvo številko, kije imela 7 strani in poleg uvodne besede štiri članke in dve pesmi.⁴

Vzporedno s poukom so bataljoni rušili prometne objekte, predvsem železniške proge. O tem je v poročilu propagandnega odseka Glavnega štaba NOV in PO Slovenije med drugim zapisano: "Povsod dvigajo naši borci železniške pragove, odnašajo tračnice, povzročajo karambole in zažigajo vagone. Za popravilo prog in obnovo prometa do sovražnik potreboval najmanj dva meseca."⁵⁹

Nadaljevala se je tudi mobilizacija, prihajali so novi borci, pa tudi odhajali v druge enote. Iz Bele krajine je prišla večja skupina borcev, ki stajo vodila Franc Bukovec in Stane Cimerman. Enoto so vključili v četrti bataljon.⁶⁰ Ko se je številčno stanje brigade začelo ustaliti, je imela 1010 borcev.

V nedeljo dne 26. septembra se je po maši, ki se je udeležilo veliko borcev, na nebu nad Velikimi Laščami prikazalo sovražnikovo letalo (štorklja so mu rekli borci). Vendar mesta ni zasulo z bombami ali svinčenkami iz strojnic, kar so nekateri s strahom pričakovali, temveč s propagandnimi letaki s podpisom generala Rupnika, na katerih je pisalo, da bo nemška vojska skoraj začela z veliko ofenzivo in bo vsak, ki bi ga dobili z orožjem v rokah, brez milosti ustreljen. Letak naj bi bil tudi dovolilnica za vdajo. Vsakemu, ki bi se z letakom v roki prijavil najbližji nemški komandi, bo življenje zajamčeno in se bo lahko mimo vrnil na svoj dom. V prvem trenutku je vsebina letaka nekatere novince vznemirila in zmedla. Toda ko so jim politični komisarji pojasnili in so to potrdili tudi stari borci, daje to ena od navadnih sovražnikovih zvijač, ki so jo pogosto uporabljali že Italijani, da bi vplivali na moralo borcev in jih lažje dobili v roke, so se hitro pomirili.⁶¹

Preleti letal so se nadaljevali. Začele pa so se širiti tudi vznemirljive novice o tem, da Nemci pripravljajo veliko ofenzivo, da bodo napaali s plinom in padalci, da zato pripravljajo več divizij in podobno. Vira teh vesti se ni dalo ugotoviti, verjetno so bile plod domišljije in strahu ter sovražnikovega podtalnega delovanja. Čeprav so bile deloma neutemeljene, so kljub temu zahtevale dodatno udejstvovanje političnega kadra in komunistov ter pojasnila o neresničnosti takih vesti, pa tudi opozorila o tem, da si ne smejo zatiskati oči pred nevarnostjo.

6. Hud boj pri Kožljeku

V divizijski rezervi je brigada ostala do konca septembra, potem pa jo Je 28. septembra štab 18. divizije premaknil proti Cerknici na levo krilo njenega operativnega območja.

Pot v nove kraje mimo Mačkovca in čez Iško ter skozi vasi Zavrh, Lovranovo, Cajnarje, Topol pri Begunjah, Begunje in Bezuljak do Dobca je bila ponovno hudo naporna. Hodili so 14 ur po tako olatnih cestah, da so se kolesa do vrha natovorjenih vozov pogrezala do osi. Da bi jih spravili naprej, so jih borci večkrat morali dobesedno nositi na ramenih. V Iški vasi jih je ujela huda ploha in jih do kosti premočila. Med potjo jih Je spet preletavalo letalo in trosilo letake.

Ko so 29. septembra prišli v Dobec, sta tam ostala štab in tretji bataljon, prvega so poslali na Ljubljanski vrh (k.813), drugi seje vrnil v divizijsko rezervo v Želimplje, četrta pa se Je utaboril v neposredni bližini vasi Kožljek. Štab brigade seje takoj povezal z Deveto brigado, kije bila desno na območju Tomišlja, Rakitne in Slivnice, zahodno pa s Tomšičevo in novoustanovljeno 13. ali Loško brigado iz 14. divizije. Obe sta na izpostavljenem odseku med Cerknico in Rakekom s spreminjajočim se uspehom vztrajno rušili progo, ki so jo varovali deli nemškega polka planinskih lovcev "Admont" pod poveljstvom nemškega polkovnika Örtla s sedežem v Vrhnikih. Na poti v Dobec so iz smeri Cerknice in Rakeka slišali zamolklo bobnenje topov in oddaljeno drdranje strojnic. Prihajalo je od spopada med aeli Tomšičeve in Loške brigade z močnejšo nemško kolono, ki je s podporo tankov ponovno vdrla v Cerknico. Boj je trajal do noči, potem pa seje sovražnik umaknil v svoja izhodišča ob železniški progi.

Prihod Ljubljanske brigade v neposredno bližino proge so Nemci hitro opazili in s patruljami začeli tipati po terenu ter postavljati zasede. Z eno od ten seje srečala četa 1. bataljona na območju Žaga Mokreč, kamor Je šla po strelivo in hrano. Spopada z Nemci ni tvegala, bila Je prešibka in seje vrnila. Drugo četo istega bataljona, kije šla na zavarovanje proti Verdu, so od tam divje začeli obstreljevati s strojnimi in obmetavati z minami, skupina borcev, ki je iz Ponikev šla v sestavo 1. bataljona, pa je pri Padežu padla v zasedo in seje po ostrem spopadu s sovražniki komaj izvlekla z enim ranjenim.

Po prihodu v Dobec so se akcije takoj začele. Skupina borcev je takoj odšla proti železnici, prenočila v gozdu, zjutraj ob 8. uri 1. oktobra pa prodrla do proge med Planino in Rakekom in na petih mestih vrgla progo v zrak, zažgala dvonadstropni bunker in uničila v čuvajnici telefon in druge naprave.

V vaseh Dobec in Kožljek so se borci selo dobro počutili. Domačini so jih prijazno sprejeli, čeprav s strahom zaradi vznemirljivih vesti o ofenzivi, ki jih je sovražnik vztrajno širil. Prebivalci so se nemškega okupatorja [§ mnogo bolj bali kakor Italijanov. Že sama beseda "Nemci" jih je navdajala z grozo. Vznemirljive vesti so jim prišepetavali posamezniki» naklonjeni okupatorju, ki so med nitmi ostali po odhodu Italijanov. Taki so izkoriščali preprosto ljudstvo, življenjsko vezano na svoje domove in tisto bore malo, kar so imeli, ker so vedeli, da bo med njimi vsaka taka novica odjeknila v desetkrat hujši obliki.

Koma) so prebili noč v novem kraju, že so jih napadla sovražna letala. Okrog poldneva so nad Cerknico, Grahovo in Bezuljak priletele tri "štuke". Nekajkrat so zakrožila okrog vasi, potem pa se v strmoglavem letu in z grozovitim tuljenjem spustila proti zemlji, odvrгла vsako po eno bombo ter hitro švignila nazaj v višave. Hip za tem je strahovito zabobnelo in bombe so razdejavale nekaj poslopij iz katerih so švignili plameni in se dvignili oblaki dima. Detonacije so bile tako močne, da so zašklepetale šipe na oknih, na nekaterih pa so se tudi sesule. Čez nekaj trenutkov so letala še enkrat strmoglavila in začela vasi obstreljevati s strojničnimi rafali.

Nemci so tiste dni bombardirali in mltraljrali naselja brez nevarnosti, da bi jih zadelo partizansko orožje. Brigada ni imela proUletalskega orožja, protiletalska obramba pred nizko letečimi letali pa Je bila organizirana pomanjkljivo. Omejila se je le na opazovanje neoa in na to, da Je letala pravočasno opazila ter borce opozorila, da so se lahko umaknili na varno in jim bombardiranje ni povzročilo izgub.

Ko je nevarnost minila in se Je moštvo vrnilo v naselja, so dobili sporočilo, da se v bližini Kožljeka skrivajo belogardisti. Takoj so poslali ponje del tretjega bataljona. V kozolcu, ki so ga obkolili, so res našli 4 belogardiste, od teh sta dva imela orožje. Niso se upirali, vdali so se, potem pa so se priključili partizanom. Bill so navaani kmečki fantje, ki so jin belogardisti mobilizirali še pred kapitulacijo.⁰³

Do 3. oktobra je bilo v Dobcu in Kožljeku ter njuni okolici mimo. Premor so izkoristili za uijenje enot in za sestanke. Na sestankih bataljonskih partijskih birojev so ugotavljali število članov partije in članov skojevske organizacije. V tretjem bataljonu so ugotovili, da Je v enoti 49 partijcev, ki so si v ilegalnem delu v Ljubljani pred prihodom v partizane nabrali bogate izkušnje in bo zato politično delo v Bataljonu olajšano.

Tridesetega septembra Je iz Ljubljanske brigade šest izvoljenih odposlancev odpotovalo v Kočevje na zgodovinski zbor odposlancev slovenskega ljudstva. Nekateri ohranjeni dokumenti ga imenujejo tudi "zbor predstavnikov slovenskega naroda", "zbor svobode", "slovenski protifašistični svet" in "parlament". Med odposlanci so bili Franc Stegnar - Kolumb, Majda Šilc, Ivo Pelicon - Matija, Alojz Kajin - Lojze in Janko Šutej - Janez. Prvič v zgodovini slovenskega naroda seje sredi srditih bojov zbralo 668 neposredno svobodno izvoljenih in 78 delegiranih odposlancev in zastopnikov narodnoosvobodilnega boja iz vseh slovenskih dežel. Zbor seje začel 1. oktobra ob 21. uri in je trajal tri noči. Sprejeli so pomembne sklepe, ki so bili temelj za nadaljnji razvoj ljudske oblasti na Slovenskem.⁰³

Borci prvega bataljona, ki so bili na Ljubljanskem vrhu, to kljub poostrenemu nadzoru Nemcev marljivo poganjali progo v zrak. zažgali pa so tudi nekaj lesenih barak ob nasipu. Dne 30. septembra so razstrelili železniški most med Verdom in Logatcem, dne 2. oktobra pa so trikrat razstrelili progo, zaradi česar se Je iztirila lokomotiva in Je bil promet za nekaj časa ustavljen.

V Dobcu so 2. oktobra proti večeru pripravili miting. Govoril Je politični komisar brigade Janko Rudolr. ki je zbranim borcem in vaščanom orisal zunanje in notranje vojaško - politične razmere, na koncu pa je pozval domačine k sodelovanju z borci. Prostor pred skedniem. v katerem so po govoru nastopili pevci in recitatoci iz brigade, je bil poln ljudi, ki so s ploskanjem pozdravljali izvajalce in kvaliteto njihovega izvajanja. Po organiziranem delu programa Je sledila prosta zabava s petjem partizanskih pesmi in plesom pozno v noč, ki Je bila za tisti letni čas zelo topla.

Drugo Jutro se je veselje nadaljevalo. Domačini so že navse zgodaj začeli krasiti domove s poznim Jesenskim cvetjem in zelenjem ter se pripravljati, da bi čim siovesneje proslavili ime vaškega patrona, iz okoliških vasi pa so prihajali gostje, ki so se z domačini m borci zbirali v skupine in veselo kramljali.

Okrog 10. ure. ko Je dobeškl zvon označil začetek velike maše in je večina odšla v cerkev, Je v štab brigade pritekla ena od zjutraj poslanih patrulj, ki so nadzorovale okolico. Sporočila Je. da se Bližajo Nemci v treh kolonah. Isto Je po telefonu sporočil tudi komandant 4. bataljona iz Kožljeka.

Prihod Nemcev ta dan je bil del ofenzive akcije, ki Jo Je pripravil nemški poveljnik örtill, da bi zmanjšal pritisk 14. in 18. divizije na železniško progo. Imela Je dve poglavitni smeri napada, prvo iz Borovnice proti položajem 9. brigade na območju Rakitne, drugo pa iz Rakeka proti Begunjam. Bezuljaku in Kožljeku. Brž ko so v štabu brigade dobili sporočilo o sovražnikovem prihodu, so sprožili preplah in borci 3. in 4. bataljona so zgrabili za orožje, zasedli položaje okrog Dobca in Kožljeka in se pripravili za boj. Razvrstili pa so se tudi Nemci, ki so nekaj časa oklevali in opazovali smeri proti Dobcu in Kožljeku. Videlo se Je le svetlikanje njihovih čelad. Nastalo je kratko obdobje tišine, le iz cerkve so prinajall ubrani glasovi orgel. Tedaj se Je oglasil komandant bataljona: "(...) kako so ljuaje naivni, mislijo da Jim bo bog pomagal!" je v "Dnevnik partizana" zapisal Hinko Bratož.

Čez nekaj časa so se Nemci začeli premikati. Počasi in zelo previdno so se bližali partizanskim položajem. Okrog ene ure so se oglasili prvi streli, potem pa Je silovito zaropotalo in ralali strojnic in brzostrelk so sekali ozračje na eni in drugi strani, vmes pa so se slišale rezke eksplozije min, ki so padale po naselju. Sovražnik le borce na položaju in v vasi dobesedno zasul s svincem in drobci zeleza. Domačini so zapustili cerkev, začeli tekati po vasi in bežati v kleti, jok žensk in otrok pa se Je pomešal z žvižganjem krogel.

Napad Nemcev na položaje 3. bataljona pa ni trajal dolgo. Streljanje Je postopoma slabelo, potem pa se naglo okrepilo pred vasjo Kozljek. Sovražnikje prenesel težišče napada na k. 842, kije bila ključna točka

I bojni razporeditvi 4. bataljona. Po siloviti ognjeni pripravi so Nemci jurisali. vrgli borce z vldin nad Kožljekom, potem pa varil v vas.

Udarec je bil tako silovit, da Je nekatere, zlasti take, ki so ta dan doživeli ognjeni krst in prvič videli nemške čelade od blizu, tako zmedel, da so popustili in zbežali, nekateri celo tako daleč, da so potem Sele čez nekaj dni našli pot nazaj v svojo četo. Sovražnikov pritisk so najbolj prisebni nekaj časa vzdržali potem, pa so se postopoma umaknili na sever na Vinji vrh. S seboj so odnesli 20 mrtvih in 15 ranjenih, nekaj mrtvih in ranjenih pa je ostalo na položaju In Jih Je dobil sovražnik.

Nemci umikajočim niso sledili in niso nadaljevali napada na Vinji vrh. Ostali so na črti, ki sojo zasedli, in se začeli pospešeno utrjevati.

Ko Je streljanje pri Kožljeku ponehalo, je štab brigade poskušal vzpostaviti zvezo s štabom četrtega bataljona, ki Je bila pretrgana. Patrulja, poslana proti Kožljeku. pa bataljona ni več našla tam. prinesla je le sporočilo, da so v vasi Nemci in da se sliši samo njihovo vpitje ter jok žena in otrok. Da bi ugotovili, kaj se z bataljonom dogaja, so na Vinji vrh poslali 1. četo 3. bataljona z nalogo, da ga poišče In mu pomaga.

Po prihodu na Južno pobočje Vinjega vrha so se borci tretjega bataljona, skupaj z ostanki četrtega, id so ga tam našli, razvrstili v strelsko vrsto primemo daleč od sovražnika in ga začeli obstreljevaU ter nekaj sovražnikovih vojakov, ki so kopali strelske rove, tudi pokosili. Sovražnik je odgovarjal in razvnelo se je medsebojno obstreljevanje do noči.

Ko se Je začelo mračiti, je streljanje ponehalo. Borci so mislili, da je boja konec in da se bodo Nemci vrnili v svoja izhodišča, tako kot so to ponavadi storili Italijani. Toda to se ni zgodilo. Nasprotno, nekdo le prinesel vest, da sovražnik postavlja topove na položaj in da so nemški vojaki dobili suho hrano za tri dni.

V pričakovanju, da bodo Nemci drugo jutro poskušali udariti proti Dobcu na štab brigade, so borci zapustili Vinji vrh in zasedli položaje vzhodno od Dobca v smeri proti Kožljeku in okrog k.842. Vso noč so z orožjem, pripravljenim na strel, napeto pričakoval razplet dogodkov. Vse je bilo mimo, ker je miroval tudi sovražnik.

Proti jutru so se odločili za napad. Še preden se je zasvetila prva zarja, so si oskrbeli dovolj streliva, še enkrat pregledali orožje, potem pa se pod vodstvom namestnika komandanta brigade Lada Fajdige odpravili proti nemškim položajem na strmem in golem severnem pobočju hriba. Hoteli so izkoristiti temo in sovražnike presenetiti, jih pregnati z vrha, potem pa še iz Kožljeka. Spredej so bili bombaši prostovoljci, za njimi pa drugi borci. Neslišno so se spustili v praprot pod vznožjem hriba, potem pa se previdno in počasi plazili proti vrhu.

Toda napredovali so tako počasi, da so do vrha prišli šele takrat, ko se je že začelo daniti in so Jih Nemci opazili ter takoj udarili po njih z ognjem iz pušk in avtomatskega orožja. Za trenutek so vsi polegli, da bi se zaščitili pred krogami, Lado Fajdiga pa je vrgel ročno bombo, zavpil: "Juriš, hunrra" in skočil pokonci. Sledil Je kratek rafal, ki ga je zadel, in Fajdiga Je smrtno zadet omahnil.

Poveljstvo nad napadajočimi je prevzel Jože Ožbolt, komandant tretjega bataljona, in takoj ukazal napad z ročnimi bombami. Bill pa so predalec oa sovražnikove črte in bombe so eksplodirale pred okopi. Nemci so besno odgovorili z ognjem svojega orožja ter še nekaj borcev zadeli.

Juriš so ponovili in ker tudi tokrat ni bilo uspeha, so se morali umakniti na izhodiščne položaje. S seboj so odnesli tri mrtve in pet ranjenih, na položaju Je ostalo le truplo namestnika komandanta brigade. Nemci jim niso sledili, pač pa so za njimi besno streljali s strojnimi in minometi.

Ko se je zdanilo, sta se obe strani pripravljali za nov spopad. Nemci so postavili na vrh hriba svoje težko orožje in kako minuto čez osmo uro začeli s topovsko pripravo napada. Granate in mine so najprej padale po robu gozda, v katerem so borci čakali sovražnika, potem pa vedno bližje njihovim položajem. Oglušujoče eksplozije so sekale veje in lomile debla, borcev pa niso mogle pregnati. Mimo so čakali na sovražnikov juriš čeprav so se dobro zavedali, daje pred njimi do zob oborožen in izurjen nemški vojak, navajen bojev, medtem ko so v svoji vrsti imeli tovariše s pomanjkljivim vojaškim znanjem in pičlimi bojnimi izkušnjami ali pa sploh brez njih in jih Je v boj gnala samo visoka zavest in ljubezen do slovenske zemlje.

Ko so potihnile eksplozije granat, so se Nemci pognali v juriš. Borci pa niso takoj odprli ognja. Čakali so komandantov znak. Ko se je sovražnik približal na kakih 40 metrov, je komandant najbližje sovražne vojake ustavil z bombo, potem pa so po njih udarili tudi vsi drugi borci z ognjem iz vseh orožij. Nemci so bili presenečeni in so se začeli počasi umikati.

Partizanski poveljnik pa se ni prenačil in ni nasedel njihovi zvižaji. Ko Je na levem krilu opazil nekaj sovražnikovih vojakov, ki so tekli v gozd, mu je bilo takoj jasno, da nameravajo priti borcem za hrbet in jih obkoluti, zato le namesto juriš za bežečim sovražnikom ukazal umik proti Vinjemu vrhu. "(...) Bil je že zadnji čas. Kmalu za nami so Nemci sklenili obroč. Tedaj Je Ožbolt odvrnil brzostrelko in pograbil težko brečo. Poiskal je najbolj goste sovražnikove vrste in pritisnil na petelina. Dolga rafala je pokosil mnogo sovražnikovih vojakov (...)" je zapisal Bratož v svoj dnevnik.

Nemci so sledili umikajočim se enotam tretjega in četrtega bataljona, partizani pa se na Vinjem vrhu niso dolgo zadrževali. Nadaljevali so umik proti Peklu, ko pa so opazili sovražnikove zasede na Žibovniku in pri Otavah, so smer umika spremenili in mimo Pikovnika odšli proti Sv. Vidu (danes Žilce). Sovražnikovi vojaki so nekaj časa hodili za njimi s psi volčjaki, od katerih so borci dva ustrelili, potem pa so tudi oni prenehali z zasledovanjem in nadaljevali pot na Rakitno. Tam so se združili z drugo njihovo kolono, ki je prihajala iz Borovnice. Ta kolona je na Rakitnem, prav tako 3. oktobra napadla enote 9. brigade, ki so se po hudih bojih na obronkih Županovega vrha in po vzpetinah ob cesti proti Borovnici tudi umaknile v Sv. vid.

Po prihodu v Sv. Vid so mobilizirali živino in vozove na katerih so odpeljali ranjence v Velike Lašče v bolnico. V Sv. Vidu so ostali dva dni in ko so se vrnili tisti, ki so odpeljali ranjence, so vsi skupaj odšli

nazaj v vas Dobec. Izgube brigade so bile hude. Padlo naj bi 20 borcev, 15 pa bilo ranjenih. Med padlimi je Lado Fajdiga bil is štaba brigade, ena tovarišica in dva tovariša iz 1. čete 3. bataljona, vsi drugi pa iz 4. bataljona. Izgubljeni sta bili tudi težki strojnici tipa breda. 20 pušk in trije puškomitraljezi. Štab 4. bataljona pa v svojem poročilu štabu brigade 6. oktobra navaja drugačne podatke. Padlo naj bi samo 5 tovarišev, 15 bilo ranjeno, 41 pa so jih pogrešali. Od 168 se Jih Je v Sv. Vidu zbralo 112.⁶⁵

Hude naj bi bile izgube tudi na drugi strani. Padlo naj bi 50 sovražnikovih vojakov, 30 pa bilo ranjeno. Tako hude izgube sovražni* ka pa so gotovo pretirane.

Naslednje dni je bilo na področju, ki ga je nadzorovala brigada mimo. Občasno je prihajalo le do manjših patroljnih spopadov tudi že z domobranskimi patroljami. V takem je patrolja drugega bataljona na Rakitni izgubila enega borca.⁶⁶

Med bivanjem brigade v Dobcu na Ljubljanskem vrhu in v Želimlju so v Kočevju pripravljali sodni proces proti več kot 1200 ujetim belogardistom in četnikom, pripadnikom narodnoizdajalskih političnih organizacij in oboroženih vojaških oddelkov, ki so se bojevali proti Osvobodilni fronti in njeni narodnoosvobodilni vojski ter so kot pripadniki teh organizacij zagrešili mnoge zločine. Razdelili so jih na tri skupine: morilce, ki naj bi jih vojaško sodišče po ugotovitvi krivde obsodilo na smrt, obsojence, ki bodo morali delati pod nadzorstvom, in oproščene, ki naj se v delovnih bataljonih pripravijo za sprejem v narodnoosvobodilno vojsko.

Tritedensko preiskavo in zbiranje dokaznega gradiva je ščitil 4. bataljon 9. brigade. V zaščito izrednega vojaškega sodišča, ki je zasedalo od 9. do 11. oktobra ter po dvodnevni razpravi šestnajst obtožencev obsodilo na smrtno kazen, štiri na prisilno delo, enega pa oprostilo, so poslali 3. bataljon Ljubljanske brigade, ki je 9. oktobra zgodaj zjutraj s pospešenim Korakom odhitel v Kočevje. Dejstvo, daje proces, ki je bil izrednega političnega pomena, saj je razkril vse ozadje izdajalskega početja slovenskih reakcionarnih krogov, ščitila enota Ljubljanske brigade, je pomenilo veliko zaupanje in posebno čast za to enoto in vse borce njene sestave.⁶⁷

Tiste dni je bila vrsta široko zasnovanih političnih aktivnosti. Sedmega oktobra so se v Livoldu pri Kočevju zbrali pomočniki političnih komisarjev in terenski delavci na partijskem posvetovanju, na katerem so podrobno govorili o odkupu hrane in drugih materialnih potrebščin, ki naj bi jih prebivalstvo dalo za vojsko, ter o mobilizaciji in bližajoči se nemški ofenzivi, dan za tem pa so jih tovarnjaki odpeljali v Dvor pri Žužemberku na partijsko konferenco.

Konference na Dvoru so se udeležili vsi sekretarji rajonskih in okrožnih komitejev KP Slovenije, nekateri člani CK KPS, IOOF, AFŽ in SKOJ ter člani Glavnega štaba NOV in PO Slovenije. Na konferenci so imeli referate Edvard Kardelj - Kristof, Boris Kidrič - Peter in Ivan Maček - Matija. Tovariš Kardelj je v svojem referatu obširno orisal vojaške in politične razmere v svetu in Jugoslaviji, razčlenil dotedanje uspehe in težave osvobodilnega boja in poudaril potrebo po vzporednem izpopolnjevanju borcev v vojaški izujenosti in politični vzgoji in

s tem v zvezi tudi o nalogah OF. Kidrič Je govoril o graditvi ljudske oblasti in nalogah partije, Ivan Maček pa o organizacijskih problemih.

Dne 12. oktobra so vsi pomočniki četnih in bataljonskih političnih komisarjev pod vodstvom namestnika političnega komisarja brigade Franca Stegnarja - Kolumba odšli na Turiak na sestanek s pomočnikom političnega komisarja Glavnega štaba NOV in PO Slovene Viktorjem Avbljem - Rudijem in političnim komisarjem 18. divizije Janezom Hribarjem. Podrobno so obravnavali partijsko in politično delo v brigadi ter pomoč, ki jo člani partije in skojevske organizacije nudijo izvajalcem vojaških in političnih nalog. Oba visoka Tunkcionarja sta delo partije ocenila kot dobro.⁶⁹

Dan pred tem, dne 11. oktobra. Je bila spremenjena razvrstitev brigadnih enot. Prvi bataljon brez 3. čete je zapustil Ljubljanski vrh in se premaknil na Rakitno, ki so jo domobranci - domačini poskušali spremeniti v svoje oporišče. Ko pa Je prišel bataljon se niso upirali, temveč so v paničnem begu kraj zapustili in zbežali v Borovnico pod zaščito Nemcev. Premaknili so se tudi štab brigade, 4. bataljon, 3. Četa 1. bataljona brigada spremljevalna četa in minometna baterija ter odšli v Otave.⁷⁰

7. Padlo je sovražnikovo oporišče na Osredku

Zavarovanje osvobojenega ozemlja in napadi na prometne objekte, ki so jih septembra in oktobra izvajale vse enote, bolj ali manj med seboj nepovezano, so bili le uvod v široko zasnovano ofenzivno operacijo, ki so jo načrtovali v Glavnem štabu NOV in PO Slovenije. Čas do začetke te ofenzive naj bi enote narodnoosvobodilne vojske na Dolenjskem in Notranjskem izrabile tudi za vojaško usposabljanje in pridobivanje osnovnih izkušenj velikega števila novincev.

Poglavitni cilj operacije, ki so jo pripravljali, Je bil uničiti sovražnikove obmejne in orožniške postojanke na severnem robu osvobojenega ozemlja, potem pa prodreti v dolino reke Save in na vsej črti uničiti prometne zveze, predvsem železniško progo Brežice - Zidani Most - Ljubljana - Postojna. Temeljno zamisel za delovanje so izdelali v Glavnem štabu NOV in TO Slovenije, izvajal pa jo je štab 7. korpusa*, ki so ga ustanovili 3. oktobra 1943 in mu podredili vse tri divizije/¹

Na temelju zamisli Glavnega štaba je štab 7. korpusa sprejel sklep, da za napad na obmejne postojanke uporabi 15. in 18. divizijo, štirinajsti pa je ukazal, da okrepi napade na železniško progo med Borovnico in Trstom, poruši železniška mostova pri Preserju in Verdu ter v sedmih dneh pripravi rušenje borovniškega viadukta.”

Poglavitno nalogo Je dobila 15. divizija. V direktivi, ki jo Je štab korpusa poslal diviziji dne 9. oktobra, je bilo rečeno, da naj svoje glavne sile usmeri proti Zidanemu Mostu, poskuša vreči sovražnika v reko Savo in poruši vse ceste ter prometne objekte, ki bi jih okupator lahko uporabljal, s svojim levim krilom pa naj čisti ozemlje proti Litiji.

Splošni napad je divizija začela izvajati dne 1. oktobra popoldne in do noči zavzela nekaj nemških obmejnih postojank. Začetna silovi-

Skupina borcev in bork 3. bataljona ljubljanske brigade na Metnctfu severno od Stične oktobra 1943. V z adr\ji vrsti trenji od leve Je komandant bataljona Joie Ožbolt, v prednji vrsti druga od leve Ivanka Mule - Nežka.

tost ofenzive pa je naslednje dni postopoma oslabela, ker so Nemci pripeljali okrepitve, dne 16. oktobra začeli s protiofenzivo ter do 18. oktobra vrgli 15. divizijo nazaj čez razmejitveno črto.⁷⁴

Osemnajsta divizija Je v operaciji imela pomožno vlogo. Dobila je nalogo, da razvrsti svoje sile vzhodno od Ljubljane do Litije, ki pa je bila že zunaj njenega operativnewga območja, napada sovražnikove postojanke ter se tesno poveže s 15. divizijo desno in s 14. divizijo levo od nje.⁷⁵

V trenutku, ko so v štabu divizije dobili povelje za ofenzivo. Je na dodeljenem ji operativnem območju že delovala Levstikova brigada, ki je 10. oktobra pregnala sovražnika iz postojanke Teličar, potem pa 12. oktobra, tako kakor brigade 15. divizije, prestopila mejo v bližini Tabora in uničila postojanko Pečar. Da bi okrepile delovanje Levstikove brigade, je štab divizije nameraval na prostor med Ljubljano in Litijo premakniti tudi 9. brigado. Takrat pa, ko Je bila brigada že blizu razmejitvene črte nad Višnjo goro in seje začela razvrščati za napad prek nje. Je iz Glavnega štaoa NOV in PO Slovenije dobila ukaz, da se obme in nemudoma odide proti Kočevju in v Brod na Kolpi, ker so se močne nemške sile nevarno približevale jugu slovenskega ozemlja.

Na novo operativno območje 18. divizije je 11. oktobra odšla tudi Ljubljanska brigada, toda brez drugega in tretjega bataljona. Na Kakimi in v Otavah se ni zadrževala, temveč je pospešeno nadaljevala pohod proti Stični. Prvi bataljon je odšel skozi Krvavo Peč in Rob do

Radice, štab brigade s četrtem bataljonom. 3. četo 1. bataljona, spremljevalno četo in minometno baterijo pa skozi Štrukljevo vas in Nadlesek proti Rašici. V Rašici sta se obe Koloni združili, potem pa skupaj nadaljevali pot proti Stični.

Po prihodu v Stično Je prvi bataljon odšel v Pristavo (danes Pristava pri Stični) nad Metnajem, četrti desno od njega, štab brigade s prlštabelnimi enotami pa seje nastanil v vasi Metnaj. Za ntimi se je v sestavo brigade vrnil tudi tretji bataljon. Potem ko Je opravil nalogo v Kočevju, Je 16. oktobra odšel na pot skozi Ribnico in Velike Lašče do vasi Ponikve, tam prenočil, potem pa skozi Zdensko vas in Krko odšel v Mekinje. Drugi bataljon je ostal v divizijski rezervi v ŽeHmlju.

Ko Je brigada prišla v neposredno bližino sovražnikovih položajev ob razmejitveni črti, so morali biti vsi v strogi bojni pripravljenosti. Na vse strani so odhajale patrulje, ki so nenehno Upale v smeri proti meji in zbirale podatke o sovražnikovih premikih, v štabu brigade in bataljonskih štabih pa so podatke preučevali in ugotavljali njegovo razvrstitev in namene.

Brigadnl položaji severno od Stične so bili samo nekaj kilometrov oddaljeni od nemške obmejne postojanke v vasi Osredok (zdaj Osredok nad Stično). Posadko je sestavljalo kakih 120 nemških obmejnih stražarjev. Bili so močno utijeni v poslopjih med seboj povezanih z rovi. Okrog postojanke so bili bunkerji, žična ovira iz bodeče žice in minsko polje.

Takoj ko so v štabu brigade ugotovili razmere na drugi strani meje in stanje v postojanki, so se odločili za napad na postojanko. V noči na 19. oktober sta mejo prekoračila prvi in četrti bataljon ter se pod vodstvom političnega Komisarja Janka Rudolfa približala postojanki. Napad seje začel z ognjem protitankovskega topa kal.47 mm. Granate so padale na streho vojašnice, v kateri so graničarji bivali; borci so se pod zaščito tega ognja približali na jurišno razdaljo, odstranili ovire, potem pa se, ko je top prenehal streljati, pognali v napad.

Sovražnikov odpor ni trajal dolgo. Ko so borci zavzeli prva poslopja, so se Nemci začeli umikati in postojanko drug za drugim zapuščati ter bežati proti Utiji. Zjutraj ni bilo v postojanki nobenega sovražnikovega vojaka, pač pa je ostalo nekaj orožja in streliva za puške in strojnice ter tolikšne količine hrane in drugega materiala, da so morali vse skupaj odpeljati na vozovih.

Vendar zmaga ni bila lahka; štiri e borci so padli, dva sta bila ranjena. Toda sovražnikove izgube so bile še mnogo večje; padlo Je 10 sovražnikovih vojakov, o številu ranjenih pa ni podatkov. Ko so oorci postojanko zapustili, so razdejali ali pa porušili ter zažgali vse utrdbe.

Sovražnikova postojanka na Osredku je bila prva utrjena postojanka, ki so Jo borci Ljubljanske brigade uspešno napadli in iz nje pregnali Nemce. Ti tega niso pričakovali. Bili so silno presenečeni. Presenetila jih Je zlasti drznost partizanov, ki so se po uspešno opravljeni nalogi vračali nazaj čez razmejitveno črto mimo nemških zased in patrulj. To jih Je tako razkačilo, aa so začeli besno streljati s topovi iz Litije na vas Pristavo. Topovske granate so sicer prizadejale nekaj škode in poškodovale nekaj poslopij, žrtev pa ni bilo. ⁷⁶

8. Na Kolpi

V septembru in začetku oktobra 1943 so bili na Kočevskem in ob Kolpi samo maloštevilni oddelki zaledne vojske. V Kočevju je bila komanda kočevskega vojnega področja, v vasi Fara, na levem bregu Kolpe, pa komanda mesta Petrina - Fara. Komanda kočevskega vojnega področja je imela zaščitno četo, ki je imela 40 mož, štiri strojnice, oklepni avtomobil ter havbico 150 mm, komanda mesta Petrina - Fara pa zaščitni oddelek in vaško stražo, vseh skupaj 25 mož. V Kočevju so bili tudi vojaška bolnišnica in razna skladišča.

Močnejše sile takrat na tem območju tudi niso bile potrebne. Na hrvaški strani, v Gorskem Kotaju, ni bilo večjih nemških in drugih sovražnikovih sil, ki bi ga lahko ogrožale, pa tudi razgibanost zemljišča na levem bregu reke Kolpe vse do Kočevja je taka, da je predstavljala hudo oviro ne le za premike motorizacije, temveč tudi za pehoto. Vse to je onemogočalo kakršnokoli presenečenje.

Tako ugoden položaj kočevskega območja pa se je 7. oktobra 1943 bistveno spremenil. Deli 71. nemške divizije so ta dan na Kamenjaku prebili položaje 13. Primorsko - goranske divizije, prodrali do Loke in se naglo bližali Delnicam, oddaljenim od Broda na Kolpi samo kakih 15 kilometrov.

Spričo nevarnosti hitrega prodora do Kolpe je hrvaška partizanska posadka zapustila Brod na Kolpi in se umaknila v Slovenijo, enako pa je nameravala storiti tudi komanda mesta Petrina - Fara in se skupaj z odborom OF Banja Loka umakniti v Nova sela.

Ko je sporočilo o tem dne 8. oktobra ob 19.³⁰ dobila komanda kočevskega vojnega področja in ugotovila, da bo Južna stran Kočevske ostala popolnoma odprta in nezaščitena, je naglo ukrepala. Za vse vojaške enote je odredila stanje pripravljenosti. V Petrino je nemudoma poslala svojo četo z oklepnim avtomobilom ter njenemu komandirju ukazala, da v svojo sestavo vključi tudi moštvo vaške straže ter zapre smer Brod na Kolpi - Kočevje. Havbico 150 mm, ki je ostala tam po italijanski kapitulaciji, so postavili na položaj v vasi Nova sela z nalogo, da z neposrednim ognjem razbije sovražnikove tanke, če bi poskušali priti čez reko. Bolnišnico in skladišča so takoj umaknili iz mesta, potem so pa o vseh teh ukrepih poslali sporočilo v Glavni štab NOV in PO Slovenije.

Iz Glavnega štaba NOV in PO Slovenije, ki je bil takrat v gradu Soteska ob reki Krki, je še isto noč odšel v Kočevje namestnik komandanta Glavnega štaba, general Jaka Avšlč, in na sedež komande vojnega področja prispel ob 22 uri. Po oceni nastalega stanja je ukazal štabu 18. divizije, da na Kočevsko nemudoma pošlje 2. bataljon Ljubljanske brigade, ki je bil v Zellmlju v divizijski rezervi; pripelje naj ga namestnik komandanta divizije Alojz Hostnik, ki je potem prevzel poveljstvo nad vsemi enotami na Kočevskem.⁷⁷

Drugi bataljon je v trenutku, ko je dobil nalogo za odhod na Kočevsko, imel 150 mož. Vsi so bili oboroženi in so poleg pušk imeli tudi 4 strojnice in tri lahke minomete. Želimo je je bataljon zapustil 9.

oktobra ob drugi url zjutraj. Moštvo to naložili na tovarnjake in ga skozi Tuijak, Velike Laifie, Ribnico in Kočevje odpeljali v vas Fara« na levem bregu reke Kolpe.

Po prihodu v Fara 9. oktobra ob 9. url zjutraj je takoj dobil nalogo, da dokončno poruši most čez reko, ki je bil porušen le delno, potem pa pospešeno pod vodstvom minerskega strokovnjaka začne kopati jarke na cestah ter postavljati mine in aruge protitankovske ovire.

Začetna in temeljna naloga 2. bataljona Ljubljanske brigade je bila torej organiziranje protioklepne obrambe smeri Brod na Kolpi - Kočevje. Partizanska poveljstva so pravilno presodila, da je od tega odvisna učinkovitost obrambe kočevskega prostora. Dobro so se zavedali dejstva, da reka, čeprav bodo mostovi na njej porušeni, ne bo mogla preprečiti Nemcem, da bi s svojo motorizacijo šli čez njo. Prodor v notranjost lahko motorizaciji preprečijo samo dobro postavljene in naravnane ovire in prekopi na cestah skozi vasi Fara, Vrh (ni Fari, Nova sela. Banjaloka, Morava, Šalcajli in Livold, speljani visoko pod strmimi bregovi in skalnatimi pobočji, ponekod celo nad pravimi prepadi, ki jim motorizacija nikakor nebi mogla obiti.

V vasi Fara je komandant za Izvedbo postavljene naloge razdelil bataljon na tri skupine. Prvo Je poslal na pobočje nad vasjo Petrino, da bi ga utrdila in pripravila za odpor, druga le prekopavala cesto med Petrino in Novimi seli, tretja pa Je odšla graditi utrdbe zahodno od kraja Colnarski klanci.

Največ časa, kar dva dni, so s pomočjo domačinov zasipali cestni predor nad vasjo Fara. Tod je cesta vselcana v živo skalo in zija ob predoru nad Kolpo globoko brezno. Za barikado v predoru so porabili več kot 100 kubničnih metrov lesa. Pri vaseh Fara in Nova sela so na krajih, ki jih motorizacija ne bi mogla obiti, postavili protitankovske pasti. Na cesti so naredili dva prekopa, dolga 8 in globoka 3-4 metre, ter v vsakem nastavili mine na električni vžig.

Ves čas bivanja ob Kolpi je poveljstvo bataljona budno spremljalo dogajanje v Gorskem Kotarju. Podatke o sovražnikovem delovanju so zbirale patrulje, ki so odhajale proti Čabru. Delnicam in Brod Moravicam. Na hrvaški strani so na cesti proti Delnicam postavili zapore iz hlodov in drevja, domačini pa so jih potem odstranili iz bojazni, da se sovražnik zaradi tega ne bi maščeval nad njimi.

Nasploh Je bilo prebivalstvo onstran Kolpe zaradi nenehne sovražnikove podtalne propagande zmedeno, prestrašeno in vznemirjeno. Sovražna propaganda, ki je bila tiste dni med prebivalstvom v polnem razmahu, je sirila vesti o tem, da prihaja sedem nemških divizij iz Italije, da odhajajo domov v Nemčijo, da nimajo namena ostati ter da Nemci ne bodo streljali, če jim bo dovoljen miren prehod. Vznemirjeno pa je bilo tudi zato, ker so se domači partizani skupaj s terenskimi delavci in narodnoosvobodilnimi odbori umaknili in Jin pustili same.

Toda poročila, ki so jih prve dni bivanja bataljona ob Kolpi prinašali izvidniške patrulje in obveščevalci, še niso naznanjala neposredne nevarnosti vdora. Nemški sprednji oddelki so samo previdno tipali vzdolž ceste Lulziane in po stranskih poteh, v večje krale pa vdirali nenadno samo zato, da bi ropali kmetije. Vsa ta aktivnost Je bila očitno naravnana samo izvidniško.

Manjša nemška Izvidnica je prišla v Delnice že 9. oktobra, ostala tam le Kratek čas, potem pa se umaknila. Za njo je še Isti dan prišla iz Mrzlih Vodíc v Delnice motorizirana kolona, ki je zažgala sokolski dom in bližnje gostišče ter izpraznila nekaj hlevov, ugrabljeno živino pa odpeljala s seboj proti Gerovu. Dne 10. oktobra so obveščevalci že poročali, daje v Delnice prišla večja motorizirana kolona in tam ostala. Je to izvidniški oddenek 44. grenadirske divizije, čez dva dni pa je s tem oddelkom kakih 100 avtomobilov pripeljalo v Delnice štab 44. divizije in njen 132. grenadirski polk.

Nevarnost, ki Je sedaj že neposredno grozila, Je od bataljonskega poveljstva zahtevala največjo previdnost, budnost in strogo pripravljenost. Proti Delnicam so poslali v zasedo četo z minerji, ki so cesto minirali z ekrazitnimi poteznimi minami, v Delnice pa so vtihotali ofirsko patroljo, da oi jim pravočasno pošiljala točne podatke o sovražniku in novih okrepitvah, ki so prihajali v Delnice tako rekoč vsako uro. Trinajstega oktobra Je izvlaniška služba že sporočila, da Nemci zapuščajo Delnice in da se v treh kolonah pomikajo proti Ravni gori, Skradu in Brod Moravicam, za njimi pa prihajajo v Delnice nove motorizirane kolone. Položaj je postajal vse bolj jaseñ. Vedno bolj je bilo očitno, da zavzema sovražnik izhodiščne položaje za prodor proti Kolpi z namenom, da prodore na slovensko stran.

Tako oceno v tistem trenutku je še bolj potrdil napad dne 15. oktobra, kakih 100 nemških vojakov s tremi tanki na zasedo pri M.Troštu. Napadli so nenadoma, zasedo presenetili in jo razgnali. Verjetno je nekdo kraj zasede Nemcem izdal.

Ko seje zaseda umaknila, je sovražnik zelo previdno, samo z enim tankom tipal naprej proti Brodu na Kolpi. Pri prvih hišah se je ustavil za šolskim poslopjem, posadka pa je povprašala domačine o partizanih. Ko so dobili nikalen odgovor, je tank oddrdral nazaj proti Delnicam. Prihod in umik sovražnikovega tanka se je zgodil tako naglo, da borci na drugem bregu niso utegnili ukrepati in Nemcev napasti vsaj z ognjem. Prihod Nemcev do Kolpe je sprožil pravi preplah. Alojz Hostnik - Jovo., namestnik komandanta 18. divizije, je to takoj sporočil na vse strani. Obvestil Je Glavni štab NOV in PO Slovenije, štab 7. korpusa in štab 18. divizije. Prosil je za okrepitve v pehoti in topništvu in za eksploziv za rušenje mostov ter pripravo min. Sporočil je, da Je most čez Kolpo sicer porušen, venaar le deloma, v vodo je bila pogreznjena samo njegova sredina, most v Gašperclh pa Je bil še cel. Ker Je bil železobetonski in zelo trden, ga bo lahko sovražnik neovirano uporabljal za svojo motorizacijo. Omenil je tudi, da imajo 800 kg kamniktita to pa je za porušenje mostu premalo, medtem ko za izdelavo min kamnltlt ni primeren.

V pričakovanju, da bodo Nemci prišli znova seje moštvo bataljona razvrstilo za boj na pripravljenih položajih na levem bregu Kolpe in mrzlično nadaljevalo delo ter gradilo prekope in ovire. Močne obhodne in obveščevalne patrolje so dan in noč še budneje nadzorovale dolino reke in dostope ao nje.

Štirinajsti oktober, peti dan bivanja bataljona na južnem robu kočevskega območja, je bil meglen. Že zgodaj zjutraj je po cesti od Delnic priropotala sovražnikova motorizacija. Bill so to trije tanki in

oklepni avtomobil. Pred porušenim mostom so se ustavili in st ga začeli z vseh strani ogledovati. Borci onkraj reke tih zaradi goste megle niso videli. Toda kljub temu so v smer, iz katere je prinalo ropotanje motorjev, kar na slepo odprli ogenj iz vseh svojih orožij, na to pa so Nemci takoj odgovorili s tankovskim topičem. Verjetno so opazili ogenj iz mitraljevske cevi tistega mitraljeza, ki je bil na položaju na Kuželiču in namerilca mitraljeza smrtno zadeli. To je bila prva smrtna žrtev med borci 2. bataljona Ljubljanske brigade. Medsebojno obstreljevanje je trajalo kratek čas, potem pa so se Nemci umaknili.

Pozno popoldne so se še enkrat vrnili, tokrat samo z dvema oklepnima avtomobiloma. Sedaj so jih borci že lahko videli, ker se je megla dvignila, in njihov ogenj iz vsega orožja je bil mnogo bolj točen. Po pripovedovanju prič domačinov, pozneje ko so se Nemci umaknili, naj bi tri sovražnikove vojsake ubili, enega da je odnesla voda, pet pa jih je bilo ranjenih.

Po tem boju je 2. bataljon Uubljanske brigade ostal na položaju ob Kolpi še en dan, ko pa gaje 16. oktobra zamenjala Deveta brigada, ki jo je Glavni štab NOV in PO Slovenije preusmeril na Kočevsko že 12. oktobra, se je vrnil v sestavo svoje brigade.

V sedmih dnevih bivanja ob Kolpi je dobro opravil nalogo, ki jo je dobil. Borci so se veliko naučili in si pridobili izkušnje o tem, kako se postavljajo protitankovske minsko eksplozivne ovire, prekopavajo ceste proti tankom, rušijo mostovi, gradijo bojni zakloni, pa tudi kako se opravljajo izvidniško - opazovalne in obveščevalne naloge. Ko so odhajali, so nekateri izražali tudi nejevoljo, češ zakaj zapuščajo položaje, ki so jih tako dobro pripravili za obrambni boj. Videli bi radi, kako se bodo obnašali Nemci, ko bodo naleteli na take utrdbe.

Pot nazaj je trajala tri dni. Bila je mnogo bolj naporna kot takrat, ko so prihajali. Ni bilo tovornjakov in potovali so peš. Vas Faro so zapustili 16. oktobra zvečer in v vas Bukovica, severno od Stične, blizu demarkacijske črte, prispeli 19. oktobra. Bila je to huda preizkušnja za mnogenovince, ki na tako dolge pohode niso bili navajeni. Nekatere je obutev tako ožulila, da so morali za najhujše primere najeti vozove za prevoz. Po prihodu v Metnaj so 20. oktobra iz 3. čete 2. bataljona ustanovili brigadno topovsko baterijo. Komandir baterije je postal Janez Vuga - Branko, politični komisar pa Dušan Vodeb - Ljuban. V njeno sestavo so vključili spremljevalno četo, ki je imela dva gorska topa kal. 75 mm in protitankovski top kal. 47. mm. Novoustanovljena baterija je dobila tudi veliko mul, ki so nosile topove in večjo količino granat za topove.⁷⁹

VIRI In OPOMBE, označene s *.

- ¹ **Tone Ferenc. Kapitulacija Italije in narodnoosvobodilna borba v Sloveniji** Jeseni 1943. Knjižnica **NOV In POS 34. Maribor 1967.**(dalje: **Ferenc. Kapitulacija Italije**), str. 65;
- ⁹ **Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem 1941 • 1943.** Skupina avtorjev, **odgovorni urednik Zdravko Klanjšček. Ljubljana 1976. str. 463 - 466 (dalje NOV na Slovenskem 41-45):**
- ³ **Ljubljana v Ilegali, IV. Do doma okupatorjev. Ljubljana 1970. str. 167 (dalje Ljubljana v ilegalu. IV);**
- ⁴ **NOV na Slovenskem 41-45. str. 491; Ferenc, Kapitulacija Italije, str. 110 In 111;**
- ^B **NOV na Slovenskem 41* 45. str. 502;**
- * Zbornik dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni Jugoslovanskih narodov del VI. knjiga 6. Poročilo poveljnika redarstvene policije "Alpenland" s dne 25. avgusta 1943 o partizanski aktivnosti od 23. do 25. avgusta 1943, Dok. At. 186 (dalje Zbomlk VI/6. dok. At.);**
- ⁷ Ferenc. Kapitulacija Italije, str. 60 - 65;
- ^a Ljubljana v Ilegali, IV. str. 203;
- * Rudolf Hribernik - Švaru n. pisni prispevek sa monografijo Ljubljanske brigade;**
- ¹⁰ **Zbornik Vt/7. Dok. St 1;**
- ^{II} Ferenc. Kapitulacija Italije, str. 170;
- ¹² Ferenc. Kapitulacija Italije, str.65; Ladislav Kiauta. Na bojni Črti Osemnajste, zgodovinski oris 18. divizije NOV in PO Jugoslavije, zavod "Borec" Ljubljana 1969. Str.27. (dalje. Kiauta. Na bojni črti Osemnajste);
- ¹⁹ Tone Ferenc. Nemški okupator v Ljubljani. Ljubljana v Ilegali. IV. str.205;
- ¹⁴ Ferenc. Kapitulacija Italije. str.545;
- ¹⁵ Tone Ferenc. Ljudska oblast na Slovenskem 1941 -1945. Drtava v drtavi. Založba Borec. Partizanska knjiga. Ljubljana. Knjižnica OF St 8/1, str. 228 (dalje: Ferenc. Ljudska oblast na Slovenskem 41 - 45);
- ^M Ferenc. Ljudska oblast na Slovenskem 41 - 45.. str.36; Vladimir Krivic, v Ljubljani 1943, Ljubljana v ilegalu. IV. str. 97; Ljubljana srce OF. TV serija. Peta epizoda:
- ¹⁷ NOV na Slovenskem 41 - 45. Str.491; Marica Čepe. Komemoracije in demonstracije v letu 1943, Ljubljana v ilegalu, IV. str. 114;
- ¹⁸ NOV na Slovenskem 41 -45. str. 491; Ferenc. Kapitulacija Italije, str. 107 - 109;
- ¹⁹ Vladimir Krivic. V Ljubljani 1943. Ljubljana v ilegalu. IV. str. 92;
- ⁹⁰ Gradivo za kroniko NOB Ljubljana VIC * Rudnik. Ljubljana 1979. str.47 - 49;
- ⁹¹ Ljubljana v ilegalu. III. Mesto v žici, Ljubljana 1967. str. 286 (dalje Ljubljana v ilegalu. III); Gradivo za kroniko NOB Ljubljana Vič - Rudnik, str.52 - 53;
- ⁹⁹ Milan Merčun. Ljubljanska brigada. Ljubljana v ilegalu. IV. str. 176;
- ⁹³ Zbornik VI/7. Dok. St 32: *Imena tega člana mobilizacijske komisije se Janko Rudolf ne spominja, pa tudi poizvedovanja za tem imenom niso uspela. Po nekaterih podatkih naj bi padel ali pa izginil v taboriščih.
- ⁹⁴ Jože Ožbolt, tedaj komandir 2.čete 2. bataljona 2.SNOUB "Ljuba Šercerja", ustni vir;
- ⁹⁵ Milan Merčun. Ljubljanska brigada. Ljubljana v ilegalu IV. str. 177 In 178; Janez Zalar, Nekaj o delu v mobilizacijski komisiji, prav tam. str 169;
- ⁹⁰ Milan Juričev - Jugov - Dnevnik, Arhiv instituta za zgodovino delavskega gibanja, f. 197/a (dalje AIZDG f.St.);
- ⁹⁷ Jože Ožbolt, komandant 3. bataljona, ustni vir;
- ²⁸ Nas ta Severjeva, radijska oddaja "še pomnite to vari SI", 11. septembra 1988.;
- ⁹⁹ Dva članka Sten časa In osnutek Vestnika prop.odseka 10. brigade. AIZDG. f. St. 197a /V;
- ³⁰ Prispevek Je iz Barija prinesel Adolf Drnovšek, ki ga Je prepisal iz stenčasa. v brlgadnem arhivu;
- ³¹ Bojan Belingar, pisni prispevek za monografijo;
- ³⁹ Rudolf Hribemlk-Svarun. rokopis spominov;
- ³³ Hinko Bratož - Okl. Dnevnik partizana. II.del. Zavod "Borec" v Ljubljani 1961. str. 11. (dalje: Bratož. Dnevnik partizana);
- ³⁴ Kiauta: Na bojni črti Osemnajste, str. 32: Milan Merčun. Ljubljanska brigada. Ljubljana v ilegalu, IV, str. 183;
- ³⁵ Zbornik VI/7. dok. St. 32;
- ³⁶ Zbornik VI/7. dok. St. 22;
- ³⁷ Zbornik VI/7. Dok. št. 42;
- ³⁸ NOV na Slovenskem 41 - 45. str.519;
- ³⁹ NOV na Slovenskem 41 - 45. str. 525 - 527; Stanko Petelin. PreScmova brigada. Knjižnica NOV in POS 11. Nova Gorica 1967. str.100-114 (dalje: Petelin, Prešernova brigada);
- ⁴⁰ Janez Grum. (emigrant), članek "Ob 20 - letnici Turjaka", Zbornik Svobodne Slovenije za 1964. leto. str. 310 - 320: NOV na Slovenskem 41 - 45. str. 524;
- ⁴¹ Ing. Milan Spolar - Miloš. Radijska oddaja "Se pomnite, tovariši" z dne 11.septembra 1988;

- ⁴⁸ Ludvik **Golob**. V vasi Golo Je bil **pred 40 leti** ustanovni **zbor X SNOUB 'Ljubljanske'**, TV-15 8 dne 8. septembra 1983;
- ⁴³ Marko **Vrhunec**, Srečna **mlada generacija**. **Zapisi** ga **zgodovino** 1941 » 1945. Izdala zataeba Obsocje Maribor 1969. str. 69. (**dalje Vrhunec**, Srečna **mlada generacija**) **In njegov piani** prispevek **za** monografijo v arhivu odbora **skupnosti borcev ljubljanske brigade**.
- ⁴⁴ **NOV** na Slovenskem **41 -45. str. 525: Feienc. Kapitulacija Italije, str. 192*193;**
- ⁴⁴ Rudolf **Hribnik-Svarun. tedaj komandant Ljubljanske brigade, spomini;**
- ⁴⁰ Karel Škulj, Septembrski spomini. Slovenska beseda. Številka **0 - 7/1950. str.4, Buenos Aires;**
- ⁴⁷ Milan Juričev-Jugov.pisni prispevek za monografijo;
- ^w Dnevnik **X. SNOB XVIII. divizije. AIZDG. f. 197a/V;** Marko Vrhunec. Clan **sodfiča In preiskovalec.** Srečna mlada generacija, str. 70 - 71 in pisni prispevek za **monograftju** v arhivi **skupnosd borcev Ljubljanske** brigade:
- * Bratož. Dnevnik partizana, str. 21;
Zbornik VI/7. dok.AL 62; Kiauta. Na bojni črti osemnajste, str.35.
- ⁵¹ Časopis Slovenec **z** dne 24. septembra 1943;
- ^M Rudolf Hribnik • Svarun. rokopis spominov;
- ⁴ Zbornik VI/7. dok. «t. 61;
- ⁵⁴ Zbornik VI/7. dok. «L 110;
- ⁵³ Ferenc, Kapitulacija Italije, str. 252 - 254; Kiauta. Na bojni črti Oscinnajste.str. 56;
- ^M Zbornik VI/7. dok. St 111 In 114;
- ⁿ Zbornik VI/7. dok. At. 140;
- ^M Leo Svetek • Zorin, takrat namestnik političnega komisarja 2. bataljona, ustni vir;
- ⁸⁰ Zbornik VI/7, dok. At. 167;
- ⁸⁰ Bojan Belingar pisni prispevek za monografijo:
- ⁰¹ Bratož: Dnevnik partizana.str.29;
- ⁰³ Marko Vrhunec. Srečna mlada generacija, str. 79; Bratož, Dnevnik partizana, str.32-33;
- ⁰³ Nov na Slovenskem 41 • 45. str. 556 - 559; Lojze Kajin, ustni vir;
- ⁰⁴ Ferenc, Kapitulacija Italije, str. 278-279 In 325;
- * Poročilo Štaba IV. bataljona 6tabu X.U.B. "Ljubljanske" z dne 6.X. 1943. AIZDG. f.AL7/V;
- ⁰⁰ NOV na Slovenskem 41 -45, str.553; Kiauta. Na bojni trti Osemnajste, str.61 - 64; Ferenc. Kapitulacija Italije, str. 279; Bratož. Dnevnik partizana, str. 34 - 40; Opis borb X. brigade, AIZDG. f.AL 197 a; **Opis** borb našega bataljona in borba na Kožljeku. AIZDG f.At. 197a/H ;
- ⁰⁷ NOV na Slovenskem 41* 45. str.526 - 527; Jože Ožbolt komandant 3. bataljona ljubljanske brigade, ustni vir;
- ⁸⁸ Ferenc. Kapitulacija Italije, str.346 - 347;
- ⁰⁰ Bratož: Dnevnik partizana, str.48 - 49;
- ⁷⁰ Povelje A Laba X.U.B."Ljubljanske" z dne 11. oktobra 1943. AIZDG. f.AL7/V;
- ⁷¹ Zbornik VI/7. dok. At 190: Brzojavka Vrhovnega Ataba NOV in POJ z dne 7. 10. 1943, v arhivu CK ZKS: 'Najprej Je dobil Atevlčno oznako VI. pozneje pa so to spremenili.
- ⁷² NOV na Slovenskem 41 -45. str. 587;
- ⁷³ Zbornik VI/7, dok..AL 232;
- ⁷⁴ NOV na Slovenskem 41 -45. str. 589;
- ⁷⁵ Tone Ferenc. Kapitulacija Italije, str.415;
- ⁷⁶ Kiauta. Na bojni črti Osemnajste, str. 75 - 76: Milan Jurlčev-Jugov. Dnevnik. AIZDG. f. 197/a: Bratož. Dnevnik partizana, str. 52;
- ⁷⁷ NOV na Slovenskem 41-45. str. 591; Ferenc. Kapitulacija Italije, str.445-446: Kiauta. Na bojni črti Osemnajste, str.96;
- ⁷⁸ Zbornik VI/7. dok. St.236;
- ⁷⁰ Zbornik VI/7, dok. At. 287: Kiauta. Na bojni črti Osemnajste, str. 96 - 99; Stane Kamnikar tedaj komandant 2. bataljona Ljubljanske brigade, pisni prispevek za monografijo; Dušan Vodeb - Ljuban. komandir topovske baterije, pisni prispevek za monografijo:

ni

VELIKA NEMŠKA OFENZIVA.

1. Namen in načrt ofenzive

Velika nemška ofenziva (tudi "velika oktobrska ofenziva") na slovenskem in deloma hrvaškem ozemlju jeseni 1943 je imela vrsto temeljnih nalog. Uničila naj bi partizansko vojsko, ki je po kapitulaciji Italije naglo narasla in se okrepila, z nasiljem in grozodejstvi preplašila prebivalstvo, da se nikoli več ne bi upalo dvigniti upor zoper nemško okupatorsko oblast, v strateškem pogledu pa očistila vezno ozemlje med balkansko in italijansko fronto ter zagotovila neovirano manevriranje nemških enot na tem prostoru. Bua Je pa tudi del splošnih ofenzivnih operacij na Jugoslovanskem ozemlju, predvsem na delu, ki je bil do kapitulacije pod italijansko okupacijo in bi se nanj lahko izkrcale armade zahodnih zaveznikov.

Pobuda za ofenzivo je prišla iz Hitlerjevega glavnega štaba, pripravil pa jo je štab armadne skupine "B" s sedežem v severni Italiji pod poveljstvom generalfeldmaršala Erwina Rommla v sodelovanju z armadno skupino "F" pod poveljstvom generalfeldmaršala Maxa von Weichsa s sedežem v Beogradu. Rommel je izvedbo ofenzive zaupal štabu 2. tankovskega korpusa SS, ki mu je poveljeval Obergruppenführer in general oddelkov SS Paul Hausser in mu dal na voljo najprej dve diviziji, za izvedbo zadnje operacije pa še tretjo ter več manjših vojaških in policijskih enot.

Operacijaje bila razdeljena na štiri ofenzive. Po načrtu naj bi vsaka trajala 4 do 7 dni. Pozneje, ko so bile vse štiri končane brez večjega uspeha, so na Gorenjskem izvedli še peto, imenovano "TVaufe"(kap).

Ofenziva se je začela v Slovenskem primorju, nadaljevala v Istri, potem pa v Gorskem Kotarju in v Hrvaškem primorju ter se končala v Ljubljanski pokrajini. V Slovenskem primorju se je začela 25. in končala 30. septembra, v Istri in Brkinih je trajala od 2. do 11. oktobra, v Hrvaškem primorju in Gorskem Kotarju pa se je začela 7. oktobra in trajala do začetka četrtega dela v bivši Ljubljanski pokrajini. To četrto operacijo so imenovali "Wolkenbruch", kar je pomenilo, da bo tako silovita in uničujoča, kot da bi se utrgal oblak.

2.Ofenziva "Wolkenbruch"

Četrty del "velike nemške ofenzive" so po prvotni zamisli nameravali začeti na severu. Divizije, ki bi jo izvajale, naj bi se razvrstile ob železnici Postojna - Zidani Most in se pomikale proti vzhodu in jugovzhodu ter poganjale partizane na zaporo, ki bi jo na slovensko - hrvaški meji, na Gorjancih in ob reki Kolpi, postavil 2. tankovski korpus SS iz armadne skupine "F". Ko so tak načrt predložili Hitlerju, gaje ta zavrnil. Ukazal je, da naj se divizije pomikajo v obratni smeri, od vzhoda proti zahodu, zapora pa naj bo ob železniški progi Zidani Most - Postojna. Ni bil namreč prepričan, da bo 2. tankovski korpus SS sposoben preprečiti umikajočim se partizanom preboj na Hrvaško.

Ta varianta načrta je bila za partizane vsekakor mnogo težja in mnogo bolj nevarna kakor prvotna.

Po tej novi zamisli so načrtovalci razdelili Ljubljansko pokrajino v Stiri operativne cone. Prva Je zajela območje Gorjancev in Žumberk, druga Kočevski Rog, tretja Veliko in Malo goro, četrta pa Mokreč, Krim in Kakltniško planoto. V vsaki od teh so Dili gozdnati gorski masivi. Načrtovalci so menili, da se bo partizanska vojska zatekla vanje, tam pa bi Jo potem, po enotnem in usklajenem načrtu, lahko postopoma uničevali.

Pod poveljstvom 2. takovskega korpusa SS so zbrali tri divizijske Stabe: 44. in 71. divizije ter 162. turkeštanske divizije. Podredili so tim 12 okrepljenih polkov ter več samostojnih bataljonov in čet. Vključili so tudi dva bataljona ustašev in tri domobranske bataljone.

vsega skupaj so Nemci vrgli v ofenzivo kakih 45.000 do 48.000 vojakov, 110 tankov. 10 samonodnih topov, več kakor 140 motoriziranih protitankovskih topov in 36 topov večjega kalibra. To Je bila doUeJ naj večja koncentracija tankov na Jugoslovanskem vojskovašišču v drugi svetovni vojni. V bitki na Sutjeski so Nemci imeli samo 50 tankov.*

Taki sili nemškega okupatorja te stala nasproU mnogo šibkejša partizanska vojska. Imela je kakih 20.000 mož. Na vsakega partizanskega borca so prišli štirje sovražnikovi vojaki, oboroženi s takrat najsodobnejšim osebnim orožjem in drugo vojaško opremo, z velikimi bojnimi izkušnjami, ki so jih pridobili na drugih frontah, zlasti na vzvodnem vojskovašišču, podpiralo pa jih Je tudi veliko tankov in letal.

Prednost parUzanov, med katerimi je bilo mnogo takih, ki so imeli šele začetne bojne izkušnje, slabše orožje in bili brez tankov, topov in letal, pa je bila samo visoka morala in lastno zemljišče, ki so ga dobro poznali, saj so na njem že večkrat preizkušali svojo izvirno partizansko taktiko izmikanja.

Prva ofenzivna operacija, Imenovana "Wolkenbruch I", se je začela 21. oktobra in Je trajala 5 dni. Izvajali stajo dve diviziji, 162. turkeštanska v Žumberku in Gorjancih, 44. pa je postavila mosUšče na Kolpi, popravila porušene mostove, zasedla Belo krajino in Kočevsko s Kočevjem ter se razvrstila na izhodiščne položaje za drugi ofenzivni sunek "Wolkenbruch II".

Operacija "Wolkenbruch II" Je stekla 26. oktobra. Imela je tri faze. Prva, osrednja, Je bila namenjena Kočevskemu Rogu. Po nemški oceni Je bil Kočevski Kog glavno oporišče partizanske vojske. Nalogo čiščenja tega območja je dobila 44. divizija. Drugo fazo operacije, ki Je bila nadaljevanje prve ofenzivne operacije. Je izvajala 162. turkeštanska divizija. Njena naloga je bila očistiti prostor med rekama Krko in Savo ter tesno sodelovati s 44. divizijo med njenimi operacijami v Kočevskem Rogu. Tretjo fazo pa Je izvajala 71. divizija, ki Je po uspešno opravljenem čiščenju Gorskega Kotarja usmerila svoje čete v Leskovo dolino, potem pa skozi Čabar in Prezid na Notranjsko, da bi tam s 134. grenadlrskim polkom, ki naj bi z Rakeka prodril v Cerkniško dolino, postavila zahodno zaporno črto za izvajanje četrte ofenzivne operacije.⁴

3. Pred viharjem

Ko se je ofenziva začela in a o po vzhodni Dolenjski že ropotali sovražnikovi tanki in oklepni oddelki ter grmeli njihovi topovi. Je bila Ljubljanska brigada razporejena na širšem območju Stične vzdolž razmejitvene črte. Stab brigade s prlštabelnimi enotami Je bival v vaal Metnaj, prvi in četrti bataljon ob demarkacijski črti pri naselju Pristava, drugi bataljon v vasi Bukovica, tretji pa v Mekinjah.

Levo od brigade Je položaje ob razmejitveni črti vse do Ljubljane držala Levstikova brigada, deano pa Cankarjeva in Dvanajsta iz 15. divizije. Poveljniško mesto 18. divizije je bilo v majhni vasi Plešivica (danes Plešivica pri Žalni) onkraj železniške proge nad požganim Boštanjsklm gradom.

Bataljoni Ljubljanske brigade so tiste dni imeli več manjših spopadov s sovražnikom. Prvi in četrti sta neprenehoma obstreljevala sovražnikove vojake, ki so se na drugi strani žice utrjevali. Četa prvega bataljona Je 22. oktobra zvečer poskušala prestopiti razmejitveno črto in priti čim globlje onkraj žice. To pa ji ni uspelo zaradi na novo nastavljenih min in žicnih ovir.

Na vseh smereh, ki so iz Litije vodile na osvobojeno ozemlje, so borci in novoustanovljena delavska četa pospešeno gradili protitankovske ovire, minerji pa so pripravljali topovsko strelivo kal. 150 mm. da bi ceste minirali s potezniimi minami svoje Izdelave, narajenimi iz teh granat, ker drugega razstreliva niso imeli.

Obveščevalci so budno spremljali vse, kar se je dogajalo na nasprot-nikovi strani. Sporočili so. daje 22. oktobra prišlo iz Litije v vas Javorje 12 težko natovorjenih tovornjakov. Pripeljali so topove raznih kalibrov, jih postavili na položaje in jih začeli utrfevati. Opazili so tudi. daje v Felič Vrh nad Javorjem prišlo 100 italijanskih fašistov pod poveljstvom nemških oficirjev, v Planino pa Je 20 ljudi pripeljalo dva voza s pripravami za graditev bunkerjev. Sporočili so. da Nemci gradijo bunkerje povsod ob meji. ki poteka od Felič Vrha proti Osredku in dalje proti Ljubljani, da ne kažejo prevelike ofenzivne volje, vendar so nemimi in premikajo enote, zlasti topniške. Podobna sporočila so prihajala tudi od sosednih enot.

Toda vse tisto, kar so opazili obveščevalci, je bilo le del tega. kar se Je lam resnično dogajalo. Nemci so namreč ob razmejitveni črti pripravljali in gradili severno zaporno črto za tretjo etapo ofenzivne operacije "Wolkenbruch III.", ki naj bi se po njihovem načrtu začela 31. oktobra. Zaporo sta pripravljala 112. topniški polk in 19. policijski polk SS, okrepljen z bataljonom vermansafta "Süd".⁵

Ob razmejitveni črti, desno od Ljubljanske brigade, so besneli hudi boji, ki so selz dneva v dan stopnjevali. Da bi razbremenili Cankarjevo brigado, ki Je od začetka ofenzive krepko branila položaje ob meji in se uspešno merila z nemškimi policijskimi enotami, so nameravali v napad na Nemce pri Sv. Križu (danes Gabrovka) poslati tretji bataljon Ljubljanske brigade. Napad naj bi se začel ponoči na 22. oktober. Po četah so stekle priprave. Imeli so sestanke, na katerih so določili

bombaše in jurišnike ter organizirali saniteto. V Slab bataljona je prišel tudi komandant brigade Franc Rojšek - Jaka. "(...) O njem smo stari borci že slišali, da je velik junak in dober poveljnik. Že ko je prijahal v vas, si je med borci osvojil simpatije. Ko smo ga povabili v štab, ni hotel vstopiti. Najprej si te ogledal konje, mule in komoro, nato četne kuhinje in šele potem štab bataljona. Najbolj pa se je zanimal za orožje in strelivo. Pred odhodom je zbranim borcem spregovoril o pomenu akcije, pohvalil disciplino in odjahal(...)"#

Ponoči pa je bataljonski komandant zaman čakal na telefonski ukaz za akcijo in borci na povelje za premik. Namesto tega jim je drugo jutro iz smeri Čateža prišlo na uho vedno hujše reglanje strojnic ter eksplozije min in bomb. Ob 7. uri je končno zazvonil tudi telefon in iz štaba brigade so posredovali ukaz, da naj se bataljon namesto proti Sv. Križu premakne v Mišji Dol in tam vzpostavi tesno sodelovanje s Cankarjevo brigado. Akcija na Sv. Križ je bila odpovedana, ker je sovražnik pripeljal v vas nove enote, s katerimi je potem 23. oktobra začel izvajati ofenzivne sunke proti položajem Cankarjeve brigade pri Čatežu.

Položaj na Mišjem Dolu je bil slab. Bili so v kotanji in tako blizu nemškemu položaju, da so od časa do časa tik nad njihovimi glavami frčale granate, ki jih je sovražnik pošiljal proti položajem Cankarjeve brigade. Na srečo v Mišjem Dolu niso ostali dolgo. Zvečer so se premaknili v vas Temenica.⁷

Hud pritisk delov nemškega 19. policijskega polka SS na Cankarjevo brigado vzhodno od Ljubljanske je trajal do 25. oktobra. Nemci so vztrajno napadali in poskušali vdreti na osvobojeno ozemlje, vendar brez težnje, da bi prišli globlje v njegovo notranjost. Zagotoviti so si hoteli le čim ugodnejše položaje na zaporni črti, ki naj bi onemogočila partizanom prodor čez mejo, ko jih oodo tja nagnale tankovske in pehotne kolone v drugi etapi ofenzive.

Pogosto so pritiskali tudi na položaje tretjega bataljona Ljubljanske brigade. V enem takem spopadu, dne 25. oktobra, je komandant bataljona podrl tri sovražnikove vojake ter jim kljub hudemu ognju pobral orožje in opremo.⁸

Ko se je štab 15. divizije na podlagi napačne ocene, da sovražnik nima ofenzivnih namer, da tudi za večjo ofenzivno dejavnost ni sposoben, in pod vplivom štaba 7. korpusa, odločil za napad na sovražnika v Novem mestu, ki so ga Nemci zasedli v prvi ofenzivni operaciji, ter tja premaknil Cankarjevo brigado, sta njene položaje pri vaseh Sela (danes Sela pri Sobračah) in Ježce zasedli prva in druga četa tretjega bataljona Ljubljanske brigade, dne 26. oktobra pa je za njima prišla še tretja četa. Štab bataljona je ostal v Temenici. Ena od čet se je 27. oktobra pri Selih spopadla z močnejšo nemško patruljo, ki pa ni poskušala prodreti na osvobojeno ozemlje. Omejila se je samo na izvidovanje in ugotavljanje, kdo je pri Selin na položaju.⁹

Vse druge enote Ljubljanske brigade so ostale na položajih po prvotni razporeditvi, štab brigade v Metnaju, prvi in četrti bataljon ob razmejitveni črti, drugi pa v Bukovici. Borci so vztrajno obstreljevali sovražnikove vojake, ki so se onstran razmejitvene črte utrjevali, ter trikrat poskušali mejo prekoriniti, to pa se jim ni posrečilo zaradi

žičnih in minsko - eksplozivnih ovir, ki so jih Nemci nastavili povsod ob meji.

Dne 25. oktobra so v štab brigade poklicali komandanta četrtega bataljona in ga z dvema četama ter protitankovskim oddelkom iz topovske baterije s protitankovskim topom poslali v Radico. Dobil je nalogo, da se tam poveže s terenci in delavsko četo Levstikove brigade pod poveljstvom inž. Tročeta ter do temeljev poruši ceste in objekte na cestah, ki s Turjaka vodijo proti Kočevju in Dobro Polju. Po odhodu tega bataljona je pri štabu brigade ostala samo ena njegova četa, ki so ji priključili delavsko četo.

Delavske Čete so na podlagi odredbe Glavnega štaba NOV in PO Slovenije ustanovili v vseh brigadah in odredih. V taki četi so bili bivši belogardisti in plavogardisti, ki so na podlagi amnestije sprejeti v NOV, vendar jim ni bilo dano orožje. Z njimi pa so bili v enoti tudi zavedni borci ter najboljši politični komisarji. Katerih naloga je bila, da skrbijo za čim boljše politično vzgojo pripadnikov čete.¹⁰

Vseh nekaj dni do začetka tretje ofenzivne operacije, ki je zajela tudi Ljubljansko brigado, so se vzporedno z bojnimi nalogami in v strogi pripravljenosti vseh enot nadaljevali tudi učenje borcev, pouk in politična vzgoja, v štabih pa so bila posvetovanja, na katerih so obravnavali naloge, ki so pred njimi. Komendant brigade Franc Rojšek - Jaka je na posvetovanju z vsemi bataljonskimi štabi povedal, da so govorice, ki vztrajno krožijo, resnične in da se je ofenziva že začela.

Politične ure so bile vsakodnevna obveznost v vseh bataljoni in četah, tudi kadar so bile enote na položaju. To je zahtevala okrožnica političnega komisariata Glavnega štaba NOV in PO Slovenije z dne 17. oktobra 1943. "Na teh urah so borci poslušali predavanja in dobivali informacije o vlogi bele in plave garde, o domobranstvu in izdajstvu generala Rupnika in domače reakcije, o protiljudski dejavnosti jugoslovanske vlade v Londonu in povezanosti njenega eksponenta v domovini Draža Mihailovića in v Sloveniji Karla Novaka s sovražnikom". Govorili so o nujnosti, da se odpre druga fronta v Evropi, in o njenem pomeni za skupno stvar zaveznikov. Informacije so vsebovale mnoge podrobnosti o dogajanjih na drugih bojevališčih. Največ časa pa so posvečali razlagam o pravičnih ciljih narodnoosvobodilnega boja in o bojih partizanov v prejšnjih sovražnikovih ofenzivah.

Čeprav je bil sovražnik zelo blizu, je dne 24. oktobra 2. bataljon v Bukovici priredil množično zborovanje. Skupaj z borci so se ga udeležili tudi mnogi domačini iz okoliških vasi Vidma (danes Videm pri Temenici), Čagovšč in Brezovega (danes Malega) ter Farškega Kala. Prireditve ni zmotilo niti sovražno letalo, ki je zakrožilo nad vasjo. Takšna lahka enomotoma letala, partizani so jim takrat rekli tudi "Rupnikova štokrlja", so pogosto krožila nad partizanskimi položaji. Nemci so jih redno, pred vsako svojo večjo akcijo pošiljali na izvidnišče polete.

Tiste dni so krožila drugo za drugim. Večina je sejala smrt, zlasti med civilnim prebivalstvom. Dne 29. oktobra je eno ob cesti proti Radohovi vasi z zažigalnimi krogli zažgalo gospodarsko poslopje, potem pa s strojničnim ognjem in bombami napadlo delavsko četo Ljubljanske brigade, kije prekopavala cesto proti Medvedjeku.

Letalo je obstreljevalo tudi pomočnika političnega komisarja briga* de Franca Stegnaija - Kolumba in Hinka Bratoža - Oktja. O tem sleanli med drugim pida: "Ko sva se po cesti vračala proti Radohovi vasi. Je nad nama nenadoma zašumelo. Bilo je letalo, ki naju je z ugašenim motorjem preletelo komaj nekaj metrov visoko. Popadala sva s koles v jarek, tedaj pa je strahovito zapokalo. Pilot je zdrdral na naju dolg rafal, a naju na srečo ni zadel, še preden se je letalo obrnilo, sva se s Kolumbom zarila v živo mejo ob cesti. Spet najuje letalo nizko preletelo in spet je zaropotalo. Tokrat je pUot bolje meril, kajU od koles je ostal le kup zvitega prerešetanega železa."

Pogosto so Nemci uporabljali letala tudi v propagandne namene in metali šope letakov. Z njimi so pozivali partizane, naj se vdajo in vrnejo na domove, v nekaterih pa so bili hvalospevi za izdajalce slovenskega naroda.

Zborovanje Je 29. oktobra priredil tudi 3. bataljon v Temenici. Na njem je politične in vojaške značilnosti in razmere doma in po svetu orisal politični komisar 3. bataljona. Povedal je, da se Je nemška ofenziva že začela in da se bo morala narodnoosvobodilna vojska za nekaj časa umakniti. Poudaril je, da se bo potem zopet vrnila in da naj zaraai trenutnega stanja nihče ne izgubi zaupanja v skupni osvobodilni boj ter v končno zmago.

Taka množična zborovanja v tistih okoliščinah so imela izreden politični pomen in psihološko - propagandni vpliv. Med prebivalstvom so se namreč širile mnoge neresnične, pa tudi resnične vesU. Govorilo se je, da so Nemci že prodrli v Velike Lašče in Ribnico, na Dolenjskem pa da so zavzeli Trebnje. Vse bolj pogoste so bile vesti o sovražnikovih grozodejstvih, divjanju in pobijanju ljudi v krajih, v katere so prodrli njegovi vojaki. Vse take vesti so prebivalstvo vznemirjale in Je nekatere zajela tuai že panika. Posebno zaskrbljujoče pa je bilo to, da se je malodušje počasi širilo med novince in mlade borce ter je tudi že prihajalo do primerov dezerterstva.¹³

4. Neurje se naglo bliža

Tretja ofenzivna operacija "Wolkenbruch III" naj bi se začela 31. oktobra 1943 in trajala šest dni. Bila naj bi nekoliko drugačna od prejšnjih dveh ter akcije vseh treh divizij, ki so jo izvajale, med seboj bolj povezane. Zajela naj bi vse tiste predele Dolenjske, ki jih nista prejšnji dve, potem pa tudi Notranjsko z izjemo Krima. Mokreča ter Bloške in Rakitniške planote.

Na Dolenjskem je še vedno operirala 162. "turkestanska" divizija.¹⁴ Za razliko od prve in druge ofenzivne operacije je v tej imela samo še dva grenadirski polka, 303. in 314., ker so 1. tankovski grenadirski polk SS, ki je bil v prvi in drugi ofenzivni operaciji v njeni sestavi, umaknili z bojišča in ga poslali na vzhodno fronto. Podrejena štabu divizije pa sta ostala 112. rezervni topniški in okrepljeni 19. policijski polk SS. Vseh skupaj je divizija imela 15.000 vojakov, od teh v udarni skupini 8000 do 9.000*, druge pa v zaporih.¹⁵

Nemci so za to operacijo, tako kakor v vseh prejšnjih, razdelili sile na dve skupini. V udarni, ki se je razvrstila na izhodiščne položaje na

črti Smuka - Žužemberk - Trebnje - Moravče, (danes Moravče pri Gabrovki), Je bila vsa 162. "turkestanska" divizija, v zaporu ob razmejitveni črti pa 112. rezervni topniški polk ter 19. policijski polk SS I podrejenim bataljonom vermanéafta Süd".

Udarna skupina Je dobila nalogo, da frontalno potiska partizanske enote pred seboj, po potrebi pa izvaja tudi lokalne obkoljevalne manevre in do 6. novembra konca akcijo čiščenja do Črte Ždenska vas I Grosuplje - Troščne na razmejitveni črti severno od Police. Širši odsek le Imel 314. grenadlrski polk na desnem krilu, 303. pa seje na levem krilu v Suhi krajini tesno povezal s 44. grenadirsko divizijo. Razmejitvena črta obeh polkov Je bila cesta Žužemberk - Zagradec, potem pa Krka - Luče I Grosuplje.

V območju, ki gaje zajel ta del ofenzive, so bili skupaj z Ljubljansko brigado še Cankaijeva brigada, štaba 15. in 18. divizije, terenski odbori OF, lokalna partijska vodstva in politični aktivisti ter številni kulturni delavci in umetniki, ki so se po umiku Glavnega štaba NOV in PO Slovenije iz gradu v vasi Soteska ob Krki razdelili na več skupin in se priključili divizijam. Od teh Jih Je 29. oktobra dvajset prišlo v štab Ljubljanske brigade, ki se je Iz Metnaja premaknil v vas Mekinje. Od kulturnih delavcev so v brigado pod vodstvom gledališkega Igralca Danila Turka - Jocota prišli Rado Simoniti, Janez Jerman, Marjan Kristančič in Smiljan Samec.

Na območju, ki ga je zajel ta del ofenzive, je **bilo kakih 2000** partizanskih borcev. Ker le v udarni skupini bilo 9000 **sovražnikovih** vojakov. Je njihova moč bila **4** do **4,5** krat večja, če **pa računamo tudi** tiste v zaporu, so Imeli Nemci šestkratno premoč.

Izhodiščno črto za tretjo ofenzivno operacijo so Nemci zapustili 30. oktobra, dan prej kakor so načrtovali. Oba polka sta hitro napredovala. Ker nista naletela na hujše ovire, sta že naslednji dan dosegla črto Hinje - Lučarjev Kal - Št. Vid (danes Sentvid pri Stični) - Bukovica.

Njihovo bojno delovanje je imelo mnoge razbojniške značilnosti. Majhni pehotni oddelki so hodili od vasi do vasi, ropali živino in druge dobrine, morili goloroke domačine, posiljevali ženske ter požigali domove, če pa so naleteli na kakršenkoli odpor, so navalili s tanki in oklepnimi vozili, ki se jim borci niso mogli dovolj učinkovito zoperstaviti. Uspešni so bili lanko le tam, koder sovražnik ni mogel uporabiti svojih tankov in oklepnikov.

Partizanska taktika Je zato temeljila na napadih na manjše roparske skupine in njihovem uničevanju. Do spopadov pa je prihajalo tudi z večjimi sovražnikovimi enotami in kolonami, ki so napredovale brez tankovske zaščite. V spopade z enotami, ki so jih podpirali tanki, pa **se** borci niso spuščali, temveč so se poskušali pravočasno umakniti v zaščito gozdov in težko prehodnih predelov.

Zelo primeren za tako obliko bojevanja je bil širši prostor Sela pri Šumberku. Tja se je v noči na 30. oktober umaknila Cankaijeva brigada, da bi bočno napadala nemške kolone ob cesti Novo mesto - Stična. Na Sela pri Šumberku se je na podlagi povelja divizijskega štaba nameravala premakniti tudi Ljubljanska brigada in je štab poslal bataljonom tudi že ukaz v tem smislu.

Tega premika Cankarjeve **brigade, kije** pred tem operirala okrog Čateža. Mirne in Migoljske Gore. v Štabu o. bataljona s sedežem v vasi Temenica niso opasali. Da Je desno krilo brigade ostalo nezavarovano, so ugotovili šele 30. oktobra, ko Je okrog 10. ure patrolja, poslana v vas Mali Gaber, tam naletela na silovit sovražnikov ogenj. Nekaj trenutkov zatem, ko Je zaropotalo pri Malem Gabru in Je patrolja prinesla sporočilo, da Je tam sovražnik, so ozračje pretrgali rafali strojníc tudi že pri Temenici. Prava toča svinčenk se Je usula na vas. Borci 3. bataljona, ki so bili najbolj izpostavljeni, so se poskušali upirati, toda glas njihovega orožja se Je tako rekoč **izgubil** v silovitem streljanju in regljanju sovražnikovih strojnic ter eksplozijah min. Tako hudega pritiska niso mogli vzdržati. Umakniti so se morali po hribovitem terenu nad vasjo Videm pri Temenici.

Na položaju nad vasjo so se zbrale vse tri čete s štabom bataljona in vzdržale do noči, potem pa, ko jih je sovražnik poskušal obkoliti, so morali umik nadaljevati. Umikali so se skupaj z drugim bataljonom, ki ga je sovražnik napadel v vasi Bukovica, prav tako silovito kakor tretjega. Ves dan je sovražnik vztrajno zasledoval oba bataljona od položaja do položaja. Izgube so bile hude na eni in drugi strani. V tretjem bataljonu so štirje tovariši obležali smrtno zadeti, 10 borcev, ki so bili v zasedi nad Temenico, pa je sovražnik ujel. Tudi sovražnikove izgube so bile hude. Neposredni udeleženci boja trdijo, da Je bilo zanesljivo 10 sovražnikovih vojakov ubitih in toliko tudi ranjenih. Med adllmi v **tretjem** bataljonu le bil operativni oficir bataljona. Vojislav **Stefanovič**, oficir bivše jugoslovanske vojske. V bataljonu je bil le nekaj dni. O njem Ja Bratož v Dnevnik partizana med drugim zaplsal: "(...) Ko sva skupaj pregledovala položaje, mi je Vojislav **Stefanovič** dejal: "Kad več pišeš dnevnik unesi i mene unutra. Ostat ču živ bar tako, ako nemogu drukčijel

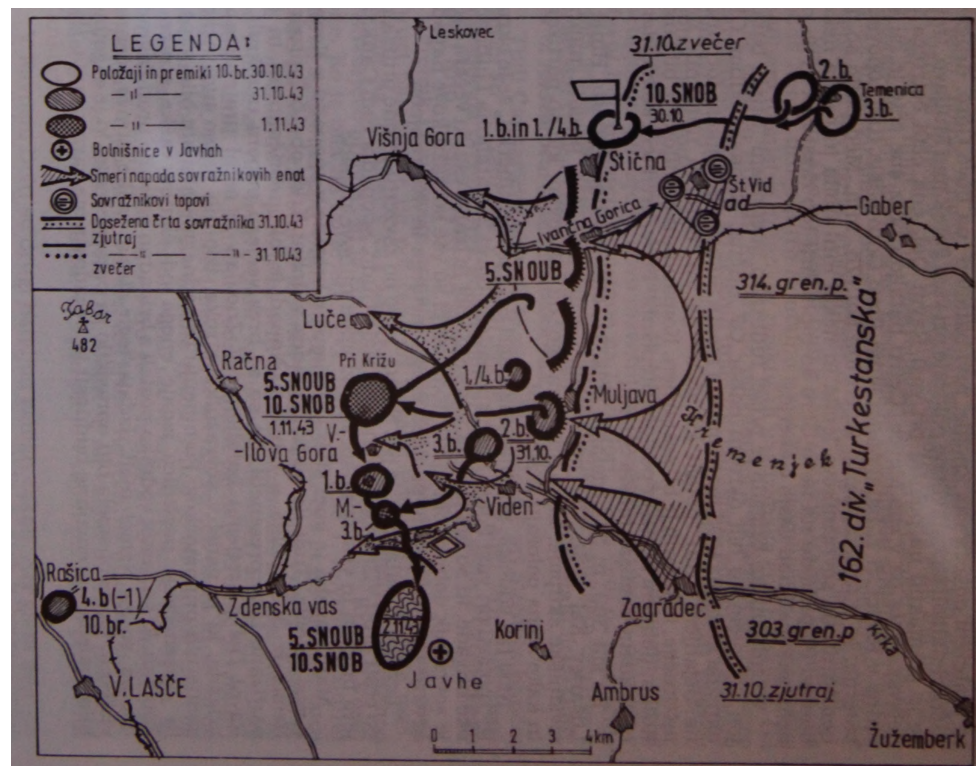
Dne 31. oktobra zjutraj so se vse enote Ljubljanske brigade zbrale pri **štabu** v Mekinjah. Pripravljali so se za premik čez glavno cesto **Ljubljana** - Novo mesto pod okrilje gostejših gozdnatih predelov, ker na položajih okrog Stične niso mogle več ostati. En top kal 75 mm iz topovske **baterije** so zakopali v **gozdu** nad Metnajem.

Po cestah, ki od vzhoda vodijo na zahod, so počasi vendar nezadržno napredovale dolge kolone 162. "turkestanske" divizije, po novomeški cesti 314., po dolini reke Krke pa 303. nemški grenadirski polk.¹⁰

5. Na črti Potok - Znojile

Vse hujši pritisk nemške "turkestanske" divizije proti zahodu na eni strani in na drugi še vedno veljavno povelje Glavnega štaba NOV in PO Slovenije za obrambo osvobojenega ozemlja, da naj se ozemlje ne prepušča sovražniku brez boja, sta prisilila nepopolna štaba 15. in 18. divizije, da sta 30. oktobra spremenila pred dvema dnevoma sprejeti sklep o premestitvi Cankarjeve in Ljubljanske brigade na položaje Sela pri Šumberku in Trebnje, da bi od tam napadala sovražnikove prometne poti in postojanke, kar je Cankarjeva brigada v prvem trenutku tudi že storila. Na sestanku obeh štabov, ki so ga za

Ofenziva Wolkenbruch III od.30. oktobra do 2. novembra 1943.

ta dan sklicali, so ocenili, da bo za učinkovit odpor najbolj primemo {gričevje nad Stično, Ivančno Gorico in Muljavo. Na temelju take ocene je štab 15. divizije premaknil Cankarjevo brigado na položaje nad Stično in Ivančno Gorico, itab 18. divizije pa Ljubljansko južno od nje.

Položaje okrog vasi Mekinje so vse enote Ljubljanske brigade zapustile 31. oktobra zgodaj zjutraj. Štab brigade je s prišla bnimi enotami in pratežem odšel v vas Znojile, prvi bataljon na Ilovo Goro, drugi Je zasedel najbolj Izpostavljene položaje pri vasi Potok nad Muljavo, tretji se je premaknil na položaj pri vasi Ravni Dol. ena četa četrtega in delavska četa pa v vas Mevce. Četrty bataljon brez ene čete Je bil še vedno v Rašici. S 1. bataljonom Je na Ilovo Goro odšla tudi topovska baterija, kl il je ostal samo še en top kal. 75. mm. Med potjo so lih bombardirala sovražnikova letala in nekaj mul ubila in ranila nekaj borcev. Po prihodu na Ilovo Goro so topničarji top razstavili in ga po delih zakopali nad vasjo Gabeije.

V Ljubljansko brigado Je prišel tudi tako imenovani "Stiški bataljon". v njem so bili okrožni odbor OF Stična, rajonski odbor OF. okrožna komisija VOS ter komanda mesta Stična. Bataljon so formirali na Bojanjem vrhu, potem ko so se tja 26. oktobra umaknile vse inštitucije, iz katerih je bil sestavljen. Komandant bataljona je bil Luka Kuhar, politični komisar pa Jože Stepišnik- Pepe. pred tem komandant in politični komisar mesta Stična.

Ko sta 303. in 314. nemški polk 31. oktobra dosegla črto Hinje - Lučarjev Kal - Št. Vid pri Stični - Bukovica, sta poslala naprej izvldniške skupine, ki so imele nalogo, da ugotovijo, kje so partizani in kako so na položaju razvrščeni.

Neki tak oddelek, prihajal je iz smeri Sela pri Šumberku. seje okrog 9,⁸⁰ pojavil pri vasi Potok in se spopadel z borci 2. bataljona Ljubljanske brigade, ki so bili tam na položaju. Boj je trajal vse do večera, ker je sovražnik dobival okrepitve, toda borci so vse sovražnikove napade Krvavo zavračali, sami pa imeli enega mrtvega in dva ranjena.

Levo od 2. bataljona seje z Nemci, ki so po zavzetju Stične pritiskali po cesti proti Višnji Gori in na vas Malo Hudo, spopadla tudi Cankarjeva brigada In ves dan uspešno odbijala njihove napade.

Manj uspeha je imel štab Uubljanske brigade v spopadu z Nemci v vasi Znojile. Tudi tja so iz Zagradca v dolini Krke ob 15,³⁰ prodrli Nemci iz 303. polka s tankom. Napad Je bil nepričakovan In Je partizane tako presenetil, da so se brez večjega odpora umaknili v Ravni Dol k tretjemu bataljonu. V Znojilah Je ostal pratež štaba brigade, ki Je padel v sovražnikove roke, izgubili pa so tudi nekaj sanitetnih pripomočkov. Po mnenju brigadnega štaba sta bila napad in presenečenje posledica izdaje enega od članov vaše straže v Znojilah. ki so ga kot vodnika poslali z brigad no patroljo proti Zagradcu, pa so ga Nemci ujeli. Izdaja tega člana vaše straže, čeprav verjetna, pa ne bi smela biti opravičilo za presenečenje, kije zagotovo bilo posledica premajhne budnosti in nezadostnega zavarovanja. ¹⁷

6. Zmaga pri Križu

Dne **31.** oktobra zvečer sta oba sovražnikova polka "turkeštanske" divizije dosegla črto Prevole - Gabrovčec - Gorenja vas - Metnaj. Ko so njeni izvidniki deli ugotovili, da so partizani na črti Malo Hudo - Cmelov - Potok - Znojile, so pripeljali svoj topniški divizion, ga postavili na ognjeni položaj v rajonu Stična - Radohova vas - št. Via pri Stični in začeli z njim močno obstreljevati položaje Cankarjeve brigade, deloma pa tudi Ljubljanske. Izvidnice in ogledniški oddelki so vso noč tipali in iskali šibke točke v partizanski razvrstitvi. Očitno je bilo, da pripravlja sovražnik splošni napad, ki naj bi se začel drugo jutro.

Položaj so tako ocenjevali tudi v partizanskih štabih. Menili so, da bodo Nemci drugo jutro frontalno napadli z vsemi silami ter z obilno podporo topništva in tankov poskušali parUzanske enote obkoliti. Da bi se udarcu izognili, kar je bilo popolnoma v skladu s preizkušeno partizansko taktiko, so sklenili umakniti bataljone, potem pa z gibkimi manevri priti sovražniku za hrbet ter od zadaj napadati njegove pohodne kolone.

Štab Ljubljanske brigade je v skladu s takim sklepom poslal bataljonom povelje za novo razvrstitev. Drugemu je ukazal, da pride v Ravni Dol, prvemu, da ostane na Ilovi Gori. z eno četo pa nadzoruje smer proti Ravnemu Dolu. tja naj se premakne tudi četa četrtega z delavsko četo. tretjega pa so poslali v vas Hrib pod Malo Ilovo Goro, da bi nadzoroval smer Zdenska vas - Hočevje.

Tudi Cankarjeva brigada je zapustila položaje pri Stični in Ivančni Gorici in se zadržala v vaseh Potok, Mevce, Veliki Vrh. jutraj pa nadaljevala premik prek Polzevega in čez cesto, ki pelje iz Grosupljega pri Krki, v gozd pri Križu, severno od Ilove Gore.

Premik Ljubljanske brigade na nove položaje pa ni bil brez težav. **Drugi bataljon je na položaju pri naselju Potok ostal do trde noči, potem pa je odšel v vas Velike Vrhe. aa bi tam zavaroval prehod Cankarjeve brigade, ki je šla skozi Polzevo in čez cesto Krka - Grosuplje. Ko je bila na Polzevem. Je 2. bataljon, dne 1. novembra jutraj okrog 5. ure na poti v Ravni Dol na prehodu čez cesto pri vasi Luče zadel na Nemce. Moral se je vrniti nazaj v vas Velike Vrhe. Odpravil se je proti zahodu in poskušal priU čez cesto zahodno od vasi Luče. Ko so bili že vsi na drugi strani, so po cesti iz smeri Krke prihrumeli nemški tanki in po bataljonu odprli silovit ogenj iz strojnic in tankovskih topov. Toda vsi borci bataljona so bili že čez cesto in so se po Lučkem dolu umaknili v zaščito gozda. Hudo je bil ranjen samo en borec: zadet je bil v trebuh, tako da se mu je črevesje kar vleklo po tleh. Na srečo je bila tisto jutro gosta megla in so Nemci streljali na slepo, tako da bataljon ni imel več žrtev. Koje bil na drugi strani ceste, ni več mogel oditi v Ravni Dol. Odšel je na zahod in okrog poldneva prišel na položaj pri Križu, za njim pa je v rajon pri Križu prišla tudi Cankarjeva brigada.**

V Ravnem Dolu so drugi bataljon zaman čakali. Ker ga ni bilo. ob cesti proti Grosupljem pa je nevarno ropotalo, je štab brigade ukazal zbor moštvu štaba brigade, prateža in Stiškega bataljona, ki je bilo v

Ravnem Dolu, da bi ga umaknil v začito floscia, Komaj pa »o« e začeli zbirali, p Nemci. Ki šo prihajali od Zagradca, udarili po rtih. Toda na njihovo beano streljanje lzpuAk ln strojnic to odgovarjali aamo člani Ataba, v»l drugi so H| bežati proti Ilovi Oori. Da bi sovražnika zadržali, so poslali 1. bataljonu ukaz, da t eno četo nemudoma zasede položaje naa vasjo. Tega pa Atab 1. bataljona, ki Je bil na Veliki Novi Dori, ni mogel takoj uresničiti, ker je bil predaleč.

Ko je sovražnik opazil, daje odpor v Ravnem Dolu Albak, le začel obkoljcvulul manever. Vodstvo brigade le moralo hitro ukrepali, da bi se izognilo obkolitvi zatoje ukazalo umik v smeri vasi Račna. Med tem je že prihajala 1. četa 1. bataljonu, kije sovražnika toliko zadržala, da so se vsi iz Ravnega Dola lahko umaknili, potem pa se Je morala umakniti tudi sama. Ker ni več mogla nazaj v sestavo svojega bataljo* na. se le umaknila v smeri vasi Hrib ln se tam priključila 3. oataljonu. Po umiku partizanov lz Ravnega Dola so vas zasedli nlemci ln jo zažgali.

Okrog poldneva le kolona borcev, v kateri so bili Atab Ljubljanske brigade, 1. bataljon urez 1. čete. ena četa četrtega bataljona z delavsko četo ter razbiti deli SUAkega bataljona.ki so nosili tudi več ranjencev, prišla do delov Cankarjeve brigade pri Križu, severno od Ilove flore. Tam je bil tudi 2. bataljon Ljubljanske brigade. Ceto četrtega bataljon* na z delavsko Četo so takoj poslali proti Mlačevemu z nalogo, da Jim tam zavaruje hrbet.

Po prihodu v območje pri Križu so se sestali funkcionarji obeh brigad. Sestanek Je vodil politični komisar 18. divizije Janez Hribar, kije prlAel z Ljubljansko brigado, brez komandanta Cankarjeve briga* de, ki se je zadržat v rajonu Luče. Razpravljali so o položaju, v katerem so bili, ln se dogovarjali o tem, kako ukrepati. Stab Cankarjeve brigade ni kazal nobene zaskrbljenosti ln vsi borci so počivali, Atab Ljubljanske pa je pod vplivom presenečenja, ki gaje doživel v Znojila h. poiem pa Ae v Ravnem Dolu ob nenadnem sovražnikovem napaclu, opozarjal na nevarnost ln grajal preveliko ravnoduAnost ter slabo zavarovanje.

Kratko nesoglasje zaradi tega pa so kake pol ure po prihodu Ljubljanske brigade tega 1.novembra popoldne prekinili rafali strojnic in brzostrelk. Taborišče Je napadlo kakih 300 nemAklh vojakov, ki so po boju pri Ravnem Dolu ln na vzhodnih pobočjih Ilove gore siedili umikajočim se delom Ljubljanske brigade skozi gozd in se neopaženo približali taborlAču na razdaljo kakihoO metrov.

Čeprav Je bil napad nepričakovan ln Je povzročil kratko zmedo, borcev 2. bataljona ni presenetil. Nekaj trenutkov pred sovražniko-vlnm prihodom, Jih Je namreč komandant bataljona postavil v vrsto za pregled ln razdelitev streliva, tako da so lahko takoj, ko so zagledali Nemce odgovorili na napad s osredotočenim ognjem lz vseh orožij. Njihov odločen odpor so omogočili tudi deli Ljubljanske brigade, ki so prav takrat prihajali od Ilove gore. ZJurlAem so potem vsi deli Ljubljanske brigade pod neposrednim vodstvom komandanta Franca RoJAka - Jaka, stisnili sovražnike na ožji prostor ln Jih začeli obkoljevati. Nemci pa so se spretno Izmikali ln po kratkem, Izredno ostrem boju, v katerem so se vrstili JurlAl drug za druflm na eni ln drugi strani, se Jim le posrečilo, da so se izognili obkolitvi ln se začeli najprej počasi umikali, potem pa bežati v dolino proti cesti. Tam so se povzpeli na

čakajoče tovornjake, ter se odpeljali v Grosuplje. V poročilu Cankar' leve brigade Je podatek, da sta se boja pri Krnu udeležili tudi dve Ceti Cankarjeve brigade, medtem ko komandant 2. bataljona Ljubljanske brigade trdi, da »e borci Cankarjeve brigade boja niso udeležili.

Na bojišču eta ostala dve mrtva sovražnikova vojaka« **Krvave sledi** ter obveze, odvržena oprema in nekaj orožja ter streliva **pa potijujeio** domnevo, da so bile nemške izgube mnogo večje. Po pozneje **zbranih,** vendar nepotienih podatkih naj bi padlo 27 sovružnikovih vojakov, 43 pa Jih Je bilo ranjenih.

Z izrednim pogumom se Je v boju odlikovala brigadna sekretarka SKOJ Majda alle, Ki Je sama ujele enega sovražnikovega vojaka.

Toda zmaga partizanske vojske v tem boju ni bila lahka. **Ljubljanska brigada Je Imela 5 mrtvin in 7 ranjenih, Cankar'eva pa enega mrtvega in 3 ranjence. Od plena Je Ljubljanska brigada dobila 6 pušk,** Cankarjeva pa eno strojnico.

7. Z ranjenci na Javhe

Po boju pri Križu Je bilo vsem jasno, da kljub zmagi tam ne morejo več ostud. Dobro so vedeli, **da Jih po** sovražnik ponovno napadel, tokrat zagotovo z večjimi silami. Tega pa niso smeli dovoliU. Napadu so se morali izogniti. Imeli so veliko število ranjencev, ki so jih te nekaj dni nosili s seboj Injlm Je manevrska sposobnost bila zato hudo omejena.

Brigadi nista imeli skupnega poveljstva. Njuni ukrepi eo bili odvisni od medsebojnega dogovarjanja in sodelovanja. Ugotovili so. daje njuna poglavitna naloga spravili ranjence na varno in Jih oskrbeti, zato pa jih morata prenesti v Suho krajino In tam ustanoviti bolnišnico, v kateri bi jih lahko pustili.

Premik v varnejšo območje pa so narekovale tudi le druge hude ležave. Borci že več dni niso niti zu hip mogli počivati ne podnevi, zlasti pa ne ponoči. Nihče ni mogel zatisniti očesa. Ves čas so lačni In premrazenl morali biti na položajih In budno opravljati zahtevne slražarake. Izvldnlške In obveščevalne naloge ter dolžnosti. Bili so nujno potrebni vsaj kratkega počitka, ker seje nekaterih že polaščala nestrpnost, posamezni novinci pa so tudi že podlegali paniki In sta se obe brigadi začeli osipati.

Po končanem boju pri Križu so zvečer to območje zapustili In se premaknili nazaj na llovo goro. od tam pa so se spustili v vas Hrib, da bi se tam vsi zbrali. V vasi so ostali nekaj časa, da bi organizirali prehod čez nevarno cesto Zdenska vas - Hočevje, ki so Jo Nemci nadzorovali. Na cesto so poslali Izvidnice In zasede In ko so te sporočile, da so prehodi zavarovani, so cesto brez težav po bataljonih prečkali ter se drugo Jutro utaborili v gostih gozdovih Javhe.

Po prihodu v vas Hrib, v noči s 1. na 2. november pa tretjega bataljona s prvo četo prvega bataljona tam ni bilo več. Popoldne 1. novembra, ko ao ga Nemci odrezali od glavnine brigade, so v Stabu bataljona sprejeli aklep, da gredo na drugo stran ceste. Ko so se približali cesti, pa so naleteli na nemško motorizirano kolono. Bilo je kakih 120 nemških vojakov, ki so cesto nadzorovali. Na srečo partlza

nov niso opazili. Ko so tovornjaki, ki jih te spremljal tank. Izginili za ovinkom, je bataljonski poveljnik dal znak in čelo bataljonske kolono se je pognalo proti grmičevju na drugi strani ceste. Tam pa so zadeli na nemško zasedo, kije sicer zbežala, vendar je priklicala nazaj tanke, ki so se vrnili ter cestišče zasuli z ognjem iz strojnic in topov. Bataljonsko kolono je to razbilo na dva dela. Večina je bila čez cesto, nekaj borcev pa je ostalo. Ker na drugo stran niso več mogli, so se vrnili nazaj na Hrib in tam počakali brigado.

Po prihodu na Javhe je tretji bataljon ves čas taval sem ter tja. Blizu Mačkovega vrha se je komaj ognil trčenju z večjo nemško kolono, ki naj bi štela kakih 500 mož. Ko seje stemnilo, so se zaustavili nad vasjo Hočevje, da bi se odpočili. Zaspali pa tudi to noč ni mogel nihče. Vso noč so morali poslušati Ječanje ranjencev, ki so jih nosili s seboj. Okrog desete ure je v njihovi bližini zalajala strojnica. Bili so Nemci, ki so pri vodnjaku presenetili konjevodce, ko so napajali živali, in dva moža ter tri mule ubili. Drugo jutro po prihodu brigade se je bataljon vrnil v njeno sestavo.

Ko sta obe brigadi prišli na Javhe, so na vse strani poslali patrulje, ki pa so prinašale neugodne vesti. Sporočale so, da so Nemci povsod v vseh naseljih, v Korinju pa da so Cerkezi na konjih. Zaradi takih neugodnih vesti so morala vodstva posebno pozorno izbrati kraj za bolnišnico. Ko so ga našli, so tja skrivoma odnesli kakih 40 ranjenih borcev in jih oskrbeli z najnujnejšimi potrebščinami za doli časa. Za komandanta bolnišnice so imenovali Staneta Šefmana, politični komisar pa le postal Jože Stepišnik. Vodja bolnišnice je bila bolničarka Pepca Udovič, glavni sanitejec pa Milan Biber, medicinec. Ranjence je oskrbovalo osebje stiške ambulate.

Bolničarka Pepca Udovič takole pripoveduje o ustanavljanju bolnišnice: "Poklical me je Janez Hribar in mi naročil, da prevzamem odgovornost za bolnišnico. Rekel mi je, naj jo postavim na primernem kraju v gozdu na Javhah, ali pa z ranjenci in bataljonom Ljubljanske brigade odidem na Mokreč.

Ker sem poznala okolico pa tudi domačine, sem se odločila za Javhe. S komandantom mesta Stična, Francem Kuhajjem - Lukom, sva kraj za bolnišnico izbrala blizu dveh vodnjakov. Ker so me v štabu pooblastili, da odvezam borcem odvečne odeje in šotorke, sva z Lukom, seveda ne brez precej negotovanja, to tudi storila. Toda še preden smo začeli ranjence razporejati po šotorih, je v bližini prišlo do boja tako, da so krogle žvižgale prek naših glav z ene in druge strani. Izbrati smo morali drug kraj, še bolj skrit med skalami in gostim smrečjem. Po šotorih smo razvrstili kakih 40 ranjencev. Bili so le za silo obvezani. Nekateri so bili brez zavesti, drugi so trpeli hude bolečine. Pomirjeval ni bilo. Primanjkovala je večina sanitetnega materiala. Tudi obvez ni bilo dovolj. Za razkuževanje smo imeli nekaj žganja in ihtiol ter nekaj injekcij proti tetanusu.

Ko sta brigadi zapustili Javhe in je bolnišnica ostala sama, smo morali ohraniti največjo tišino, da jih sovražnik ne bi izsledil. Ven iz bolnišnice ni smel iti nihče in ostali smo brez hrane. Da bi bilo nekaj hrane za ranjence, so vsi zdravi oddali vse, kar so imeli. Tudi vode

nismo imeli, ker do vodnjakov nismo mogli priti. Najnujnejše količine vode smo dobili tako, da smo topili sneg..

Ranjenci so umirali drug za drugim. Že prve dni Jih Je umrlo sedem. Pokopati tih nismo mogli, ker je bila zemlja zmrznjena, pa tudi krampov in lopat nismo imeli in so trupla ležala med nami.

Nemci so bolnico iskali. Enkrat so prišli že tako blizu, da smo slišali njihovo govorico. Našli pa je vseeno niso, ker Je bila na takem kraju, ki se Je zdel za tako ustanovo popolnoma neprimeren."

V gozdu Javhe Je bolnica ostala cele tri tedne in šele potem jo je Ljubljanska brigada premaknila na KorinJ."¹⁹

Ko so ranjence za silo spravili na varno, sta se brigadna štaba sporazumela, da se obe brigadi vrneta nazaj na Ilovo goro. Skupnega poveljstva še vedno nista imeli, pa tudi zveze z nadrejenimi nista imeli nobene. Bill sta zelo slabo obveščeni o tem, kaj se dogaja na bojišču. Vedelo se je le tisto, kar so prinašale patrulje in obveščevalci, njihova poročila pa so bila skromna.

Razlogov za sprejeti sklep je bilo več. Prvi in najpomembnejši je bil bolnišnica. Odmakniti so se morali od nje, da ne bi s svojo navzočnostjo pritegnili sovražnika in jo ogrozili. Menili so tudi, da je v Suhi krajini še vedno mnogo sovražnikovih vojakov in da se nevarnost večja zaradi domobrancem naklonjenega prebivalstva.

Drugi razlog je bila ocena, da čez Ilovo goro in Muljavo lahko najhitreje pridejo na območje Sela pri Šumberku, odkoder bi bil skupni odpor na Dolj učinkovit, to pa bi bilo tudi v skladu s prvim poveljem obeh štabov divizij. Domnevali so tudi, da so Nemci Ilovo goro že prečesali, pa se nazaj ne bodo več vračali.

Preden so zapustili Javhe, so se odločili moštvo tudi razbremeniti. Borcem so poveljniki ukazali, da pustijo vso odvečno opremo v taborišču. Izpraznijo pa naj tudi nahrbtnike. To naj bi borcem omogočilo, da bi lažje prenašali težave daljšega pohoda, med pohodom pa tudi napore boja, ki so ga pričakovali. Skrili so tudi vse težko orožje in ga zakopali.

Ko so vse uredili, sta brigadi v noči na tretji november odšli na pot. Hodili so zelo previdno, se izogibali naseljem ter zgodaj zjutraj, ko še se ni zdanilo, vsi premraženi prišli na Ilovo goro.

8. Legendama Ilova gora

Do večera 2. novembra je 162. "turkestanska" divizija končala očiščevalno akcijo v tretji ofenzivni operaciji in dosegla črto Grosuplje - Račna - Zdenska vas. Levo od nje je na črto Kompolje - Ribnica - Grele (3 km zahodno od Grčaric) prišla tudi 44. grenadirski divizija.

Ker Je 162. "turkestanska" divizija, po prihodu na omenjeno črto opravila nalogo štiri dni pred rokom - po načrtu naj bi ta ofenzivna operacija namreč trajala do 6. novembra -. Je nemški poveljnik general Nidermayer sklenil nadaljevati boi proti partizanom izven svojega operativnega območja. S 314. polkom je udaril proti Šenturju na Levstikovo Drigado, potem pa naslednji dan ta polk poslal na zaporno črto za četrto ofenzivno operacijo.

Po odhodu 314. polka te v Grosuplju in okoliških vaseh ostal samo še štab divizije s prištavnimi enotami, 162. divizijski bataljon. 2. divizion 236. topniškega polka ter 303. grenadirski polk.

Po vrnitvi na Ilovo goro se je štab Ljubljanske brigade s prištavnimi deli razporedil v vasi Gabrje (danes Gabrje pri Ilovi Gori), drugi bataljon je zavzel položaj pod vasjo, medtem ko so se prvi, ena četa četrtega, ki ni odšla z bataljonom na Rašico, topovska baterija, kije topove skrila, ter komora z lažjimi ranjenci v vlogi rezerve razvrstili nad vasjo. Tretji bataljon je zasedel položaje pri Križu z nalogo, da zavaruje smeri od Luč in Račne. Cankarjeva brigada se je z dvema bataljonoma utaborila južno od Ilove Male Gore proti Hočevju, en bataljon pa poslala na Vrhe na grebenu severovzhodno od Ilove gore.

Nemci so takoj opazili da so se partizani vrnili na območje Ilove gore in komandant divizije Je 303. polku ponovno ukazal očiščevalno akcijo. Poveljnik nemškega polka, kije akcijo pripravil Je sodil, daje na Ilovo goro prišlo samo kalkih 200 borcev, vendar se je uštel, saj Jih Je bilo 1000, tako je v napad poslal samo tri svoje čete, skupaj nekaj več kakor 600 mož (nemška četa je štela nekaj več kakor 200 vojakov). Po načrtu naj bi partizane napadli v dveh smereh: glavna naj oi būa iz Čušperka proti Gabrju, pomožna pa od Hočevja proU Mali Ilovi Gori. Pri Gradišču naj bi se združili, partizane stisnili v klešče ter jih zmleli.

Izhodiščne položaje ob cesti Grosuplje - Zdenska vas in Zdenska vas - Hočevje so zasedli 4. novembra zjutraj, ob 7.³⁰ uri pa šli v napad. Proti Ljubljanski brigadi sta iz Čušperka prihajali dve koloni. Pod zaščito megle, kije bila ta dan zelo gosta, so se nameravali partizanom čim bolj približati, jih presenetiti, potem pa razbiti.

Toda to se jim ni posrečilo. Patrulje, ki so vso noč budno spremljale, kaj se dogaja na nasprotnikovi strani, so sovražnikov prihod opazile, to pravočasno sporočile, in na položajih pred vasjo Gabrje so takoj naleteli na pripravljen hud odpor drugega bataljona. Vnel se je drugi boj na območju Ilove gore, eden najbolj krvavih v vsej nemški ofenzivi jeseni 1943. Borcem drugega bataljona so že brž po prvih streljih priskočili na pomoč borci iz rezerve, zlasti 1. bataljona, ki so se nemudoma razvrstili levo od drugega, na njegovem desnem krilu pa borci 1. čete 4. bataljona in topovske baterije, potem pa so vsi skupaj silovito udarili po Nemcih ter zaplenili tudi mitraljez in brzostrelko.

Borec Tone Kolar iz drugega bataljona, takrat star komaj 17 let, se spominja: "Ležal sem z mitraljezom v mitralješkem gnezdu. Naenkrat opazim nejasne postave, ki so se bližale. Bilo jih je vedno več. toda opazili me še niso. Tedaj so se iz Gabrja usuli naši borci s komandan-tom brigade Jakom in komisarjem Jankom. Nastal je silen metež. Dokler smo se tolkli na razdaljo, so nemški ostrostrelci redčili naše vrste. Ob meni se je zgrudil moj prijatelj Maks. Padel je tudi komandir čete in še nekaj fantov. To pa je trajalo le nekaj trenutkov, kajti v zaletu smo se hitro pomešali med zelence. Streljanje je utihnilo. Človek na človeka od blizu z noži in kopiti. Strnjenost čete se Je razbila na **E**osamezna boreča se in hrupeča telesa. Bil sem v gneči čelad in **E**ajonetov. Prijel sem za razbeljeno mitralješko cev ter mlatil levo in desno, kamor je padlo. Naenkrat sem bil sam, odrezan od drugih.

Zveza z desnim krilom je bila izgubljena. Tam se je tolkel komandir topničarjev s svojimi fanLi. V divjem vrtincu so vsi do zadnjega padli."

Hkrati z napadom na Ljubljansko brigado seje proti Cankarjevi na Mali Ilovit Gori pognala tretja sovražnikova kolona, ki Je prihajala iz Kočevja in se poskušala združiti s kolono, ki Je napadla Ljubljansko brigado. Ko te sovražnikovi koloni ki Je udarila na levo krilo 2. bataljona Ljubljanske brigade, uspelo prodreti proti Veliki Ilovi Gori, ker sta se dve njegovi četi morali umakniti, ena Četa pa je bila obkoljena, vendar seje čez nekaj časa prebila iz obroča, je štab brigade tja preusmeril 1. bataljon. Pod vodstvom komandanta bataljona Matevža Šivca so borci z vso silo udarili po Nemcih. V boju na nož so se sovražniki nekaj časa upirali, toda potem so popustili se začeli najprej počasi umikati in nato bežati v dolino. Borci so jim sledili skoraj do proge. Zadržale jih niso niti granate in mine, ki so kar deževale. Med gonjo za sovražnikom so zaplenili nekaj pušk, dve brzostrelki in nekaj streliva.

V cestnem Jarku pod vasjo so zagledali tri mrtve tovariše. Tistojutro so bili v patrulji in se niso vrnili. Na robu naselja so opazili skupino sovražnikovih vojakov, ki so zažigali skedenj. Silovito so Jurlišall nanje, jih pognali v beg, deset pa ujeli.

S komandantom Matevžem Šivcem je jurišal tudi mlad partizan, skoraj še otrok. Zaupali so mu stražo nad ujetniki. Vprašal je poveljnika kaj mu Je storiti. Z brzostrelko, pripravljeno na strel, je mimo čakal na odgovor. Ni se zmenil za kroglo, ki so frčale okrog njega. Videlo seje, da so se mu Nemci zasmilili. Takrat pa mu je komandant pokazal v bližnjem Jarku dve razmesarjeni trupli njegovih tovarišev. ki so ju Nemci to jutro pobili s puškinimi kopiti, enemu pa v hrbet zabodli bajonet. Ko je to videl, je napol priprl oči in pritisnil na petelina.

Med jurišem za bežečimi sovražniki se je komandant bataljona preveč izpostavil in se s prestreljenim trebuhom zvalil po tleh. Ko so njegovi borci to videli, so še nuje udarili, pomočnica političnega komisarja bataljona Krošelj Ljudmila - Milka pa gaje sama odvela v kritje: namerilec težke brede jo je ščitil in kar stoje streljal po sovražni-

Podobo dogodkov v prvem bataljonu Ljubljanske brigade tistega 4. novembra te v svojih spominih prikazal tudi borec 1. čete: "V gozdu spi na mokrih tleh partizanska vojska. Stražarji bedijo in enote v zasedah so budne. S ceste v dolini prihaja brnenje motornih vozil. Tabor se drami, vas prav tako. Na man zasumi nekje med debli. Borci v zasedah poostre sluh in vid ter pripravljajo orožje. Ob drevesu, komaj zaznavnem v megli, se zgane nejasen obris sence in hkrati tudi ob tretjem, četrtem, prihuljene postave se skrivajoč približujejo. Budne oči partizanov jih spremljajo, potem pa tišino naenkrat preseka povelje: "ogelj!" V hipu završi ves gozd. Med regljanjem strojnic borci v vsej naglici zasedajo položaje. Bitka raste z vsakim trenutkom. Ne ločiš več posameznih rafalov deset in deset strojnic ne strelav pušk in revolverjev. Vse se zliva v en sam pošasten ropot, ki ga gozd in megla še postoterjata.

Sovražni pritisk se več zlasti na desnem krilu na bataljon Ljubljanske. Že seje zdelo, da bo bataljon popustil. Med nenehnim ognjem se

korak za korakom umika, v tem pa z vso silo zahrumi na levici. V silni bojni trušč seje pomešal zategli krik, kije veleval naskok. Kar živo je bilo čutiti osuplost Nemcev. Ta bežni trenutek so kot v podzavesti izrabili borci Ljubljanske. Noga, ki je še pred hipom iskala vame stopinje za seboj, seje pognala v naskok in žeje ves bataljon predljal teh nekaj korakov do prvih položajev in od tam dalje udaril v sovražni-kove vrste, ki so se. zgrbljene na obeh krilih, zganile, se pomešale in zmedle, se umaknile in naposled planile v beg... Vse bolj seje umirjal vihar med drevesi, megla pa se le ni hotela do kraja razkriti. Vanjo je utonil sovražnik, ki je na bojišču pustil nekaj mrtvih in nekaj orožja.

Po tem porazu, že drugem na Uovi gori, je sovražnik zbral svoje bežeče enote, jih okrepil še z dvema svežima in na novo porazdelil, potem pa napad popoldne istega dne ponovil z obilno podporo mino-metov, topov in tankov, ki Jin je razpostavil ob cesti Grosuplje - Zdenska vas.

Prvotni načrt napada je nemški poveljnik 303. polka spremenil. Namesto iz Čušperka je glavni udar usmeril Iz Račne tako, da bi se vkiinll med drugi bataljon in ostale dele Ljubljanske brigade. To naj bi mu omogočilo razbiti brigado na dva dela. potem pa postopoma obkoljevati in stiskati v obroč ločeni partizanski skupini ter ju uničeva-ti.

Načrt boja so spremenili tudi partizani. Ljubljanska brigada je drugi bataljon postavila na položaj nad vasjo Velika Ilova Gora, prvega in četo četrtega pa pri Kurji vasi. Tretji bataljon je ostal pri Križu na zavarovanju smeri proti Lučam in Račni. V štabu brigade so upali da se bodo v taki razvrstitvi lahko upirali nemškemu pritisku do noči.

Komandant 2. bataljona se spominja, da je bil položaj njegovega bataljona nad vasjo Velika Ilova Gora preveč izpostavljen. Namesto da bi zasedel rob gozda na pobočju Gradišča k. 606, je imel za hrbtom čistino, ki mu je onemogočala varen umik. Na to dejstvo je opozoril namestnika komandanta brigade Zvoneta Černeta, ki pa tega ni upošteval.

Nemci so začeli napad s silovitim topniškim in minometnim ognjem, na nebu pa so se pojavila tudi posamezna letala, ki so mitraljirala in bombardirala naselja in partizanske položaje, vendar brez večjega učinka.

Za eksplozijami granat in min Je napredovala pehota in udarila po borcih 2. bataljona. Vnel seje oster boj. Mitraljezci bataljona so tako žgali po sovražnikih, da so bile cevi dobesedno razbeljene. Na desnem krilu bataljona so sovražniki izkoristili rob njive, ki jih je ščitil, se približali na jurišno razdaljo, potem pa udarili še od cerkve v Veliki Ilovi Gori in iurišali. Borci so se morali umakniti. Da bi prišli v kritje na robu gozda na Gradišču k. 606, so se morali umikati po čistini, tam pa so dobili hud ogenj v hrbet in kakih 30 jih je obležalo zadetih. Na pomoč bežečim borcem 2. bataljona niso priskočile druge enote in sovražnik seje vklinil med nje, Jin ločil ter jih začel obkoljevati.²³

Ponovil se je boj prsi ob prsi. Sovražnikovega pritiska pa potem tudi drugi brigadni deli niso vzdržali. Borci so se morali umakniti. Da bi zaščitili ranjence, ki Jih Je bilo vedno več, so se v obliki polkroga junaško upirali premoči sovražnika, ga z juriši zadrževali in ščitili

umikajoče se ranjence. Pravokotno usmerjen nemški napad Je presekal tudi polotale prvega bataljona in del tega bataljona se Je ločil od brigadne glavnine ter pretrgal zvezo z njo.

Pretrgana pa Je bila tudi zveza s tretjim bataljonom, H ni imel niti dopoldne niti popoldne stika s sovražnikom. Iz Štaba bataljona so proti brigadnim položajem na Ilovi Gori, koder se je peklensko ropotanje z vsako minuto stopnjevalo, poslali več pafrulj; pripovedovale so o grozotah, ki so lih tam videle. Med streljanjem Je bilo razločno slišati krike, od katerih Je človeka spreletavala groza. Glasovi niso bili več človeški, to Je bilo ilovenje zveri. Ena od patrulj, ko se Je vrnila, je povedala, da se Je v kratkem času zvrstilo dvanajst Jurišev in protijurišev.

Ko so se Nemci vklínili v obrambne položaje ljubljanske brigade na Veliki Ilovi Gori, so uvedli rezerve v smeri Cankarjeve brigade, da bi sklenili obroč okrog drugega bataljona. Oba bataljona Cankarjeve sta stopila v boj in tudi tam Je prišlo do boja na nož.

Silovitost nemškega napada pa Je onemogočila skupen organiziran odpor obeh brigad in poveljstva so vse bolj zgubljala zvezo s svojimi četami. Posebno pomembna Je bila zveza s 3. bataljonom na položaju Pri Križu. Stik z njim Je poskušal vzpostaviti sam brigadni politični komisar Janko Rudolf. Do njega pa ni mogel priti, ker se Je med tem umaknil na drugo stran grebena proti Lučam. Sam bi skoraj padel sovražnikom v roke.

Proti večeru se je poveljniku drugega bataljona Stanetu Kamnikar* Ju vseeno posrečilo, da je svoje čete izvlekel iz obroča in se z občutnimi izgubami združil s štabom brigade in deli prvega in četrtega bataljona.

Večerni mrak je položaj Ljubljanske brigade olajšal. S skrajnimi naporí vseh, zlasti pa članov komunistične partije, mladincev in drugih pogumnih borcev je poveljnikom in njihovim štabom na koncu le uspelo Nemce toliko zadržati, da jih niso popolnoma razbili.^{2*}

Težave pa so imeli tudi Nemci. Tudi oni so v noči ter gostih in nepreglednih gozdovih zgubljali medsebojno povezavo, pa se je njihova bojna razvrstitev poa hudimi partizanskimi udarci čedalje bolj trgala.

Koje padla noč, se je bojna vihra plegla. Partizani so pobrali svoje mrtve, kolikor so jih pač mogli, in se z mnogimi ranjenci umaknili še globlje v gozdove. Do druge ure zjutraj 5. novembra so se brez tretjega bataljona pripravili za pohod, potem pa pod vodstvom političnega komisarja Janka Rudolfa zapustili prizorišče legendarnega boja, se vrnili nazaj na Javhe ter tam oddali ranjence v pred dvema dnevoma ustanovljeno bolnišnico.

Komandant brigade Franc Rojšek - Jaka in pomočnik pil Učnega komisarja brigade Franc Stegnar - Kolumb sta ostala na Ilovi gori, z njima sta tam prenočila tudi brigadna sekretarka SKOJ Majda Sile in vodja kulturne skupine Danilo Turk - Joco. Da jih Nemci niso najdlí gre zahvala snegu, ki Je tisto noč na debelo začel padati. V enem trenutku se jim Je že bližal nemški vojak. Pripravili so bombe, da bi se uprli če bi jih zagledal. Takrat pa se Je nenadoma obrnil in odšel v drugo smer.

Sovražnik Je zasedel Ilovo goro, pobral plen, odkril je tudi zakopani top in ga uničil, pobijal ranjence, ki jih partizani niso mogli odnesti s seboj, postrelil ujetnike in nekaj domačinov, potem pa drugo popoldne Ilovo goro zapustil in se vrnil v izhodišča v dolini,³⁰

Tretji bataljon pa se ni vrnil na Javhe. Po neuspešnih poskusih, da bi dobil zvezo z brigado, je 4. novembra zvečer, ko Je bojna vihra na Ilovi gori ponehala, zapustil svoje položaje in se s predhodnico na čelu in zascitnico na koncu kolone začel čez pobočje Jelovec previdno spuščati proti vasi Mlačevo. Ko Je zabredel v tamkajšno močvirje, so se borci po blatu, počasi korak za korakom plazili proti cesti, po kateri so patroljirala sovražnikova oklepna vozila ter močvirje osvetljeval z žarometi. Toda partizanov, ki so bili v hudo kritičnem stanju, na srečo niso opazili. Ker so sovražnikova vozila prihajala in odhajala v rednih časovnih presledkih, so borci to izkoristili; razdelili so se na manjše skupine, potem pa cesto ko vozil na njej ni bilo ter železniško progo, hitro prečkali. Ko so bili vsi na drugi strani, so pot nadaljevali do vasi Sentuije (danes Podtabor pri Grosupljem) ter se tam v neki prikladni vrtači odločili za počitek.

Dne 5. novembra zjutraj so nadaljevali pot do Velikih Upljen. Tam so pokopali dva tovariša, ki sta med potjo umrla, potem pa se po sedmih dneh hudih naporov odločili za daljši počitek, čeprav so jih domačini opozorili, da sta takoj po njihovem prihodu dva bivša belogardista zapustila vas in zbežala v Grosuplje.

Boj na Ilovi gori, ki je postal legendaren, Je bil končan. Na njej so ostali pogorišča in mnogi grobovi partizanov in domačinov. Ta boj je postal legenda zaradi junaštva in mnogih drugih visokih moralnih vrednot borcev partizanov, ki so jih pozneje umetniško upodobili pisatelji, pesniki, glasbeniki, slikarji in drugi kulturni delavci, neposredni udeleženci tega silovitega spopada.

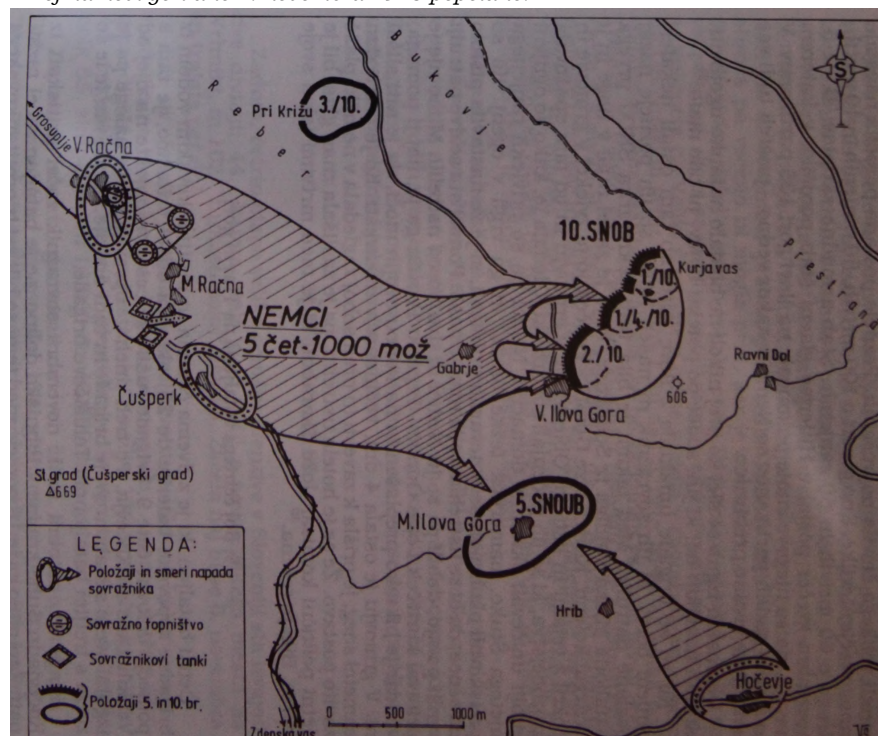
Maijan Kozina, avtor simfonije Ilova Gora, se v svojih spominskih zapisih takole vrača v čas velike bitke na Ilovi gori in pravi: "Tedaj sem prvič doživel strahotno veličastje težke borbe z oglušujočo muziko, sunkovitimi premiki, kriki ranjencev, divjimi klici: "Na juriš!". Prvič sem doživel to hazardno igro s smrtjo, ki Jo Je treba doživeti, nemogoče pa opisati."²⁷

Tudi pisatelj Tone Seliškar postavlja spomenik Ilovi gori s pesnitvijo, v kateri med drugim svoje občutke takole izpoveduje: "Pali ste tovariši pali(...) Mi pa smo vstaU!(...) Za domovino in lepše življenje smo v smrti kovali si hrepenenje."²⁸

Ilova gora je bila dvakrat prizorišče partizanske zmage in enkrat hudega poraza.

Poglobljena analiza spopada dne 4. novembra popoldne vsiljuje vtis, da so partizani izpustili iz rok še tretjo zmago na Ilovi (tori. Nemci najbrž ne bi vzdržali udarca v levi bok njihove glavne kolone, ki je nastopala iz Račne, če bi udaril po njej tretji bataljon Ljubljanske brigade. Ta bataljon je na položaju pri Križu imel izredno ugodno izhodišče za tak manever. To pa se ni zgodilo, ker je poveljstvo Ljubljanske brigade imelo s tem bataljonom samo kurirsko zvezo, ki v tistem usodnem trenutku ni delovala, ni pa bilo tudi samoiniciative

Boj na Ilovi gori dne 4. novembra 1943 popoldne.

štaba tretjega bataljona. Usodna je bila najbrž tudi nepravilna razvrstitev 2. bataljona na položaju nad vasjo velika Ilova Gora.

O brigadnih izgubah v tem boju se podatki razlikujejo. V poročilu z dne 14. novembra je podatek, da je 15 borcev padlo, 20 je bilo ranjenih, da pa natančnega števila izgub se ni bilo mogoče ugotoviti zaradi velikega števila pogrešanih. Pozneje poslana poročila navajajo mnogo večje številke. Eno govori o 100 mrtvih, 50 ranjenih in 40 ujetih, drugo o 60 mrtvih in 50 ranjenih. Štab armadne skupine "B" je 5. novembra zvečer poslal v Hitlerjev glavni štab poročilo, v katerem navaja, da so njegove enote pokončale na Ilovi gori 135 partizanov. V to število padlih partizanov so nertici - kakor vedno - prišteli tudi vse ustreljene civilne prebivalce.

Dejanskih izgub se slej ko prej nikoli ne bo dalo natanko ugotoviti, pa tudi nemških ne, ki jim, sodeč po poteku bojev, ni bilo malo.²⁹

Ko so se brigade umaknile z Ilove gore, so tam ostali nekateri ranjeni borci, ki jih sovražnik ni našel. Našle so jih pozneje nazaj poslane patrulje. Med takimi je bila tudi sekretarka SKOJ prvega bataljona Micka Fajdiga iz Sodražice, ki jo je zadel rafal v nogo in ji raztrgal koleno. Kurir Lojze Goršič - Pepček jo je zvelkel v grmovje in pokril z vejami in ustjem. Obležala je v grmovju in od tam opazovala grozodejstva, ki so jih počenjali sovražniki. Gledala je, kako so ognjeni zublji uničevali skromne domačije, Nemci pa so privlekli ranjenega ujetega štuko, namerilca težke brede, in ga vrgli v ogenj. Ko so preiskovali okolico in se ji nevarno približali, si je že nastavila pištolo na sence, da bi se ustrelila, toda niso je našli. Ponoči sta se dve patrulji vrnili po njo, dobili pa soju Nemci in dva borca ustrelili. Mimo nje je pritaval kurirček Lojze Goršič - Pepček. Prosila ga je, naj ji pomaga, vendar je bil tako preplašen in na koncu svojih moči, da je niti slišal ni. V grmovju je ostala 4 dni, večinoma v nezavesti. Ko je četrti dan zametel sneg, je prišla k zavesti in pred seboj zagledala v nemški plašč zavito postavo. Že se je hotela ustreliti, pa je zaslišala znan glas: bil je četni politični komisar Jože Škarabot, ki je med mrtvimi iskal svoje borce. Bila je rešena.³⁰

9. Boj četrtega bataljona na Travni gori

Četrti bataljon, ki je z dvema četama in protitankovskim vodom iz brigadne topovske baterije de 25. oktobra odšel v Rašico, je tam s pomočjo delovne čete 9. brigade rušil vse ceste in objekte na njej od velikih Lašč do Kočevja. Po treh dneh opravljanja te naloge pa je izgubil zvezo s štabom svoje brigade in tudi divizije, ostala mu je le še zveza s tretjim bataljonom Tomšičeve brigade.

Ko je 31. oktobra in 1. novembra sovražnik začel pritiskati iz Kočevja in Suhe krajine v Ribniško dolino, se je bataljon začel razširati. Zapustilo ga je 18 borcev, med temi so bili vsi iz protitankovskega oddelka. Drugega novembra, ko jih je sovražnik pri Rašici napadel, pa se je razbežalo tudi še nekaj drugih. V bataljonu je ostalo samo še kakih 50 borcev, ki so se sovražniku postavili po robu in napad odbili, potem pa so se začeli vsi, še dokaj v redu, umikati na jug proti Travni gori.

Prezebli in brez hrane so se dan in noč prebijali v smeri Kaplanovo - Karlovica, vstric z nemškimi kolonami, potem pa so se 3. novembra povzpeli na Travno goro in se tam podredili 9. brigadi. V njeno sestavo so prišli prav v trenutku, ko so jo obkoljevali 44. Izvidniški oddelek. 901. tankovski in 132. grenadirski polk nemške 44. divizije.

Štab 9. brigade je postavil bataljon Ljubljanske na položaj na koto 1008 (en kilometer jugozahodno od vasice Lenček), toda Nemci so ga tam obkolili in razbili. Strnjena je ostala samo 2. četa pod poveljstvom političnega komisarja četrtega bataljona, ki se je priključila tretjemu bataljonu 9. brigade. V sestavi tega bataljona se je po hudem boju v noči na 4. november prebila prek ceste Jelenov žleb - Mali Log, iz obroča pa vseeno ni mogla priti, ker je sovražnik z motorizacijo in pehoto trdno držal v svojih rokah cesto Podpreska - Mali Log. Ko so vsi poskusi, da bi se prebila, ostali zaman, se je obrnila na jugovzhod, se povzpela na Veliki vrh, potem pa se prebila v sovražnikovo zaledje na Goteniškem vrhu. Razbita 1. in deli 3. čete, ki so še ostali pod vodstvom komandanta bataljona, so po skupinah vso noč tavalili med Travno in Veliko goro. Patrulje, ki so jih pošiljali, da bi vzpostavile zvezo s štabom 9. brigade, so sporočale, da so povsod po gozdovih nemške izvidnice in patrulje, na cestah pa tanki in oklepniki, da štaba brigade ne morejo najti, pa tudi ne terencev, ki so se skrivali po gozdovih ter čakali, da bo vihra mimo. Nekatere patrulje se niso več vrtnile in tako je vedno manj borcev ostalo skupaj.

Komandant bataljona se je z večjo skupino poskušal preteči čez cesto Sodražica - Nova vas, toda povsod je zadel na nemške zasede in v spopadu z njimi so borci padali. Ostala jih je le še desetina, ki ji je v izredno hudim vremenskih razmerah le uspelo priti iz obroča do vasi Rob, potem pa 6. novembra v vas Purkarče ter se tam priključiti tretjemu bataljonu Ljubljanske brigade.³¹

10. Wolkenbruch IV

Zadnjo, četrto etapo velike nemške ofenzive v Sloveniji sta izvajali dve diviziji: 44., katere štab jo je vodil s poveljniškega mesta na Vrhniki, in 162. "turkestanska" divizija. Začela naj bi se 6. novembra in trajala pet dni.

Sile za ofenzivo je nemško poveljstvo tudi tokrat - kakor vedno - razdelilo na dve skupini. V prvi, manevrsko - udarni, so bili 303. grenadirski polk 162. "turkestanske" divizije, 132. grenadirski polk in 44. izvidniški oddelek iz 44. grenadirske divizije, ter 14. SS policijski polk SS, skupaj kakih 10.000 do 12.000 mož.

Zaporo so tokrat organizirali na dveh črtah. Prvo črto, Cerknica - Dobec - Borovnica, sta zasedla 134. grenadirski polk in bataljon "Heine" iz 71. pehotne divizije; na drugi so bili, od Cerknice do Logatca. 901. tankovski - grenadirski polk brez 2. bataljona in bataljon domobrancev, vzhodno od Ljubljane ob razmejitveni črti pa sta, tako kakor tudi v prejšnji etapi, bila 19. policijski polk SS in 112. rezervni topniški polk. Brez teh dveh zadnjih polkov je bilo tudi na zapornih črtah kakih 10.000 do 12.000 nemških vojakov, skupaj od 20.000 do 24.000 mož.

Namen druge zaporne črte je bil ujeti in uničiti vse tiste partizane, ki bi se jim uspelo prebiti skozi prvo.

V trenutku, ko se je ofenziva začela, sta bili na območju, ki ga Je zajela, dve brigadi - vsa Levstikova in 3. bataljon Ljubljanske brigade. V njegovi sestavi so bili tudi posamezni borci četrtega, tisti, ki Jim Je uspelo, da so se prebili iz obroča na Travnici gori.

Tretji bataljon je po umiku z Ilove gore zapustil Velike Uplje. Je 6. novembra ob 4. uri zjutraj in se nemoteno zelo počasi premikal skozi želmeljski jarek mimo Zapotoka in se popoldne nastanil v vasi Uzirane. V Uzmani so prihajali tudi borci drugih enot, ki so se porazgubili v bojih pred tem. Po skupinah ali posamezno so se prebijali proti gozdnatemu Mokrecu ter iskali svoje enote, ko so v splošnem pogromu izgubili sleherno orientacijo in je pri tem marsikdo postal pri tem žrtev sovražnikovih zased.

Za bataljonom sta iz štaba brigade, ki je ostal v Suhi krajini v Korinju, prišla v Uzmane tudi komandant Ljubljanske brigade Franc Rojšek - Jaka in pomočnik političnega komisarja brigade Franc Stegnar - Kolumb. Spremljala sta ju Majda Šilc in Danilo Turk - Joco. Po prebiti noči na 5. november brez sna so po dnevu počivali, potem pa ponoči na 6. november sledili 3. bataljonu. Po prihodu v Uzmane zvečer 7. novembra je komandant brigade skupaj s pomočnikom političnega komisarja brigade prevzel poveljstvo nad vsemi tam zbranimi borci.³²

Navzočnost brigadnih voditeljev je močno dvignila moralo moštva, kije zaradi izredno težkega položaja očitno že zelo popuščala. Občutno je bila zmanjšana tudi manevrska sposobnost tega dela brigade v Uzmanih, ker je bilo veliko ranjenih, še več pa. onemoglih zaradi preostalih hudih naporov. Tako zelo težko stanje pa so hudo poslabšale tudi sila neugodne vremenske razmere. V noči na 7. november je divjal vihar z nalivi, potem pa je začelo na gosto snežiti in zemljo je pokrila debela snežna odeja.

V obeh brigadah, ki sta se zbrali na območju Mačkovca, je bilo kakih 1500 borcev, kar pomeni, da je bilo za partizane razmeije sil izredno neugodno. Če računamo samo sovražnikovo manevrsko skupino, je na vsakega partizanskega borca prišlo 6 do 8 sovražnikov. Če pa upoštevamo tudi tiste v zaporah, je bilo razmeije 1:13 do 1:16 v sovražnikovo korist.

Ofenzivno akcijo je po načrtu začel 303. grenadirski polk, ki je 6. novembra zapustil črto Troščine - Grosuplje - Zdenska vas. Počasi je napredoval proti zahodu in do jutra 8. novembra tesno zaprl cesto Ljubljana - Tuijak.

Južna skupina - 132. grenadirski, 14. policijski SS in 44. izvidniški oddelek - , ki je imela glavno nalogo, pa je zamudila. Na izhodiščno črto Cerknica - Sodražica - Zdenska vas je prišla šele 8. novembra zjutraj in takoj začela naglo prodirati na sever, tako da so njeni sprednji deli že ob osmi uri zadeli na del Ljubljanske brigade v Uzmanih - južno od nje v vaseh Naredi in Boštetje - pa na Levstikovo brigado.³³

Ta dan, ko se Je razmahnila zadnja sovražnikova ofenziva operacija, se le na zemljo spustila gosta megla. Komandant 3. bataljona je ob 7. uri pregledal straže in ugotovil, da Je vse v redu in da vsi stražarji vestno opravljajo stražarske naloge. Ko pa se Je ob 8. uri vrnil na sedež svojega štaba, Je nenadoma zaropotalo, v vas so zaradi goste megle in snežnega meteža skoraj neslišno pripeljali sovražnikovi tanki in za-grmele so eksplozije granat tankovskih topov. Jeklene pošasti so se počasi premikale med hišami in na mnogih so se razletele šipe na oknih, na drugih pa so granate preluknjale zidove.

Med drdranjem strojnic in brzostrelk so borci po hišah zgrabili svoje orožje in opremo, planili na prosto in med poslopji iskalikrltje, potem pa se poskušali čim hitreje umakniti v varstvo gozdov na pobočju Mačkovca.

Nemški pešaki v belih haljah so se za hrbtom tankov sklonjeno plazili po sledih gosenic. Vnel se je silovit boj. Preden so borci zapustili poslopja, so skozi okna tolkli po Nemcih, njihovi tanki pa so neprenehoma bruhalo svinec, namenjen tistim, ki so jih obmetavali z ročnimi bombami, ali pa tistim, ki so bežali proU gozdu.

Več mrtvih in ranjenih je obležalo na strmi senožeti, padali pa so tudi tisti, ki so se vračali, da bi ranjene izvlekli v kritje. Večina pa se je le srečno dokopala do gozda ter izmučena za trenutek popadala za drevesa. Dalj časa pa niso smeli ostati. Gozd jih je sicer zaščitil, toda za njimi so prihajali Nemci, ki so sedaj streljali kar stoje. Morali so naprej po strmini v vedno bolj globoko snežno odejo. Največja težava so bili ranjenci. Bilo je 7 težkih, ki so jih morali nositi.

Med zadnjimi, ki se jim je posrečilo priti do gozda. Je bila poliUčna komisarka 2. čete 3. bataljona Zinka Sterle. Nemška krogla lije prebila roko nad komolcem, da ji je brez moči obvisela samo na koži. Hoteli so Jo nositi, pa ni dovolila, nasprotno, bodrila in priganjala Je svoje borce, da pohite navkreber. To je bil občudovanja vreden zglea osebne odgovornosti, poguma in bojne zavesti posameznika. Brez tega čudovitega zgleda poguma, požrtvovalnosti in samozatajevanja bi marsikateri mlad neizkušen borec klonil. Tako pa so vsi v zagrizenem nemem boju za obstanek, v razvlečeni koloni, nekateri že z zadnjimi močmi, gazili sneg. Do 12. ure so prišli do Levstikove brigade na Mačkovcu. Tudi ta se Je že ves dan silovito tolkla s sovražnikom, ki je z vso močjo pritiskal od Sel in Zavrha na njene položaje, na zahodni strani Iške globeli pa utrjeval položaje, da bi zaprl obroč okrog Mačkovca.

Po prihodu na Mačkovec je 3. bataljon Ljubljanske brigade s posameznimi borci četrtega, ki so pribežali s Travné gore, zasedel položaje na vzhodnem delu Iške globeli. V boju in medsebojnem obstreljevanju do noči je pobil 30 okupatoijevih vojakov.

Nemci so vse huje stiskali obroč okrog Mačkovca, napredovali pa so tudi drugod in do noči z glavnino svojih sil dosegli črto Turjak - Rob - Zala (en kilometer severno od vasi Sv. Vid, danes Zilce).

Poveljnika obeh brigad sta na sestanku, ki so se ga udeležili tudi nekateri člani njunih Štabov, dne 8. novembra ob treh popoldne ocenila položaj in nevarnost, ki jim grozi, sklenila vzdržati do noči, potem pa poskušati prebiti se iz obroča v smeri Purkače - Osolnik - Turjak - Prazniki in se umakniti na Malo goro. Ko je zvečer streljanje ponehalo, so sprejeti sklep poskušali uresničiti. Da bi preslepili sovražnika, ki jih je onkraj Iske budno opazoval, so se že podnevi začeli premikati proti Mokrecu, potem pa, ko je padla noč, v vasi Sekirlišče spremenili smer.

V predhodnici so bili deli Ljubljanske brigade. Premraženi, lačni in na smrt utrujeni so se borci že s težavo premikali. Nekateri so bili popolnoma brezbrizni, drugi so pritajeno ihteli in prosili za počitek, posamezniki pa so celo zahtevali, da jih ubijejo.

Okrog ene ure po polnoči. 9. novembra, seje predhodnica Ljubljanske brigade približala Osolniku. V temi so pred sabo zaslišali nemško govorico. Izbrali so nekaj mitraljezcev, najboljših borcev, in jih namestili poslati v naskok, da bi v sovražnikovi vrsti navrtali luknjo, skozi katero bi se rešili iz obroča. Toda ko je bilo že vse pripravljeno, je zarigala ena od mul. To pa je bilo jasno opozorilo nemškimi vojakom iz 303. grenadirskega polka in presenečenje, s katerim so računali in na njem gradili uspešen preboj, je odpalo.

Nebo so takoj za tem razsvetlile mnoge rakete, temu pa je sledil hud sovražnikov zaporni ogenj iz vseh njegovih orožij. Ker se takrat možnosti za preboj ni bilo več, so se morali vrniti in tokrat zares oditi na Mokreč, kamor so prišli 9. novembra ob 7. uri zjutraj.

Za neuspehi poskus preboja proti Osolniku pa naj bi bil kriv namestnik političnega komisarja Ljubljanske brigade Franc Stegnar - Kolumb. Ko je predhodnica, ki jo je spremljal, trčila na sovražnikovo zasedo, jo je zapustil ter nazaj grede ukazal tretjemu bataljonu, ne da bi se o tem posvetoval z operativnim štabom obeh brigad, kije operacijo vodil, da se obme in gre na Mokreč. Med borci naj bi zaradi tega nastala panika, ker so bili eni obrnjeni naprej, drugi pa nazaj, in preboj proti Turjaku ni bil več mogoč.³⁴

Po prihodu na Mokreč so v dobri veri, da so se Nemcem izmuznili, takoj zakurili ognje, postavili kotle, mesarji pa so zaklali izdajalsko mulo. Njeno toplo meso se je kadilo v mrzlem zimskem jutru. Povsod je bilo tiho. Zdelo se jim je, da so ostali sami v prostranih gozdovih, na tistem pa so si dopovedovali in upali, da Nemcev ne bo za njimi. Poželjivo so gledali v kotle, v katerih se je kuhalo meso, in se greti ob ognju, je v Dnevnik partizana zapisal Bratož.

Počivali in upali pa niso dolgo. Ob deveti uri so prihitele patrolje in povedale, da prihajajo Nemci. Po tem sporočilu sta poveljnika obeh brigad naglo ukrepala ter razvrstila enote za boj. ranjence in pratež pa poslala na vrh Mokreča.

Poveljnik Ljubljanske je na levo krilo postavil borce dela četrtega bataljona, dve četi tretjega je postavil v sredino, na desno krilo, na cesto, ki pelje iz vasi Golo na Mokreč, pa je poslal tretjo četo tretjega bataljona. Položaje desno od Ljubljanske brigade je zasedel tretji bataljon Levstikove brigade, druga dva njena bataljona pa sta se razporedila na Mokrecu.

Ob 10. url so Nemci, ki so že trdno držali črto Visoko - Kurešček - Krvava Peč - Zala. napadli in poskušali partizane razbiti. Vendar jim to ni uspelo, ker so borci, ki so boj sprejeli, vse njihove juriše krvavo zavračali. Bratož Je v Dnevnik partizana med drugim zapisal: "(...) Nenadoma Je zaropotalo. Dolg rafal iz brzostrelke Je usekal v ogenj, ob katerem sva se grela s Sodčkom (Ciril Košak). Skočila sva narazen in se komaj umaknila novemu rafalu. Nemca, ki je pritekel med nas, je nekdo podrl s kroglo iz puške. Tedaj Je završalo in divje so zarezgetale nemške brzostrelke. Nežka, ki Jo Je zamikala nemška brzostrelka, Je skočila k mrtvemu zelenču in mu izpulila iz rok dragoceno orožje. V naslednjem trenutku Je že z rafalom zadržala skupino Nemcev, ki so skočili proti mrliču.^M

Po tem prvem kratkem spopadu je streljanje za hip potihnilo, potem pa so Nemci naskočili s tako močjo, daje borcem zastal dih. Na njihov silovit napad je prvi odgovoril komandant brigade, ki je z rafalom svoje brzostrelke podrl tri sovražnike. Silovitost nemškega naskoka Je popustila, kljub temu pa so počasi napredovali, se bližali in poskušali fpartizane obkoliti. Po polurnem boju so se že tako približali, da bi se ahko obmetavali s kamni.

Nekateri borci so se takrat odlikovali še s posebnim pogumom pri tem pa so tudi izgubljali življenje. Prisluhnimo spet pripovedi Hinka Bratoža : "(...) Med prvimi, ki jo Je skupil. Je bil komandir čete Cveto, mlad, plavolas tovariš, ki je prišel k nam z Gorenjskega. Najprej je bil ranjen v nogo in videli smo, kako seje sesedel zraven bukve, za katero je streljal, v naslednjem trenutku pa je že s puškinim kopitom planil nad Nemca, ki se mu je nevarno približal. Nemec, ki česa takega ni pričakoval, je osupel obstal in se hkrati zvrnil z razbito lobanjo. Padel pa je tudi Cveto, ki ga je podrl rafal iz brzostrelke.

Nato je padel študent Franci iz Uubljane. Tovariš Jaka gaje svaril, naj se nikar preveč ne izpostavlja. Toda Franci ni ubogal. Dvignil seje in stoje streljal s svojo lahko brede na skupino Nemcev. Prerešetale so ga sovražnikove krogle in med drdranjem svoje brede seje prekopicnil na glavo ter nemo obležal na svojem orožju.

Po peturnem boju so se Nemci umaknili v dolino, brigadi pa sta se zbrali, da bi uredili svoje vrste. Ko so se v tretjem bataljonu Ljuoljanske brigade prešteli, so ugotovili, daje 16 borcev padlo, 20 pa bilo ranjeno, od teh 12 težko.

Na posvetu obeh brigad, ki so ga takoj sklicali, so po krajši razpravi sprejeli dve pomembni odločitvi: prvo, da ponovljenega nemškega napada ne bodo čakali, temveč se bodo umaknili proti Krvavi Peči in poskušali tam prebiti nemški obroč, potem pa nadaljevati umik na Travno goro; in drugega, da bodo vse težke ranjence, ki ne morejo hoditi, skrili na Mokrecu, za njihovo zavarovanje pa pustili drugi bataljon Levstikove brigade.

Sklep so takoj začeli uresničevati. Da bi razbremenili moštvo, so v sneg zakopali minometa in težke mitraljeze, za katere že niso imeli več streliva, potem pa so pod vrh Mokreča odnesli težke ranjence. Poskrili so jih med skalami nad Lukovim taboriščem*, da bi jih pozneje, po odhodu brigad, odnesli v zasilno bolnišnico. Upali so, aa bo umik

brigad z Mokreča pritegnil vso nemško pozornost in ranjencev ne bodo iskali.³⁸

Ko se Je zmračilo in so pojedli še preostalo meso ubite mule, ki so Jo začeli kuhati že zjutraj, so se razvrstili v pohodno kolono in odrinili proti Krvavi Peči. Pred odhodom so še enkrat skrbno pregledali, če so zabrisani vsi sledovi, ki bi lahko izdali ranjence. Hodili so previdno, slišati le bilo samo škripanje snega v mrazu, ki Je postajal v vsakem trenutku bolj strupen. Brez bremena težkega orožja in brez ranjencev so hitro napredovali in nihče ni zaostajal.

Dne 10. novembra zjutraj ob drugi uri, ko Je predhodnica prišla do Krvave Peči, so škripanje snega pretrgali rafali. Predhodnica je zadela na nemško zasedo in en borec Je padel, dva pa sta bila ranjena.

Poskušali so se prebiti na dveh mestih, toda nikjer niso mogli skozi obroč. Morali so spremeniti smer. Zavili so proti strugi Iške, potem pa odšli po strmem pobočju v zavetje Krima. Hodili so vse počasneje in se pogosto ustavljali, ker se je kofona neprenehoma trgala. Borci že tri noči niso spali. Od utrujenosti so komaj nodili, pogosto padali, zdrseli s poti ter se s krikom lovili in reševali.

Te poti se takratni politični komisar Levstikove brigade takole spominja: "Desetega novembra je čudovito Jutro razsvetlilo globino Iške, v njeno grapo pa so človek za človekom omahovale vrste utrujenih, prezebljenih in lačnih borcev. Drseli in padali so po vratolomnih stezah. Dolinica brez snega jih je malce osvežila. Uteha zanje. Toda komandanti, komandirji in komisarji so nestrpno priganjali: Naprej! Nemci nas bodo zmleli! Naprej na Krim!"³⁷

Nenadoma pa so na Mokrecu, ko so bili čez sotesko, zaregljali mitraljezi. Odigravala se je ena najpretrsljivejših epizod velike nemške ofenzive.

Borci drugega bataljona Levstikove brigade, ki so ostali z ranjenci na Mokrecu, so jih zgodaj zjutraj začeli prenašati v skrito bolnišnico. V prvi skupini jih je bilo šestnajst. Pustili so jih četrte ure daleč od bolnišnice, da bi jih tam prevzelo osebje bolnišnice. Pri njih so ostali štirje borci, drugi pa so odšli nazaj po ostale. Toda te so med tem Nemci, s pomočjo domobrancev, ki so jih vodili, že odkrili in jih začeli obkoljevati. Po krajšem hudem spopadu z borci bataljona, ki so ranjence ščitili, je sovražnikom - bili so v veliki premoči - uspelo vseh 22 ranjenih borcev iz te skupine zajeti, potem so zajeli tudi še drugih 16 iz prve skupine. Trideset ujetih ranjencev, ki niso mogli sami hoditi so takoj pobili, dvanajst lažje ranjenin in nekaj ujetih borcev drugega bataljona Levstikove brigade pa so odpeljali s seboj. Med ujetniki, ki so jih odpeljali v ljubljanske zapore, je bila tudi Zinka Sterle. Iz zapora so jo potem odpeljali v taborišče Rawensbruke in je tam pred koncem vojne umrla.³⁸

Tako je nemški okupator s pokolom nemočnih ranjencev znova zagrešil enega najtežjih zločinov nad slovenskim narodom; domači izdajalci so mu pri tem vneto pomagali.³⁹

Dolga kolona partizanske vojske je medtem nadaljevala pohod iz soteske Iške proti Gornjemu Igu. Ko so se v nekem kraju ustavili, da bi se orientirali, jih je sovražnik nenadoma napadel. Planili so v kritja

Boj dela ljubljanske brigade v sovražnikovi ofmzivi Wolkenbruch IV. od 8. do 12. novembra 1943.

in sprejeli boj. Hitro so se razvili tudi borci Levstikove brigade, udarili po Nemcih ter jih v Jurišu pognali na drugo stran kote 820 proti Kamenici.

Nenaden in uspešen nastop Levstikove brigade je omogočil tudi borcem Ljubljanske, da so napredovali in prešli cesto. Tam so ponovno zadeli na sovražnika. Pomešali so se z Nemci ter domobranci in Jih ponovno pregnali.

Čez cesto pa niso prišli vsi. Preden so se v splošni zmedbi znašli in dohiteli Levstikovo brigado, ki je bila že vsa čez cesto, so Nemci ponovno sklenili prebiti obroč in del tretjega bataljona Ljubljanske brigade odrezali. Čez cesto je prišla samo njegova tretja četa, ki sta jo vodila bataljonski politični Komisar in njegov namestnik.

Pri prehodu čez cesto je nekaj borcev obležalo, med njimi pa tudi več sovražnikovih vojakov.

Na severni strani ceste so skupaj z Levstikovo brigado organizirali obrambo na pobočjih Kamenice (k. 1046). Toda niso se še povsem razvrstili, ko so Nemci in domobranci ponovno napadli. Po odbitem prvem napadu so to še večkrat ponovili in borci so Jih vsakokrat zavrnil.

Po štiriumem boju, ko so jih Nemci z okrepitevami, ki so jih dobili z Rakitne, začeli obkoljevati, so se odločili za preboj proti Srednjemu hribu.

V presledkih med spopadi so v gozdu pod seboj slišali posamezne kratke rafale in strele. Namenjeni so bili Ustim borcem, ki so se po preboju obroča na cesti izgubili ali pa so zaradi onemoglosti zaostali.

"Prašiča komunistična! Banditi... pokažem, kaj smo." S takimi in podobnimi psovkami so domobranci obkladali naše tovariše in jih morili" je zapisano v Dnevniku partizana.⁴⁰

To pričevanje odkriva strahote novega pokola nad docela nemočnimi, do konca izčrpanimi in tako rekoč razoroženimi partizanskimi borci. To so dejstva, ki nazorno kažejo, kako so podivjanim nemškimi nacistom pri opravljanju njihovega rabeljskega posla vneto pomagali in svoje brate po krvi neusmiljeno morili tisti, ki so se pred svetovno javnostjo hoteli prikazovati kot rešitelji domovine.

Ko so zapustili Kamenico, so najprej napredovali po poti, ki pelje proti Brezovici in Kamniku pod Krimom, potem pa so smer naglo spremenili in se obrnili na jug. Šli so čez Smrekovec severno od Rakitne. Nad Zabočevim jih je donitela noč. Pohodna vrsta se je trgala, budnost je popolnoma popustila in mnogi borci so kar stoje dremali. Še bolj negotovi so bili koraki tistih, ki so nosili ranjence.

Z zadnjimi močmi je kolona majavih, sključenih postav sredi jnoči pritavala ao vasice Pikovnik. V naselju, ki šteje le nekaj domačij, so se v izbe in na skednje stisnili mršava, izmučena telesa z bledimi izmozganimi obrazi, ki so po štirih dnevih in nočeh bojev in pohodov želela edino le še počitek.

Toda tega ni bilo. Že so pritekale patrulje in sporočile, da prihaja sovražnik z Rakitne, in ob četrti uri zjutraj so morali naprej. Odšli so proti Sv. Vidu (danes Žilce) ter do 8. ure dosegli gozdove blizu Zale. Za samo nekaj kilometrov poti so potrebovali štiri ure hoda. To je bil tudi

zadnji nadčloveški napor tiste dni. ki so ga morali prestati, in globoka soteska rečice Zale jih Je skrila. Medtem pa je prišla tudi novica, ki jih je najbolj opogumila - da Je ofenziva končana.

V soteski Zale so ostali do noči; ko so se najedli in odpočili, so nadaljevali pohod še eno noč. Šli so mimo vasi Sv. Vid (danes Zilce) po kolovozni poti proti naselju Hribljane. Nekaj vaških ženic jim Je priteklo naproti in Jih obdarovalo s kruhom, žganjem in Jabolčnimi krhlji. Toda spet so zabrnili motorji, do spopada pa ni prišlo, sovražnik jih ni opazil in ko so se vozila oddaljila, so pot nadaljevali proti vasi Bečaje. V bližini vasi, ko Je bil del kolone že čez cesto, so Jin napadli sovražnikovi tanki. Bruhali so ogenj, daje grmelo kot sredi najhujšega neurja. Padle so nove žrtve. Med njimi Je bila tudi neka tovarišica, ki so 11 na Krimu odpovedale noge in je jahala na muli: Z njo je padlo tudi nekaj tovarišev. Ki so ji hoteli pomagati.

Tisti, ki so bili čez cesto, vodil Jih Je komandant brigade Franc Rojšek - Jaka, so po zavitih poteh ošli do vasi Lepi Vrh, nekaj pa se jih le razkropilo in so se vrnili v Hribljane. Boj pri Bečajih Je bil za Ljubljansko brigado tudi zadnji v tej ofenzivi.

Skupina v Lepem Vrhu Je en dan počivala, potem pa drugo Jutro odšla v Ravnik. Tja so prišli tudi tisti, ki so se vrnili v Hribljane, in vsi skupaj so nadaljevali pot na Travno goro.

Tretjega bataljona brez tretje čete. ki je bil na Krimu odrezan, sovražnik ni več napadal. Brez večjih težav se je prebil nazaj na Mokreč, potem pa se skozi vasi Velike Poljane in Ortnek, koder je delal prekope na cesti, vrnil v sestavo tistega dela brigade, ki je po boju na Ilovi gori ostal na Korinju v Suhi krajini. Tam so ostali borci štaba brigade in prištabnih enot, glavnina prvega bataljon, drugi bataljon in ena četa četrtega bataljona. Tja so se do 19. novembra vrnili tudi vsi tisti, ki so odšli na Travno goro.⁴¹

Ko so se v Korinju zbrale vse enote, so 19. novembra priredili veliko zborovanje za borce in domačine. V svojem nagovoru je politični komisar brigade Janko Rudolf podrobno razčlenil cilje in potek ofenzive, pri čemer je poudaril ogromni delež, ki so ga borci vsen partizanskih enot prispevali k skupnemu boju proti sovražniku. "Nemci bi krvavo potrebovali divizije, ki so jih uporabili proti partizanom, na vzhodni fronti!" je rekel. Take bodrilne besede s pozivom, naj bodo še naprej v polni bojni pripravljenosti so borce močno navdušile.

Drugo jutro so se zbrali vsi odgovorni brigadni vojaški in politični voditelji. Na sestanku, ki je trajal pozno v noč, so temeljito razgrnili vse, kar je bilo med ofenzivo dobro in slabo. Ene so pohvalili, druge, ki so se med ofenzivo vedli nedisciplinirano, ukrepali na svojo pest ali pa niso izpolnjevali povelj, so ostro kritizirali. Nekateri komandirje, politične komisarje in njihove namestnike so zamenjali in na položaje postavili take, ki so zaslužili zaupanje.

Po tem širšem sestanku je zasedal tudi brigadni partijski biro in razpravljal o reorganizaciji vodilnega osebja v enotah.²

Komandant četrtega bataljona se je takoj po prihodu na Korinj vrnil v gozd bUzu Rašice po protitankovski top in 12 zabojev granat zanj, ki so ga tam skrili med ofenzivo. Po top je šel čeprav Je bilo nevarno zaradi

sovražnikove posadke v Velikih **Laščah**, kije pogosto pošiljala naokrog motorizirane patrulje. Ko so top skrit po delin našli, so ga sestavili, in ga s šestimi mulami, na katere so naložili tudi zaboje s strelivom, **Odpeljali** v brigado.⁴³

12. Rezultati posledice in izkušnje

Velika nemška ofenziva Je Ljubljansko brigado hudo prizadela. Nadčloveški napor borcev so trajali nepretrgoma štirinajst dni. Skoraj vsak dan so se spopadali z mnogo močnejšim sovražnikom, noč in dan so bili na dolgih pohodih po izredno težavnem terenu, brez spanja in večjega počitka, ro več dni so ostali brez hrane. pesUlo Jih Je tudi zelo slabo vreme mráz in sneg, ker za zimsko vojskovanje niso bili primemo oblečeni in obuti.

V moštvu so bile izgube velike, vendar manjše, kakor je kazalo prve dni po končanih operacijah. Veliko borcev so pogrešali, pa so se pozneje postopoma vse do konca novembra vračali v svoje enote.

Na voljo so podatki o izgubah drugega in tretjega bataljona in spremljevalne čete ter podatki v skupnih brigadnih izgubah, takoj ko se je ofenziva končala. V drugem bataljonu naj bi padlo 24 borcev, 10 bilo ranjenih in 55 pogrešanih, v trem 7 padlo, 5 ranjenih in 30 pogrešanih, v spremljevalni četi pa 29 pogrešanih - od teh naj bi 2 dezertirala. Brigadno poročilo pa navaja, da je padlo 41 borcev, 59 je bilo ranjenih in 174 pogrešanih.⁴⁴ Iz podatkov o skupnih brigadnih izgubah lahko sklepamo, da je v štabu brigade, njenih prištavnih enotah ter 1. in 4. bataljonu padlo 10 tovarišev in tovarišic, 44 je bilo ranjenih in 60 pogrešanih.

Pozneje, dne 11. decembra 1943, so iz štaba brigade poslali dokončno poročilo o izgubah. Padlo naj bi 49 borcev, 32 naj bi bilo ranjenih, 36 naj bi jih sovražnik ujel. Koliko je bilo med njimi takih, ki so se vdali ali so dezertirali, ni podatkov. Poročilo navaja samo to, da je 8 borcev samovoljno zapustilo enote in se vrnilo na svoje domove v Belo krajino. O usodi ujetih ni točnih podatkov; nekaj so jih Nemci ustrelili, nekaj pa so jih odpeljali v koncentracijska taborišča.

Podatki o izgubah se nanašajo samo na borce, ki so bili v seznamih Ljubljanske brigade, ne zajemajo tistih, ki so se brigadnim enotam priključili med ofenzivo in so tudi padali, bili ranjeni ali pa ujeti.

Pred začetkom ofenzive je imela brigada 1028 borcev, sto jih je bilo na raznih vojaško - političnih tečajih, tako da se je boj udeležilo samo 928 borcev. Če od tega odštejemo padle, ranjene in ujete, ugotovimo, daje ofenziva pobrala 13 do 14 odstotkov moštva Ljubljanske brigade.

Izgubila Je tudi veliko orožja: 157 pušk, 25 strojnic, 2 lahka minometa, dva gorska topa kal. 75 mm M. 13 in 15⁴⁵, ter protitankovsko puško. Po koncu ofenzive je brigada še vedno imela 650 pušk, 61 strojnic, 15 lahkih minometov, 3 težke minomete*⁴⁸ In protitankovski top kal. 47 mm. Toliko orožja pa je bilo še vedno dovolj, da so se lahko oborožili vsi borci.⁴⁷

Po podatkih, ki so jih Nemci iz štaba 2. tankovskega korpusa SS, kije operacije vodil, pošiljali v Hitlerjev glavni štab, pa naj bi bile izgube

mnogo večje. V bojih na Ilovi gori naj IM v Cankarjevi in Ljubljanski brigadi padlo 135 partizanov, v zadnji, četrti ofenzivni operaciji na Mačkovcu, Mokrecu in Krimu, ki je zajela Levstikovo brigado, iz Ljubljanske brigade pa ves tretji bataljon in nekaj borcev iz četrtega bataljona, pa 693 partizanov, med tem ko naj bi jih 281 ujeli.^{4*} Tako velike izgube so gotovo pretirane, saj bi vseh skupaj bilo nekaj več, kot je imela Ljubljanska brigada vseh borcev. Nemci so med partizanske izgube veano prištevali tudi vse civilno prebivalstvo, ki so ga po vaseh pobili ali pa odvlekli v zapore in koncentracijska taborišča.

Neogibna je ugotovitev, daje huda sovražnikova številčna premoč, izurjenost njegovih vojakov in poveljstev ter silovitost vsake njihove napadne akcije v tej veliki nemški ofenzivi jeseni 1943. brigado v organizacijskem pogledu notranje zamajala in ohromila, vendar samo začasno. Njene bojne sposobnosti pa ni uničila. To Nemcem ni uspelo niti z novo taktiko, ki so jo uporabljali zlasti v tretji in četrti ofenzivni operaciji. Sovražnikovi vojaki se tedaj niso lotevali samo čiščenja in raziskovanja območij neposredno okrog cest in poti, po katerih so se vozili s tovornjaki, temveč so jih oficirji vse huje silili in poganjali za partizani globoko v gozdove in težko prehodne predele.

Toda hudi štirinajstdnevni boji, skoraj venomer v obročih, iz katerih so se morsili prebijati kar štirikrat in nadčloveški napori v izredno neugodnih vremenskih razmerah, večinoma brez hrane in počitka, so borce prekalili in še bolj utrdili moralne vrednote moštva. Odpadlo je le nekaj omahljivcev, predvsem izmed novincev, ki še niso imeli dovolj bojnih izkušenj. Dezertirali so skoraj vsi, ki so bili mobilizirani po kapitulaciji Itanije, tisti ki so prišli iz belogardističnih vrst ali pa so bili prej pod močnim vplivom belogardistične propagande, tako aa prevzgoja in politično delo z njimi do ofenzive, še nista bili dovolj učinkovita. V ofenzivi so dobili priložnost, da so enote samovoljno zapustili in odšli v sovražnikove vrste. Bilo je tudi nekaj takih, ki so v partizane prišli zato, ker so računali, da bo vojna v kratkem končana in se bodo potem vrnili v Ljubljano ovenčani z zmago. Vsi taki pa so brigado samo obremenjevali.

Med boji so se z borbenostjo, pogumom in požrtvovalnostjo odlikovali komunisti, stari borci in tisti, ki so pred prihodom v partizane delovali v Ljubljani kot aktivisti, terenski delavci, zlasti pa pripadniki Narodne zaščite (NZ) ali pa Varnostno obveščevalne službe (VOS).

Poročilo brigadnega biroja z dne 21. novembra navala podatek, da je imela brigada pred ofenzivo 171 članov in kandidatov KPS, po ofenzivi pa 151, ter daje 20 članov med ofenzivo padlo. O žrtvah med skojevci ni podatkov, ampak samo to, da je dne 11. decembra brigada imela 169 članov skojevske organizacije.

Ofenziva je pokazala tudi nekatere napake in pomanjkljivosti, predvsem v sferi vodenja in poveljevanja, ki so bile objektivne pa tudi subjektivne narave. Objektivne so bile posledica pomanjkanja sredstev za zveze, radijskih in drugih naprav, medtem ko so bili za subjektivne vzroki v mladosti in nezadostni strokovni usposobljenosti vodilnega osebja pri vodenju tako zahtevnih vojaških operacij v spo-padu s sovražnikovim tehnično in vojaško visoko organiziranim in izurjenim vojaškim strojem.

Med vodenjem operacij sta popolnoma odpovedala dva temeljna vzvoda poveljevanja: obveščevalna služba in služba za zveze, saj nista bila sposobna uresničiti svojih poveljnih nalog, da bi zagotovila poveljniškim strukturam potrebne podatke za sprejemanje najboljših odločitev in pravilno ter pravočasno usmerjanje enot. Posledica tega je bila, da se je povezava med Štabi in enotami po navpičnici kakor tudi po vodoravnici popolnoma pretrgala.

Enote so ostale prepuščene same sebi, njihova dejavnost pa odvisna od pobude in intuicije ter predvidevanja dogodkov njihovih poveljnikov, od pravilnosti njihove osebne ocene stanja na bojišču, brez širših objektivnih podatkov o dejavnostih boja, zelo pogosto pa tudi od srečnega naključja.

Zanimivo je, na primer, zakaj se brigada ni že po prvem spopadu na Črti Ivancna Gorica - Krka izognila sovražnikovim udarcem in se prebila v njegovo zaledje na Sela pri Šumberku, kar je prvotno načrtovala. Tega ni storila skupaj s Cankarjevo brigado niti po zelo uspelem boju in zmagi na Ilovi gori dne 1. novembra in umiku v Suho krajino. Nasprotno, vrnila se je na Ilovo goro, tam pred očmi sovražnika ostala dva dni, potem pa doživela dramatične trenutke in hud poraz. Na območju Sela pri Šumberku so bile mnogo večje možnosti držati pobudo in tolči sovražnika po njegovih šibkih točkah v globokem zaledju.

Vedeti je namreč treba, da redna armada, centralno vodena in razporejena v napadne kolone, ne more naglo in brez težav spremeniti smeri napada za 180 stopinj in da je za tak manever potreben nov proces priprav in razvoja sil. Tega del brigade tudi po porazu na Ilovi gori ni storil. Nasprotno, umikal se je pred sovražnikovimi enotami v smeri njihovega napredovanja ter padal v taktične obročje, iz katerih se je moral potem prebijati z izredno velikimi težavami in hudimi izgubami.

Do takih napačnih odločitev je gotovo prihajalo zato, ker poveljstva niso imela podatkov o tem kolikšna je sovražnikova moč, kaj namerava in kakšen je splošni položaj na bojišču. Zveze s štabom divizije, koipusa in Glavnim štabom NOV in PO Slovenije ni bilo, tudi zato pa ni bilo usmerjevalnih navodil za akcijo. V takih okoliščinah so se nekateri sami odločali za umik v tiste težko prehodne kraje, ki so jih najbolj poznali, to pa so bili Mokreč, Krim in Travna gora.

VIRI ftn OPOMBE, označene z *.

! NOV na Slovenskem 41 -46.str.579-590: Lado Ambrožič-Novljan. Petnajsta divizija, Knjižnica NOVIn POS 45 str. 115 (dalje: Ambrožič, Petnajsta divizija);

* *V prvem domobranskem bataljonu so bili btvfc belogardisti to Ljubljane tn okolice ter to Triglavsko - belogardistične brigade, ki Je pribetala to Zapotoka. v drugeni «o bili belogardisti to posadk ob progi Ljubljana ■ Rakek In to Polhograjskih Dolomitov, v tretjem pa belogardisti, ki Jim Je * vzhodnega Dolenjske uspelo zbežati pod nemiko zaščito:

* Vojna enciklopedija 6, Beograd 1964. str. 746;

⁴ NOV na Slovenskem 41-45. str. 594-600; Ferenc. Kapitulacija Italije, str. 466-516: Ambrožič. Petnajsta divtoya. str. 117-118:

* Zbornik VI/8 dok. tt.20. 21 tn 34;

* Bratož. Dnevnik partizana, str. 52;

⁷ Klauta. Na bojni črti Osemnajste, str. 123; Bratož. Dnevnik partizana, str.53:

■ Lado Ambrožič - Novljan. Cankarjeva brigada. Knjižnica NOVIn POS9, Ljubljana 1975. str.341. (dalje Ambrožič. Cankarjeva brigada); Bratož. Dnevnik partizana, str. 55;

* Ambrožič. Petnajsta divizija.str. 131-132: Klauta. Na bojni črti osemnajste, str. 123: Bratož. Dnevnik partizana, str.55:

¹⁰ Zbornik VI/7. dok. it. 102: Milan Juričev-Jugov, Dnevnik. A1ZDG. f.197b/1:

¹¹ Zbornik VI/7. dok. SL 269;

¹² Bratož. Dnevnik partizana str.57;

¹³ Lado Ambrožič - Novljan. Cankarjeva brigada, str. 348: Klauta. Na bojni črti Osemnajste, str. 123;

M Turkestarsko* divizijo, ki Ji Je poveljeval generallajtnant profesor doktor Oskar Ritter Nidermayer. so ustanovili to nekdanjih sovjetskih vojakov, vojnih ujetnikov. Turkestancev In Azerbajdzancev, z n<-mftlcim poveljniškim kadrom. Imela je 303. In 314. grenadrlski polk ter 236. topniški potk. Od tega topniškega pdlBa Je v ofenzivi na Dolenjskem sodeloval samo njegov 2. divizion;

¹⁸ Nov na Slovenskem 41-45. str.601: Ferenc. Kapitulacija Italije, str.460: Ambrožič. Petnajsta divizija, str. 136: Ambrožič. Cankarjeva brigada, str.350: 'Lado Ambrožič-Novljan v monografiji Petnajsta divizija navaja, da Je v tej ofenzivni operaciji imel sovražnik 7200 vojakov, število je prenizko. Po formacijskih podatkih Je Imel vsak nemSki polk 4.000 vojakov, dva torej 8.000. Če dodamo fte 500 mož to 162. divizijskega bataljona tn 500 mož to 2. divizona 236. topniškega polka, je to 9.000 vojakov;

* Klauta. Na bojni črti Osemnajste, str. 126: Bratož. Dnevnik partizana, str.58:

¹⁷ Ambrožič. Cankarjeva brigada, str.350: Ferenc. Kapitulacija Italije, str.523; Klauta. Na bojni črti Osemnajste, str. 126; Jože Stepišnik, politični komisar komande mesta SHčna. ustni vir;

" Zbornik VI/8. dok. SL 75: Ferenc. Kapitulacija Italije, str.522-523: Ambrožič. Cankarjeva brigada. str.353-355: Klauta. Na bojni črti Osemnajste, str. 131-132; Glavni Stab NOV in PO Slovenije, dne 8. novembra 1943. Nekaj slik to bojov naSih brigad za časa nemSke ofenzive na naS osvobojeni teritorij. AIZDG f. 8/U/3; Stane Kamnikar, takratni komandant 2. bataljona Ljubljanske brigade, ustni vir;

¹⁰ Pepca Udovič, bolničarka, pisni prispevek za monografijo;

²⁰ Ferenc. Kapitulacija Italije, str.523-524: Ambrožič. Cankar-Jeva brigada. 358-360: Klauta. Na bojni črti Osemnajste, str. 134:

¹¹ Zbornik VI/8 dok. SL 75 in 97; Klauta. Na bojni črti Osemnajste, str. 141: Bratož. Dnevnik partizana, str.67. 68: Stane Kamnikar, takrat komandant 2. bataljona, ustni vir;

²² Jeni. borec l.čete 1. bataljona; Ilova gora: revija Tovariš 1948. str.300 in 301:

²³ Stane Kamnikar, takrat komandant 2. bataljona, pisni prispevek za monografijo, v arhivu odbora Skupnosti borcev Ljubljanske brigade:

²⁴ Bratož. Dnevnik partizana, str.66:

²⁵ Zbornik VI/8. dok. SL 75. 96 in 97: Klauta. Na bajni črti Osemnajste, str. 135 - 137;

²⁰ Dušan Vodeb - Ljuban, pisni prispevek za monografijo: Ambrožič. Cankarjeva brigada, str. 365:

Klauta. Na bojni črti Osemnajste, str. 142:

²⁷ Marjan Kozina. Nekaj o mojih partizanskih pesmih. Koledar OF 1948;

²⁸ Tone Seliškar. Ilova gora. Zbirka pesmi: "Pesmi in spevi", Državna založba 1951.:

²⁰ Ferenc. Kapitulacija Italije, str.528; Ambrožič. Cankarjeva brigada, str. 361 -365: Klauta. Na bojni črti Osemnajste. 137 - 147; Bratož. Dnevnik partizana, str.64:

³⁰ Skupnost borcev X. SNOUB Ljubljanske, članek: Resnica o Levstikovi partizanSčini. Nedeljski dnevnik z dne 30. aprila 1989; Bratož, Dnevnik partizana, str.88;

⁹¹ Ferenc, Kapitulacija Italije, str.534; Klauta. Na bojni črti osemnajste, str. 168 - 169; Milan Juričev - Jugov. Dnevnik: AIZDG. f. 197 b/I;

³³ Danilo Turk - Joco. ustni vir.

³³ Zbornik VI/8, dok. SL 75:Ferenc. Kapitulacija Itailje.atr.543-548;

³⁴ Zbornik VI/8, dok. SL 97; Poročilo Staba 8. SNOB z dne 21. XI. 1943 Stabu XVIII. divizije AIZDG. f.

191/1/6: Poročilo namestnika političnega komisarja XVUI. divizije a dne 7. 12.1943 namestniku političnega komisarja Glavnega štaba NOV tot PO Stoventye, AIZDO. f. 191/1/1:

- Bratož. 'Dnevnik partizana'. str. 74*78;
- js Kiauta. Na bojni črti oemnafate.atr. 155; *V taborišču Ja 1942. leta bival bataljon Id mu Je povečeval narodni herej Tone Vidmar - Luka.
- * Janaie Peravftek • Pelko, Pikovnik, Delo z dne 22julya 1956;
- ^M Zofka Sterle, sestra Zinke, TV-15. x dne 9. januarja 1988;
- ^M Ferenc, Kapitulacija Italije, str.549; Kiauta. Na bojni Arti Osannaste, str. 156;
- ⁴⁰ Bratož. Dnevnik partlsana. ttr.80:
- ⁴¹ Zbornik VI/ dok. 4L 97: Vofaftko poročilo štaba Vliil. U.B. XVUI.dlvuye od 14. XI. 1943 Glavnemu fttabu NOV in PO Slovenije, AIZDG. f.9/UI/1; Ferenc. Kapitulacija Italie, str.843 • 550; Kiauta. Na bqjni črti Osemnajste. str. 147 • 163;
- ** Kiauta. Na bqjnl Črti Osemnajste, str. 182; Bratož, Dnevnik partizana, str. 88;
- **Milan Juričev - Jugov. Dnevnik. AIZDG. f. 197 b/1/2;
- ⁴⁴ Poročite štaba 2. bataljona z dne 18. novembra 1943. fttabu X.U.B. Ljubljanske, AIZDG. f. 197a/IV/4; PoročUo štaba 3. batal-Jona z dne 18 In 28. novembra 1943. Itabu X.U.B. Ljubljanske. AIZDG, f. 197a/1/5; Poročilo spremljevalne čete z dne 18 novembra 1943. štabu X. U.B. LJub^anske AIZDG. f. 197a/1/6; Poročilo brigadnegs biroja KPS namestniku političnega komlsaija XVIII. divizije z dne 21. novembra 1943, AIZDG, f. 191/1/B2;
- ⁴⁴ Poročilo Štaba VD. korpusa Glavnemu štabu NOV In PO Slovence s dne 2. nu\|a 1944, AIZDG, f.31/1/10;
- * Kaliber lahkih minometov je bil 60 mm. kaliber težkih pa 81 nun;
- ⁴⁷ Poročilo brigadnega biroja X.U.B. ljubljanske namestniku političnega komlsaija XVIII. divizije z dne 11. decembra 1943. AIZDG. f. 197a/1/3;
- ⁴¹ Ferenc. Kapitulacija Italije.str.550;
- ⁴¹ PoročUo brigadnega biroja X.U.B. ljubljanske z dne 21. novembra 1943. nameatnlku političnega komisarja XVIII. divizije, AIZDG. f. 191/1/B2; Poročilo brigadnega biroja XU.B.LjublJanske Centralnemu komltgu KPS z dne 11. decembra 1943. AIZDG, f. 197a/1/3;

IV.

V GORSKEM KOTARJU

X. Pot bratstvi in enotnosti

Med veliko oktobrsko ofenzivo Je okupator v Gorskem **Kotarju** vzpostavil oporišča v mnogih krajih, najmočnejša **pa v** Brodu **na Kolpi**, Delnicah, Gojmiju, Vrbovškem in v Ravni Gori. **Iz** njih se je **spuščal** v nasilniška izvidovanja po okoliških krajih, kar se je **ponavadi končalo** s pobijanjem prebivalstva in požiganjem vasi.

Dne 11. novembra so začeli Nemci Gorski **Kotar zapuščati. Zadnjo** postojanko Delnice pa so izpraznili šele 28. novembra. **Vejetno jih Je** pregnala prihajajoča zima. Umaknili so se v Hrvaško **primoiye m na** morsko obalo, menili pa so tudi, da v Gorskem Kotarju niso **več nujno** potrebni, ker Jim Je v času bivanja uspelo tam obnoviti **dejavnost** nasprotnikov narodnoosvobodilnega gibanja.

V Delnicah so ustaši že 21. oktobra 1943 vzpostavili svojo oblast, takoj za tem pa tudi v Ravni Gori in Vrbovškem. Iz Vrbovskega so potem skupaj z Nemci hodili v hajke proti partizanom in civilnim prebivalcem in pobijali privrženca narodnoosvobodilnega gibanja.

Skupaj z ustaši so se proti partizanom bojevali tudi domobranl in četniki, ki so po italijanski kapitulaciji pritajeno čakali Nemce, potem pa nadaljevali svoje protinardno delovanje. Zavzeto so vohunili **za** partizani in terenskimi delavci jih ovajali okupatorju in tudi sami uničevali.

Konec novembra 1943 so ustaši najprej v Vrbovškem, potem pa še v nekaterih drugih krajih ustanovili civilno milico in vanjo vključili skoraj vse prebivalce oa 15. do 60. leta starosti. Njihova naloga Je bila, da varujejo naselja pred partizani.¹

Ko je glavnina nemških divizij, ki so Izvajale veliko oktobrsko ofenzivo proti osrednjemu slovenskemu osvobojenemu ozemlju na Dolenjskem in Notranjskem, odšla drugam, so na ozemlju 7. korpusa NOV J ostali le deli 14. in 19. policijskega polka SS, ob železniški progi Ljubljana - Postojna pa deli 71. pehotne divizije. Z nastajajočimi domobranskimi oddelki so te enote sestavljale posadke v Ljubljani, Novem mestu in Kočevju, ob železniški progi Ljubljana - Postojna ter ob cestah Brod na Kolpi - Kočevje - Ribnica - Velike Lašče - Ljubljana in Kostanjevica - Novo mesto - Trebnje - Grosuplje.

Nemško poveljstvo jim Je zadalo nalogo, da zavarujejo najpomembnejše prometne poti, zlasti železniške proge, med temi strateško pomembno progo Zidani Most - Ljubljana - Postojna - Trst in Postojna - Reka ter ceste Ljubljana - Kočevje - Brod na Kolpi in Ljubljana - Novo mesto - Brežice.

Proti objektom, ki jim Je okupator posvečal največjo pozornost, pa sta usmerila težišče svojega delovanja tudi Glavni štab NOV in PO Slovenije ter štab 7. korpusa. Po ureditvi enot Je 14. divizija dobila nalogo, da napada In ruši železniško progo Ljubljana - Postojna in smer Ljubljana - Kočevje ter osami posadko v Kočevju. Petnajsto

divizijo so razporedili ob cesti Ljubljana - Novo mesto - Brežice z nalogo, da pritiska na posadko v Novem mestu, 18. divizijo, ki jo je ofenziva najbolj prizadela, pa so brez Levstikove brigade, ki so jo podredili 14. diviziji, poslali v Gorski Kotar.*

Ukaz za odhod v Gorski Kotarje divizija dobila 18. novembra 1943, g o tem ko sta se o njenem odhodu sporazumela Glavni štab NOV in PO Slovenije in Glavni štab NOV in PO Hrvaške. V ukazuje bila naloga, da naj ob pomoči hrvaških enot. 1. in 3. brigade 13. primorsko - goranske divizije in dveh partizanskih odredov, ki so v Gorskem kotaru ostali po odhodu 2. in 4. brigade XIII. primorsko - goranske divizije v Liko, uniči nemško - ustaške postojanke in na robu svobodnega ozemlja veže sovražnikove sile, da ne bi mogle vdirati na ozemlje Bde krajine in Kočevskega Roga.

Skupaj s hrvaškimi enotami naj bi onesposobila tudi glavno cesto Luizijano³ ter razbremenila 13. primorsko - goransko divizijo, ker sta se dve njeni brigadi morali premakniti globlje v notranjost Like.

Na pot je šla najprej 9. brigada, ki je vas Polom v Suhi krajini zapustila dne 20. novem ora ter na hrvaško ozemlje stopila 22. novembra ob enajstih. Za njo je 23. novembra, skupaj s štabom divizije odšla tudi Ljubljanska brigada. Zapustila je Korinj, potem pa je šla skozi Kompoljsko dolino in skozi vasi Videm, Zagorica in Polom.

Med potjo so brigadne enote v domačijah, katerih člani naj bi odšli v Ljubljano k domobrancem, zasegale hrano in druge potrebščine, zlasti rjuhe in sanitetni material. Kaže pa, da delo ni bilo vedno opravljeno korektno, saj so to naredili tudi v Vidmu. Zagorici in Zdenski vasi, pa tudi v Ambrusu pri najboljšem partizanskem teren-skem delavcu v Suhi krajini in pri kmetih v Krški vasi, ki je bila od vseh suhokranjskih vasi najbolj naklonjena partizanom. Za storjeno napako je Glavni štab NOV in PO Slovenije zahteval, da krivce pokličejo na najstrožjo odgovornost.⁴

Hkrati z rekvizicijo so tudi mobilizirali. Nekateri moški, ki so jih našli doma, so se upirali, poskušali zbežati in so v samem spodnjem perilu skakali skozi okna, v eni od omenjenih vasi pa se je 6 domačinov prav razveselilo, da so prišli ponje partizani. Menili so, da bi jih sicer zagotovo pobrali Nemci.⁵

Po prihodu v vas Polom dne 23. novembra dopoldne so tam zakurili ognje in se ves dan grel. Toda v ostrem mrazu jih tudi ognji niso ogreli.

Iz Poloma sta proti reki Kolpi odšli dve koloni. V eni je bil tretji bataljon, kije zavil proti Livoldu z nalogo, da napade južni del Kočevja. Naloge pa ni opravil. Krivi naj bi bili vodniki, ki so bataljon tako vodili, daje od Cvišlerjev do Kočevja hodil od 21. ure do 6. ure zjutraj. V drugi koloni sta bila glavnina brigade in štab divizije. Iz vasi Polom se je odpravila proti vasi Koblarje, prečkala cesto in progo med Ribnico in Kočevjem ter nadaljevala pohod do območja Mlake - Handlerje in Kočevska Reka. Kolona je gnala seboj veliko živine. Ker je Deveta brigada doživela pri Jelendolu nemški napad sta do 10. ure dva bataljona ostala tam v zasedi, da bi kolono zavarovala.⁶

V Kočevski Reki sta se 25. novembra obe koloni združili in v snegu, ki se je od časa do časa spreminjal v ledeni dež, nadaljevali pohod proti

reki Čabrankl. Čez reko so prišli po zasilni brvi, ki so jo zanje postavili domačini iz vasi Hrvatsko na hrvaški strani pri Osilnici. V vasi Hrvatsko so prenočili. Domačini so jih zelo lepo sprejeli in jim zakurili peči, da so si lahko posušili do kože premočeno obleko in obutev ter se odpočili.

Dne 26. novembra zjutraj so gostoljubno vas zapustili in nadaljevali pot skozi Osilnico ter čez reko Kolpo v notranjost Gorskega Kotarja. Po 6tirih urah hoje po široki cesti, ki se vijuga vedno višje, so prišli v Gerovo. Ljudje so hiteli iz hiš na cesto in z zadovoljstvom opazovali prihajajoče slovenske partizane. Na čelu kolone so nosili zastavo, pred vsakim bataljonom pa so hodili pevci, ki so ob spremljavi harmonik prepevali slovenske partizanske in narodne pesmi.

V Cerovem je brigada ostala do 28. novembra. Borci so se razporedili po hišah, kulturniška skupina pa je takoj po prihodu začela pripravljati miting. Izvedli so ga še isti dan popoldne v do zadnjega kotička napolnjeni dvorani sokolskega doma. Domačinom je program tako ugajal da so ga morali drugi dan ponoviti. Vsebinsko je bil posvečen bratstvu in enotnosti narodov in stik z bratskim hrvaškim narodom. Je bil vzpostavljen brez slehernih težav in s pristrčno spontanostjo.

Po dvodnevem bivanju v Gerovem je brigada nadaljevala pohod proti jugu. Štab brigade in tretji bataljon sta se utaborila v Mrzli Vodici, četrti je zasedel položaje vzhodno od tretjega v vasi Srednji Jarek, prvi je ostal s štabom divizije v Cmem Lugu, drugega pa so poslali nazaj v Brod na Kolpi z nalogo, da tam poruši most in napravi prekope na cesti Delnice - Brod. Tretji bataljon je poslal drugo četo v zasedo na območju naselja G. Jelenje, pet kilometrov zahodno od Mrzle Vodice.

Ko so se vse enote razporedile na novi lokaciji, so iz štaba brigade takoj vzpostavili zvezo z 9. brigado, kije zasedla položaje na območju Lokve - Delnice, ter s 1. brigado 13. hrvaško - goranske divizije v Uču in Fužinah. Tako razvrščeni so vsi brigadni deli začeli uresničevati naloge, ki so jih dobili, poglavitna je bila rušenje ceste Luizljane.

Obveščevalci so odšli proti morju. Ko so se vrnil, so poročali, da so sovražnikove enote razporejene v postojankah ob morski obali. Njihovega števila v Bakru, Hreljinu in Flasan da niso mogli ugotoviti, v Sušaku daje 200 Nemcev, 100 ustašev in 50 domobrancev, v Kikovici 100 Nemcev, v Crikvenici okrog 600 Nemcev in nekaj tankov, v Zlobinu pa 60 Nemcev ter 2 tanka. Manjše skupine sovražnikovih vojakov pa da se zadržujejo tudi v vaseh v neposredni bližini omenjenih garnizacij. Vse te enote so bile iz sestave nemške 71. pehotne divizije.⁷

2. Prvi spopad - ravnanje z ranjenci

Prva od brigadnih enot se je v Gorskem Kotarju dne 30. novembra spopadla s sovražnikom 2. četa 3. bataljona pri Gornjem Jelenju, kjer je bila v zasedi. Zgodaj zjutraj se je po cesti Od Sušaka pripeljalo kakih 250 Nemcev iz 71. divizije s šestimi tovornjaki v spremstvu dveh tankov in treh oklepnih avtomobilov.

Koje pod prvim vozilom eksplodirala nastavljena milna, so borci, ki so sovražnika pravočasno opazili, ker so budno spremljali vse, kar se le dogajalo na cesti, z vsem svojim orožjem udarili po pehoti, ki je hodila pred vozili. Na cesti je nastala zmeda in Nemci so se najprej razbežali, potem pa uredili svoje vrste in pod zaščito topovskega in strojničnega ognja iz tankov in oklepnikov začeli zasedo obkoljevati.

Vendar borci tega niso dovolili. Počasi so se začeli umikati od kritja do kritja proti bataljonskim položajem v Mrzli Vodici.

Ko se je zaseda umaknila, so Nemci z drvmi in hlodi, ki so jih pripeljali s seboj, zasuli na cesti izkopane prekope, potem pa začeli zasledovati umikajoče partizanske borce. Pred Mrzlimi Vodicama so Jih s hriba, ki se strmo dviga severno od Velike vode, s strojničnim in minometnim ognjem napadli borci tretjega bataljona, ki so bili tam na položaju, in prvega, kije tretjemu priskočil na pomoč. Boj je trajal do noči. Ko sta se potem bataljona nekoliko odmaknila proti Cmemu Lugu, so Nemci nadaljevali prodor proti Lokvam. Pred Lokvami sta Jih štab divizije in bataljon 9. brigade nekaj časa zadrževala, ko pa sta se umaknila v Mrkopafj, so Lokve zasedli.

Ko so Nemci prodrli v Lokve, so borci prvega in tretjega bataljona ostali na položaju ter dva dni in noči v hudem mrazu čakali Nemce, če bi prišli nazaj iz Lokev. Z debelimi, več metrov dolgimi hlodi so zaprli prehod po mostičku čez potok Velika voda.

Dne 1. decembra zjutraj se je pred nastavljeno oviro ustavil oklepni avtomobil. Iz Sušaka je pripeljal 25 nemških vojakov. Ko so izstopili, so po krajšem posvetovanju puške zložili v piramido, potem pa začeli hloae odmikati. Takrat so po njih udarili borci 3. bataljona. Pet Nemcev le padlo, dva sta skočila v potok, drugi so zbežali. Borci so planili za bežečim sovražnikom. Najprej so pobrali v piramido zloženo orožje, 9 pušk in eno brzostrelko, potem pa iz oklepnega avtomobila potegnili preplašenega voznika Italijana, ki se je po kapitulaciji Italije vdinjal Nemcem. V vozilu so dobili tudi veliko min za lahki minomet ter kup paketov z različnimi dobrotami za Nemce v Lokvah, ki so jim jih poslali njihovi sorodniki za Miklavža. Vozilo so takoj izpraznili, ga zažgali, potem pa se naglo umaknili, da jih ne bi presenetili Nemci, ki so že prihajali iz Lokev.

Nekaj sovražnikovih vojakov, ki so zbežali, ko so jih z ognjem napadli borci, je prestregla ena od bataljonskih patrolj; tri je ubila in enega ranjenega Nemca pa ujela. Ujetnik je bil mlad strojni ključavničar iz Hanovra, pripadnik 10. čete 194. polka 71. pehotne divizije. Bataljonska bolničarka gaje takoj obvezala in mu dala injekcijo proti tetanusu. Na zaslišanju, id gaje vodil brigadni politični komisar Janko Rudolf, je Nemec zajokal in priznal, da je narodnoosvobodilni boj upravičen. Prepričan pa je bil, da ga bodo partizani ubili.⁸ Ko so mu pozneje povedali, da ga nameravajo vrniti Nemcem, tega sploh ni mogel verjeti.

Silno so bili presenečeni tudi Nemci, ko so prišli iz Lokev na kraj spopada in tam dobili svojega ranjenega vojaka nazaj. Nemški oficir, ki mu je bolničarka oddala ranjenca, se ji je ginjen zahvalil in pred svojim zbranim moštvom z velikim spoštovanjem govoril o njenem junaštvu in požrtvovalnosti, potem pa Jo je poslal v Cmi Lug za

bataljonom tako obloženo s sanitetnim materialom, daje komaj hodila. Vaščani Mrzle Vodice, ki so opazovali prizor, pa so ostali skoraj brez diha, saj česa takega še niso videli.

Novica o tem dogodku se je hitro širila in prišla na ušesa tudi ustaško usmerjenim domačinom, ki so začeli sedaj drugače gledati na slovenske partizane. Veijeli naj ne bi tudi več glasovom, ki so jih širili ustaši, da so partizani, ki prihajajo iz Slovenije, silno krvoločni roparji, da režejo ljudem nosove in ušesa, istikajo oči in podobne neumnosti.

Med prebivalstvom so se pozneje širile govorice, da so si dejanje partizanske bolničarke zapomnili tudi Nemci v Lokvah in ko so se čez nekaj dni partizani z njimi ponovno spopadli, obvezali 5 njihovih borcev in jih vrnili nazaj v njihove enote. Kmalu pa naj bi za tako ravnanje nemškega oficirja v Lokvah zvedela njemu nadrejena komanda in ga poslala na vzhodno fronto, tako daje "bilo konec Človeškega ravnanja z ranjenci. Toda govorice niso bile potrjene in jih Je treba jemati z rezervno."⁹

V tem prvem boju Ljubljanske brigade v Gorskem Kotarju sta bila dva borca iz tretjega bataljona ranjena. Nemške izgube pa naj bi bile mnogo večje. Po nepotrjenih podatkih je padlo 20 njihovih vojakov - od ten so polovico pobili borci Ljubljanske brigade, dva pa ujeli, drugi pa so padli v boju z Deveto brigado.

Po končanem boju dne 1. decembra so se vse enote vrnile na svoja izhodišča in se pripravljale za napad na sovražnika, ki si je v Lokvah vzpostavil svojo postojanko. Nadaljevalo se je tudi rušenje ceste Lujzljane, ki pa je počasi napredovalo. Cesta je bila široka in trdo grajena, minerskega materiala pa niso imeli dovolj.

Morala borcev je bila dobra. Vsa poročila višjim štabom ugotavljajo, da se je moštvo otreslo strahu pred Nemci in njihovimi oklepniki ter tanki, ki so jih uporabljali povsod v bojih, sami pa niso imeli dovolj učinkovitega orožja za protioklepni boj. Tudi edini protitankovski top, ki so ga pripeljali seboj, se je pokvaril in so ga morali poslati nazaj v Slovenijo v popravilo.

Iz divizije so prišli v brigado čevljarški mojstri in pospešeno popravljali obutev borcev, ki je bila že v izredno slabem stanju.

Težave s prehrano, ki so se začele takoj po prihodu brigade v Gorski Kotar, so se iz dneva v dan večale. Kraji, v katerih so bivali, so bili zaostali in nerazviti. Vsa poslopja proč od glavnih komunikacij so bila požgana in uničena; med prebivalci, ki so še ostali tam, pa je bilo mnogo ustaških privržencev, ugotavlja poročilo divizijskega štaba, poslano v Glavni štab NOV in POS. Toda taka ocena je bila preveč posplošena, zgrajena na posameznih redkih primerih. To dokazuje dejstvo, daje brigada ves čas svojega bivanja v Gorskem Kotarju imela zelo tesne, pristne in pestre stike s prebivalstvom, zlasti z mladino, terenskimi aktivisti in narodnoosvobodilnimi odbori.

V tistem času je tekla tudi akcija Avnoja, ki jo je brigada izvajala prek množičnih sestankov in mitingov. Na njih so politični delavci brigade pojasnjevali borcem in domačinom sklepe drugega zasedanja, smisel in cilj narodnoosvobodilnega boja ter pomen bratstva in enotnosti. Prav navzočnost in boj slovenskin partizanov na hrvaških tleh

proti Istimu sovražniku In boj za Iste cilje so bili lepi dejanski primeri izvajanja avnojske politike v praksi, kar je velika večina prebivalstva odobraval, sprejemala in se aktivno vključevala v boj. Mitingi so bili večinoma polno obiskovani in so se običajno končali z vzkliki in pobratenjem. To je Slo tako daleč, da so v krajih, kjer ni bilo dovolj hrane, ustanavljali skupne kuhinje, v katerih so se skupaj z borci hranili tudi prebivalci. Sodelovanje se je razširilo tudi na druga področja, zlasti na zdravstveno varstvo, obveščevalno dejavnost, solanje in drugo.¹⁰

3. Zavarovanje kočevske operacije

Po odhodu 18. divizije v Gorski Kotar so bile razmere na Dolenjskem in Notranjskem dokaj nejasne, zlasti glede okupatorjevih namer. Prihajale so vesti o zbiranju okupatorjevih sil na Štajerskem, Hrvaškem in v Slovenskem primorju. Na temelju teh vesti so v Glavnem štabu NOV in PO Slovenije predvidevali novo veliko ofenzivo na osvobojeno ozemlje Dolenjske in Notranjske in celo morebiten umik slovenskih partizanov na hrvaško ozemlje, ki bi ga ščitili 18. divizija in 15. brigada 15. divizije, ki so jo čez Kolpo poslali v bližino Bosiljevega.

Taka predvidevanja pa niso bila utemeljena. Za ponovno zasedbo zelo velikega osvobojenega ozemlja, kije strnjeno segalo do črte Samobor - Karlovac - Ogulin - Vrbovsko - Ravna Gora - Sušak, z izjemo vmesnih močnih postojank v Novem mestu in Kočevju ter nekaj manjših obrobni postojank, okupator ni imel dovolj sil in se je moral omejiti samo na zaščito in zavarovanje najpomembnejših prometnih poti. Posebno vlogo sta imeli postojanki v Novem mestu in Kočevju. Poleg zavarovanja železniških prog ter cest Postojna - Ljubljana - Zidani Most - Zagreb in Zagreb - Karlovac naj bi od teh poti odtegovali narodnoosvobodilne sile, hkrati pa naj bi njuni posadki izvajali tudi občasne ofenzivne sunke na osvobojeno ozemlje.

Glavni štab NOV in PO Slovenije in štab 7. korpusa sta postojankama v Novem mestu in Kočevju posvečala posebno pozornost, zato so brigade 15. divizije napadle postojanko v Novem mestu že prvi dan po končani veliki nemški ofenzivi. Ker napad ni uspel, so takoj stekle priprave za napad na kočevsko postojanko, ki je bila manj utrjena in jo je branila šibkejša posadka.

Napad na Kočevje, ki gaje branila 2. četa 1. bataljona 19. policijskega polka SS in 100 domobrancev, podrejenih Nemcem, se je začel ponoči med 8. in 9. decembrom 1943. Napad so izvajale brigade 14. divizije ob obilni podpori topništva, vse druge enote 7. korpusa pa so osrednji napad varovale. Brigade 15. divizije so se razporedile na severni in severovzhodni strani, najnevarnejšo smer iz Ljubljane čez Grosuplje sta zapirali Cankarjeva in Levstikova brigada pod poveljstvom posebnega operativnega štaba, na območju Osilnica - Brod na Kolpi pa je smeri iz Gorskega Kotarja zapirala Ljubljanska brigada.

Hudi boji za postojanko so trajali do 12. decembra, potem pa so se napadalci morali umakniti, ker sta napadeni posadki prihitela čez Notranjsko na pomoč 314. grenadirski polk 162. Turkestanske divizije in okrepljeni bataljon 19. policijskega polka SS iz Ljubljane ob pomoči

76. letalske skupine 14. armade. Vdrila sta v postojanko in rešila posadko, ki je bila že na koncu svojih moči,"

Ljubljanska brigade je položaje na območju Črni Lug I Gornje Jelenje - Mrzla Vodica - Srednji Jarek zapustila 5. decembra popoldne. Pivi bataljon je odšel v Stari trg ob Kolpi, drugi v Brod na Kolpi, tretji najprej v vas rara na levem bregu reke, potem pa v Osilnico, medtem ko je četrti ostal v Delnicah. Pot nazaj do reke je bila zelo naporna in le {rajala celih 11 ur. Hodili so počasi, ker so bile ceste na mnogih krajih težko prehodne. Hrvaški partizani so v gozdovih, skozi katere so tekle ceste, požgali mnogo drevja in ga nagrmadili na cestišča.

Na ciljih svojega pohoda so bataljoni začeli takoj uresničevati naloge, ki so jih dobili, zlasti graditi protitankovske ovire in pasti. Prvi bataljon je pri vasi Brezovica (danes Brezovica pri Predragu) prekopal cesto Stari trg ob Kolpi - Kočevje in Stari trg ob Kolpi - Sinji Vrh. Prekopi so bili dolgi o do 8 m in globoki 2 do 3 m. Desno v rajonu Vinice seje takoj tudi povezal s 15. brigado 15. divizije.

Drugi bataljon je prekopal cesto od Broda Moravic do Broda na Kolpi, prekope miniral ter pripravil vse potrebno za rušenje mostu čez reko, medtem ko je 4. bataljon skopal globoke zaseke in zgradil pravcate barikade na cesti Delnice - Lokve.

Tretji bataljon je po prihodu v vas Fara poslal eno četo proti Kočevju v zasedo, drugi dve pa sta s pomočjo domačinov, ki so jima dali na voljo vso potrebno orodje, prekopavali ceste na levem bregu reke Kolpe in obnovili že prej narejene prekope in ovire.

V vasi Fara se je 6. decembra zgodil neljub dogodek. Čeprav so na mnogih političnih urah podrobno govorili o podobi in liku partizana, sta dva borca kmalu po prihodu v vas na svojo roko odšla k neki ženi in Jo prisilila, da jima je izročila 8 kg moke, par jajc in nekaj sira. Ko so v štabu brigade zvedeli za to, se je sestalo sodišče in oba borca obsodilo na smrt z ustrelitvijo, kar so takoj tudi izvršili. Kazen je bila huda in v obrazložitvi sodišča, namenjena prebivalcem kot dokaz, da partizanska vojska varuje njihove interese.

Mnogim borcem 3. bataljona pa obsodba ni bila pogodu. Menili so, daje bila prestroga sprčo pomanjkanja in slabe hrane, ki jo je imelo moštvo v Gorskem Kotarju, ter dejstva, da sta bila obsojenca med najboljšimi borci v bataljonu. Takšno je bilo tudi stališče bataljonskega poveljnika do te obsodbe. "Bil sem z eno četo v zasedi pred Kočevjem. Ko sem se vrnil in so mi sporočili, da sta dva moja borca obsojena na smrt ter da so ju pravkar odpeljali na pokopališče, koder bo obsodba izvršena, sem na vso moč stekel tja, da bi ustrelitev preprečil ter sprožil postopek za milejšo kazn. Toda bilo je prepozno. Preden sem prišel do pokopališča, so streli že padli." ¹³

V vasi Fara je bataljon ostal dva dni, potem pa seje premaknil v Osilnico in tudi rušil cesto proti Gerovu in Caoru. Ozko vijugasto cesto, speljano skozi tesni, so na več krajih tako temeljito porušili, da je postala za dolgo časa neuporabna za sleherni vozilo, na cesti proti Cabru pa je zazeval 12 do 14 metrov dolg in več kakor 3 metre globok jarek. Borcem so tudi tukaj pomagali domačini, večinoma hrvaška dekleta, ki so se pozivu k delu rada odzvala.

Vzporedno z rušenjem cest in podiranjem mostov so vsi bataljoni nadaljevali z mobiliziranjem na slovenski in tudi hrvaški strani, vse, ki so jih dobili na hrvaški strani, so poslali v hrvaške partizanske enote, mobilizirane Slovence pa so zadržali in z njimi okrepili svoje vrste, tako, da se je število stanje brigade dne 7. decembra povečalo za 21, dne 11. decembra pa še za 30 borcev.¹⁴

4. Openci ja Vrbovsko

Vrbovsko Je pomembno prometno križišče na cesti Lulzijani. Leži v kotlini na levem bregu rečice Dobre, 16 km severozahodno od Ogulina.

Že Italijani so mesto obdali z močnimi utrdбами in Jih dobro zavarovali z žično oviro. Med seboj so jih povezali s strelskimi Jarki in številnimi podzemnimi prehodi. Okrog naselja, na manjših vzpetinah, so bili na gosto posejani betonski bunkeji razpostavljeni tako, da so bili v medsebojni ognjeni zvezi s soslednjimi, pred njimi pa Je bila čistina in brisani prostor. Pristop do njih po skalnatem odprtem svetu je bil zato sila težaven in tvegan, v nekaterih smereh pa skoraj nemogoč.

Za napadalca sta bili od severne strani posebno trd oreh koti 506 in 485. Na vsaki Je bilo več z železobetonom grajenih bunkerjev. Od Stubic, vzhodo od mesta, je neposreden vhod v postojanko zapiral enonadstropen zelo trdno grajen zidan bunker. Tudi južno smer od Hambarišta Je zapiral takšen bunker. Na zahodu je dostop od Senjskega zapirala rečica Dobra, most čez njo pa je varoval železobetonski unker.

Napad na Vrbovsko sta skupaj načrtovala Glavni štab NOV in PO Slovenije in Glavni štab NOV in PO Hrvške. Razlogov za to operacijo je bilo več.

Poglavitni razlog je bila okupatorjeva ofenziva imenovana "panter", z izhodiščem na črti Zagreb - Karlovac - Ogulin proti Kordunu in Baniji, ki so jo izvajale nemške 371. pehotna, 373. pehotna legionarska in 1. kovaška divizija ter deli nemške 375. in 2. domobranske lovske brigade, da bi razbile 4. hrvaški korpus in uničile baze, iz katerih se Je oskrboval. Udarec večjega dela 18. divizije in manjšega dela 13. hrvaške divizije proti postojankam Vrbovsko in Ogulina naj bi oslabil sovražnikov pritisk na enote 4. korpusa.

Poleg tega poglavitnega razloga je bila Vrbovsko, ustaško - domobranska postojanka, ki bi jo bilo lažje razbiti kot pa kako drugo postojanko na morski obali, ki so jo imeli v rokah Nemci.

Zelo pomemben razlog je bilo tudi dejstvo, daje napad na sovražnika v Vrbovškem pomenil aktivno obrambo osvobojenega ozemlja v Sloveniji, to pa je bila ena temeljnih nalog 18. divizije po prihodu v Gorski Kotar.

Po podatkih obveščevalne službe je 10. decembra posadka v Vrbovškem štela od 500 do 800 vojakov. Pripadali so eni ustaški in dvema domobranskima četama iz 2. železniškega bataljona, 10. ustaški bojni (bataljon) iz Ogulina ter legionarjem (oboroženi civilisti), ki so se prebili v Senjsko po padcu Ravne Gore, ki jo je 9. decembra osvojila 9. brigada.

Izhajajoč iz vseh teh podatkov bi lahko sklepali, daje 10. decembra posadka imela 700 mož.

Po operativnem načrtu naj bi se posadka omejila na pasivno obrambo pri čemer bi se naslonila na mnogoštevilne utrdbe, ki jih je še okrepila, v primeru napada močnejših partizanskih sil pa so računali tudi na pomoč sosednjih postojank.

V Ogulinu se je število vojakov pogosto spreminjalo. V poročilu 18. divizije je podatek, da je bilo 10. decembra v postojanki 400 do 500 Nemcev in ustašev, hrvaška poročila pa navajajo 2000 do 3000 mož, ki so imeli 6 gorskih topov in nekaj tankov. Posadka v Karlovcu je imela 1400 Nemcev, ustašev in domobrancev ter 30 tankov. V postojankah ob morski obali - na Reki, Sušaku, v Plasah, Kikovici, Crikvenici, Zlobinu, Karlobagu in Oštarijah - je bilo razporejenih več kakor 2000 sovražnikovih vojakov, med temi največ Nemcev iz 71. nemške pehotne divizije.¹⁵

Kombinirani napad na postojanko, ki naj bi ga 9. brigada 18. divizije, 3. brigada 13. primorsko - goranske divizije in 1. bataljon Primorsko - goranskega odreda po prvotni zamisli začeli v noči na 12. december, so zaradi sovražne ofenzive na Kordun po posebnem ukazu Glavnega štaba NOV in PO Hrvatske začeli dan prej, 11. decembra ob 3.³⁰ Postojanko je naskočila samo 9. brigada 18. divizije. Prvi bataljon hrvaškega Primorsko - goranskega odreda in 3. brigada 13. primorsko - goranske divizije pa nista napadla, ker sta povelje za napad prejela šele 11. decembra ob 10. uri. Operacija je bila zaradi tega uspešna samo prvih nekaj ur. potem je zastala. Ustaši so to opazili in so s protinapadi vrgli nazaj tudi bataljone 9. brigade.

Vendar ta ponesrečeni prvi poskus napada ni zavrl priprav za ponovnega. Nasprotno, sprejeli so sklep, da ga ponovijo 14. decembra po že za prvi poizkus izdelanem načrtu. Odločilno vlogo naj bi ponovno imela 9. brigada; okrepili so jo še s 4. bataljonom Ljubljanske brigade in ga iz Delnic premaknili v Lukov Dol v njeno rezervo. Nalogo 4. bataljona Ljubljanske brigade v Delnicah pa je prevzel en bataljon Primorsko - goranskega odreda.

Ko so priprave stekle, so se okoliščine ponovno zapletle. Iz Karlovca je skozi Bosljevo prodirala kolona 16 tovornjakov, spremljali pa sta jih dve četi ustašev. Ker po hrvaških poročilih 15. brigada 15. divizije ni dovolj porušila ceste in je zaprla, se je kolona nemoteno prebijala v Vrbovsko.

Napad na postojanko so morali odložiti. Na sedaj tudi nezadostno zavarovano karlovaško smer so poslali močne zasede z nalogo, da napadejo in razbijejo kolono, ko se bo vračala iz Vrbovskega. Toda preden so zasede bile postavljene, se je kolona že vrnila nazaj v Karlovec.

Dne 13. decembra je zapleteni položaj razvozlati poročilo namestnika komandanta 18. divizije, da je Kočevska operacija ustavljena. To je hkrati pomenilo, da Ljubljanska brigada na aesnem bregu reke Kolpe ni več potrebna in jo lahko vključijo v vrbovsko operacijo.

Štab 18. divizije je nemudoma ukrepal in Ljubljansko brigado na novo razporedil. Prvi in 2. bataljon so poslali v Lukov Dol k 4. bataljonu

z nalogo, da 2» varuj c karlovško smer in ruši cesto Lulzijano, tretjega pa v Mrzlo Vodico na zavarovanje poti, ki vodijo od Sušaka.

Dne 15. decembra Je do tretje ure zjutraj šest bataljonov, določenih za neposreden napad na postojanko, zasedlo izhodiščne položaje. Prvi in 3. bataljon 9. brigade na severni strani postojanke nasproti kotama 506 in 485, 4. bataljon 9. brigade in 1. bataljon hrvaškega Primorsko - goranskega odrede na zahodnem robu vasi Senjsko. 4. bataljon Ljubljanske brigade vzhodno od postojanke ob cesti, Ki od Stubice pelle v Vrbovško, na Jugu pri Hambarištu pa se Je razvrstil 4. bataljon 3. hrvaške brigade.

Osrednjo akcijo je varovalo sedem bataljonov - štirje slovenski in trije hrvaški. Prvi in 2. bataljon Ljubljanske brigade, bila sta tudi v rezervi 18. divizije, sta pri Lukovem Dolu zapirala karlovško smer. smer proti Sušaku sta zapirala 2. bataljon 9. brigade pri vasi Sušice in 3. bataljon Ljubljanske najprej v Mrzli Vodici, potem pa v vasi Jablan, medtem ko Je ogullnsko smer, ki Je bila najbolj nevarna, zapirala 3. brigada 13. primorsko - goranske divizije brez 4. bataljona.

V mrzlem deževnem jutru, ko so umi kazalci pokazali tri, so tišino okrog Vrbovskega nenadoma prekinili strelji šestih topov, dveh protitankovcev kal. 47 mm iz Devete in Ljubljanske brigade ter dveh gorskih topov kal. 75 mm in dveh havbic kal. 100 mm iz 13. divizije. Gorska topa sta tolkla s položaja pri vasi Preska, havbici s položaja pri Kosanovičih. protitankovca pa v bojni razvrstitvi 1. in 3. bataljona 9. brigade. Oglasili so se tudi vsi minometi, iz sestave bataljonov.

Granate in mine. ki so začele na gosto padati po sovražnikovih položajih in utrdbah okrog mesta, ter rafali strojnic, ki so se oglasile takoj za eksplozijami granat in min, so napadajočim bataljonom hitro odprle pot v notranjost postojanke. Borci so odločno in sprva neustavljivo prodirali od kritja do kritja in navsezadnje jurišali na utrdbe. Sovražnik je napad pričakoval, zato se je zagrizeno in trdovratno upiral: na juriše napadalcev je odgovarjal s protijuriši ne glede na žrtve, ki jih je imel vsakokrat ko se je dvignil iz jarkov in prišel iz bunkerjev. Vrbovska postojanka seje spremenila v pravi ognjeni pekel.

Med napadajočimi so tudi že padle prve žrtve. Bolničarji in bolničarke so v temi in nevarnem trušču, ko so z vseh strani sikale krogle, polagali ranjence na nosila in jih odnašali na obvezovališča.

Ko se je zdanilo, so se boji s krajšimi presledki nadaljevali ves temačen in mrzel decembrski dan ter vso naslednjo noč.

Četrty bataljon Ljubljanske brigade je v smeri svojega napada očistil vse manjše bunkerje v ožjem obrambnem pasu; potem ga Je ustavil velik enonadstropni zidani bunker, ki je zapiral dostop v središče mesta.

Prvi bataljon Drugega Primorsko - goranskega odreda in četrti Devete brigade sta očistila Senjsko in prodrli do rečice Dobre. Prvi in 3. bataljon 9. brigade, kljuje podpirala baterija gorskih topov kal. 75 mm in protitankovca, sta strla odpor ustašev na koti 506 in 485, naprej pa nista mogla zaradi hudega odpora iz utrjene cerkvice na južnem pobočju vzpetine na k. 506 in cerkve v Vrbovškem. Tudi na jugu je proti središču postojanke nekaj časa prodiral 4. bataljon 3.

Operacija Vrbovsko od 15. do 19. decembra 1943.

hrvaške brigade, ki gaje podpirala baterija havbic kal. 100 mm. vendar po tem ni več mogel naprej zaradi ostrega ognja iz dobro postavljenih unkejev.

Odpor posadke seje od ure do ure stopnjeval. Pričakovala le pomoč od zunaj, ki jo je posadka v Ogulinu, kjer sta bila 30. ustaška bolna in del 371. nemške divizije, poslala že 16. decembra. Kakih 300 sovražnikovih vojakov Je poa okriljem megle presenetilo bojno zavarovanje 3. hrvaške brigade; čez nekaj časa je organizirala odpor, okrog 15. ure pa je s protinapadom med Ljubušino in Lumbardo poglala sovražnike nazaj v Ogulin. Vest o tem, da so sovražniki presenetili 3. hrvaško brigado, je med borci okrog postojanke povzročila paniko, ker so jo kurirji nepremišljeno razširili po položajih preden so jo sploh prinesli do poveljniškega mesta 13. in 18. divizije, blizu k. 730 zahodno od Stubice. Brž ko so starešine posredovali, so se enote, ki so se že začele umikati, vrnile nazaj na položaje.

Ko so napadalci v prvih močnih naskokih zavzeli vse manjše utrdbe v zunanjem obrambnem pasu in se velikim bunkerjem približali tudi že na samo 10 do 15 metrov, zaradi žičnih in drugih ovir niso več mogli naprej, tako daje 17. decembra silovitost boja popustila. Tekle so le manise akcije in na obeh straneh priprave za naslednje boje. Napada ni bilo mogoče uspešno nadaljevanje tudi zaradi pomanjkanja streliva za topove in minomete, zato Je vodstvo operacije poslalo po strelivo.

Iz Ogulina je ponovno poskušalo posredovati kakih 500 ustašev in nekaj Nemcev iz 371. nemške divizije, kije izvajala ofenzivne operacije v Kordunu, pa je del svojih sil poslala v Ogulin. Intervencijsko kolono so borci 3. brigade hitro pregnali nazaj v postojanko.¹⁶

V noči na 18. december je vodstvo napada umaknilo iz boja 1. bataljon 9. brigade, ki je imel najhujše izgube. Zamenjal ga je 1. bataljon Ljubljanske brigade iz rezerve, njega pa je v Lukovem Dolu zamenjal bataljon Karlovškega partizanskega odreda.

Ko je 18. decembra prispelo topovsko strelivo, so se boji znova razplamteli. Baterija gorskih topov, ki so jo s položaja pri Preski premaknili na položaj pri Senjskem, je ves dan tolkla vzpetine na južni strani k. 506 in podpirala napad 1. bataljona Ljubljanske brigade. Toda borci bataljona so pod zadščito topovskega ognja zaman poskušali pregnati sovražnika iz bunkerja na koti 506. Tudi oba protitankovca in minometi so tolkli po bunkerjih in jarkih, iz katerih so se sovražniki trdovratno branili.

Boji za Vrbovsko so trajali vse do 20. decembra. Posadka se je v utrjenih gnezdih, ki jih je še imela, zagrizeno branila in vse pogosteje pošiljala v eter dramatične klice na pomoč. Vsi poskusi napadalcev, da bi odpor dokočno zlomili in postojanko zavzeli, pa so bili zaman.

Iz vseh poročil in pisnih virov izhaja, da bi končni zmagoviti prodor v notranjost postojanke lahko omogočilo le težko orožje s prebojnimi granatami, teh pa partizani na tem sektorju niso imeli.

Ko se je 19. decembra začelo vreme boljšati, Je pomoč branilcem nudilo tudi sovražnikovo letalstvo in začelo mitraliirati partizanske položaje, to pa je pogoje za uspeh napada še poslabšalo. Menjati so morali položaje in iskati kritja pred napadi iz zraka.

*Skupina borcev ljubljanske brigade v Lokvah 24. decembra 1943. Tretji od leve Miro Rožič - Feko, četrti intendant Stane Krmelj - Salaj, peti Vinko Toni * Cene, šesti Miran Šubic - Janez, politični komisar 4. bataljona.*

Dne 19. decembra Je sovražnik že tretjič posredoval iz Ogulina. Položaje 3. brigade, ki Je blokirala posadko v Ogulinu, so napadle tri kolone: ena v smeri proti Ljubošini, druga proti Brestovcu in tretja proti Vitunju. Kolona, kije napadala v vltunjski smeri, je obšla zasede tretje brigade, se prikradla v Raba tič Poljano, potem pa skozi vas Kosanovič prikrito nadaljevala prodor skozi gozd do Senjskega ter tam udarila v hrbet 4. bataljonu 9. brigade in bataljonu hrvaškega partizanskega odreda. Nenadni udarec v hrbet je obe enoti presenetil in hudo prizadel. V nevarnosti je bila tudi topovska baterija, ki so Jo komaj rešili. Po prvem presenečenju so se borci znašli in se energično uprli. Na pomoč sta jim priskočila tudi 2. bataljon Devete iz Sušice in 3. bataljon Ljubljanske brigade iz Jablana. Sovražniku pa niso mogli preprečiti, da ne bi čez most vdrl v postojanko in okreplil posadko, ki se je branila že z zadnjimi močmi.

Zaradi okrepitve, ki jo je dobila posadka v Vrbovškem in ki ji je vlila nove moči za odpor, postojanke ni bilo več mogoče zavzeti in vodstvo je operacije 20. decembra ustavilo ter sile pregrupiralo v širšo blokado Vrbovskega. Drugi in četrti bataljon Ljubljanske brigade sta se premaknila v rajon Lokve - Slavica, prvi je odšel v Ravno Goro, medtem ko je tretji ostal v rajonu Senjsko. Deveta brigada je nadzorovala smeri Vrbovsko - Lukov Dol in Vrbovsko - Srbske Moravice, hrvaške enote pa so se vrnile na položaje okrog Ogulina. Tudi štab 18. divizije je zapustil poveljniško mesto pri Vrbovškem in se premaknil v Mrkopalj.

V petdnevni krvavih bojih so partizanske enote preživele hude napore in imele tudi občutne človeške izgube. V vseh slovenskih in hrvaških enotah je padlo 23 borcev. 46 pa je bilo ranjenih, od tega je imela Ljubljanska brigada enega mrtvega in 8 ranjenih. Sovražnikove izgube pa so bile mnogo večje, v poročilu štaba 18. divizije Glavnemu štabu NOV in PO Slovenije je podatek, da je samo do poldneva 16. decembra padlo 75 sovražnikovih vojakov, 100 pa je bilo ranjenih. Neka topovska granata je zadela v polno sobo, v kateri je bilo 48 ustašev; nihče ni ostal živ. Poročilo domobranskega poveljstva z dne 24. decembra 1943 pa pravi da so njihove skupne izgube 20 mrtvih, od teh 6 meščanov in 45 ranjenih, oia teh tudi o meščanov.¹⁷

Kljub okrepitvi se položaj sovražnikove posadke v Vrbovškem ni bistveno izboljšal, čeprav je s pogostimi izpadi iz postojanke poskušala utrditi zunaj obrambni pas. Ker ni bilo stvarnega upanja, da bi postojanka mogla vzdržati ponovni napad partizanskih brigad, za katerega so se možnosti povečale, ko se je v 18. divizijo vrnila Levstikova brigada. Je 23. decembra ob 3. uri zjutraj ustašu poročnik Ivan Vuković Kračico in jedrnato ukazal domobranskemu majorju: "Pospravi! Gremo!": posadka je mesto naglo zapustila ter se skozi blokado prek Gojmira prebila v Ogulin.¹⁸

Po umiku ustašev je v mesto prvi vkorakal 3. bataljon Ljubljanske brigade. "(...) Dne 23. decembra okrog 13. ure nas je patrulja naše brigade obvestila, da so ustaši Vrbovško zapustili. Pohiteli smo v mesto, kije bilo kot izumrlo. Približal se nam je partizan iz 3. hrvaške brigade, domačin iz Vrbovškega, in nam pokazal občino in poslopja, v katerih so bili drugi uradi. Povedal nam je tudi, odkod bi se ustaši lahko vrnili. Da bi se zavarovali, smo na železniško postalo poslali četo v zasedo, potem pa se razkropili po mestu. Večina hiš je bila odprta in prazna, lo so bile hiše ustaških družin, ki so pobegnile skupaj s posadko.

V občini je bil v vseh prostorih grozen nered. Zaplenili smo nekaj dokumentov, ki so jih ustaši pustili, ker se jim je zelo mudilo, v poslopju je bilo vse razbito, po tleh polno streliva, na enem od oken pa podstavek za težko strojnico. Iz vsen sob je zaudarjalo po smodniku, jodu in krvi, pa tudi po stenah in tleh so bili vidni sledovi krvi. Srečali smo patruljo hrvaških partizanov, ki nam je svetovala, da naj pohnimo, ker se bodo ustaši verjetno vrnili. Hitro smo mobilizirali nekaj voz in nanje naložili hrano in sanitetni material ter do jutra poslali v štab brigade 7 polno naloženih kmečkih voz.

Drugo jutro smo opazili, da so bili skoraj vsi naši borci preoblečeni v sveže perilo, marsikdo pa je imel tudi novo ustaško uniformo ali pa plašč."

Sovražniki se v Vrbovško niso več vrnili in boj za postojanko je bil uspešno končan. K temu uspehu je mnogo prispevala tudi Ljubljanska brigada. Njen 4. bataljon je v osrednjem napadu sodeloval vsen 5 dni prvi pa dva, medtem ko so vse druge brigadne enote varovale osrednji in zadržale pomembne smeri proti Karlovcu in proti Sušaku.

5. Boji na območju Fužin in Lokev

Po osvojitvi Vrbovskega seje osvobojeno ozemlje v Gorskem **Kotaiju** zelo povečalo in bilo krepko v rokah 18. divizije. Oporišče Ogulin, ki Je bilo zelo pomembna strateška točka, pa Je bilo izpostavljeno neposrednemu udaru slovenskih in hrvaških partizanskih enot.

Ker se Je zaradi sovražnikove koncentracije na območju Zadra in Karlobaga 13. hrvaška divizija morala premakniti proti primorskemu pasu Je ves Gorski Kotar postal operativno območje 18. divizije. Na njegov najbolj izpostavljeni del proti Reki in Sušaču Je štab divizije postavil Ljubljansko brigado. Deveta Je ostala na območju Ogulina. Levstikova pa Je dobila nalogo, da na prostoru Brod na Kolpi - Delnice - Mrzla Vodica zapira smeri, ki vodijo v Gorski Kotar iz Slovenije.

Drugi in četrti bataljon Ljubljanske brigade sta zasedla položaje na območju Lokve - Slavice (3 km Južno od Lokev) in blokirala 200 Nemcev, ki so 21. decembra pregnali iz Fužin 1. bataljon 1. hrvatske brigade in tam ustanovili postojanko.

Fužine so bile za Nemce zelo pomemben kraj. Tam Je bila električna centrala, ki je oskrbovala z energijo mnoga območja na morski obali Eod nemškim nadzorstvom. Ko Je bilo mesto v rokah partizanov, so **lili** Nemci brez toka, ko pa so mesto zavzeli Nemci, so brez toka ostali partizani.

Tretji bataljon Je še nekaj dni ostal na območju Vrbovskega in tam pomagal 9. brigadi in hrvaškim enotam rušiti utrdbe v osvojeni postojanki; prvi Bataljon so poslali v Jasenak. da bi zavaroval tri velike tovarnjake. **Ki** so Iz Hrvatske peljali v Slovenijo sol in nekatere druge potrebščine. Tovornjaki so zaradi porušenih cest napredovali zelo **počasi**, navsezadnje pa pri Veliki Kapeli ob snežnih zametih obstali.³⁰

Četrti bataljon, ki se Je nastanil v Lokvah, je tam ostal samo še nekaj dni, potem pa so ga razpustili ln moštvo razdelili ostalim trem **bataljonom**. Bataljon so ukinili, ker se je številčno stanja brigade **nenehno** zmanjševalo.

Prve dni bivanja v Gorskem Kotaiju je imela brigada na mestu nekaj več kakor 700 mož, konec decembra pa že nekaj manj kakor 500, tako da so imeli bataljoni samo še po 100 mož. Število mož se ni zmanjševalo le zaradi izgub v bojih, temveč predvsem zaradi dezertirjev. To sicer niso bili pravi dezertirji, marveč borci, ki so delno zaradi zime, delno pa zaradi pomanjkanja, posamezno ali v manjših skupinah bežali nazaj v Slovenijo in so tam z raznimi izgovori in opravičili vstopali v enote, ki so delovale v bližini njihovega rojstnega kraja.

O nastalem problemu Je štab 18. divizije neprenehoma opozarjal štab 7. korpusa in Glavni štab NOV in PO Slovenije ter prosil za okrepitve iz Slovenije in vrnitev beguncev, ki so bili večinoma domačini iz Bele krajine in Kočevskega. Poudarjal Je, da si z mobilizacijo na hrvaškem ozemlju ne morejo pomagati, ker morajo vse mobilizirance sproti oddati hrvaškim vojaškim oblastem. Ker nadrejeni štabi teh opozoril niso dovolj upoštevali, nasprotno, za formiranje Notranjskega partizanskega odreda so tudi iz 18. divizije morali poslati 120 mož, je

štab divizije predlagal, da četrte bataljone v brigadah razpustijo ter tako okrepijo ognjeno moč ostalih treh bataljonov. Ko pa sta štab 7. korpusa in Glavni Štab predlog odobrila, so 26. decembra razpustili 4. bataljon samo v Ljubljanski origadi.

Drugi bataljon Je na položaju pri Slavici imel skoraj vsak dan boje s sovražnikovimi patruljami. Id so prihajale iz Fužin, tipale ter ugotovljale razvrstitev partizanov.

Dne 25. decembra zjutraj Je v vas Vrata prišla takšna patrulja, ki te imela 25 mož. Zbirala je podatke za akcijo večjih razsežnosti, v vasi jo le napadla bataljonska zaseda, jo poskušala obkoluti in uničiti. Ko Ji to ni uspelo, so ji prihitele na pomoč še druge čete, pomoč pa so dobili tudi Nemci In vnel se je boj, ki je trajal do noči. Sovražnik se Je žilavo upiral, zvečer pa se je pod zaščito topniškega in minometnega ognja iz Fužin in Zlobina umaknil nazaj v Fužine.

Napad večjih razsežnosti Je več kakor 600 Nemcev začelo 27. decembra zgodaj zjutraj. Prihajali so iz Zlobina In Fužin. Položaje 2. bataljona nad vasmi Belo selo in Slavica so napadle tri kolone. Njihovo prodiranje so podpirali topovi na položaju v Zlobinu In Fužinah in minometi.

Prva četa 2. bataljona, kije bila v zasedi, se je brž spopadla s prvo kolono in tri sovražnikove vojake ubila, nekal pa Jih je ranila. Druga četa, kije takoj, ko je prišlo do spopada, odšla na položaj med Belim selom in vasjo Vrata, Je poskušala tej koloni priti za hrbet in Ji preprečiti vrnitev v Fužine. Toda takoj po prihodu na položaj je naletela na drugo kolono, kakih 100 sovražnikovih vojakov, jih presenetila in 15 pobila. Njihova trupla so ostala na položaju in so jih pozneje našli. Nemcem Je uspelo samo to, da so mrtvim pobrali dokumente, brzo-strelke in boljšo opremo. Kmalu za tem pa se je na bojišču pojavila tretja sovražnikova kolona, kakih 120 mož, ki so tako manevrirali, da bi bataljon obkolili. Boj z vsemi temi kolonami je trajal od 7. do 18. ure. Zaradi očitne sovražnikove premoči se je bataljon počasi, ves čas v boju, umikal proti Sungerju. Dva borca sta padla, ava pa sta bila ranjena.

Medtem se je na bojišču pojavila še četrta kolona, po vsem videzu tudi najmočnejša. Njena predhodnica le prihajala po gozdu, obšla bataljon in se prek Brestove Drage blížala Sungerju.

Približala se je tudi glavnina te kolone, začela izstreljevati rakete ter obstreljevati naselje z minometi. Toda takrat se le naglo razvil za boj 1. bataljon, ki se je ta dan ob 13. uri vrnil iz Jasenka. Njegov napad Je Nemce tako presenetil, da so se le kratek čas upirali, kmalu so se obrnili in se začeli naglo umikati proti Fužinam. Borci so jim sledili in se vse do jutra spopadali z zaščitnicami. Pozneje je bilo ugotovljeno, da je tudi ta četrta **kolona** imela štiri mrtve, med temi enega **oficirja** čigar truplo so odnesli, prebivalci pa so pozneje govorili, da so Nemci odpeljali s seboj 7 hudo in več lažje ranjenih vojakov.²²

Predhodnica te četrte kolone je ob 17³⁰ ob cesti iz Sungerov proti Lokvam napadla patruljo Ljubljanske brigade in pobila vse njene člane, po enih podatki tri, po drugih pa štiri.

O ubiti patrulji na poli od Sungerja proti Lokvam je zapis v dnevniku Milana Juričeva - Jugova. Omenja imena padlih; to H bi bili medicinec Peter Novak in Štefan Burger iz Ljubljane ter Martinčič Iz Grčaric.

Kako se je to zgodilo. Je lepo opisano v članku Prvi dnevi ljubljanske brigade - mrtva patrulja. Avtor članka med drugim piše:^M(...) Kuno Je čakal, da Je komandir Slave (Martinčič) formiral drugo patruljo, v katero so poleg njega vstopili Se Peter Novak, Burger Štefan ter Kalabrež Luiggi z mitraljezom (...) Od bataljona kije bil ze pripravljen, se Je IzluŠčilStabnl kurir ter se približal patrulji. Runo Je moral nemudoma v Stab, kjer sta ga pričakovala Sef OC (Obveščevalni center)In komandant Brigade. Preden sta odSla, se le Runo obrnil k Slavcu. "Boš počakal? Ne morem, saj vldiS, da bataljon čaka (...)"

Brigadni obveščevalec Runo Je v Stabu brigade dobil nalogo, da ugotovi, kaj se dogaja na sektoru Fužine - Vrata, in pregleda zahodni gozdni predel, tam, kjer so se prav tisti trenutek pojavile rakete.

Članek se nadaljuje: "(...) S komolci si je med kurirji izsilil prehod skozi vrata in v istem nlpu so mu na uho udarili rafali brzostrelk. Ropot je bil močan in kratek (...)"

Ker so strelj prihajali iz smeri, v katero je odšla patrulja, ki Jo Je vodil njegov prijatelj Slave, se je Runo odločil, da gre tja pogledat, kaj se Je zgodilo.

Avtor članka nadaljuje "(...) Hipoma se je pod njim odprla cesta z obeh strani. Iz leve je nenadoma opazil nekaj temnega ter se po bliskovito vrgel v sneg. Čakal je, da bo v naslednjem momentu završalo okoli njega. Nič se ni zgodilo.... Globoko je zajel sapo ter oprezno stopil na cesto (...) Zdaj Je ponovno pred žago na cesti zagledal temno gmoto, ki se ni ganila (...) Kot od strele zadet je obstal vsega vajeni obveščevalec. Ledena groza mu je leno in počasi lila v srce in možgane ter mu nazadnje zajela vse telo. Pred njim Je v belem rdeče namočenem snegu na tleh ležala mrtva patrulja. Nihče se ni ganil. Runo se je počasi zavedal, kaj se je zgodilo. Opresno se je sklonil nad prijatelja, ga s tresočimi rokami dvignil ter mu od blizu pogledal v obraz. Nasproti mu je zastrmelo dvoje mirnih, široko odprtih, začudenih oči. Runo ga Je previdno obrnil in opazil, daje bil stari "Šercer" z rafalom presekan od desne rame prek srca skoraj do pasu (...)"²⁴

V spomin padlim tovarišem je Leo Svetek - Zorin, sestavil tole pesem:

Gluha izdajalska noč. Nobena zvezda
ne gori.
otožno je v narave snežnem templju...
opolnoči.

Še cesta, ki se vije zasnežena
pod goro.
ni danes zvesta, zanesljiva ti vodnica
skozi temo.

**Nocoj povsod zahrbtna, nenasitna nate
smrt preži.
nocoj povsod obraz skrivnostni groze
v te reži.**

Hal Kakšen ples peklenski se nocoj je
razdivjal,
kot da sprostile so se temne sile
sred planjav.

Šli ste po cesti, v temo tipajoč,
nič hudega sluteč. Premišljevali
ste v sebi bogvekaj in tiho v mislih
nekje ste daleč, daleč vasovali

in niste vedeli, da v trni zlovešči
oči morilske že na vas prežijo,
da smrtonosne puškine cevi
negibno, nemo v vas strmijo

Še par korakov...Streli...Joj prejoj,
na mladih prsih rože so cvetele
krvavordeče, kakor mak v poljani,
in v belem snegu so se razplamtele.

Nekje zastokala je v spanju mati,
nekje dekle Je bridko zaihtela:
joj, fant moj dragi, kaj so ti storili,
da rdeča roža ti iz prs je vzcvetela!

Že svita se. Na vzhodu zlata zaija
se prižge.
prav rahlo, rahlo mi poljubi rože
rdeče vse.

Glej, tujec, ki po naši lepi zemlji
hodil boš,
povsod, povsod boš našel temnih
rdečih rož,

kot svet simbol, kot pretežak spomin
vseh naših ran,
krvi rdeče, ki prelil jo Je slovenski
partizan,
da nam v svobodi sine naš veliki dan! ²⁵

Čeprav so Nemci v tem celodnevem boju imeli veliko premoč,
razmerje sil je bilo 1:3 v njihovo korist, in tudi obilno podporo
topništva, partizani pa ne, so doživeli hud poraz. Padlo je 24 sovražni-
kov ali štirikrat več kakor partizanov. Takšno je bilo najbrž tudi
razmerje ranjenih.

Po vrnitvi v Fužine se Nemci tam niso več zadrževali. Dne 28. decembra zjutraj so kraj zapustili in odšli v Zlobln. Izpraznili so tudi nekaj kilometrov lužno ležeče naselje Lič, ki so ga zasedli takrat, ko so prišli v Fužine. Odhod iz kar dveh pomembnih postojank so nekateri pripisovali nenehnemu pritisku 2. bataljona Ljubljanske brigade na ti postojanki.

Po odhodu Nemcev iz Fužin je kraj zasedel 2. bataljon. Takoj je začel rušiti ceste in utrdbe, ki so jih zgradili Nemci, ukrenil pa je tudi vse potrebno za popravilo električne centrale in priklop električnega toka za kraje, ki so jih nadzorovali partizani.²⁰

Pri naselju Benkovac ob cesti Fužine - Zlobln so takoj postavili v zasedo vod z dvema puškomitraljezoma. Čez dva dni, bilo je 30. decembra. Je v vas prišlo kakih 40 sovražnikovih vojakov. Zaseda jih je takoj napadla; po kratkem boju sta dva sovražnika padla, dva pa sta bila ranjena in Nemci so panično zbežali. S seboj so odnesli ranjenca, zaseda pa jih je zasledovala vse do njihove postojanke. Vendar so med begom Nemce ščitili z ognjem topovi in minometi iz Zlobina.²⁷

6. Boji okrog Zlobina, Hreljina in Plas

Med kratkim zatišjem ob novem letu in prve januarske dni, ko je prihajalo do prisrčnih stikov med borci in domačini na novoletnih prireditvah in zborovanjih, ki so jih enote povsod uprizarjale, so se nadaljevale priprave za nove akcije.

Osemnajsta divizija se je navkljub zelo neugodnim vremenskim razmeram pripravljala za akcije čiščenja celinskega obrobnege ozemlja v smereh proti Sušaku, Kraljeviči in Crikvenici. Možnosti za to so bile spričo šibkosti okupatorjevih postojank v Hrvaškem primorju ugodne. Te akcije so imele večkratni namen. V prvi vrsti naj bi se razširilo osvobodeno ozemlje, ohranila taktična prednost ob morebitnih poznejših sovražnikovih poskusih, da bi vnovič vzpostavil prometne poti in zveze do reke Kolpe, zavarovale pa naj bi tudi operacije enot 4. hrvaškega korpusa, ki so se pripravljale za uničenje sovražnikovih postojank v Oštarijah in v Ogulinu.

Čiščenje v smeri proti Kraljeviči naj bi se začelo z napadom Ljubljanske brigade na sovražnikovo postojanko Zlobin, proti Sušaku pa z napadom Levstikove brigade na letališče v Kikovici na Grobničkem polju.²⁸

Med pripravami za napad na sovražnikovo postojanko Fužine so se proti morju premaknili vsi brigadni deli. Prvi bataljon je zapustil Sunger in se nastanil v Fužinam, tja je prišel tudi štab brigade, 2. bataljon se je premaknil v Lič, 3. bataljon, ki je po ukinitvi četrtega zasedel Lokve, pa se je utaboril v vasi Vrata.

Severno od Ljubljanske, v Mrzli Vodici, se je pripravljala Levstikova brigada za napad na letališče v Kikovici, vzhodno, na območju Ljubošina - Trboviči - Brezova poljana, pa je 9. brigada nadzorovala sovražnikovo posadko v Ogulinu ter zapirala smeri proti postojanki Nere tiče, na katero so pripravljale napad združene slovenske m

Skupina borcev ljubljanske brigade v Sungerju na novo leto 1944. Od leve Konrad Oroim (s povojem), Tea Lederer, Franc Šenica - Frenk pomočnik političnega komisarja 3. bataljona, kurir Slavko, Savo Mlekuž - Branko, AolziJ Kusold.

hrvaške enote. Ko se Je brigada razvrstila na novem območju, so priprave za napad na postojanko Zlobln stekle.³⁹

Postojanka v Zlobinu Je bila s sosodnjima postojankama Plase In Hreljln organizirana kot enotno oporišče, močno utrjeno In ograjeno s 3 metre visoko žično oviro, zavarovano z minskimi polji. Njena posadka Je bila številčna. Imela Je kakih 800 mož, večinoma Nemcev Iz 162. "turkestanske" divizije in nekaj ustašev. Bila Je dobro oborožena. Poleg številnega in na gosto razporejenega avtomatskega orožja okrog postojanke Je imela tudi 4 tankete, top in 4 havbice kalibra 105 mm ter 3 minomete.

Skozi Plase In Hreljln Je tekla asfaltirana cesta, ki je območje oporišča povezovala s Sušakom. Ker se ceste ni dalo **dovolj** razrušiti, je grozila nevarnost, da bi lahko v primeru napada hitro posredoval sovražnik iz Sušaka. V štabu divizije so med pripravami to nevarnost imeli pred očmi. Ugotovili so, da Dl bila lahko manjša, če bi vse tri postojanke napadli ob istem času, vendar tega niso mogli storiti, ker toliko sil niso imeli na voljo. Ugotavljali pa so, da bo nevarnost manjša zaradi hkratnega napada Levstikove brigade na letališče v Klkovlcl. ki je bilo od Zlobina oddaljeno samo 9 km.

Po temeljitih pripravah In zbranih obveščevalnih podatkih se Je napad začel 4. januarja 1944 zvečer. Pred začetkom akcije je prišel v

Štab brigade komandant divizije na sestanek, na katerem so temeljito razpravljali o vseh vprašanih izvedbe napada.

Postojanko so neposredno napadle Stiri čete, ves 3. bataljon in 1. četa 1. bataljona, podpirala pa Jih Je topovska baterija iz 9. brigade, kije imela gorski top kal.75. mm in protitankovskega kal. 47 mm. Prvi bataljon brez 1. čete in 2. bataljon pa sta bila v zasedah okrog posto* Janke in sta varovala hrbet napada/očim enotam. Ko je 2. bataljon dne 4. Januarja popoldne odšel iz Liča na zavarovanje. Je pri železniški postati Zlobin padel bataljonski obveščevalni oficir Vinko. Bil je izreden obveščevalec, dober tovariš in pogumen borec.

Na začetku je bil napad uspešen. Napadajoče čete so pregnale Nemce iz dveh bunkerjev in treh utrjenih hiš, s protitankovskim topom so razbili neko poslopje ter uničili nemški hitrostrelni top. Čez nekaj časa Je Nemcem uspelo omejiti prodor partizanov. Prva četa 1. bataljona le zavzela enega od obeh osvojenih bunkerjev, vendar ga Je nenaoma brez potrebe in dovoljenja vodstva napada zapustila in se umaknila. Nemci so to opazili, zavzeli dominantno točko, odkoder so spričo viharja In snežnega meteža, ki je zastiral vidljivost, presenetili protitankovski topniški oddelek, enega topničarja ubili, tri ranili in orožje zaplenili.

Po tem dogodku so napadajoče čete še nekaj časa vzdržale na položaju, potem so se morale umakniti v svoja izhodišča.³⁰

Komandant 3. bataljona, ki Je bil s svojimi borci med prvimi v enem od zavzetih bunkerjev, ugotavlja, da Je bil prehud mrzav kriv ker Je napad le delno uspel. Temperatura, je bila 30 stopinj pod ničlo, zato je orožje zmrznilo In ni delovalo. Snežni zameti so bili tudi do 3 metre visoki, konji, ki so vlekli vozove In topove, so se vlekli takorekoč po trebuhu in so se premikali le z največjimi težavami. Vsa okna so bila zamrznjena do vrna, medsebojno pogovarjanje skoraj ni bil mogoče, ker so imeli borci ustnice dobesedno trde. Borci, ki so napadali, so prišli v postojanko malodane brez odpora, ker te bil sovražnik v zaprtih toplih bunkerjih In prostorih In napadalcev skoraj ni opazil.³¹

Vremenske razmere tiste noči opisuje tudi pesem brigadnega pesnika, že omenjenega Lea Svetka - Zorina:

V SNEŽNEM VIHARJU

Bele snežne zavese
z blazno, silno brzino,
v plesu se divjem pode,
solzne oči ti slepijo,
grizejo lica premrla,
spodnašajo trudne noge.

Danes si človek in Bog
zreta naravnost v oči
sredi narave togotne,
besno zdivjale nocoj
sproščene svojih verig
neznane so sile strahotne.

**Padajo konji, 11 ud le
-nemočne, šibke Silke,
pod sunki viharja zbesnelega,
trga se, znova se spaja
črna veriga iludl
sredi polja zfedenelega.**

Razbičal pekel Je nocoj
svoje podzemske moči,
da v snežnem viharju rjovijo...
A gori ozri se v nebo,
skozi polnočno temo
spokojno zvezde žarijo....

V boju tega dne se je s pogumom in požrtvovalnostjo posebej odlikovala Silva Legiša desetarka 3. čete 3. bataljona. Na izpostavljenem kraju je omahnil neki borec. Nihče se mu ni mogel približati, ker so okrog njega na gosto švigale sovražnikove svinčenke. Tovariši so omahovali, saj bi poskus, da bi ga kdo rešil, pomenil skoraj gotovo smrt. Tedaj pa je to storila Silva, Čeprav sapia ranjena, se je splazila k ranjencu, ne meneč se za nevarnost in preziraje smrt, ter ga srečno zvlekla v kritje. Za to dejanje Jo Je štab brigade posebej pohvalil.³²

V poznejši preiskavi v štabu divizije so krivdo za izgubljeni top pripisali komandantu brigade, kajti čeprav je bil pri topu, ni pravočasno ukazal posadki, da bi ga umaknila. Štab divizije ga je za to kaznoval z ukorom. Poglobljena analiza pozneje v štabu brigade pa Je dognala, da je bil za izgubo topa pravzaprav kriv komandir 1. čete 1. bataljona, ker je brez posebne potrebe in dovoljenja vodstva napada zapustil osvojeni bunker. Postavili so ga pred vojaško sodišče in ga kaznovali z odvzemom položaja ter z dveletnim prisilnim delom po vojni.”

Navzlic temu višja poveljstva celotne akcije niso ocenila negativno, čeprav postojanka ni bila uničena. Upoštevali so izredno težke okoliščine, v katerih so jo enote izvajale.

Štab Ljubljanske brigade je mnogim borcem in borkam, ki so se v tej akciji posebno izkazali, izrekel pohvale in priznanja.

Iz 3.čete 3. bataljona so bili pohvaljeni komandir Jože Glavan, ki je s svojo četo zasedel bunker ter Je med akcijo kljub hudemu sovražnikovem ognju pokazal veliko samoiniciativnost in požrtvovalnost. Komisarka Nežka Mule je ostala pri svoji četi skoraj popolnoma bosa in je med bojem bodrila tovariše. Mitraljezec Ferid Demirovič - Feri in njegov pomočnik Franc Vidmar, oba skojevca, sta prerezala žično ograjo okrog bunkerja in ga v jurišu zasedla.

Posebne pohvale sta bila deležna namestnik komandirja Vladimir Verhek in politični delegat Ibro Balraktarevlč, ki sta med najhujšim sovražnikovim topovskim in mitralješkim ognjem prenesla ranjenega tovariša v ambulanto, Alojz Erman in Bogomir Mrzlorok pa zato, ker sta pri umiku iz bunkerja odnesla krampe in lopate. Posebno je bila pohvaljena tudi skojevka desetarka Silva Legiša, kije kljub temu, da

Je bila sama ranjena in je bila **pod** ognjem **sovražnikove strojnice**, odvelkla na varno ranjenega tovariša.

Iz 2. čete sta bila pohvaljena namestnik komandirja **Anton Skubic** in desetar Egon Legisa, ker sta se sama prijavila **za najbolj nevarno** izvidniško patroljo.

Iz 1. čete pa sta bila pohvaljena politični komisar Henrik Škrbine in bolničar Vlasto.

Štab brigade Je Izrekel pohvalo tudi vsem starešinam in borcem 2. bataljona, ki so kljub Izredno hudemu mrazu burji in snegu vzdržali brez nrane na položaju pred Zlobinom dva dni.³⁴

Po tem prvem delno uspelem napadu na postojanko Zlobin Je brigada ostala v neposredni bližini postojanke vse dni januarja. Štab brigade je bil v Vratih, kamor Je prišel tudi 2. bataljon. Prvi je zasedel Fužine, tretji pa Lič in Je tam ostal do 7. januarja. Potem ko Je Levstikova brigada odšla nazaj v Slovenijo, saj se je pripravljala na ponoven napad na Kočevje, se Je 3. bataljon premaknil v Mrzlo voalco, ena njegova četa pa je odšla v G. Jelenje.

Okrog postojanke so noč in dan drdale strojnice in treskale mine ter granate. Bataljoni so kljub hudemu mrazu in neprestanemu sneženju pošiljali patrolje in zasede, ki so se, večinoma ponoči, vtihotapljale v neposredno bližino sovražnikovih bivališč ter med njegovimi stražami in obhodilci sejale zmedo, prelah in smrt.

Že v noči s 7. na 8. januar 1944, drugo noč po napadu na postojanko, se bojna patrolja 1. bataljona približala postojanki in se tam z bombami in strojnimi spopadla z Nemci. Čeprav mrtvi niso ostali na bojišču. Je sovražnik imel nekaj izgub, saj so v snegu ostali vidni krvavi madeži. Ko se je patrolja umaknila, so na postojanko izstrelili 6 min iz minometa, a bi sovražnike vznemirjali, Nemci pa so odgovorili s ognjem svojih topov, ki ni povzročil nobene škode.

V noči z 8. na 9. januar Je napad na postojanko Zlobin demonstriral 2. bataljon. Borci so se postojanki tiho približali, presenetili stražarja in ga ubili. Ko Je potem iz postojanke prišla pomoč, so ubili še tri sovražnikove vojake, nekaj pa so jih ranili in se brez izgub vrnili nazaj v Vrata, čeprav so jih Nemci ves čas obstreljevali s topovi in minometi.

Naslednjo noč Je isti bataljon poslal v zasedo blizu ceste med Zlobinom in Plasami en svoj voja. Okrog 20. ure je po cesti nič hudega sluteč prišla manjša skupina sovražnikovih vojakov. Ko so se približali zasedi, so borci nenadoma udarili po njih ter dva Nemca ubili in več ranili. Na napad Je posadka iz Zlobina tudi tokrat odgovorila s topniškim in minometnim ognjem, zadela pa ni nikogar in se je zasea brez izgub vrnila v svoje nastanišče.

Dne 13. januarja Je na železniško progo Sušak - Zlobin, med postajama Škrljevo in Ponikve, postavil zasedo 3. bataljon. Okrog 10. ure Je prisopihal vlak. Ko je lokomotiva pripeljala na nastavljeno mino, so jo minerji sprožili in lokomotivo pognali v zrak, borci pa so vlak napadli s strojnimi. Med potniki, vojaki in civilisti. Je nastala panika, brezglavo so začeli skakati iz vlaka in bežati, strojnice pa so jih kosile. Padlo je nekaj Nemcev, med njimi tudi nekaj ljudi oblečenih v civilne obleke; trije nemški vojaki, dva nemška poančirja in en Rus so se

vdali. V zaplenjenem vlaku so borci dobili dve puški, hitrostrelna pištola in najrazličnejša živila, ki so bila namenjena posadkam v Zlobinu, Plasah in Hreljinu.

Vojak ruske narodnosti se je takoj javil za vstop v partizane, medtem ko je oba Nemca pozneje štab divizije ponudil v zamenjavo. Zahtevali so, da jim Nemci vrnejo v bojih okrog Fužin ujeto partizanko Vesno ter ranjence, ujete na Mokrecu med veliko nemško ofenzivo. Nemci so predlog sprejeli, vendar so za zamenjo ponudili neke neznane ljudi. Ponudbo je štab divizije zavrnil in poslal seznam tovarišev iz aivlzije, ki naj bi jih dobili nazaj. Nemci so potem obljubili, da bodo zahtevane osebe vrnili, ni pa podatkov o tem, kako so pozneje problem razpletli.^M

Zvečer tega dne je 2. bataljon ponovno poslal v bližino Zlobina zasedo. Iz postojanke je prišla patrulja devetih mož. Ne da bi kaj opazili, so se približali zasedi na kakih 100 metrov, tedaj pa so borci odprli hud ogenj po patrulji, 7 njenih članov zadeli, medtem ko sta dva zbežala. Iz postojanke seje usul hud ogenj iz pušk in strojnic, tako da borci padlim sovražnikom v brisanem prostoru niso mogli pobrati orožja, ampak so se morali naglo umakniti; izgub niso imeli.

Uspehi v spopadih s sovražnikom med obleganjem postojanke v Zlobinu, ko so borci brez lastnih izgub uničili 18 sovražnikovih vojakov, še več pa ranili in 3 ujeli, so močno dvigali njihovo moralo. V nemajhno oporo in zadoščenje so jim bili tudi vse pogostejši preleti zavezniških letal. Zavedali so se, da letala vse huje bombardirajo sovražnikova industrijska in vojaška središča v rajhu in njegove baze na okupiranih ozemljih. Dne 7. januarja je nad položaji brigade letelo kakih 60 bombnikov, ki jih je spremljalo 12 lovcev, čez tri dni pa še 120 bombnikov, ki so v valovih tolkli po sovražnikovih objektih v Sušaku in Reki. Nemško protiletalsko topništvo je iz svojih oporišč streljalo na letala, zadelo pa ni nobenega.

7. Drzen nočni vpad v postojanko Hreljin

Nemški vojaki tuje narodnosti so vse pogostejše bežali k partizanom. To so bili zlasti možje ruske in mongolske ter pripadniki drugih narodnosti Sovjetske zveze, ki so jih Nemci, ko so jih zajeli, vtaknili v svojo vojaško suknjo. Glavni štab NOV in PO Slovenije je dne 15. decembra 1943 zato poslal enotam posebno navodilo o ravnanju v takih primerih.

Navodilo poudaja, da je treba izkoristiti vse možnosti in mobilizirati vse sile, ki bi lahko okrepile stike s takimi vojaki v nemških postojankah. To naj bi bila predvsem naloga obveščevalne službe v tesni povezavi s političnimi organizacijami na terenu.

Z vojaki, ki bi zapustili sovražnika in prišli v partizanske vrste, pravi navodilo, je treba ravnati korektno in jim od prvega dne posvečati vso pozornost. Vključiti jih je treba v enote in jim dati možnost, da se bojujejo proti okupatorju. Računati pa je treba tudi z možnostjo, da se v vrste prebeglih lanko vtihotapijo sovražnikovi vohuni, agenti in saboteji. Glede tega je ves čas potrebna previdnost, ne sme pa se pretiravati z nezaupanjem.

Oficirjem naj se omogoči, da dokažejo svojo iskrenost, poštenost in sposobnost, najprej kot borci, potem pa se jim hitro omogoči napredovanje.

Prebegle Je treba uporabiti tudi za to, da pomagajo propagandistom sestavljati letake in druge pisne materiale v jezikih, ki jih razumejo vojaki v sovražnikovih postojankah. Propaganda za prebege v partizane mora biti naravnana tako, da spodbudi prebežnike, da prinesejo s seboj orožje, v postojankah organizirajo sabotaže, pred odhodom pa pobijejo nemške vojake, zlasti oficirje.

Tega navodila se Je poveljstvo Ljubljanske brigade ves čas bivanja v Gorskem Kotarju v celoti držalo. Ko so obveščevalci ugotovili, da so v zlobinski postojanki med nemškimi vojaki tudi vojaki ruske narodnosti, so se s pomočjo političnih delavcev zlobinskega okrajnega komiteja takoj povezali z njimi.

Vzpostavljanje stika z nemškimi vojaki ruske narodnosti je opisala brigadna sekretarka SKOJ Majda Šilc v divizijskem časopisu Naša pest v sestavku Kadar sovražnik spi. "(...) V mraku so prišli po nas štirje aktivisti domačini, ki so se pred nekaj dnevi povezali z zaupnikom ruskih vojakov, nahajajočih se med Nemci v Hreljinu. Z nami so bili komandant Jaka (Rojšek), obveščevalec in tolmač. Sešli smo se v hiši, od katere Je bila sto metrov daleč nemška straža. Prišel le zaupnik ruskih vojakov, rdečearmejec poročnik Dimitrij Gavrillov. Slehera prevara Je bila izključena, imel Je Upičen črkezki obraz. Pogovarjali smo se s pomočjo tolmača. Gavrillov je poročal: od 60 tovarišev, da jih le pridobil 20, za več ni bilo časa. Bo kaj orožja? smo ga vprašali. Vsega ~~do~~ nekaj. Tukaj Je topniška postojanka. Topovi so pretežki, da bi jih samotez odvlekli. Bo pa precej pušk, lahkih mitraljezov in municije. Potlej smo se dogovorili, da naj bi akcija stekla ponoči med 22. in 23. januarjem 1944. leta."³⁹

Nemška posadka v postojanki Hreljin je štela kakih 300 mož. Pripadali so 162. "turkestanski" pehotni diviziji, kije v začetku januarja na odseku Sušak - Crikvenica zamenjala 194. polk 71. nemške pehotne divizije. V svoji sestavi Je imela baterijo štirih havbic 105 mm, večje število strojnic in nekaj minometov.

Napada na postojanko okupator ni pričakoval, ker je bila s postojankama Plase in Zlobin organizirana v enotno obrambno območje in Je bila od vseh treh - na robu goratega sveta - najbolj odmaknjena in s tem tudi zavarovana.

Za vdor v postojanko je štab brigade določil 1. in 2. bataljon, medtem ko Je tretji dobil nalogo, da z eno četo demonstrira napad na Zlobin in s tem veže zlobinsko posadko, dve četi pa ostaneta v brigadni rezervi.

Oba bataljona, določena za neposreden napad na postojanko, sta svoja nastanišča zapustila 22. januarja popoldne. Vodil ju je komandant brigade Franc Rojšek-Jaka. Ko so se razvrstili v pohodno kolono, so v lepem, jasnem, vendar zelo hladnem vremenu šH skozi vas Benkovec, potem pa po dolini potoka Lepenica zavili proti grebenu Tuhobič (k. 109). Severozahodno od Tuhobiča so obsli k. 959, nadaljevali pohod proti jugu mimo Plasin (k. 813) in čez Meč (k. 756) do Obešenjaka (k. 703) ter tja prispeli ob 17³⁰ uri.

Po prihodu na ObeSenjāk (k.703) so 1.Četo 1. bataljona poslali na črto Meja I Gal, 2.četo 1. bataljona pa pred postojanko Plase v zavarovanje akcije.

Na prvem sestanku s poročnikom Gavrilovim na katerem so določili dan napada, so se dogovorili za drugi sestanek, ki naj bi bil neposredno pred napadom ob 18. uri v postojanki sami. Sestali naj bi se komandant brigade, oba komandanta bataljonov in eden od vojakov, ki bi ga poslal Gavrilov, da bi opredelili vse podrobnosti akcije.

Toda sestanka ob dogovorjeni uri ni bilo. Onemogočila gaje nemška motorizirana kolona 114. nemške lovske divizije, dolga kakih 14 kilometrov, ki je odhajala v Italijo. Ta divizija je že v začetku januarja zapustila Dalmacijo. Sla je prek Obrovca na Gospič, od tam pa 18. januarja prodrla v Otočac. Drugo Jutro Je nadaljevala premik skozi Senj in Novi ter ob obali skozi Crikvenico na Reko, potem pa konec januarja odšla skozi Trst v Italijo.⁴⁰ Osem tankov Je prišlo v Hreljln, se tam zadržalo do 21. ure, potem pa nadaljevalo pot proti Sušaku.

Ko so se tanki umaknili so se borci razdelili na več skupin, vdrli v postojanko in napadli sovražnikove vojake v hišah, kjer so bivali.

Prva skupina petih borcev, je pod vodstvom nekega hrvaškega parUzana vdrla v konjski hlev. Konjev v hlevu ni bilo, pač pa 17 vojakov sovjetske narodnosti in en Nemec. Sovjetski vojaki so poskušali bežati, toda borci so jih ujeli in odpeljali na določeno zbirališče. Nemca pa so ustrelili, ker se Je, čeprav je bil samo v spodnjem perilu, uprl In uporabil pištolo, ki JoJe imel med spanjem z vrvico obešeno okrog vratu ter vodnika skupine nudo ranił v nogo.

Drugo skupino je vodil komandir 3. čete 2. bataljona. Naskočila ie hišo, v kateri sta spala dva nemška podoficirja. Ženska, kije prebivala v hiši in so jo poklicali, da bi odklenila vrata, je Nemca pred tem opozorila, da so pred hišo partizani in skupina se je z njima zapletla v boj. Zbudili so se Nemci tudi v drugih nišah in od povsod začeli streljati ter metati ročne bombe, pa se je skupina morala umakniti.

Tretja skupina, vodil Jo je brigadni obveščevalec, Je imela več uspeha. Vdrla je v hišo kjer so bivali trije Nemci in večje število vojakov sovjetske narodnosti, v spopadu so tri, ki so se uprli, ustrelili, en Nemec je zbežal, vse druge pa so odpeljali na zbirališče. Med potjo je še eden od obeh ujetih Nemcev poskušal zbežati in je bil na begu ob življenje.

Skupina borcev, ki jih je vodil organizator pobega se je potihoma približala položaju havbične baterije. Gavrilov je nemoteno stopil k nemškemu stražarju, ker ie poznal razpoznavne znake, ga s puškinim kopitom potolkel, druga dva stražarja, oba sovjetske narodnosti, pa sta se takoj vdala in mu potem pomagala razstreliti in uničiti havbice.

Boj po postojanki je trajal do jutra. Posebno sta se izkazala dva vojaka sovjetske narodnosti, Miša in Ivan; s strojnicama sta pokosila več Nemcev, ki so poskušali zbežati iz hiš.

Da ne bi napadalcev presenetila sovražnikova intervencija, ko se bo začelo svitati, je okrog tretje ure komandant brigade dal znak za umik; napadnim skupinam so se pridružile zasede okrog postojanke, potem pa so se z ujetniki vrnili v svoja izhodišča.⁴¹

Napad na Hreljin dne 22. decembra 1943.

Akcij« Je bila Izveden« bliskovito in zelo uspešno, Od tristočlanske posadke le 20 Nemcev padlo, enega pa «o partizani odpeljali s seboj. Postojanko Je zapustilo tudi 29 vojakov sovjetske narodnosti in se pridružilo partizanom. Plen je bil bogat. Dobili so dva nemška mitraljeza, 34 pušk mauser in nekaj pištol. pa tudi 8 parov novih Cevi lev in še več drugega raznovrstnega vojnega materiala in mnogo streliva.

Med akcijo ata se tako kot tudi komandant brigade * s pogumom odlikovala Komandant 1. bataljona Dragoljub Pečanec * Drago in bfigadnl kuhar Lojze Ferčnik. Pečanec Je sam pobil več Nemcev. Imel pa je tudi veliko sreče. V spopadu z nekim oficirjem ga Je zadela sovražnikova krogla iz brzostrelke. Ranjenemu je vseeno uspelo, da Je še tega ustrelil, Lojze Ferčnik pa je vdrl v neko poslopje in sam uatrefil 3 Nemce, medtem ko se mu je več vojakov sovjetske narodnosti vdalo.

Brigada v tej akciji ni imela izgub, Ranjena sta bila le komandant 1. bataljona Pečanec in hrvaški partizan, vodja prve napadalne skupine.

Pobegle nemške vojake sovjetske narodnosti je poveljstvo takoj razdelilo po bataljonih in četah. Hoteli so ostati vsi v eni enoti in imeti svoje poveljstvo, tega pa višji štabi niso dovolili, Bill so preprosti ljudje, vsi pa so bili šolani vojaki v dveh šolah, sovjetski in nemški in zato tudi imenitno vojaško izurjeni. Kaj hitro so se vživeli v nastale razmere in so že drugi dan po hreljnski akciji nastopili na mitingu v VraU, Zapeli so nekaj ruskih pesmi in od številnih poslušalcev poželi prisrčno odobravanje.

8, Proti jnenku

Med boji Ljubljanske brigade na območju Zlobina Je vzhodno od nje 9. brigada ves čas blokirala sovražnikovo posadko v Ogulinu ter se že od začetka januarja pripravljala, da bi skupaj s hrvaškimi enotami postojanko uničila. Po sijajni zmagi 1. brigade 8. kordtinske divizije dne 1. januarja 1944. ki Je razbila postojanko Oštarije ter njeno posadko uničila, je bila pot v Ogulin odprta.

Deveta brigada in brigade 8. divizije, določene za ogulnsko operacijo, so 14. januarja zavzele izhodiščne položaje in ob četrti uri zjutraj čakale na znak za začetek. Toda takrat so namesto znaka dobile od Glavnega štaba NOV in PO Hrvatske povelje. naj napad opustijo« ker so se Ogulinu blizale močne sovražnikove sile.

Iz Karlovca in Zagreba je začela že 13. januarja prodirati proti Ogulinu 392. legionarska divizija; v Gospić je prišla 114. nemška lovna divizija, ki je bila na poti proti Italiji.

Prišlo je do srditih bojov, v katerih so se narodnoosvobodilne čete zaradi sovražnikove premoči morale začasno umakniti in 392. legio* narska divizija, sestavljena iz ustaškega prostovoljskega moštva in nemškega kadra. Je 10. januarja prodrla v Ogulin,

Prodor teh sovražnikovih enot v Ogulin in severno Liko so odgovor* na hrvaška in slovenska vojaška partizanska poveljstva v prvem trenutku ocenila kot priprave za novo večjo sovražnikovo ofenzivo.

Zabila ruč bi strateški klin v osvobojeno Hs hH Ko tarla, Hrvaškega primorja In Like ter okupatorju omogočila ponovno obvia dati prometne poti v teh predelih, ki to /lb partizani trdno držali v svojih rokah. Hitro pa «e je izkazalo, da okupatorjeva operacija ni imela Sirije zasnovanega cilja, temveč samo. a pomoso U4, lovske divizije med njeno potjo na italijansko fronto flauti ozemlje južno In vzhodno od Ogulina.

Po prodoru v Ogulin »o Iz enot okrepMene 392. legionarske divizije seatavili tri bojne skupine, ki so po krajšem počitku v Ogulinu. začele tako) Izvajati akcije čiščenja, Ena od ten skupnine udarna na sever In vdrla v Bosiljevo, drugi dve. eno so imenovali "Sever" In drugo "Jug", pa sta udarili v smerih Jaaenak - Drežntca - Jezerane Brinje In Ogulin - Jezerane * Brinje * Senj,

Dne 23. Januarja je v Jaaenak prodrlo kakih 3000 legionarjev skupine "Sever", imenovane tudi "Resinger" po komandantu 847. polka 392. legionarske divizije. Skupino so sestavljali dva bataljona 847. potka, četa pionirskega bataljona In baterija 392. topniškega polka.⁴⁴

Jasenak Je pomembno cestno krlžišče, približno na polovici železniške proge, ki Iz Ogulina pelje v Novi ob molju. Iz Jasenka pelle dobra cesta proti Mrkopolju In dalje proti Lokvam v središče Gorskega Kotarja, Ve« a Koncentracija sovražnikovih sil na tem izhodiščnem prometnem vozlu, prikladnem za nagle ofenzivne sunke in prodore v samo osrčje osvobojenega ozemlja, je predstavljala veliko nevarnost. Tega se je dobro zavedalo poveljstvo 18. divizije ter naglo ukrepalo. Proti Jasenku sta takoj odšla dva bataljona Tretje In Devete brigade In prvi bataljon Iz ljubljanske brigade, s tem pa se poveljstvo ni zadovoljilo, iemvec \t takoj stopilo v stik tudi s poveljstvom 13. primorsko - goranske divizije, kije tudi poslala enega svojih ba (a ljonv na ogroženo območje.

Prvi bataljon ljubljanske brigade Je od Sel Iz vaai Vrata dne 24. januarja in se Se Istega dne ob 18. uri v pospešenem pohodu približal Jasenau, Zaradi visokega snega pa tudi zaradi sovražnikom) zased, ki so bile razpostavljene ilroko okrog Jasenka. v noči na 25. Januar ni mogel Izvesti nobene učinkovite akcije. Omejil se je samo na ob' fttrelijevanje sovražnika z minometi, »ele zjutraj se mu le uspelo približati Kraju, zasesti ugodne položaje In napasti sovražnikovo kolo-no, ko se je namenila proti Drežnid, Kal prida uspeha pa tudi tokrat ni bilo. Sovražnikove pobočnice, ki so lčilfc glavno kolono in nastopale v strelcih, so uspeh onemogočile.

Ko se borci zvečer niso mogli nastaniti nikjer v bližini Jasenka, se Je bataljon premaknil v Mrkopalj, pri Jasenku pa je pustil močneJSO patroljo z nalogo, da opazuje sovražnika In ga vznemirja.

Bojna skupina "Severje iz Jasenka nadaljevala pohod proti Drežni-cl. Ves čas so jo vznemirjali enote 13. primorsko goranske divizije in bataljoni Prvega hrvaškega partizanskega odreda, v Drežnici le vzpostavila »tik z deli 114. nemike lovske divizije, šojl so se nadaljevali Južno od Drežnice do 28. Januarja, potlej pa sta se v Jrzeranli zbrali obe bojni skupini In do 31. Januarja z dell 114. lovske divizije prodrli v Senj. Po prihodu v Senj so čete 114. lovske divizije, ki so zaostale, nadaljevale pot na Reko, 392. legionarska divizije pa Je vzpostavila postojanke vzdolž ceste Ogulin ■ Brinje * Senj.⁴⁵

Po odhodu 114. nemške lovske divizije so se razmere vzhodno in južno od Ogulina ponovno spremenile. Hrvaške partizanske enote pod poveljstvom operativnega štaba, ki je vodil operacije med sovražno ofenzivo, so s protiučarci prisilile ustaše, da so zapustili nekatere postojanke. 1. brigada 13. divizije pa je vkorakala v Novi.

Operativni štab so dne 30. januarja razpustili in ustanovili novo 35. alvizllo, potem pa so na ukaz vrhovnega štaba formirali 11. korpus, sestavljale so ga 13. in 35. divizija ter enote operativnega štaba za Istro. Operativno območje tega Korpusa je obsegalo Liko, Hrvaško primorje, Gorski Kotar in Istro.

9. Boji brigade do vrnitve v Slovenijo.

Po odhodu 1. bataljona v Mrkopalj se je 27. januarja tja premaknil tudi štab brigade, medtem ko se je štab divizije, ki je bil vse dni po vrbovski operaciji v Mrkoplju, pa se je preselil na sever v Skrad, da bi imel boljšo in hitrejšo zvezo z Glavnim štabom NOV in PO Slovenije. Drugi bataljon je ostal v Fužinah, 3. pa se je iz Mrzle Vodice, ko gaje zamenjal 1. bataljon 2. hrvaškega partizanskega odreda, premaknil v Lokve. Oba bataljona sta se kljub hudi zimi pospešeno pripravljala za obrambo ter minirala in pripravljala za rušenje cesti Zlobin - Lokve in G. Jelenje - Mrzla Vodica.

Čeprav obveščevalna služba ni opazila, da bi sovražnik pripravljale kake večje napadne akcije na osvobojeno ozemlje v Gorskem Rotarju, je bilo upravičeno domnevati, da bo iz bližnjih in daljnih postojank to poskušal, zlasti zaradi zavarovanja transportov 114. nemške lovske divizije in drugih nemških enot, ki so se še vedno premikale ob jadranski obali in hitele proti Italijanski fronti. Dne 29. januarja se je po obalni cesti vlekla kolona kakih 3000 do 4000 mož pehote, naslednji dan pa 15.000 vojakov, 200 avtomobilov in 170 lahkih ter nekaj težkih topov, ki so jih vleкли traktorji in konjske vprege.⁴⁷

Okoliščine so narekovale poostreno budnost, zato so bataljoni kljub mrzli burji in visokemu snegu pošiljali izvidnice in bojne patrulje, ki so bile na nogah tako rekoč dan in noč. Najbolj je bil izpostavljen 2. bataljon. Smer Fužine - Zlobin je nadzoroval podnevi s stalnimi, ponoči pa še s krožnimi patruljami in z zasedami, ki so odhajale v neposredno bližino postojank; nad vasjo Benkovac je bila ena četa sploh stalno v zasedi.

Sovražnikje postojanke Zlobin, Plase in Hreljin držal trdno v svojih rokah. Posadite v njih so se pogosto menjale, opaziti pa je bilo, da so Nemci oblast v teh postojankah postopoma prepuščali ustašem. Zlobinska posadka je konec januarja in v začetku februarja imela 200 do 500 mož, od tega 30 odstotkov Nemcev, v Plasah 60 - 80 mož, od tega 25 Nemcev, v Hreljinu pa od 100 do 500 mož. V vseh treh skupaj so imeli dve bateriji ali celo cel divizion topov.

V operativnem območju brigade je bila najbolj aktivna zlobinska posadka. Pogosto je izpadala iz postojanke in s stalnimi bojnimi in izvidniškimi patruljami poskušala odkriti razporeditev, moč in ognjeni sistem partizanskih enot. Pregnati je hotela 2. bataljon iz Fužin in Vrat, da bi tam ponovno vzpostavila svoje postojanke.

Po udarcu brigade na Hreljin **Je** sovražnik neka] **časa miroval**, potem pa so se njegove bojne aktivnosti nadaljevale. **Dne 26. januarja** je sredi dopoldneva kakih 60 Nemcev in ustašev po uvodnem topniškem obstreljevanju položajev bataljona napadlo 2. četo, **kije bila v** zasedi nad Benkovcem. Borci v zasedi so pravočasno opazili, **da se** približuje sovražnik zato so ga z nenadnim hudim mitraljeskim ognjem nagnali nazaj v postojanko. S seboj Je odnesel 4 ranjence.

Napad so 28. Januarja ponovili. To pot je Iz Zlobina prišlo 150 vojakov. S seboj so vodili 6 mul, ki so nosile dve težki strojnici in dva lahka minometa. Zasedo sta napadli dve sovražnikovi skupini. Prva je šla po glavni cesti Zlobln - Fužine. Ko seje zasedi približala na strelno razdaljo, so borci udarili po njej z vsem svojim orožjem in Jo po enournem boju in medsebojnem obstreljevanju vrgli nazaj v izhodišče.

Drugi skupini Je pod zaščito prve uspelo neopazno priti v vas Benkovec. vendar Jo je tam presenetila bataljonska patrulja in Jo z dobro merjenim strojničnim ognjem pognala iz vasi.

Ko se Je vnel boj pri Benkovcu, je štab bataljona brž posredoval še z eno četo. To pa ni bilo več potrebno, ker je sovražnik, ki Je imel 7 mrtvih in 9 huje ranjenih, bojišče zapustil in se z vsemi mrtvimi in ranjenimi vrnil v postojanko. Četa v zasedi je imela samo enega ranjenca.

Ta dan, dne 28. januarja, je imela boj tudi zaseda 3. bataljona pri G. Jelenju na križišču ceste, ki Iz Mrzle Vodice pelje v Sušak. Iz zasede so poslali naprejpatruljo, da bi nadzorovala cesto in teren. S patruljo sta šla vodnik Fatur in mulovodec Klemenčič, ki naj bi iz nasefja Škrobutnjak prinesla neke stvari. Nazaj grede Ju Je nenadoma napadel sovražnik. Klemenčič je bil ranjen v roko, vendar Je ušel, Faturja pa so zadeli trikrat In ni mogel bežati tako, da so ga ujeli. Ukazali so mu, da mora z njimi, toda ker ni mogel hoditi, so ga ustrelili v glavo in pustili, prepričani daje mrtev.

Opazovalec v zasedi je vse to videl, opazil pa Je tudi eno od sovražnikovih kolon, ki seje pomikala po nasprotnem bregu, in drugo, ki je izvajala obkoljevalni manever. Ker je bila sovražnikova premoč prevelika, je komandir zasede spremenil položaj ter o vsem poročal v štab bataljona. Toda okrepitev, ki so jo takoj poslali iz bataljona, ni bila več potrebna, ker so se sovražniki umaknili nazaj proti Sušaku. Ko se Je v bataljon vrnil ranjeni Klemenčič, so takoj poslali patruljo, da bi poiskala Faturja. Po dolgem iskanju gaje našla še živega, vendar je drugi dan v bolnišnici izdihnil.

Do novega spopada Je ponovno prišlo 30. januarja. Kakih 40 sovražnikovih vojakov iz Zlobina je prodrlo v vas Brdo, kilometer južno od Benkovca. S kote 968 nad vasjo jih Je opazila izvidnica. Videla je, da so se razdelili na dve skupini. Večja je zavila proti Izvidnici, manjša, kakih deset vojakov, pa seje po robu gozda odpravila proti zasedi pri Benkovcu. Izvidnica Je spustila sovražnika v neposredno bližino in ga nato zasula s svinčeno točo. Trije vojaki so padli, medtem ko so drugi zbežali nazaj v postojanko.^{4*}

Operacijo večjih razsežnosU, ki Jo je okupator skrbno pripravljal z doseaaaj opisanimi izvidniškimi akcijami, je začel izvajati zaanji dan v mesecu januarju 1944. Njen pglavitni cilj Je bil osvojiti, pa tudi

zadržati pomembne taktične točke na južnem robu osvobojenega ozemlja v Gorskem Kotarju. Fužine in Vrata.

Dva dni pred tem napadom sta se brigadi priključila dva bataljona I. brigade 13. primorsko - goranske divizije, ki sta začasno izgubila zvezo z drugimi enotami divizije; prišla sta v Sungeje ter bila tam v vlogi rezerve Ljubljanske brigade.

Napad se je začel ob 10³⁰ uri. Po enih podatkih ga je izvedlo 600, po drugih pa 800 sovražnikovih vojakov, ki so prišli iz Zlobina in okoliškim postojank. Proti položajem 2. bataljona so prodirali v treh kolonah.

Prva se je s predhodnico levokrilne kolone, kakimi 80 možmi, spopadla 3. četa z. bataljona, ki je bila v zasedi nad vasjo Benkovac. Ko so borci kolono opazili, so jo spustili na razdaljo najbolj učinkovitega ognja strojnic, potem pa udarili po sovražnikovih vojaki z vsem svojim orožjem. Presenečeni napadalci so se zmedli in se začeli v neredu umikati, ne da bi se splon upirali. Padlo je 7 njihovih vojakov.

Ko so uredili vrste, so napad ponovili v dveh kolonah. Prva je **Ala** še **enkrat frontalno** proti zasedi, aruga pa Ji je z obkoljevalnim **manevrom poskušala** priti za hrbet. Sovražnikov manever je opazil vodnik **čete Albin**; s strojničnim ognjem je opozoril svoje na nevarnost, **sovražnika** pa zadržal toliko časa, da se je lahko četa premaknila na **ugodnejši** položaj.

Medtem je komandant bataljona od patrulje, poslani v Llč, dobil sporočilo, da prodira iz Zlobina proti Fužinam aruga močnejša kolona, kakih 200 mož. Takoj mu je bilo jasno, da gre za napad večjih razsežnosti in je temu primerno tudi ukrepal. Na višino na Fužinami je nemudoma poslal dve močnejši patrulji, da bi nadzorovali dogodke na levem krilu bataljona, za njima je na hrib Plase, levo od ceste vrata - Fužine, odšla 1. četa in se razvrstila na ozkem in strmem pobočju, ki sta ga sekali cesta in železniška proga. 2. četa je zasedla položaje na k. 826., brigadni minejrl pa so minirali cesto Vrata - Fužine, če bi Nemci prodirali po njej s tanki. O nastalem položaju je takoj poslal tudi sporočilo v s tab brigade v Mrkoplju.

Ko je komandant brigade dobil sporočilo. Je ukazal komandantu 3. bataljona v Lokvah, da pošlje 2. bataljonu na pomoč dve svoji četi, komandantu 1. brigade 13. primorsko - goranske divizije v Sungrju, pa da pošlje eno.

Do 12³⁰ je sovražnik svoje sile popolnoma razvil. Proti položaju 2. bataljona na črti Plase - k.826 - Benkovac, so nastopale tri kolone: prva iz gozda severno od vasi Llč. druga od Vrela in tretja skozi vas Benkovac.

Najnevarnejša le bila tista, kije prihajala po v tistem zimskem času zamrznjenih Jarkin močvirja potoka Lčanka. Branilcem pri Vratih bi lahko prišla za hrbet, lahko pa skozi gozd tudi do Sungerja in dalje proU sedežu brigadnega poveljstva v Mrkoplju, kar je bil najbrž tudi končni cilj te kolone. Da bi nevarnost preprečili, je 1. četa svoje levo krilo premaknila vse do gozda ter sovražnika tam napadla prej, preden je začel grožnjo tudi uresničevati.

Rafali so drdrali z vseh strani in silovito odmevali po gozdu. Spodaj na cesti so zagrmlele tudi mine, ko so nanje zavozili tanki. Najbolj srdit boj se je bil na kopastem, z grmičevjem poraslem hribu Plase.

Boj je dosegel vrhunec ob 13⁰⁰, ko sta obe strani izkoristili moč vsega svojega orožja in sta bila oba nasprotnika v toči svinčenih izstrelkov in železnih drobcev bomb, granat in min.

Ob dveh popoldne je sovražnik vdrl v Fužine. Čeprav so bili borci bataljona napadeni s treh strani, so se tudi zdaj trdovratno upirali in se niso dali niti za ped premakniti z vzpetine. Nemci pa so pritiskali vse huje. Mrtve in ranjene so sproti umikali v zaledje, v naskok so pošiljali nove napadalce, ki so na levem krilu prihajali tudi že na 50 metrov od strelne črte bataljona. Nevarnost, da borci kljub vsemu le zrinejo v dolino, je bila vse večja.

Takrat pa so se okolilčine nenadoma spremenile. Iz Lokev, oddaljenih 10 km od spopada, so pritekli borci dveh čet 3. bataljona, iz Sungeja pa borci ene čete 1. brigade 13. primorsko - goranske divizije. Vrste branilcev so se podvojile in silovitost sovražnikovega napada je oslabila. Ob petih popoldne je sovražnik še enkrat Juriša! in poskušal pregnati partizane z njihovih položajev, potem pa je njegov pritisk popustil.

V prvem mraku so naskočili partizani in Jurišali. Po presenečenih sovražnikovih vojaki so udarili z bombami in puškinimi kopiti ter jih po krajšem odporu pognali v panični beg nazaj v izhodišča; borci so jih gonili vse do njihove postojanke. Ko so zapuščali Fužine, so zažgali občinsko poslopje in leseno vilo nad naseljem.

O tem, kako so domačini iz vasi Vrata doživljali najhujši sovražnikov naskok, je v knjigi Dnevnik partizana ohranjen naslednji lep droben spomin: ⁸⁰(...) Nenadoma sem zagledal ob sebi mladenko - domačinko iz Vrat in potem še dve. Vse so objokane prosile; "Neda! Jdruže da nam dodu Švabe!", z eno roko si je brisala solze, z drugo pa je odgrnila prtček s košare, v kateri nam je prinesla pečenega krompirja in nekaj koščkov suhega mesa. "Umakni se in bežir sem ji zakričal, kajti mine in krogle so na gosto frčale nad našimi glavami. Toda strah, ki so ga izražale njene oči ni bil strah pred krogli." ⁸⁰

Udeleženec tega boja, Marko Vrhunec pa je v svoj dnevnik zapisal: "Ko smo po trdi temi noči zapustili s krvjo branjene položaje, so nas hrvaški bratski vaščani pričakali z večerjo, suhim mesom, mlekom in kruhom ter nam s to svojo pazljivostjo povedali vse, kar so čutili oni in mi. vse kar prinese uspešna, osira borba pravičnemu borcu za svobodo." ⁸¹

Po podatkih, pozneje zbranih iz Izjav prebivalstva, je napadalo 600 ali celo 800 vojakov - Nemcev in ustašev. Ker se je v začetku 2. bataljon branil sam, imel je le 150 mož. Je bilo razmerje sil 1:4-5, s zelo ugodno za sovražnika. Ko so v boj posegle tri čete iz rezerve - dve iz 3. bataljona in ena iz 1. brigade 13. divizije, pa se je razmerje bistveno spremenilo in to tudi zagotovilo partizansko zmago.

V tem neuspešnem sovražnikovem poskusu, da bi pregnal Ljubljansko brigado iz Fužin in Vrat, je padlo 37 njegovih vojakov, še več pa buo težje in lažje ranjenih. O brigadnih izgubah ni točnih podatkov.

Petnajstdnevno poročilo štaba brigade in po nlem povzeto poročilo Štaba 18. divizije Glavnemu štabu NOV in PO Slovenije navaja enega mrtvega in dva ranjena. Padel naj bi mitraljezec Lojze Skalja, ranjena pa naj bi bila Jože Glavan, četni komandir 3. bataljona, in neki borec iz 2. bataljona. Bratož v svojem dnevniku navaja 3 mrtve in 13 ranjenih borcev.

Za pogum, požrtvovalnost, borbenost in disciplino v boju je štab Ljubljanske brigade dne 7. februarja v svojem dnevnem povelju izrekel pohvalo vsem borcem in funkcionarjem 2. in 3. bataljona. Povelje so pred zborom prebrali v vseh enotah.⁵³

Izpad iz Zlobina je sovražnik dne 3. februarja še enkrat ponovil. Kakin 200 njegovih vojakov je ponovno naskočilo 1. četo 2. bataljona, ki je bila v zasedi nad Benkovcem in si je tam, v pol metra globokem snegu uredila položaje in zaklone. Ko so se sovražniki približali zasedi na razdaljo 150 do 200 metrov, so jih borci presenetili z nenadnim gostim ognjem iz strojnic in pušk. Vnel se je hud boj in skoraj dveumo medsebojno obstreljevanje. Nemci in ustaši so na hitro pobirali mrtve in ranjene ter jih spravljali v najbližje kritje. Potlej so bili borci priče, kako je ena od min. izstreljena iz njihovega minometa, padla v skupino kakih 15 sovražnikovih vojakov ter tri ubila, še več pa jih je ranila. Sledil je umik nazaj v Zlobin. Borci so prešteli 11 mrtvih, ki so obležali na bojišču in večje število ranjencev, ki so jih sovražniki odnesli s seboj, ugotavlja divizijsko poročilo. Četa v zasedi pa ni imela izgub.⁵³

Ta napad 3. februarja je bil tudi zadnji sovražnikov izpad iz postojanke Zlobin. Pobudo le potem prevzel 2. bataljon in je vse do 10. februarja vznemirjal posadko z demonstrativnimi napadi.

Ponoči med 5. in 6. februarjem se je postojanki približala ena od čet na kakih 200 metrov ter z nenadnim ognjem iz strojnic in z minami iz minometa zasula strelne line na bližje ležečega bunkerja, kije takoj, ko so ga zadeli rafali, utihnil. Podobne demonstrativne napade so borci bataljona ponovili še 9. in 10. februarja, sovražnik pa je bataljonske položaje ves čas obstreljeval s svojimi topovi.

Boj 2. bataljona s sovražnikovo posadko v Zlobinu je bil tudi zadnji boj tega bataljona v Gorskem Kotarju. Že drugo jutro, dne 11. februarja, je položaje pri Zlobinu zapustil in se premaknil v Lokve. Zamenjala ga je 1. brigada 13. primorsko - goranske divizije.⁵⁴

10. Politična vzgoja in vojaško strokovno usposabljanje in izpopolnjevanje

Vodstva brigade na vseh ravneh so posvečala veliko pozornost političnemu in vojaško strokovnemu usposabljanju in izpopolnjevanju. Za to dejavnost so uporabili sleherno prosto uro, izvajali pa so jo po skrbno pripravljenih načrtih.

Gradivo in navodila za politično delo - bilo je tesno povezano s partijskim - so dobivali od političnega komisariata Glavnega štaba, štaba 7. korpusa in 18. divizije. V štabu divizije pa so organizirali za ta namen poseben tečaj, ki je trajal od 4. do 22. januarja 1944. Udeležila sta se ga po dva politična delavca iz vsakega bataljona.⁵⁵

Načrte za politično delo so sestavljali v Štabu brigade In Štabih bataljonov Izvajali pa na političnih urah po bataljonih, četah In vodih ter na vsakodnevnih debatnih večernih urah v vodih In oddelkih. V decembru 1943 vodnih političnih ur niso imeli zaradi premajhnega številčnega stanja.

Kako obsežno Je bilo delo politične vzgoje borcev, nazorno kaže podatek, da so samo v enem tednu Januaria 1944 imeli 44 vodnih, 46 četnih In 16 bataljonskih političnih ur. čeprav so imeli hkrati tudi pogoste spopade s sovražnikom.

Pouk so izvajali sistematično. Na vodnih političnih urah so *poslušali* predavanja, nato so razpravljali o disciplini, dezertertvu, odnosu do bratskega hrvaškega civilnega prebivalstva, o okupatorjih ter o vlogi domačih izdajalcev in njihovih voditeljih Rupniku. Paveliču. Mihailoviču in Nediču.

Na četnih političnih urah so pogosto govorili o narodni zavesti, o vzrokih za razpad stare Jugoslavije. o nastanku OF in njenem razvoju sred težkega boja z mnogo močnejšimi silami okupatorjev, potem o nastanku NOV in POJ, o Avnoju in Nkoju ter o drugem kongresu KPJ.

Na bataljonskih pa so obravnavali temeljne cilje revolucije, o razlastitvi veleposestev in agrarni reformi, o socialni zakonodaji ter o narodni svobodi in enakopravnosti narodov.

Ko so prišli v brigado vojaki sovjetskih narodov, prebegli iz nemške vojske v Hreljinu, so na političnih urah pripovedovali o življenju v ZSSR in odgovarjali na vprašanja o položaju kmeta In organizaciji dela v kolhozih In sovhozin.

Politični komisarji in borci kulturno - propagandni delavci so moštvo redno seznanjali z dogodki na domačem In drugih vojskovanjskih In v svetovno pomembnih političnih dogodkih, zlasti o teheranski konferenci, kije bila od 28. novembra do 1. decembra 1943.

Borci so bili s tako vsebino dela zadovoljni, kar se je potem pokazalo na večernih debatah, na katerih so želeli slišati še bolj poglobljene razlage tistega, kar je bilo rečeno na predavanjih in v razpravah na političnih urah. Posebno sta Jih zanimali vloga Nkoja v mednarodnem merilu in bodoča ureditev Jugoslavije na federativni In demokratični osnovi.

Redno so tudi poslušali radijske oddaje in brali časopise. Slovenskega poročevalca. Ljudsko pravico. Našo pest, časopis, ki ga Je od časa do časa izdajal štab 18. divizije, ter časopisa Ljubljanski borec in Ljubljanska mladina, ki so Ju začeli tiskati v štabu brigade.

Ne nazadnje so bile predmet politične vzgoje tudi higiena, prehrana in preskrba moštva z vsemi potrebščinami, zlasti z oblačili in obutvijo. Te kategorije dejavnosti so v Gorskem Kotarju imele posebno težo in bile pomembna politična vprašanja. Higiena, ki jo Je bilo izredno težko vzdrževati, je bila eden temeljnih pogojev zdravlja in s tem bojne sposobnosti brigade. Isto velja tudi za prehrano in preskrbo z najnujnejšimi potrebščinami, predvsem oblačili in obutvijo. Prehrana je bila zaradi nerazvitosti območja slaba, obleka in obutev pa zaradi hudo omejenih možnosti preskrbe in zelo slabih vremenskih razmer nedostni. Vse to Je neposredno vplivalo na zavest moštva in bojno moralo.

Naloga politične vzgoje je bila s tega vidika izredno občutljiva. Prikazati je morala objektivno stanje in borcepripravi, kako nujno seje skupaj zavzemati za premagovanje težav.

Na urah vojaškega usposabljanja in urjenja, ki so jih prav tako načrtno izvajali, kadarkoli je le bilo mogoče, se je moštvo izpopolnjevalo in urilo v vojaških spretnostih in uporabi orožja. Zelo pogosto so vadili razstavljanje in sestavljanje orožja, zlasti avtomatskega. V tem pogledu so se morali izuriti do popolnosti in avtomatizma, da bi lahko odpravljali okvare, ki bi nastale med bojem v pogojih hude živčne napetosti.

Praktično so izvajali stražarsko in patroljno službo, postopke ob napadih na utrjene postojanke ter premike med bojem od klitja do kritja. Največ časa pa so porabili za čiščenje in vzdrževanje orožja v brezhibnem stanju.

11. Kulturo-prosvetna in propagandna dejavnost

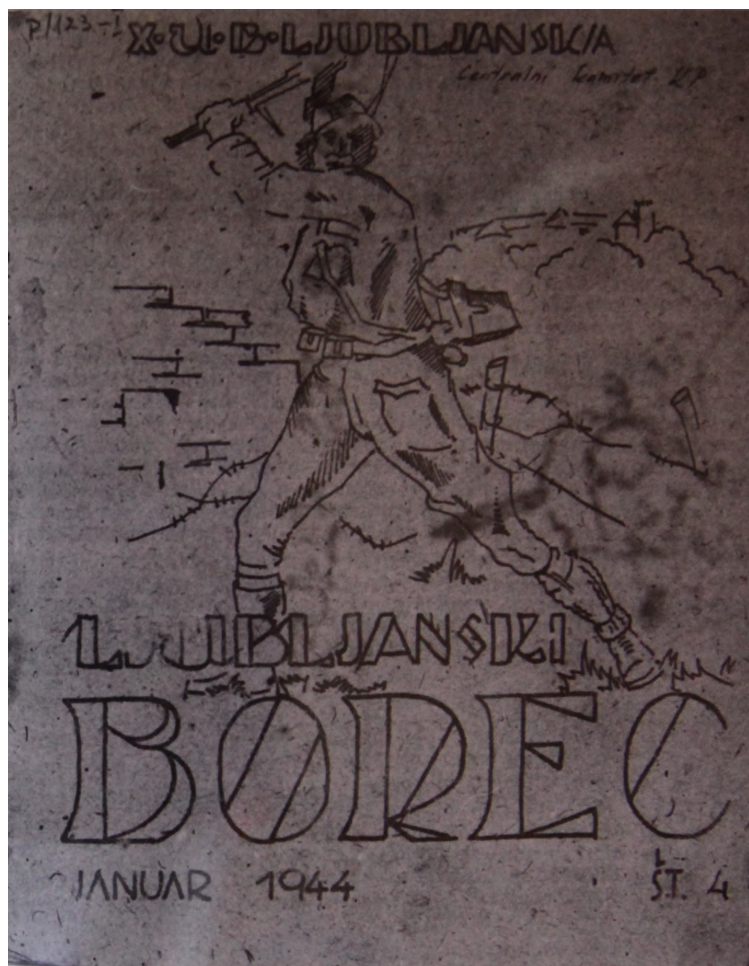
S kulturno - prosvetno delavnostjo in propagando se je ukvarjala posebna skupina kulturnih delavcev pod vodstvom referenta propagandnega odseka. Do prihoda brigade v Gorski Kotar sta odsek vodila Drago Počkaj kot vojaški vodja in ekonom ter dramski igralec Ivan Jerman kot politični vodja odseka, v Gorskem Kotarju pa je vodstvo odseka prevzela Olga Jerman in postala referent odseka.

Skupina se je imenovala "Kulturoumetniška in propagandna skupina Ljubljanske udarne brigade". Sestavljali so znani slovenski umetniki in kulturni delavci, ki so se Ljubljanski brigadi pridružili nekateri že takrat, ko je bila brigada ustanovljena, večina pa med veliko nemško ofenzivo, in so doživeli skupaj z borci vse strahote boja na Ilovi gori. Tam je izgubila življenje tudi znana pianistka Marta Osterc. V skupini so bili operni dirigent in komponist Rado Simoniti, operni dramaturg Smiljan Samec, operni pevec Marjan Kristančič in glasbenik Vlado Golob.

Po prihodu v Gorski Kotar je 8. decembra skupina nastopila s svojimi glasbenimi in pevskimi točkami v Delnicah. Na prireditvi je bil tudi član glavnega štaba Hrvatske. Nastop ga je tako navdušil, da je brž zaprosil poveljstvo divizije, da "posodi skupino za nastop na širšem hrvaškem osvobojenem ozemlju.

Prošnji so ugodili in skupina je odšla najprej v Mrkopalj, potem v Otočac na sedež Glavnega štaba NOV in PO Hrvatske, od tam pa v Senj, Bribir in Novi ter na osvobodena otoka Pag in Rab. Z Raba se je nameravala vrniti v brigado, toda ker zaradi ofenzivnih operacij na obalnem območju ni mogla nazaj, je odšla na Vis, potem pa poleti 1944 v Italijo in se je tam priključila reprezentativnemu pevskemu zboru "Srečko Kosovel".

Na Visu so člani skupine napisali tri drobne knjižice: zbornika proze Naša pesem in Naša borba in pesmarico Naša pesem. Vse so imele pod naslovom oznako "Izdala kulturna grupa 10. udarne Ljubljanske brigade, Vis".⁵⁸

Kopija časopisa 'ljubljski borec'.

Kulturno - prosvetno in propagandno dejavnost so usmerjali in nadzorovali politični komisarji. Oblike delovanja so bile različne in pestre. Bil so to mitingi, zborovanja, razprave in razne druge prireditve. Največkrat so jih organizirali po bataljonih. Samo v januarju je 2. bataljon organiziral 7 mitingov v Fužinah, 3. bataljon 5 mitingov v Mrzli Vodici in v Lokvah, 1. Dataljon pa 4 v Mrkoplju. Vsi so bili del enomesečne kampanje za AVNOJ. Z mitingov so pošiljali resolucije in brzojavke CK KPJ, Avnoju, Nkoju in tovarišu Titu. Takih brzojvk in resolucij, ki so jih podpisali borci in mnogi civilni prebivalci kraja, v katerem je bil miting, je bilo devetnajst. Vsakega je začel slavnostni govornik, kije poslušalcem orisal razvoj vojaško - političnih dogodkov doma in po vsetu, temu je sledil program z recitacijami, gledališkimi igrami in skeči, ki so jih izvajali borci, večkrat slučajno odkriti talenti, potem pa je bila prosta zabava s plesom pozno v noč. Udeleževali so se jih borci in mnogi civilni prebivalci.

Prava manifestacija bojnega bratstva in enotnosti s hrvaškim narodom je bil miting, ki gaje 26. decembra 1943 priredil 3. bataljon v Ravni Gori. Na njem je tovariš Žarko pozdravil člana izvršnega odbora hrvatske kmečke stranke Despota, sekretarja okrožnega komiteja za Gorski Kotar Koljko, komandanta Goranskega vojnega področja Viktorja Bubnja in predstavnika Glavnega štaba NOV in POS Tomaža Skalo (Julij Sočan). Po pozdravnem govoru Je pevski zbor zapel pesmi Lepa naša domovina in Naprej zastava Slave, potem pa sta govorila Tomaž iz Glavnega štaba NOV in PO Slovenije in komandant Goranskega vojnega področja Viktor Bubanj.^{8®}

Na mitingu je bral svoje pesmi tudi Leo Svetek - Zorin. Med temi naj omenim tole:

NA MARŠU

Skozi noč
udarja dežnih kapelj šum.
Po licih mi polže kot milovanje
prenežnih ženskih rok.

In gredoč
ugreza noga se globoko v blato,
da negotov postaja ml korak
v temini tej.

Pred menoj
tovariševa senca tone v noč -
bolj slutim, kakor vidim ga z očmi -
i on gre skozi temo tipajoč

kot jaz.
Tako veriga črna v noč hiti
v neznano smer, neslišno, brez besed,
In dež Jesenski venomer rosi...

Že prve kaple rahlo ml drsijo
za vrat, v rokave, po lasih, povsod,
In čevlji več mokrote ne držijo.

Bilo bi mraz mi, ali v mladih prsih
gori ml vroč in nepogasen plamen,
ki dviga me. ki nosi me vse dalje
na dolgi težki poti tej.

In glej -
v vsen prsih ista svetla luč gori,
v vseh srcih ista jasna misel tli,
prav kakor da bi tisoč plamenic
nocoj šlo na to pot, razsvetljujoč
s plamenom svetlim gluho, temno noč...

Slovesen Je bil tudi miting 2. bataljona dne 31. decembra v Fužinah. V dvorani otroškega doma je potem ko so razvili hrvaško in slovensko zastavo ter zapeli Hrvaško in slovensko himno, bataljonska sekretarka Skoja prebrala novoletno poslanico brlgadne mladinske voditeljice Majde Šile. Uradni del mitinga seje končal s pesmijo Hej, Slovani, ki sojo zapeli vsi navzoči. ⁶⁰

Ko je brigada zapuščala Gorski Kotar, so med potjo nazaj v Slovenilo priredili v Delnicah poslovilni miting. Sodelovala je godba na pihala ZAVNOH in skupaj z borci veliko domačinov. Med mnogimi recitatorji je recitiral svojo pesem tudi komandir novoustanovljene inženirske čete Milan Juričev - Jugov. Pesem je bila posvečena tovarišu Titu:

Tito vodi narod svoj,
kar je zdravo, je s teboj
in ostatče v bodoče
zmago slavlje prihajajoče

Čudovito, toda stvarno
je resnično in pravično,
da ni trga ni vasiče,
kjer ni tvoje jedinice.

Staro, mlado, vse živeče
kliče tebe hrepeneče,
pridi, Tito, naš učitelj
in narodni ti voditelj.

Glas naroda tebe kliče,
s teboj naprej v svobodo
vse za dragi narod svoj,
v borbo gremo mi s teboj.

Kamor hodiš, kamor greš,
povsod vidiš vedno to,
Tito, Tito. Tito naš.
Živel Tito maršal naš.⁶¹

V brigadi so izdali tudi brigadni glasili, Ljubljanski borec in Ljubljanska mladina tiskani na šapirograf. Januarja 1944 je v Sungeiju v 225 izvodih izšla tretja številka glasila Ljubljanski borec. Prvi dve sta izšli že v Sloveniji v Ponikvah še pred veliko nemško ofenzivo leta 1943. Uvodnik k tretji številki Je napisal Tone Seliškar. Glasilo Ljubljanska mladina pa je izdajal SKOJ, urednik Je bila Majda Šilc. V Gorskem Kotarju je izšla prva številka; imela je 20 strani.

12. Organizacijsko formacijska podoba brigade in kadrovske spremembe

Formacijska sestava brigade se je po potrebi spreminjala. Imela je štab brigade in je v Gorskem Kotarju odšla s štirimi bataljoni, v Slovenijo pa se je vrnila s tremi. Četrtega so 26. decembra 1943 razpustili. Vsak bataljon je imel tri čete, četa tri vode, vod pa tri oddelke - desetine.

Štab brigade le bil sestavljen iz dveh delov - ožjega in širšega. Ožji del so sestavili ali komandant, politični komisar, namestnik komandanta, namestnik političnega komisarja in načelnik štaba, v širšem pa so bili operativni oficir, ki je opravljal operativne zadeve, obveščevalni center, referent za kadre, kije vodil eviaenco o kadrih in o vsem moštvu brigade, referent za zveze, intendant, sanitetni referent in propagandni referent ter brigadno sodišče, za katerega delovanje Je skrbel predsednik sodišča in o njegovem delu poročal sodnemu odseku pri štabu korpusa. Nekateri referenti so imeli pomočnike.

Pri štabu brigade sta bili topovska baterija in inženirska četa. Baterija je imela protitankovski oddelek in oddelek gorskih topov kal. 75 mm. Med bivanjem v Gorskem Kotarju je niso uporabljali, ker ni imela s seboj topov. Protitankovski top se je že prve dni bivanja v Gorskem Kotarju pokvaril in so ga poslali nazaj v Slovenijo v popravilo, gorski top pa je ostal v Sloveniji v skrivališču.

Inženirska četa je imela minerski vod, pionirski vod in vod za zveze.⁸²

Na čelu vsakega bataljona je bil štab bataljona s komandantom političnim komisarjem, namestnikom komandanta in namestnikom političnega komisarja ter pomožnim osebjem, v katerem so bili obveščevalec, desetina za zveze, intendant, bataljonski bolničar in propagandist.⁶³

Številčno stanje seje torej po prihodu v Gorski Kotar vse do sredine januarja 1944 neprenehoma zmanjševalo. Ker je pred veliko nemško ofenzivo oktobra 1943 imela brigada po seznamih 1028 mož, v začetku januarja pa samo še 470, od ten na mestu samo 373, pomeni, da se je njeno številčno stanje zmanjšalo za 55 odstotkov.⁶⁴ Število moštva v brigadi seje začelo večati šele po 15. januarju 1944, potem ko sta Glavni štab NOV in PO Slovenije in štab 7. korpusa začela upoštevati

Brigadno glasilo "Ljubljanska mladina"

stalne pritožbe štaba 18. divizije o zaskrbljujočem zmanjševanju številčnega stanja njenih enot in pošiljati novomobilizirance. Številčno stanje se le potem hitro okrepilo, tako daje brigada dne 7. februarja že imele *790 mož, od teh 692 na mestu, ko pa je Gorski Kotar zapuščala, 754 borcev in bork, od teh 627 ali 83 odstotkov na mestu. Oa skupnega števila borcev je bilo 8 odstotkov tovarišic.⁶⁵

Novomobilizirance so zbirali pri štabu brigade v Mrkoplju. Tam so zanje organizirali kratke tečaje, na katerih so pod vodstvom inštruktorjev Marjana Prijatelja, operativnega oflciija brigade in Hinka Bratoža dobivali najnujnejša vojaško - strokovna in politična znanja.

Bratož v knjigi Dnevnik partizana o tem piše: "(...) Skupina mobilizirancev se je delila na dva dela, ki si nista bila popolnoma nič podobna. Na eni strani je bilo kakih 30 Dalmatincev, **Ki so** pobegnili iz Italijanskih zaporov blizu Trsta. Ti tovariši, med njimi nekaj tovarišic, so bili že v zaporih organizirani in so tudi v partizane prišli organizirano. Zato so tudi zelo dobro poznali cilje naše Dorbe. Na drugi pa so bili tovariši, večinoma kmetje, ki niso kazali posebnega zanimanja za naš boj proti okupatorju in domačim Izdajalcem in ti so bili tudi politično nerazgledani.

Že takoj prvi dan sva z Marjanom spoznala, da bova imela z njimi mnogo težav. Dalmatinci so postali nemimi, ker jim nismo dali orožja. Niso mogli razumeti, da pušk nimamo na zalogi in da s njih bodo morali šele priboriti. Drugim tovarišem pa ni bilo nič za orožje. Le spraševali so mnogo. Mnogo potrpljenja je bilo treba, preden sem jim razložil, da se četniki borijo skupaj z okupatorji proti naši partizanski vojski. Ko pa so slišali, aa smo kralja proglasili za izdajalca, ki se ne **do** smel vrniti v Jugoslavijo, so se nekateri zdrznili in se pričeli spogledovati

Med bivanjem brigade v Gorskem Kotaju je bila oborožitev brigade taka:

minomet težki kal.81 mm	3	
minomet lahki kal. 60 mm	8	
strojnice težke (mitraljezi).....	5	
strojnice lahke (puškomitraljezi) . .	20	
puške.....	297	(223 Italijanskega Izvora, 74 mauser)
brzostrelke	9	
pištrole.....	66	

streliva:

min za težki minomet.....	63	
min za lahki minomet.....	313	
nabojev za strojnice.....	13.540	(542 na cev)
nabojev za puške.....	18.357	(62 na cev)
nabojev za brzostrelke	670	(74 na cev)

nabojev za pištole..... 458 (7 na cev)

ročnih bomb 333

Brigada Je imela tudi 10 konj, večinoma Jahalnih, in 50 mul za prenašanje in prevažanje orožja, streliva in drugega materiala.**

Očitno Je, da so bile količine streliva omejene. Če upoštevamo, da so bile tudi možnosti preskrbe iz skladišč v Sloveniji v tistem zimskem času zelo slabe, drugih virov pa ni bilo. so morali borci zelo varčno uporabljati zlasti naboje za strojnice.

Med bivanjem v Gorskem Kotarju so nastale tudi mnoge kadrovske spremembe. Politični komisar brigade. Janko Rudolf, Je bil imenovan za političnega komisarja 18. divizije. To dolžnost Je prevzel 18. decembra 1943. ⁷ Po tem Je bila brigada nekaj časa brez političnega komisarja, dokler ni to dolžnost prevzel Jože Kodelič - Jure.

Komandanta 2. in 3. bataljona. Stane Kamnikar in Jože Ožbolt, sta 1. februarja odšla na šolanje v tretji tečaj oficirsko šolo Glavnega štaba NOV in POS v Metliki, ki Je trajal do 29. februarja 1944. Komandanta 2. bataljona Je zamenjal Vilko Stampahar, komandanta 3. bataljona pa Slobodan Radulović. Po odhodu Zvoneta Černeta v štab 7.korpusa Je namestnik komandanta brigade postal Matevž Šivec, na dolžnost načelnika štaba brigade pa so iz korpusnega štaba poslali Ivana Majnika - Džemsa. Namestnika političnega komisarja Hinka Bratoža - Okijaje po njegovem odhodu napolitični tečaj v štab divizije zamenjal Jože Želnik - Marko, potem pa Frenk Senica.

Kot rdeča nit se skozi vse obdobje bivanja brigade v Gorskem Kotarju vlečeta dve vprašanji - prehrana in oskrba moštva z obleko in obutvijo.

Viri preskrbe z živili so bili tako šibki, da so borci zelo pogosto dobivali samo dva obroka hrane dnevno, največkrat pet krompirjev in kosček mesa. Gorati in skalnati, tipično kraški Gorski Kotarje že sam po sebi nerazvito, s plodno zemljo le skopo obdarjeno ozemlje, katerega prebivalcem je vojno razdejanje če že ne docela odvzelo, pa vsaj do najmanjše mere skrčilo že tako skromne vire za preživljanje. Nekaj več rodovitnega ravninskega sveta je le okrog Delnic, potlej v smeri proti Vrbovškemu, navadno v globelih, kjer Je bila tu in tam skromna njivica, od Vrbovskega dalje proti Ogulinu in na primorsko stran pa je zvečine pravzaprav le kamnita goličava, ki jo obkrožajo sicer razkošni gozdovi. Pred vojno je bil gozd glavni vir preživljanja domačinov, vojna pa je tudi temu napravila konec.

O velikih preskrbovalnih težavah so pogosto razpravljali in iskali rešitve tako v hrvaških kakor slovenskih vojaških poveljstvih. Vsi so poudarjali, kako težavno je dobiti hrano. Glavni štab NOV in PO Hrvaške Je tudi v tem smislu poslal Glavnemu štabu NOV in PO Slovenije telegram, da naj za svojo 18. divizijo on poskrbi in pošlje hrano iz Slovenije, če Je to kakor koli mogoče. Glavni štab NOV in PO Slovenije Je telegram sprejel z razumevanjem in štabu 18. divizije poslal navodilo, da naj posije v okolico Kočevja in v Ribniško dolino prehranjevalne patrulje.

Probleme oskrbe z oblačili in obutvijo so reševali tako, da so borci sami popravljali oblačila, obutev pa so občasno popravljali mojstri čevljarji, ki so jih iz divizijske čevlarske delavnice pošiljali v brigado.

13. Nazaj v Slovenijo

Razlogov za vrnitev 18. divizije v Slovenijo je bilo več. odločilno pa te vplival odhod 14. divizije na Štajersko. Po njenem odhodu je 7. korpus na Dolenjskem, Notranjskem in v Beli krajini imel na voljo samo 15. divizijo, kije imela štiri brigade in štiri partizanske odrede. Te sile pa so komaj še zmogle - za ceno hudih žrtev - zadrževati zmerom večji pritisk okupatorja in domobrancev ob japonskih prometnih žilah na osvobojenem ozemlju iz Ljubljane proti Novemu mestu in Kočevju.

Podroben opis položaja, na katerem temelji potreba po vrnitvi 18. divizije, je v poročilu političnega komisarja Glavnega štaba NOV in PO Slovenije Borisa Kraigherja - Janeza, ki ga je 3. februarja 1944 poslal Centralnemu komiteju KPS.

Poročilo ugotavlja, da Nemci z vsemi silami nadaljujejo s popraviljem proge Grosuplje - Velike Lašče, da so na tem sektorju posebne enote z večjim številom tankov, ki so prišle iz Ljubljane, ter da stalno izpadajo proti osvobojenemu ozemlju in s tem nujno vežejo partizanske enote proč od proge.

Dalje ugotavlja, da dve brigadi, ki delujeta na tem sektorju in imata ena 700, druga 500 mož, sami ne moreta nikoli rušiti proge Grosuplje - Velike Lašče in preprečevati Nemcem popraviljanja proge, zraven pa še tolči kolon, ki izpadajo proti osvobojenemu ozemlju. To bi bilo trenutno mogoče samo na dva načina: ali se odpovedati blokadi Novega mesta, ki ga držita dve brigadi, in tvega nemški vdor v Belo krajino, ali pa začasno odtegniti 18. divizijo iz Gorskega Kotarja, ki naj bi bila tam trenutno zelo slabo izkoriščena. Glavni štab meni, daje sprejemljiva druga varianta. Ker pa to Vrhovni štab izrecno prepoveduje, prosi CK KPS, da javi Glavnemu štabu NOV in PO Slovenije, če soglaša s tem, da tak načrt predloži Vrhovnemu štabu.

Ko so v CK KPS preučili poročilo politkomisarja Glavnega štaba in se s predlogom nemudoma strinjali, gaje Glavni štab takoj, še isti dan, poslal Vrhovnemu štabu. Telegram Glavnega štaba je podprl tudi Edvard Kardelj - Krištof Bevc, podpredsednik NKOK, s svojim telegramom: "Menim, da je predlog Glavnega štaba Slovenije o 18. diviziji nujen. Ako Nemci vzpostavijo progo Ljubljana - Kočevje, potem bo to težak udarec osvobojenemu ozemlju. Sicer pa so nemške sile majhne in je z močnejšim udarcem mogoče uničiti, kar so doslej dosegle!"

Vrhovni štab je predlog upošteval, takoj dovolil vrnitev 18. divizije ter ukazal novoustanovljenemu 11. korpusu NOVJ, dajo zamenja.

Poveljstvo 7. korpusa je vrnitev 18. divizije pričakovalo in je že 7. februarja poslalo Glavnemu štabu poročilo o razmestitvi in aktivnosti svojih enot, v katerem pod poglavjem "Naši načrti" predvideva uporabo 18. divizije na sektorju Grosuplje - Kočevje z nalogo, da temeljito poruši železniško progo in likvidira postojanke ob njej.

O odhodu 18. divizije iz Gorskega Kotarja govori tudi telegram Glavnega štaba NOV in PO Hrvaške Glavnemu štabu NOV in PO Slovenije s prošnjo, da naj divizijsko poveljstvo pred odhodom obvesti 2. hrvaški partizanski odred, da zapre smer Gomilje - Ogulin, in 1. brigado 13. primorsko - jadranske divizije, da zapre smer Zlobin - Hreljin - Grobniško polje.

Vendar hrvaške enote, določene za zamenjavo brigad 18. divizije, niso mogle priti takoj in odhod divizije nazaj v Slovenijo se je za nekaj dni zavlekel.

Ljubljanska brigada Je območje Mrkopalj - Fužine - Lokve zapustila šele 14. februarja. Odhajala Je v zelo neugodnih vremenskih razmerah. Dneve in dneve Je močno snežilo, burja Je nanašala tudi do tri metre globoke snežne zamete. Pohod je bil zaradi tega kljub dobrim pripravam močno oviran in zelo počasen.

Štab brigade s prištavnimi deli in enotami ter K. bataljonom so se od prebivalcev Mrkoplja poslovili ob 9. uri. Pot skozi globoke snežne zamete je borcem odpirala vprega šestih parov volov s sanmi. Kljub temu pa so morali na mnogih krajih gaziti sneg do kolen. Povsod sama snežna belina Je borce slepila. Ob 18. uri so prišli v Delnice in tam prenočili. Za borih 15 kilometrov poti so potrebovali devet ur, kar pomeni, da so prehodili manj kot dva kilometra na uro.

V Delnicah sta Jih že čakala 2. in 3. bataljon, ki sta tudi imela podobne pohodne težave. Neposredni udeleženec tega pohoda, Marko Vrhunec, administrator 2. bataljona, je med drugim v svoj osebni dnevnik zapisal: "(...) Ko krenemo, padem v snežni oblak, pred seboj ne vidim ničesar. Sneg meče v telo in obraz z vseh strani. Večkrat lovim sapo in grem le za nogami predhodnika. Kolona se počasi pomika in zopet stoj - pred nami prvi gazijo do vratu. Z lopatami si krčimo pot naprej. Plašč mi zmrzne, led se nabira na trepalnicah, obrvih, pod brado (...) Mi pa dalje v snežnem metežu in viharju. In kolona ponovno stoj. spredaj kopajo, ti se pa obrneš, da ti piha čez hrbet in odzadej(...)". Za pot, po kateri so normalno hodili eno uro, so jih porabili 7 ur.⁷¹

Dne 16. februarja je brigada nadaljevala pohod do Broda na Kolpi. Ob 13. uri Je šla kolona čez reko in stopila na slovenska tla. Enote so se razporedile po vaseh Petrina, Pirče in Vas.

Pozno popoldne ob 17. uri seje 627 borcev in bork, toliko jih je bilo na mestu, 128 je bilo odsotnih, zbralo v vasi Petrina in ob navzočnosti komandanta in političnega komisarja 18. divizije slovesno priseglo.

Kolpa Je ledeno šumela, sneg je blago naletaval, borci so glasno izgovarjali besede prisege: "Prisegam s častjo svojega naroda, da bom v vrstah narodnoosvobodilne vojske zvesto služil svojemu narodu v borbi proti okupatorju in proti vsem domačim izdajalcem - sovražnikom narodne svobode in narodnih pravic. Prisegam, da bom disciplinirano in vestno vršil svojo dolžnost in izvrševal odredbe svojih predstojnikov. Zaklinjam se, da ne bom izpustil iz svojih rok orožja, dokler ne bo naša domovina očiščena okupatorja, dokler ne bodo narodu zagotovljene njegove pravice in svoboda. Pripravljen sem sprejeti vsako kazen za prestopke proti tej svoji prisegi. Smrt fašizmu - svoboda narodu!"⁷³

Po dvodnevem počitku Je brigada 18. februaija nadaljevala pot prek Osilnice v Cabar In tam prenočila. Snežni metež Jih Je še veano spremljal. Premik pa Je vseeno tekel hitreje, saj so 32 Kilometrov poti prehodili v devetih urah, toraj 3,5 kilometrov na uro. Čabar so zapustili 19. februaija ob 14. uri In nadaljevali pohod v notranjost Slovenije. Šli so skozi vasi: Draga, Podpreska, Lazeč, TVavnlk, Hrib, Retje in Loški Potok, tam počivali, potem pa 21. februaija prišli k Sv. Gregorju nad Sodražico, kjer je bil cilj njihove poti.

O razpoloženju borcev po vrnitvi v Slovenijo Je v knjigi Dnevnik partizana med drugim zapisano: "V vasi Hrib (danes Hrib - Loški Potok) smo se nasellU v zapuščeni hiši nekega domobranca. Lepa enonadstropna hiša Je morala biti nekdanj zelo razkošno opremljena. Toda v hiši se le poznalo, da le sprejela pod streho že mnogo priložnostnih gostov, **Ki** niso bili posebno pazljivi. Neki obiskovalec Je nekoč kar sredi sobe zakuril ogenj, za drva pa je uporabil parketne desice. Mi tega seveda nismo hoteli ponovld. Očistili smo peči in Jih šele nato zakurili. Kmalu je v pečeh zagorelo in po sobah se je razlila prijetna toplota. To je bil užitek. Bilo nam je toplo in tako čudovito prijetno, kot se nikoli. Tudi burja, kije tulila okrog vogalov, nas ni prav nič motila. Po dolgem času smo spet prespali v toplo zakuijenih sobah in ker smo bili vsi močno utrujeni, smo drugo Jutro poležavali do devete ure. In še ena novica nas Je zelo razveselila. Intendanti so nam sporočili, da nam bodo kuhani kuhali spet trikrat na dan. Njihova napoved seje še isti dan uresničila. Po dveh mesecih smo se spet pošteno najedli, hrana pa je bila povrh vsega še slana In dobro zabeljena".⁷³

Med potjo Ljubljanske brigade so v Sloveniji tekli za slovenski narod življenjsko pomembni dogodki. V Črnomlju se Je v sokolskem domu 19. in 20. februaija 1944 sestal na prvo zasedanje v Kočevju izvoljeni Slovenski narodnoosvobodilni odbor (SNOO). Preimenoval se je v Slovenski narodnoosvobodilni svet (SNOS), ki je postal najvišji predstavniški organ slovenske državnosti v okviru Demokratske federativne Jugoslavije (DFJ). Združeval Je vse tri klasične elemente državne oblasti, to je zakonodajno, izvršno in sodno. Na njem so njegovi člani izoblikovali in uveljavili temelje slovenske državnosti. Na zasedanju le bil sprejet tudi sklep, da naj ima SNOS 180 članov, ki jih bo izvolilo ljudstvo, izvolitev pa naj bi Izvedle okrožne narodnoosvobodilne skupščine na Primorskem, Gorenjskem, Štajerskem In Korškem, postopno z osvoboditvijo slovenskega ozemlja.

Zasedanja SNOS so se poleg slovenskih predstavnikov udeležili tudi zastopniki zveznih oblasti, med njimi predsednik AVNOJ dr. Ivan Ribar, oba podpredsednika Moša Pljade In Marko Vujačič in oba predstavnika zavezniških vojaških odposlanstev, major Jones v imenu angleške vojske in poročnik Vuchinić v imenu **ZDA**. Sovjetske misije ni bilo, ker je v Vrhovni štab prišla šele 18. marca 1944.⁷⁴

Borci Ljubljanske brigade so zapustili Gorski Kotar z zavestjo, da so naloge uspešno opravljali, zlasti pa da so učinkovito kovali bratstvo in enotnost hrvaškega In slovenskega naroda, kar je bilo v bistvu tudi njihova temeljna naloga. Prepričani so bili, da tega ne bo nihče več mogel porušiti, kajti porok za to so bile številne žrtve in grobovi padlih, ki bodo bodoča pokolenja vstrajno opozarjala na to veliko pridobitev.

VIRI In OPOMBE ointčene s *

- ¹ **Zbornik V/32. dok. At 150 in 157: Občina Vrbovsko** str. 92 - 09;
*** NOV rta Slovenskem 41 - 45. str. 033:**
⁹ **Lutatane, UMu** cesta, petyé iz **Karlovc**a prek **Vrbovskegs In Lokev do Reke**. Imenovana **le** po Marin Luizi. ženi **Napoleona I.** Gradili **so jo od 1803 do 1800:**
⁴ **Zbornik VI/0, dok. it 130;**
*** Bratož. Dnevnik partizana, str.91 ;**
*** Zbornik IV/i, dok. št 131;**
⁷ **Zbornik VI/8, dok. *C. 140;**
*** Zbornik VI/9. dok. št. 16; Zapisnik o zaslišanju z dne 2. decembra 1943. AIZDO. f. 47/1/7;**
⁹ **Bratož. Dnevnik partizana, str.90-99:**
¹⁰ **Zbornik VI/9. dok. It 10; Kiauta. Na bojni Črti Osemnajste, str. 202 • 203: Marko Vrhunce.** Osebnidnevnik. Arhiv **CK ZKS;**
¹¹ **NOV ns Slovenskem 41*45. str.038-640:**
^{1a} Poročilo **št**aba Ul. **bataljona z dne 8. XII. 1943 št**abu X.U.B.LJ. **na polotoku. AIZDO, f 197 a/II/8b;**
Bratož, Dnevnik partizana, str. 100;
¹² Jote Ožbolt, toda) komandant 3. bataljona, ustni vtr
¹⁴ Zbornik VI/9 dok. št 38:
¹⁸ NOV na Slovenskem 41-45, str.042: Zbornik V/22. dok. št.40: **Zbornik VI/9. dok. št 1.30,42 in 47;**
¹⁹ • Zbornik **V/22.** dok. št. 103;
¹⁷ Stevo Su na) ko. Sodelovalne slovenskih in hrvaških narodnoosvobodilnih **enot 1941-1945.** Knjižnica NOV In POS 39. Ljubljana 1971, str. 255-200 (dalje: Sunajko. Sodelovanje **slovenskih in** hrvaških narodnoosvobodilnih enot 1941-1945): Zbornik VI/9, dok. št.94,113: Zbornik **V/22. dok. št 103.105:** Kiauta, Na bojni Črti Osemnajste, str. 211-220: Dnevno poročilo štaba **XVIII.** dMzye z **dne 23. XII. 1943.** štabu VII. korpusa in glavnemu poveljstvu, AIZDO, f. 27/1/2:
¹⁹ France Kosmač. **Pohod XVIII.** divizije v Gorski kotar pozimi 1943/44, **Slovenski poročevalec z dne 1. januarja 1940:**
¹⁹ Bratož. Dnevnik partizana str. 103-104; Jote Ožbolt tedaj komandant 3. bataljona, ustni vtr.
⁹⁰ Dnevno poročilo štaba XVIII. divizije z dne 24. decembra 1943 Glavnemu štabu **NOV in PO Stoventye** In štabu VII korpusa . AIZDO **(27/1.2:**
²¹ Zbomk VI/9, dok. št. **129;** Dnevno poročilo štaba XVIII. divizije z dne 20 In 28. XII. 1943. **št**abu glavnega poveljstva, AIZDO, f. 27/1;
^{**} Zbornik VI/9. dok. št 148;
³³ Milan Jurlčev-Jugov. Dnevnik. AIZDO, f. 197b/1/2:
³⁴ Savo Vilhar, Prvi dnevi Ljubljanske brigade - Mrtva patrolja. Borec 1989:
³⁵ Leo Svetek, takrat pravni referent brigade. Pesmi v arhivu avtorja;
²⁰ Zbornik VI/9, dok. št 148: Kiauta. Na bojni črti Osetrinajste. str. 229-230;
³⁷ Zbornik VI/9. dok. št. 158:
^{2B} NOV na Slovenskem 41-54. str.844;
^{*} Zbornik VI/9. dok. št 158; Zbornik VI/10. dok.št 13 In 17:
³⁰ Zbornik **VI/10.** dok. št 28. **31 In 35:**
³¹ Jože Ožbolt, komandant 3. bataljona, pisni prispevek z monografijo;
⁹³ Poročilo propagandnega odseka štaba X U.B. Ljubljanske z dne 18. Januaija 1944 štabu XVIII. divizije - propagandni odsek. AiZDG. f. 197s/V;
³³ Poročilo v.d. namestnika politkomisaiija brigade z dne 9. Januaija 1944. CKKPS. AIZDG. f. 197 a/UI/2;
⁸⁴ Ljubljanska mladina, glasilo SKOJ 10. brigade, št 1.. januar 1944. AIZGD, mapa publikacij 18. divizie;
³⁸ Zbornik VI/10. dok. št. 119;
³⁰ Zbornik **VI/10,** dok. **Sl.41.48.77in 83:** Dnevna poročila štaba XVIII.dtvrtziJe Glavnemu štabu NOV **in** PO Slovenije **za** dneve **od 7. do 14.** januaraja **1944,** AIZDG. **f. 27/11/1 :** Petnajstdnevno poročilo štaba X. u.b. "Ljubljanske" z dne **1.** februaija **1944** Glavnemu štabu NOV In PO Slovence. AIZDG, f,197a/II/5: Kiauta. Na bojni črU **Osemnajste, str.245:**
³⁷ Zbornik VI/9, dok. št 88;
³⁸ *V časopisu Naša pest ga Majda Sile imenuje Poročnik Gavran In:
³⁹ Majda Šilc. Kadar sovražnik spi. Naša pest. št. 4, AIZDG. f. 197a/I:
⁴⁰ Zbornik V/23. dok. št 1;
⁴¹ Petnajstdnevno poročilo štaba X. u.b. "Ljubljanske z dne 1. februaraja 1944 štabu XVUI. dMztye. AIZDG. f.197a/II/5;
⁴³ Zbornik **VI/10,** dok. Št **142 In 100:** Kiauta. Na bojni črti Osemnajste, str. 245-248; SunaJko. Sodelovanje slovenskih In hrvaških narodnoosvobodilnih enot **1941-1945.** str. **271;**
⁴⁹ Bratož, Dnevnik partizana, str. **118;**

H Zbornik V/23, dok. M. 101;

I NOV **B** Slovenskem 41*45, atr. 645*640; Zbornik V/23, dok. It **109**: Zbornik VI/10, dok. **St** 149 in 172: Dnevno poročilo Mob XVIII. divizije s dne 27., 28., 29., 30. in 31. januarja 1944 ftaba **VII.** korpusa in davnemu ftabu Slovenije. AIZDO. f. 27/2: Klauta. Na **bojni črti** Osemnajste. **str.248-200**:

* NOV na Slovenskem 41-45, str.646;

I Dnevno poročilo ftaba XVDL divizije NOV in (OJ Glavnemu ftabu in ftabu VU. korpusa s dne 2. februarja 194. AIZDG. i 27/11;

I Zbornik VI/10, **dok.** It 154, 180 in 194: Klauta. Na **bojni črti Osemnajste, atr.360**:

*Poročilo ftaba **XVIII. divtse** a dne 29. januarja 1944. o **sestanku** a ftabom **I. brigade XIII. divizije.**

AIZDO **H** 27/U;

H Bratof. Dnevnik partizana, str. 122;

* Marko **Vrhunec. Srečna mlada generacija**, atr. 128 -129:

M Zbornik VI/11. dok. ftt6 m 12; Dnevna poročila ftaba XVIII. divizije z dne 1. in 2. februarja 1944 Glavnemu ftabu NOV in PO Slovenije. AIZDG. f. 27/U; Klauta. Na **bojni črti Osemnajste, str. 246**; Bratož. Dnevnik partizana, atr. 122*124;

" Zbornik VI/11. dok. ftt 19;

* Dnevna poročila ftaba XVIII. divizije z dne. 5.. 6. in 11. februarja 1944. Glavnemu ftabu NOV in PO Slovenije. AIZDG, f. 27/11;

M Bratof. Dnevnik partizana, str. 107:

M Poročilo ftaba X. U.B.Ljubljanske z dne 1. in 7. februarja 1944. ftabu VU. korpusa in XVUI. dMzye. AIZDG. f. 193/1/C 5:

g Operacijski dnevnik X.U.B. ljubljanske. AIZDG. f. 197a/U/2:

* Ivan Jerman, Pevski zbor NOVJ Srečno Koaovel: Zbornik Pomorci, oris zgodovine prekomorskih brigad in drugih prekomorskih enot NOVJ. Ljubljana 1956. atr. 379 - 386;

* Poročilo o mitingu Ul. bataljona v Ravni Gori z dne 29. XII. 1943. AIZDG. f. 197a/V/A8:

Poročilo propagandnega odseka ftaba X. UB. "ljubljanske" z dne 2. januarja 1944. propagandnemu odseku ftaba XVIII. divizije. AIZDG f. 197a/V/ A3;

* Milan Juričev-Jugov, piani prispevek za monografijo:

" Zbornik VI/10. dok ftt. 50: Poročilo ftaba XVIII. divizije z dne 6. februarja 1944. ftabu VU. korpusa. AIZDG. f. 27/U/2:

* Zbornik VI/11. dok. ftt 8;

** Zbornik VI/10. dok. ftt 83;

M Operacijski dnevnik X.U.B.yubljanske. AIZDG. f. 197a/U/2:

w Poročilo ftaba XVUI. divizije z dne 15. Januarja 1944 Glavnemu ftabu in ftabu VU. korpusa. AIZDG. C27/U/1;

Zbornik VI/9. dok. ftt. 83:

■ Zbornik V/22. telegram At 1817 str. 575: Zbornik VI/9, dok. ftt 126:

" NOV na Slovenskem 41 - 45. str 646: Zbornik VI/11. dok. ftt 14 in 15. opomba 3; Klauta. Na **bojni črti Osemnajste, str.274**;

⁷⁰ Zbornik V/24. dok. ftt 105: Zbornik VI/11. dok. ftt 29:

⁷¹ Marko Vrhunec, Srečna mlada generacija, str. 130 - 131; Milan Juričev - Jugov. Dnevnik. AIZDG. f. 197b/1;

⁷¹ Petnajstdnevno poročilo ftaba X.U.B. Ljubljanske. z dne 2. marca 1944. ftabu 18. divizije. AIZDG. f. 197a/U/5:

⁷³ Bratof. Dnevnik partizana, str. 135;

⁷⁴ NOV na Slovenskem 41-45. str. 677 - 683; Metod Mikuž: Druga svetovna vojna. Mladnaka knjiga. Ljubljana 1961. str. 139: Klauta. Na **bojni črti Osemnajste, str. 321 - 322**;

V.

BOJI OB DVEH PROGAH

1. Prvi boji ob kočevski železnici

Ljubljanska brigada se je vrnila v Slovenijo v času, ko so se v nekdanji Ljubljanski pokrajini nadaljevali srditi boji, ki so tam besneli vse dni Januarja in februarja po odhodu 14. divizije na Štajersko. Razmere, kakršne so nastale na operativnem območju oslavljenega 7. korpusa. Je okupator poskušal izkoristiti osnovna žarišča narodno-osvobodilnega boja osamiti in medseboj ločiti, potisniti partizane od pglavitnih prometnic, potem pa jih po možnosti uničiti.

Sovražnikove namere je Glavni štab NOV in PO Slovenije spregledal in jih poskušal preprečiti z nenehno ofenzivnostjo, pritiskom na prometne objekte s številnimi večjimi ali manjšimi minersko - sabotajnimi akcijami, občasno pa tudi s širše zasnovanimi operacijami.

Takšna taktika bojevanja je sovražnika, kije prav tako imel na voljo le šibke enote silila, da je moral vzdrževati manjše število večjih in nekaj manjših postojank na robu osvobojenega ozemlja in večino enot uporabiti za obrambo in zavarovanje železniških prog.

Poleg Ljubljane, ki so jo že Italijani močno utrdili in je bilo v njej največ sovražnikovega vojaštva, sta večji postojanki bili v Novem mestu in v Kočevju. Ob železniški progi Ljubljana - Postojna so bile postojanke posejane na gosto, tako da so nadzorovale progo na vsej njeni dolžini, od progi Ljubljana - Kočevje pa so bile postojanke v Grosuplju, Zdenski vasi in v Velikih Laščah. Njihova naloga je bila zavarovati dela pri obnavljanju proge in ščititi oskrbovalne kolone, ki so odhajale v te postojanke.

V začetku leta 1944 so v bivši Ljubljanski pokrajini bili Nemci dveh bataljonov 14. policijskega polka SS, prvi v Novem mestu, drugi pa v Kočevju in v Ribniški donni, deli 16. oklepne grenadirske divizije SS. ki je bila na italijanskem bojišču razbita in zelo oslabljen in so bili razporejeni na območju Ljubljana - Logatec, ter 10.500 domobrancev.

Do koncu leta 1943 in januarja 1944, so bili domobranci formirani v sedem bojnih skupin in dve šolski, konec februarja 1944 pa je višji vodja SS in policije ukazal zmanjšati število bojnih skupin na štiri.

V Ljubljani so ustanovili posebno šolsko skupino, ki je imela 9 strelskih in 6 šolskih čet, pionirsko četo in dve bateriji havbic kal. 100 mm. Skupina je držala obroč bunkerjev okrog Ljubljane. Na Vrhniki so ustanovili skupino za zavarovanje železniške proge Ljubljana - Rakek. V svoji sestavi je imela 12 čet. Bila je podrejena nemškemu komandantu na Vrhniki. V Novem mestu so oblikovali zaščito okraja Novo mesto. Skupina je imela enajst čet in nekaj posadkovnih vodov in je bila podrejena komandantu 1. bataljona 14. policijskega polka SS. Iz bojnih skupin, ki so bile pred tem v Velikih Laščah, Kočevju in v Grosuplju, pa so ustanovili posebno operativno skupino, ki je bila neposredno podrejena organizacijskemu štabu Slovenskega domobranstva, v operativnem pogledu pa najbližjim nemškim policijskim

enotam. Ta skupina Je imela v Velikih Laščah tudi še baterijo havbič kal. 100 mm.

Konec marca so skupine preimenovali. Šolska skupina Je dobila oznako N (nord - sever), območje njenega delovanja Je bila Ljubljana. Ljubljansko bajje, dolina Krke do Žužemberka in ael Dolenjske ao Sv. **Križa** (danes Moravče pri Gabrovki). Skupina za zavarovanje železniške proge je dobila oznako W (west - zahod), delovala pa je v Polhograjskih Dolomitih in na Notranjskem. Operativna skupinaje dobila oziako M (mitte - sredina) in je delovala v Ribniški dolini na Kočevskem in Suhi krallni. Skupina za zaščito okraja Novo mesto pa Je dobila oznako O (ost - vshoa) In Je delovala v drugem delu Dolenjske, bila pa Je odgovorna tudi za Belo krajino.

V domobrskih četah, vsaka je po formaciji imela 160 mož in komandirja, so bili še nemški oficirji in podoficirji kot inštruktorji. Njihova naloga je bila spremljati stanje enot in nadzorovati izpolnjevanje navodil. Čeprav niso neposredno poveljevali, so vendarle odločilno vplivali na uporabo čet v boju, ker so bila v njihovih rokah sredstva za zvezo, ki jih domobranske čete same niso imele.¹

Ko se je 18. divizija konec februarja 1944 vrnila v Slovenijo, Je štab Sedmega korpusa imel za bojevanje na voljo 15. divizijo, Levstikovo brigado iz 18. divizije, ki se je vrnila že konec januarja, in štiri partizanske odrede, skupaj kakih 5000 borcev.

Gubčeva in Cankarjeva brigada sta blokirali novomeško postojanko, 12. in 15. sta pritiskali na prometne zveze Grosuplje - Velike Lašče in Grosuplje - Trebnje. Levstikova brigada iz 18. divizije pa Je blokirala kočevsko postojanko.

Partizanski odredi - Dolenjski, Belokranjski, Notranjski in Istrski - so nadzorovali predele, po katerih so se imenovali.

Takšno za 7. korpus neugodno razmerje sil se je spremenilo, ko sta se vrnili še drugi dve brigadi 18. divizije in zaprli dostope v Ribniško dolino na črti Sodražica - Sv. Gregor - Grmada ter skupaj z Levstikovo brigado popolnoma osamili kočevsko postojanko.²

Ko so dne 21. februarja popoldne ob 16. uri, prišli na območje vasi Sv. Gregor, se le štab Ljubljanske brigade s svojimi prištavnimi enotami nastanil v vasi, 1. bataljon je odšel v vas Marolče, 2. v Levstike, 3. pa v Hudi Konec. Vsi trije bataljoni so takoj organizirali zavarovanja in poslali patrulje ter obveščevalce proti sovražnikovi postojanki v Velikih Laščah, 3. bataljon pa je v bunkerje gradu Ortnek postavil močno zasedo z nalogo, da budno opazuje cesto pod sabo In onemogoči promet po njej.

Dne 22. februarja ob 13³⁰ sta iz Velikih Lašč pripeljali po cesti proti Ribnici dve sovražnikovi vozili, tank in oklepni avtomobil. Borci v zasedi so ju takoj zasuli z ognjem iz strojnic ter minometa. Vozili sta se obrnili ter se nemudoma vrnili nazaj v postojanko.

Brž po tem spopadu so opazili drugo, večjo kolono. Prihajala je iz ribniške smeri in je bilo v njej kakih 15 motornih vozil. Ko je bila s čelom v vasi Zlebič, so borci tudi njo napadli s strojnicami in minometom. Na napad je sovražnik odgovoril z ognjem svojega orožja; vnel se je boj in medsebojno obstreljevanje je trajalo kako uro. Iz vasi Hudi

Konec Je odšla zasedi na Ortneku na pomoč še ena četa, toda preden je tudi ta stopila v bol. Je kolona že odšla v Velike Lašče, Borci v zasedi pa tudi moške v četi, ki jim Je prihajala na pomoč, so menda videli, da je sovražnik odpeljal s seboj 6 mrtvih in 8 ranjenih vojakov, medtem Ko 3. bataljon ni imel izgub.³

Po tem prvem spopadu po vrnitvi v Slovenijo Je moštvo do 25. februarja počivalo. Delovale so samo izvidnice in obveščevalne patrol-ja

Dne 25. februarja se le brigada na novo razporedila. Stab brigade s pristablnimi deli in enotami seje nastanil v Marolčah. 1. bataljon se Je premaknil v vas Junčje, 2. bataljon v vas Maršiči, 3. pa Je ostal v vasi Hudi Konec.

Ta dan ob 18. uri so se 2. in 3. bataljon ter Inženirska četa spustili v dolino do železniške proge med Žlebičem in V. Poljanami in Jo delno porušili. Uničili so tudi telefonsko napeljavo ob progi.

Drugo Jutro Je prišlo do ponovnega spopada s sovražnikom. Dve manjši skupini sta napadli položaje 1. in 2. bataljona. V vsaki Je bilo po 60 do 80 moških, oblečenih v bele halje.

Prva skupina Je napadla položaje 1. bataljona na Črti Grebenje - Junčje. Bataljon le sovražnika zadržal toliko časa, da sta mu za hrbet prišli dve četi 2. bataljona in ga pognali v beg.

Druga sovražnikova skupina se je približala zasedi 2. bataljona, ki Je imela položaj nad cesto blizu vasi Ortnek. Zaseda je pustila, da se ji Je približala na razdaljo 100 metrov, potem pa je z osredotočenim ognjem iz pušk in strojnic udarila po njej; sovražnikovi vojaki so padali kakor keglji na kegljišču. Med prvimi je padel neki nemški oficir. Nastala je zmeda in borci so z odločnim jurišem pognali sovražnika v brezglav beg. Na bojišču so dobili zaboj z vsem potrebnim priborom za radijsko postajo, pištolo in oficirsko čelado. V snegu so ostali veliki krvavi madeži, iz česa seje dalo sklepati, da le imel sovražnik hude izgube. Sodili so, daje 10 sovražnikovih vojakov padlo, večje število pa le bilo ranjenih. Komandant bataljona je videl, da le bil med mrtvimi tual neki nemški oficir, ki so ga njegovi vojaki odvedli s položaja. V brigadi je bil en borec ranjen in ubita ena mula.

Ob 10. uri so priletela sovražnikova letala. Cilj njihovega napada je bila Sodražica. Odvrgla so 9 bomb. ki so ubile dva civilista, tri pa ranile.

Vse sovražnikove akcije tega dne so bile gotovo izvidniškega značaja. Kolone, ki so prodirale proti položaju brigade, so hotele ugotoviti, kdo Je na območju Sv. Gregorja in kakšna je moč partizanov, da bi temu primerno zavarovali promet po cesti Ljubljana - Kočevje in dela pri popravilu železniške proge.⁴

2. Napad na Velike Lašče

Napad na sovražnikovo postojanko v Velikih Laščah je bil del široko zasnovane korpusne operacije ob prometnici Ljubljana - Kočevje. Zamisel za to operacijo je štab 7. korpusa sporočil Glavnemu štabu NOV in PO Slovenije že 24. februarja, takoj po vrnitvi 18. divizije.

Sporočilo navaja, da ima opoeracija namen razbiti glavna okupatorjeva oporišča ob prometnici Ljubljana - Kočevje, onemogočiti obnavljanje železniške proge in pregnati sovražnika čim dlje od nje ter močno povečati osvobojeno ozemlje. Začela naj bi se 27. Februarja s hkratnim napadom na postojanki Velike Lašče in Zdenska vas; Izvajale naj bi jo vse enote 18. divizije, tri brigade 15. divizije, divizijsko topništvo obeh divizij in Dolenjski ter Notranjski partizanski odred, vodil pa Jo bo štab korpusa.

Glavni štab NOV in POS Je zamisel odobril in priprave za operacijo so stekle. Dne 25. februarja se Je štab korpusa sestal s štaboma 15. in 18. divizije in v navzočnosti Komandanta Glavnega štaba general majorja Franca Rozmana - Staneta podrobno preučil zasnovo načrta za operacijo, potem pa izdal povelje in podrobna navodila za priprave in izvedbo akcije.

Osemnajsta divizija je dobila nalogo, da ena njena brigada napade in likvidira sovražnikovo postojanko v Velikih Laščah, druga demonstrira napad na kočevsko postojanko in hkrati na črti Rakitnica - Makoše - Ložine zapira smer Kočevje - Velike Lašče, tretja v rajonu: Pijava Gorica - Brezje - Gumnišče zavaruje smer Ljubljana - velike Lašče, en njen bataljon pa naj z bataljonom iz 15. divizije izvede napad na Škofljico. Za izvedbo naloge so diviziji podredili Notranjski partizanski odred, en njegov bataljon pa določili za divizijsko rezervo. Za podporo osrednjega napada na postojanko Velike Lašče naj divizija aktivira svoj topniški divizion s tremi topovi, dva gorska topa kal. 75 mm in havbico kal. 100 mm.

Petnajsta divizija je dobila nalogo, da z eno brigado napade in likvidira postojanko v Zdenski vasi, z eno zavaruje smer Ljubljana - Grosuplje na črti Lanišče - Tlake - Škofljica, en bataljon te brigade naj skupaj z bataljonom iz 18. divizije napade sovražnika v Škofljici, eno brigado pa posije v korpusno rezervo.

Za koordinacijo delovanja brigad in zaporo smeri Ljubljana - Zdenska vas ter Ljubljana - Velike Lašče je štab korpusa imenoval operativni štab; štab 10. divizije je v njegovo sestavo poslal Gubčevo brigado, štab 18. divizije pa Deveto brigado.

Napad na obe postojanki naj se začne 27. februarja ob 19. uri; pred tem se mora ob 18.³⁰ začeti tridesetminutna topniška priprava napada.⁵

Na temelju takega ukaza je komandant 18. divizije določil Ljubljansko brigado za neposreden napad na postojanko sovražnika v Velikih Laščah, za demonstrativni napad na Kočevje in zavarovaje smeri Kočevje - Velike Lašče Levstikovo brigado, v sestavo operativne skupine pa je poslal Deveto brigado.

Povelje za napad so iz štaba divizije poslali podrejenim enotam dne 26. februarja zjutraj; vsebovalo je vrsto zelo pomembnih določil. Ljubljanska brigada je dobila nalogo da za izvedbo uporabi dva bataljona, tretjega pa ima v brigadni rezervi v vasi V. Slevica. Postojanko je treba najprej blokirati, potem pa po končani topniški pripravi, ki bo trajala 20 minut, ne pa pol ure kot to določa korpusno povelje, vdreti v njeno notranjost. V času topniške priprave se morajo borci približati postojanki na jurišno razdaljo. Zelo primerni smeri za napad sta južna

smer in smer od Ulake. Najbolj nevarna točka, pravi povelje, je cerkvena Sv. Roka na k. 619, ki jo je treba najprej osvojiti. Za napad na to točko naj se pripravijo posebne bombaške skupine, sestavljene iz bombašev prostovoljcev. Tem skupinam morajo starešine točno pokazati cilje in čas začetka, zaradi snega pa jim preskrbeti tudi bele halje, da bi se lahko ciljem napada neopaženi približali. Posebno je treba paziti na to, da se bodo vse akcije začele hkrati. V povelju je tudi opozorilo, da je okrog postojanke zid, ki ima nadstrešek in streme line, skozi katere bi borcem, ko bi vdrl v postojanko, lahko sovražnik udaril z ognjem v hrbet. Da se kaj takega ne bi zgodilo, morajo vse enote po vdoru v postojanko najprej očistiti prostor za zidom. Zavzete točice je treba brezpogojno zadržati.

Za napad na postojanko je štab divizije okreplil Ljubljansko brigado z divizijskim topniškim divizionom in tremi minometi kal. 81 mm - enim iz Levstikove in dvema pa iz Devete brigade.

Topniški divizion je dobil nalogo, da sestavi havbico kal. 100 mm, ki je bila med bivanjem divizije v Gorskem Kotarju skrita na Travnici. Štab divizije pa je poslal v njegovo sestavo dva gorska topa kal. 75 mm - brigadnega iz Ljubljanske brigade, ki je Dii prav tako v skrivališču, in gorski top Devete brigade.

V divizijskem povelju je določilo, da komandant divizona v sporazumu s štabom brigade postavi havbico na položaj na k. 643 na robu vasi V. Slevica, en gorski top severozahodno od vasi Medvedjek in drugega na Kobilo (k.626), štab brigade pa tri minomete na severni rob vasi Medvedjek, dva na Kobilo (k.626), enega pa zadrži v rezervi in ga po potrebi uporabi pozneje.

Divizijsko povelje je vsebovalo tudi določila glede organizacije zvez, sanitetne službe, obveščevalne dejavnosti, rušenja cest in organizacije preskrbe. Organizirajo naj se tri vrste zvez: telefonsko, s kurirji na konjih ali pa opremljeni s smučkami ter signalno - po dnevi z zastavicami, ponoči pa s svetlobnimi signali in raketami. Divizijsko previja-lišče s kirurško ekipo so postavili v vas Globel, 3 kilometre, zahodno od Sodražice, inženirske enote naj porušijo vse ceste na območju njihove brigade, za delo lahko uporabijo tudi civilno prebivalstvo, obveščevalna služba pa naj prenese težišče svojega delovanja z območja operacije na sosednje sektorje in budno spremlja vse sovražni-kove premike.

Povelje posebej poudarja, da se sovražnikovih vojakov - ujetih Nemcev ne sme ubijati, temveč jih morajo takoj poslati v štab divizije na zaslišanje in za morebitno bodočo zamenjavo.

Poveljniško mesto štaba divizije so postavili v vas Ulaka, dva kilometra jugozahodno od postojanke, poveljniško mesto Ljubljanske brigade pa v vas V. Slevica.⁸

Ko so v štabu brigade dobili divizijsko povelje, so v največji tajnosti stekle priprave na vseh ravneh. Pripravili so brigadno povelje za napad in ga še isti dan posredovali bataljonom. V njem so že omenjene naloge divizijskega povelja opredelili do podrobnosti.

Glavno nalogo je dobil 3. bataljon. Z dvema četama naj bi napadel Sv. Rok, najbolj utijeno točko v celotni obrambi postojanke, z eno četo

pa železniško postajo Velike Lašče. Za napad na Sv. Rok mora vsaka četa pripraviti po tri bombaške skupine, v vsaki po tri bombaše prostovoljce s puškomitraljezom. Če bodo bombaši uspešni, naj se napad pod zaščito težkih mitraljezov nadaljuje v notranjost postojanke tako, da se ena četa pomakne proti železniški postaji, druga prodira ob cesti, en vod z dvema težkima mitraljezoma pa mora ostati na Sv. Roku (k. 619).

Prvi bataljon Je dobil nalogo, da po četah napade postojanko z zahoda: ena četa ob cesti Iz M. Slevice, druga od Ulake in tretja od Sv. Trojice.

Drugi bataljon je brigadni poveljnik zadržal v rezervi v vasi V. Slevica.

Naloge je dobila tudi inženirska četa, da z enim vodom minira cesto, poruši mostove in postavi ovire na cesti Rašica - Velike Lašče, z drugim pa stori isto na cesti Ribnica - Velike Lašče.

Brigadno previjališče so postavili v M. Slevico.⁷

Dne 27. februarja ob deveti uri dopoldne so se s štabom brigade sestali vsi štabi bataljonov. Na sestanku, ki se ga je udeležil tudi komandant divizije, so obravnavali ter pojasnjevali naloge, ki so jih dobili za izvedbo napada na postojanko. Po tem sestanku v štabu brigade so se nadaljevali sestanki v bataljonih, četah in vodih, nato pa partijski sestanki po osnovnih organizacijah KP in SKOJ.

Posadko v Velikih Laščah so sestavljale 11. četa 3. bataljona 14. nemškega policijskega polka SS, katerega sedež Je bil v Kočevju, ter 24. in 25. četa domobrancev. V postojanki Je bila tudi havbična baterija kal. 100 mm (4 havbice), en tank in en oklepni avtomobil. Skupaj je bilo nekaj več kakor 500 mož. Poleg havbic in dveh oklepnih vozil so imeli še 4 minomete kal. 81. mm in 4 minomete kal. 60 mm. Poveljnik posadke je bil komandir 11. nemške čete stotnik Schmitz.

V Zdenski vasi, ki je z oporiščem v Velikih Laščah predstavljala enoten obrambni sistem, sta bili dve četi - 9. nemška in 26. domobranska. Baterija v Velikih Laščah je imela nalogo, da orožja postavi tako, da bodo lahko učinkovito podpirala tudi boj posadke v Zdenski vasi.⁸

Postojanka v Velikih Laščah je bila močno utrjena. Okrog in okrog so bili zgrajeni bunkerji in druge vrste utrdb, zavarovane z žično oviro in med seboj povezane s strelskimi jarki ter prehodnicami. Ključna točka obrambe Je bila k. 619 (Sv. Rok), kije bila še posebno močno utrjena. Obvladala je ozemlje ob vseh cestah, ki peljejo v notranjost postojanke iz ribniške, bloške, ljubljanske in dobrepoljske smeri. Napad na postojanko bi bil lahko učinkovit samo, če bi bila ta točka v napadalčevih rokah.

Na obrambo postojanke pa so vplivale tudi posadke sosednjih postojank. V Kočevju je bilo kakih 600 mož, v Grosuplju 300, v Škofljici 200, v Ljubljani pa nekaj več kakor 2000.

Za neposredno zavarovanje postojanke in opazovanje vsega, kar se okrog nje dogaja, zlasti pa za zavarovanje prometa po cesti Ljubljana - Kočevje, predvsem namenjenega preskrbi kočevske posadke, so

pogosto odhajale patrulje 30 do 50 mož proti Retju. Tuijaku, Radici ter V.in M. Slevici. V Žlebiču in v Dolenji vasi pa so bile zasede.

Dne 27. februarja popoldne Je brigada odšla proti postojanki. Prvi Je šel 2. bataljon. Nameraval Je obkoliti sovražnikovo zasedo, ki naj bi se po podatkih obveščevalcev zadrževala v vasi V. Slevica. Ker so-vražnika tam ni bilo, umaknil se je pred prihodom bataljona, je ostal v vasi v brigadni rezervi. Tja Je za bataljonsko kolono prišel tudi štab brigade s pri štabnimi deli.

Za 2. bataljonom je Sel 1. bataljon do vasi Ulaka, 3. pa se Je postojanki bližal Čez vasi M. Slevica m Dvorska vas.

Vse bataljonske kolone so se postojanki približevale zelo previdno. Pričakovale so, da bodo naletele na sovražnikove zasede. Nanje pa je zadel samo 3. bataljon, najprej pri vasi Kožarli, potem pa še v Srobot' nku (danes Srobotnik pri velikih Laščah). Obe zasedi sta že po prvih streljih zbežali v postojanko.

Ko so vse čete po predvidenem načrtu zavzele izhodiščne položaje za napad, so čakale na začetek topniške priprave napada. Topovi pa se niso oglasili ob predvideni uri, ampak sele ob 21 .

Oba gorska topa sta prišla na položaj z zamudo. Na poti Ju je sovražnik opazil in udaril po njima s svojimi havbicami. Koje topničar-Jem končno le uspelo zasesti ognjene položaje, je bila že temna noč. Tako niso mogli zavzeti točnih strelnih elementov, saj ciljev niso mogli videti, zato so kar brez korekture in popravkov začetnih elementov Izstrelili samo 3 granate, ki sovražniku niso povzročile nobene škode. Havbica kal. 100 mm pa na položaj sploh ni prišla.

Po tako popolnoma neuspešni topniški pripravi, ki očitno ni bila načrtovana stvarno. Je šla v napad pehota. Bombaši 3. bataljona v belih haljah so se priplazili do žične ovire pred Sv. Rokom, naprej pa niso mogli. Pred njimi je bila žična ovira, visoka dva metra in štiri metre široka. Branjena je bila z navzkrižnim zapornim ognjem vsega so-vražnikovega lahkega in težkega pehotnega orožja iz cerkvice Sv. Rok In iz dobro postavljenega bunkerja 500 metrov jugozahodno od nje. Med pripravami za napad tega bunkerja niso opazili in padla le tudi že prva žrtev. Napad so dvakrat ponovili, toda vsakokrat Jih je toča sovražnikovih svinčenk vrgla nazaj.

Prvi bataljon je napadel od zahodne smeri, ena četa od vasi Ulaka, druga od vasi Sv. Trojica, tretja pa ob cesti iz M. Slevice. Borci so prišli do žice brez odpora, tam pa so prav tako naleteli na sovražnikov koncentrični zaporni ogenj In tudi oni niso mogli prodreti v notranjost postojanke. Juriš so dvakrat ponovili in vsakokrat so bili zavrtnjeni.

Zjutraj ob svitu, so se morale vse enote umakniU na izhodiščni položaj na robu hoste.

V tej noči je bila uspešna samo Inženirska četa, ki le popolnoma uničila most pri Rašici, napravila prekope na cesti ter jih minirala.

Po tem neuspelem napadu prvo noč Je vodstvo operacije sklenilo, da ga naslednjo noč ponovi. Drugi bataljon je zamenjal prvega, tega pa so umaknili v brigadno rezervo: tretji je ostal na položaju.

Med dnevnimi pripravami so spremenili položaje topov in minometov. Postavili so jih bližje postojanki. Oba gorska topa in tri minomete

so podredili 3. bataljonu. Topova sta zasedla ognjeni položaj na severozahodnem robu vasi Medvedjek. Dobila sta nalogo, da tolčeta **Sv. Rok**. Tri minomete so postavili na položaj severno od vasi Kožarji z nalogo, da dva tolčeta po sovražniku pri Sv. Roku, eden pa po bunkenu pred k. 619. Druge tri minomete so podredili 2. bataljonu in jih postavili na k. 626 z nalogo, da med napadom bataljona tolčejo po notranjosti postojanke.

Med dnevnimi pripravami so brigadne položaje občasno obstreljevali sovražnikove havbice in minometi iz postojanke; prileteli so tudi trije bombniki, vendar niso bombardirali, ker se je prav takrat spustila nizka megla.

Točno ob 19. uri je komandant brigade dal znak z zeleno raketo; topovi in minometi. Ki so podnevi opravili korekturno streljanje, so odprli ogenj po ciljeh, ki so jim jih določili poveljniki. Toda topniška priprava je trajala samo dve minuti, ko je vodstvo napada dalo znak za prekinitve. Napadajoče čete še niso bile pripravljene, ker se podnevi niso dovolj približale ciljem napada, da bi lahko izvedle juriš.

Ob 21. uri so topniško pripravo juriša ponovili. Trajala je 25 minut, uspela pa ni. Strelni elementi so bili netočni in ciljev pred čelom napada 3. bataljona na sovražnikovo oporišče pri Sv. Roku ni zadelo. Večina granat je letela čez postojanko, mine pa so padale ob zunanji strani žične ovire in ogrožale borce, ki so se približali žici, vendar po srečnem naključju in zaradi dobro pripravljenih zaklonov ni bilo žrtev. Minometi, ki so podpirali napad 2. bataljona, so postavljene cilje točno zadevali.

Takoj po končani topovski pripravi juriša so se pognali v napad bombaši, za njimi pa drugi borci. Tudi tokrat so naleteli na silovit zaporni ogenj. KLJUDE temu so se napadi nadaljevali celo noč. Borci so naskakovali sovražnika neverjetno pogumno in požrtvovalno, zlasti 2. bataljon, in boji so se vrstili od ovire do ovire. Enkrat jim je uspelo celo prekoračiti žico in priti v postojanko, vendar samo za kratek čas, ker so se morali umakniti, ko je šel sovražnik v protinapad.

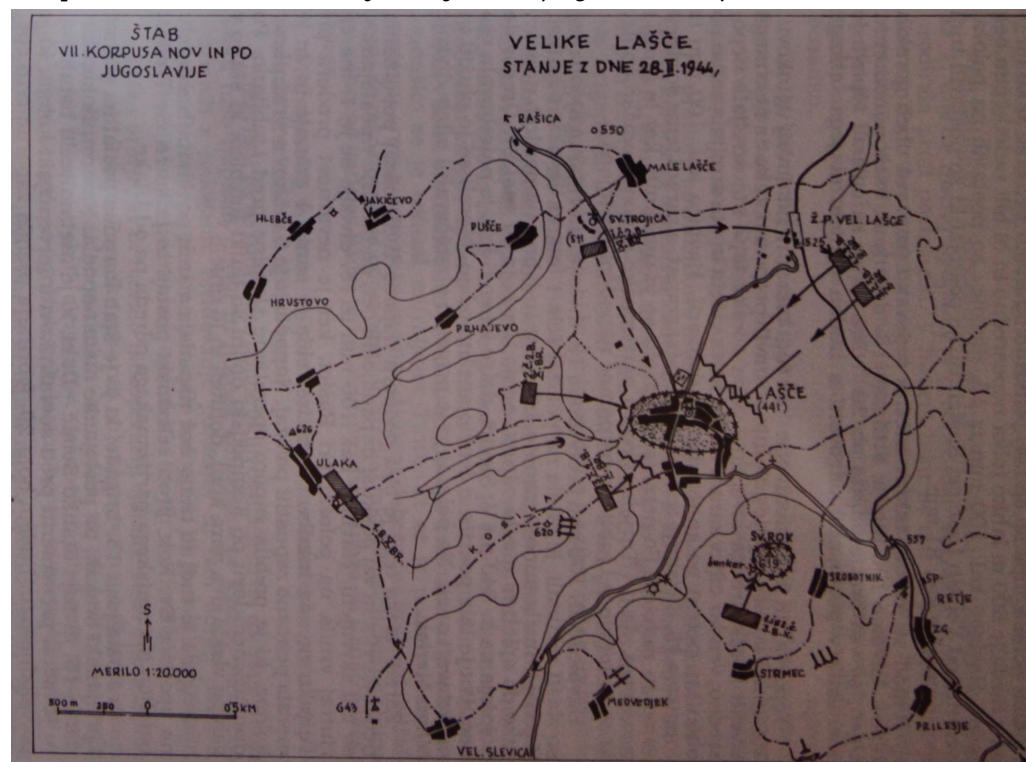
Štab brigade je poslal v boj tudi dve četi 1. bataljona iz rezerve. Tretja četa 1. bataljona je odšla na pomoč 3. četi 3. bataljona. Id je naskakovala železniško postalo, 1. četa 1. bataljona pa je pomagala 2. bataljonu odnesti ranjence v brigadno previjališče.

Ko se je zdanilo, so morali borci še enkrat nehati napadati in se umakniti nazaj na izhodiščne položaje.

Ker brigada tudi to noč ni mogla vdreti v postojanko, enote 15. divizije pa so Zdensko vas zavzele, je komandant 7. korpusa ukazal, da naj Ljubljanska brigada napad na Velike Lašče še enkrat ponovi. V pomoč so ji poslali dva bataljona 15. brigade in havbico kal. 100 mm iz artilerije 15. divizije, kije zelo učinkovito podpirala napad 12. in 15. brigade 15. divizije na postojanko Zdenska vas in izdatno pripomogla, da so jo zavzeli.

Med pripravami za ta tretji zaporedni napad na Velike Lašče so 2. bataljon, ki je imel hude izgube, zamenjali in poslali v boj bataljon Notranjskega partizanskega odreda, ki je bil v divizijski rezervi.

Napad na Velike Lašče dne 28. februarja 1944. (originalna skica)

Oba gorska topa so še bili približali oporišču Sv. Rok, tako da bi ga z razdalje 600 m lahko tolka neposredno in bi bili zadetki čim bolj točni. Havbico kal. 100 mm iz 15. divizije so postavili na položaj severno od Velikih Lašč pri Rašici. Bliže postojanki so postavili tudi vse minomete kal. 81 mm.

Napad se je tudi tokrat začel s topovsko pripravo obeh gorskih topov, havbice 100 mm iz artilerije 15. divizije in vseh minometov. Ogenj so vsa orožja odprla ob 20 **. Brž ko so se oglasili topovi, je sovražnik v postojanki odgovoril s hudim ognjem svojega težkega orožja.

Topovski in minometni ogenj pa tudi tokrat ni bil dovolj učinkovit. Minomete so na ognjene položaje postavili prepozno, tako da niso mogli izvesti korekturnega streljanja. Oba gorska topa sta streljala neposredno, vendar ciljev zaradi meglice nista videla in sta streljala samo po občutku, potem pa se je eden še pokvaril. Havbica kal. 100 mm iz topništva 15. divizije je izstrelila petnaest granat, a zaradi teme so videli samo en zadetek. Po petnajstem strelu so jo umaknili, ker je grozila nevarnost, da pri Tunaku prodre partizansko zaporo nemške enote, ki so prihajale iz Ljubljane na pomoč napadeni postojanki.

Havbica kal. 100 mm iz divizion 18. divizije, na čigar ognjeno moč so zlasti računali, je prišla na položaj šele 1. marca ob 4. uri zjutraj. S seboj je imela samo 4 granate, bila pa je tudi brez namerilnih naprav, tako da sploh ni mogla odpreti ognja. Za hojo od vasi Sv. Gregor do položaja na k. 643 pri V. Slevici, dolgo samo 6 km, je potrebovala vso noč. Pot je bila pokrita z debelo snežno odejo. Morali so jo plužiti in odmetavati sneg. Na položaj jo je pripeljal obveščevalni oficir divizije Milan Merlak.

Zaradi vsega tega je bila podpora napada tudi tokrat popolnoma neučinkovita in vsi poskusi napadajočih čet, da bi vdrle v postojanko, so bili zavrženi. Havbica kal. 100 mm iz 15. divizije se je 1. marca zjutraj vrnila na položaj pri Rašici, ker je nevarnost prodora pri Tuijaku menda minila. Toda izstrelila je samo 4 granate in že je morala ponovno zapustiti položaj. Napadlo jo je 6 tankov sovražnikove kolone, ki je prebila zaporo operativne skupine pred Ljubljano. Po dramatičnem lovu po Kompolj ski dolini so tanki havbico, ki sta jo v galopu vlekla dva para konj, dohiteli in jo uničili.®

Brigada je tudi to tretjo noč napadala v treh poglavitnih smereh: na oporišče Sv. Rok, proti železniški postaji in iz smeri Sv. Trojice, bataljon Notranjskega partizanskega odreda pa od Ulake.

Dva bataljona 15. brigade, ki jo je štab korpusa poslal na pomoč Ljubljanski brigadi, pa postojanke nista napadla. Namestnik komandanta 15. divizije Stanko Semič - Daki, kije osebno vodil bataljona, ju je moral preusmeriti proti sovražnikovi intervencijski koloni, ki je po celodnevem hudem boju 29. februarja prebila zaporno črto operativne skupine pred Ljubljano. V koloni so bili Nemci. Imeli so 8 tankov in 40 motornih vozil in so zvečer prodrli do Turjaka.

Zaradi tega sovražnikovega prodora, ki sta ga bataljona 15. brigade sicer pri Turjaku za nekaj časa zadržala, je vodstvo operacije napad na Velike Lašče dne 1. marca dopoldne ustavilo. Čete Ljubljanske

brigade so se umaknile na izhodiščne položaje, potem pa so se na novo razvrstile.

Prvi bataljon Je zasedel položaje na črti Radica - Velike Lašče in se že 1. marca zjutraj spopadel s predhodnico sovražne kolone, ki Je prodirala proti postojanki. V hudem boju se mu Je posrečilo, da Je sovražnika trikrat vrgel nazaj in mu zadal krvave izgube. Po pozneje zbranih podatkih naj bi imel sovražnik 14 mrtvih in večje število ranjenih. Ko Je v boj stopila glavnina sovražnikove kolone, se je moral bataljon umakniti v vas Ulaka, sovražnik pa Je okrepil velikoiačko posadko.

Drugi bataljon Je zasedel položaje okrog Dvorske vasi in postavil zasedo ob cesti pri naselju Prilesje: tretji se je umaknil v Hudi Konec, č^osta v^{il} zasedo pri Ortneku, eno četo pa Je poslal v V. Poljane. Ta dva bataljona tega dne nista več imela bojev.

Po prodoru sovražnikove intervencijske kolone v Velike Lašče se Je velika korpusna operacija končala. Sledile so analize opravljene naloge na vseh ravneh, v štabu divizije in korpusa so ugotavljali, da Je bil napad na sovražnikovo postojanko v Velikih Laščah dobro načrtovan. Na brigadnem in bataljonskih sestankih so med pripravami akcije predv^{laeli} vse možnosti, ki bi lahko vplivale na njen potek in načine, kako Jih reševati in premagovati težave.

Morala moštva, so ugotavljali, zlasti bombašev, ki so se morali pod točo sovražnikovih svinčenk plaziti do žične ovire, jo rezati in obmetavati bunkerje in druge utrdbe z bombami, je bila na visoki ravni. V globokem snegu, deloma tudi v blatu in v burji so tri dni in tri noči aržali v šahu sovražnika, kije besno odgovarjal z minami in granatami. Junaško se je izkazal mitraljezec Unče, ki se je ponovno vrnil k svojemu orožju, čeprav so ga mine dvakrat dobesedno vrgle od mitraljeza. Ze ranjen je spet odprl ogenj in streljal tako dolgo, dokler ga mina ni ponovno zadela. Padel je kot vzor požrtvovalnega in neustrašnega borca.

Mitraljeze in puškomitraljeze ter lahke minomete so pravilno postavljali in izkoriščali njihov ogenj.

Ugotavljali pa so tudi vrsto pomanjkljivosti, zlasti to, da bataljonski štabi niso napisali povelj in nižjega komandnega kadra natančno seznanili z nalogami. Izvidovanje položajev ni bilo dovolj pazljivo. Brigadno povelje pa Je samo ponovilo naloge, ki jih Je dobilo iz divizije, namesto, da bi Jih podrobneje opredelilo ter Jih razčlenilo.

Težko orožje, ki bi moralo biti operaciji najmočnejša opora, sploh ni bilo učinkovito. Posadke niso niti enkrat pravočasno zasedle ognjenih položajev, ampak so vsakokrat zamudile, zaradi česar niso mogle pripraviti točnih strelnih elementov. Granate in mine zato niso zadevale ciljev, ampak so ogrožale celo lastne borce, ki so prišli do žice.

Havbica kal. 100 mm, ki bi edina mogla uničiti glavno oporišče obrambe, Sv. Rok (k. 619), in odpreti pehota pot v postojanko, je prišla na položaj šele takrat, ko Je bila usoda operacije že povsem zapečatenena.

Odpovedale so tudi zveze. Učinkovita Je bila le kurirska, ki pa po svoji naravi ni mogla vedno zagotoviti nitrega prenosa informacij, povelj, ukazov in obvestil.

Vendar vse te pomanjkljivosti niso bile poglavitni vzrok za neuspeh. Operacija Je bila preveč ambiciozna in ni zagotavljala razmerja sil, ki bi lahko zagotovilo uspeh. Postojanko Je branilo kakih 500 sovražnikovih vojakov, napadalo pa 550 oorcev Ljubljanske brigade. Razmerje sil 1:1 pa ne zagotavlja uspeha ob dejstvu, da so bili branilci znotraj postojanke v utrdbah, zavarovanih z žično oviro in minskimi polji, napadalci pa na odprtem, globoko zasneženem zemljišču, na katerem so jih branilci lahko videli tudi ponoči.

Tudi razmerje v orožju je bilo v prid posadke v postojanki. Bricada le imela dva topa, zadnjo noč napada pa tri in 6 minometov, medtem ko je imel sovražnik 4 havbice, 4 minomete, in tank s topom ter oklepni avtomobil.

Uspeh v takih okoliščinah bi lahko zagotovilo samo presenečenje, tega pa tudi ni bilo, saj je sovražnik napad pričakoval v utrdbah, pripravljen na odpor.

Topništvo, ki bi moralo odpreti pot pehoti v notranjost postojanke, za tako nalogo še ni bilo usposobljeno. Havbica in en gorski top ter strelivo in druga topovska tehnika so bili ves čas bivanja 18. divizije v Gorskem Kotarju skriti v gozdovih Travnice gore. Ves čas izpostavljeni vsem slabim vremenskim vplivom, zaradi česar so nastale okvare, ki jih ni bilo možno hitro odpraviti.

Topniški divizion 18. divizije so formirali dva dni pred začetkom operacije, kar je bilo premalo časa, da bi topovsko tehniko in moštvo divizionu pripravili in usposobili za boj. Orožja in vso drugo potrebno tehniko so morali poiskati v skrivališču, jo pripeljati iz gozda, potem pa na položaje po cestah, debelo zamet enih s snežno odejo: pred tem so morali seveda še mobilizirati vprege za prevoz, ker svojih divizion ni imel. Tudi kadrov, sposobnih in izurjenih za delo s topovi in vodenje ognja, ter izurjenih topovskih in minometnih posadk, ni bilo. Z orožjem so večinoma delali mobiliziranci, med katerimi so bili tudi taki, ki so ga videli sploh prvič.¹⁰

Kako slabo so bile usposobljene minometne posadke nazorno kaže naslednji primer. Za minomet kal. 81 mm so imeli na voljo dve vrsti min, težke in lahke. Koje komandir voda za trenutek zapustil ploščal, posadka pa je nadaljevala z ognjem, so mine zamenjali, strelnih elementov pa niso spremenili. Posadka sploh ni vedela, da imajo različne vrste min različno težo in da lahka mina pri nespremenjenih strelnih elementih leti dlje kot težka. Zgodilo se je tudi, daje komandant brigade, na položaju minometov vprašal komandirja, kam strelja, dobil odgovor, da mu sploh nihče ni dal naloge in podatkov za streljanje in pokazal cilja.

Topovi in minometi so vse dni napada streljali le ponoči in niso videli ne ciljev ne zadetkov, da bi lahko ogenj korigirali.

V takih okoliščinah je bilo nerealno pričakovati, da bi akcija uspela. Štab 18. divizije in štab Ljubljanske brigade objektivnih razmer nista mogla spremeniti, zato so bili očitki štaba 7. korpusa, da sta kriva za neuspeh, neupravičeni.

V boju za Velike Lašče je v brigadi padlo 6 borcev, 15 je bilo ranjenih, 3 pa so pogrešali. Porabili so 2800 nabojev za puške. 2520

za lahko ln 580 za težko strojnico, 125 za težki ln 45 za lahki minomet ln 150 granat za gorska topa.

Točnih podatkov o sovražnikovih izgubah ni. Štab 18. divizije navala, da Je bilo 50 sovražnikovih vojakov vrženih iz boja. Navedeno število pa Je le presoja, prav gotovo nestvarna.

Na končju treba reči, daje bila operacija, ki jo nekateri imenujmo tudi kombinirana zaradi hkratnega napada na dve sovražnikovi postojanki, gledano v celoti za mlado narodnoosvobodilno vojsko dragocena sola z vsemi pomanjkljivostmi, večinoma objektivne narave. Pokazala Je, da borci še niso izurjeni za manevrsko bojevanje ln da se posamezni deli še vedno slabo povezujejo med seboj, sodelujejo in prilagajajo. Ugotovimo pa tudi lahko, aa Je glede na razvojno stopnjo kadrov ln sovražnikovo moč. operacija uspela. Sovražnika Je drago veljala. Moral Je pripeljati na pomoč motorizirane ln pehotne okrepitve iz drugih predelov Slovenije.

Korpusne enote, med njimi tudi Ljubljanska brigada, so pokazale, da lahko vzdržijo dolgotrajne boje. da se lahko uspešno upirajo sovražnikovi vojni tehniki ln da ga zmorejo uničevati tako na terenu kakor tudi v njegovih utrjenih oporiščih. To pa Je imelo velik moralni pomen za nadaljnji razvoj narodnoosvobodilne vojne.¹²

3. Boji ob cesti med Velikimi Laščami in Ribnico

Po le delno uspešni korpusni operaciji na postojanki v Velikih Laščah in Zdenski vasi se je okupator namenil, da za vsako ceno trdno obdrži v svojih rokah kočevsko komunikacijo ln se ob njej zasedra v vseh večjih krajih. Njegova navzočnost na tem območju naj bi bila stalna grožnja osvobojenemu ozemlju, cepila naj bi narodnoosvobodilne sile na tem doslej bolj ali manj medsebojno povezanem zalednem prostoru, jih vezala ter hkrati odtegovala od drugih zelo pomembnih poti. Vsa ta oporišča naj bi zagotovila tudi varnejši promet po cesti Ljubljana - Kočevje ln pohode oskrbovalnih kolon, ki so redno potovale ln nosile potrebščine velikolaški ln kočevski posadki.

Osrednji oporišči v Kočevju ln Velikih Laščah so začasno okrepili. Posadko v Velikih Laščah so povečali na 1000 mož, od teh le bilo 250 Nemcev. Obveščevalci so v njej opazili 15 tovornjakov, 3 tanke, 5 topov ln večje število minometov. Novi postojanki sta bili v Rašici ln v Sv. Trojici. V Rašici je bilo 80 mož ln je bila začasna, v Sv Trojici pa 60 mož ln je bila stalna. Število moštva v Rašici se je stalno spreminjalo. Dne 5. marca je bilo tam 300 mož, 6 tankov ln 14 kamionov.

Da bi onemogočili okupatorjeve namere, je štab 7. korpusa ukazal 18. diviziji, da vse svoje sile usmeri na prometnico Ljubljana - Kočevje, onemogoči ob njej sleherno umiritev stanja, prepreči ustanavljanje novih oporišč ln usposobitev železniške proge ter da ovira ln preprečuje promet oskrbovalnih kolon v obeh smereh.

V skladu s tem korpusnim ukazom je štab 18. divizije dne 2. marca poslal Ljubljanski brigadi povelje, da ukine blokado velikolaške postojanke, razporedi svoje enote na črti Ulaka - Dvorska vas - Hudi Konec, s štabom v M. Slevici, ter se pripravi na razbijanje sovražnikovih kolon

med Velikimi Laščami in Kočevjem. Severno nal se poveže z 9. brigado, razporejeno v rajonu Rob - Zapotok - Golo - Rogatec nad Želimljami, na Jugu pa z Levstikovo na območju Ribnica - Kočevje. V Stab divizije, ki Je Imel sedež v Sv. Gregoju, naj vsako uro pošilja poročila o stanju.¹³

Na podlagi divizijskega povelja Je štab brigade svoje enote rasporedil takole: prvi bataljon se je premaknil v V. Slevico, s tem da je eno četo poslal v zasedo na rob gozda pod cerkvico na k.643 proti vasi Ulaka, 2.bataljon se je z dvema četama utaboril v vaseh Junčje in Greben, medtem ko je ena njegova četa postavila zasedo nad cesto med Velikimi Laščami in Ortnekom, 3.bataljon pa se je nastanil v vasi Hudi Konec in eno četo poslal v zasedo pod grad Ortnek. Vsi trije bataljoni so proti postojanki v Velikih Laščah in cesti pošiljali stalne patrulje, ki so budno opazovale, kaj se tam dogaja. Tretji bataljon je vzdrževal tudi zvezo z 2. Datalionom Levstikove brigade v vasi Sinovlca, ki ga je štab 18. divizije poslal v okrepitev Ljubljanski brigadi na tej črti.

Do spopada s sovražnikom je prišlo že 3. marca ob 10. uri. Iz postojanke sta prišli dve sovražnikovi pobočnici. Ščitili sta kolono, ki je 1. marca proarla v Velike Lašče in nadaljevala prodor proti Kočevju. Napadli sta 1.in 2. bataljon.

Prva, kakih 150 vojakov, je zasedla položaje na grebenu med postojanko in Dvorsko vasjo. Skupina kakih 50 mož se je ločila od njih in zavila proti Sv. Jakobu. Proti tej skupini so iz štaba 1. bataljona poslali patruljo, ki pa ni bila dovolj previdna: sovražnik jo je presenetil in dva borca sta padla.

Takoj po tem patruljnem spopadu se je razvil srdit boj. Prvi bataljon je trdno držal položaje na črti Sv. Jakob - M. Slevica in uspešno zavračal sovražnikove napade.

Med bojem prvega bataljona se je z drugo sovražnikovo kolono, ki je prodrla proti Škrlovcu, spopadel 2. bataljon ter jo kmalu pognal nazaj v postojanko. Po njenem umiku se je umaknila tudi kolona, ki je napadala 1. bataljon.

Dne 4. marca brigada ni imela bojev. Večina borcev je počivala, le inženirci so na cesti nastavili mine, prekopali cesto pred vasema Podplana in Zlebič, postavili barikade na štirih mestih in porušili most v Rašici in most pod železniško postajo Ortnek; borci 3. bataljona, ki so pomagali inženircem, pa so razbili 4 železniške spojnice, iztirili dva vagona med Ortnekom in Zlebičem ter uničili 10 telefonskih drogov.

Sovražnik tega dne ni miroval. Iz Ljubljane se je odpravila nova oskrbovalna kolona s šestdesetimi tovornjaki in dvema tankoma. V Velikih Laščah je prenočila in dne 5. marca popoldne odšla naprej. V predhodnici je bilo 7 tovornjakov in dva tanka. Premikala se je počasi, ker je čistila cesto in odpirala pot glavnini kolone, ki Je v večernih urah zapustila postojanko v Velikih Laščah.

Kolono so ščitile močne pobočnice, ki so napadle položaje bataljonov, da bi jih vezale in odrinile čim dlje od ceste. Položaj 2. bataljona je sovražnik napadel s tremi kolonami, v vsaki je bilo po 80 vojakov. Prva je napadala proti Dvorski vasi, druga čez Zlati Rep, tretja pa od

vasi G. Podpoliane. Prvo kolono je četa v zasedi pri Dvorski vasi spustila na razdaljo kakih 100 metrov, potem pa udarila po njej z vsem svojim orožjem in 15 sovražnikov je takoj ooležalo. Nekaj jin je bilo ranjenih, večina pa smrtno zadeta. Ker je takoj po tem kratkem spopadu borcem v zasedi udarila v bok druga sovražnikova kolona in dva borca ubila, enega pa ranila, se je morala četa umakniti na nov položaj. Med tem pa so Jim prihiteli na pomoč tudi še borci drugih dveh čet, da so skupaj z odločnim protinapadom pgnali sovražnike v beg.

Ko se je začel boj pri 2. bataljonu, je tudi 1. bataljon takoj zasedel položaje na grebenu med V. in M. Slevico. Sovražnik je proti Bataljonskim položajem izstrelil šest min iz minometa; ena je zadela hišo, v kateri je bil štab bataljona, in odbila del strehe, toda ranjen ni bil nihče. Na sovražnikov minometni ogenj so odgovorili tuai borci s svojim minometom tako da se je po krajšem medsebojnem obstreljevanju sovražnik umaknil.

S sovražnikovo kolono, kije napredovala po cesti, se je spopadla najprej zaseda 3. bataljona, ki je držala položaj ob vznožju grebena k./57 (grad Ortnek), potempa ves bataljon in se ena četa 2. bataljona Levstikove brigade. Ob 13. le proti položaju zasede prodirala manjša skupina sovražnikovih vojakov. Borci v zasedi so jo napadli in tri vojake ubili, drugi pa so se, pod zaščito svojega minometnega ognja s ceste razbežali v Krite.

Slučajno se je med tem bolem bližala položajem 2. četa 3. bataljona, da bi zamenjala zasedo. Njena predhodnica je opazila drugo večjo sovražnikovo pobočno kolono, ki je prihajala oia druge strani, da bi zasedi udarila v hrbet. Takoj je odprla ogenj po sovražnikih; s tem je obe četi. tretjo v zasedi in drugo, kije prihajala, opozorila na nevarnost in vnel se je hud boj. ki je trajal do noči. V boj so se vreli tudi vsi drugi deli 3. bataljona in potem vse do noči obstreljevali sovražnikovo kolono, na cesti. Ko se je zmračilo in se je na zemljo spustila še gosta megla, se je boj končal. Čete so se vrnile v svoja izhodišča, medtem ko je sovražnikova kolona nadaljevala pot proti Ribnici in Kočevju.¹⁴

Dan po tem boju je štab 18. divizije, ki se je med tem premaknil v vas Sv. Gregor, poslal brigadam novo povelje. Razbile naj bi kolono, ki je dne 5. marca prodrila v Kočevje; napadle naj bi jo, ko se bo vračala. Svoje čete naj razporedijo v zasede po globini na obeh straneh ceste Kočevje - Ljubljana in zagotovijo tesno medsebojno sodelovanje. Ko bo sovražnik enkrat v območju zased, naj ga spustijo čim bližje, potem pa udarijo po njem z vsem orožjem.

Ljubljanska brigada je dobila nalogo, da na vzhodno stran ceste Velike Lašče - Ribnica premakne dva bataljona: prvega v vas Močile, drugega v V. Poljane. TVetji bataljon naj ostane v zasedi na območju Ortneka ter se na severu tesno poveže z bataljonom 9. brigade v Prapročah, južno pa z bataljonom Levstikove na Gornjih Lazah. Štab Ljubljanske brigade naj se nastani v vasi Hudi Konec in si delo razdeli tako, da bo en član štaba pri obeh bataljoni na vzhodni strani ceste, drugi pa na zahodni in vzame pod svoje poveljstvo bataljon Levstikove in bataljon 9. brigade. Inženirska četa je dobila nalogo, da temeljito poruši cesto tako da bo neprehodna zlasti pri Podpoljanah jo minira in obnovi ovire, ki jih je sovražnik odstranil.

Levstikova brigada Je dobila nalogo, da se razporedi ob cesti med Kočevjem in Ribnico; Deveta brigada naj se premakne na sektor M. Slevica - Junčje - Praproče v divizijsko rezervo, njen 4. bataljon pa v vas Sušje in se podredi štabu Ljubljanske brigade.

Brž ko so dobile to povelje, so vse enote zasedle položaje, kot jim Je bilo naročeno in se začele pripravljati za akcijo. Boja ta dan in tudi 7. marca niso imele, ker Je sovražnik miroval.

Osmi marec Je bil meglen dan in neprenehoma Je snežilo. Take vremenske razmere so bile ugodne za premike in tako Je že ob 4. uri zjutraj zapustila Kočevje motorizirana kolona. V predhodnici Je imela dva tanka in četo pehote, za njo pa se Je razvrstilo kakih 40 tovornjakov. Na koncu kolone Je bila močna zaščitnica, s štirimi tanki in okrepljeno četo pehote. Levo in desno od kolone so od položaja do položaja napredovale pobočnice. Vsi sovražnikovi vojaki so bili oblečeni v bela zimska oblačila.

Po odhodu iz Kočevja se je kolona počasi prebijala čez mnoge ovire na cesti, pobočnice pa so napadale in odrivale zasede Levstikove brigade, tako da je v območje Ljubljanske brigade prišla šele pozno popoldne. Ko se je ob 17³⁰ predhodnica približala vasi Žlebič, Je Dorce dveh čet 2. bataljona, ki so nad vasjo imeli zasedo, napadlo kakih 100 mož, po položaju zasede pa so začele treskati granate tankovskih topičev s ceste.

Borci v zasedi so odgovorili na napad s strnjenim ognjem svojih strojnic in pušk, na pomoč pa jim Je priskočila še ena četa 1. bataljona, ki je bil v zasedi pri Ortneku. V enournem zagrizenem boju Je nekaj sovražnikovih vojakov padlo, v četi 1. bataljona, kije priskočila drugi četi na pomoč, pa sta bila dva borca ranjena. Nazadnje je Nemcem le uspelo, da so položaje zased pri Žlebiču in pri Ortneku obšli in jim prišli za hrbet. Grozilo je da jih bodo obkolili, zato sta se 1. bataljon ter ena četa 2. bataljona umaknila čez cesto k 3. bataljonu, medtem ko sta dve četi drugega še nekaj časa vzdržali na položaju, potem pa se tudi umaknili v gozd severno od Žlebiča, tako daje bataljon izgubil stik s sovražnikom.

Pobočnica, ki le napredovala zahodno od ceste, je hkrati napadla 3. bataljon, ki je imel položaj pri gradu Ortnek. Desno krilo bataljona je nekaj časa ščitil 2. bataljon Levstikove brigade, ko pa je ta popustil, gaje sovražnik s treh strani napadel v hrbet. Toda borci so vzdržali in juriše nekaj časa uspešno odbijali, potem pa so tudi oni popustili in so se morali umakniti. V boju je padlo 15 **sovražnikovih** vojakov, medtem ko so v 3. bataljonu padli 3 borci, eden pa je bil ranjen.

Ko se je umaknil še ta bataljon je bila sovražniku pot v Velike Lašče odprta.

Čeprav so brigade 18. divizije pravočasno zasedle položaje, se za boj dobro pripravile in se pogumno in požrtvovalno upirale, niso vzdržale pritiska sovražnikovih pobočnic, ker so bile v premoči. Tudi razvrstitev sil ni bila dovolj globoka, da bi lahko onemogočila sovražnikove obkoljevalne manevre. Pobočnice, v katerih so bili večinoma pripadniki oddelkov SS, so prodirale izredno drzno in v belih haljah spretno izkoriščale meglo in belino snega.

Po boju Je è tab brigade poslal v štab divizije poročilo v katerem Je ugotovil, da kolone niso mogli zadržati In Je razbiti zato, ker Je sovražnik predčasno odkril brfaadne zasede, potem pa Jih v velikem loku obšel. Udarca v hrbet pa oddelki, v katerih Je bilo več kot polovica novomobillzlranih borcev, ki so v tem boju doživeli ognjeni krst, niso vzdržali.¹⁰

Potem ko se je sovražnikova kolona prebila v Velike Lašče in odšla proti Ljubljani, se Je Ljubljanska brigada vrnila na zahodno stran ceste: štab brigade v Marolče, 1. bataljon v Junčje, 2. in inženirska četa v M. Slevico, 3. pa v Praproče.

Po dvodnevnejpočitku so se 11. marca bataljoni ponovno spopadli s sovražnikom. Okrog 10. ure se je iz Velikih Lašč podalo proti brigadnlm položajem lcakih 250 domobrancev v treh kolonah. Prva Je prišla do vasi Škrlovica In se razporedila na robu gozda vzhodno od vasi, druga Je zasedla k. 683 nad vasjo Zlati Rep, tretja pa je prišla v vas Zlati Rep.

Bataljoni so šli takoj v napad. Prvi je naprej proti Škrlovici poslal 1. četo, da bi sovražniku prišla za hrbet. Njena patrulja, ki je olla v predhodnici, se je srečam s sovražnikovo In po kratkem spopadu enega njenega vojaka ubila in drugega ranila, potem pa se je sovražnik umaknil. Drugi bataljon Je pregnal sovražnika iz vasi Zlati Rep, tretji pa Je napadel kolono, ki je zasedla k. 863, 7 sovražnikovih vojakov pobil in jih nekaj ranil in tudi ta kolona je v brezglavem begu zapustila, položaje.

Tiste dni Je v brigadi ponovno prišlo do velike formacijske sprememba. Med bivanjem v Gorskem Kotaju so 28. decembra 1943 razpusUli 4. bataljon Ljubljanske brigade, ker je imel premalo moštva. Ko pa se je po vrnitvi v Slovenijo številčno stanje močno okrepilo, je štab 18. divizije ukazal brigadi, da bataljon obnovi.

Odlok z dne 9. marca za ponovno ustanovitev bataljona določa, da naj ga obnovijo tako, da vzamejo po eno četo iz vsakega od treh obstoječih bataljonov, v teh pa novo tretjo četo.sestavijo tako, da iz preostalih dveh vzamejo toliko borcev, da jih bo v vseh enako število. Stab brigade naj takoj pošle predloge za bataljonske funkcionalje ali pa sporoči, če v svoji sestavi nima primernih ljudi.

Kadrovski oddelek brigade Je na temelju te odredbe poslal diviziji predlog, da naj bi komanaant bataljona postal Drago Popovič, politični komisar pa Henrik Škrbine, in bataljon so obnovili še istega ane.

Z omenjenim odlokom štaba 18. divizije so v 9. brigadi ustanovili poseben "Kuski bataljon". V njegovo sestavo Je Ljubljanska brigada poslala vse borce sovjetske narodnosti, ki so prišli v brigado Iz nemških vojaških formacij v Hreljinu.¹⁷

4.Na območje tržaške železniške proge

Osemnajsta divizija Je imela zahtevno nalogo da onemogoča promet sovražnikovih oskrbovalnih kolon po cesti Ljubljana - Kočevje v "oskrbovalni ofenzivi", kot so te boje nekateri imenovali, in da prepreči umiritev stanja In ustanavljanje novih oporišč ob kočevski prometnici.

Temu m je prtrdrutiti de ena, nič manj pomembna ■ rušiti progo in ovirati promet po za okupatorja najbolj občutljivi prometni Åill y ubija' na | Trat. Ti njena naloga je izvirala iz stališča O lavnega štaba NOV in PO Slovenije v poročilu političnega komisarja Glavnega štaba Borisa Kraigherja - Janeza z dne 2. marea 1944» kjer je med drugim rečeno« (...) da Dl bilo pametno, če bi morda takoj večjo edlnlco vrgli na progo Ljubljana • Rakek in Izkoristili dejstvo, da so od tam Nemci potegnili rezerve prek Ljubljane proti našim položajem okrog Orosuplja.

Med boji za Velike Laide in z oskrbovalnimi kolonami na cesti Ljubljana • Kočevje Jc železniško progo Ljubljana - Postojna rulli Notranjski partizanski odred, ki ga je ltab 7. korpusa v povelju za napad na velike Lašče in Zdensko vas, izdanem dne 20. februarja podredil 18. diviziji in s tem tudi razširil njeno operativno območje na del tržaške železnice od Ljubljane do Postojne.

Ljubljanska brigada je tedaj nujno morala oditi na območje proge, kajti dejavnost Notranjskega partizanskega odreda na progi ni bila dovolj učinkovita, pa se je tudi povečal promet kar le bilo posledica prodora Rdeče armade proti Rumuniji in sklepa nemškega vrhovnega poveljstva, da na sektor 1. ukrajinske fronte premakne nekaj divizij iz severne Italije. Eno divizijo so z največjo naglico prevažali 11. in 12. marca, za prevoz pa so pripravljali še dve.

Povelje za premik brigade na območje proge so iz Štaba divizije poslali brigadam dne 12. marca. V povelju je odredba, da Ljubljansko brigado na položajih lužno od Vellkln Lašč zamenja Levstikova. Deveta da ostane na območju Kočevja, kamor se je začela premikati že 9. marca. Ljubljanska pa da napade in uniči sovražnikovi postojanki Preserje in Podpeč.

Po prejemu divizijskega povelja so se v Ljubljanski brigadi takoj pripravili za odhod na novo območje. Na pot so odšli 12. marca zvečer ob 18. uri, ko so njene čete zamenjale čete Levstikove brigade. V brigadoje prišla tudi topovska baterija 9. brigade, ki jo je štab divizije dodelil Ljubljanski.

Po dvanajsturnem utrudljivem nočnem pohodu skozi vasi Karlovi-ca, Podstrmec in Lužarji, je brigadna kolona 13. marca ob 6. uri prišla v Velike Bloke in se tam ustavila na počitek. Počivali pa so redki; večina je morala v patrolje in zasede.

Velike Bloke so zapustili zvečer in zavili proti Sv. TVoJlci (danes Sivec.) potem pa skozi Cajnarje odšli v vasi iieč in Župeno, **Čeprav je** bilo v teh naseljih zelo malo prostora * večina hlft je bila pozganln* {ožgali so jih še Italijani, domačini pa samo za silo popravili,* **sc jc** takih 800 borcev vendarle stisnilo pod streho, se ogrelo ter za silo odpočilo. Patrolje in obveščevalci, ki so jih poslali proti Rakitni, so prinesli sporočilo, da se v naselju utrjuje 50 domobrancev, ki okrog vasi gradijo manjše bunkerje. Po podatkih obveščevalnega rentra štaba 7. korpusa postojanka na Rakitni ni bila stalna ampak so tla občasno prihajali in se tam zadrževali domobranci domačini iz okolnih postojank. V dnevnem domobranskem poročilu za 18. inarec 1944 pa je podatek, da le bila v Rakitno poslana močnejša patrolja, kije štela saino 20 mož.

Ko se je zmračilo, iš bataljoni zapustili Bet In Župeno ter »e odpravili proti Rakitni. V zasneženem gozdu ao te še poznale »veže »ledi Italijanskih čevljev, ki so bili po kapitulaciji Italije edina obutev domobrancev. Pred vaajo le patrulja predhodnica naletela na domobranako zasedo in jo z Juri tem pregnala, potem pa ao bataljoni ob 22. uri napadli domobrnce v vasi. Prvi in 3. bataljon ata jih obkolila. 2. pa je drzno vdrl med hiia, Četrtri Je oatal v rezervi.

Sovražnikov odpor Je bil šibak. Upiralo ae p »amo nekaj domobran- cev, ki ao takoj popustili, ko le padel njihov puškomtraljezec v bunkerju pred vhodom v naselje: brezglavo so začeli bežati prot! Brezovici pri Borovnici in Zabočevem. Na cedilu ao jpuatlU nekega avojega ranjenca, ki ae Je nato zavlekel pod neki akedenj in tam izkrvavel.

Ko ao borci zavzeli vaa ao preiskali hiše ter naftil tri akrile domo brance, ki jim je zmanjkalo caaa za pobeg. Eden Je tičal stisnjen v akrlnjl, drugi v senu, tretji pa Je oblečen ležal v postelji, Vse tri ao takoj postavili pred voj siko sodišče In jim ie lati dan sodili. Ugotovili ao, da je eden od njih pred dnevi sodeloval v pokolu trlčlaneke partizanske patrulje, ki ao Jo domobranci ujeli in enega člana patrulje ustrelili, druga dva pa zaklali z noži.

Potek sojenja je v knjigi Dnevnik partizana med drugim takole opisan; "(...) Na vpraianje, **zakaj** ao atoplll v belo gardo in če vedo, **zakaj** se partizani borijo, ao val **trije enako** odgovorili.

"Zato, ker se borite proti cerkvi In veri. VI ničesar **nimate! Nimate** akladlč, orožja In obleke. ie vžigalic In soli nimate! Hudič **vaa bo vzel** In tud| cerkvno vaa ne bodo pokopali!"

"Pravite, da **naaprotujemo veri In cerkvi/** ae Je razvnel član **aodltča In** nameatnlk komandanta **Jake, Matevž** Sivec, ki ae Je **do ofenzivi na Ilovi** gori že opomogel **od ran.** **"AH ste vi** morda s puékaml **molili v cerkva?***

Ujetniki ao molčali. Ko amo jih vprašali, zakaj ae ne borijo proti Nemcem In za oavobodltcv naše domovine. Je eden pripomnil:

"Nemci ao zdaj preveč močni. Počakali bomo, da bodo itbkejil, potem pa bomo Ae z rifluii obračunali!"

Tedaj Je spregovoril politkomisar Fcrfla:

"Sedaj al pa prav povedali AH veš, zakaj ao Nemci le tako močni?*

"Zato. kn imalo Tigre In orožje, ki je mnogo boljje od vašega!" Je predrzno odgovarjal domobranski liroKouatnez.

Toda prcdaednlk sodišča Perfla mu je odvrnil;

"Nemci nlao močni samo zaradi avojega orožja, ampak predvaem zato, ker Jim pomagajo takšni pokvarjenci, kot aie vi trije!"

Vse tri ao obsodili na smrt In Jih takoj ustrelili. Preden so zagrmeli atrell, je začel eden od obsojencev prepevali nabožno peaem, drugi Je zavpil 'Heil Hitler!', tretji pa Je molčal.

5. Napad na postojanki Preserje in Podpeč

Po prihodu v Rakitno le prišel v štab brigade namestnik poveljnika 18. divizije Mile Čubrič. Prinesel je povelje za napad na sovražnikovi postojanki Preserje in Podpeč z vsemi podrobnostmi, kako ga izvesti.

Postojanki sta **bili** ob železniški progi Ljubljana - Trst, okupatorjevi najpomembnejši prometni **žili** v Sloveniji. **V** vsej dolžini Je bila za varo* vana z vrsto utrjenih postojank, progo pa so neposredno varovali železobetonski bunkerji, postavljeni tako, da so oili v medsebojni ognjeni zvezi.

V utrdbah in bunkerjih so odsek proge med Ljubljano in Rakekom varovali večinoma domobranci, medtem ko so bili Nemci v večjih postojankah. Po podatkih obveščevalnega centra 7. korpusa so bila v prvi polovici marca ob progi naslednja oporišča:

- Rakek z 220 Nemci in 200 domobranci.

- Vrhnika s 600 do 800 domobranci in nekaj Nemci; število mož v postojanki ni bilo stalno in se je večkrat spreminjalo,

- Borovnica in vojaške barake v Dolu s 700 domobranci in nekaj Nemci. Na borovniškem mostu Je bila močna straža, na kotah 733 in 814 pa sta bili postavljeni protiletalski bateriji in sta njuni posadki šteli po 60 mož.

- V Podpeči Je bilo 60 dobro oboroženih domobrancev, ki so varovali prehod čez most. Imeli so dva težka in pet lahkih mitraljezov ter minomet kal. 81 mm. Bivali so v Robijevi štolami na levem bregu Ljubljanice. Tik ob mostu čez Ljubljanico Je bil bunker, postojanko pa je varovala že Ljubljanica, ki Je tu globoka do sedem metrov in ima strme bregove. Napadalec, ki bi hotel postojanko zavzeti, bi moral priti čez reko potem pa io napasti z vzhodne, severne in zahodne strani. Toda tam je bila dobro utrjena. Okrog nje je bilo pet bunkerjev, poleg njih pa še žična ovira in palisade iz brun.

- V Preserju je bilo na železniški postaji 35 domobrancev. Ker Je bilo postajno poslopje že leta 1943 požgano, so bivali v zidanih barakah, okrog njin so bili bunkerji in žična ovira. Posadka je imela mitraljeze in tri puškomitraljeze ter lahki minomet. Železniški most slab kilometer daleč od postaje je stražilo 20 domobrancev, ki so s svojim orožjem obvladovali ves teren prav do postaje.

- V Notranjih Goricah je bilo okrog 100 domobrancev, ki bi lahko v najkrajšem času priskočili na pomoč napadenim v Podpeči. Še večjo nevarnost pa je napadalcu pomenila možnost, da bi v Notranje Gorice lahko zelo hitro prispele po železnici okrepitve iz Ljubljane.

- v Črni vasi, šest kilometrov daleč od Podpeči Je bilo 50 domobrancev, ki so se nastanili v barjanski šoli. Tudi ti bi lahko hitro dobili okrepitve iz Ljubljane.

Potem ko je štab brigade prejel divizijsko povelje, seje odločil, da bo postojanko Podpeč neposredno napadel 3. bataljon, ki so mu dodelili dva težka mitraljeza in minomet kal. 81 mm, sovražnikovo posadko na železniški postaji Preserje pa 2. bataljon, ki so mu dodelili

brigadni protitankovski top in prav tako dva težka mitraljeza in minomet kal. 81 mm.

Prvi bataljon Je dobil zavarovalno nalogo. Opravi naj Jo tako, da 1 eno Ceto napade domobranci v Črni vasi, drugo četo postavi v zasedo pri naselju Podkraj, tretjo pa pri vasi Pako od progi proU Borovnici, vsaki četi so dodelili po en minerski oddelek iz brigadne Inženirske čete, da bi z njim lahko minirala ceste v smeri proti Ljubljani, minerski oddelek 3. čete pa naj bi uničil oba tira železniške proge pri vasi Pako.

Četrty bataljon Je dobil nalogo, da ostane v brigadni rezervi v vasi Preseije.

Gorski top kal.75 mm. ki ostane pod poveljstvom komandanta brigade, naj s kote 482 (Sv. Ana) podpira napadajoče čete drugega in tretjega bataljona.

V skladu z divizijskim poveljem so poveljniško mesto brigade postavili na Sv. Ano (k. 482), brigadno prevljalnišče v vas Dol. Brezovica, da bi od tam pošiljali ranjence v divizijsko prevljalnišče in h kirurški ekipi v Gorenjih Otavah, p ra tež brigade pa naj bi ostal v Rakitni.

Na podlagi te odločitve Je štab brigade dne 15. marca izdal vsem svojim enotam povelje za napad, ki naj bi se začel še istega dne zvečer ob 21. uri. Vsaki so podrobno opredelili načine izvajanja nalog. Poskrbeli so tudi za učinkovito medsebojno zvezo. Bataljona, ki sta napadala, naj bi bila med seboj povezana po telefonski liniji, telefonsko zvezo pa so vzpostavili tudi med Podpečjo in poveljniškim mestom ter ognjenim položajem gorskega topa na koti 482.

Ko so v bataljonih in četah dobili povelje, so se začele priprave na vseh ravneh. Na četnih in bataljonskih sestankih so vsakemu posamezniku določili naloge in obveznosti potem pa ob 17^{*30} zapustili Rakitno.

Toda kljub dobrim in vsestranskim pripravam napad ni tekel po načrtu. Tretji bataljon, ki ga je spremljal pomočnik političnega komisarta brigade Anton Trček - Gorazd, Je sovražnika v Podpeči napadel z dveumo zamudo, kajti ceste so bile zaradi snega, ki še ni skopnel, v zelo slabem stanju in je gorski top prispel na Sv. Ano (k. 482) ave uri kasneje. Borci bataljona, ki so na položaj prišli pravočasno, so ta čas čakali v snegu in hudem mrazu na začetek napada, tako da jih je sovražnik opazil, jih začel obstreljevati in presenečenja ni bilo več. Povrh vsega je četa, ki bi se morala prevreči ne levi breg Ljubljaniice, ostala na desnem, ker ni imela ničesar, s čimer bi lahko prišla na drugo stran reke.

Edina pot na drugo stran je peljala čez betonski most. Toda tega so držali domobranci pod ognjem vsega svojega orožja, saj Jih z druge strani ni nihče napadal. Kljub temu so borci poskusili priti na drugo stran, z odločnim Jurišem so vdrli na most. Ko pa so začeli odstranjevati žične ovire na njem, jih Je sovražnik s strnjenim ognjem iz betonskega bunkerja vrgel nazaj. Po močni mitralješki pripravi napada so poskusili še enkrat. Sovražnik jim je pustil, da so se bunkerju približali na deset metrov, potem pa jih s silovitim ognjem znova vrgel nazaj na desni breg, ker na mostu niso imeli nobenega kritja. V pozneje poslani relaciji o boju 3. bataljona je zapisano, da sta top in minomet,

kl sta podpirala napad bataljona, dobro tolkla po sovražniku, toda bunkerja nista mogla uničiti in odpreti poti na levo stran reke. Komandant bataljona Jože Ožbolt pa meni, da top ni streljal učinkovito. Dne 16. marca ob 4. uri zjutraj se je moral bataljon umakniti.

Drugi bataljon, katerega boj je nadzoroval brigadni politični komisar Nace Ferfila, je napad na sovražnika na železniški postaji Preserje začel uro pred predvidenim začetkom. Poveljnik bataljona Je čete razporedil tako, da je prva napadala z Juga čez Žalostno goro (k. 418), druga ob cesti Kamnik (zdaj Kamnik pod Krimom) - Preserie, tretja pa od severne strani. Napad se le začel z neposrednim obstreljevanjem s protitankovskim topom in minometom kal. 81 mm in hkratnim naskokom vseh treh čet. Po enournem medsebojnem obstreljevanju Je sovražnikov odpor popustil in posadka bunkerja ob železniškem nadvozu čez cesto Podpeč - Borovnica Je pobegnila proti posadki, ki Je varovala železniški most čez Ljubljano. To pa se ne bi zgodilo, če Dl četa, ki Je napadala iz smeri Koširja, pravočasno sklenila obroč.

Okrog 23. ure je iz Borovnice pripeljal tudi oklepni vlak, ker minerei niso dovolj onesposobili proge med obema postajama. Borci so vlak takoj napadli z vsem orožjem enega od oklepnih vagonov tudi uničili, niso pa mogli preprečiti, da se ne bi z njim odpeljala posadka železniške postaje Preserje, ki le bila že v brezupnem položaju. Vlak je nadaljeval vožnjo proti Ljubljani, medtem ko so borci barake zažgali in bunkerje porušili.

Zjutraj ob 6. uri so iz Notranjih Goric začeli proti bataljonskim položajem v dveh kolonah prodirati sovražniki. Borci so jim pustili, da so se jim čisto približali potem so udarili po njih. Sovražniki so bili presenečeni, osem jih je padlo, drugi pa so se umaknili. Ob 7. uri so se še enkrat poskušali približati bataljonskim položajem. Borci so jim ponovno pustili, da so se jim približali, potem pa so znova udarili z vsem svojim orožjem in jih 20 izločili iz boja. Na prizorišče boja je še enkrat prisopihal oklepni vlak in pomagal domobrancem, da so se umaknili nazaj proti Notranjim Goricam. Po tem boju se je ob 8. uri umaknil na izhodiščne položaje tudi bataljon.

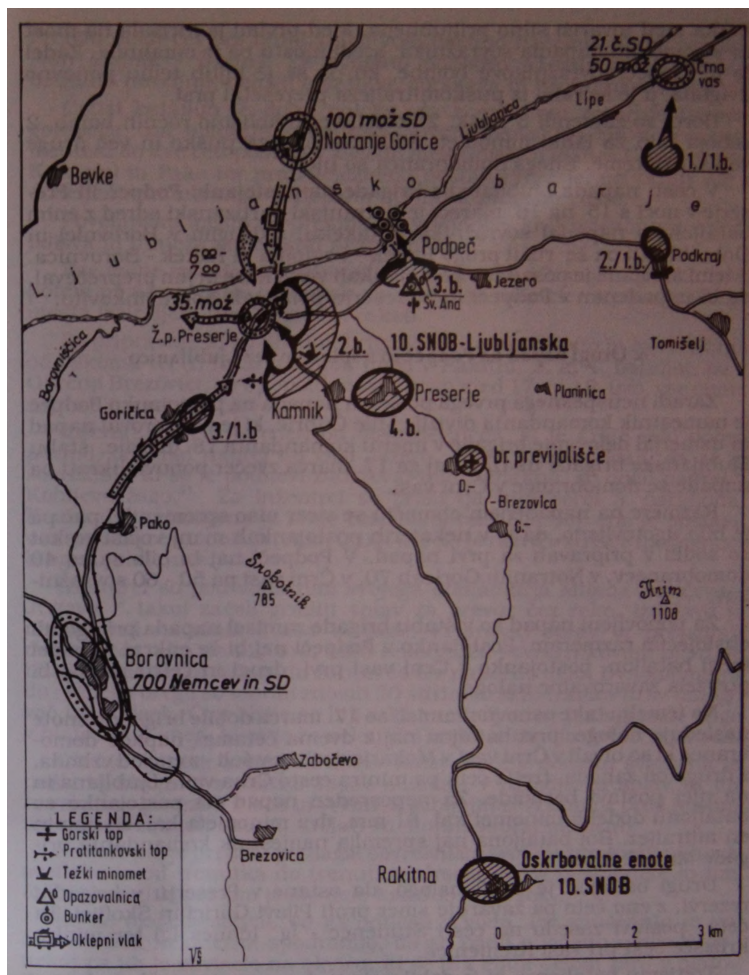
Čete prvega bataljona niso imele posebnega dela, razen da so vznemirjevalno napadale postojanko v Č mi vasi.

Minerska skupina pri četi, ki Je bila v zasedi med Borovnico in Preserjem, je porušila 100 metrov proge, vendar šele potem, ko Je bil boj pri Preserju že končan.

Četrty bataljon, ki je bil v rezervi, pa ni posredoval.

V boju za postojanko je imel sovražnik hude izgube. Po brigadnih podatkih naj bi bilo vrženih iz bojnih vrst 50 njegovih vojakov, večina v boju z drugim bataljonom. V brigadi sta dva borca pacila dva pa sta bila ranjena, vsi iz 3. bataljona; smrtno zadeta sta padla Reza Jakšičeva in kurir komandanta 3. bataljona, ranjena pa sta bila Ivanka Puciharjeva in borec z imenom Febi.

Jakšičeva, ki je bila že nekoliko v letih, je bila po svojem delu in prenašanju težav partizanskega življenja za zgled vsem mlajšim. Njeno truplo so Dorci na ramah prenesli v Rakitno in jo tam pokopali. Tla so pripeljali tudi hudo ranjeno Ivanko Puciharjevo, ki je bila kot odlična

Napad na Preserje in Podpeč dne 15. marca 1944.

borka med tovariši silno priljubljena. Med prvimi Je Jurišala na most in s bombami napadla sovražnika, sredi mostu pa le omahnila. Zadel Jo Je drobec sovražnikove bombe, ko pa se Je kljub temu ponovno dvignila, JI Je še rafal Iz puškomitraljeza prerešetal prsi.

Borci so zaplenili 5 pušk, 2 kolesi, večjo količino ročnih bomb, 2 zaboja min za lahki minomet, 3500 nabojev za puško in več druge vojaške opreme. Enega domobranca so ujeli;

V času napada Ljubljanske brigade na postojanki Podpeč in Preselle v noči s 15. na 16. marec, Je Notranjski partizanski odred z enim bataljonom napadal sovražnika v Rakeku, z drugim v Borovnici in Dolu, hkrati pa še rušil progo Rakek - Postojna in Rakek - Borovnica. S temi akcijami je posadke v postojankah vezal nase In Jim preprečeval, da bi napadenim v Podpeči In v Preserju pomagale bolj učinkovito.

6. Drugi napad na Podpeč in s splavom čez Ljubljanico

Zaradi neuspešnega prvega poskusa napada na postojanko Podpeč je namestnik komandanta divizije Mile CuDrlč. kije nadzoroval napad in usmerjal delovanje brigade v imenu komandanta 18. divizile, štabu Ljubljanske brigade ukazal, naj ga 17. marca zvečer ponovi, hkrati pa napade še domobranci v Črni vasi.

Razmere na napadenem območju se sicer niso spremenile, pač pa je bilo ugotovljeno, da je v nekaterih postojankah manj vojaštva, kot so sodili v pripravah za prvi napad. V Podpeči naj bi bilo samo 40 domobrancev, v Notranjih Goricah 70, v Črni vasi pa 50 - 60 sovražnikov.

Za ponovljeni napad so v štabu brigade zamisel napada prilagodili obstoječim razmeram. Postojanko v Podpeči naj bi še enkrat napadel tretji bataljon, postojanko v Črni vasi prvi, drugi in četrti pa naj bi prevzela zavarovalne naloge.

Na temelju take osnovne zamisli so 17. marca dobile brigadne enote naslednje naloge: prvi bataljon naj z dvema četama napade domobranci ki so bivali v Črni vasi v Mokarjevi vili in v šoli - z eno od vzhoda, z drugo od zahoda, tretja četa pa minira cesto Črna vas - Ljubljana in na njej postavi barikade. Za neposreden napad na postojanko so bataljonu dodelili minomet kal. 81 mm, dva minometa kal. 60 mm in en mitraljez. Boj bataljona naj spremlja namestnik komandanta brigade Matevž Šivec.

Drugi bataljon je dobil nalogo, da ostane v Preserju v brigadni rezervi, z eno četo pa zavaruje smer proti Pijavi Gorici in Škofjici. Ta četa postavi zasedo na cesti Studenec - Ig (danes Ig) ter minira križišče cest pri vasi Kremenlca.

Tretjemu bataljonu, ki je dobil nalogo da, ponovi napad na domobransko posadko v Podpeči, je poveljnik brigade ukazal, da mora upoštevati vse napake, storjene v prvem napadu. Glavni udar ne sme več biti usmerjen na ozki prehod čez most. Izvedeta naj ga dve četi, ki se morata prepeljati na levi breg Ljubljanice s splavi, splave pa mora pripraviti Inženirska četa. Na most naj udari samo ena četa, ki bo ostala na desnem bregu reke in prevoz čez reko podpirala z ognjem.

Prehod obeh čet čez Ljubljano vodi osebno načelnik štaba brigade Ivan Majnik - Džems. Za ognjeno podporo napada na Podpeč je brigadni poveljnik določil oba topa, gorskega in protitankovskega.

Četrty bataljon Je dobil nalogo, da z eno četo zavaruje topova, gorskega na položaju v Podpeči, protitankovskega pa v Preseli u, medtem ko dve četi postavi v zasedo med Goričico (danes Goričica pod Krimom) in Pako ter proti železniški postaji Preseje, pri čemu naj z dodeljenim minerskim oddelkom minirata progo in cesto.

Poveljniško mesto so premaknili v Podpeč, kraj brigadnega previ-Jališča in prateža pa je ostal nespremenjen.

Vse enote morajo biti pripravljene za napad 17. marca do 22. ure, potem pa se poženejo v naskok na znak za začetek - s poveljniškega mesta izstreljeni rdeči signalni raketi.

Po pripravah, ki so jih štab brigade z inženirsko četo in topovskima oddelkoma ter 1. in 3. bataljon imeli v Rakitni, 2. in 4. bataljon pa v Gorenji Brezovici, so v popoldanskih urah med 17. in 18. uro, vse enote zapustile nastanišča.

Inženirsko četo Je eden od obveščevalcev, ki je kraje zelo dobro poznal, odpeljal naprej do vasi Jezero. Ko so se prepričali, da se je sovražnik. Ki se je podnevi zadrževal tam, umaknil, so odšli naprej v Kobijevo žago.²¹ Za inženirci so prišli tja tudi borci 3. bataljona. Komandant bataljona je svoje čete takoj razvil za boj: eno je postavil v zasedo na cesti pod Sv. Ano, drugi dve pa Je razvil v strelce na desnem bregu Ljubljane.

Inženirci so pod vodstvom svojega komandirja Milana Juričeva - Jugova²² takoj začeli graditi splav za prevoz čez reko. Izdelavo je nadzoroval načelnik štaba brigade. Pripraviti splav in prepeljati mostvo čez reko do 22. ure, tako rekoč pred sovražnikovimi očmi, je bila izredno težka naloga in zahtevno ter naporno delo. Dva kilometra do rečnega brega so morali znositi 20 štirimetrskih tramov in še mnogo več takih desk. Čim bližje so bili reki. vse bolj so se jim vgrezale noge v blato, kajti sneg, ki se je nekaj dni topil, je zemljo dobro razmočil.

Ob Ljubljani, komaj za dober lučaj daleč v dometu svinčenk iz pušk in strojnic, so začeli hlode skladati v ogrodje za splav in jih navzkržno povezati z žico in vrvmi. Z žebli jih sovražniku pred nosom niso smeli zabijati skupaj. Delati so morali skoraj neslišno.

Nevede jimje pri delu pomagal sovražnik s svojimi žarometi: njihova svetloba je od trenutka do trenutka zdrsela okrog postojanke in jim toliko posvetila, da jim je šlo delo kar dobro od rok.

Ko so okvir sestavili, so ga odnesli v vodo. Pri spuščanju Je na blatnih tleh nekaterim spodrsnilo, da so padli v ledeno mrzlo vodo, nekaj pa jih je obviselo na okviru, ki se Je z enim delom zaril v blato. S skrajnim trudom - največ s pomočjo Ustih treh, ki so se že okopali, med njimi seje še posebno odlikoval Milan Čohar, kije bil ves čas do prsi v mrzli vodi - so ogrodje izvlekli iz blata in les je zaplaval. Nanj so brž položili deske in splav je bil narejen.

To pa je bil šele začetek. Najtežja naloga, prevoz mostva na drugi breg, jih je še čakala. Prvi je stopil na splav komadir inženirske čete, toda skoraj bi tudi on padel v vodo, ker se mu je spodmaknila

nepritrjena deska. V zadnjem trenutku Je odskočil, voda pa je nekaj desk odnesla. Nadomestili so jih z drugimi in jih pritrdili.

Na tako pripravljeni splav so se povzpeli načelnik fttaba brigade, komandir inženircev in Hinko Bratož - Okl, da bi se prepeljali čez 40 metrov široko reko na drugi breg. Toda voda jih je začela odnašati in splav je odplaval kakih 30 metrov navzdol po reki. Potegnili so ga nazaj k bregu in poskusili se enkrat. Tokrat Je slo lažje, voda jih je zanesla samo 15 metrov in z veslanjem jim Je uspelo priti na levi breg. Ko so privezali vrv še na drugem koncu splava, so dali znak in prevažanje se Je začelo. Prazen splav so vlekli na eno, polnega, s po 5 borci na njem, pa na drugo stran. Do 22. ure sta bili obe četi na levem bregu.

Prevažanje le trajalo poldrugo uro in ni šlo brez težav. Splav se Je enkrat prevrnil in pet borcev je padlo v vodo, vendar so se vsi rešili. Enega puškomitraljeza pa niso mogli več izvleči. Med prevozom se Je posebno izkazal neki borec s Primorskega, ki Je skočil v vodo, da bi rešil mitraljez, uspelo pa mu Je izvleči samo podstavke.²⁴

Na levem bregu reke so takoj organizirali mostišče. 600 metrov daleč od postojanke, in borci so se v strelski vrsti pritajili in čakali na znak za začetek napada. Nikjer ni bilo slišati žive duše, medtem ko so snopi svetlobe žarometov vztrajno drsli okrog postojanke, tako da se nihče ni smel premakniti.

Ko so nad cerkvico Sv. Ane švignile v zrak rakete, se je ognjeni ples začel. Z vseh strani je divje zaropotalo. Bunkerji so oživali in zaregljale so strojnice, krogle so završale nad glavami napadalcev. V Notranjih Goricah sta se oglasila tudi top in havbica in pred postojanko so začele treskati še granate.

Prva četa, kije ostala na desnem bregu, se je pognala proti mostu, toda sovražnik je izkoristil izkušnje iz prvega napada in Je pripravil na pristopih k mostu močan zaporni strojnični in minometni ogenj, tako da je vse njene poskuse, da bi se mu približala, zavrnil.

Četi na levem bregu sta nekaj časa ostali pri miru, šele ko Je sovražnikov ogenj iz bunkerjev okrog postojanke ponehal, so borci potihoma v strelcih poskusili napredovati proti postojanki. Okrog polnoči so sovražnika naskočili z vso svojo močjo.

Bombaši so se približali žični oviri okrog postojanke na 15 do 20 metrov in vrgli bombe, toda noter niso mogli priti, sovražnik Je okrepil zlasti strojnični ogenj. Že podnevi je tako naravnal cevi mitraljezov, da le bil ogenj učinkovit, tudi če so namerile! streljali samo na slepo. Prostor so ves čas osvetljevali žarometi in na čistini pred postojanko se nihče ni mogel niti zganiti. Ko Je bila pozneje pretrgana električna napeljava in se postojanka znašla v temi, pa so pristope k postojanki osvetljevale rakete.

Boj je dosegel vrhunec 18. marca okrog druge ure zjutraj. Toda takrat so opazili svetlikanje žarometov pri Blatni Brezovici, iz smeri Notranjih Goric pa je bilo slišati ropot na cesti in progi. Ko Je bilo potem ropot motorjev slišati tudi iz smeri Črne vasi, je bilo očitno, da sovražnik dobiva okrepitve. Nevarnost, da bi sovražnik četi pred postojanko obkolil, se je vsak hip večala; vodstvo napada, je to pravočasno opazilo, zato je dalo znak za odmik nazaj na desni breg

reke. Ko so ob è tirihi bili vsi borci izven nevarnosti na levem bregu, so splav uničili, da ga ne bi mogel uporabiti sovražnik. Umaknili so se v vas Jezero, kjer so se po hišah pred odhodom nazaj proti Rakitni osušili in ogreli.

V boju za postojanko bataljon ni imel izgub, med umikom nazaj čez reko Je en borec padel, dva pa sta bila ranjena.

Domobranska poročila o napadu 3. bataljona na postojanko Podpeč se skoraj v celoti ujemajo z opisanim potekom napada. Pred žičnimi ovirami so našli enega padlega partizana, sami pa izgub niso imeli.

Prvi bataljon, ki gaje spremljal namestnik komandanta brigade, Je šele ob 23. uri začel napadati domobrnce iz 21. čete v Črni vasi in Jih obstreljevati z minometom. Napad so domobranci pričakovali, saj Je njihova patrulja, ki so Jo po naključju ravno pred začetkom napada poslali proti Lipam, opazila partizane in alarmirala posadko. Vnel se Je hud boj, kije trajal do druge ure zjutraj 18. marca. Ravno ko so se borci pripravljali že za odločilen Juriš, pa Je iz ljubljanske smeri priropotala sovražnikova motorizacija in borci so se morali umakniti v TomišelJ.

Drugi bataljon Je takoj, ko Je prejel povelje za akcijo in odšel proti Preserju, poslal prvo četo v zasedo na križišče cest med Igom in Kremenlco. Minerji so položili mine na cesti proti Pijavi Gorici. Četa Je ostala v zasedi do 4. ure zjutraj, potem pa je mine spet pobrala in se vrnila nazaj v Rakitno. Druga četa je dobila nalogo, da poruši most pri Preserju, vendar tega ni storila, ker so minerji prišli v njeno sestavo prepozno. Tretja četa pa je med boji tretjega Bataljona za postojanko Podpeč vso noč čakala v Preserju v brigadni rezervi.

Četrty bataljon Je v skladu z brigadnim poveljem poslal eno četo v Preserje, da je tam ščitila topništvo. Borci so vzdržali na položaju do Jutra Kljub sovražnikovemu mitralješkemu in minometnemu ognju. Dve četi sta odšli v zasedo med Goričico in Pakom, minirali cesto in na treh mestih pretrgali železniško progo.

V bojih od 15. do 18. marca 1944 brigada toraj ni mogla uničiti sovražnikove postojanke v Podpeči, pač pa JiJe uspelo železniško progo tako poškodovati, daje bil promet ustavljen devet ur.²⁶

7. Nemško - domobranski sunek proti Rakitni

Prodor Ljubljanske brigade do železniške proge na območju Preserje - Podpeč in uspeli napad na železniško postajo Preserje dne 15. marca ponoči, je nemško poveljstvo v Ljubljani močno vznemirilo in je za 18. marec pripravilo protiakcijo, ne da bi vedelo, da bodo partizani v noči s 17. na 18. marec akcijo ponovili. Da bi zavarovali ogroženo železniško progo, zlasti železniški most čez Ljubljanico, in partizane - sodili so, da Jih Je kakih 700 do 800 - pregnali oa Podpeči in območja nad Borovnico, so poslali v boj 1. bataljon 139. rezervnega polka gorskih lovcev. Komandantu bataljona kapetanu Huberju so ukazali, da napade partizane pri Podpeči, prodre do Rakitne in razbremeni ogrožene domobranske čete pri zaščiti železniške proge.

Koje kapetan Huber pripravil bataljon za akcijo, so Nemci dne 18. marca četrť čez polnľč zapustili Ljubljano in se z vlakom odpeljali v Notranje Gorice. Po prihodu v Notranje Gorice je na podlagi podatkov o partizanih, ki mu Jih Je dala nottanjegoriška posadka, ob tretji url dal četam povelje za akcijo, jih razvil za ooj in jim ukazal, da gredo v napad točno ob pol šesth zjutraj.

V akciji Je sodelovalo pet čet, v katerih je bilo 329 Nemcev in 224 domobrancev, skupaj 553 mož. Poleg pušk za vsakega vojaka so Imeli v bataljonu 7 tromblonskih pušk, 18 puškomitraljezov in 4 mitraljeze ter 4 srednje minomete.

Toda napad se ni začel ob določeni uri, ampak poldrugo uro prej. Poveljstvo sovražnega bataljona je med ogledovanjem Izhodiščnih položajev opazilo, da se partizani umikajo, zato je kapetan Huber spremenil prvotni ukaz in poslal svoje čete v napad že ob štirih.

Nekaj minut po če tri uri, prav takrat, ko so zadnji borci 3. bataljona prehajati Ljubljano, je nemška 1. četa zavzela most čez reko, ki ga 2. četa 2. bataljona ni porušila, potem pa na juriš zasedla Podpeč. Partizani niso dajali večjega odpora, tako da so Nemci že ob pol šestih prišli do Presejja. Pred Preserjem so naleteli na odpor dveh mitraljezov, pri postaji Presejje pa na gorečo gostilno, ki so jo zažgali borci 2. čete 2. bataljona. Po kratkem hudem spopadu sta dval>orca padla in partizani so se zaradi sovražnikove premoči morali umakniti. Nemci so jih zasledovali in ob šestih vdrli v Gorenjo Brezovico. Tam so ponovno naleteli na šibkejši partizanski odpor, a so ga hitro zlomili, zaplenili komoro 4. bataljona in nadaljevali prodor proti Rakitni.

V Rakitno so Nemci prodrli ob pol desetih ter tam počakali na domobrnce iz Borovnice, ki pa na položaje niso prišli pravočasno. Ta njihova zamuda naj bi bila vzrok, da se je glavnina partizanskih sil uspela umakniti iz Rakitne proti vzhodu, ugotavlja kapetan Huber v svojem poročilu.

Boji na položajih okrog Rakitne so prenehali ob četrť čez deset in sovražnikovi vojaki so se vrnili, Nemci na železniško postajo Preserje, domobranci pa v Borovnico.

Koje posadka v Črni vasi dobila okrepitev, seje prvi bataljon toraj moral umakniti v Tomišelj. A tudi tam ni mogel ostati. Pod pritiskom Nemcev, ki so ga zasledovali s tremi tanki in dvema tovrnjakoma pehote, se je po gozdnih poteh vrnil nazaj v Rakitno. Tja Je prišel pred Nemci. Ko pa je potem ob 9³⁰ prišel v stik z Nemci, je zasedel položaje na Županovem vrhu.

Tudi delu drugega bataljona, ki seje z Nemci spopadel pri Preserju, se je uspelo umakniti. Njegova 2. četa je nekaj minut pred 6. uro zapustila železniško postajo Preserje in odhitela proti Rakitni. V Dolenji Brezovici je dobila ogenj v bok Iz smeri Lisec (k. 673) in se nemudoma umaknila na Stango (k.639), od tam pa nadaljevala pohod po pobočju Linte (k. 776) proti Rakitni. Napredovanje po strmeh pobočju in skozi gozd je bilo zelo naporno. Ko namerilec težke brede ni več mogel nositi svojega orožja, jo je skril. V bližini križišča ceste, ki prihaja s Krma, je komandant bataljona, ki je četo vodil, z dainogledom opazil tri sovražnikove kolone, ki so napredovale proti Rakitni. Ena je šla proti Županovemu vrhu (k. 1000), druga seje spuščala po

pobočju Smrekovca, tretja pa Je prihajala iz smeri Krimščka (k.983) proti Sopu (k.999). Očitno je bilo, da namerava sovražnik zajeti dele Ljubljanske brigade, ki so že bili v Rakitni. Da se to ne bi zgodilo, je četa s pospešenim korakom odhitela v Rakitno, tam sprožila preplah, da so se lahko vsi takoj umaknili iz naselja. In sovražnikovo nakano preprečila. Ko je prišla do pobočja Županovega vrha, ki so ga držali borci prvega bataljona, pa bi skoraj prišlo do spopada z njimi. V Rakitni sta se 1. in 2. četa zbrali, potem pa. zasedli položaj v rajonu k. 873 jugovzhodno od Rakitne. Njegova 3. četa. kije bila v zasedi pri Igu, ni imela bojev. V sestavo bataljona se Je brez težav vrnila ob štirih popoldne.

V največji nevarnosti je bil 3. bataljon, ker se je po vrnitvi na desni breg Ljubljance nekaj časa mudil v vasi Jezero. Tja so nepričakovano vdrli nemški tanki, ki so zasledovali 1. bataljon. Vendar napad nemških tankov borcev ni zmedel, brez izgub so se umaknili iz vasi, potem pa v zavetju gozdov odšli proti Gorenji Brezovici. Toda Nemci so jih prehiteli, in prišli tja prea njimi ter jih napadli. Po krajšem spopadu se je bataljon umaknil po pobočjih Lopate proti Rakitni.

Četa 4. bataljona, ki Je ščitila artilerijo v Preserju, se je spopadla z Nemci, ko so tli prišli cez Ljubljance, potem pa se je umaknila v gozdove in odšla proti Rakitni. Tako sta storili tudi tisti dve četi, ki sta bili v zasedi me a Gorico In Pakom. Ko se je 18. marca zjutraj vnel boj z Nemci na desnem bregu reke, sta odšli proti Preserju, potem pa sta se spopadu z njimi izognili in odšli skozi gozdove v Otave.

Nemška akcija, katere namen Je bil, da z nenadnim vdorom v Rakitno iz Notranjih Goric in iz Borovnice s 553 Nemci in domobranci obkoli partizane, ki so se spustili v dolino reke Ljubljance in napadli postojanki Podpeč in Preserje ter rušili progo, ni dala pričakovanega rezultata. Nemški bataljonski poveljnik kapetan Huber, kije operacijo vodil, pripisuje krivdo za ta neuspeh borovniškimi domobrancem, ki so na položaje pri Rakitni prišli prepozno, to pa naj bi partizanom omogočilo, da so se umaknili na vzhod.

V poročilu svojemu poveljniku, komandantu 139. polka gorskih lovcev, navaja tudi nekatere izkušnje iz boja s partizani. Ugotavlja, da je prebivalstvo naklonjeno partizanom in zaradi tega partizani predčasno zvedo za akcije in se lahko pravočasno umaknejo. Umikajo se večinoma po najbolj slabih poteh, po kakšnih jih Nemci ne morejo hitro zasledovati, zato bi morali imeti na voljo gosenična motoma vozila ter več minometov in manjših topov, ker naj bi bili partizani zelo občutljivi na ogenj težjega orožja.²⁸

Ko so strelili in eksplozije min In granat na območju Rakitne potihnili in so se sovražniki umaknili v svoja izhodišča, se je 18. marca popoldne brigada rasporedila na območju Rakitna - Gorenje Otave - Brezovica, štab brigade s prištabnimi enotami ter 2. in 3. bataljon so ostali v Rakitni. 1. bataljon se je spustil v Gorenjo Brezovico, 4. pa se je nastanil v Gorenjih Otavah.

Po brigadnih poročilih je v bojih od 15. do 18. marca 1944 padlo 8 borcev, med njimi komandir 1. čete 4. bataljona tovariš Roman, dva pa sta bila ranjena. Izgubili naj bi puškomitraljez in puško, porabili pa so 9000 nabojev za puške in avtomatsko orožje, 98 lahkih in 51

težkih min za minomet, 29 granat za gorski top in 11 granat za protitankovski top.

V dnevnem divizijskem poročilu z dne 20. marca so podatki o izgubah drugačni. Padlo naj bi 7 borcev, dva naj bi bila huje in več lažje ranjenin, 30 borcev pa pogrešajo, vendar pričakujemo, da se bodo vrnilo. O številu vrnjenih pozneje ni podatkov. Upravičeno pa lahko sklepamo, da so se mnogi vrnilo, kajti če bi padli, bi bili pokopani v Preserju. Nekateri od pogrešanih pa se niso vrnilo; vdali so se sovražniku, kar potrjujejo domobranska poročila, ki omenjajo pet njihovih imen in priimkov.⁸⁹

Sovražnikovi podatki o partizanskih izgubah pa se močno razlikujejo od brigadnih in divizijskih podatkov. Nemci trdijo, da so našli 32 mrtvih, med njimi naj bi bil tudi komisar (verjetno gre za padlega Četnega komandirja Romana), ujeli pa da so 14 partizanov, ki so jih nato izročili nemški policiji, zaplenili pa da so 3 puškomitraljeze, mitraljez, brzostrelko in 16 pušk ter precej streliva in druge opreme. Domobranska poročila tudi navajajo, da so ujeli 3 partizane, 4 mrtve da so našli na terenu partizani, pa da so s seboj odpeljali 9 vozov ranjencev.

Očitno je, da so taka sovražnikova poročila netočna, tudi zato, ker so Nemci med ubite in ujete vedno prištevali tudi tiste civilne prebivalce, ki so jih pobili ali odpeljali v taborišča, domobranci pa so v svojih poročilih vedno navajali večje število, kakor pa je bilo res.

O sovražnikovih izgubah ni podatkov v partizanskih virih, Nemci pa poročajo, da so bin trije njihovi vojaki ranjeni, toliko naj bi bilo ranjenih tudi domobrancev, enega pa naj bi partizani ujeli,³⁰

Boj Ljubljanske brigade ob progi Ljubljana - Borovnica je podpiral tudi Notranjski partizanski odred, v noči s 15 na 16. marec je napadal sovražnika v Rakeku in v Dolu pri Borovnici ter na več krajih prekinil progo. V noči s 17. na 18. marec je napad na sovražnikovo postojanko v Rakeku ponovil in tudi to noč rušil železniško progo ter razbil oba železniška tira. S takšnimi akcijami je vezal nase del sovražnikovih sil in jim onemogočal, da bi priskočile na pomoč napadenim.³¹

Analiza, narejena po boju, ugotavlja, da je bilo storjenih nekaj napak, ki bi lahko bile za Ljubljansko Drigado usodne.

Tretji bataljon se po vrnitvi na desni breg Ljubljanice ne bi smel zadrževati v vasi Jezero. Organizirano bi se moral umikati proti Preserju, Nemce zadrževati toliko časa, da bi se lahko vsi umaknili, s tem pa jim tudi onemogočiti, da bi pred njim prišli v Gorenjo Brezovico.

Mostu čez reko 2.četa 2. bataljona ni porušila, to pa bi za vsako ceno morala storiti, ker je bilo od rušenja mostu v tistem trenutku odvisno, kako hitro lahko Nemci pridejo čez reko.

Veliko napako je storil tudi Notranjski partizanski odred, ki ni dovolil zaščitil smeri Borovnica - Rakitno. Na Zabočevo le poslal samo eno četo, ki pa domobrancev, ko so prodirali v Rakitno, ni mogla zadržati. Po srečnem naključju so domobranci zamudili. Če tega ne bi bilo, bi Nemcem uspelo Ljubljansko brigado obkoliti, lahko celo s katastrofalnimi posledicami.

Prodor Ljubljanske brigade tako rekoč v osrčje razvrstitve sovražni-kovih sil ob tržaški železnici in napadi na zelo občutljivi postojanki Preserje in Podpeč so bili sila drzna dejanja. Okupatorja so presenetila in ga močno vznemirila, po drugi strani pa so zelo dobro vplivala na moralo prebivalstva v Ljubljani in okolici ter popolnoma ovrgla vse Široko zasnovane propagandne vesti, ki so jih širili okupator in domači Izdajalci o tem, da so partizane v ofenzivi uničili.

Po boju dne 18. marca brigadne enote nekaj dni niso imele večjih bojev. Delovale so le patrulje in minerske skupine, ki so se spuščale na progo in jo 20 marca pretrgale na 30 mestih ter promet po progi ustavile za sedem ur.

Na prvi pomladanski dan, dne 21. marca, je spet začelo snežiti. Toda borci to ni motilo, na sneg so se že navdili. Po bataljonih so tekmovali, kdo bo osebno bolj urejen in bo imel čistejše orožje. V partijski organizaciji pa so se pripravljali za sprejem novih tovarišev in za delo z njimi, je v svoj dnevnik zapisal Hinko Bratož - Oki.

Ponovno so se čete Ljubljanske brigade spopadle z močnejšimi sovražnikovimi silami dne 23. marca. Ta dan zjutraj ob 7. uri je prišlo iz Borovnice kakih 200 Nemcev in domobrancev, ki so skozi Zabočevo prodirali proti Rakitni. Bataljonske zasede, razpostavil ene na Smre-kovcu in Krlmščku, so jih zadrževale toliko časa, da sta se pratež in 2. bataljon, ki mu je prav takrat zmanjkalo streliva, umaknila proti Osredku, 1. in 3. bataljon pa zasedla položaje okrog Rakitne.

Vnel se je boj, kije trajal do pol enajstih, potem pa se je sovražnik umaknil nazaj v Borovnico. Po oceni štaba brigade je na sovražnikovi strani padlo 5 vojakov, nekaj pa jih bilo ranjenih, medtem ko je v domobrantskih poročilih podatek, da Je en Nemec padel, trije domo-branci pa bili ranjeni.

Brigada Je imela enega mrtvega, tri borci pa Je sovražnik ujel. Ujel je patruljo, ki se Je kljub prepovedi, po nepotrebnem mudila v vasi Zabočevo in Jo Je sovražnik v naselju presenetil.³²

8. Ob tržaški in kočevski železnici hkrati

Položaje na Rakitni je ljubljanska brigada zapustila 24. marca zjutraj. Po nalogu štaba 18. divizije se je premaknila na območje Selšček - Begunje (danes Begunje pri Cerknici) - Dobec. Zamenjala je del Levstikove brigade, kije tja prišel 18. marca, dne 24. marca pa se je **moral** vrniti nazaj na **Kočevsko**.

Štab brigade s prištabnimi enotami ter 2. bataljonom se je nastanil v vasi Selšček, 4. bataljon v Begunjah (danes Begunje pri Cerknici), **medtem** ko sta 1. in 3. bataljon odšla v Pikovnik, potem pa drugi dan po nalogu divizijskega poveljnika Pikovnik zapustila in odšla v divi-zijsko rezervo v vas Sušje, severozahodno od Ribnice.

Med bivanjem na novem območju so borci drugega in četrtega bataljona ter inženirske čete skoraj vsako noč odhajali na progo, jo minirali, razbijali bunkerje ob njej ter v sodelovanju z Notranjskim partizanskim odredom napadali vlake, ki so se morali zaradi uničenih tirov ustavljati.

Piroga je bila tiste dni bojišče, na katerem je bil sovražnik skoraj brez moči, ker so pobudo držali trdno v svojih rokah partizani in je vsako sovražnikovo posredovanje prišlo z zamudo. Tuoi oklepni vlaki, ki so vozili gor in dol po progi, niso bili učinkoviti, niso mogli preprečiti uničevanja proge in promet je zastajal, vojaški transporti, ki so hoteli z italijanskega vojskovališča na vzhod in obratno, pa so morali venomer čakati na popravilo proge.

Po prihodu v Selščak so borci en dan počivali, potem sta dne 26. marca ob šestih zvečer 2. bataljon in inženirska četa odšla proti progi. Pri vasi Laze sta jo minirala in počakala na vlak. Ker vlaka ni bilo, so minerei vrgli v zrak štiri tračnice in se do Jutra vsi vrnili v izhodišče.

Po krajšem počitku so se 27. marca ob enih popoldne vrnili nazaj na progo in do 19. ure postavili zasede med postajama Logatec in Planina. Tokrat pa niso čakali zaman. Ob 23. uri le vlak le pripeljal. Zagledali so lokomotivo, ki je pred seboj potiskala tri zaščitne tovarne vagone. Očitno je bilo, da so računali na minirano progo. Ko so vagoni zapeljali na mine, so odleteli v zrak. Lokomotiva in glavna kompozicija za njo pa sta ostali nepoškodovani.

V akcijo je stopil protitankovski top, ki so ga borci 2. bataljona pripeljali s seboj. Ko le s polnim zadetkom poškodoval lokomotivo, so borci jurišali in vlak zavzeli. Na njem pa ni bilo sovražnikovega vojaštva, vlak je bil tovorni in na njem samo železniški uslužbenci, od katerih so se štirje vdali, štirje pa pobegnili. Potem so borci v Jurišu zavzeli tudi sovražnikov bunker ob cesti in njegovo posadko pregnali v bližnji gozd.

V noči na 29. marec je progo rušil 4. bataljon. V akcijo seje skupaj z delom inženirske čete opravil ob dveh popoldne in do noči postavil ob progi zasede. Ob 20.³⁰ je najprej pripeljal vlak z ljubljanske strani in se ustavil v Logatcu, ob 22. uri pa še iz postojnske strani in se ustavil v Rakeku. Naprej ni mogel ne prvi ne drugi, ker proga, ki so jo porušili prejšnjo noč, še ni bila popravljena. Bataljon je ostal v zasedi do treh zjutraj, potem pa je še on uničil 50 metrov tračnic ter porušil tri bunkerje ob njej.

Ko le brigada odšla z rakitniške planote, so 26. marca tja ponovno prišli domobranci in v Gorenjih Otavah preoblečeni v partizane presegli nekaj borcev in enega ubili. Da se to v prihodnje ne bi več dogajalo, so v Gornje Otave poslali 2. bataljon z nalogo, da s stalnimi patruljami proti Rakitni, Borovnici in Sv. Vidu (danes Žilce) budno nadzoruje sovražnikove premike.³³

V noči med 29. in 30. marcem sta šla na progo minerski vod in vod pehote iz 4. bataljona. Pri železniški postaji Planina sta nastavila mine in čakala. Ob 22. uri je prisopihal tovorni vlak iz Borovnice in s hitrostjo kakih 40 km na uro zavozil na nastavljeno minsko polje. Mine so eksplodirale ter vlak iztirile. Takoj za tovarnim je pripeljal oklepni vlak; trčil je v iztirjenega in se tudi iztiril. Vojaki iz obeh vlakov so takoj odprli ogenj iz vseh svojih orožij ter začeli okolico vlaka osvetljevati s svetilnimi raketami. Oglašili so se tudi topovi iz Rakeka, ob progo so treščile štiri granate. Sovražnikov ogenj pa ni bil točen in borci 4. bataljona ter minerji so se umaknili in se brez izgub vrnili v Begunje.

Po enodnevnem počitku so borci 1. čete 4. **bataljona in mineijl** ponovno napadli progo. Iz Begunj so odšli 1. aprila **od treh popoldne** in se ob sedmih zvečer približali progi pri Ivanjem selu **med** Hanino in Rakekom. Mine so nastavili tako tiho, da jih sovražnik **v** bunkerjih **ob** progi ni opazil. Čez nekaj časa je pripeljal vlak in z vso hitrostjo **zavozil** na mine. A zgodilo se ni nič. Mrne niso eksplodirale in vlak je neovirano peljal naprej. Minerji so potem šli na progo de enkrat; zamenjali **so** vžgalno napravo, ki je odpovedala ter razstrelili progo.

9. Štirikrat zaporedoma na Ribnico

Medtem ko Je Ljubljanska brigada napadala tržaško železniško progo. Je 15. in 16. marca ob kočevski železniški progi okupator začel ustanavljati postojanko v Ribnici. Dne 15. marca popoldne se je iz Velikih Lašč pod zaščito treh tankov in treh oklepnih avtomobilov prebila v Ribnico dolga motorizirana kolona, ki je s tovarnjaki in avtobusi pripeljala 25. in 115. domobransko četo in 9. četo 3. bataljona nemškega 14. policijskega polka SS.

Te tri čete so se takoj začele utrjevati. Okrog mesta in po mestu so začeli graditi bunkerje in utrjevati poslopja, jih povezovati z rovi in prometnicami ter jih zavarovati z žičnimi in minskoeksplozivnimi ovirami.

Novoustanovljena ribniška postojanka je partizansko osvobodjeno ozemlje močno prizadela. Nemci so z njo še bolj zavarovali kočevsko smer in okrepili klin, ki Je delil osvobodjeno ozemlje. Postojanka Je nevarno ogrožala najkrajše poti iz Suhe krajine na Notranjsko in nazaj.

Partizanska vodstva so se dobro zavedala nevarnosti, ki jo je predstavljala postojanka za narodnoosvobodilni boj. Sklenila so jo uničiti in štab 18. divizije Je takoj poslal v napad nanjo svoje brigade.

V nočeh z 19. na 20. marec in z 21. na 22. marec Je sovražnika v Ribnici napadla Deveta brigada z dvema bataljonoma. Očitno pa je, da so poveljstva sovražnikovo moč podcenila, saj se borci postojanki na jurišno razdaljo niti približali niso mogli.

V noči med 22. in 23. marcem so napad ponovili. Ker tudi ta ni uspel, so v štabu divizije sklenili, da ga 25. marca zvečer ponovijo četrtič in da pošljejo v neposredni napad na postojanko štiri bataljone, po dva Iz Levstikove in Devete brigade, dva bataljona Ljubljanske brigade pa da napad zavarujeta. Vendar do akcije dne 25. marca ni prišlo. Zaradi katastrofe 3. bataljona Devete brigade v Makošah so **začetek** napada preložili na noč med 26. in 27. marcem.

Prvi in tretji bataljon Ljubljanske brigade sta prišla v vas Sušje dne 25. marca zvečer in ostala do 26. marca zjutraj. Potem sta se premaknila na položaje, na katerih naj bi zavarovala napad Levstikove in Devete brigade na sovražnika v Ribnici.

Dve **četi** prvega bataljona sta zvečer, ko so bataljoni Levstikove in Devete napadli Ribnico, uprizorili napad na postojanko Kočevje, dne 27. marca zjutraj pa sta se razvrstili ob cesti Kočevje - Ribnica nad vasjo Rakitnica. Tretja četa tega bataljona se je skrila v zasedo nad vasjo G. Ložine.

Čete 3. bataljona so zasedle položaje nad vasjo Blato ter tam ostale do 29. marca.

Med napadom Levstikove in Devete brigade na postojanko Ribnica bataljona nista imela bojev ob cesti, šele 29. marca sta se spopadla s sovražnikovo motorizirano kolono, ki se je poskusila iz Ribnice prebiti proti Kočevju. Borci so s protitankovsko puščko zadeli in poškodovali dva tanka in en tovornjak. Težje poškodovani tank je obtičal na cesti, lažje poškodovanega pa je sovražnik odvedel s seboj v Kočevje.

Bataljona v tem boju nista imela izgub, pač pa so trije borci zbežali in se vdali Nemcem. Po vsej verjetnosti so potem sovražnikom povedali, kje se zadržujejo partizani, saj so Nemci že okrog treh popoldne poslali nad vas Blato nekaj bombnikov, ki so v strmem letu odvrgli kak ducat petdesetkilogramskih bomb, ki pa niso povzročile večje škode. Nihče od borcev ni bil ranjen, ubite so bile le tri mule.

Drugo jutro se je kolona, ki je 29. marca prodrla v Kočevje, odpravila nazaj v Ribnico. Spremljale so jo pobočnice, ki so kočevsko postojanko zapustile, še preden je kolona odšla iz mesta, takoj po polnoči. Ena od njih se je že od dveh zjutraj spopadla z eno od bataljonskih patrolj, ki so krožile okrog vasi Blato, jo napadla, potem pa takoj poskušala vdreti v vas. Odbili so jo in umaknili se na položaj ob cesti.

Kolona je zapustila Kočevje ob šestih zjutraj. Bataljona, v zasedah med Rakitnico in Blatom sta jo takoj napadla s težkimi mitraljezi in ognjem iz minometov. Sovražnik je odgovoril z ognjem svojih minometov in vodom hitrostrelnih topov. Kaže, da je bil ogenj partizanskega orožja učinkovitejši, ker je sovražnikovo orožje navsezadnje vendane utihnilo. Kolona pa je kljub temu nadaljevala pohod proti Ribnici.

Ob desetih je prišla v območje bataljonov zaščitenca kolone; udarila sta po njej in jo z jurišem pognala nazaj v Kočevje. Tudi ta dan so poškodovali en tank in uničili tovornjak; to so opravile mine, ki so jih ponoči nastavili minejci.

Ko je živžiganje svinčenk in treskanje min in granat potihnilo, so v štabih obeh bataljonov presodili, da je sovražnik nekaj mrtvih in ranjenih, medtem ko so imeli sami enega ranjenca, šest borcev pa so pogrešali. Izgubili so tudi dva puškomitraljeza.³⁴

10. Vsi na progo

Po več zaporednih neuspešnih poskusih enot 18. divizije, da bi okupatorja pregnale iz Ribnice, so napade na novonastalo postojanko začasno opustili. Prvi in tretji bataljon sta se vrnila v svojo brigado. Položaje med Ribnico in Kočevjem sta zapustila dne 31. marca popoldne, prenočila v Velikih Blokah, potem pa 1. aprila odšla na položaje ob tržaški progi.

Po vrnitvi obeh bataljonov v sestavo brigade je štab na novo razporedil svoje enote. Prvi bataljon je odšel v Pikovnik, tretji v Begunje, četrti se je iz Begunj premaknil v Bezuljak, drugi pa je zapustil Otave in se vrnil k štabu brigade v Selšček.

V noči s 3. na 4. april so na tržaško progo odpravili trge bataljoni ljubljanske **brigade**, da bi zavarovali napade Notranjskega partizanskega odreda na sovražnikovi postojanki na Ravbar komandi in v **Postojni**, hkrati pa tudi napade Levstikove brigade na postojanke **Podpeč** Črna vaa in Pijava **Godca**,

Za napad na 32 sovražnikovih vojakov v postojanki Ravbar komanda je ljubljanska brigada poslala odredu »voj protitankovski top.

Notranjski partizanski odred le dobljeno nalogo opravil le deloma. Prvi bataljon postojanke Ravbar komanda, ki je bila osrednji cilj Notranjskega odreda, sploh ni napadel, ker je njegov vodnik »zgrešil pot. Drugi bataljon je postojanko v Postojni demonstrativno napadel in meanapadom porušil 50 metrov proge, tako da se je vlak iz Rakeka iztiril.

Med napadom Notranjskega odreda na Postojno je 2. bataljon odšel na progo med železniškima postajama Planina in Logatec, da bi zaščitil minerje med miniranjem proge. Tam pa jih je sovražnik opazil in jih začel obstreljevati. Morali so se vrniti. Odšli so proti železniški postaji Planina. Ker jih sovražnik tam ni opazil, so na progo položili mine in čakali na vlak. Ko je ta čez nekaj časa pripeljal, pa se je zgodilo enako kot že nekaj dni prej: da mine niso eksplodirale. Borci bataljona so potem vlak napadli z mitraljezi.

Čez nekaj časa sta se iz Planine pripeljala s kolesi dva Nemca. Borci so ju takoj opazili, odprli ogenj in oba sta zadeta obležala.

Minerji so se vrnili na progo, zamenjali vžigalnike na minah. Uh sprožili in uničili 16 tračnic. Takoj potem se pripeljal tovorni vlak z delavci za popravilo proge in vojniki za njihovo zaščito. Pred razbito progo se je ustavil in vojniki so zlezli iz vagonov. Borci bataljona so užgali po njih, deset so jih ubili in osem ranili. Padlim pa niso mogli pomati orožja, ker se je takoj za tovornim pripeljal še oklepni vlak in jim je to a hudim mitralješkim in topovskim ognjem onemogočil. Morali so se vrniti v izhodišče. V boju so bili trije borci ranjeni, med njimi komandir 3. čete težje.

Tretji bataljon Je to noč z dvema četama uprizoril motilni napad na Rakek in postojanko Srnjak. Tretja četa je vzhodno od Rakeka napadla na Srnjak ter štela druge borce pred izpadom iz postojanke. Druga četa je napadla Rakek in kolodvor. Napad se je začel z minometnim ognjem ob pol desetih zvečer, mine so padale po kolodvoru in po postojanki. Sovražnik je takoj odgovoril s svojim orožjem. Mine njegovih minometov so padale točno po bataljonskem položaju, sedem borcev ranile in enega ubile. Prva četa je bila v rezervi in je štela minerje, ki so minirali progo proti Postojni. Ko se je začelo svitati, se je bataljon vrnil v Begunje.

Četrty bataljon, čigar naloga je bila zavarovati 2. bataljon med napadom na progo, je zasedel položaje na Martinjem Hribu in ko ti 563 ter s patruljami nadzoroval dogajanja v Logatcu. Ena od patrulj se je srečala s sovražnikovo, vendar je ta takoj, ko je opazila partizane, zbežala v postojanko. Četa, poslana proti Logatcu, je napadla sovražnikov bunker ob progi. Sovražnik se je trdovratno upiral in boj se je vlekel do jutra, potem pa se je bataljon vrnil v Bezuljak. Padlih in

ranjenih ni imel, pač pa so tri borce pogrešali. O njihovi usodi ni podatkov.

Prvi bataljon se skupne akcije napadov na progo ni udeležil. Ostal Je v Pikovniku. Ena njegova četa je v vasi Selšček ščitila štab brigade, njegove prištabne dele in pratež vseh bataljonov, ki so odšli na progo.

Po končanih bojih to noč, ko so se vsi vrnili v svoja Izhodišča, so v štabu brigade ugotovili, da so enega borca izgubili, deset Je bilo ranjenih, tri pa so pogrešali.

Med 16. marcem in 5. aprilom so borci Ljubljanske brigade desetkrat minirali železniško progo, jo na mnogih mestih pretrgali in uničili nekaj več kot 500 metrov tračnic. Petkrat so napadli vlake in uničili nekaj lokomotiv ter kakih 15 vagonov. Vlaki so se sedemkrat iztirili, med temi je bilo tudi več oklepnih.

V bojih za komunikacije po prihodu nazaj v Slovenijo iz Gorskega Kotarja je Uubljanska brigada izgubila 51 borcev - 11 Jih je izgubilo življenje, 20 je Bilo ranjenih, 20 pa so jih pogrešali. O usodi mnogih pogrešanih pozneje ni podatkov. Razdelimo jih lahko na dve skupini: v prvo spadajo tisti, ki so se med boji porazgubili in se potem priključili drugim partizanskim enotam, v drugo pa taki, ki so padli v sovražnikove roke in so jih pobili ali pa poslali v zapore in koncentracijska taborišča. Med slednjimi so bili tudi redki posamezniki, ki so stopili v sovražnikove vrste, oziroma se priključili domobrancem. Brigada Je izgubila tudi 6 puškomitraljezov.

O sovražnikovih izgubah v boju s partizani Ljubljanske brigade ni točnih podatkov. Borci trdijo, da so na bojišču prešteli 20 mrtvih in 8 ranjenih. Po izjavah prebivalcev vasi, v katerih so boji potekali pa naj bi bile izgube še večje, ker Je sovražnik mnogo svojih mrtvih in ranjenih odpeljal v zaledje. Borci so v tem obdobju s protitankovskim orožjem in minami poškodovali več sovražnikovih motornih vozil, med drugim tri tanke.³⁸

11. Razmere v brigadi in ukrepi bojne pripravljenosti

Dne 5. aprila zjutraj se je štab brigade s prištabnimi deli in enotami Eremaknil v Novo vas, za njim pa Je tja prišel tudi 1. bataljon. Drugi bataljon se je nastanil v Velikih Blokah, 3. v vasi Studenec na Blokaji, 4. pa v vasi Ulaka. Dobila je nalogo, da zavaruje smeri Cerknica - Rakek in Pokoj išče - Borovnica - Rakitna ter da jo uresničuje v tesni povezanosti z Notranjskim partizanskim odredom.

Tudi Levstikova brigada se je odmaknila od tržaške proge in se vrnila na območje med velikimi Laščami in Ribnico, 9. brigada pa se Je razporedila v Šuhi krajini.³⁷

Brigada nekaj dni bojev ni imela. Starešine so izkoristile čas za pospešeno vojaško urjenje borcev in enot in za poglobljeno politično in partijsko delo v skladu z odredbo Glavnega štaba NOV in PO Slovenije z dne 26. marca ter navodila štaba 7. korpusa z dne 29. marca.

Oba dokumenta sta bila izdana zaradi katastrofe, ki Je 25. marca zadela 3. bataljon 9. brigade na Makošah, nekaj dni pred tem 4.

bataljon Cankarjeve brigade na Javorovici, bataljon Dolenjskega odre-
da na Triki Gori, bataljon Prešernove brigade na Pokljuki in še
nekatero druge enote. Dvanajstminutna tragedija 3. bataljona 9.
brigade na Makošah Je terjala 17 mrtvih in 16 ranjenih, 63 borcev pa
Je padlo v ujetništvo.

Odredba Glavnega štaba kritično obravnava vzroke, ki so omo-
gočili sovražnikov pogrom. Bili naj bi posledica nebudnosti in slabo
organizirane in izvajane stražarske službe in službe dežurstva.

Odredba poudarja, da Je varovanje moštva pglavitna naloga vseh
starešin in poveljstev, da Je to temeljno načelo partizanske vojske, ki
ga vrhovni komandant vedno ponavlja in postavlja na prvo mesto.

Med ukrepi, ki jih je Glavni štab določil v odredbi, da bi zagotovil
čim večjo varnost enot. so bili stalno menjanje čet in bataljonov,
spreminjanje položajev, pravilna razmestitev delov za zavarovanje ter
stalen nadzor uresničevanja ukrepov.

Odredbo Glavnega štaba do podrobnosti opredeljuje navodilo štaba
7. korpusa. Tii Je analiza nove sovražnikove obkoljevalne taktike, ki
temelji na presenečenju nepripravljenih in slabo zavarovanih partizan-
skih enot, in njihovega vse bolj pozicijskega načina bojevanja.

Na temelju analize, vsebuje navodilo vrsto ukrepov, ki jih morajo
vsi dosledno uresničevati, da pl onemogočili delovanje dobro organizi-
rane sovražnikove obveščevalne mreže, razpredene povsod po terenu.
Hkrati Je treba posvetiti večjo pozornost razvoju lastne obveščevalne
službe in njene dejavnosti.

Enote morajo pogosto menJaU svoja bivališča in položaje. Zavaro-
vanje nastanišč in položajev mora biti mnogo bolj neposredna naloga
in skrb bataljonskih in brigadnih štabov. Patrulje morajo redno spre-
minjati obhodne smeri, zasede pa svoja mesta; vse to morajo bataljon-
ski štabi nepretrgoma nadzorovati.

Brigadni štabi morajo vsak dan pregledati bataljonske položaje,
najmanj dvakrat tedensko pa preveriti organizacijo vaj, stanje obo-
rožitve, oblačil in obutve. Redno morajo spremljaU in ustvarjalno
vplivati na delovanje obveščevalne službe, službe zvez ter na vse tiste
dejavnosti, ki lahko povečajo bojno pripravljenost enot.

Za enote v naseljenih mestih so patrolje, trojke, ki ponavadi
odhajajo po cestah do določene točke proti sovražnikovim postojan-
kam. potem pa se takoj vračajo, preslabo zavarovanje. Tudi zasede v
neposredni bližini lastnih bivališč niso dovolj učinkovita zaščita pred
sovražnikovo taktiko, ki je v bistvu izposojena partizanska taktika,
izvajajo pa jo zelo dobro Izurjene in vojaško usposobljene sovražnikove
enote.

Ko sovražnik zbere dovolj točne podatke o tem, kje in kako so
razporejene in zavarovane partizanske enote, se ponoči vedno lahko z
dovolj močnimi oddelki neopazno izmuzne iz svoje postojanke, obide,
polovi ali pa uniči patrolje in zasede, potem pa se prikrade do
partizanskega nastanišča, ga obkoli in nepričakovano udari po ritem.
V omenjenih napadih na bataljon Cankarjeve in Devete brigade Je
sovražnik uporabil po dve četi, oboroženi samo z lahkim avtomatskim
orožjem.

Napada vedno z ene strani. Ko med napadenimi zavlada zmeda in preplah, potlej pa začnejo bežati, jih zasede, postavljene v smeri umika, tolčejo z dobro merjenim ognjem avtomatskega orožja.

Da bi tako taktiko preprečili, se morajo brigade tako razvrščati, da so bataljoni čim bližje drug drugemu in si v primeru napada lahko medsebojno pomagajo. Zasede morajo biti močne, najmanj ena četa. Skriti se morajo čim bližje sovražnikovi postojanki ter neprenehoma nadzorovati izhode, ko pa sovražnik postojanko zapusti, morajo to takoj sporočiti vsem, ki jih tako sporočilo zanima in ogroženim, ter se spustiti v boj, če so zato ugodne možnosti.

Patrulje morajo biti močnejše, desetina ali pa vod. Njihova glavna naloga je, da nadzorujejo skrite poti, neprenehoma krožijo okrog bivališča partizanskih enot, zlasti ponoči, in vzdržujejo zvezo med enotami in zasedami.

Vse starešine in štabi morajo skrbeti za kar največjo bojno pripravljenost svojih enot. Da bi to lahko zagotovili, morata dve tretjini enote vedno biti pod orožjem, medtem ko ena tretjina počiva; to pomeni v brigadi dva bataljona, v bataljonu dve četi itd.

Na koncu navodilo zavezuje enote, da se, če to dovoljuje vreme, izogibajo naseljenim mest in taborijo v skritih predelih gozdov.

Člani divizijskega štaba so takoj začeli načrtno prevedati, kako se izvajajo ta določila. Divizijska ekipa, ki je v Ljubljanski brigadi ugotavljala stanje od 6. do 8. aprila 1944, v svojem poročilu navaja, daje posebej pazljivo pregledala kadrovske zasedbe, stražarsko in patroljno službo, stanje materialnih potrebščin in orožja ter stanje v sanitetni službi. Ugotovila je, daje;

- kadrovska zasedba pomanjkljiva. Brigada je ostala brez komandanta, ker je Franc Rojsek - Jaka odšel na šolanje, zamenjal pa gaje načelnik štaba Ivan Majnik¹ Džems. Bataljonski poveljniki niso imeli namestnika, manjkalo pa je tudi več od polovice četnih komandirjev.

- vsak bataljon je imel po 3 do 4 stražarska mesta podnevi in 5 do 6 ponoči. Med preverjanjem, kako stražarji opravljajo stražarske naloge, so ugotovili, da jih opravljajo dobro in vestno in da dobro poznajo naloge. Vsak bataljon pošilja po tri močnejše patrolje, ponoči sta dve od teh krožni.

- med pregledom hrane so ugotovili, da je bila slaba samo v enem bataljonu, v vseh drugih pa dobra, okusna in zadosti obilna, vendar povsod brez soli.

- hud problem so oblačila in obutev, ki je v zelo slabem stanju, mnogi novinci pa sploh nimajo spodnjega perila.

- stanje higiene ni zadovoljivo. Večina moštva je ušiva. Bolničarji, kojih ima vsaka četa in bataljon, se spopadajo z nadlogo, toda rezultati so slabi, ker so enote neprenehoma v premikih in imajo bore malo časa za razuševanje.

- orožje je v dobro stanju. Štabi in starešine skrbijo za njegovo brezhibno delovanje. Čiščenje orožja je vsakodnevno opravilo borcev po končanem pouku. Samo v 1. bataljonu so ugotovili, da niso bile očiščene mine za lahki minomet, puške in strojnice pa le površno.

Orožje ima večina moštva. Brez pušk so konjevodci, kuharji in bolničarke.

-medsebojni odnosi med borci in starešinami ter med enotami in znotraj njih so zelo dobri, harmonični in izhajajo iz zavestne discipline.

-obveščevalna služba Je pomanjkljiva. Opravlja Jo samo po en obveščevalec v vsaki četi in bataljonu. Raven njihove usposobljenosti pa Je niska. Obveščevalce uporabljajo tudi za druge službe. Neki bataljonski obveščevalec Je po Novi vasi raznašal listke, s katerimi je štab brigade obveščal ljudi, da Je prepovedano gibanje prebivalstva brez dovolilnice.

-tudi stanje zvez Je na nizki strokovni ravni. Vsak bataljon ima po 6 vezistov, ki pa so usposobljeni samo za kurirsko službo. Po bataljonihih so začeli tiste dni veziste usposablјati za vzdrževanje zvez s signali.³⁹

12. Brigadno sodišče

Brigadno sodišče, ustanovljeno na temelju odredbe Glavnega štaba NOV in PO Slovenije z dne 2. februarja 1944 o organizaciji štabov, je imelo predsednika sodišča, sodnika in več članov. Predsednik sodišča je bil politični komisar brigade Nace Ferfla, sodnik pravosodni referent v brigadi Sandi Lah, člani pa Miroslav Rožič, Matevž Šlvec in Hinko Bratož - Oki.⁴⁰

Takoj po bitki za Velike Lašče, dne 1. marca 1944 Je sodišče obravnavalo Antona Skubica - Smo, komandirja 2. čete 3. bataljona, ker Je zagrešil več kaznivih dejanj. Kot vodja patrulje Je po vrnitvi brigade iz Gorskega Kotarja v Slovenijo, v vaseh, skozi katere je ponoči vodil patruljo, obiskoval nič hudega sluteče družine, se izdajal za belogardista in si v njihovem imenu prisvajal razne dragocenosti. Ker takega kaznivega dejanja ni zagrešil prvič, ga je sodišče, čeprav je bil na glasu kot zelo doberkomandir in pogumen borec, obsodilo na smrt z ustrelitvijo in obsodbo tudi takoj izvršilo. Tako stroga obsodba naj bi bila opomin vsem, ki bi skušali na podoben način omadeževati narodnoosvobodilni boj. Hkrati s Skubicem je bil obsojen tudi član patrulje Herman Ferčnik - Tiger, ker mu Je pri plenitvah pomagal in bil, kot Je rečeno v obsodbi, njegova desna roka. Sodišče gaje obsodilo na težko prisilno delo po končani vojni.⁴¹

Brigadno sodišče so 5. aprila ponovno sklicali. Sodilo Je sovjetske-mu državljana Aleksandra. Bil je v nemški vojski na Primorskem, zbežal in se pridružil partizanom. Iz Devetega korpusa so ga poslali v Ljubljansko brigado in ga kot minerja razporedili v inženirsko četo.

Obtožen Je bil, da ni hotel izpolniti zahteve šefa sovjetske vojaške misije, podpolkovnika Bogomolova - Borisa Nikolajeviča. Ko Je šef sovjetske misije po boju za Velike Lašče obiskal Ljubljansko brigado v Marolčah ter se pogovarjal s sovjetskimi vojaki. Je videl, da ima Aleksander nemško padalsko brzostrelko, ki si jo Je priporil v boju z Nemci. Na zelo grob način mu jo je hotel odvzeti. Aleksander pa mu Je, po nepisanem partizanskem pravilu, daje orožje od njega, ki si ga Je priporil, ni hotel dati. Bogomolova je to silno razkačilo, tako da ga

je začel zmerjati z grobimi psovkami in mu zagrozil, da ne bo nikoli več videl svoje domovine.

Naloga šodlišča Je bila zelo težka. Na listu papirja, ki ga Je kurir prinesel iz štaba divizije. Je bila sodišču postavljena naloga, aa Aleksandra obsodi na smrt.

Ko so člani sodišča prebrali na papirju že izrečeno obsodbo, so bili vsi mnenja, da je to primer, kakršnega še niso imeli. NI se Jim še zgodilo, aa bi morali izreči že vnaprej določeno obsodbo, še pred razpravo in zaslišanjem obtoženega.

Razprava, ki je sledila, je pokazala, da Je bila zapisana obsodba dejansko zahteva šefa sovjetske vojaške misije in da ni upravičena, saj Je subjektivna in posledica ranjenega ponosa osebe, ki Je hotela na vsak način dobiti brzostrelko.

Ugotovili so, daje Aleksander sicer ravnal nepravilno, ker ni izročil orožja, saj bi se pozneje lahko pritožil. Strinjali pa so se tudi s tem, da orožja ne **DI** več dobil nazaj in da je s te strani ravnal pravilno, ker ga ni dal.

V zahtevi štaba divizije, kako naj sodišče ukrepa. Je bilo rečeno, da se je obtoženi vedel netovariško in da je šefa sovjetske vojaške misije osramotil, ko mu je na zahtevo, da mu izroči brzostrelko, odgovoril, da imajo Nemci še več takih in naj si Jo sam pripori, če jo želi imeti. Obljubil pa je tudi, da bo s to brzostrelko zaplenil še več takih.

Člani sodišča so obljubo upoštevali, ker so vedeli, da bo to tudi storil, če bo le imel priložnost.

Ko so ga poklicali na zaslišanje, je prednje stopil mož majhne postave, star komaj 30 let. Po poklicu je bil telovadni učitelj lnje imel čin poročnika Rdeče armade. Njegove preplašene oči so nemirno begale od enega člana sodišča do drugega, kot bi iskale oporo.

V odgovoru na postavljena vprašanja Je članom sodišča razodel zgodbo človeka , ki Je že v zgodnji mladosti izgubil starše. Delal Je na kolhozu in se učil. Z veliko prizadevnostjo je postal telovadni učitelj, potem podoficir in končno oficir Rdeče armade. Ljubil je svojo domovino in ko Je nacistična zver vdrla v SZ, je takoj prijel za orožje. Bojeval se je v Ukrajini in tam doživel razočaranje, ko je višje poveljstvo prepustilo njegovo enoto na milost in nemilost nacistom. Postal je nemški vojni ujetnik, medtem ko seje general, kije poveljeval njegovi enoti, odpeljati z nemškim luksuznim avtomobilom.

Nemci so ga odvedli v taborišče, v katerem so ljudje trumoma umirali. Ko so mu ponudili, da stopi v njihovo vojsko, je videl v tem priložnost, da ostane pri življenju in jo je iskoristil.

Na vprašanje, če se čuti krivega, je odločno odgovoril, da ne. Rekel je, da brzostrelke ni hotel dati, ker jo je Bogomolov zahteval samo zato, da bi se z njo postavljaj, bila bi pa v njegovih rokah mrtva, medtem ko bo on z njo še marsikaterega Nemca spravil na drugi svet. Povedal je tudi, da ve, kdo je Bogomolov, da pa ni njegov komandir in mu nima pravice psovati matere ter mu groziti, da ne bo več videl svoje domovine. Na končuje vzkliknil: 'Tovariši, vaš sem, vaš partizan. Ne mučite me več! Ustrelite me!' In zajokal je kot otrok.

Po tem zaslišanju le sodišče zasedalo celih 6 ur in na koncu odločilo, da je Aleksander kriv, toda krivda ni taka, da bi ga bilo treba kaznovati z najtežjo kaznijo, s smrtjo.

Ker je bil sovjetski državljani in se ne bi smel neprimerno vesti proti šefu sovjetske vojaške misije, so ga obsodili na prisilno delo, pogojno za dve leti.

Ko so ga poklicali in mu sporočili sodbo, je bil tako ganjen, da je pokleknil in članom sodišča objemal kolena.

Mnogi njegovi soborci pa so se ves čas sojenja žalostno potikali po dvorišču in čakali na rabsodbo. Ugibali so, ali bo zmagal diktat od zgoraj ali poštenost in partizanska pravičnost. Ko pa so zagledali Aleksandra priti iz poslopja z brzostrelko v roki, se jim je vsem odvalil kamen od srca.

Zaupanje, ki ga je sodišče izkazalo Aleksandru z blago obsodbo, je pozneje povsem opravičil. V inženirski četi je opravljal naloge v splošno zadovoljstvo. V vsakem boju je bil med prvimi. Miniral je mostove in rušil železniške proge in ceste ter napadal tanke. Kakšen mesec dni po obsodbi je na cesti med Velikimi Laščami in Kočevjem uničil sovražnikov tank in njegovo posadko, potem pa je omahnil zadet in gosenice drugega tanka so ga zmečkale.⁴²

VIRI In OPOMBE označene s *:

- ¹ NOV na Slovenskem 41-45. str. 003 - 094;
- * Nov na Slovenskem 41-45. str.090-094 in 700:
- ³ Zbornik VI/11, dok. SL 00; Petnajstdnevno poročilo ftaba X.U.B. "Ljubljanske" z dne 2. marca 1944. Itabu XVIII. divizije in VII. korpusa. AIZDG, f. 197 a/11; Klauta. Na bojni črti Osemnajste:
- ⁴ Zbornik VI/11, dok. St. 95; Petiugsdnevno poročilo ftaba X.U.B. "Ljubljanske" » dne 2. marca 1944 Stabu XVIII. divizije, Atabu VII. korpusa in glavnemu Itabu. AIZDG, f. 197 a/II/5; Dnevno poročilo Itaba XVIII. divizije x dne 27. ni. 1944 štabu VII. korpusa in Glavnemu Stabu NOV in POS. AIZDG. f. 27/11/;
- ⁸ Zbornik VI/11. dok. it. 02 In 08:
- * Povelje Štaba XVIII. divizije NOV in POJ z dne 20. februaria 1944 itabu Vili. IX. in X. brigade, Itabu Notranjskega odreda, operativnemu itabu IX in IV. brigade in artilerijskemu divizionu XVIII. divizije. AIZDG. r. 191/UI/9:
- ⁷ Za povest itaba X. U.B. "Ljubljanske" z dne 20. II. 1944 vsem Itabom bataljonov in inženirski četi X. U.B. LJ. AIZDG. f. 197a/II/7:
- ⁸ Nemške čete 3. bataljona 14. policijskega polka SS so imele 3 oficirje, 20 podoficirjev in 141 vojakov, skupaj 172 mož. Domobranske čete pa so imele po enega oficirja in 100 vojakov med temi nekaj podoficirjev. Tretji bataljon 14. nemškega policijskega polka SS. s sedežem v Kočevju, Je bil pod poveljstvom nemškega majorja zaščitne policije Meierja. Zbornik VI/11 dok. it. 121,123 In 124:
- ⁸ Bori voj Lah - Boris. Prva slovenska artilerijska brigada. Knjižnica NOV in POS 23/1. Ljubljana 19*75, str. 103 - 105 (dalje Lah. Prva slovenska artilerijska brigada) :
- ¹⁰ Poročilo namestnika politkomisarja artilerijskega divizona XVIII. divizije z dne 3. marca 1944 CKKPS, arhiv CKZKS;
- ¹¹ Janko Grudnik, komandir minometnega voda. ustni vir
- ¹² Zbornik VI/12. dok. it. 1. 2. 3, 5 In 79: Poročilo Itaba VII. korpusa z dne 24. marca 1944 AIZDG. f. 21/11/7; Klauta. Na bojni črti Osemnajste, str. 330: Bratož. Dnevnik partizana str. 145;
- ¹³ Zbornik VI/12 dok. It. 2;
- ¹⁴ Zbornik VI/12. dok. It. 11;
- ¹⁸ Zbornik VI/12. dok. It. 10;
- ¹⁸ Zbornik VI/12. dok. it. 10; Petnajstdnevno poročilo Itaba X.U.B. "Ljubljanske" Itabu XVIII. divizije z dne 15. marca 1944 AIZDG. f. 197 a/11/5; Klauta. Na bojni črti Osemnajste, str. 350:
- ¹⁷ Zbornik VI/12 dok. it. 10;
- ¹⁸ Zbornik VI/12. dok. it. 1;
- ¹⁸ Dnevno poročilo za 10. marec 1944. AIZDG. f. 201/1;
- ²⁰ Zbornik VI/12 dok. it. 19. 26. In 27; Petnajstdnevno poročilo itaba X.U.B. Ljubljanske* z dne 15. marca 1944. glavnemu Itabu. Itabu VII. korpusa in itabu XVIII. divizije. AIZDG. f. 197 a/U/5; Marko Vrhunec. Srečna mlada generacija, str. 141; Bratož. Dnevnik partizana, str. 152-153:
- ²¹ Lastnik žage Kobi je po odhodu Italijanov zbežal v Trst.
- ³³ *V četi so bili Dalmatinci. Borci so jih imenovali 'Jugov konvoj'. Vsi so prilli iz italijanskih zaporov in Internacije. Nikakor se niso hoteli ločiti od svojega komandirja Jugova, kije prišel v Ljubljano iz Dalmacije Se pred vojno. Takoj po razpadu stare Jugoslavije Je začel delovati v OF in se udeleževati mnogih akcij v okupirani Ljubljani;
- ³³ Petnajstdnevno poročilo Itaba X.U.B. Ljubljanske z dne 1. aprila 1944 Glavnemu Itabu NOV in POS. itabu VII. korpusa in itabu XVIII. divizije AIZDG. f. 197a/II/5; Bratož. Dnevnik partizana, str. 157-159: Milan Juričev-Jugov, ustni vir
- ³⁴ Jože Ožbolt, komandant 3. bataljona, ustni vir.
- ³⁵ Dnevno poročilo obveščevalnega centra organizacijskega itaba SD - odsek Vrhnika za 17. marec 1944. IZDG. AFK. 281/1;
- * Zbornik VI/12. dok. it. 26.41.65 in 03: Relacija itaba X. U.B. "Ljubljanske" z dne 22. marca 1944 o borbah pri Podpeči. Preserju in Čml vasi. poslana itabu XVIII. divizije. AIZDG. f. 27/111/2: Relacija itaba XVIII. divizije z dne 31. marca 1944 Glavnemu itabu in itabu VII. korpusa o napadu X. brigade na sovražnikovi postojanki Podpeč in Presejje. AIZDG. f. 27/111 /2; Bratož. Dnevnik partizana, str. 157; Marko Vrhunec. Srečna mlada generacija, str. 143; Klauta. Na bojni črti Osemnajste, str. 352 - 350: Stanko Petelin-Vojko. Krajevna skupnost Pod peč-Prese rje v NOB. Izdal in založil Koordinacijski odbor za zgodovino pri predsedstvu občinske konference SZDL Ljubljana-Vič-Rudnik (dalje. Petelin. Krajevna skupnost Podpeč - Presejje):
- ³⁷ Stane Kamnikar, takrat komandant 2. bataljona, pisni prispevek za monografijo, v arhivu odbora skupnosti borcev Ljubljanske brigade:
- ³⁸ Zbornik VI/12. dok. it 140:
- ³⁰ Petelin. Krajevna skupnost Podpeč-Preserje, str. 331 ; Dnevni poročili obveščevalnega centra organizacijskega itaba DMB odsek Vrhnika z dne 17. in 10. marca 1944, AFK IZDG, f. 281/1;
- ³⁰ Zbornik VI/12. dok. it. 140: Dnevno poročilo z dne 17. In 18. marca 1944. AFK IZDG. f. 281/1:

- Situacijsko poročilo fttaba Notraitfskega odreda z dne 18. marca 1944. AIZDG. f. 199;
- ** Dnevno poročilo fttaba XVUI. dMzJJe s dne 34. marca 1944. Glavnemu fttabu in ~~e~~ tabu VU. korpusa. AIZDG. f. 27/11/3; Kronika
- vDjaftkih dogodkov od 20. do 29. marca fttaba X.U.B. "Ljubljanske" z dne 30. marca 1944 fttabu XVUI. divizije. AIZDG. f. 197 a/U/1; Marko Vrhunec. Srečnamladagenerala, str. 143 - 145; Petnajstdnevno vojaftko poročilo fttaba X. U.B. ljubljanske z dne 1. aprila 1944. Glavnemu fttabu. fttabu VU. korpusa tol fttabu XVIII. divizije. AIZDG. f. 197 a/U/5; Dnevno poročilo obveščevalnega odseka organizacijskega fttaba SD. Raltdna. AFK1ZDG. f. 281/1;
- ** Petnajstdnevno poročilo fttaba X. U.B. "Ljubljanske" z dne 1. aprila 1944 Glavnemu fttabu. fttabu VU. korpusa in fttabu XVIII. divizije. AIZDG. f. 197 a/U/5; Marko Vrhunec. Srečna mlada generacija, atr. 148;
- ^M Zbornik VI/12. dok. ftt. 39, 44, 45, 48, 61, 71, 81 in 88; Poročilo organteactyakega fttaba SD z dne 16. marca 1944. AFK1ZDG. f. 24; Klauta. Na bojni črti Osemnajste, str. 387;
- * Zbornik VI/12. dok. ftt. 86; Povelje fttaba XVIII. divizije za napad na postojanko Ravbarkomanda, z dne 2. aprila 1944. fttabu VIII. OC In X. brigade In Notranjskemu odredu. AIZDG, f. 11 /III/ ta 196/VI;
- * Zbornik VI/12. dok. ftt. 107; Petnajstdnevno poročilo fttaba X. U.B. "Ljubljanske" fttabu XVUI. divizije z dne 11. IV, 1944. AIZDG. f. 197a/II; Dnevno poročilo fttaba XVIII. divizije z dne 5. IV. 1944, Glavnemu fttabu in fttabu VII. korpusa AIZDG. f. 27/U/4; Poročilo KP o njenem delovanju ta stanju v X. SNOB Ljubljanski z dne 14. aprila 1944, CK KPS. AIZDG. f. 16/1/6; Poročilo namestnika političnega komisarja Ljubljanske brigade CKKPS z dne 2. aprila 1944. AIZDG. f. 16/1/6T;
- ³⁷ Zbornik VI/12. dok. ftt. 106;
- ^M Zbornik VI/12. dok. ftt. 66 ta 74;
- * Poročilo operativnega odseka fttaba XVIII. divizije z dne 8., 9. ta 10. aprila 1944 o pregledu bataljonov v smislu okrotnice Glavnega fttaba NOV ta POS ftt. 26, AIZDG. f. 27/11/4;
- ⁴⁰ Zbornik VI/12. dok. ftt. 8;
- ⁴¹ Dnevnik X SNOB "Ljubljanske", AIZDG, f. 197a/V; Bratoft. Dnevnik partizana, str. 138;
- ⁴³ Bratoft. Dnevnik partizana, str. 171-176; Pečar Milan, borec Inženirske čete. ustni vir.

VI.

PETI IN ŠESTI NAPAD NA RIBNICO IN BOJI OKROG POSTOJANKE

1. Boji s kolonami med pripravljanjem napada

Ljubljanska brigada Je po štiridnevem počitku zapustila Velike Bloke, Novo vas in Ulake in se 9. aprila, ko Je dobila ukaz iz štaba divizije, premaknila proti Ribnici. Štab brigade s prištabnimi deli ter 2. bataljonom se je nastanil v vasi Kot (danes Kot pri Ribnici), 1. bataljon v Sinovici. 3. bataljon in inženirska četa v vasi Žamostec. 4. bataljon in topovska baterija pa v vasi Lipovščica. Dobila je nalogo, da zavaruje smeri Bukovica - Sv. Frančišek - Juijevica in Velike Lašče - Ribnica, nadzoruje sovražno postojanko Ribnica ter onemogoča promet po cesti Ribnica - Velike Lašče.

Smer Velike Lašče - Ribnica Je nadzoroval prvi bataljon in tesno sodeloval z Levstikovo brigado, ki je bila na območju Sv. Gregor - Graben - Hudi Konec - Andol. Drugi, tretji in četrti bataljon so nadzorovali smeri proti Ribnici in pri vaseh Sajevec, Vinice, Sušje in Sv. Marko na sedmih krajih postavili zasede. Zaseda 3. bataljona pri Vinici je imela minomet kal. el mm.

Dne 11. aprila ob šestih zjutraj Je iz Ribnice odšlo kakih 30 sovražnikovih vojakov z dvema tankoma in tovornjakom. Odpravili so se proti Ortneku, da bi popravili porušeni most in odprli pot motorizirani koloni, ki Je prišla iz Ljubljane v Velike Lašče, ob 13. uri pa je nadaljevala pot v Ribnico. V koloni je bilo kakih 26 motornih vozil in trije tanki.

S pobočni carni, ki so ščitile kolono, so se v dopoldanskih urah levo od Ljubljanske brigade spopadle čete Levstikove, popoldne pa čete Ljubljanske brigade.

Prva četa prvega bataljona Je ob enajstih dopoldne zasedla položaje na črti Sv. Marko - Slatnik. Okrog poldneva je proti njenim položajem prodrla ena od sovražnikovih pobočnic. Podpiral jo je tank, ker je četi grozila nevarnost tudi iz smeri grada Ortnek, ki je bil v sovražnikovih rokah in so ga napadale čete Levstikove brigade, so iz štaba bataljona poslali prvi na pomoč še drugo četo, da bi zaščitila njeno levo krilo.

Ob pol petih popoldne Je motorizirana kolona, ki je počasi napredovala po cesti proti Ribnici, prišla v višino četnih položajev prvega bataljona. Borci pa je niso mogli obstreljevati, ker je pobočnica, kijih je napadala s tankom, zasedla vas Slatnik in jim to onemogočila. Na pomoč obema četama prvega bataljona Je odšla tudi prva četa četrtega bataljona ter iz vasi Sušje obstreljevala sovražnika v Slatniku. Sovražnik pa je po brigadnih položajih tolkel z minometi in šestimi lahki topovi, ki so bili v koloni na cesti. Drobci izstrelkov teh topov so tri borce lažje ranili, dva pa težje.

Boj je trajal do noči; ko se je sovražnikova kolona prebila v Ribnico, je treskanje granat in min pomešano z rafali strojnic postopoma potihnilo in noč se je umirila. Delovale so le patrulje, borci inženirske čete pa so minirali cesto, kije ostala prazna, in postavljali na njej ovire.

Dne 12. aprila zjutraj so se boti nadaljevali z motorizirano kolono, ki se Je vračala proti Velikim Laščam.

Pred prihodom kolone Je okrog šestih zjutraj odšlo iz postojanke kakih 100 mož z dvema tankoma. Razdelili so se na dve skupini. Prva, ki je bila predhodnica kolone. Je ostala na cesti. Iskala Je mine. jih odstranjevala ter popravljala cesto, druga pa se te razvrstila za boj in se odpravila proti zasedam, ki so bile razpostavljene na črti Bukovica • Sv. Frančišek - Juijevica - Sušje - Sv. Marko (k. 626).

Kakih 50 sovražnikovih vojakov je prodrlo v vas Slatnalk in potem s pomočjo tanka poskušalo zavzeti k. 626, ki jo je držala četa prvega bataljona. V četi je bil brigadni protitankovski top, ki je takoj odprl ogenj na tank. Granate so padale okrog njega in tank se Je umaknil. Po četrti granati pa so topničarji morali umakniti tudi top. ker se Je zlomila os. Odpeljali so ga nazaj v Lpovščico.

Medtem je prišla na cesto glavnina kolone. V njej je bilo 25 tovornjakov, 7 tankov, 2 oklepna avtomobila, 3 osebni avtomobili, sanitetni avtomobil ter dvoje motornih koles. Ko so v tretjem bataljonu kolono opazili, so nantotakoj odprli hitri ogenj iz težkega minometa. Mine so tolkle točno okrog vozil in sovražnikovi vojaki so poskakali s tovornjakov, da bi si poiskali kritje, takrat pa tih je zasula toča svinčenk iz pušk in avtomatskega orožja in nekaj tih Je obležalo zadetih. Ker nazaj na vozila niso mogli več, so peš nadaljevali pot proti Velikim Laščam v majhnih skupinah in čim bolj narazen.

Severno od Ljubljanske brigade so kolono tolkle zasede Levstikove brigade, zlasti zaseda pri gradu Ortnek, čeprav jo je ves dan napadala ena od pobočnic.

Ob petih popoldne se je položajem četrtega bataljona pred vasjo Sušje približal sovražnikov težki tank, in mitraljez v zasedi, ki je ves čas dihal pod ognjem sovražnikove položaje ob cesti in tollua po koloni, se je moral umakniti.

Boji in medsebojno obstreljevanje s sovražnikovo kolono in zlasti s pobočni co, kije trdno držala položaje okrog vasi M. Slatnalk, sta trajala do 18. ure. Ko se je potem koloni le uspelo, prebiti mimo zased Ljubljanske in Levstikove brigade v Velike Lašče, so položaje zapustile tudi pobočnice in rafali so utihnili.

Po ugotovitvah Ljubljanske in Levstikove brigade naj bi bile sovražnikove izgube hude. Padlo naj bi 30 vojakov 45 pa naj bi bilo ranjenih. Uničena sta bila dva tovornjaka, ki sta zavozila na nastavljen mine. Brigada pa je izgubila enega borca.¹

2. Izpadi iz postojank

Po boju z motoriziranimi oskrbovalnima kolonama dne 11. in 12. aprila je sovražnik, kakor da bi slutil, da partizani pripravljajo veliko operacijo, kar se je dalo sklepati tudi iz koncentracije njihovih sil okrog Ribnice, postal zelo aktiven. Izpadal le iz postojank, da bi brigade odrinil o komunikacije, nemoteno nadaljeval promet po njej in izvajal utrdbeni dela v postojankah, vejetno pa je tudi upal, da bo z novo

taktiko partizane presenetil in dosegel tak uspeh, kakor ga je imel v Makoéah.

Po enodnevnem zatišju so dne 14. aprila zgodaj zjutraj strojnice ponovno zaropotale. Ob petih sta prišli iz postojanke dve skupini domobrancev z nekaj Nemci in dvema tankoma. Kakih 220 sovražnikovih vojakov prve skupine je poskušalo vdreti v vas Breie, manjša skupina pa v vas Bukovico. Tanka sta ostala na križišču cest, ki peljeta iz Ribnice v Velike Lašče in v Sodražico.

Drugi bataljon, ki je bil na položaju med Juijevlco in Brežamlj, se je spopadel s prvo skupino, na pomoč pa so mu prihiteli še borci drugih bataljonov in z navzkrižnim ognjem tolkli po sovražnikih. Ob 9. uri so položaje drugega bataljona začeli močno obstreljevati tankovski topovi s cestnega križišča in minometi, da bi izsilili prodor v vas. Borci pa niso popustili. Podpiral jih je tudi minomet, na položaju v vasi Vinice, čigar mine so dobro zadevale sovražnika.

Drugo manjšo skupino sovražnikovih vojakov, ki so poskušali vdreti v Bukovico, pa so napadli borci četrtega bataljona.

Bol je trajal do desetih nato so se sovražnikovi oddelki vrnili v postojanko.

Pozneje so terenci prinesli sporočilo, da sta obe sovražnikovi skupini poskušali vdreti v vasi, da bi plenili hrano.

V boju tega dne so bili štirje borci ranjeni, o sovražnikovih izgubah pa ni podatkov. Po izjavah terencev naj bi sovražnik odpeljal z avtomobilom nekaj mrtvih in ranjenih, vendar točnega števila niso mogli ugotoviti.³

Zvečer 14. aprila je štab brigade spremenil razvrstitev bataljonov. Prvi bataljon se je iz Sinovice premaknil v Žimarice, drugi in topovska baterija v Sodražico, tretji je ostal v Zamostcu in četrti v Lpovščici. K tretjemu bataljonu v Zamostec sta se premaknila tudi štab brigade in inženirska četa. V vas Kot pa je prišel Ruski bataljon iz 9. brigade, ki ga je štab 18. divizije podredil ljubljanski brigadi.

Enote so se preselile zato, da bi se zaščitile pred novo sovražnikovo takto, pa tudi da bi začele zasedati izhodiščne položaje za predvideni napad na Ribnico, za katerega je štab 7. korpusa izdal divizijam ta dan tudi že povelje.

Tretji bataljon v Zamostecu je tega dne dobil za zajtrk pšenični močnik. Kmalu potem so vsi, ki so ga jedli, postali hudo omotični in zaspani; držalo jih je kakih šest ur. Sreča je bila, da bataljon v tistem času ni doživel napada, saj ni bil sposoben za odpor.³

Do 18. aprila je pred brigadnimi položaji vladalo zatišje. Ribniška posadka je mirovala. Pač pa je dva dni pred tem imela hude boje Levstikova brigada, razporejena severno od ljubljanske. Močni sovražnikovi oddelki iz Velikih Lašč so 16. aprila napadli njen prvi bataljon v vasi Hudi Konec in ga presenetili, da je sedem borcev padlo. Štije so bili ranjeni, deset pa so jih pogrešali.

Štab brigade je 17. aprila ponovno spremenil razvrstitev enot in jih še bolj približal drugo drugo. V Zamostec sta prišla tudi prvi bataljon in topovska baterija, drugi pa se je premaknil v Upovščico k četrtemu bataljonu. Vse enote so tako kakor pred tem budno nadzorovale smeri

proti Ribnici z bojnimi patruljami in zasedami. Prvi bataljon je nadzoroval smer proti Podgori in Sinovlci, drugi je eno svojo četo poslal v zasedo na k. 588, Ruski bataljon Je postavil zasedo na Bukovico. Inženirska četa je poslala pionirski vod v Levstikovo brigado.

Dan pred načrtovano veliko korpusno akcijo je okupator ponovno uporabil svojo novo taktiko. Poskušal je presenetiti Ruski bataljon v vasi Kot in ga razbiti. Že ponoči Je polovica ribniške posadke odšla iz postojanke, zasedla primerne izhodiščne položaje in ko se je na obzorju pokazala prva zarja, napadla v dveh kolonah.

Šibkejša kolona je šla skozi vas Jurjevlco naravnost nad Ruski bataljon, druga, močnejša, pa se je povzpela na Travno goro, da bi po grebenih prišla bataljonu za hrbet.

Sovražnika je prva opazila ena od krožnih patrulj Ruskega bataljona blizu Jurjeviče in ga napadla. Takoj po prvih strelah se bataljon razvil za boj. Takrat mu je v hrbet udarila druga kolona, ki Je prodrla do Nove Štife in zasedla položaje nad vasjo.

Medtem se je za boj razvil tudi že četrti bataljon, ki ga je štab brigade poslal na pomoč Ruskemu. Poskušal je presenetiti sovražnika nad vasjo, toda ta ga je opazil, ga prehitel in s hudim ognjem vrgel nazaj. Na pomoč mu Je prihitel drugi bataljon, toda tuoi tega Je sovražnik prehitro opazil in se je še ta moral umakniti.

Vnel se je srdit boj in Ruskemu bataljonu je grozila velika nevarnost, da ga sovražnik obkoli. Takrat se Je na bojišču pojavil še prvi bataljon. Povzpel se Je na Travno goro in od zgoraj jurišal na sovražnikove oddelke, ki so se bližali Ruskemu bataljonu od zadaj, zasejal med njimi zmedo in lih prisilil, da so se začeli umikati. Čez nekaj časa je potem popustil tudi pritisk s čelne strani in sovražnik se je naglo vrnil v Ribnico. Boj se je končal ob enajstih.

Izgube so bile hude na eni in drugi strani. Sedem borcev je padlo, devet je bilo ranjenih, dva so pogrešali. Izgubili so tudi štiri puške, dva puškomotraljeza, težki mitraljez in lahki minomet. Mitraljez v Ruskem bataljonu je uničila mina.

Na sovražnikovi strani je pred položajem Ruskega bataljona padlo 10 sovražnikovih vojakov, še več pa je bilo ranjenih. O izgubah v boju z drugimi bataljoni ni podatkov.

3. Napad na Ribnico

Po štirih zaporednih neuspešnih napadih 18. divizije na postojanko v Ribnici takoj po njeni ustanovitvi 15. in 16. marca 1944 in po takratnem sklepu Glavnega štaba, da napade ustavijo in preložijo za pozneje, so v štabu 7. korpusa, po poprejšnjem dogovoru z Glavnim štabom sklenili, da naj bi v napad spet šli 1/. aprila.

Uničenje ribniške postojanke naj ne bi bilo več samo naloga 18. divizije, temveč široko zasnovana korpusna operacija pod neposrednim nadzorom Glavnega štaba, usklajena s sočasnimi ofenzivnimi akcijami 9. korpusa na Primorskem in 4. operativne cone na Štajerskem.

Temeljna zamisel operacije Je bila jasno opredeljena v korpusnih dokumentih. Z uničenjem ribniške postojanke naj bi nastale možnosti, da ribniško dolino očistijo sovražnikovih sil, saj je bila zelo pomembna za NOV zaradi virov hrane, zlasti pa zaradi vzdrževanja zvez med osvobojenimi predeli Dolenjske, Notranjske in Primorske. V verigi sovražnikovih oporišč naj bi tako naredili vrzel, ki bi oteževala oskrbovanje kočevske postojanke in Jo čim bolj osamila, hkrati pa tudi onemogočila popravila na' kočevski železniški progi oziroma njeno vzdrževanje.

Sklep za napad na postojanko so sprejeli 13. aprila na sestanku štaba korpusa s štaboma divizij, takoj po tem sestanku pa je štab korpusa izdal divizijama tudi povelje za napad. Za začetek napada so najprej določili 17. april, ker pa se je med pripravami jasno pokazalo, da do tega dneva ne bodo končane, ga je štab korpusa nepreklicno prestavil na 19. april ob 21. uri.

Korpusno povelje določa, da naj postojanko neposredno napadeta dve brigadi 18. divizije, podpira pa ju topništvo obeh divizij in dva tanka. Tretja brigada naj zavaruje smer proti Kočevju tako, da nadzoruje območje od Male gore do Jelendola in blokira posadko v Kočevju. Notranjski partizanski odred, podrejen diviziji, naj na črti Cerknica - Begunje - Bezuljak zapre smeri iz Rakeka in Postojne, smer iz Borovnice in Rakitne proti napadeni postojanki pa naj na črti Sv. Vid (danes Žilce) - Pikovnik zapre Istrski partizanski odred, ki ga je štab 7. korpusa prav tako podredil štabu 18. divizije.

Smeri iz Ljubljane, Grosuplja in Velikih Lašč naj bi zaprle brigade 15. divizije, razvrščene v dve bojni črti. Prvo črto. Iška - Golo - Turjak - Velike Upljene - Sp. Slivnica - Boštanjski grad, naj bi zasedli Cankarjeva in 12. brigada, drugo. Sv. Gregor - Ortnek - Velike Poljane, pa Gubčeva brigada brez 3. bataljona.

Petnajsta brigada, bataljon Belokranjskega partizanskega odreda in 3. bataljon Gubčeve brigade naj blokirajo posadko v Novem mestu.

V korpusno rezervo Je poveljnik 7. korpusa določil Dolenjski partizanski odred in mu ukazal, da naj se do začetka napada zbere v vasi Sinovica.⁶

Ko so v štabu 18. divizije dobili povelje štaba korpusa, so se začele pospešene priprave za načrtovano akcijo. Čete vseh brigad so vadile postopke za napad na utrjeno postojanko podnevi in ponoči, kadar koli niso bile vpletene v boje s sovražnikom. V Ljubljanski brigadi so v noči na 17. april za vajo organizirali napad na Sodražico. Borci so vadili, kako se postojanki približati po čistini, ki je bila značilna za dostope k Ribnici, kako premagovati žične in minskoeksplozivne ovire in odpirati prehode skozi nje in kako zavzemati bunkerje ter druge utrdbe. Med vajo se je pokazala nevarnost, da bi se enote pri vdoru v večje naseljeno mesto razkropile ter ostale brez nadzora poveljstva, ki mu pripadajo. To naj bi preprečile posebne desetine, ki bi za napredujočimi enotami izgubljene posameznike zbirale in jih usmerjale v njihove enote. Vajo so nameravali ponoviti 18. aprila, vendar je ni bilo zaradi izpada domobrancev iz Ribnice.

Tekle so tudi priprave v političnem pogledu. Po vseh enotah so bili sestanki s starešinami ter posebni sestanki s člani komunistične

partije in skojevske organizacije. Na vseh so z naj večjo pozornostjo vzpodbujali ofenzivni duh moštva in ga prepričevali, da obstajajo objektivne možnosti za uspeh, pred s ta resine pa so postavljali zahtevo, da morajo ves čas boja biti v osebnem stiku s svojimi borci, kar se posebej velja za politične komisarje in njihove pomočnike.

Ribniško posadko le sestavljalo 350 domobrancev in 150 Nemcev. Pripadali so 25. in 115. domobranski četi in 0. četi 3. bataljona 14. nemškega policijskega polka SS. Bila le dobro oborožena: imela je top kal. 75. mm, dva hitrostrelna topa kal. 20 mm, tri težke in pet lahkih minometov, 10 mitraljezov in večje število puškomitraljezov in dva tanka. Prostor okrog postojanke sta vso noč osvetljevala dva žarometa.

Oporišče Je bilo ograjeno z meter visoko bodečo žico, široko poldrug meter. Nanjo so bile nastavljene potezne mine in slfonke.⁷ Za žico je bilo postavljenih 72 bunkerjev, povezanih s strelskimi Jarki in prometnicami. Pokriti so bili z deskami in zemljo. Glavni bunkerji so bili med seboj povezani s telefonsko žico. V zvoniku cerkve je bila opazovalnica.

Okolica Ribnice Je bila za napad zelo nepriladna. Zemljišče Je ravno brez naravnih zaklonov. Dostop do postojanke po zasneženi čistini je bil zaradi tega podnevi skoraj nemogoč, težaven pa tudi v jasni noči, ker so branilci lahko bližajoče se napadalce opazili že na precejšnjo razdaljo.

V svojem povelju z dne 17. aprila Je štab 18. divizije za neposredni napad na postojanko določil Ljubljansko in Deveto brigado.

Ljubljanska brigada, ki je imela takrat na mestu 551 m⁶ž, 6 mitraljezov in 14 puškomitraljezov, 3 težke in en lahki minomet ter protitankovski top kal. 47 mm. Je dobila težilščno nalogo. Okrepljena z Ruskim bataljonom, za neposredno spremstvo pehote med napadom pa z dvema topoma kal. 75 mm in avema tankoma, naj bi vdrla v postojanko s severne in severozahodne strani ob cesti Gorenja vas - Ribnica.

Po načrtu štaba divizije naj bi v prvi bojni črti napadali prvi, drugi in četrti bataljon, tretji in Ruski pa bi nastopala za njimi in širila prodor. Prvemu in drugemu bataljonu so namenili po en tank in vse tri topove, da bi krčili pot pehoti in razbijali ter uničevali žarišča sovražnikovega odpora.

Deveta brigada je dobila nalogo, da naskoči postojanko z zahodne in Južne strani, en njen bataljon pa zasede položaje nad vasjo Bukovica, da bi zavaroval topniški divizion 18. divizije.

Topništvo za posredno podporo napada so razdelili na dve skupini. Divizion 15. divizije z dvema havbicama kal. 100 mm in gorskim topom kal. 75 mm so postavili na položaj na pobočju Male gore 500 metrov Južno od vasi Seljane, dva kilometra severovzhodno od Ribnice, divizion 18. divizije z dvema havbicama kal. 100 mm in dvema topoma kal. 75 mm poljskega tipa pa zahodno od Ribnice nad vasjo Dane in Bukovica.

Za poveljniško mesto štaba divizije in glavno opazovalnico so določili k. 558, cerkvico Sv. Frančiška.

Takoj po prejemu divizijskega povelja za napad na postojanko dne 18. aprila so v štabu brigade izdelali načrt, v katerem so do podrob-

n os tl opredelili naloge vsem bataljonom. V glavni smeri vdora v postojanko, ob cesti Gorenja vas * Ribnica, naj bi nastopala prvi in drugi bataljon, za njima tretji in Ruski, četrti pa od Jugovzhodne strani, iz vasi Hrovače.

Malo pred začetkom napada so načrt nekoliko spremenili. Na zahtevo šefa sovjetske vojaške misije podpolkovnika Bogomolova so v glavno smer napada ob cesti Gorenja vas - Ribnica namesto prvega bataljona poslali Ruski bataljon z nalogo, da se med topniško pripravo napada približa sovražnikovim položajem na juriftno razdaljo, potem pa levo od bloka na cesti pod tankovsko zaščito vdre v postojanko. Po vdoru v postojanko zavzema poslopje za poslopjem ob cesti vse do kolodvorske ulice in tam blokira središče mesta. Za Ruskim bataljonom prodira tretji bataljon. Pušča naj manjše oddelke, ki se takoj utrjujejo, za boj s sovražnikovim tankom pa postavlja barikade in minska polja.

Drugi bataljon je dobil nalogo, da prodira k železniški postaji in jo zavzame, naloga četrtega bataljona, da napada iz vasi Hrovače. Je ostala nespremenjena, prvi bataljon pa je dobil nalogo, da ostane v Gorenji vasi v brigadni rezervi in z mitraljezi blokira železniško postajo s severne strani.

Gorski top in težki minomet je brigadni poveljnik zadržal pod svojim poveljstvom na položaju pri Gorenji vasi. Protitankovski top pa je poslal v sestavo čet v prvi bojni črti.

Za poveljniško mesto brigade so določili vas Breg pri Ribnici. Tam naj bi bilo tudi brigadno prevlajšče. od koder bi ranjence evakuirali v divizijsko prevlajšče v vasi Petrincl.

Toda dobro in do podrobnosti pripravljena operacija ni tekla po načrtu, čeprav so vse enote pravočasno zasedle položaje in se pripravile za napad.

Topovi in havbice so točno ob 19. uri odprli ogenj, izvedli korekturno streljanje in ob pol osmih začeli topniško pripravo napada, ki je trajala pol ure. Granate so padale točno po ciljnih in v hipu se je vsa ribniška dolina začela tresti od grmenja in treskanja. ki se je zlivalo v eno samo bobnenje in odmevanje eksplozij. Zdelo se je, kot da tla poskakujejo pod nogami borcev, ki so se v skupinah počasi bližali postojanki.

Na robu postojanke, kamor je padlo največ granat, se je **skozi dim** tu in tam lanko videlo, kako letijo po zraku kosi lesa in **grude** zemlje, **s** katerimi so bili pokriti bunkerji in druge utrdbe. **Že s Korekturnim** ognjem so zadeli en bunker, potem pa še štiri.⁹

Ko je topniška priprava ponehala in bi morala naskočiti pehota, so **se** najhujš pognali vsi bataljoni razen Ruskega, kije zamudil. Komandant bataljona ga je spustil iz rok in moštvo se je med prihodom na položaj razkropilo. Posredovati so morali člani štaba divizije in brigade in začeli zbirati moštvo, komandanta bataljona pa so razorožili. Precej časa je trajalo, da se je moštvo zbralo in odšlo v napad.

Levo od Ruskega je drugi bataljon Ljubljanske brigade, ki je sicer pravočasno zavzel izhodiščne položaje za napad, počasi napredoval

prek čistine in prišel pred žično oviro, tam pa le zaradi hudega sovražnikovega ognja obstal in čakal na pomoč tankov.

Tankov pa ni bilo. Prvi se Je pokvaril že med potjo in ostal daleč zadaj v vasi Hrib (danes Hrib Loški Potok), drugemu, ki Je na položaj priropotal opolnoči, so se v neposredni bližini žične ovire snele s koles gosenice in ni mogel več ne naprej ne nazaj. Poskušali so ga popraviti, s tem so se poleg njegove posadke ukvarjali tudi nekateri člani divizijskega štaba in Ivan Majnik - Džems, ki je poveljeval Ljubljanski brigadi. Zvelikim trdom jim gaje uspelo popraviti šele pred Jutrom, ko je bilo že prepozno, da **DI** ga poslali v napad, tako da so ga morali umakniti.

Tako so šli vsi bataljoni v prvi bojni črti v napad brez tankovske podpore. Napredovali so počasi od Krita do Krita; sovražnik se Je silovito upiral in jih tolkel s koncentričnim ognjem vsega svojega orožja, prostor okrog žične ovire in bunkerjev pa osvetljeval z žarometi.

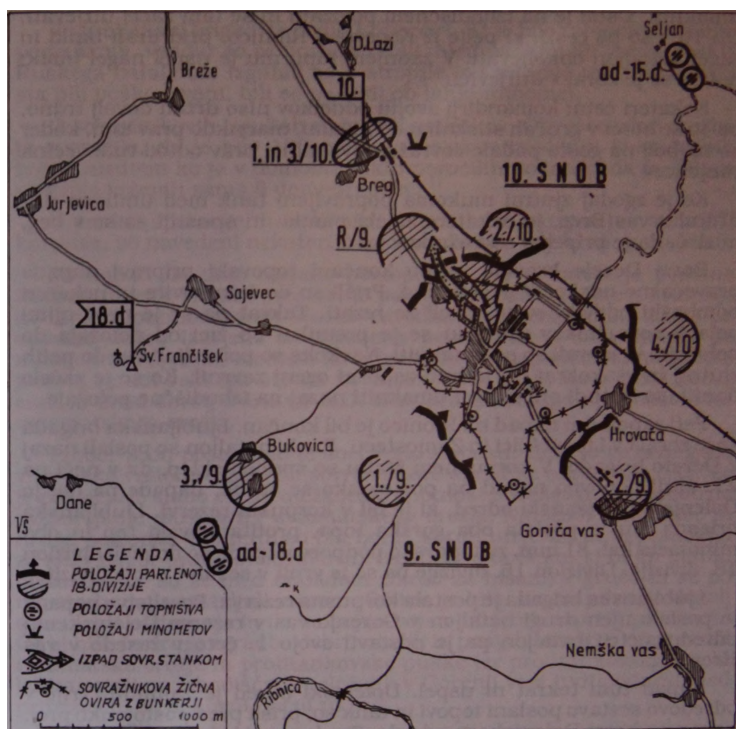
Napadajoče čete sta podpirala dva brigadna gorska topa in dva minometa Kal. 81 mm, v začetku s položaja ob železnici v vasi Breg. potem pa. ko so jih pomaknili naprej, iz Gorenje vasi. Protitankovski top se ni vključil v boj, ker mu niso mogli najti primerne položaja.

Na težišču napada je poskušal vdreti v postojanko Ruski bataljon. Bombaške skupine so prišle do žice. kjer jih je hud sovražnikov navskrižni oženj vrgel nazaj. Poskus, da bi prodrli v postojanko, so še večkrat ponovili, toda vsakokrat so imeli hude izgube in so se morali umakniti.

Ruskega je zamenjal tretji bataljon, kije nastopal za njim .Tudi ta je prišel samo do žične ovire, potem Je moral nazaj zaradi hudega sovražnikovega navzkrižnega ognja. Umaknil se je do prvih hiš ter se tam utrdil. Okrog petih zjutraj 20. aprila je še enkrat jurišal. Borci so se približali bunkerjem na 30 metrov in se morali zaradi hudega sovražnikovega ognja spet umakniti.

Drugi bataljon je pred jutrom z vso silovitostjo obnovil napad z ognjem vsega orožja in z ročnimi bombami. Prodril je prav do samega vhoda v Ribnico. Večja skupina borcev se je čez žično oviro prebila do zadnjih bunkerjev pred sodnijskim poslopjem, ki stoji na robu središčnega trga. Tam se je morala ustaviti, da bi počakala pomoč tanka, ki pa ga ni bilo. Znotraj žice pa ni mogla ostati prav dolgo. Sovražnik je naglo ukrepal, s protinapadom in ob podpori svojega tanka, kije po borcih tolkel s strojnico in topom, jo Je vrgel nazaj, še preden je bataljon utegnil uspešneje prodrati v postojanko.

Ko se je zasukalo. so se bataljoni začeli umikati na izhodiščne položaje. Sovražnik je to opazil in udaril po njih s silovitim ognjem vsega orožja, okrog sedmin je šel v protinapad s tankom in delom posadke. Na cesti nastavljene mine tanka niso zadržale; obšel jih Je in udaril v bok enotam, ki so se morale sprva umikati po čistini. Povsod okrog njih so sikale krogle in topovske granate. Nekaj borcev je obležalo smrtno zadetih. Ko so pribežali do rečice Ribnice, so morali prebresti meter globoko vodo, da so prišli v varstvo gozda severno od Gorenje vasi. V Gorenji vasi je tank zavozil med borce in v neki hiši, ki jo je zasul z ognjem svojega topa tri ubil. Ko so borci po skupinah

Napad na Ribnico dne 19. aprila 1944.

dosegli kritje gozda, so se ustavili, zasedli položaje in odprti ogenj na sovražnika, kar ga je ustavilo.

Četrty bataljon je napadal iz vasi Hrovača in se je pravočasno odpravil v napad. Približal se je žični oviri, prek nje pa prav tako ni mogel. Napaaal je do Jutra, ko se Je tudi on ob prvem svitu moral umakniti. Ostal je na izhodiščnem položaju in se tam začel utrjevati. Ob 10³⁰ so po cesti, ki pelje iz Kočevja v Ribnico, pridrdrali tanki in začeli bataljon obkoljevati. V zadnjem hipu mu je uspel nagel umik: potem se Je zbral v Jurjeviči.

Nekateri četni komandirji svojih oddelkov niso držali dovolj trdno, pa so se borci v gručah **stiskali** med **hišami**, marsikdo prav tam, koder so najbolj na gosto padale sovražnikove mine; prav odtod tudi večina ranjencev.

Ko je zgodaj zjutraj mukoma popravljeni tank med umikom pridrdral v vas Breg, je nekatere zajela panika in spustili so se v beg, misleč, da je pripeljal sovražnikov tank.

Borci Devete brigade so po končani topovski pripravi napada Eravočasno naskočili postojanko. Prišli so do žične ovire in nekateri ombaški oddelki so jo zaceli že rezati. Takrat pa se le pred njimi pol avli sovražnikov tank. ki se je premikal ob žici oa položaja do položaja, in morali so se umakniti. Naskoke so ponavljali vse do petih zjutraj in vsakokrat jih je hud zaporni ogenj zavrnil. Ko se je začelo daniti, so se tudi oni morali umakniti nazaj na izhodiščne položaje.

Peti zaporedni napad na Ribnico je bil končan. Ljubljanska brigada seje zbrala v Lipovčščici in Zamostecu. Ruski bataljon so poslali nazaj v Deveto brigado. V korpusnem štabu so sprejeli sklep, da v noči na 21. april ponovijo napad na postojanko še šestič, napade pa naj jo Dolenjski partizanski odred, ki je **Dii** v korpusni rezervi. Ljubljanska brigada mu le poslala oba gorska topa, protitankovski top in oba minometa kal. 81 mm, za topovsko podporo napada so določili divizion 18. divizije. Divizion 15. divizije pa seje vrnil v sestavo svoje divizije.

Ljubljanska brigada je postala korpusna rezerva. Poveljstvo napada je poslalo njen drugi bataljon v Gorenjo vas v rezervo Dolenjskemu odredu, četrti bataljon pa Je postavil svojo 1. četo v zasedo v vas Hrovače.

Napad tudi tokrat ni uspel. Dolenjski odred je zamudil. Trije v odredovo sestavo poslani topovi in tank so, prišli pred postojanko prej, kakor pa borci Dolenjskega odreda. Tank je pridrdral celo v Gorenjo vas; potem seje moral vrniti, saj pred njim ni bilo nikogar.

Ko so borci pozno ponoči zasedli izhodiščne položaje, se je ob pol dveh začela petnajstminutna topovska priprava napada. Toda ko je je bilo konec pehota še vedno ni začela napadati. Čakali so tank, ki pa se ni več vrnil. Zmanjkalo mu je goriva in je obstal v bližini naselja Podstene pri vasi Mlake. Zjutraj so ga morali odvleči s konjsko vprego.

Brez tankovske pomoči so se borci Dolenjskega odreda odpravili v napad ob pol treh. Napadali so kako uro ter obstali. Ko je bil ranjen eden od bataljonskih komandantov, Je nekdo razširil vest, da se bliža sovražnikov tank ter daje komandant odreda ukazal umik. To seveda ni bilo res, toda bataljoni so se začeli vseeno v neredu umikati.¹⁰

Deveta brigada, ki le napadala v enaki razvrstitvi kakor noč pred tem, je tudi tokrat prišla do žice. V postojanko pa ni mogla proareti, zjutraj so se morali njeni bataljoni vrniti na izhodiščne položaje.

Napadi na ribniško postojanko so se s tem šestim napadom končali in partizani do konca vojne niso več šli nadnje.

V Ljubljanski brigadi je padlo 11 borcev. 31 Je bilo ranjenih in veliko pogrešanih, vendar so se pozneje vrnili. Med padlimi jih je bilo šest iz Ruskega bataljona. Izgubili so 6 strojnic, od teh dve težki, dve težki sta bili poškodovani, bili so pa tudi ob lahki minomet.

O sovražnikovih izgubah ni točnih podatkov. Obveščevalna služba le sporočila, da je bilo 100 njegovih vojakov izločenih iz nadaljnjih bojev, medtem ko je v domobranskih poročilih podatek, da je bilo iz postroja vrženih samo 6 domobrancev.¹¹

V analizi operacije in kritičnih pripombah, narejenih v štabu 7: korpusa, so navedeni nekateri najpomembnejši vzroki za neuspeh.

Za napad na tako utrjeno postojanko, okrog katere je popolna čistina in velik brisani prostor, je poleg tehničnih sredstev, artilerije in tankov potrebna tudi visoko zavedna, politično zrela, zlasti pa vojaško dobro izurjena in izkušena pehota, ki je take naloge že mnogokrat reševala, medtem ko brigadi, ki sta napadali Ribnico, take pehote zaradi velikega števila novincev nista imeli. Komandni kader enot ni držal dovolj trdno v rokah in ni pravilno razporejal moštva ter avtomatskega orožja.

Prodor proti postojanki je imel vrsto slabosti. Čete so se raztegnile v strelsko vrsto predaleč od sovražnikove sprednje obrambne črte. To je pogojevalo slabo zvezo, otežkočalo enotnost poveljevanja in smotrno razporejanje moštva ter avtomatskega orožja. Namesto da bi hiše in druga poslopja, v katerih so bili borci, sproti utrjevali in usposabljali za žilav odpor proti sovražnikovim izpadom s tankom, ki bi jih morali pričakovati, so se med napadom zbirali za hišami v gruče in se po nepotrebnem nastavljali minam. Očitno je bilo, da ne poznajo dovolj spretnosti utrjevanja in da se bojijo boja v utrjenih zaprtih prostorih. Če bi hiše in druge zgradbe dobro utrdili in po njih smotrno razporedili avtomatsko orožje in protitankovske puške ter protitankovski top, bi lahko ostali na izhodiščnih položajih v Gorenji vasi tudi podnevi med pripravami za ponovni nočni napad.

Ceste na izhodiščih iz postojanke niso bile dobro minirane in niso preprečile izpada tanku niti ga niso med izpadom poškodovale. Mine so bile postavljene tako, da jih je sovražnik lahko hitro odkril in odstranil ali pa uničil.

Čete v prvi bojni črti, kar velja predvsem za Ruski bataljon, ki je bil določen, da s pomočjo dveh tankov prodre v notranjost postojanke, se v napad niso odpravile strnjene. Ruski bataljon tudi ni prišel pravočasno na jurišno razdaljo in zato ni mogel izkoristiti odličnega učinka topovskega in minometnega ognja. To pa je omogočilo branilcem, da so ponovno zasedli razbite bunkerje in jih usposobili za odpor. Vzrok za to je treba iskati tudi v tem, da je bila odločitev spremenjena in da so v napad na težišču v zadnjem trenutku poslali Ruski bataljon..

Tankovska enota, od katere so vsi mnogo pričakovali, ni opravila naloge. Takovski posadki še nista bili dovolj pripravljeni za tako zahtevno nalogo, oba tanka z zelo omejenimi količinami goriva pa sta bila stara in sta imela vrsto tehničnih pomanjkljivosti. En tank sploh ni prišel na položaj, drugi se je pokvaril v odločilnem trenutku, sto metrov pred žično oviro. Ker se je orožje, od katerega so si vsi veliko obetali, pokazalo tako zelo neučinkovito je bojna morala občutno padla, zato je tankovska enota vplivala na potek operacije samo negativno.

Protitankovsko orožje ni bilo uporabljeno smotrno. Na Izhodiščnem položaju v Gorenji vasi zanj njegove posadke niso zgradile zaklonov, komandni kader se ni dovolj zavedal potrebe po tem in ni dajal navodil za to. Še vedno je prevladovalo mnenje, da orožje, ki ga imajo partizani na voljo, ni dovolj učinkovito v boju s sovražnikovim tankom tigrom težkim 24 ton. zaradi neučinkovite protitankovske obrambe se je lahko tank neomejeno gibal po postojanki od ene do druge kritične točke v obrambnem sistemu, dne 20. aprila zjutraj pa izpadel iz postojanke, da so se borci brez kakršnega koli učinkovitega odpora večinoma umaknili v neredu. Poveljstvo 7. korpusa se je dobro zavedalo šibkosti protitankovske obrambe in dejstva, da protitankovsko orožje ni dovolj izkoriščeno, zato le na podlagi izkušenj iz tega boja ukazalo vsem štabom, da v prihodnje vedno poročajo, leje in kako so uporabili protitankovsko orožje.¹²

Ribnica ni padla. Vsi poskusi partizanov so bili zaman in okupatorjevi vojaki so ostali v njej do konca vojne. Napadi na to postojanko pa so pokazali vrsto pomanjkljivosti, ob katerih so se mlada partizanska vodstva učila in te izkušnje pozneje še s pridom uporabila.

4. Hud boj pri Sv. Gregorju

Po neuspeli ribniški operaciji je štab 18. divizije razporedil svoje brigade med Ribnico in Velikimi Laščami zahodno od ceste Ljubljana - Kočevje, medtem ko je bila vzhodno od te ceste Gubčeva brigada, ki jo je štab 7. korpusa začasno podredil 18. diviziji.

Vsi so dobili nalogo da se pripravijo za boj s sovražnikovo oskrbovalno kolono, ki je prihajala iz Ljubljane in so jo na cesti med Velikimi Laščami in Ribnico pričakovali dne 25. aprila.

Ljubljanska brigada je položaje Zamostec - Lpovščica držala do 22. aprila, ko pa je dobila divizijsko povelje za premik, je odšla proti Velikim Laščam. Štab brigade in drugi bataljon sta se utaborila pri Sv. Gregorju, prvi bataljon v Marolčah, tretji v Kmčah ter Anaolu in četrti pa v vasi Avžlje (danes Mlake).

Inženirska četa je ponoči odšla na cesto in tam postavila minsko polje z novimi desetkilogramskimi poteznimi minami, ki so imele še enkrat toliko eksploziva kakor mine, ki so jih nastavljali pred tem. Nove naj bi imele toliko moči, da bi lahko uničile tudi nemške tanke tigre, ki so jih pričakovali v spremstvu oskrbovalne kolone.

V rajon Sinovica - Kot - Lipovščica, Jugovzhodno od Ljubljanske brigade Je prišla Levstikova, na prostoru Graben - Praproče - grad Ortnek pa so se razvrstile čete Devete brigade.

Gubčeva brigada Je v vaseh Vrh pri Poljanah. Žukovo, Velike Poljane ostala do 24. aprila, potem Je odšla proti Žužemberku, ker so sovražnikove čete vdrle na osvobojeno ozemlje na Dolenjskem in v Suhi krajini. Zamenjala stajo dva bataljona Levstikove brigade.

Komaj so se 23. aprila brigade razvrstile na novem območju, že so lih napadli sovražnikovi oddelki iz obeh postojank. Ugotoviti so hoteli, kako so partizani razporejeni, koliko jih je in kje so postavljene zasede, da bi na podlagi teh podatkov razpostavili svoje pobočnice in enote za zavarovanje oskrbovalne kolone, nkrat pa zaščitili tudi oddelek, kije na cesti pri Žlebiču uničeval minsko polje.

Iz Velikih Lašč je kakih 200 domobrancev in nekaj Nemcev vdrlo v Dvorsko vas. potem pa v Marolče in ob 14. uri napadlo 3. bataljon Ljubljanske brigade na položaju Praproče - Pusti Hrib. Po kratkem boju in hudem odporu bataljona Je sovražnik spremenil smer napada in se namenili proti k. 757 (grad Ortnek).

Ob istem času kot Je sovražnik izpadel iz Velikih Lašč, je tudi iz Ribnice prišlo kakih 300 mož, ki so napadli borce Levstikove brigade na položaju pri vasi Slatnik. Koje sovražnikov tank pripeljal v vas, so se Dorcl umaknili kakih 400 metrov severozahodno in od tam tolkli sovražnika v Slatniku s proti tankovskim topom in minometom. Ob 16 uri se Je sovražnik umaknil in borci so ponovno zasedli Slatnik.

Nalhujšemu sovražnikovemu pritisku je bila izpostavljena Deveta brigada na območju gradu Ortnek. Borci so se nekaj časa uspešno upirali, vendar so pod hudim sovražnikovim pritiskom od severa in juga morali popustiti. Po njihovem umiku je sovražnik grad Ortnek zasedel in tam ostal toliko časa. da so njegovi oddelki na cesti pobrali mine; potem so se vsi vrnili nazaj v svoje postojanke.

V boju le bil ta dan zelo učinkovit ogenj težkega minometa v 3. bataljonu, ki je prizadejal sovražnikom največ izgub. Odgovarjali so s topovskim ognjem iz Velikih Lašč. Največ njihovih granat je padlo v vas Sv. Gregor. Ena je zadela tudi poslopje, v katerem so bivali brigadni telefonisti, in dva borca lažje, enega pa težje ranila.

V 3. bataljonu je en borec izgubil življenje, sovražnikove izgube pa naj bi bile mnogo večje. Po oceni štaba 3. bataljona je padlo 10 sovražnikovih vojakov, od teh je eno truplo ostalo na položaju, druga pa Je sovražnik odnesel s seboj.¹³

Toda sovražnikovi vojaki v Velikih Laščah, Ribnici in Kočevju so 25. aprila zaman čakali na prihod oskrbovalne kolone, saj sta jo pri **Turjaku** zaustavili Cankarjeva in Dvanajsta brigada iz 15. divizije. Ko so borci onesposobili tri sovražnikove tanke, ki so kolono spremljali, se je 300 Nemcev s hudimi izgubami vrnilo v Ljubljano, nekaj pa jih je ostalo z domobranci na Turjaku. Pripravili so drugo kolono, ki Je takoj odšla na pot in se 26. aprila prebila v Velike Lašče.¹⁴

Brigade 18. divizije so čakale na kolono v bojni razvrstitvi, kije bila nekoliko drugačna od razvrstitve dne 23. aprila. Dva bataljona Levstikove brigade sta zasedla položaje vzhodno od ceste pri Veliki Poljani,

dva pa pri vaseh Slatnik in G. Laze. Deveta brigada Je zasedla položaje v rajonu grad Ortnek - Hudi Konec - Hojče, severno od nje pa se Je razporedila Ljubljanska brigada, ki je ostala brez svojega četrtega bataljona, ker gaje štab divizije poslal kot spremstvo tankov, ki sta odhajala v Suho Krajino v sestavo 15. divizije.

Prvi bataljon je bil v Marolčah. Da bi zavaroval levi bok divizijskih enot. Je poslal eno četo v zasedo proti Škerlovci in Dvorski vasi, arugo v M. in V. Slevico, medtem ko Je tretja zasedla položaje na črti Marolče * Juncje. Drugi bataljon je bil pri Sv. Gregorju z nalogo, da brz ko se iz Velikih Lašč odpravi kaka kolona, odide prek Maršičev proti cesti in kolono napade. Tretji bataljon je ostal v divizijski rezervi v vaseh Kmče in Andol. Njegova naloga le bila. da takoj po odhodu 2. bataljona proti cesti, odide za njim. Štab brigade je s pristabnimi enotami ostal v Sv. Gregorju.

Okupatorjeva oskrobovalna kolona je v Velikih Laščah ostala nekaj ur in 27. aprila popoldne nadaljevala pot proti Ribnici. Ščitile so jo pobočnice in enote za zavarovanje, ki so že zgodaj zjutraj tega dne zapustile velikolaško in ribniško postojanko.* Šle so v napad na tri brigade 18. divizije, hotele so jih odriniti tako daleč od ceste, da bi bila pot kolone vama in čim manj motena. Levstikovo in Deveto brigado so napadli sovražnikovi oddelki, ki so prišli iz Ribnice, Ljubljansko pa oddelki iz Velikih Lašč. Podpiralo jih je topništvo iz obeh postojank, posamezna orožja manjšega kalibra pa so jih neposredno spremljala. Občasno so preletala bojišče tudi letala in bombardirala in mitraljirala partizanske položaje.

Položaje 1. bataljona Ljubljanske brigade na črti Marolče - Juncje je ob osmih zjutraj napadlo kakih 60 sovražnikovih vojakov, ki so prišli iz Dvorske vasi. Za njimi je proti Zlatemu Repu prodirala druga kolona, ki je z nenadnim jurišem vrgla borce z njihovih položajev. Moštvo bataljona pa je hitro uredilo svoje vrste, se vrglo v protinapad in z odločnim jurišem pognalo sovražnika nazaj ter se vrnilo v svoj Jarke. Takrat se je na levem lullu bataljona pojavila še tretja kolona. Prihajala je od M. Slevice in šla proti Juncjam, tam pa Je tudi ta naletela na nudi zaporni ogenj bataljona in ni mogla naprej.

Vnel se je zagrizen boj. Nenadoma se Je v neposredni bližini partizanskih jarkov vnelo neko slamnato poslopje in gost dim, požara so sovražnikovi vojaki izkoristili, se neopazno priplazili na jurišno razdaljo, potem pa jurišali, borce bataljona spet vrgli s položajev ter zavzeli njihove jarke.

Bataljon se je umaknil na črto Andol - Kmče, kamor je takoj za njim prišel tudi tretji bataljon, ki se Je pod hudim sovražnikovim pritiskom umikal od Zlatega Repa.

Ob osmih zjutraj je sovražnik napadel tudi 2. bataljon, ki je držal položaje na črti Maršiči - Pusti Hrib. Borci so se žilavo upirali in uspešno zavračali sovražnikove juriše vse do poldneva, potem pa so se tudi oni skupaj z bataljonom Devete brigade, ki Je branil položaje na gradu Ortnek, morali umakniti. Oba bataljona sta zasedla položaje pri Sv. Gregorju, tja sta se v popoldanskih urah premaknila tudi prvi in tretji bataljon. Sovražnik jim Je sledil in zasipal brigadne položaje s topovskim in minometnim ognjem. Vneli so se srditi boji in okupator-

j evi vojaki so na vsak način hotel priti v samo naselje. To jim je v poznih popoldanskih urah končno tudi uspelo in bataljoni so se v redu in počasi umikali od položaja do položaja proti zahodu. Prvi bataljon se je umaknil najprej v vas Pogled, potem seje vml v vas Breg, 2. in 3. bataljon pa sta se skupaj z bataljonom Devete brigade umaknila na črto Brinovščica - Črnc in zaprla smer Sv. Gregor - Žmarice.

V Sv. Gregorju so sovražnikovi vojaki ostali do 28. aprila zjutraj, ko pa se je oskrbovalna kolona prebila v Ribnico, so se vrnili v svoja izhodišča.

Brigada je v tem boju izgubila dva borca štirje so bili ranjeni, dva so pogrešali. Padel je brigadni operativni oficir poročnik Lado Lovše; v vrat ga je zadel drobec mine in je pri priči izkrvavel. Domobranci so zverinsko mučili nekega partizana, ki so ga ujeli pod Sv. Gregorjem; živemu so odrezali ušesa in mu na čelu z nožem izrezali zvezdo. Odvlekli so ga s seboj in ga po dolgem mučenju ubili.

Sovražnikove izgube naj bi bile mnogo večje. Padlo nam bi 46 njegovih vojakov, še mnogo več naj bi bilo ranjenih. Po oceni bataljonskih štabov so borci prvega bataljona pobili devet, drugega 12 in tretjega 15 sovražnikovih vojakov.

5. Formacija brigade in število moštva

O sestavi in številu moštva je že tekla beseda v 4. poglavju. Toda ker struktura brigade ni bila stalna in se je njena podoba pogosto spreminjala, poglejmo, kakšna je bila prve dni maja.

Iz poročila štaba brigade štabu 18. divizije in potem poročila štaba 18. divizije štabu 7. korpusa je mogoče videti, daje dne 1. maja brigada imela naslednjo sestavo in število mož:

Enota	Število moštva	
	po seznamu	na mestu
Štab brigade		
sestava	128	108
Ožji štab	5	3
Širši štab	13	10
Pomočniki referentov	5	5
Štabna patrulja	3	3
Kurirji	6	5
Obveščevalni vod	25	19
Vod za zvezo	26	21
Obrtniki	7	7
Propagandni odsek	7	7
Intendanti	4	2
Bolničarji (sanitet, vod)	17	17
Komora	10	9

Opomba: Ožji štab so sestavljali komandant, politični komisar, namestnik komandanta, pomočnik političnega komisarja in načelnik štaba. V širšem štabu pa so bili operativni oficir, obveščevalci, referent

iženirstva, vezisti, intendant, sanitetni referent, referent za pravosodje, sekretarka SKOJ, referent za propagando, orožar in administrator.

Med prikazanim številom mož Je bilo tudi 9 konjevodcev in 5 kuharjev.

Neposredno so bili štabu brigade podrejeni štirje bataljoni, inženirska četa in topovska baterija. Njihova sestava in struktura je bila takale:

1. bataljon		
Vseh v bataljonu	131	77
ožji štab	4	4
širši štab	6	5
1. četa (dva voda)	21	13
2. četa (")	36	15
3. četa (" j	42	23
Vod za zvezo	9	6
Komora	13	11

Opomba: V širšem štabu bataljona so bili intendant, bolničarka, obveščevalec, sekretar SKOJ, orožar in administrator, v komori pa vodnik, živinski bolničar, namestnik intendanta, 3 kuharji in 7 konjevodcev.

2. bataljon		
Vseh v bataljonu	129	63
ožji štab	4	2
širši štab	8	8
1. četa (dva voda)	35	12
2. četa (•)	30	11
3. četa (^H)	35	14
Komora	17	16

Opomba: V širšem štabu bataljona so bili intendant, namestnik intendanta, bolničarka, obveščevalec, desetar za zvezo, orožar, administrator in kurir.

3. bataljon		
Vseh v bataljonu	142	93
ožji štab	4	3
širši štab	13	9
1. četa (dva voda)	31	15
2. četa (")	34	21
3. četa (^M)	30	21
spremljevalni vod 11 8		
komora 19 16		

Opomba: V širšem štabu bataljona so bili intendant, pomočnik intendanta, administrator, sekretar SKOJ, orožar, obveščevalec, bol*

ničarka, 3 kurirji in 3 signali^{ti}, v komori pa vodnik, desetar, živinski bolničar, 4 kuharji, čevljar in 11 konjevoacev.

4. bataljon		
Vseh v bataljonu	108	88
ožji štab	3	3
širši štab	11	9
1. četa (dva voda)	21	19
2. četa (^H)	29	24
3. četa (")	33	24
komora	11	11

Opomba: V **širšem** štabu bataljona so bili intendant, sekretar SKOJ, bolničarka, administrator. 6 tovarišev v desetini za zvezo, v komori pa, namestnik intendanta, orožar. živinski bolničar, 4 kuharji in 4 konjevodci.

Inženirska četa		
poveljstvo čete	5	3
minerski vod	18	12
pionirski vod	13	11
komora	6	5
Brigadna baterija		
poveljstvo baterije	2	2
posadka topa	10	10
konjevodci	6	4

Iz razpredelnice, ki nazorno kaže celotno strukturo Ljubljanske brigade na dan 1. maja 1944, se vidi, daje imela po seznamu 698 mož. **Ta** dan je bilo navzočih 478, odsotnih pa 222 borcev, od teh jih Je bilo 139 v bolnišnici, drugi pa na vojaških in političnih tečajih.

VIRI In OPOMBE označene s •:

¹ Zbornik VI/13. dok. SL 116: Petnajstdnevno vojaško poročilo štaba X. SNOB 'Ljubljanske' s dne 26. aprila 1044 Glavnemu Štabu. Štabu VII korpusa in štabu XVIII. divizije. AIZDG. f. 197 a/II/B; Dnevno poročilo štaba XVIII. divizije Glavnemu Štabu in Štabu VII. korpusa x dne 12. In 13. aprila 1944. AIZDG. f. 27/0/4:

* Petnajstdnevno vojaško poročilo štaba X. SNOB "Ljubljanske" z dne 26. aprila 1944 Glavnemu Štabu. Štabu VII. korpusa in štabu XVUI. divizije. AIZDG. f. 197 a/H/5:

* Jože QsboU. komandant bataljona, ustni viri:

⁴ Zbornik VI/13. dok. St. 5:

* Zbornik VI/13. dok. St. 18: Petnajstdnevno poročilo štaba X. SNOB "Ljubljanske" z dne 26. aprila 1944, Glavnemu Štabu. Štabu VII. korpusa in Štabu XVIII. divizije, AIZDG. f. 197 a/fi/5;

* Zbornik VI/12. dok. St. 118:

⁷ *Silonke so bile ročne bombe francoskega tipa z varovalko na vzvod, s katerimi so Nemci minirali razmejitveno črto med nemškim in italijanskim okupiranim ozemljem. Te bombe so enote NOV in POS redno pobirale in se z njimi oboroževale:

⁵ Zbornik VI/13. dok. St. 6 ta 15:

• BortvoJ Lah • Boris, Prva slovenska artilerijska brigada. KifjUtaica NOV ta POS 23/L Ljubljana 1975, str. 124 - 125 (daje Lah, 1. slovenska artilerijska brigada)

* Jože Peskar. Dolenjski odred. Knjižnica NOV ta POS 30/2. Ljubljana 1976, str. 208 - 216 (daje: Peskar. Dolenjski odred):

¹¹ Zbornik VI/13. dok. SL 27 ta 87; Dnevno poročilo štaba XVQ1. divizije za 20., 21. ta 22. april 1944. Glavnemu štabu ta Štabu VII. korpusa. AIZDG. f. 27/II/4: Poročilo o napadu na Ribnico Štab XVIII. divizije NOV in POS z dne 24. aprila 1944, Glavnemu štabu ta štabu VU. korpusa, AIZDG. f. 27/111/3: Petnajstdnevno vojaško poročilo štaba X. SNOB "Ljubljanske" z dne 26. aprila 1044. Glavnemu štabu, štabu VII. korpusa ta štabu XVIII. divizije. AIZDG. f. 197 a/II/5; Relacija o borbi za Ribnico štaba X. SNOB "Ljubljanske" z dne 14. maja 1944. štabu XVIII. divizije NOV ta POS. AIZDG. f. 193/111/2: Kiauta. Na bojni črti Osemnajste, str. 383 - 400; Dnevno poročilo obveščevalnega odseka organizacij skega štaba SD o napadu na Ribnico z dne 20. aprila 1044. AFK1ZDG. f. 297/11/2:

¹⁹ Zbornik VI/13. dok. SL 56;

¹³ Zbornik VI/13. dok. št. 20: Dnevno poročilo štaba XVIII. divizije z dne 24. aprila 1044, štabu VII. korpusa NOVJ. AIZDG. f. 27/11/4: Petnajstdnevno poročilo štaba X. SNOB "Ljubljanske" z dne 24. aprila 1044, štabu XVIII. divizije. AIZDG. f. 107 a/II/5; Tedensko poročilo o inž. četah z dne 6. maja 1044. štaba XVIII. divizije Štabu VII. korpusa. AIZDG. f. 156/1/10:

¹⁴ Zbornik VI/13. dok. SL 20;

is »v Velikih Laščah Je bilo kakih 500 mož. Pripadali so 24. ta 26. domobranski četi. 1. domobranski havbični bateriji ta 11. nemški četi iz 3. bataljona 14. policijskega polka SS. V Ribnici je bilo prav tako kakih 500 mož ta so pripadali 25. ta 115. domobranski četi ta 9. nemški četi 3. bataljona 14. policijskemu polku SS:

^w Zbornik VI/13. dok. ŠL 50: Dnevno poročilo štaba XVM. divizije Glavnemu štabu in Štabu VII. korpusa z dne 26. ta 28. aprila 1044, AIZDG, f. 27/11/4; Kiauta. Na bojni črti Osemnajste, str. 417; Bratož, Dnevnik partizana, str. 100;

¹⁷ Poročilo štaba X. SNOB "Ljubljanske" z dne 3. maja 1044. štabu XVIII. divizije NOV ta POS o številčnem stanju ta strukturi brigade. AIZDG. f. 193/IU/2; Poročilo štaba XVIII. divizije NOV ta POJ - operativni odsek z dne 8. maja 1044. štabu VII. korpusa o strukturi divizije, AIZDG, f. 193/11/1:

VII.

PROTIUDAREC 7. KORPUSA IN OBRAMBA BELE KRAJINE

1. Vdor sovražnika na Dolenjsko

Priprave 7. korpusa za ribniško operacijo in njena izvedba so tekale v obdobju, ko je Hitlerjev nacistični vojaški stroj doživel na vseh bojevališčih udarec za udarcem. Rdeča armada je bila na mejah Romunije, Čehoslovaške, Poljske in pribaltiških dežel, nad zahodno Evropo je visela vsak dan hujša grožnja druge fronte, novo, silovitejšo ofenzivo pa so pripravljali zavezniki tudi v Italiji.

Osvobodilna vojska jugoslovanskih narodov se je krepila in naglo rasla. Njena operativna sposobnost in razgibana bojna dejavnost sta se neprenehoma večali in v osrčju Evrope se je hitro oblikovala nova zavezniška armada, četrta po moči, ki je štela že nekaj več kakor 350.000 mož, organiziranih v 39 divizijami in večjim številom samostojnih brigad in odredov.

Da bi naglo naraščanje ofenzivnih sil na Balkanu zavrlo in razbremenilo za Hitlerjev vojaški stroj posebno pomembne prometne poti, ki so bile neprenehoma pod udarom NOV zlasti v Sloveniji, je nemško poveljstvo izvajalo pogoste ofenzivne akcije na vsem balkanskem prostoru. Ena takšnih akcij je bila drvarska operacija, imenovana "konjičkov skok" (Roßselsprung), ki naj bi uničila Vrhovni štab in Tita.

V vseh teh akcijah so okupatorji mnogo pričakovali od kvislinških formacij vseh barv. V Sloveniji so posvečali veliko pozornost domobranstvu, ki so ga začeli graditi takoj po veliki oktobrski ofenzivi leta 1943. Da bi jih pridobili čim več so jim januarja 1944 začeli dajati plače po določbah, ki so veljale za prostovoljce v nemški policiji. Poleg plače so dobivali tudi vojni dodatek.¹

Ta ukrep je še kako pritegnil vse tiste prebivalce, ki so jim bile mar le osebne koristi za vsako ceno, tudi za ceno morebitnega izdajstva.

Domobranske vojaške formacije, ki so se hitro razvijale, so pogosto spreminjale. Ker bojne skupine, ki so jih ustanovili prve dni leta 1944, niso več ustrezale nemškimi ofenzivnim načrtom proti NOV, so 26. marca ustanovili udarni bataljon, ki je imel dve strelski in težko četo. Preizkusili so ga v boju, potem pa na njegovih izkušnjah 16. maja sestavili štiri take bataljone. Dobili so oznake: "N" (Nord), "W" (West), "M" (Mitte) in "O" (Ost). Vsak bataljon so sestavljale po tri pehotne in ena težka četa, pionirska desetica in desetica za zvezo. Imel je okrog 620 mož in poleg svojega poveljstva še enega nemškega oficirja in tri podoficirje, ki so urili mostvo bataljona kot inštruktorji, podrejeni pa so bili nemškemu operativnemu štabu za protipartizansko bojevanje, ta pa policijskemu generalu Rösenerju. V juliju 1944 so bataljone oštevilčili. Bataljon "N" je postal prvi, "W" drugi, "M" tretji in "O" četrti.

Da bi domobranci čim bolj vezali na nemški rajh, so dne 20. aprila, na Hitlerjev rojstni dan, uprizorili na stadionu v Ljubljani slovesnost, na kateri so domobranci prisegli zvestobo Hitlerju in nemškemu rajhu. Udeležili so se je poleg nemškega generala Rösenerja, višjega vodje SS

in policile v Sloveniji, tudi Rupnik in škof dr. Rožman. Ustno prisego so morali pozneje vsi potrditi tudi s svojim podpisom.³

Izrečeno in podpisano prisego so hoteli potrditi tudi z dejanjem in so 23. aprila skupaj z Nemci varil v prazno območje, ki je po odhodu glavnih sil 7. korpusa na območje kočevske komunikacije nastalo na uolenjskem. Nastopali so v treh smereh, iz Ljubljane, iz obmejnega pasu ob Savi od Litije in Radeč ter iz Novega mesta. Zasedli so Žužemberk, Dobrnič, Trebnje in Mimo Peč. vzpostavili pa so tudi začasni postojanki v Dobravi (sedaj Dobrava pri Dobrniču) na Mimi in v St. Lovrencu (danes Sentlovrenc). Žužemberk so takoj začeli utrjevati. Poglavitni cilj sovražnikove akcije je bil zavarovati promet med Ljubljano in Novim mestom, ki je dotlej potekal po poti prek Brežic in Kostanjevice, a je bila dvakrat daljša.

Vojaškemu cilju operacije se je pridružil tudi politični. Preprečiti ali pa vsaj oslabiti so hoteli vpliv in uspeh volitev v narodnoosvobodilne odbore in okrožne narodnoosvobodilne skupščine, ki so potekale od 25. marca do 30. aprila na Dolenjskem in Notranjskem.

Operacijo je izvajalo kakih 1000 do 1500 sovražnih vojakov, večino domobrancev, ki so jih podpirale enote 13. in 14. policijskega polka SS s tanki in motorizacijo.

Žužemberk je zasedla in se tam začela utrjevati 31. četa slovenskih domobrancev iz Novega mesta in še nekatere druge domobranske in verjetno tudi nemške enote s tanki in topništvom. Posadka je štela kakih 300 do 400 mož.

Zasedba Dolenjske in ustanovitev postojanke v Žužemberku, prestolnici Suhe krajine, potem postojank v Trebnjem in Mimi Peči, pomožnih oporišč pa še v Dobrniču in Dobravi, na komunikaciji Žužemberk - Trebnje, je narodnoosvobodilno gibanje hudo prizadela, okupatorju pa zagotovila vrsto vojaških in tudi političnih ugodnosti. Olajšala je obrambo postojank na kočevski smeri, ki so jo partizani vedno bolj ogrožali. Obvladala je dolenjsko komunikacijo, okrepila obrambno sposobnost novomeške posadke ter omejila manevrske možnosti 7. korpusa. V političnem pogledu pa je omogočila množično nasilje nad prebivalstvom in uničevanje pripadnikov Osvobodilne fronte, pa tudi ropanje osvobojenega ozemlja in razbijanje vojaških in političnih ustanov.

2. Zavarovanje napada na Žužemberk

Okoliščine, ki so nastale zaradi sovražnikovega vdora na Dolenjsko, so zahtevale hitre protiukrepe in štab 7. korpusa je pripravil protiofenzivo, katere cilj je bil čim prej pregnati sovražnika iz zasedenih predelov osvobojenega ozemlja ter vzpostaviti stanje, kakršno je bilo pred njegovim vdorom. Nalogo, kije bila silno zahtevna, je dobila 15. divizija. Njene brigade pa so hitro ukrepale in že 30. aprila pregnale sovražnika iz Dobrave in Dobrniča, potem pa napadle ključno sovražnikovo oporišče v dolini reke Krke, Žužemberk.

Osemnajsta divizija je v tej operaciji dobila zavarovalne naloge. Štab 7. korpusa ji je ukazal, da pusti Levstikovo brigado na ribniškem

I

območju. Deveto in Ljubljansko pa premakne v Suho krajino. Deveti brigadi Je bilo ukazano, da zapre smeri, ki iz Kompoljske doline, Ribnice in iz Kočevja vodijo v hrbet enotam, ki napadajo Žužemberk, **Ljubljansko** brigado pa pošlje v korpusno rezervo.

Povelje za premik Je kurir štaba divizije prinesel v brigado dne 28. aprila, arugi dan zvečer pa le že šla na pot brez komandanta in načelnika štaba. Oba sta odšla na šolanje. Dolžnost komandanta Je prevzel namestnik komandanta Matevž Sivec, dolžnost načelnika štaba pa operativni oficir Borivoj Lah-Boris, ki Je zamenjal padlega Lada Lovše ta.

Vse enote so zapustile prostor okrog Sv. Gregoija, se spustile v Sodražico in se na cesti razvrstile v dolgo pohodno kolono; potem so se odpravile proti Zlebiču. Previdno so se približale glavni cesti in železniški progi, jo prečkale in se mimo Dolenjih Laz povzpele na Malo goro, od tam pa se po severovzhodnem pobočju spustile v Kompoljsko dolino.

Po osemurni utrudljivi hoji so se ustavili v Strugah. Razpostavili so straže in razposlali patrolje, potem so se razporedili po hišah k počitku. Domačini so jih sprejeli zadržano, nekateri celo neprijazno in s prikritim sovraštvom. Se vreme Je bilo podobno. Dvakrat se je razbesnela nevihta, bliskalo se je in treskalo kot sredi poletja. Med dežjem se je usula tudi toča.

Počivali so do noči. ko pa se je vreme izboljšalo in se je začelo jasni, je brigada nadaljevala pohod. Dolga kolona se je počasi premikala skozi Suho krajino v Hinje in Smuko. Tam je ostal prvi bataljon z nalogo, da na primernih položajih zasedami in patroljami zapre smer Smuka - Stari Log - Kočevje.

Glavnina je nadaljevala pohod v Lašče, vasico na sedlu med Primožem in Bukovim vrhom, grebenom, ki se strmo dviga nad dolino reke Krke.

V Laščah je ostal štab brigade s topovsko baterijo in inženirsko četo ter četrtem bataljonom, drugi in tretji sta se spustila v dolino reke Krke. Drugi bataljon je dobil nalogo, da na položajih pri Podhosti zavaruje smer Novo mesto - Dolenjske Toplice, tretji pa da zavzame položaje pri Podgozdu, se poveže z enotami 15. divizije, ki so 1. maja zvečer začele napadati sovražnika v Žužemberku, eno četo pa pošlje skozi Stavčo vas proti postojanki. Ta, četa je dobila nalogo, da z vznemirjevalno akcijo veže posadko v Žužemberku, hkrati pa tudi zavaruje del topništva 15. divizije, ki je bilo tam na položaju in obstreljevalo postojanko.

Inženirsko četo so razdelili na skupine in jih poslali deloma v i. bataljon, da bi minirale cesto Kočevje - Stari Log - Smuka, deloma v drugega, da bi minirale cesti Novo mesto - Soteska - Žužemberk In Novo mesto - Dolenjske Toplice.

Drugi bataljon Je na smeri Novo mesto - Dolenjske Toplice na vseh pomembnejših točkah postavil zasede, ki so budno spremljale dogajanja na levem bregu Krke, medtem ko so vsi drugi borci, ki niso bi v zasedah in patroljah, na desnem bregu v strogi pripravljenosti čaka!

sovražnika, če bi poskušal prodreti proti napadeni postojanki Žužemberk.

Popoldne drugega dne napada na Žužemberk, potem ko je v nočnem napadu Gubčeva brigada vdrla v postojanko in zasedla ves trg, je sovražnik začel posredovati. Iz Novega mesta sta proti Žužemberku prodirali dve koloni. Prva se je prek Brezove Rebri in Ajdovca prebila v postojanko, druga, motorizirana kolona, je to poskušala po cesti ob levem bregu Krke. Imela je 12 motornih vozil, oja teh 4 tanke, 2 oklepna avtomobila in 6 tovornjakov, na njih pa 200 mož pehote.

Koje kolon apri šla v območje ognja 2. bataljona Ljubljanske brigade in bataljona VDV (Vojske državne varnosti) pri Soteski, stajo oba bataljona zasula s točo krogel. Vnel se je kratek hud boj. V globoki in ozki soteski so rafali strojnic in treskanje granat in min tako odmevali, da se je vse skupaj zlivalo v eno samo nerazločno silovito ropotanje in grmenje.

Borci 2. bataljona so tokrat zelo učinkovito uporabili svoje protitankovske puške, ki so jih dobili pred nekaj dnevi. Zadeli in poškodovali so tri tanke, od teh dva huje, in oklepni avtomobil. To je bilo dovolj, da sovražnik ni mogel nadaljevati pohoda proti Žužemberku in se je vrnil nazaj v Novo mesto. Z nepoškodovanimi vozili je odvedel tudi poškodovane tanke in oklepni avtomobil. Po oceni bataljonskega štaba naj bi bilo izločenih 35 sovražnikovih vojakov, medtem bataljon ni imel izgub.⁸

Ta dan sta se premaknila tudi tretji in četrti bataljon. Šla sta na pomoč Gubčevi brigadi, ker se je ta 2. maja zjutraj, ko se je zdanilo, zaradi hudega sovražnikovega protinapada, na čelu katerega je bil tank, morala umakniti iz zasedenega dela postojanke.

Tretji bataljon je zasedel položaje pri Sv. Roku in Stranski vasi. na desnem bregu reke Krke. Tam je že bila ena njegova četa. Popoldne pa, ko sta se 2. bataljon in bataljon VDV spopadla z motorizirano sovražnikovo kolono, se je vrnil na položaj nad vasjo Dvor, da bi udaril po koloni, če bi se prebila mimo obeh bataljonov pri Podhostli in Soteski, in ji preprečil vdor v Žužemberk.

Četrti bataljon, brigadna rezerva, je zgodaj zjutraj zapustil Lašče in se po pobočju Primoža in Gradenca spuščal v dolino prav v trenutku, ko je 9 do 11 sovražnikovih letal bombardiralo vasi zahodno od postojanke, izhodiščne položaje brigad, ki so jo napadale, ter položaje topništva. Dobil je nalogo, da se poveže z desnim krilom Gubčeve brigade zahodno od Stranske vasi. hkrati pa zavaruje tudi 3. bataljon. Ko se je potem 3. bataljon vrnil proti Dvoru, je zasedel njegove položaje.

V razvrstitvi z dne 2. maja popoldne so vse enote ostale tudi 3. maja. Vsi so obstreljevali postojanko in se pripravljali za odločilni naskok. Med pripravami je bilo najbolj učinkovito topništvo obeh divizij, ki je neprenehoma razbijalo sovražnikove utrdbe, predvsem ključne točke obrambe, cerkvi Cvibelj in Zafaro ter utrjeno skupino hiš okoli gasilskega doma.

Odločilni naskok na postojanko se je začel 3. maja ob desetih zvečer. Postojanko je ponovno naskočila Gubčeva brigada, iz Stranske vasi pa se je pognal v napad 4. bataljon Ljubljanske brigade. Borci so

preili reko Krko in do polnoči zasedli Južna poslopja Žužemberka, desno od Gubčeve brigade. Čez njihove glave so neprenehoma žvižgale lopovske granate in tik pred njimi treskale v sovražnikovih vrstah.

Ko se je noč prevesila v 4. maj, so ob dveh borci jurišali. Z bataljonom so Ali na JuriA namestnik komandanta 18. dMziJe Peter Stante - Skala, iz brigadnega štaba pa namestnik komandanta Matevž Sivec In namestnik načelnika Ataba brigade BorivoJ Lah- Boris. Ker so bile ulice pod hudim ognjem sovražnikovih strojnic, so napredovali počasi od niše do hiše. tako da so se plazili skozi okna in vrata od druge do druge.

Ko so po enournem hudem boju prišli že tik pred poslopja, v katerih se je zabarikadiral sovražnik, je priropotal sovražnikov tank, udaril na spoj med bataljonom Ljubljanske in Gubčeve brigade ter pretrgal zvezo med njima. Ker Je zagrozila neposredna nevarnost, da sovražnik 4. bataljon odreže in obkoli, je divizijski poveljnik ukazal, naj se umakne nazaj ne desni breg reke Krke.

Dne 4. maja ob Atirih zjutraj je bataljon spet prebredel reko in s hitrim prodorom skupaj z bataljonom Gubčeve brigade vdrl v notranjost postojanke, potem pa zasledoval umikajočega sovražnika do roba naselja. Med zasledovanjem so borci ujeli dva sovražnikova vojaka, enega domobranca in enega Nemca.⁶

Po končanem boju za Žužemberk ter veliki partizanski zmagi štab 18. divizije v svojem poročilu štabu 7. korpusa ugotavlja, da ima za uspeh velike zasluga Ljubljanska brigada, zlasti njen 2. bataljon, kije skupaj z bataljonom vDv preprečil prodor sovražnikove kolone iz Novega mesta v Žužemberk. Če bi namreč koloni uspelo priti v Žužemberk in posadko okrepiti, bi to močno dvignilo sovražnikovo moralo in uspeh ne bi bil mogoč.⁷

V spopadih tiste dni boja za Žužemberk sta bila v Ljubljanski brigadi ranjena dva borca, medtem ko je imel sovražnik zelo velike izgube. Točnih podatkov o tem sicer ni. v poročilu štaba 7. korpusa z dne 24. maja Glavnemu štabu NOV in POS pa je podatek, daje padlo 85 sovražnikovih vojakov, 110 pa je bilo ranjenih.

Po zavzetju Žužemberka sta prvi in tretji bataljon odšla v Kompoljsko dolino, da bi skupaj z Deveto brigado napadla sovražnika v Strugah. Toda to se ni zgodilo, ker se je sovražnik prej umaknil. Prvi bataljon Je ostal v Žvirčan, tretji seje nastanil v Hinjah: četrti bataljon Je po odhodu tretjega zasedel njegove položaje v Podgozdu.

Drugi bataljon, kije ostal na svojih položajih v Pod h os tl, je 5. maja zvečer skupaj z bataljonom VDV napadel sovražnika v Gorenji Straži, ker Je tam začel graditi novo postojanko. V posadki je bilo kakih 70 do 100 mož in so imeli dva hitrostrelna topa. Bili so povezani s posadko v Dolenji Straži, v kateri je bilo 200 mož in so imeli 3 tanke.

Bataljona sta začela napad z ognjem vsega svojega orožja. Najbolj je bil učinkovit minomet, saj Je ena od min zadela hitrostrelni top in ga uničila, drugi dve pa sta padli na poslopje, v katerem naj bi bil sovražnikov štab. Boj je trajal vso noč, zjutraj pa se je sovražnik umaknil v Dolenjo Stražo. Bataljon v tem boju ni imel izgub, medtem ko o sovražnikovih izgubah ni podatkov.⁸

3. Hud boj na Ajdovcu

Padec Žužemberka je bil izredno velik vojaški uspeh 7. korpusa v samem začetku protiofenzive. Tam okupator ni več poskušal ustanoviti postojanke, čeprav ga je izguba komaj ustanovljene dragocene vojaške baze na izredno pomembnem območju, močno vznemirila. V njegovem delovanju se je pokazala živčnost, od vseh strani. Je začel pošiljati posredovalne kolone, še potem, ko je posadka iz Žužemberka že zbežala. Posadke, ki so nadzorovale prometnico Ljubljana - Novo mesto, je okrepil, na območje med prometnico in zgornjim tokom reke Krke pa je poslal manevrsko skupino, ki so jo sestavljali deli 13. in 14. policijskega polka SS, 14. čete tankovskih lovcev, dve četi domobrancev in tri posebne skupine, vseh skupaj kakih 800 do 1000 mož. Skupina je iskala priložnost za spopad s partizani na odprtem prostoru, a bi jih z uporabo taktike približevanja po skritih gozdnih poteh lahko uničevala. Zadrževala se je v bližini Žužemberka. Dobrave, Dobrniča, Trebnja in Mirne Peči.

Po zasedbi Žužemberka je poveljstvo 7. korpusa izčrpane brigade 15. divizije, ki so nosile glavno **ooreme** napada v žužemberški operaciji, umaknilo z ogroženega območja v Suho krajino na počitek. Nato je na levi breg reke Krke poslalo glavnino 18. divizije. Ljubljansko brigado na območje Ajdovca, Deveto pa na območje Zalisec - Reber - **Križ**; severno od Žužemberka.⁹

Koje brigada dne 7. maja 1944 dobila povelje za premik, sta bila dva njena bataljona v Suhi krajini in dva v dolini reke Krke. V brigado se je po končanem šolanju vrnil tudi njen komandant Franc Rojsek - Jaka, prevzel poveljstvo in odločil, da na novo območje odidejo trije bataljoni, medtem ko drugi ostane še naprej v Podhostl z nalogo, da pri D. Straži postavlja zasede.

Premik se je začel še istega dne zvečer. Prvi in tretji bataljon sta hodila vso noč. Ker čez reko Krko ni bilo mostu in tudi primerne brvi ne, so s čolnom prepeljali samo bolnike in borke, vsi drugi pa so reko pri vasi Kot prebredli. Nekateri so se tudi okopali, toda to jih ni preveč motilo, saj so bili že tako mokri, ker je neprenehoma deževalo. Največ preglavic so jim delale mule, ki niso in niso hotele zabresti v vodo.

Po prihodu na levi breg je šla kolona čez Vinkov Vrh; od tam so odšli štab brigade in 1. bataljon v Veliki Lipovec. 3. v Ajdovec in 4. v Srednji Lipovec. Takoj so na vse strani razposlali patrulje in postavili zasede, potem so se začeli razmeščati po hišah, da bi se posušili, ker so bili premočeni do kože.

V vaseh so bile samo žene in otroci ter nekaj starčkov, mladih moških ni bilo. Mokre in premražene borke so sprejeli zadržano in z velikim strahom, intendanti pa so komaj dobili nekaj krompirja za hrano.

Toda komaj so se malo ogreli, že so na vseh koncih začele regljati strojnice in grmeti mine ter ročne bombe. Sovražnik, ki se je predtem zadrževal v okolici Žužemberka, je opazil brigado, ko je šla čez reko, in jo takoj napadel z vso močjo. Najprej je v Srednjem Lipovcu

presenetil in razbil 4. bataljon, potem pa še vse druge brlgadne dele da so se začeli v neredu umikati v gozdne predele grebena nad levim bregom reke Krke.

Komandant brigade in de nekaj drugih članov brigad nega štaba so se umaknili zadnji na Zakoški Hrib (k.549). V gozdu, seje pred njimi naenkrat pojavila večja skupina domobrancev. Takrat je komandant Rojšek začel dajati povelja : "Prvi levo, drugi desno! jijiuriš!" in vsi so odprli ogenj iz svojih brzostrelk. Domobranci je to tako prestrašilo, da so se zmedli in začeli brezglavo bežati proti Brezovi Rebri.¹⁰

Boj na strmem pobočju v gozdu je bil kratek, streljanje Je postopoma prenehalo. Slišalo seje samo še brnenje motornih vozil, ki so vozila po cesti v dolini proti Dolenji Straži. Tam pa jih le napadel 2. bataljon ter s protitankovsko puško zadel in poškodoval en tank.

Pozno popoldne so se začeli borci vračati proti Ajdovcu in Lipovcu. O boju tega dne je Bratož v Dnevnik partizana med drugim zapisal: "Jaka, Matevž in jaz smo previdno odšli naprej. Že po nekaj korakih smo v leščevju zagledali svetlo modro nemško uniformo. "Stojt Kdo Jet" Človek v svetlomodri uniformi je skočil v goščavo. Ustrelil sem za njim, pridružila sta mi se tudi Jaka in Matevž.

Na naše streljanje ni bilo odziva, pač pa smo zaslišali v goščavi pred seboj ropotanje posode in pridušene vzklike ljudi, ki so priganjali živino. Ko so tovariši, ki so bili za nami, slišali strele, so pritekli za nami in se postavili v strelsko vrsto. Ropotanje je bilo podobno ropotanju partizanskih kotlov. Znano je bilo, da Nemci in domobranci v hajkah niso nosili s seboj nobenih kotlov in loncev." Kdo je tam?" Je nekdo zaklical. "Partizani!" sta zavpila naša dva tovariša. Spet je bilo vse tiho. Stisnili smo se za skale in naravnali orožje v smeri glasu pred nami. "Iz katere brigade ste?" seje oglasil neznanec. "Kaj vas briga, vi povejte!" (...) Položaj je nastal vedno bolj napet. Že smo hoteli napasti, ko je nekdo prepoznal glas komandanta 3. bataljona (...) "n

Ko so se enote vrnile na Ajdovec. Veliki in Srednji lipovec, so zagledali nova huda sovražnikova grozodejstva. Na nekem drevesu sta bila obešena dva borca, ki sta zjutraj odšla v patroljo. Imela sta prerezana vratova, visela sta za noge, tako da jima je kri še vedno odtekala. Iz bližnjega grma Je prihajalo presunljivo ječanje. Stokal Je Čerkez Hija, ki so mu sovražniki že ranjenemu polomili noge in roke, potem pa so ga pustili, da bi v mukah izdihnil, zraven njega pa sta ležala še dva borca z razbito lobanjo.

V Srednjem Lipovcu so borci 4. bataljona našli truplo četrtega političnega Komisarja Dušana Bande. Domobranci so mu razbili lobanjo in vanjo vtaknili njegovo žlico. Bil je Ljubljčan in je prišel v partizane ob kapitulaciji Italije. V Ljubljani so ga Italijani že leta 1942 zaprli, ker se je norčeval iz kapelnika italijanske vojaške godbe na pihala, tako da Je kakor Italijan dirigentsko palico metal v zrak svojo kitaro. V nekem skednju sta ležala še dva ubita tovariša. Sovražnik ju Je presenetil, ko sta hotela zbežati. Ubita sta bila tudi dva partizana, ki sta prišla izkopat grob za dva svoja soborca, ki sta padla že nekaj dni pred tem in sta ležala blizu vasi, a siju vaščani niso upali pokopati. Tudi ta dva je sovražnik zmrcvaril in ju pustil ležati ob truplih, ki sta

m razpadali. Vsi padli, ki so tih borci našli pa niso bili iz Ljubljanske brigade, iz katerih enot so bili, žal ni podatkov.

Brigadne izgube v tem boju so bile zelo hude. Štirje tovariši so padli. Sedem Je bilo ranjenih, dva Je sovražnik ujel. Izgubili so tudi puško-mitraljez in lahki minomet. Sovražnikove izgube pa naj bi bile mnogo večje - 18 mrtvih in Se več ranjenih, poškodovan pa Je blf tudi en tank.

4. Pred Novim mestom

Po osvoboditvi Žužemberka se je ofenziva 7. korpusa nadaljevala. Na vrsti sta bili drugi dve zelo pomembni sovražnikovi postojanki na prometnici Ljubljana - Novo mesto, Trebnje in Mirna Peč. Napadle so ju brigade 10. divizije, medtem ko so brigade 18. divizije tuai tokrat dobile zavarovalne naloge.

Ljubljanska brigada je dobila nalogo, da veže novomeško posadko in ji prepreči, da bi napadenim priskočila na pomoč. Območje Veliki Lipovec - Ajdovec - Srednji Lipovec je zapustila v noči z 9. na 10. maj, šla pri Soteski čez reko Krko in se razporedila Južno od Novega mesta. Štab brigade z inženirsko četo, topovsko baterijo in 1. bataljonom je zasedel Uršna sela, 3. bataljon Blrčno vas in četrti Mraševo. Drugi bataljon je še vedno ostal v Podhosti. Desno od Ljubljanske, v rajonu Juma vas - Dolž - Vinji Vrh. je bila 15. brigada iz 15. divizije.

Po prihodu na novo lokacijo dva dni ni bilo bojev. Delovale so le patrulje in obveščevalci, ki so se prebijali do same novomeške postojanke in postojanke v Dolenji Straži. Dne 12. maja zvečer pa je 3. bataljon uprizoril napad na sovražnikovo posadko v Smihelu, kije bila predstraža novomeške postojanke. Napadi na Smihel so se potem s presledki ponavljali vse noči do osvoboditve Mirne Peči.

Trinajstega maja zvečer je šel v akcijo tudi 4. bataljon. Prebredel Je reko pri Jurki vasi. se pretihotapil mimo postojanke v Dolenji Straži, ter pri Prečni porušil most čez Temenico. Po opravljeni nalogi se je vrnil v Mraševo.

Neposredno pred začetkom napada na Trebnje dne 17. maja je štab 18. divizije podredil 2. bataljon Deveti brigadi, ki Je po odhodu Ljubljanske zasedla območje Ajdovec - Lipovec in dobila nalogo, da nadzoruje smeri, ki vodijo iz Novega mesta proti Mimi Peči in Trebnjem. Bataljon je šel čez reko Krko pri Soteski in potem skozi Brezovo Reber na Kuzajev Kal. Tam je zasedel položaje na desnem krilu razvrstitve Devete brigade, kije na Kačji ridi zapirala smer Novo mesto - Mirna Peč in z delom sil napadala posadko v Mimi Peči, da ne bi mogla iti na pomoč napadenim v Trebnjem.

Za 2. bataljonom je v noči s'15. na 16. maj odšel kot okrepitev v sestavo Devete brigade tudi 4. bataljon, Mraševo pa je zasedel 1. bataljon.. Po prihodu v Deveto brigado je 4. bataljon zasedel primerne položaje nad Podgoro, desno od 2. bataljona.

Po odhodu 4. bataljona v Deveto brigado je bila Ljubljanska brigada razdeljena na dva dela. Ker Je bilo težišče njenega delovanja na smeri Novo mesto - Mirna Peč, Je na Kuzajev Ral odšel tudi komandant brigade, da bi neposredno poveljeval bataljonom, poveljstvo nad 1.

In 3. bataljonom, kl sta ostala na položajih južno od Novega mesta, pa je zaupal svojemu namestniku Matevžu Sivcu.

Tretji bataljon je nadaljeval z napadi na sovražnika v Šmihelu, nato se mu je v noči s 15. na 16. maj pridružil še 1. bataljon. Skupaj sta potem napadala to postojanko vse noči do 20. maja, podnevi pa se umikala na izhodiščne položaje. Prvi bataljon je napadal od ceste, ki iz Novega mesta pelje v Potok do Skijanc, 3. pa od vasi Skijance do potoka Težka voda. Desno od obeh je bila 15. brigada 15. divizije, ki je napadala sovražnika v Grmu. ¹⁰ Obe bataljonov Južno od Novega mesta sta vodila namestnik komandanta brigade Matevž Sivec in operativni oficir Borivoj Lah ■ Boris, nadzoroval pa namestnik komandanta 18. divizije Peter Stante - Skala.

V teh bojih so borci 1. in 3. bataljona večkrat prišli do žice, tako da so lahko metali ročne bombe, z minometom pa so že prvo noč šestnajstkrat zadeli utrdbe. Kljub temu pa v notranjost postojanke niso mogli, kajti odpor sovražnika, ki je imel močno topniško podporo iz Novega mesta, je bil prehud in je vsak napad zavrnil z osredotočenim zapor-nim ognjem topništva.

V noči s 16. na 17. maj so pred postojanko pripeljali gorski top kal. 75 mm in s položaja pred vasjo Skijance začeli postojanko obstrelje-vati. Izstrelili so 20 granat, potem pa ga še pravočasno umaknili, saj le nekaj trenutkov po umiku topa položaj zasula toča sovražnikovih navblčnih granat iz Novega mesta.

O sovražnikovih izgubah v bojih okrog Šmihela ni podatkov, bilo naj bi več ranjenih. Tretji bataljon je imel enega mrtvega. Zadnjo noč napada pa je bil ranjen tudi komandant 3. bataljona Aleksander Vojnovič - vojin, kije tisti dan postal komandant tega bataljona.

Mnogo težje boje sta imela 2. in 4. bataljon na desnem krilu razvrstitev Devete brigade, ki je bila na položaju na črti Kačja rida - Vrhovo - Golobinjek. Ko je Cankarjeva brigada dne 17. maja začela napadati postojanko v Trebnjem, je sovražnik opoldne izpadel iz Novega mesta v treh kolonah in se začel bližati položajem Devete brigade in obeh bataljonov Ljubljanske. Ena od kolon, kakih 100 do 150 mož, kije napredovala po cesti Prečna - Brezova Reber, je napadla bataljona Ljubljanske brigade, drugi dve, ki sta napredovali ob cesti proti Mimi Peči, sta napadali položaje Devete brigade. Po krajšem spopadu sta se bataljona Ljubljanske zaradi hudega pritiska in so-vražnikove premoči umaknili na položaje nad globeljo Luknja, potem pa sta se upirala, dokler se sovražnik ni umaknil. V boju ta dan sta padla dva borca 2. bataljona, pomočnik političnega komisarja 3. čete Danilo Podobnik in borec Slavko Petrič, je zapisano na spominski plošči v Kalanskem gozdu nad Prečno, ki so jo postavili domačini.¹³

Deveta brigada je najprej pod sovražnikovim pritiskom zavzela nove položaje po globini; potem mu je s protinapadi poskušala preprečiti prodor v Mimo Peč. Toda to ji ni uspelo in 31. domobranska četa je okrepila sicer šibko posadko v Mimi Peči.

Dne 18. maja zjutraj ko je Cankarjeva brigada zavzela Trebnje in pregnala sovražnika iz postojanke. Je novomeška posadka posredovala z večjimi silami. Okrog 11. ure je po cesti izpod Kuzajjevega Kala in Kačje ride hitela proti Mimi Peči dolga motorizirana kolona. Imela je

4 oklepne avtomobile, 4 tanke 14 tovornjakov, 10 osebnih avtomobilov in 3 motorna kolesa. Vojaštvo v kolonije bilo iz 3. čete 1. bataljona 14. nemškega policijskega polka SS in 32., 38., 40. ter 52. čete slovenskega domobranstva.

Bataljona Ljubljanske brigade, ki sta se ponoči vrnila na položaj Kačja rida - Kuzarjev Kal - Suhor, sta začela obstreljevati kolono. Medsebojno obstreljevanje se še ni končalo, ko je bataljona napadla pobočni ca kolone, kakih 300 mož, medtem ko se Je del te pobočnic po gozdu pritajeno izognil položajem 4. bataljona, mu prišel za hrbet in borce presenetil. Nastala je zmeda in ko so štirje borci padli, dva pa sta bila ranjena in so izgubili protitankovsko puško, se Je moral bataljon umakniti. Za njim seje umaknil tudi 2. bataljon, kije bil na Kačji ridi. Na novem položaju nad globeljo Luknja sta oba nadaljevala boj do enajstih. V boj so se postopoma vključevali tudi vsi bataljoni Devete brigade, na položajih Vrhovo - Golobinjek - Goriška vas in ob cesti Mirna Peč - Trebnje v višini Jordankala.

Okrog poldneva se je sovražnikova kolona prebila v Mimo Peč in potem poskušala prodreti v Trebnje. Ko ji to ni uspelo, se Je vrnila v Mimo Peč. Tam je ostala 32. domobranska četa, vse druge enote te kolone pa so se ob sedmih zvečer vrnile v Novo mesto.

Naslednji dan. 19. maja, je ob šestih zvečer Gubčeva brigada naskočila sovražnika v Mimi Peči. Med pripravami za napad Je sovražnik izpadel iz postojanke proti položajem Devete brigade, medtem ko je bataljona Ljubljanske brigade ta dan samo obstreljeval s topovi iz Novega mesta.

Dne 20. maja, ko je Gubčeva brigada zavzela Mimo Peč, so se vneli najbolj srditi boji v zadnjih dneh. Na Kačji ridi sta bila dva bataljona Devete brigade in 2. bataljon Ljubljanske, 4. bataljon Ljubljanske brigade pa na Kuzajjevem Kalu.

Ob pol sedmih zjutraj so iz Novega mesta ponovno poslali posredovalno kolono s štirimi oklepnimi avtomobili, tankom in nekaj tovornjaki ter kakih 250 mož pehote, da pomagajo napadeni posadki v Mimi Peči, ki se je upirala z zadnjimi močmi in se je pripravljala za odhod iz postojanke.

Ko je na cesti pod Kačjo rido prišlo čelo kolone do nastavljenega minskega polja in le zaseda Devete brigade odprla nanjo ogenj iz protitankovske puške in strojnic, se Je kolona ustavila, v napad pa so se pognale pobočnice. Podpirali sojih topovi iz Novega mesta. Jurišale so šestkrat zaporedoma in poskušale priti na Kačjo rido; ko jim to ni uspelo, so prenesle težišče napada na kuzajjev Kal, da bi obrambo na Kačji ridi obšle in tamkajšnjim bataljonom prišle za hrbet.

Borci 4. bataljona, bilo jih Je samo 65, so se do osmih upirali, potem so pod hudimi udarci topništva iz Novega mesta in pod navalom kakih 200 sovražnikovih vojakov popustili in se umaknili na položaj nad globeljo Luknja. Po njihovem umiku je sovražnik zasedel Kuzajjev Kal in od tam udaril proti Kačji ridi. Vnel seje silovit boj, vse do opoldne so se vrstili juriši na eni in drugi strani. Takrat pa Je v vas Jablan, za hrptom borcev na Kačji ridi, prišla skupina sovražnikovih vojakov, iz postojanke v Mimi Peči. Borci na položaju na Kačji ridi so se znašli v nevarnosti, in bataljoni Devete brigade ter 2. bataljon Ljubljanske, so

sc morali umakniti na položaje pri vasi Vrhovo, sovražnikova kolona pa le nadaljevala pot v Mirno Peč in omogočila posadki, da je postojanko lahko zapustila brez panike.

Sovražnikove izgube v tem boju naj bi bile hude. Pred položaji bataljonov Ljubljanske brigade je padlo 19 sovražnikov, pred položaji Devete brigade pa 60. V 2. bataljonu Ljubljanske brigade je padel politični komisar bataljona Filip Avsec - Mitja. Zadel ga je zablodela krogla med pohodom iz Kačje ride.

Pozneje so prihajale vesti o ponovnih hudih grozodejstvih, ki so jih zagrešili domobranci. Tik pred napadom na Mirno Peč so ujeli neko bolničarko. Med mučenjem so ji pulili nohte in jo zbadali z noži in ji odrezali prsi, nekemu ujetemu partizanu pa so izkopali oči.¹⁴

5. Hud boj za Tržišče in zmaga

Okupatorjevi porazi v bojih za Žužemberk, Trebnje in Mimo Peč, so bili očitno znamenje, da mu je pobuda ušla iz rok. Seveda si Jo Je hotel znova pridobiti in tudi dokazati, da Je kljub vsemu še vedno gospodar položaja, zato Je začel premikati svoje sile ob magistrali Ljubljana - Novo mesto, in boji na tem območju so se nadaljevali še nekaj dni.

Drugi dan po osvoboditvi Mirne Peči so sovražnikove enote prodrle čez razmejitevno črto. Po dolini reke Temenice so prišle v Trebnje in potem skozi Mimo Peč odšle v Novo mesto. V Trebnjem in Mimo Peči Je ostalo nekaj vojaštva, vendar se le takoj po ponovljenem napadu Gubčeve brigade na Trebnje umaknilo v Novo mesto.

Toda že drugo jutro, 24. maja, so se vrnili in Trebnje ter Mimo Peč ponovno zasedli; takoj so tudi začeli obnavljati utrdbe, ki so jih brigade porušile. Tam pa vendarle niso ostali, ampak so se 25. maja zjutraj spet umaknili nazaj v Novo mesto.

Da se take sovražnikove akcije ne bi ponavljale in da bi 7. korpus naposled dobil popoln nadzor nad ozemljem, znova odvzetim sovražniku, so v štabu preučili dve možnosti: prva, da zadalo hud udarec kakšni manevrirajoči koloni, in drugo, da razbijejo še kako sovražnikovo postojanko na tem območju.

Po vsestranski presoji so sprejeli sklep, da ofenzivo nadaljujejo po dolini reke Mirne v smeri Trebnje - Sevnica in uničijo postojanko v Tržišču, ki Jo je sovražnik ustanovil 8. aprila 1944.¹⁵

Tržišče leži ob železniški progi, ki jo je okupator poskušal obnoviti, da bi jo lahko uporabljal za rezervno zvezo med Ljubljano, Trebnjem in Sevnico, če bi bila glavna železniška proga Ljubljana - Židani Most preobremenjena ali uničena.

Kraj leži v prijazni dolini med Sv. Jurijem in Medvedjekom ter griči, obraslimi z gostim grmovjem in drevjem. Sv. Jurij je prevladujoča točka z zelo strmimi pobočji. Na njegovi jugovzhodni strani so vinogradi, severno pobočje pa se strmo spušča v dolino reke Mirne. Na vrhu le cerkva s stanovanjsko hišo in gospodarskim poslopjem. Cerkvico, ki je enkrat že bila porušena, Je posadka obnovila in Jo preuredila v utrdbo.

Tržišče je pomembno prometno križišče. V njem se stekajo ceste iz Mokronoga. Mime in Martinje vasi. Proti severu pelje dobra cesta v Krmelj in Sevnico, na vzhod pa v Slančji Vrh. Gorska pot, ki vodi na jug, ere skozi gozdnate predele, tako da popotnika na nje) ni mogoče opaziti niti iz cerkvice na Sv. Juriju, kaj šele iz naselja, zato Je bil za pehoto dostop k postojanki | te strani najlažji.

Komaj kilometer stran je tekla razmejitvena črta. kar Je bilo v tolažbo nemško - domobranski posadki, saj se je zaradi tega počutila varno in je lahko dokaj nemoteno nadzorovala dolino Mirne, Lakenško dolino in ozemlje okrog Trebelnega ter kruto strahovala prebivalstvo. Preskrbovanje partizanskih enot iz tega okoliša Je bilo spričo tega hudo težavno in zelo tvegano.

Posadko v Tržišču sta sestavljali manjša skupina Nemcev in 35. posadkovna četa domobrancev. Po premikih korpusnih enot proti meji Jo je okrepilo še 40 Nemcev iz Sevnice. Ob napadu je torej postojanko branilo kakih 250 mož, od teh Jih je bilo 70 do 80 v postojanki Sv. Jurij. Bili so pod nemškim poveljstvom in dobro oboroženi: imeli so dva minometa kal. 81 mm in trt minomete kal. 60 mm ter 5 mitraljezov in 16 puškomitraljezov.

Postojanko so močno utrdili. Vozlišče obrambe je bil Sv. Juri), ki prevladuje nad mestecem in cestama Sevnica - Mokronog in Tržišče - Krmelj, v cerkvenem zvoniku je bila opazovalnica in mitralješko gnezdo, okrog nje pa pet večjih in več manjših bunkerjev, ki so jih v obliki trikotnika ogradili z bodečo žično oviro, meter visoko in pol metra široko.

Mesto je imelo dva obrambna pasova. Na zunanjem je bilo 20 bunkerjev, notranjega pa so organizirali po hišah in poslopjih, ki so jih utrdili. Bunkerji so bili iz lesa in 30 do 40 cm debele plasti zemlje. "Vkopani so bili v zemljo, od tal so bili visoki le pol do enega metra. Vsak je imel po eno ali več strelnih lin, dolgih 40 do 50 cm in širokih 20 cm. Utrdbe so povezovale meter globoke In pol metra široke prometnice, pokrite z deskami in zemljo ter dobro maskirane. Dostope k bunkerjem je varovala žična ovira.

Poveljstvo 7. korpusa je napad na postojanko zaupalo Ljubljanski brigadi; vse druge enote so dobile zavarovalne naloge.

Levstikova brigada je dobila nalogo, da zapre smeri iz Ribnice in Velikih Lašč na črti Podbukovje - Hočevje - Krka, Deveta brigada pa smeri iz Bučke, Škocjana in Šmarjete na črti Mačkovec - Goriška vas pri Škocjanu - Žbure - Grič pri Klavevžu. Deveta Je dobila še nalogo, da ponoči z 29. na 30. maj napade sovražnikovo postojanko Kronovo.

Štab 15. divizije je napad na Tržišče zavaroval z dvema brigadama. Gubčev je razporedil na območju Sv. Ana (danes Gradišče) - Senjurij (danes Sentjurij na Dolenjskem) - Češnjice pri Trebelnem - Jagodnik in ji ukazal, da prepreči premike sovražnikovih čet po cesU iz Novega mesta proti Mimi Peči, Trebnjem in Poljanam pri Mimi Peči ter budno spremlja vse, kar se dogaja na območju Trške Gore in Šmarjeških Toplic, medtem ko Je Dvanajsto brigado razporedil od Krmelja do razmejitvene črte. Dobila je nalogo, da zavaruje smer od Šentjanža ter minira in poruši cesto iz Sevnice proti postojanki. Cankarjeva brigada Je ostala v Suhi krajini, Petnajsta pa pred Novim mestom.¹⁸

Po bojih s sovražnikovimi kolonami, ki so hitele na pomoč posadki v Mimi Peči, in po napadih na Smihel so se bataljoni ponovno zbrali na območju Podnosta - Urina sela - Bircna vas - Mraševo. Ko so dobili divizijsko povelje za premik, so dne 26. maja ob devetih dopoldne odšli čez Krko in skozi Brezovo Reber na območje Zabukovje * Trebelno - Drečji Vrh. Pot je bila utrudljiva, predvsem pa počasna. Pri Vavti vasi so se prepeljali s čolnoma čez reko, z manjšim se je prevažalo moštvo, z večjim pa komora; naenkrat sta se lahko peljali dve muli in nekaj mož.¹⁷

Na novo območju se je štab brigade z Inženirsko Četo in baterijo ter četrtim bataljonom nastanil v Trebelnem, prvi bataljone zasedel Zabukovje, drugi in tretji pa sta odšla v vas Drečji Vrh. V Trebelno je prišel tudi štab 18. divizije.

Na podlagi korpusne odredbe z dne 26. maja 1944 so se vsi takoj začeli pripravljati za načrtovano nalogo. V štabe Gubčeve, Dvanajste in Devete brigade, ki so imele neposredne zavarovalne naloge, in v štab 1. slovenske artilerijske brigade, ki je bila na poti proti Trzišču, so odhiteli kurirji in oficirji za zvezo, pred postojanko Trzišče pa obveščevalci in izvidniški oddelki, da bi zbrali vse potrebne podatke o postojanki in izdelali njeno skico, ki so jo morali 28. maja do sedmih zjutraj poslati v štab divizije. Pred postojanko so istega jutra odhitele tudi komandantske izvidnice operativnih delov štabov s komandanti bataljonov in opravile rekognosciranje postojanke ter terena okrog nje in vsem udeležencem ustno do podrobnosti določile naloge.

Pisno povelje za napad so iz štaba divizije poslali brigadam 28. maja zvečer. Dne 29. maja zjutraj je izdal povelje v pisni obliki tudi komandant Ljubljanske brigade, v njem je do podrobnosti opredelil naloge vseh brigadnih enot in okrepitev.

V povelju je bilo med drugim in posebej poudarjeno, da se mora napad na postojanko Trzišče brezpogojno začeti dne 30. maja ob štirih zjutraj. Da bi bili do takrat bataljoni in enote za podporo pripravljeni, morajo izhodiščne položaje zavzeti že ponoči.

Štab divizije je za podporo napada določil pet topov: brigadnega protitankovca kal. 47 mm, gorski top kal. 75 mm iz Levstikove brigade ter dva "polJaka" in gorsko havbico, ki so bili vsi trije kal. 75 mm in iz 1. slovenske artilerijske brigade. Poljska topa naj bi napad neposredno podpirala s položaja Srednji Vrh (danes Vrh nad Mokronogom) - Pavla vas, medtem ko naj bi gorsko havbico kal. 75 mm, brigadni protitankovski top in gorski top iz Levstikove štab brigade dodelil bataljonom za neposredno spremstvo pehote in rušenje bunkerjev ter drugih utrdb.

Za neposredno podporo napada so oblikovali tudi minometno baterijo, ki je imela 4 minomete kal. 81 mm, dva brigadna in dva iz Devete brigade.

Za poveljniško mesto operativnega dela štaba 7. korpusa in štaba 18. divizije so določili opazovalnico 1. slovenske artilerijske brigade nad vasjo Skovec, poveljniško mesto Ljubljanske brigade, pa so postavili na Medvedjek. Divizijsko previjališče in kirurško ekipo so poslali na Trebelno in previjališče Ljubljanske brigade v vas Srednji Vrh.

Dne 29. maja ob petih popoldne so vse enote, določene za napad, zapustile območje Trebelnega in skozi vas Srednji Vrh odšle proti postojanki. Prvi bataljon je nastopal do vasi Podgora in od zahodne strani blokiral Sv. Jurij, obrambno vozlišče postojanke, medtem ko sta tretji in četrti šla skozi Malkovec in se postojanki približala od Juga in vzhoda. Tretji bataljon je zaprl smer proti Krmelju, četrti se je postavil levo od njega. Drugi bataljon je ostal v brigadni rezervi in se je zbral v gozdu pri Medvedjeku; ena njegova četa je zavarovala ognjene položaje topov 1. slovenske artilerijske brigade in položaj težkih minometov.

Bataljoni so zasedli Izhodiščne položaje do 23. ure, potem so šli na položaje tudi topovi in minometi. Pri vasi Skovec sta zasedla položaje minometna baterija in gorski top iz Levstikove brigade, da bi podpirala napad 1. bataljona; gorska havbica 1. slovenske artilerijske brigade in protitankovski top kal. 47 mm sta odšla v sestavo 4. bataljona.

Borci pehote so se vso noč plazili proti postojanki in ko so se približali žični oviri na jurišno razdaljo, so se začeli utrjevati in vkopavati.

Topničarji in minometalci so usmerjali cevi na cilje, pripravljali strelne elemente in napeto čakali na povelje za začetek topovske priprave napada, ki naj bi se začela točno ob štirih zjutraj.

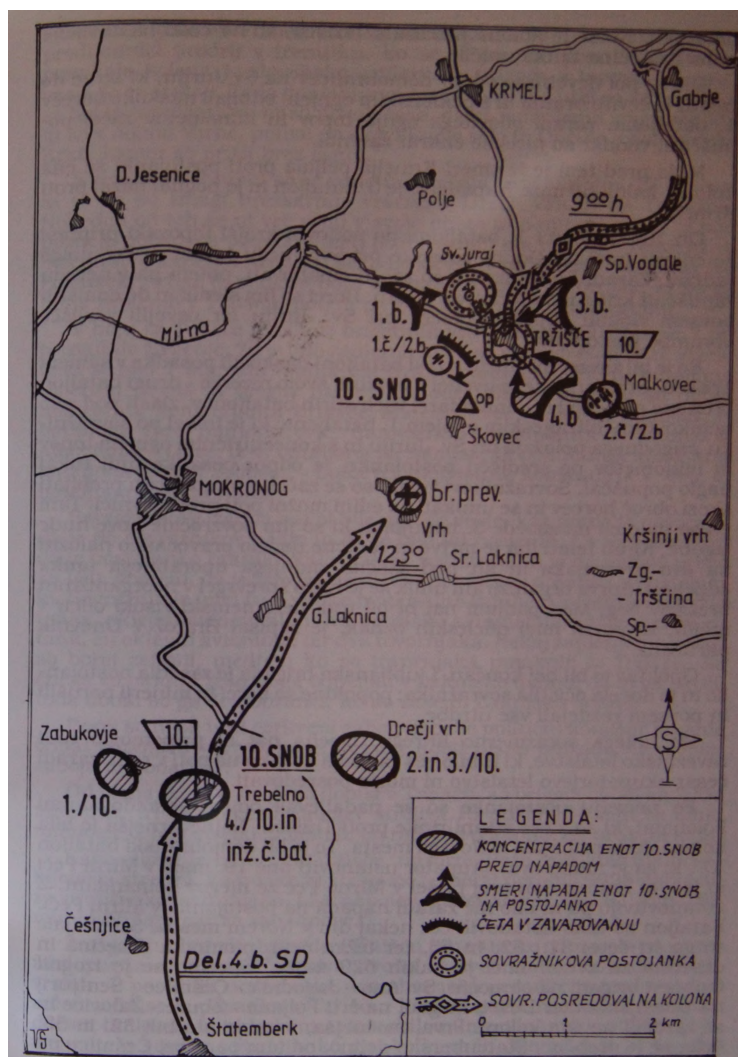
Povelja pa ni bilo. Pretrgana je bila zveza med opazovalnico in ognjenim položajem obeh poljskih topov. Poveljnik 18. divizije je namreč prav v tistem trenutku ukazal telefonistom na telefonski centrali 1. slovenske artilerijske brigade, da zvezo za trenutek izključijo in postavijo centralo bliže njegovi opazovalnici, potem pa vanjo vključijo še zvezo divizije, ker divizijski telefonisti niso imeli dovolj telefonskega kabla, da bi ga potegnili do komandantove opazovalnice.

Spričo tega se je začetek napada zakasnil za pol ure. Tako se je topovska priprava napada začela ob pol petih in je trajala dve uri. Topovski streli so bili vedno bolj točni in že tretja granata enega od obeh "poljakov" je zadela zvonik cerkve pri Sv. Juriju, medtem ko so granate drugega padale v neposredno bližino bunkerjev.¹⁸

Ob pol sedmih zjutraj so topovi umolkneli. Naskočila je pehota, pred njo pa skupine bombašev. Posamezniki so prišli do žice in jo že začeli rezati. Toda sovražnik, ki mu je v kratkem premoru, ko so po postojanki prenehale padati granate in mine, uspelo urediti omajane vrste, jih je s hudim navzkrižnim in minometnim ognjem vrgel nazaj.

Ponovno so se oglasili topovi in minometi. Jutranja megla se je povsem razkadila in naredil se je jasen spomladanski dan. Točni zadetki so rušili bunker za bunkerjem. Po zraku so frčali kosi lesa in grude zemlje razbitih utrdb. Dva bunkerja pri cerkvi Sv. Jurij so polni zadetki dobesedno uničili in na njihovem mestu sta ostali samo še črni jami.

Ko se je napad začel, so Nemci in domobranci od vseh strani pohiteli na pomoč napadeni postojanki. Iz Sevnice se je že ob sedmih pripeljalo na štirih tovornjakih kakih 100 Nemcev iz 2. bataljona 14. policijskega polka SS v spremstvu dveh tankov in dveh oklepnih avtomobilov. Dvanajsta brigada, kije zapirala smer Sevnica - Krmelj, jih ni mogla zadržati, ker je bila v bližini razmejitvene črte na zelo neugodnih

Napad na Tržišče dne 30. maja 1944.

položajih. Ko se Je kolona približala Tržišču, so na cesti nastavljene mine ava čelna tanka uničile.

Okrog pol devetih je odpor domobrancev na Sv. Juriju, ki so se do takrat krčevito branili in s peklenkim ognjem odbijali naskoke borcev *1. bataljona, zaradi silovitega ognja topov in minometov začel popuščati. vendar so juriš še enkrat zavrnili.

Malo pred tem je iz smeri Krmelja peljala proti postojanki še ena kolona, kakih 60 mož. Napadel jo je 3. bataljon in jo pognal nazaj proti Krmelju.

Ob 10⁴⁰ so borci 1. bataljona po ponovni krajši topovski pripravi še enkrat jurišali. Odpor posadke pri Sv. Juriju tokrat ni več dolgo vzdržal. Zaradi hudih izgub, so začeli omahovati, potem pa v neredu zapuščati kritja in bežati proti mestu. Borci solim sledili in do enajstih povsem zlomili odpor branilcev pri Sv. Juriju ter osvojili vozlišče obrambe postojanke.

Koje bil zavzet Sv. Jurij, so vsi bataljoni naskočili posadko v samem Tržišču. Štab brigade je uvedel v boj tudi svojo rezervo - drugi bataljon brez ene čete. Pod huaimi udarci vseh štirih bataljonov, zlasti pod zelo učinkovitim mitralješkim ognjem 1. bataljona, kije tolkel po sovražniku z ugodnega položaja pri Sv. Juriju in s koncentričnim ognjem topov in minometov po središču postojanke, je odpor posadke tudi tukaj naglo popuščal. Sovražnikovi vojaki so se začeli v skupinicah prebijati skozi obroč borcev in se umikati po edini možni poti proti Sevnici. Tam pa so naleteli na zasede 3. bataljona, ki so jim povzročale nove hude izgube. Kljub temu jim je mrtve in ranjene uspelo pravočasno naložiti na dva tovornjaka in Jih pod zaščito zadnjega uporabnega tanka odpeljati. Sprva organizirani umik seje hitro sprevrgel v neorganiziran brezglav beg. Med padlimi naj bi bil tudi neki nemški visoki oficir - major, ki pa ni imel oficirskih oznak, je zapisal Bratož v Dnevnik partizana.

Opoldne le bil boj končan. Ljubljanska brigada je zasedla postojanko in jo docela očistila sovražnika; popoldne so borci in minerji porušili in povsem razdejali vse utrdbe.

Do takejga sorazmerno hitrega uspeha naj bi pripomoglo tudi zavezniško letalstvo, kije bilo ves čas boja v zraku na poti v rajh, zaradi česar okupatorjevo letalstvo ni moglo posredovati.

Po zavzetju postojanke so se nadaljevali boji s posredovalnimi kolonami, ki so z več strani rinile proti Tržišču. Najnevarnejša Je bila kolona, kije prihajala iz Novega mesta. To Je bil domobranski bataljon "O", ki gaje nameraval okupator ustanoviti dne 19. maja v Mimi Peči in je v ta namen dan prej prišel v Mimo Peč že njegov komandant. Z ustanovitvijo pa ni bilo nič zaradi napada na postojanko v Mimi Peči. Bataljon so tako ustanovili čez nekaj dni v Novem mestu. Sestavljale so ga tri čete: 31., 32. in 55. ter težka četa. pionirska desetina in desetina za zveze. Imel je kakih 620 mož. Spretno se je izognil Gubčevi brigadi na območju Sv. Ana - Jagodnik - Češnjice - SentjuriJ na Dolenjskem ter Deveti brigadi na črti Poljane - Zbure - Žalovice in se razdelil na dve koloni. Prva, močnejša, v kateri sta bili 32. in 55. četa, seje prebila v Statenbersko dolino, od tam pa skozi Češnjice na Trebelno in v Lakniško dolino. Druga, v kateri je bila 31. četa, je šla

skozi Hmeljnik na Trebelno in v Lakniško dolino." Do vasi Vrh sta predhodnici prodrli v trenutku, ko se Je po poti proti Trebelnemu pomikala kolona 1. slovenske artilerijske brigade s topovi. Tik pred vasjo so se srečali. Toda domobranci niso streljali. Čutili so se prešibke za boj in topničarji so imeli dovolj časa, da so spremenili smer pohoda in Sli v dolino Mirne, potem pa skozi Račje selo in Občine v dolino reke Krke, kamor so prišli brez izgub.³¹

S temi domobranci se je verjetno srečala tudi skupina 17 borcev, ki so se po zmagi brezskrbno vračali v Drečjl Vrh in na Trebelno. Nobeden od teh se ni več vrnil v svojo enoto in o njihovi usodi ni bilo pozneje nobenega podatka. Med pogrešanimi sta bila tudi referent za inženirstvo kapetan Arhar in šef odseka za zveze štaba 7. korpusa Ivo Polensšek. Arhar Je padel v boju z domobranci za tovarnjak, ki so ga borci zaplenili v Trzišču, potem pa ga v Lakenškl dolini izgubili."

V boju za Trzišče Je bilo iz brigadnih vrst izločeno 50 borcev: 7 Jih je izgubilo življenje, 26 Je bilo ranjenih in 17 so jih pogrešali. Med vsemi temi Je bilo 7 starešin. Padla sta dva, komandir 2.čete 3. bataljona Valentin Berus in njegov namestnik Jože Milek, rane pa so dobili namestnik komandanta brigade Matevž Šivec, politični komisar 1. bataljona Ibro Bajraktarevič, namestnik komandanta 1. bataljona Alojz Kajin - Lojze, Iz 4. bataljona pa namestnik političnega komisarja bataljona Rudolf Srlmšek - Luka ter namestnik komandirja 2. čete 4. bataljona Franc Pribik.

Sovražnikove izgube naj bi bile mnogo večje. Vsa poročila navajajo, da je 65 sovražnikov padlo in da te bilo 90 ranjenih. Če upoštevamo, daje postojanko branilo 250 vojakov, potem pa jih je na pomoč prišlo še 100, pomeni, daje bilo izločenih 44 odstotkov posadke v postojanki. Sovražnik je imel tudi velike materialne izgube. Uničeni so bili dva tanka, oklepni avtomobil in dva potniška avtomobila, zaplenjen pa en tank, en oklepni avtomobil ter dva tovarnjaka. Nekaj zaplenjenih stvari so borci zažgali, medtem ko so tovarnjaka umaknili iz Trzišča. Na enega so naložili plen in ga odpeljali v Lakniško dolino, da bi ga skrili, toda dobili so ga domobranci, ko so zasedli Lakniško dolino.

Borci so našli tudi cerkveni zaboj, ki ga je politični komisar brigade oddal župnišču v Trebelnem in zanj dobil pisno potrdilo. O vsebini zaboja ni podatkov.

Od plena, ki gaje brigada dobila v Trzišču, so brigadi ostali en lahki minomet, tri strojnice, 7 zabojev streliva, 15 pušk, 130 min za lahki minomet, 2 brzostrelki, 2 pištoli, en radijski oddajnik ter mula in konj.

Kako silovit Je bil boj za Trzišče, nazorno kaže tudi količina porabljenega streliva. Za puške in strojnice so borci porabili 9936 nabojev, za protitankovsko puško 114 nabojev, za minomet kal. 81 mm 198 min in 557 granat za vse topove.²³

Zmaga Ljubljanske brigade v Trzišču je na široko odmevala ne samo med partizani in med prebivalstvom, temveč tudi v sovražnikovih vrstah. V poročilih novomeške domobranske posadke je med drugim rečeno, da se je posadka v Trzišču, ki so Ji prišli na pomoč Nemci z dvema tankoma in oklepnim avtomobilom, morala umakniti, ker Ji je zmanjkalo streliva. Postojanko naj bi napadli dve brigadi in še ena večja partizanska enota s sedmimi topovi. Priznavajo, daje bilo zajeto

oklepno vozilo, dva tovornjaka in dva osebna avtomobila. Oklepnega vozila niso mogli odpeljati zaradi okvare na gumah. Nemški vojaki in domobranci so se rešili iz postojanke, toda pustiti so morali veliko opreme.

Za poraz naj bi bilo krivo pomanjkanje streliva. Posadka da ni imela minometa, ker soji ga odvzeli in ga dali udarnemu bataljonu, pa tudi radijskega oddajnika ni imela. V boju naj bi partizani imeli 180 mrtvih, sami pa le 10 mrtvih in 9 ranjencev.

V tem domobranskem poročilu zasledimo podatke, ki niso resnični. Z najrazličnejšimi izgovori poskušajo opravičiti poraz. Navajajo, da četa ni imela minometa, vendar ne povejo, da so minomete gotovo imeli Nemci, ki so bili v sestavi posadke. Omenjalo samo domobranske izgube, toda imeli so jih tudi Nemci. Izgube partizanov pa naj bi, kakor vedno po njihovih podatkih, bile ogromne - padlo naj bi kar 180 borcev.

Za tako izreden uspeh Ljubljanske brigade, sta Glavni štab NOV in POS in štab 18. divizije vsem borcem, podoficirjem, oficijem in političnim komisarijem izrekla polno priznanje in pohvalo za pogum, neustrašnost, iznajdlivost v boju in zavestno izvrševanje nalog ter požrtvovalnost brez primere. Posebno priznanje in pohvalo sta izrekla se štabu 10. SNOB 'ljubljanske' za naravnost zgledno vodenje enot.²⁸

Operativni oddelek Glavnega štaba NOV in POS in štaba 7. korpusa sta v kritični analizi operacije med pohvalami za izvedbo operacije ugotavljala tudi nekatere pomanjkljivosti. Največja naj bi bila ta, da je v trenutku, ko je sovražnik začel bežati iz Sv. Jurija in bi morala vsa težka orožja osredotočiti ogenj v središče postojanke in moralo sovražnikovih vojakov še bolj omajati, minometom zmanjkalo min, čeprav jih je v sosednji vasi Dilo še dovolj. Ta pojav naj bi bil obsodbe vreden zato, ker se ponavlja.

Naskoki pehote še vedno niso bili usklajeni z delovanjem težkega orožja, zamujali so in niso dovolj izkoriščali učinka granat in min.

Ocena ugotavlja, daje bila operacija dobro načrtovana ter koncentracija sil in zavzemanje izhodiščnih položajev precizna in točna. Smer proti Sevnici pa ni bila dovolj zavarovana. To je omogočilo, da je od tam sovražnik dobil pomoč, in se nato po porazu v Trzišču uspešno umaknil.

Obveščevalna služba in služba zvez sta delovali dobro, pomanjkljiva je bila le telefonska povezava poveljniškega mesta z enotami, ki so bile v prvi bojni vrsti. Premalo učinkovita je bila inženirska služba, saj ni zaaovoljivo minirala ceste proti Krmelju, kar je bilo usodno, saj je sovražnik lahko pobegnil. Mine, ki so bile postavljene na drugih cestah, pa niso bile dovolj zavarovane.

Enote 15. divizije, ki so imele zavarovalne naloge, niso zadržale intervencijskih kolon. Koloni iz Novega mesta so dovolile, da je Ljubljanski brigadi udarila v hrbet in ji onemogočila, da bi spravila na varno ves plen, medtem ko so koloni iz Sevnice pustili prodreti v napadeno postojanko. Deveta brigada, ki bi morala napasti in likvidirati sovražnikovo postojanko v Kronovem, tega ni storila. Zapletla se

je v boj zasedami in izgubila toliko časa, daje na položaj pred Kronovo prišla prepozno.

O prodoru sovražnikovih intervencijskih kolon proti napadeni postojanki Ljubljanska brigada ni bila obveščena pravočasno, zato se ni mogla dovolj zavarovati in le nekatere njene dele, ko so zapuščali Tržišče, sovražnik presenetil in 17 borcev ujel.

Takoj po zasedbi postojanke le prišlo do spora med poveljnikom 7. korpusa Perom Popivodo in poveljnikom 18. divizije Petrom Brajevičem - Perom.

Štab 7. korpusa je izdal Dnevnik št. 19. V njem korpusni poveljnik zaslug za zmago v napadu na sovražnikovo postojanko Tržišče ne priznava 18. diviziji in Ljubljanski brigadi, temveč sodi, da je za uspeh zaslužno zavezniško letalstvo, ki je dan pred napadom bombardiralo Sevnico in Krško, na dan napada pa v valovih letelo proti rajhu.

Takšno pisanje Dnevnika št. 19 sta štaba 18. divizije in Ljubljanske brigade ocenila kot neresnično in žaljivo ter poslala pritožbo Glavnemu štabu NOV in POS. Zahtevala sta, da se Dnevnik št. 19 zapleni in uniči, ker hudo demoralizira vse, ki so v priprave in izvedbo operacije vložili toliko truda in veliko žrtvovali. Dnevnik sploh ne omenja, daje bilo med padlimi in ranjenimi v boju 7 starešin in da so se tudi vsi drugi starešine v boju izredno izkazali. V omenjenem "Dnevniku št. 9 je med drugim zapisana izjava komandanta 7. korpusa: če bi tudi naši oficirji in politkomisarji izvrševali svoje dolžnosti tako kot borci, potem našega poleta ne bo mogel nihče ustaviti." Izjava naj bi pomenila, da starešine Ljubljanske brigade v boju za Tržišče niso opravljali svojih dolžnosti, to pa naj bi zanikalo borbenost starešin, še zlasti tistih sedmih, ki so bili v tem boju žrtve.

Na pritožbo sta komandant Glavnega štaba NOV in POS Franc Rozman - Stane in politični komisar Boris Kraigher v svojem odgovoru ugotovila, da sta 18. divizija in Ljubljanska brigada v boju za Tržišče dosegli velik uspeh; s tem sta seveda zanikala trditve komandanta 7. korpusa v omenjenem dnevniku.

V odgovoru pa sta izrekla kritiko tudi divizijskemu štabu. Ugotovila sta, daje pritožba, zlasti prošnja komandanta divizije in komandanta brigade za razrešitev, znak nediscipline, ki zahteva ostrejša ukrepe, še zlasti, če so za tako prošnjo izvedeli tudi člani širšega dela štaba.

Glavni štab meni, da ni dopustno razpravljati o priznanjih in pohvalah višjega štaba, tudi če za uspeh ne bi bilo dano priznanje. V tem primeru pa sta štab 18. divizije in štab Ljubljanske brigade priznanje od Glavnega štaba dobila, medtem ko naj izjava komandanta 7. korpusa, zapisana v Dnevniku ne bi bila namenjena starešinam Ljubljanske brigade, ampak je bila načelnega značaja in namenjena vsem v sedmem korpusu. V takem primeru je lahko odgovor samo še večji trud za uspeh v prihodnje. Samo tako stališče lahko utrjuje disciplino v vojski in dviga avtoriteto višjega štaba, kar pa je pogoj za disciplino sploh.²⁷

6. Sklep o protiofenzivi 7. korpusa

Napad na sovražnikovo postojanko v Tržišču je bil sklepna operacija v mesec dni trajajoči protiofenzivi 7. korpusa, ki je v celoti uresničila vsa pričakovanja.

Narodnoosvobodilne brigade so razbile in uničile štiri večje in dve nišanji postojanki in docela skrhale ost okupatorjevega ofenzivnega sunka na Dolenjsko aprila 1944. Znova so zasedle izgubljene dele osvobojenega ozemlja in prevzele pobudo, sovražnika pa potisnile v defenzivo. Novo mesto je bilo ponovno odrezano od Ljubljane in če bi po komunikacijah Dolenjske, že ni bil povsem onemogočen, je bil vsaj za sovražnika hudo oviran.

Z vojaškega vidika je bila to največja in najuspešnejša izvedena operacija velikega obsega, kar Jih je imela do tedaj partizanska vojska v Sloveniji.

Protiofenziva in sijajne zmage v njej so imele tudi velik politični pomen, ker so prav v času njenega trajanja potekale volitve za temeljne organe ljudske oblasti.

Ljubljanska brigada je imela poglobljeno vlogo samo v zadnjem dejanju ofenzive, pred tem je med napadi na vse druge postojanke opravljala zavarovalne naloge. Vse je opravila zelo dobro in s tem tudi veliko prispevala k sijajnim uspehom brigad 15. divizije.

Med protiofenzivo je plačala tudi velik krvni davek in imela občutne izgube. Iz brigadnih vrst je bilo izločenih 73 mož. Padlo jih je 18, 36 je bilo ranjenih, 19 pa sojin pogrešali. Podatkov o usodi pogrešanih ni na voljo, to bi pa lahko pomenilo, da so padli v roke sovražniku, ki jim ni prizanesel in jih je vejetno pobil. Izgubila je tudi protitankovsko puško, mitraljez in lahki minomet.

Sovražnikove izgube so bile mnogo večje. Po sicer nepotrjenih podatkih in po presoji bataljonskih štabov je padlo 139 sovražnikovih vojakov, najmanj dvakrat toliko pa je bilo ranjenih,

Borci so v bojih povzročili sovražniku tudi hude materialne izgube. Uničili so mu 8 tankov in 2 oklepna avtomobila, zaplenili 2 potniška avtomobila, dva tovornjaka, lahki minomet, 3 mitraljeze, 2 brzostrelki, 15 pušk, 2 pištoli, radijski oddajnik ter večjo količino streliva za puške, strojnice in minomete, zasegli pa so tudi mulo in konja.

7. Na poti nazaj pred Novo mesto

Po zasedbi Tržišča se je brigada vrnila v Trebelno in se po enodnevnem počitku dne 1. junija premaknila na območje Velike Loke. Stab brigade je zasedel Veliko Loko, prvi bataljon se je utaboril v gozdu blizu te vasi, drugi v gozdu blizu Martinje vasi, tretji je zasedel položaje pri Čatežu, četrti pa na grebenu Grmada jugozahodno od Trebnjega.

V taki razvrstitvi je brigada zaprla smer proti območju Primskovo in nadzorovala komunikacijo Trebnje - Dobrnič - Zužemberk, da bi zavarovala akcijo Gubčeve in Dvanajste brigade 15. divizije, ki sta

prešli razmejitveno črto, da bi iz papirnice Piatnik v bližini Radeč pri Židanem Mostu odnesli čim več papirja, ki so ga hudo potrebovali vsi propagandni oddelki partizanske vojske kakor tudi tiskarne narodnoosvobodilnega gibanja.

Na območju Trebnje - Pod boršt - Sv. Ana se Je razporedila Deveta brigada, ki je na tem območju prekopavala in rušila cesto Ljubljana - Novo mesto, medtem ko je bil pri Št. Vidu (danes Šentvid pri Stični) Dolenjski partizanski odred.^{3*}

V Veliki Loki Je štab 1. bataljona takoj priredil miting, ki ie dobro uspel, čeprav zanj ni bilo posebnih priprav. Govorila je sefaretarka SKOJ Majda šile, kije izbrane besede namenila 2. kongresu USAOJ (Ujedinjeni savez antifašističke omladine Jugoslavije). O tem je imela predavanje tudi v drugem bataljonu.

Takoj po prihodu na velikološko območje seje pri vasi Gaber zaseda 2. bataljona spopadla s skupino kakih 50 sovražnikovih vojakov, ki je v vaseh Breg pri Velikem Gabru in Sentjurje plenila hrano. V spopadu so trije sovražniki padli, medtem ko borci v zasedi niso imeli izgub.

Medtem je začel sovražnik pripravljati nove ofenzivne sunke na osvobojeno ozemlje, da bi ponovno vzpostavil postojanke ob komunikaciji Grosuplje - Novo mesto. Stično Je zasedel domobranski bataljon "N", pozneje prvi, medtem ko Je v Št. Vid (danes Šentvid pri Stični) prišel 2. bataljon 14. nemškega policijskega polka SS.

Partizanska vodstva so na sovražnikovo nakano takoj odgovorila in štab 7. korpusa Je 3. junija s brzojavko ukazal štabu 10. divizije, da takoj premakne Deveto in Ljubljansko brigado na območje Zagorica pri Velikem Gabru - Lučarjev Kal - Zagraдец, kjer naj preprečita sovražnikove prodore v Žužemberk in na osvobojena območja Suhe krajine.

Veliko Loko je brigada zapustila 3. junija, potem ko sta Gubčeva in Dvanajsta brigada 15. divizije odpeljali iz tovarne Piatnik pri Radečah - na območju pod nemško kontrolo - večje količine papirja. Odšla je na dolgo obhodno pot nazaj pred Novo mesto in seje lotila po etapah. V prvi je šla skozi vasi Koreni tka, Babna Gora. Sela pri Šumberku in se do štirih zjutraj 4. junija razvrstila na območju Lučarjev Kal - Hrastov Dol - Kitni Vrh. Štab brigade se je nastanil v Lučarjevem Kalu, bataljoni pa so zasedli položaje v Hrastovem Dolu in Kitnem Vrh.

V brigadni kolonije bil tudi štab divizije, medtem ko je zadaj hodila Deveta brigada, ki seje razvrstila na območju Lučarjev Kal - Kampilje.

Po prihodu na območje Sela pri Šumberku Je v dolini Krke 4. junija ves dan besnela bitka. Nemci in domobranci iz Št. Vida in Stične so na vsak način hoteli prodreti čez Krko v Suho krajino, borci Levstikove brigade pa jim tega niso dovolili.

Zvečer istega dne so se sovražnikove čete vrnile v izhodiščne postojanke, dne 5. junija zjutraj pa so se boji nadaljevali. Toda razmerje sil je bilo spremenjeno. Sovražnik je naletel na odpor vseh treh brigad 18. divizije.

Liubljanska brigada se je spopadla s tremi kolonami Nemcev iz 2. bataljona 14. policijskega polka SS.

Ena nemška četa, kakih 150 mož, je ob pol osmih prišla v Hrastov Dol ter tam napadla 1. bataljon, ki se je umaknil iz vasi. Takoj po prihodu Nemcev sta jih napadla 2. in 3. bataljon, ki sta imela položaje jugozahodno in jugovzhodno od vasi. Boj se je vlekel ves dopoldan. Borci so krvavo zavračali sovražnikove napade. Nemci so imeli dva minometa kal. 81 mm in so na gosto obstreljevali partizanske položaje, brigadni minometi pa so jim učinkovito odgovarjali. Ko so po ognjenem položaju sovražnikovih minometov začele padati mine, so utihnili.

Druga kolona je prodirala od Muljave proti Krki. Skupina kakih 50 mož se je ločila od glavnine in zavila proti Lučarjevemu Kalu. Pred vasjo jih je presenetila ena četa 3. bataljona in jih pognala nazaj proti Muljavi. Glavnina te kolone, kije napredovala proti dolini Krke skozi vas Sušica, pa se je jugovzhodno od vasi spopadla s 4. bataljonom, ki je bil tam na položaju.

Na desnem krilu brigadne razvrstitve se je pojavila še tretja sovražnikova kolona, ki je od Sela pri Šumberku napredovala proti Zagradcu. Četrtemu bataljonu je grozila nevarnost, da ga sovražnik obkoli, zato se je moral umakniti proti Zagradcu, potem pa čez reko na njen desni breg. Prišlo je do medsebojnega obstreljevanja, ki je trajalo od dveh popoldne do noči. Ko se je začelo mračiti, so se začele vse tri sovražnikove kolone umikati in se vračati nazaj v Št. Vid in Stično. Vrnili so se tudi borci na levi breg reke Krke, umikajoče se sovražnike so nekaj časa zasledovali, potem pa se vrnili v Kitni Vrh.

Sovražnikove izgube v bojih z Ljubljansko brigado so bile ta dan hude. Po presoji bataljonskih štabov naj bi padlo 31 sovražnikovih vojakov, ranjenih pa bilo še več. Podatki pozneje niso bili potrjeni, na položaju ni ostalo nobeno sovražnikovo truplo, zato je upravičena domneva, da so podatki o tako velikih izgubah sovražnika pretirani. Brigada ni imela izgub.

Po vrnitvi na Kitni Vrh je v noči na 6. junij v četrtem bataljonu nastala zmeda. Neki borec je začel v spanju vpiti: "Juriš! Juriš!" Vsi so stekli na položaje in razleglo se je splošno streljanje na vse strani, ki ga kar ni bilo konec. Ko so potem ugotovili za kaj gre, in so se zbrali v taborišču, je kar 49 tovarišev manjkalo. Vsi so bili iz iste čete; porazgubili so se med streljanjem in se več dni potem vračali v bataljon.

Položaje na območju Lučarjev Kal - Hrastov Dol - Kitni Vrh, je brigada zapustila 6. junija zgodaj zjutraj. Brez 4. bataljona se je dolga kolona pomikala mimo Zagradca do Žužemberka, nadaljevala pot v Podhosto in prišla tja okrog poldneva. Borci so bili že tretji dan na pohodu, za njimi je bil tudi dan hudih bojev, zato so utrujeni polegli, toda spal je le malokdo, ker se je razširila vest, da so zahodni zavezniki začeli invazijo in se izkrcali v Normandiji. Vso noč so se pogovarjali in ugibali, kaj vse lahko začetek druge fronte v Evropi povzroči.

Po počitku v Podhosti so nadaljevali pot in se 7. junija zjutraj razporedili takole: štab brigade z inženirsko četo in baterijo v vasi Konec, 1. bataljon v Stranski vasi, 2. pri Hrušici in 3. v območju vasi Težka Voda.

Četrty bataljon je po odhodu iz Kitnega Vrha spremljal ranjence v roške bolnišnice. Pri Zagradcu je šel še enkrat čez Krko in skozi Smuko

odpeljal ranjence v naselje Komolec v Kočevskem Rogu. Ko jih je tam prevzelo osebje bolnišnic, se Je 8. junija vrnil v brigado in se utaboril v gozdu pri vasi Pristava.

8. Junjski boji pred Novim mestom.

Tiste dni, ko se le Ljubljanska brigada vračala pred Novo mesto, so se dogodki na vsen voj skovališčih druge svetovne vojne razvijali za Hitlerjev vojni stroj vedno bolj neugodno in vse naglej e se je bližal zmagoviti konec vojne.

Rdeča armada je začela novo veliko ofenzivo, zahodni zavezniki so se izkrcali v Franciji in odprli obljubljeni in dolgo pričakovano drugo fronto, v ofenzivo je šla tudi zavezniška armada v Italiji.

Nastale razmere so še povečale že tako velik strateški pomen NOVJ, zlasti v Sloveniji spričo prometnih poti, ki so to povezovale vzhodno in zahodno vojskovašišče. Komunikacije, ki tečejo prek Slovenije, so bile posebno pomembne za nemške okupacijske sile v Italiji in so neposredno vplivale na razvoj zavezniške ofenzive. Vrhovni štab NOV in POJ je zaradi tega ustregel prošnji zavezniškega vrhovnega poveljstva za Sredozemlje, da se okrepijo napadi na komunikacije. Glavni štab NOV in POS je v zvezi s tem ukazal podrejenim štabom 7. in 9. korpusa ter 4. operativne cone, da onemogočijo promet po železniških progah Maribor - Ljubljana - Trst in Jesenice - Gorica.

Enote so začele ukaze takoj uresničevati. Petnajsta divizija 7. korpusa je 12. junija porušila Stampetov most, najboljčutljivejši objekt na progi Ljubljana - Trst; divizije 9. korpusa so konec junija in v začetku julija na 150 mestih pretrgale železniško progo v Baški grapi.³¹

Ljubljanska brigada se teh operacij ni neposredno udeležila. Ko je glavnina sil 7. korpusa odšla na Notranjsko rušit tržaško progo in na njej Stampetov most in so se vse druge njegove enote zapletle v hude boje s tremi domobranskimi bataljoni v trikotniku Višnja Gora - Stična - St. Vid (danes Sentvid pri Stični), s katerimi je nameraval okupator ponoviti uspeh, ki ga Je imel v aprilu in .a je protiudarec 7. korpusa izničil, je dobila sicer pomožno, vendar nič manj pomembno nalogo, da zavaruje Belo krajino in prepreči okupatorjev prodor čez Gorjance v srce narodnoosvobodilnega boja.

Okupatorjeva posadka v Novem mestu je bila številna in močna. Imela je 1300 mož, od teh Je bilo 700 Nemcev in 600 domobrancev ³², po nekaterih podatkih obveščevalne službe pa še več, celo 1900, mož od teh 1000 Nemcev in 900 domobrancev. Razlike v podatkih so nastale zaradi tega, ker se je številčno stanje posadke pogosto spreminjalo. Posadka je bila dobro oborožena: imela je 8 oklepnih vozil, od teh 4 tanke, 2 tanke ti. 2 oklepna avtomobila. 100 tovornjakov, 26 topov, od teh 24 na Kapiteljskem marofu, po enega pa v Smihelu in Grmu.

Poleg novomeške so bile na levem in desnem bregu Krke manjše posadke v naseljih Mačkovec, Lešnica, St. Peter (danes Otočec), Grič, Kronovo, Bela Cerkev, Stranje (danes Stranje pri Škocjanu). Dobrava pri Škocjanu, Čučja Mlaka, St. Jernej (danes Sentjernej), Kostanjevica,

Brod v Podbočju, Kalce - Naklo, Krško, Cerklje (danes Cerklje ob Krki), Krška vas in Brezovica. V vsakem od teh naselij so bile posadke od 30 do 450 mož. Vseh skupaj okrog 2500 mož.

Po prihodu pred Novo mesto je brigada zamenjala Petnajsto brigado 15. divizije, ki je odšla na Notranjsko. Takoj se je povezala z bataljonom VDV (Vojska državne varnosti), ki je bil na položaju pri Soteski, in z Belokranjskim partizanskim odredom na Gorjanc in.

Štab 7. korpusa Je ukazal štabu Belokranjskega odreda, da svoj 1. bataljon podredi Ljubljanski brigadi, ki ga je poslala na območje Ajdovca, da bi nadzoroval smeri, ki iz Novega mesta peljejo proti Mimi Peči, in vrževal zvezo z Levstikovo in Deveto brigado, ki sta se pripravljali za napad na sovražnikovo postojanko Št. Vid (danes Šentvid pri Stični). Na Ajdovec je bataljon spremljal načelnik štaba brigade, ki je njegovo delo usmerjal in nadzoroval.

Štab 18. divizije je dne 9. junija ukazal Levstikovi in Deveti brigadi, da 11. junija napadeta sovražnikovi postojanki Št. Vid in Stično, Ljubljanska pa manjši postojanki v Šmihelu in Grmu, predstraži Novega mesta in s tem veže novomeško posadko, da ne bi mogla priskočiti na pomoč napadenim v Št. Vidu in v Stični.

Dvainpetdeseto domobransko posadkovno četo v Šmihelu in Grmu sta 11. junija ob šestih zvečer napadla 1. in 3. bataljon. Vso noč sta tolkla po ten dveh izpostavljenih točkah novomeške postojanke in še ves naslednji dan. V postojanki pa nista mogla prodreti saj je bil napad samo vznemirjevalnega značaja.

Na napad je 12. junija zjutraj sovražnik odgovoril s protinapadom. Iz postojanke sta začeli ob šestih prodirati dve Koloni: močnejša, okrog 150 vojakov, je prišla iz Novega mesta, šibkejša pa od Št. Jerneja (danes Šentjernej), gotovo z namenom, da bi bataljonoma, ki sta napadala Šmihel in Grm, prišli za hrbet in ju obkolili. Pri vasi Hrušica so se z njima takoj spopadli borci 2. bataljona in ju z odločnim jurišem pognali v beg in nazaj v postojanko. Štab bataljona je sodil, da je 10 sovražnikov padlo, še več pa da je bilo ranjenih in so jih z vozovi odpeljali nazaj v Novo mesto.

Ves čas boja so se iz Novega mesta oglašali topovi in tolkli po brlgadnih položajih. Dva borca sta bila ranjena, vendar je eden med prevozom v bolnišnico ranam podlegel.

V tem spopadu so borci zaplenili 300 nabojev za brzostrelko, eno tromblonko in nekaj šotork; vse to so izgubili sovražnikovi vojaki med begom nazaj v postojanko.

Levstikova in Deveta brigada pa sovražnikovih postojank Št. Vid in Stična nista napadli, ker je prišel 11. junija iz Novega mesta v Radohovo vas domobranski bataljon "O". Razmestil se je v vaseh Škofije, Grm in Zaboršt ter takoj začel vdirati na osvobojeno ozemlje Suhe krajine.³⁵

Trinajstega in 14. junija brigada ni imela bojev. S sovražnikovo izvidnico se je spopadel samo 1. bataljon Belokranjskega odreda na Ajdovcu.³⁶

Napad na 52. domobransko posadkovno četo v Šmihelu in Grmu sta 1. in 3. bataljon ponovila 15. junija ob 22. uri. Med obstreljevanjem

se Je V postojanki vnelo neko poslopje, ki Je potem vso noč gorelo In osvetljevalo Smihel.

Preden se je začelo svitati, sta se bataljona umaknila na izhodiščne položaje, da ju ne bi presenetil ofenzivni sunek iz postojanke, ki so ga, saj so o njem govorili obveščevalni podatki, že več dni, pričakovali.

Pričakovani sovražnikov silovit izpad iz postojanke se je potem 16. junija zjutraj tudi resnično začel. OD šestih so najprej zagrmeli topovi in granate so se razletavale po pobočju, koder Je sovražnik slutil brigadne obrambne položaje; za njimi je Čez nekaj časa priropotalo 6 tankov, ki so vozili na čelu petih napaanih kolon pehote.

Napadali so Nemci iz 1. bataljona 14. policijslega polka SS in domobranci iz 38., 39., 40., 52. in 54. posadkovne čete, vsega skupaj kakih 600 vojakov, vsi seveda pod nemškim poveljstvom.

Ko so čelni tanki zadeli na nastavljeno minsko polje, so se ustavili. Z granatami svojih topičev so začeli rešetati cestišče pri Težki Vodi in poskušali mine uničiti. Ko Jim Je to čez nekaj časa delno uspelo, so prodirali naprej proti brigadnim položajem.

Napredovali pa so počasi in samo kratek del poti; nenadoma jih je s položaja na črti k.063, k.346 in k.232 zadel hud zaporni ogenj mnogih dobro skritih brigadnih mitraljezov in protitankovskih pušic ter ogenj minometov in jih prikoval za zemljo.

Razbesnelo se je medsebojno obstreljevanje. Ogenj Je bil silovit in najbolj gost pred 3. bataljonom na kotah južno od Težke vode, kamor je sovražnik usmeril svoj glavni napadni sunek.

Opoldne so se ponovno oglasili topovi. Njihov ogenj je bil močnejši kakor zjutraj, vendar tudi tokrat ni bil tako učinkovit in uničujoč, da bi tanki in pehota lahko prebili brigadne položaje in sl odprli pot v njihovo zaledje.

Ko je že kazalo, da so bataljoni napad zlomili, je nekdo prinesel v štab brigade sporočilo, da dobiva sovražnik iz Novega mesta okrepitve, ki prihajajo s tovarnjaki. Hitro pa se le izkazalo, da je sporočilo sicer točno, le aa ne gre za okrepitve, ampak da prihajajo tovarnjaki prazni, da bi odpeljali mrtve in ranjene sovražnikove vojake.

Ko so tovarnjaki odpeljali nazaj proti Novemu mestu, je začel pritisk napadalcev postopoma popuščati, potem so se ob dveh popoldne začeli umikati nazaj v postojanko.

Zunaj postojanke so ostali samo manjši oddelki, s katerimi so se čete tolkle še do noči.

Po boju je brigado obiskal Stanko Semič - Daki. Ko so mu med drugim povedali, aa se je ta dan s svojim pogumom posebej odlikoval brat komandanta brigade Jože Rojšek, ga je hotel videti. Komandant Jaka pa o bratu ni hotel mnogo govoriti. Ni mu bilo po volji, daje za njim prišel v partizane tudi brat in to celo v njegovo brigado. Navsezadnje Je Jože Rojšek končno le prišel v štab. Komandant divizije je videl, daje oborožen samo z italijansko puško, zato se je hudomušno nasmehnil in dejal: "Razumem, zakaj se bojiš za fanta, tudi Jaz bi se bal, če bi imel tako orožje!" Po teh besedah je Jaku z ramena snel brzostrelko, jo izročil Jožetu in dejal: "Zdaj se ti za fanta ni treba več

MMF1

IVrupina članov štaba la referentov tjubljanške brigad* junija 1944.
stttJJo od leve na dušno; Franc Zakotnik - Uušan komandir štabne patrol-
 jii **Ivo** Petioon Matija, propagandni referenti Anton Trček • Gorazd,
pomočnik brigadnega političnega komltarja; Marjan Hegally brigadnl
admlnlštratori Miro Koilé Peko, operativni aflciri Prane Vovk Hrane,
obveščevalnega centrai Mirko fliaU brigadnl oroiaarf Metod Ruš# po
 modnlk Šafa obveščevalnega centra. V Šredr\JI vrati od leve: Alekxander
Lah Bandi, brigadnl toilleci Olga Jerman tiratoi, pomočnica rafèrenta
sa kadre; Matevž Alvec, naniMlnlk komandanta brigadei Hinko tiratoi •
Okl, referent **sa** kadre In Btane Plevnik, tanltetnl rqferent.

čep rav Je* bil boj zelo hud, izgube niso bile velike ne nu rnl ur na drugi strani. Sovražnik Jc Imel 4 mrtve iti H ranjenih, brigada pn suino enega ranjenca.^{1"}

Poboju Iti. junija sovražnik \$1Irl dni ni prihajal 1z postojanke, Srlr dvajsrtrgu Je po gozdu skrivaj priélo kakih 50 domobrancev. Med naselji Gorenji Suhadol in Gabrje so presenetili patroljo 3. črte 4. bataljonu; dva člana ijatrulje stn padla. Napadeni patrolji je takoj priskočila na pomoč njihova četa, kije držala položaje* pri vasi Gabrje, ogenj pa je odprl tudi minomet na položaju pri 2. bataljonu pri vasi Zajčji vrh pri Stopičah. Z minometom so izstrelili 5 min, ki so točno zadele In tri sovražnike ranile, V spopadu z domobranci Je bil nuden tudi politični komisar 4. bataljona Mirko Cotar,

Ko so se domobranci vračali nazaj v postojanko, so pri vasi Brusni* re pud 11 v zasedo 2. bataljona in tudi v lcm boju sta bila 2 sovražnikova vojaka ranjena. Vse ranjenec Je doinohranrriu uspelo odnesti s seboj.

Dne 21. junija zjutraj je Slab brigade nameraval ponovno poslali I. lit 3, bataljon v napad na Suilhrl in (irm. Toda to sr ni zgodilo. Kurir s poveljem Atuba brigade Jr zamudil, do bataljonskih Alanov le prijel prepozno. Zaradi te zamude se napad ul mogel zaCeti ?c zgodaj z J u I raj,

ko Jc bil ie mrak, podnevi pit se bataljona nista mogli približati postojanki, Zato no postojanko napadli turno z minometnim ognjem, sovražnik pa je bataljonske položaj*? obstreljeval s svojimi topovi.

Od tega dne pa vse do 28. Junija brigada ni **Imela večjih »popadat** s sovražnikom. **Občasno** so se spopadale samo **patrulje, vendar v teh** spopadih ni imela izgub ne ena ne druga stran.

Brigado je 27. junija zaradi nepazljivosti pii delu z **orožjem zadela** huda nesreča. V Aiabu brigade, tretjem In četrtni **bataljonu so ponoči** na 27. junij urili delovanje enot med preplahom. Znak **za zadetek so** bili strelj iz puAk lu eksplozije ročnih bomb. **Med uporabljenimi** bombami pa cfve nista eksplodirali.

Ko Je bila zjutraj vaja končana, so se ob neeksploziranih **bombah** zbrali komandant brigade, namestnik komandanta brigade, **orožar In** obveščevalec stareJAl vodnik Valentin Rupnik • Kos, da bi **bombi uničil**. Najprej so poskusili s strelj iz puAk ena je eksplodirala, druga **pa Ae** vedno ne. Ker je orožar menti, da ni več nevarna, se **JI** je približal **In Jo** s puAklnm kopitom malo premaknil. Takrat pa seje vžigalnik aktivir* ral; bomba je eksplodirala In vse v bližini so zadeli koAčk! železa.

Najtežje Je bil ranjen stareJAl vodnik Kos, ki Je med prevozom v bolnišnico zaradi ran umrl, lezje uta bila ranjena komandant brigade In brigadni orožar, oba ao takoj odpeljali v bol ni Anico, Namestnik komandanta brigade je bil lažje ranjen, tako daje svojo funkcijo lahko opravljal Se naprej. Dolžnost komandanta brigade je začasno prevzel komandant 2. bataljona P rane Zidar « Jazbec,

Dne 28. junija ob osmih zjutraj ae Je Iz Novega mesta bližala vasi Verdun skupina kakih fk) sovražnikovih vojakov, Presenetil! so eno od patrolj 3, bataljona In Jo obkolili. Hord v patrolji so ae pogumno branili In jih s strojničnim ognjem tako dolgo zadrževali, da sta Jim prlakočlil na pomoč (Ive četi njlnovega bataljona, ki nla bili na položaju pri cerkvi v vasi Stopiče In na k. 333, v prvem trenutku sta boj patrolje podprli z minometnim ognjem, potem sta z odločnim JurlAem pognali sovražnike v beg proti postojanki lu patroljo osvobodil!

To je bil tudi zadnji boj brigade pod Gorjanci! pred Novim mestom v Jungu 1944 .

Iz opisa teh bojev lahko presodimo, da Je brigada v tistem obdobju dobro opravila naloge, ki Jih Je dobila od Slaba divizije, uspešno blokirala novomeAko sovražnikovo posadko in trdno stala pred vrati v lielo krajino, čeprav Je bil sovražnik v Novem mestu mnogo močnejAl In bolje oborožen.

Sovražnikov! Izpadi Iz postojanke - razen enega » niso bili hudi. Večinoma so bili Izvldnlakega značaja. Tipali so po terenu ter Iskali Albke točke v purtizanaki razvrstitvi, 'rudi Izpad dne 16. junija ni bil nič drugega kakor naallno I zv I dova n Je In ugotavljanje razvrstitve par-tizanov ter njihove moči In organizacije ognjenega sistema.

Izgube niso bile hude. Po presoji Alahov Je na sovražnikovi strani padlo 14 njegovih vojakov In dvakrat toliko je bilo ranjenih. Ker je raijjenec In mrtve vedno odnenel s seboj v postojanko, so to samo približne nestvarne Alevlke. Mrlgada je Imela v teli spopadih 4 uirfvc In 0 ranjenih borcev.

Vse dni bivanja pred Novim mestom so bili vsi brigadni deli tarča hudega sovražnikovega topovskega ognja iz Novega mesta. Topovi so podpirali vsako sovražnikovo akcijo; pogosto so po orlgadnih položajih padale granate tudi takrat, ko akcij ni bilo. Toda ta ogenj ni bil kaj prida učinkovit, čeprav so topničarji večkrat dobro merili. Dne 30. junija Je ena od granat zadela poslopje, v katerem Je bil štab brigade. Žrtev pa ni bilo, ker se Je to zgodilo v trenutku, ko v zgradbi ni bilo nikogar.

9. Julijski boji pred Novim mestom

V juliju Je 7. korpus na pobudo Glavnega štaba NOV in PO Slovenije prenesel težišče ofenzivne dejavnosti, ki Je še trajala, z zahoda na vzhod, v območje Žumberka in na desni breg reke Kolpe. Stab Je pripravljal načrte, da bi korpusne enote skupaj z enotami 4. hrvaškega korpusa uničile nekaj tistih postojank na smeri Zagreb - Karlovac - Ogulin, ki so ožile osvobojeno ozemlje, poglobilo pa naj bi se tudi bratsko sodelovanje med Hrvati in Slovenci.⁴³

Skupna akcija naj bi se začela z napadom na sovražnikovo postojanko OzalJ. Toda sovražnik Je prav tiste dni začel napadati območje Žumberka, zato so načrt spremenili in sprejeli sklep, da razbijejo sovražnikovo oporišče v Bosiljevem, na desnem bregu reke Kolpe, 8 kilometrov Jugovzhodno od Vinice. Napadli sta ga Cankarjeva in Dvanajsta brigada iz 15. divizije in podpiralo topništvo 13. hrvaške divizije, medtem ko so druge enote 4. korpusa napad zavarovale. Akcija Je v celoti uspeša in 1. julija je bila posadka v Bosiljevem popolnoma uničena*.

Tej veliki partizanski zmagi je sledila močna sovražnikova povračilna akcija, usmerjena v Žumberak in Belo krajino. Njen poglavitni namen je bil uničiti osrednje vojaške in politične ustanove slovenskega osvobodilnega gibanja ter nkrati tudi onemogočiti žetev v Beli krajini, ki je takrat temelj preskrbe partizanske vojske.

Ofenzivni sunek je izvajalo kakih 4000 Nemcev in ustašev. Po dogovoru med hrvaškimi in slovenskimi okupatorjevimi sodelavci naj bi v tem roparskem pohodu sodelovala še nemško - domobranska skupina iz Novega mesta, ki naj bi si pot v Belo krajino utrla čez Gorjance in udarila v hrbet partizanskim enotam, ki bi Belo krajino branile na njenem severnem robu. Širile so se celo govori, da sta se Pavelič in Rupnik dogovorila za sestanek v Metliki.

Med Nemci in ustaši so bili tudi posamezni domobranci, domačini iz Bele krajine, ki so dobro poznali razmere in so okupatorju služili kot vodnim; hkrati naj bi mu po pripravljenih seznamih izročali napredne domačine.

Proti takim sovražnikovim sijam je skupni operativni štab slovenskih in hrvaških partizanskih čet postavil kakih 3000 borcev iz 15. slovenske in 8. ter 34. hrvaške divizije in vseh drugih za boj sposobnih enot, ki so bile v Beli krajini. Boj 15. divizije je podpiral poseben za ta namen ustanovil en združen topniški divizion iz 1. slovenske artilerijske brigade, pod poveljstvom avtorja.⁴⁴

Razmere pred Novim mestom so v začetku julija ostale nespremenjene. V razvrstitvi Ljubljanske brigade pa so nastale nekatere spremembe. Stab brigade se je iz vasi Ronec premaknil v Vinjo vas. Tja je prišel tudi 4. bataljon, ki je bil v brigadni rezervi. Do te preselitve je prišlo, ko je ena od topovskih granat, izstreljena iz Novega mesta, zašla v Koncu štabno poslopje. Ker pa so se širile govorice, da je poveljnik novomeškega topništva doma iz Vinje vasi, so se preselili v ta kraj, ker so računali, da topovi te vasi ne bodo obstreljevali, da ne bi zadeli njegove domačije. Govoricam v prid je šlo dejstvo, da v Vinjo vas zares ni padla nobena granata. Prvi bataljon je ostal v Gornjih Lakovnicah, drugi seje iz Zajčjega Vrha (danes Zajčji Vrh pri Stopičah) premaknil v Dolz, tretji pa je ostal v Gornji Težki Vodi.

Podnevi so vsi bivali izven naselij v gozdovih. Čete v prvi bojni vrsti so pošiljale zasede in patrulje za zavarovanje proti Škijančam, Novemu mestu in St. Jerneju (danes Šentjernej). Bataljon v rezervi pa je eno četo poslal v zasedo na Gorjance.

Sovražnik je nadaljeval s taktiko tipanja in občasnimi izpadi večjih izvidniških skupin. Ena takih, verjetno vod pehote, se je 2. julija približala vasi Slatnik. Pred vasio je po njej udarila zaseda 2. bataljona; dva sovražnikova vojaka je ranila in jih vse poglajala v beg nazaj v postojanko.

Vsako sovražnikovo akcijo je vedno spremljal ogenj novomeških topov. Ta dan so granate padale po položaju prvega bataljona in dva bora ranile.

Dne 3. julija ob šestih zjutraj je prišel sovražnik iz postojanke z večjimi silami. Po cesti proti Težki Vodi je prodiralo kakih 80 mož s tremi tanki in tovornjakom. Pod zaščito močnega topovskega ognja so vdrl v Dolnjo Težko Vodo.

Tretji bataljon, ki je imel dve četi na črti k. 333 (Pleamberk) - k. 346, medtem ko je tretja na pobočju nad Koroško vasjo s težko bredo in protitankovsko puško zapirala glavno cesto, ki čez Gorjance pelje v Belo krajino, ter varovala levo krilo in bok bataljona. Je v srditem spopadu sovražnika ustavil.

Medsebojnega obstreljevanja, kar ni bilo konec. Ko so v štabu brigade ugotovili sovražnikovo moč, so poslali prvi bataljon brez ene čete nad njegov desni bok. Drugi bataljon pa s širokim obhodnim manevrom čez vas Crmošnjice (danes Crmošnjice pri Stopičah) v njegov hrbet.

Manever je bil zasnovan zelo dobro, vendar pa ga niso mogli uresničiti. Sovražnik ga je opazil, ali pa se je zaradi pritiska s čela začel umikati, preden so čete drugega bataljona, ki so ga obkoljevale, prišle v stik z njim. Na sovražnikovi strani so bili štiri vojaki ranjeni, brigada pa ni imela izgub.

Dne 4. julija zjutraj se je v štabu brigade zglašil novi komandant Gliša Raca - Raco. Prišel je iz 9. korpusa in je zamenjal v nesreči ranjenega Franca Rojška - Jaka, ki se do konca vojne ni več vrnil v brigado. Ko je ozdravel, so ga poslali v 9. korpus in je tam prevzel dolžnost komandanta 31. divizije. Franja Zidarja - Jazbeca, ki je do

taicrai opravljal dolžnost komandanta, so imenovali za vršilca, dolžnosti načelnika štaba brigade.⁴⁸

Ta dan se je zgodila še ena huda nesreča. Ko so minerji ponoči med Težko Vodo in Gotno vasjo polagali mine, je petkilogramsko protitankovsko mino iz neznanega vzroka razneslo v rokah Dušana Gojkoviča, političnega delegata minerskega voda in ga ubila. Od nalspremejšega brigadnega minerja je ostalo samo globoka jama na mestu kjer je stal. Vzroka eksplozije niso mogli ugotoviti, le domnevali so, da bi jo utegnilo sprožiti atmosferska indukcija.

Med partizane sta prišla dva domobranca, domačina iz Vinje vasi. Iz Novega mesta ju je pripeljala žena enega od njiju. K temu sta jo nagovorila personalni referent brigade Hinko Bratož - Oki in njegova pomočnica Olga. Moža sta prinesla s seboj tudi orožje in ker sta Dila že v letih, so ju razporedili v delavsko enoto.⁴⁹

Dne 12. julija ob pol osmih zjutraj je prišlo iz Novega mesta 7 tovornjakov, ki so v Gotno vas pripeljali delavce in nekaj materiala, da bi popravili most pri Dolnji Težki Vodi. Z njimi je prišlo tudi kakih 150 vojakov za zaščito. Tretji bataljon jih je napadel z minometom in tri sovražnikove vojakke ranil. Okrog osmih pa je iz St. Jerneja (danes Sentjernej) prišla močnejša patrulja. Pri Gaberju so Jo napadli borci 2. bataljona in jo pognali nazaj proti izhodišču.

Do 10. julija je nemški general Panwitz zbral sile za kazensko ekspedicijo in se skozi Vivodino nameril proti Beli krajini. Se isti dan je zasedel Drašiče in v dolini reke Kolpe Radoviče in Rosalnice. Nastopajočega sovražnika sta prestregla Belokranjski odred in oficirska šola. v noči na 11. julij pa je v boj posegla še Cankarjeva brigada.

Enote generala Panwitzja so na črti Slamna vas - Božakovina za nekaj časa obstale. Naprej jim ni kazalo prodirati zaradi nezavarovanega desnega krila in boka, saj sta ga s položajev na prevladujočem grebenu Gorjanc na črti Magovec - Baaovinci - Kordiči - Kupina ogrožali 8. in deli 34. divizije 4. hrvaškega korpusa.

Na vsej črti so vse do 13. julija divjali ostri boji, položaji so pogosto menjali gospodarja. Sovražnik je krepil svoje sile, hrvaško - slovenski operativni partizanski štab pa je uvedel v boj Gubčevo brigado in posebej za to nalogo ustanovljen topovski divizion 1. slovenske artilerijske brigade.

Zgodaj zjutraj je generalu Panwitzu odšel na pomoč tudi del novomeške posadke. Po poti proti Težki Vodi je začela prodirati motorizirana kolona, s 4 tanki, 4 oklepni avtomobili in 45 tovornjaki, ki so peljali kakih 400 mož pehote.

Pred Dolnjo Težko Vodo se je kolona zaradi prekopane ceste in nastavljenih min ustavila. Vojaki so poskakali s tovornjakov in se začeli razvrščati v napadne kolone; nekaj mož se je lotilo zasipavanja prekopov in odstranjevanja min.

V Novem mestu so nepretrgoma grmeli topovi in granate so orale po brigadnih položajih, ogenj so odpirali tudi tankovski topiči in minometi v koloni.

Ena od pobočnic, štela je kakih 50 mož, je poskušala prodreti v položaj 2. bataljona pri vasi Dolž. Priti je hotela za hrbet obrambi pri

Koroški vasi, ker je sovražnik tja usmeril glavni udar. Borci 2. bataljona pa Jim tega niso dovolili. S hudim navzkrižnim ognjem iz pušk in strojin so jih zadržali ter nato pognali v beg.

Glavna kolona se je počasi in previdno bližala položajem 3. bataljona na črti k. 305 - 232. Ko je prišlat na jurišno razdaljo, so se sovražnikovi vojaki pognali na Juriš in vnel se je silovit boj. Nenadoma so oglušujoče zaregljale strojnice in zabobnele ročne bombe, tako da strelav pušk sploh ni bilo več slišati. Nemci in domobranci so se najhuje zaganjali v sredino obrambne črte, da bi jo razbili, prodrli v globino in udarili partizanskim četam na obeh straneh v hrbet.

Ampak to se jim ni posrečilo. Partizani so trdno držali svoje položaje in vse sovražnikove naskoke krvavo zavračali.

V tem silovitem spopadu se je z borbenostjo in pogumom zlasti izkazala brigadna sekretarka SKOJ Majda Silc. V odločilnem trenutku je ob cesti pri Koroški vasi zbrala 30 mladih borcev in bork, samih skojevcev, ter z njimi jurišala na odprto krilo sovražnikove razvrstitve. Udarec je sovražnika presenetil. Trdnost njegovega odpora je popustila in borci so ga s hudim ognjem pušk, potem pa še z ročnimi bombami pognali v beg.

Spopad je trajal nekaj ur. slednjič so pobudo prevzeli partizanski oddelki. S protinapadi so vrgli sovražnika nazaj, nato pa umikajoče čete zasledovali do požganega gradu, pristave ter žage Pogance, severno od Dolnje Težke Vode.

V tem spopadu je bilo po brigadni presoji 50 sovražnikovih vojakov izločenih iz postroja, nekaj med njimi ubitih, medtem ko so bili drugi ranjeni. Sovražnik jih je s tovornjakom odpeljal v Novo mesto, od koder so ranjene Nemce z letalom odpeljali v Celje. Protitankovske puške so preluknjale en tank in en oklepni avtomobil.

Na brigadni strani sta bila samo dva borca ranjena. V popoldanskih urah, ko je bojna vihra že ponehala, sovražnik pa je nadaljeval samo še s topniškim obstreljevanjem brigadnih položajev, le ena od granat ubila junakinjo boja. Brigadno sekretarko Majdo Silc, z njo pa tudi vršilca dolžnosti načelnika štaba brigade Franja Zidarja - Jazbeca.⁴⁷

Dne 14. julija okrog poldneva so se z oklepnim avtomobilom pripeljali z Novega mesta nemški oficirji in se ustavili pred Dolnjo Težko Vodo. O prihodu oklepnega vozila so štabi bataljonov takoj sporočili v štab brigade in brigadni operativni oficir je ukazal minometni bateriji, da na oklepnik odpre ogenj. Še preden so si sovražnikovi oficirji ogledali okolico, je že zafrfotala prva mina in treščila kakih 50 ali 70 metrov proč od vozila. Oficirji so stekli nazaj v vozilo, voznik pa gaje pogнал proti Novemu mestu. Brž zatem je že priletela druga mina in se razletela tik za vozilom ter ga poškodovala, saj so obveščevalci pozneje tam našli kosčke stekla zadnjih signalnih luči.

Nemci so zadnji trenutek ušli uničujočemu, natančno meilenemu ognju brigadnih minometov. Kasneje so domačini iz Težke Vode povedali, da so se nemški oficirji tedaj prišli osebno prepričati, ali brigadnih položajev res ni mogoče zavzeti, kot so trdili domobranski oficirji, ki so vodili 13. julija napad.⁴⁸

Maja Šilc, sekretarka SKOJ Ljubljanske brigade. Narodna herojinja.

Če je to res ali ne, se ne ve, gotovo pa je, da je bila skupina sovražnikovih oficijev tedaj na povelj niškem izvid o vanju med pripravami operacije, ki se je začela 15. Julija zjutraj.

Ob sedmih so se v Novem mestu oglasili topovi in začela se je silovita kanonada, ki je v presledkih trajala ves dan. Takoj ko so začeli topovi grmeti, je iz Novega mesta ponovno priropotala motorizirana kolona s tanki, oklepnimi avtomobili, tovornjaki ter motornimi kolesi in kakih 450 mož pehote. Koliko vozil je bilo, ni bilo mogoče videti zaradi goste megle, ki je ležala nizko nad zemljo. Po boju so obveščevalci dobili podatek, da so bili v koloni 2 tanka, 2 tanke tl, 2 oklepna avtomobila, 22 tovornjakov, osebni avtomobil in 7 motornih koles. Med moštvom so bili Nemci iz 13. oklepne čete in iz 1. bataljona 14. policijskega polka SS, vsi drugi pa so bili domobranci. Iz St. Jerneja (danes Šentjernej) je prihajala 34. posadkovna četa domobrancev, ki je imela 150 mož.

Kolona iz Novega mesta se je pred Dolnjo Težko Vodo ustavila. Moštvo se je razdelilo kakor pred dvema dnevi na več napadnih kolon, ki so udarile po položajih Ljubljanske brigade.

Topovskemu ognju iz Novega mesta se je pridružil tudi ogenj petih topov, ki so prišli s kolono, tankovskih topičev in težkih minometov.

Na levem krilu sovražnikove razvrstitve je 34. domobranska četa skrita v gosti megli obšla položaje 2. bataljona pri vasi Dolž, borce presenetila in jih začela obkoljevati. Toda moške so hitro premagali presenečenje, se razdelili na manjše skupine in se prebili iz obroča na ugodnejše položaje. Na pomoč jim je prihitel tudi 4. bataljon, ki je imel položaje na pobočju Gorjancev in pred vasjo V. Cerovec. Grozila je

Skupina borcev 2. bataljona poleti 1944.

namreč nevarnost, da bi sovražnik prodril do Vahte ter od tam po gozdu za hrbet brigadnim delom, ki so bili na težišču obrambe.

Sovražnik je tudi ta dan usmerjal konico sunka glavnih sil. kakih 450 vojakov, proti Koroški vasi, da bi si odprl pot čez greben proti Beli krajini. Napadal je vzdolž glavne ceste na položaj 3. bataljona, pomožni sunek je bil usmerjen čez vasi Verdun in Stopiče, pobočnica na desnem krilu pa je udarila na položaje 1. bataljona pri Lakovnici in Jumi vasi.

Spopad je bil silovit. Na obeh straneh so nepretrgoma ropotale strojnice in grmele aksplozije granat, min in bomb.

Sovražnik je imel veliko prednost zaradi silovite podpore topništva in oklepnih vozil, medtem ko partizani takega orožja niso imeli. Ves dan so po zraku tulile granate in z oglušujočim treskanjem tolkle po brigadnih položajih. Opazovalec na vrhu hriba Mihovec je naštel več kakor 2000 eksplozij. Brigadno poročilo navaja samo 500 granat.

Pozneje so se razširile govorice, da so tako silovit topniški ogenj zahtevali nemški oficiji, ki so morali prejšnji dan zbežati. Po vrnitvi v Novo mesto so trdili, da se partizani skrivajo v železobetonskih bunkerjih, ki jih lahko razbijejo samo topovi.

Kako srdit boj je bil to, je slikovito opisano v Dnevniku partizana. Med drugim piše takole "(...) Dvorišče pred štabom brigade, kamor so prinašali ranjence, je bilo že vse krvavo. S položajev pa so še vedno prinašali nove. Tedaj se je prikazal politkomisar Jože Škarabot, kije bil že tri dni na položaju. Od dima in eksplozij je imel popolnoma črn obraz. Opetekal se je. kot bi bil pijan.

Tam doli je hujše kot v peklu! Od neprestanega bobnenja smo že vsi napol gluhi. Prišel sem po strelivo, kajti beli venomer Jurišajo pioti našim položajem in nam ga že zmanjkuje!

Orožar Stane muje takoj izročil več zabojev in politkomisar Škarabot je odhitel nazaj. Tudi jaz sem se mu pridružil in mu pomagal nositi težek tovor. Za nama Je odšel tudi komandant divizije tovariš Daki, ki Je prav tedaj prijahal v štab brigade. Ko smo se približali našim položajem, smo zagledali strahotno razdejanje. Granate so opustošile gozd, vse naokrog pa je bila zemlja popolnoma razrita. Plazili smo se po jarku, ki so ga granate že skoraj zasule, ko so nad nami zahrumele spet nove. Ena se je razpočila komat en meter pred merilcem težke brede Juletom Knafljem. Ko si Je Jute otresel zemljo in ko se je dim razkadil, je opazil, da ima uničeno strojnico. Opazil pa Je tudi Dakija. Skočil je k njemu, mu pomolil razbito tažko breao in z jokajočim glasom dejal: Poglej, vrage so mi razbili strojnico! Kako pa naj sedaj streljam.

Daki ga Je potrepeljal po rami in mu pokazal, naj leže. Tedaj pa Je Jule spoznal, aa ne sliši:

Tovariš komandant, jaz ničesar ne slišim!"⁴⁹

Boj Je trajal do poznega popoldneva. Sovražnikov pritisk Je bil tako hud, aa se je morala brigada umakniti in je zasedla položaje na črti Juma vas - Koroška vas - Cerovec. Borci so se prižemali k tlem in izkoristili vsako najmanjšo kritje, potem pa krvavo zavračali Juriš za jurišem sovražnika, ki si je hotel za vsako ceno odpreti pot v Belo krajino.

Ko se je sonce bližalo obzoiu, je začela silovitost boja popuščati. Najuspešnejši je bil 4. bataljon, ki ie s spretnim manevriranjem po pobočju Gorjancev udaril 34. domobranski četi v hrbet, jo razbil in pognal v brezglav beg proti izhodiščnim položajem. Zaradi tega uspeha 4. bataljona je tudi pritisk pri Koroški vasi popolnoma popustil in sovražnik se je začel počasi umikati proti Težki Vodi: partizani pa so mu sledili in se vrnili na položaje, ki so jih držali zjutraj.

Ponoči so zbrali podatke o rezultatu tega boja. Presodili so, da ie bilo kakih 100 sovražnikovih vojakov izločenih iz postroja, od tega jih je 40 padlo. Največ izgub so mu zadali borci četrtega bataljona ko so udarili v hrbet 34. domobranski četi iz St. Jerneja. S protitankovsko puško so uničili sovražnikov tank in dva oklepna avtomobila, en tank pa poškodovali.

V brigadi je izgubilo življenje 9 borcev, 8 je bilo ranjenih. Izgubili so dve strojnici, eno protitankovsko puško, medtem ko je 2. bataljon izgubil svoj pratež s petimi mulami.

Po teh podatkih je bilo razmerje med izgubami na eni in drugi strani zelo veliko; sodimo pa lahko, da so ocene o sovražnikovih izgubah prevelike.

Domobranska poročila ne navajajo lastnih izgub. Omenjajo samo to, da so Nemci svoje ranjence odpeljali z letalom v Celie. Navajajo pa, da so pobili veliko partizanov, samo pri vasi Dolž 13 borcev in eno borko, pri Jumi vasi pa da so uničili ves 2. bataljon, padel naj bi tudi komandant bataljona.⁵¹

Drugo Jutro sie Je pii Težki Vodi znova prikazala sovražnikova motorizirana kolona iz Novega mesta s 3 tanki. 2 oklepnima avtomobiloma in kakimi 350 možmi. Tudi tokrat pod zaščito topov iz Novega mesta Je sovražnik brigado napadel še enkrat. Toda ta napad ni bil več tako hud kakor dan prej in so borci vse njegove naskoke zavračali brez večjih težav.

Očitno Je bilo, da sovražnik ne namerava več prodreti v Belo krajino, temveč povzročati partizanom izgube, Jih utrujati in vezati pod Gorjanci ter s tem pomagati četam generala Panwitzja, ki so ta dan. 16. julija, vdrle v Metliko, a so se morale naglo umakniti zaradi udarca enot 4. hrvaškega korpusa v njihov desni bok in pritiska 15. divizije iz Bele krajine.

Proti večeru se Je sovražnik ponovno umaknil nazaj na črto Dolnja Težka Voda - Crmošnjice pri Stopičah ter se začel utrjevati. Kazalo je, da namerava v Težki Vodi ustanoviti postojanko.

V tem boju naj bi bile sovražnikove izgube ponovno hude. V štabih so ocenili, da je padlo 20 sovražnikovih vojakov in da Jih je bilo 20 ranjenih. Borci so poškodovali tudi eno oklepno vozilo. V brigadi sta bila dva borca težje ranjena en borec pa lažje.

Dne 17. julija je čez dan vladalo zatišje, zvečer so se boji nadaljevali. Pobudo Je prevzela brigada. Njene čete so ob sedmih naskočile sovražnika v Težki Vodi ter ga poskušale pregnati od tam.

V napad bi moral tudi en bataljon Dvanajste brigade, ki je ta dan prišla iz Suhe krajine in se razporedila zahodno od Ljubljanske na območju Uršna sela - Birčna vas. Toda sodelovanje med obema brigadama ni bilo vzpostavljeno pravočasno, bataljon dvanajste brigade se napada ni udeležil in napad se ni posrečil.

Dne 18. Julija zjutraj je bila pobuda zopet v sovražnikovih rokah. Ponovno je napadel položaje Ljubljanske brigade. Podpiralo gaje nekaj tankov in topništvo iz Novega mesta.

Tega dne je bil štab brigade v Vinji vasi, kjer je bil tudi 4. bataljon, ki je bil v brigadni rezervi, drugi bataljon je imel položaje pri V. Cerovcu, tretji pri Koroški vasi, prvi pa pri Jumi vasi.

Sovražnik je najhuje pritiskal na položaje prvega in tretjega bataljona. Ker se je moral prvi bataljon umakniti proti Mihovcu (k.571) in je sovražnik zavzel Koroško vas, je štab brigade na levo krilo tretjega bataljona poslal četrti bataljon.

Dvanajsta brigada 15. divizije, ki je bila levo od Ljubljanske, ni posegla v boj, čeprav bi to položaj popolnoma preobrnilo v korist partizanov. Vprašanje pristojnosti v poveljevanju med 15. in 18. divizijo še vedno ni bilo rešeno.⁵²

Boj je trajal do noči. V popoldanskih urah, ko je brigada uredila svoje že kar malo omahujoče vrste, so se njene čete pognale na juriš in ponovno zavzele Koroško vas; sovražnik se je umaknil na izhodiščne položaje.

Ker je grozila nevarnost, da sovražnik drugo jutro uporabi okrepitev, ki so prišle v Novo mesto, je štab divizije vrnil Ljubljanski brigadi njeno protitankovsko baterijo, ki jo je pred nekaj dnevi vzel v divizijo.

Sovražnikove izgube v tem boju naj bi bile spet večje kakor brigad - ne. Presodili so, da Je **10** sovražnikovih vojakov padlo. **10** je otlo ranjenih, medtem ko so sami imeli 4 ranjene borce, med nitmi je bil namestnik komandant **3.** bataljona Jože Vidmar - **Leon** **10 borcev** pa so pogrešali.

Ko so boji 18. julija zvečer ponehali. Je položaje nad Mihovcem (K.571 na karti 1:25.000) držal tretji bataljon, nad **Koroško** vasjo levo od nje je **bil četrti**, pri **vasi** V. Cerovec drugi, prvega je **štab brigade** umaknil v rezervo **v Vinjo** vas, **s** tem da je eno njegovih čet postavil na levo krilo drugega **bataljona**. Štab brigade je ostal **v** Vinji vasi.

V tald **razvrstitvi** so borci **2. bataljona** dne **19. julija** zavrnil **še en sovražnikov napad**. Desnemu bataljonskemu krilu se je približalo kakih 80 **domobrancev**. Po njih so skupaj z borci drugega bataljona udarili **tudi borci bataljona VDV**. ki je takrat bival na Gorjancih v bližini brigadnih položajev.

V **popoldanskih urah** je sovražnik še enkrat poskusil priti v **Koroško vas**. S tremi tanki in oklepnim avtomobilom je prodril do ovinka nad vasjo ter se po krajšem medsebojnem obstreljevanju z borci **3. bataljona** vrnil v Izhodišče.

Akciji ta dan sta bili demonstrativnega značaja, namenjeni pripravi, da se iz Težke Vode umaknejo vse enote. U so bile tiste dni na položajih izven Novega mesta.

V štabu brigade so sodili daje sovražnik izgubil 10 vojakov, medtem je imela brigada tri ranjence.

Devetnajsti julij Je bil tudi zadnji dan krvavih obrambnih bojev Ljubljanske brigade pod Gorjanci pred Novim mestom. V podgorjanske vasi se je za nekaj časa naselil mir. Omogočili so ga borci s svojim vztrajnim in pogumnim odporom ter z velikimi žrtvami.

Izbojevana zmaga je 20. Julija dobila tudi slavnosten sklep. Ob štirih popoldne so se v Vinji vasi zbrali vsi borci na mimohod vseh brigadnih enot. Borce je nagovoril politični komisar 18. divizije, in za njim še brigadni poveljnik. Prebrali so pohvale, julijski novinci so izrekli slovesno prisego. Na koncu je bil miting in nato športno tekmovanje v nogometu, streljanju in tekmovanje kurirjev.⁵³

10. Sklep o bojih pred Norim mestom

Število moštva se je ves čas bivanja brigade pod Gorjanci tako rekoč vsak dan spreminjalo. Mnogi so padli, ranjeni so odhajali v bolnišnice, pogrešani so se le redko vračali. Na njihova mesta so prihajali novomobilizirani, vendar jih je bilo manj kakor odhajajočih.

V povprečju ie bilo navzočih 550 do 570 borcev. Odsotnih Je bilo 25 do 28 odstotkov, od teh 70 odstotkov v bolnicah in 30 odstotkov na šolanju.

Novomobiliziranci niso vsi tako) dobili orožja; nekaj jih je bilo neoboroženih, kar je pomenilo, da se je bojev lahko udeleževalo samo okrog 450 borcev in bork.

Sovražnikova posadka v Novem mestu, ld Jo je brigada blokirala, je bila mnogo močnejša. Močnejše so bile tudi kolone, ki so prišle iz postojanke in poskušale prodreti v Belo krajino.

Razmerje sil, če upoštevamo samo oboroženo moštvo, je bilo 1:3 do 4 v korist novomeško - domobranske posadke. Premoč Je bila še mnogo večja v orožju, saj je imel sovražnik veliko topov, tankov in oklepnih vozil, medtem ko brigada takega orožja sploh ni imela. Se protitankovski top, ki gaje imela, ko je prišla na položaje pod Gorjanci, ji Je štab divizije odvzel.

Kljub takšni sovražnikovi premoči je brigada povsem opravičila zaupanje višjih štabov in onemogočila vse okupatorjeve poskuse, da bi vdrl v Belo krajino tiste usodne dni, ko Je bilo osrednje osvobojeno ozemlje NOV Slovenije v veliki nevarnosti.

Ceprav nekatere analize razmaja sil in še predvsem političnih okoliščin kažejo, da so akcije novomeške posadke med 11. in 16. Julijem 1944 imele bolj ali manj demonstrativen značaj, je očitno, da se okupator v Sloveniji ne bi niti za trenutek obotavljal prekoračiti Goijance in udariti v hrbet partizanski vojski, ki Je branila Belo krajino, če odpor Ljubljanske brigade ne bi bil tako silovit in bi popustil.

Boji tistih šest dni so bili izredno hudi. To potrjujejo izgube na eni in drugi strani in kakih 3000 granat in min, ld so tiste dni orale po brigadnih položajih.

Po podatkih, ki pa so rezultat presoje in niso bili potrjeni, je bilo v juliju iz sovražnikovih vrst izločeno 230 vojakov, od teh 71 ubitih in 159 ranjenih. Uničen naj bi bil tudi en tank, poškodovana pa dva tanka, dva oklepna avtomobila in tovornjaka.

Brigada je imela v istem času 12 mrtvih in 20 ranjenih 10 je bilo takih, ki jih je pogrešala in se pozneje niso vrnil, medtem ko jih Je 11 brigado samovoljno zapustilo in se vrnilo na Primorsko. Od orožja je brigada izgubila dve strojnici in protitankovsko puško.

Preden je brigada zapustila območje pred Novim mestom, so bile 23. Julija 1944 narejene nekatere kadrovske in formacijske spremembe. V štab brigade Je prišel v.d. načelnika štaba Ratfco Marjanovič. Drugi bataljon so razpustili in njegovo moštvo razdelili ostalim trem. četrtega pa so preimenovali v drugega. V štab divizije so poslali tudi inženirsko četo in topovsko baterijo, pri štabu brigade pa so ustanovili minometno baterijo. Formacijske spremembe, predvsem ukinitve bataljona, so bile tudi tokrat posledica zmanjšane številčnosti stanja brigade in odredbe Glavnega štaba NOV in POS z dne 13. julija ter povelja štaba 18. divizije z dne 23. julija o reorganizaciji štabov ta enot. Od tega dne dalje pa vse do konca vojne je imela brigada samo tri bataljone.⁹⁴

11. Kulturno - prosvetna in propagandna dejavnost v brigadi

Pogosti boji s sovražnikom so kulturno - prosvetno in propagandno dejavnost brigade močno ovirali, vendar je niso mogli onemogočiti. Organizirali in pripravljali so jo propagandni referenti in njihovi po-

Skupina borcev 4. bataljona. Stojijo od leve: Rudi Umek; Andrej Mršek - Andrej pomočnik političnega komisarja čete; Drago Popovič komandant bataljona; Rudolf Srimšek - Luka pomočnik političnega komisarja bataljona; v prvi vrsti v sredini kleči Aleksander Novak - Sandi.

močniki, usmerjali politični delavci, izvajali pa borci, ki so imeli smisel za tako delo.

Vodjo brigadnega propagandnega odseka Olgo Jerman, ki je to funkcijo opravljala v Gorskem Kotarju in ji postavila temelje, ie po vrnitvi v Slovenijo zamenjal Ivo Pelicon, pred tem član propagandnega odseka. Njeno delo je zavzeto nadaljeval in med prvim tekmovanjem zagotovil tej dejavnosti tudi prvo mesto med vsemi enotami v 7. korpusu. Pomagali so mu ilustrator in tehnik Zvonimir Srebot, pomočnik urednika in strojepisec Slavko Čufar, član brigadnega propagandnega odseka Niko Adlešič, ki Je nadzoroval propagandno aelo po bataljonih, fotoreporter Ivan Grgurič in sekretarka Skoja za agitacijo in propagando Vanda Šuflaj.⁵⁵

V bataljonih in četah so kulturno - propagandno dejavnost negovali in razvijali bataljonski in četni propagandni referenti in vojni poročevalci.

Ena najpogostejših oblik kulturno - propagandne dejavnosti, ki Je povezovala partizane s civilnim prebivalstvom in civilne prebivalce obveščala o ciljih in rezultatih narodnoosvobodilnega boja, so bila politična zborovanja in mitingi. Organizirali so jih povsod, kamorkoli so enote prišle. Izvajali so jih večinoma po bataljonih.

Omenim samo nekatere, ki so Jih organizirali v vaseh pred Novim mestom. V drugi polovici junija Jih Je bilo 6. eden samo za moštvo. 5 pa tudi za civilno prebivalstvo, v prvi polovici Julija pa so bili trije. Udeležba le bila dobra, zbralo se Je kakih 300 do 400 civilnih prebivalcev in toliko tudi partizanov.

Nadvse slovesno so proslavili 22. junij tretjo obletnico napada na ZSSR. Na predvečer so po mnogih vrhovih zagoreli kresovi. V četah so imeli propagandne politične ure in na njih govorili o pomenu 22. junija za drugo svetovno vojno.

Na proslavi tega dogodka v 1. bataljonu so po političnem govoru nastopili borci 2. čete in izvedli ritmične vaje s puškami, medtem ko so recitatorji in pevci recitirali in peli nove partizanske pesmi, ki so jih uglazbili partizanski skladatelji.

Na enem od mitingov v Dolenjih Lakovnicah so nastopila vaška dekleta in recitirala pesmi, ki jih je zložila ena od njih pri delu med košnjo in grabljenjem krme.

Najuspešnejši in po splošnem mnenju celo najboljši po nemški ofenzivi Je bil miting dne 2. julija v vasi Doliani v Žumberku. Udeležilo se ga Je več kot 400 civilnih prebivalcev in 250 partizanov. Ko so borci z razvito zastavo in ob zvokih harmonike prikorakali v vas, so Jih prebivalci navdušeno sprejeli, pričakala jih je tudi četa oboroženih pionirjev, dekleta pa so jih obsula s cvetjem. Sledil je bogat dveumi program na lepo urejenem odru. Vse točke programa so bile med seboj povezane, tako da so jim poslušalci sledili z velikim zanimanjem. Posebno pa Jih Je navdušila četa borcev, ki je izvedla ritmične vaje s puškami. Po končanem programu so prebivalci pogostili partizane s kruhom in vinom.⁵⁶

Ob obletnici smrti narodnega heroja Toneta Tomšiča so organizirali spominsko komemoracijo na grobovih padlih borcev na pokopališču na Uršnih selih. Mladinke so dan pred tem okrasile grobove s cvetjem in zelenjem. Spominski govor je imel Ivo Pelicon - Matija. Orisal je lik Toneta Tomšiča in pomen njegove žrtve, hkrati pa tudi pomen žrtev vseh padlih partizanov.

Spominske slovesnosti se je udeležilo kakih 150 borcev in prav toliko civilnih prebivalcev. Govoru sta sledili pesmi "Kot žrtev ste padli" in "Gozdič Je že zelen", ki ju Je zapel pevski zbor. Potem Je recitator recitiral Kajuhovo pesem "Nisem te poznal!"

Vsak mesec so natisnili in razmnoževali propagandni glasili Ljubljanski borec, ki je bilo namenjeno vsem borcem in Ljubljansko mladino namenjeno samo skojevcem. Vendar jih redno niso mogli tiskati zaradi hudega pomanjkanja tehničnih pripomočkov, predvsem papirja.

V juliju so natisnili deseto številko Ljubljanskega borca in šesto številko Ljubljanske mladine. Ljubljanski borec je imel 20 strani in so ga izdali v 60 izvodih, Ljubljanska mladina pa 16 strani in je bila natisnjena v 50 izvodih.

Po uspešnem napadu na okupatorjevo postojanko v Tržišču so brigadni propagandisti natisnili letak s temu primerno grafiko in ga

razmnožili v 100 izvodih. O tej veliki brigadni zmagi so izdali tudi brošuro z 12 stranmi in Jo natisnili prav tako v 100 izvodih.⁸⁷

Prispevke in članke za glasila so pisali borci, urejali pa člani propagandnega odseka, ki so glasila tucfi tiskali z že močno obrabljenim pisalnim strojem in razmnoževali s prav tako obrabljeno ciklostilno napravo.

S ciklostilom so razmnoževali tudi radijske vesti, ki so jih zbirali in urejevali ter nato redno delili borcem, tako da so bili sproti seznanjeni z dogodki na frontah in v svetu.

V vsakem bataljonu in tudi nekaterih četah so pisali in razobešali stenske časopse. Najboljše članke z njih so potem tiskali v glasilih.

Poleg stenskih časopisov so v vsakem bataljonu uvedli še poseben bataljonski časopis v obliki zvezka. Tudi vanj so pisali borci svoja doživetja in spomine ter druge tistemu času primerne članke. Zvezek je krožil od borca do borca, vsebinsko vrednost člankov in urejenost zvezka je med tekmovanjem ocenjevala posebna komisija. V juniju je ugotovila, da je imel najboljše članke in najbolj urejen zvezek 3. bataljon.

12.- Tekmovanje.

Tekmovanje je bilo ena od vzgojnih oblik NOV v Sloveniji. Razpisala sta ga SNOS in Glavni štab NOV in POS ob tretji obletnici ustanovitve OF z namenom, da bi pospešili notranjo graditev vojske, dvignili ofenzivni duh borcev in usposobili štabe in enote za odločilne boje, ki so se naglo bližali. Tekmovanje naj bi vplivalo na moštvo "tudi v pogledu njihovega doprinosa k izgradnji slovenske državnosti", utemeljujeta v razpisu tekmovanja omenjeni instituciji.

Na temelju tega razpisa je štab 7. korpusa sestavil in poslal vsem enotam okrožnico, ki določa namen tekmovanja.⁵⁹ Dvignilo naj bi vojaške sposobnosti starešin in borcev, njihovo bojno pripravljenost in okrepilo notranjo moč ter medsebojno povezanost štabov in enot. Okrožnica posebej poudarja, da tekmovanje ne sme zapeljati slabših, da z zavistjo gledajo na boljše, temveč se morajo veseliti njihovih uspehov in se truditi, da bi tudi oni desegli boljše rezultate.

Tekmovanje je potekalo v različnih dejavnostih. Predpisanega enotnega obrazca ni bilo. Potekalo je na vojaškem, političnem in kulturnem področju. Zajemalo je opravljanje nalog v obveščevalnem, intendantškem in sanitetnem pogledu, zagotavljanje učinkovite medsebojne povezanosti štabov in enot s sredstvi za zveze in uresničevanje drugih opravil. Tekmovalni disciplini sta bili tudi pomoč borcev in enot civilnim prebivalcem ter propagandni vpliv na okupatorjevo vojaštvo.

Rezultate so spremljale in ocenjevale brigadne, divizijske in korpusna tekmovalna komisija. V Ljubljanski brigadi so tako komisijo sestavljali predsednik, bilje to pomočnik političnega komisarja brigade, sekretar in 9 članov. Komisija je zbirala podatke, jih ocenjevala, objavljala v glasilih ter jih posredovala divizijski komisiji.

V letu 1944 sta bili dve tekmovanji. Prvo seje začelo 27. aprila in je trajalo do 27. julija, drugo pa od 1. septembra do 1. novembra.

Propagandni letak s primemo gntfiko.

Poglavitne tekmovalne discipline v vojaških veščinah so vsebovale vzdrževanje in ravnanje z orožjem ter bojne aktivnosti. V poročilu tekmovalne komisije z dne 12. julija le podatek, da so brezhibno čisto orožje imeli borci v 1. bataljonu, medtem ko v štabu brigade, prištavnih enotah in v 3. bataljonu 30 odstotkov orožja ni bilo dovolj očiščeno. V razstavljanju in sestavljanju avtomatskega orožja so nekateri postali pravi mojstri. Jože Kumar iz 2. bataljona je razstavil in sestavil angleško strelnico v 10 sekundah, Egdir Foger pa Italijansko strelnico z zavezanimi očmi v 75 sekundah, vzdrževanje in spretna uporaba orožja sta pogosto odločilno vplivala na bojno pripravljenost in usposobljenost moštva in enot, zato je bilo to tudi ena od izredno pomembnih tekmovalnih disciplin.

Druga taka pomembna vojaška disciplina je bilo število prostovoljcev, prijavljenih za najtežje bojne naloge, na primer za odhod v patrulje v ogrožene predele, in pa prostovoljnih prijav za bombaše. Med brigadno akcijo na Tržišče se je za bombaše prostovoljno prijavilo 29 borcev, samo iz 1. čete 4. bataljona kar 19 moških.

Največ sovražnikovih vojakov so v času prvega tekmovanja izločili iz postroja borci 2. bataljona. V tem obdobju je pod udarci bataljona padlo 69 sovražnikovih vojakov, od teh zaradi nastavljenih zased 35, ostalih 34 pa vpetih Juršin med ofenzivo 7. korpusa. Komandir 3. čete 2. bataljona Štefan jih je sam podrl devet, zato so ga razglasili za najboljšega borca v brigadi.

V poskusnem alarmu je bila najhitrejša 1. četa 3. bataljona. Bojni položaj, četrt ure oddaljen od kraja prebivanja, le v brezhibnem redu in v polni bojni opremini zasedla v 20 minutah od znaka za preplah.

Obveščevalci so tekmovali v hitrosti, kakovosti in zanesljivosti zbranih in štabom posredovanih obveščevalnih podatkov o sovražniku in v drznosti med opravljanjem obveščevalnih nalog. Z drznostjo sta se najbolj odlikovala obveščevalca Egon Legiša in Janez Gradišek. Upala sta si priti prav do roba sovražnikovih postojank in tam neposredno zbirati potrebne podatke. Gradišek je na svojo pest tudi vzpostavil nov obveščevalni kanal in po njem dobival zelo pomembne podatke.

Delovanje službe zvez so zagotavljali kurirji, telefonisti in signalisti. Kurirji so tekmovali v hitrem prenašanju pošte, telefonisti v napeljevanju telefonske žice in količini pobrane žice, ki jo je bilo še vedno mogoče najti na terenu, kjer je ostala od časov italijanske okupacije, signalisti pa v številu v določenem času sprejetih in oddanih signalov. V boju za Tržišče so telefonisti v najkrajšem možnem času razvlekli 8 km žice in zagotovili brezhibno telefonsko zvezo, po končanem boju pa so vso žico pobrali, čeprav so se vse enote že umikale zaradi naglega bližanja sovražnikovih posredovalnih kolon. Med signalisti je bil najhitrejši Anton Jeretina, ki je sprejemal po 42, oddajal pa po 49 Morsovih znakov v minuti.

Sanitetno službo so ocenjevali po tem, kako sanitetni organi skrbijo za higieno enot in zdravje moštva, kako so učinkoviti v boju proti ušivosti, varčujejo s sanitetnim materialom in usposablajo bolničarje. Bolničarji pa so tekmovali v opremljenosti sanitetne torbe in redu v njej ter v skrbi za bolnike. Za bolnike je pokazal največjo skrb Anton

Starnberger, četni bolničar v 2. bataljonu, ki jim je v zelo težkih razmerah sam prinašal mleko in čaj. Največ stikov s civilnim prebivalstvom pa je imela bataljonska bolničarka 1. bataljona, ki je z veliko skrbjo zdravila neko deklico, ranjeno v prsi. Komisija je ugotovila, da je imel najmanj ušivih in garjavih borcev 1. bataljon ter da je bila tudi to zasluga bolničarke Zorke.

intendanti so tekmovali v dostavljanju hrane enotam na položaju ter v številu izdelanih in popravljenih oblačil in obuval. V času tekmovanja je Intendantska služba zagotovila vsakemu borcu 75 dkg pečenega kruha, čeprav jim je po prehranjevalni tabeli pripadalo samo po 60 dkg moke.

Skrb za ranjene borce v bolnišnicah je bila prav tako ena od tekmovalnih disciplin. Borci vseh enot so v tekmovalnem obdobju napisali ranjenecem in bolnim 179 pisem in jim iz vojnega plena poslali 420 paketov cigaret.

Na političnem in kulturnem sektorju so bile tekmovalne discipline naslednje: pravilni odgovori na postavljena vprašanja pri urah politične vzgoje in usposabljanja, število in kakovost napisanih člankov za korpusna, divizijska in brigadna glasila ter za bataljonske žepne in stenske časopise. Posebej so tekmovalne komisije ocenjevale število in kakovost mitingov in število izvodov propagandne literature, vtihotapljene v sovražnikove postojanke. Do 28. junija so v postojanke vtihotapili 459 primerkov razne propagandne literature.

Po bataljonih so maja in junija organizirali in pripravili deset mitingov, v povprečju se je vsakega udeležilo po 160 prebivalcev in 300 partizanov.

Po končanem prvem tekmovalnem obdobju je korpusna tekmovalna komisija objavila rezultate. Prvo mesto je dodelila propagandnemu odseku Ljubljanske brigade, med bataljoni pa je 3. bataljon Ljubljanske brigade razvrstila na tretje mesto. Na prvo in drugo mesto je razvrstila 4. in 3. bataljon Gubčeve brigade.

V obrazložitvi tega velikega uspeha propagandnega odseka Ljubljanske brigade je Komisija ugotovila, da je prednjačil pred vsemi drugimi odseki po svoji iniciativnosti, doslednosti, vztrajnosti in načrtnem delovanju. Komisija poudarja, da je temu odseku uspelo zagotoviti organsko povezanost s političnim in vojaškim kadrom ter borci, ker ni postal birokratska celica zase, marveč živi člen v sestavi brigade, ki prejema pobudo iz brigade in jo vrača nazaj. Odsek ni izolirana literarna celica, marveč živa iniciativa, ki z vsemi svojimi močmi in sredstvi podpira vojaško politično izgrajevanje enot. V obrazložitvi prvega mesta propagandnega odseka Ljubljanske brigade komisija posebej poudarja, da je propagandni odsek, ki ga vodi Ivo Pelicon, na razpis tekmovanja prvi v korpusu s sodelovanjem vojaških in političnih dejavnikov sestavil pregleden načrt tekmovanja ter odločno skrbel za njegovo izvajanje. Pri tem je redno izdajal svoja glasila, ki so temeljila na široko zasnovanem dopisništvu borcev in kadrov.⁰¹

VIRI in OPOMBE označene z *:

- | Vesti £ dne 1 .januarja 1944, Biblioteka RSNZ;
- ³ NOV na Slovenskem 41 * 45. str.694 - 896. 704;
- ⁰ Lado Ambrožič - Novljan. Petnajsta dtvtdja. Knjižnica NOV in POS 45. Založba Borec Ljubljana, str. 250 (dalje: Ambrožič. Petnajsta divizija);
- ! Zbornik VI/13. dok. »L 43;
- * Petnajstdnevno poročilo štaba X. SNOB "ljublanske" Atabu XVIII. divizije k dne 15. maja 1944. AIZDG, f, 197a/II/5; Dnevno poročilo štaba XVIII. divizije davnemu itabu NOV In POS In itabu VII. korpusa z dne 3.jpp 1944. AIZDG. f. 27/11/5;
- * Zbornik VI/13, dok. It. 66. 103 In 131; Klauta. Na bojni črti Osemnajste. str 426; Borlvoj Lah-Boris, Prva slovenska artilerijska brigada, str. 146; Ambrožič. Gubčeva brigada, str. 640;
- ^T Zbornik VI/13 dok. It. 103;
- ⁸ Zbornik VI/13. dok. It. 70 In 76;
- ⁹ Zbornik VI/13. dok. It. 74; Klauta. Na bojni črti Osemnajste, str. 434*435;
- H Spomin avtoijs:
- ¹¹ Bratož. Dnevnik partizana, str. 199-200;
- ¹³ Zbornik VI/13. dok. It. 131; Dnevno poročilo Itaba XVIII. divizije NOV in POJ z dne 9, in 10. mqļa 1944 Glavnemu itabu NOV in POS in itabu VII. korpusa AIZDG. f. 27/11/5; Petnajstdnevno vojaiko poročilo Itaba X. SNOB "Ljubljanske" z dne 15. maja 1944 Glavnemu itabu NOV in POS, Itabu VII. korpusa In Itabu XVI11. divizije, AIZDG. f. 197a/II/5; Poročilo namestnika politkomisaija X. brigade Centralnemu komi leju KP za Slovenijo. AIZDG, f. 16/1; Spomin avtorja, ki je v boju sodeloval;
- ¹³ Knjiga Spomeniki ru\) govore. Zbornik dokumentov NOB v občini Novo mesto, str. 112;
- ¹⁴ Zbornik VI/13 dok. it. 100. 104. Ul. 112, 122. 132 In 133; Dnevno poročilo Itaba XVIII. divizije z dni 15. do 21. maja 1944 Glavnemu Itabu NOV in POS in itabu VII. korpusa. AIZDG, f. 12/11/11 In 27/11/5; Ambrožič. Gubčeva brigada, str. 654; Klauta. Na bojni črti Osemnajste, str. 438-446; Bratož, Dnevnik partizana, str. 205;
- ¹⁸ Zbornik VI/13. dok. It. 137 In 138;
- ¹⁸ Zbornik VI/13. dok. It. 141. 144 in 147;
- ¹⁷ Zbornik VI/13. dok. It. 138; Kronika X. SNOB "Ljubljanske"z dne 8. Junija 1944 za mesec maj. AIZDG. f. 197a/II/1;
- ¹⁰ Borivo) Lah-Boris. Prva slovenska artilerijska brigada str. 166-167;
- *■ NOV na Slovenskem 41-45, str. 694: Zbornik VI/14 dok. It.4:
- ³⁰ Zbornik VI/14. dok. It. 11. opomba 18;
- ³¹ Borlvoj Lah-Boris. Prva slovenska artilerijska brigada, str. 170;
- ³³ Bratož, Dnevnik partizana, str. 216;
- ³³ Zbornik VI/14. dok. it. 14:
- ³⁴ Domobransko poročilo z dne 7. julija 1944 o dogodkih pri posadki Novo mesto. AFK IZDG, f. 26 dok. It. 14635;
- ³⁹ Dnevno povelje Glavnega Itaba NOV in POS z dne 2. Junija 1944. AIZDG. f. 191/II/4; Zbornik VI/14. dok. It. 14; Dnevno povelje itaba XVIII. divizije z dne 31. V. 1944. AIZDG. f. 27/11/5;
- ³⁶ Kritični pregled operacijskega oddelka Glavnega Itaba na akcije VII. korpusa z dne 23. junija 1944. AIZDG. f. 21/111/3; Klauta, Na bojni črti Osemnajste, str. 453;
- ³⁷ Pismo Glavnega itaba NOV in POS itabu XVIII. divizije z dne 3. Junija 1944. AIZDG, f. 12/11/5; Pismo itaba XVIII. divizije z dne 1. junija 1944. Glavnemu itabu NOV in POS in itabu VII. korpusa. AIZDG. f. 12/11/5; Pismo politoddelka XVIII. divizije z dne 2. junija 1944. politkomisarju Glavnega Itaba NOV in POS, AIZDG, f, 17/1/ld:
- ^M Povelje Itaba XVIII. divizije z dne 31. maja1944. itabu Vili. IX. In X.brigade. AIZDG,f. 191 /III/8;
- ³⁹ Povelje itaba XVIII. divizije z dne 3. junija1944, AIZDG. f. 191 /III/8;ZbornikVI/14. dok. it.71;
- Operacijsko poročilo itaba XVIII. divizije z dne 6. junija 1944. Glavnemu itabu In Itabu VII. korpusa. AIZDG. f.27/11/6; Kronika X.SNOB "Ljubljanske" za mesec junij. AIZDG. f. 197 a/II/1;
- ³⁰ Zbornik VI/14, dok. it. 20;
- ³¹ Zbornik VI/14. dok. it. 71 in 112;
- ³³ Sestavljali sojo: 1. bataljon 14. policijskega polka SS. domobranski bataljon "0". domobranske posadkovne čete 38.. 39.. 40.. 52. in 54.. več topovskih baterij In le nekaj manjših enot:
- ³³ Operacijsko poročilo itaba XVI11. divizije z dne 11. Junija 1944 Glavnemu itabu in štabu VII. korpusa. AIZDG. f. 27/11/6; Poročilo obveščevalnega centra itaba X. SNOB "ljublanske" z dne 1. in 17. junija 1944, AIZDG, f. 158/11/5: Situacijsko poročilo obveščevalnega centra X. SNOB "Ljubljanske" z dne 16.. 20. In 21. junija In 8., 13.. 14.. 16.. 17.. 19.. 20.In 21. julija 1944. AIZDG, f.68/I/1. 2. 3;
- ³⁴ Povelje itaba VII. korpusa z dne 9. junija 1944. AIZDG. f. 154/1/5;
- ³⁵ Zbornik VI/14, dok. it. 32. opomba št.1 1, In dok. It.34 In 71;

⁹⁹ Dnevno operacysko poročilo fttaba XVIII. divizije z dne 15. Junya 1944 Glavnemu fttabu in itabu VH. korpua, AIZDG. f. 27/11/8;

⁹⁷ Bratož. Dnevnik partizana, str. 226;

⁹⁹ Zbornik VI/14 dok. tt. 93: Petnajstdnevno poročilo Ātaba X. SNOB "Ljubljanske" S dne 30 junija 1944, Glavnemu fttabu. fttabu VII. korpua m fttabu XVIII. divizije. AIZDG. L 193/U1/2: **Kiauta. Na bojni črti** Osemnajste, str. 477;

* Zbornik VI/14. dok. ftt 93: Dnevno poročilo fttaba XVI. divizije z dne 22. In 23. junija 1944. Glavnemu fttabu In fttabu VH. korpua. AIZDG. f. 27/0/6; Petnajstdnevno poročilo fttaba I SNOB "Ljubljanske" Glavnemu fttabu. fttabu VU. korpua In fttabu XVIII. divizije. AIZDG. f. 193/111/2;

⁴⁰ Poročilo pomočnika politkomisarja X SNOB "Ljubljanske" z dne 30. junija 1944. CKKP sa Slovenjo. AIZDG. f. 16/1/6 f; Poročilo fttaba XVH1. dtvtzljje-obveftčevalnl center fttabu VU. korpua NOV in POJ za O.C. AIZDG. f. 158/U/2;

⁴¹ Dnevno poročilo fttaba XVIII. divizije Glavnemu fttabu In fttabu VII. korpua z dne 30. VI 1944. AIZDG. f. 27/11/6;

⁴³ NOV na Slovenskem 41-45. str. 730;

⁴⁹ *Po partizanskih podatkih je bilo Izločenih 273 sovražnikovih vojakov, od teh 212 ubitih, 12 ranjenih, 49 pa ujetih. Po sovražnikovih podatkih naj bi bilo Iz postroja izločenih 141 vojakov, od teh 64 ubitih, 28 ranjenih in 49 ujetih. Zbornik VI/14, dok. ftt. 88. 89 in 93; Zbornik V/29, dok. ftt 23: Ambrožič, Petnajsta divizija, str. 291 • 298;

⁴⁴ Zbornik VI/15, dok. 4M. 24 In 33;

⁴⁵ Povelje fttaba VII. korpua NOVJ z dne 1. julija 1944. ftt. 460. AIZDG. f. 191/8/6;

⁴⁶ Operacijsko poročilo fttaba XVIII. divizije z dne 5. julija 1944. Glavnemu fttabu NOV in POS In fttabu VII. korpua NOV In POJ, AIZDG. f. 27/11/7; Bratož Dnevnik partizana, str. 228. 231:

⁴⁷ Zbornik VI/15. dok ftt. 24 In 33: Dnevno poročilo fttaba XVI. divizije z dne 14. Julija 1944. Glavnemu fttabu NOV in POS In fttabu VII. korpua NOVJ. AIZDG. f. 27/II/7: Petnajstdnevno poročilo fttaba X SNOB "Ljubljanske" z dne 15. julija 1944. fttabu XVIII. divizije VII. korpua in Glavnemu fttabu NOV In POS, AIZDG. f. 193/111 /2; Kiauta. Na bojni črti Osemnajste str. 482: Bratož. Dnevnik partizana, str. 235;

⁴⁸ Kiauta. Na bojni črti Osemnajste str. 482: Bratož Dnevnik, partizana, str. 232;

⁴⁸ Bratož, Dnevnik partizana, str. 233 in 234;

³⁰ Zbornik VI/15. dok. ftt. 33; Dnevno poročilo fttaba XVI. divizije z dne 16. Julija 1944. Glavnemu fttabu NOV in POS In fttabu VU. korpua NOVJ. AIZDG. f. 27/11/7; Petnajstdnevno operacijsko poročilo fttaba XVIII. divizije fttabu VII. korpua NOVJ, z dne 18. Julija 1944. AIZDG. f. 193/H/1: Kiauta. Na bojni črti Osemnajste, str. 483;

⁵¹ Poročilo organizacijskega fttaba SD z dne 29. Julija 1944. o dogodkih pri posadki Novo mesto v času od 15. do 24. julija 1944. APK. 1ZDG. f. 26. ftt. 14644 In 14645;

⁸² Lado Ambrožič - Novljan. Dvanajsta brigada. Knjižnica NOV In POS 16. Ljubljana 1976 (dalje: Ambrožič. Dvanajsta brigada), str. 322;

⁵³ Zbornik VI/15. dok. ftt. 82; Dnevna poročila fttaba XVIII. divizije z dne 17.. 18. In 19. Julija 1944. Glavnemu fttabu NOV in POS In fttabu VII. korpua NOVJ. AIZDG, f. 27/11/7; Poročilo pomočnika politkomisarja X SNOB "Ljubljanske" CKKPS z dne 1. Vili. 1944. AIZDG, f. 16/1/ 6 f: Petmesečno poročilo propagandnega odseka X. SNOB "Ljubljanske" z dne 31. Julija 1944. AIZDG. f. 88/IV/8: Kiauta. Na bojni črti Osemnajste, str. 484;

⁹⁴ Zbornik VI/14, dok. ftt 119 In Zbornik VI/15. dok. ftt. 22; Bratož, Dnevnik partizana, str. 240: Poročilo namestnika politčnega komisarja X. SNOB "Ljubljanske" CKKPS z dne 1. VIII. 1944. AIZDG, f. 16/1/6 f; Tedensko poročilo fttaba X. SNOB "Ljubljanske" fttabu XVIII. divizije z dne 30. julija ter 6. in 9. avgusta 1944. AIZDG. f. 193/I/c5;

⁵³ Poročilo propagandnega odseka fttaba X SNOB ljubljanske" z dne 16. aprila 1944, propagandnemu oddelku Glavnega Štaba NOV In POS AIZDG, f. 88/IV/8;

⁵⁶ Polmesečno poročilo propagandnega odseka X SNOB "Ljubljanske" z dne 17. julija 1944, AIZDG. f. 88/IV/8;

⁵⁷ Naslovni strani glasil Ljubljanski borec In Ljubljanska mladina. AIZDG, f. P-123/1 In P-124/1; Kopija letaka. AIZDG, f. 627/1;

⁵⁸ Poročila propagandnega odseka fttaba X. SNOB "Ljubljanske" z dne 2. 9. 15. In 30. junija in 17. ter 31. julija 1944, AIZDG. f. 88/IV/8;

⁵⁹ Okrožnica 7. korpua NOVJ o tekmovanju z dne 7. junija 1944, AIZDG. L 21;

⁶⁰ Poročila propagandnega odseka fttaba X SNOB "Ljubljanske" o rezultatih tekmovanja z dne 1.. 13. In 28. junija In 5. ter 12. Julija. AZDG. f. 182/1/7;

⁶¹ Poročilo o uspehu tekmovanja ednlnc 7. korpua na področju propagande za razdobje od 27. aprila do 27. Julija 1944, AIZDG. f. 88/III/2;

m

NA NOTRANJSKEM

|i Naloga brigad«

Za poletje 1944 je značilna nova Airoko zasnovana sovražnikova taktika« zelo podobna partizanski. Z njeno pomočjo H je okupator nameraval zagotoviti nadzor nad nekaterimi območji osvobojenega ozemlja in omogočiti popravilo fteieznAkJh prog Ljubljana * Novo meato In Oroaupye » Kočevje, to je cilja, ki Ju ni mogel doseči a svojo dotedanjo ofenzivno dejavnostjo.

Novo uatanoavljen! udarni bataljoni alovenakega domobranstva, ki so Julija dobili Atevlčne oznake * N" je dobil Atevlko 1, "W" 2, "M" 3 In O.¹⁴, so novo taktiko, a katero so le nekajkrat apomladi povzročili partizanom hude izgube, začeli uporabljati pogostejše. Ko so od Airoko razpredene mreže ovaduhov dobili potrebne podatke o razvratltvl puri izanskih enot, so se ponoči, pod vodstvom zanesljivih vodnikov po akrtih gozdnih poteh približali taboru kake manjše partizanske enote, jo preaenili, udarili po njej z vso močjo in jo razbili; potem so se naglo umaknili v vame, dobro zavarovane in utijene postojanke. Pričakovali so, da jim bo taka taktika vrnila izgubljeno pobudo, vnaiala v zaledje partizanskih enot nemir in negotovost, med kmečkim prebivalstvom. oporo partizanov, pa Aitila zmedo in atrah. Lomila naj ot tudi ofenziv n ost enot 7. korpusa in po drugi strani omogočala AlrAo lastno napadalnost.

Med svojimi zahrbtnimi pohodi pri izvajanju takih akcij so domo-hranaki bataljoni ropali in požigali domove pripadnikov oavobodilnega gibanja ter pobijali aktivlato.

Nova sovražnikova metoda bojevanja je sprva delala hude pregia* vice nekaterim narodnoosvobodilnim enotam na Dolenjakem, zlasti tiste dni, ko je glavšina sli 7. korpusa, branila Belo krajino, partizan-ske enote pa niao dosledno uresničevale odredbe Olavnega Slaba NOV In POS in navodil itaba 7. korpusa za preprečevanje te taktike, ki sta jih poslala vsem enotam že konec marca 1944. V obrambi proti taki taktiki je imela veliko vlogo obveščevalna in še predvsem protlob-včačevalna služba. Ko so jo okrepili, sta uapeeno odkrili nekaj skrivnih radijskih oddajnih postaj in nekaj ovaduhov, ki so v sovrstnikove postojanke pošiljali podatke o razvratltvl partizanov.

V divizijah, najprej v Osemnajsti potem pa še v Petnajsti, so ustanovili posebne Juri Ane batallone, v katere so se javljali mladi, vzdržljivi in naJbolJAl borci, ter jim oborožili z avtomatskim orožjem, bataljoni so bili podrejeni neposredno Atabu divizije, ki jih je upora* folJfciJ v odločilnih operativno » taktičnih poatopklh.

So uapeAnl obrambi Bele krajine je Atab 7. korpusa. da bi se lahko čim uspeAneJc postavil po robu tej novi sovražnikovi taktiki, preuredil razporeditev enot. Dne 21. Julija 1944 je divizijam poslal ukaz. da 15. divizija zavzame položaje okrog Novega meata na obeh bregovih reke Krke, Gubčevo brigado pa jpoalje na Notranjako, da bi zavarovala lelallAče pri Nadleaku v Loški dolini. Osemnajsta divizija je dobila

nalogo, da se razporedi v Suhi krajini in blokira sovražnikove posadke v postojankah Kočevje, Ribnica in Velike Lašče, Ljubljansko brigado pa premakne v okolico Žužemberka na počitek in v rezervo.'

Položaje pod Goianci je Ljubljanska brigada zapustila 23. Julija. Zamenjala jo je Cankarjeva brigada. Borci so se poslovili od ljudi, ki so jih ob prihodu gledali z nezaupanjem, zdaj pa so jih zaradi zmag nad Nemci in domobranci iskreno cenili.

Ko so oblikovali pohodno kolono, so skozi Uršna sela. Dolenjske Toplice in Sotesko odšli na levi breg reke Krke. Tam so se razvrstili po vaseh med Dvorom in Žužemberkom. Štab brigade se je nastanil v Ttebči vasi, 1. bataljon v Mačkinem Hribu ter 2. in 3. v Žužemberku.

Počitek brigade na levem bregu reke Krke je bil kratek. Dne 25. julija zjutraj jim je divizijski kurir prinesel povelje za odhod na Notranjsko, da bi tam zamenjala Gubčevo brigado. Levstikova in Deveta brigada sta dobili nalogo, da ponoči med 26. in 27. julijem porušita železniški predor pri Smaiju (danes Šmarje Sap).²

Ko so dobili divizijsko povelje za odhod, so se 26. Julija zjutraj vsi deli brigade zbrali na desnem bregu reke Krke in odšli na dolgo in utrudljivo pot čez hribe in doline, skozi Suho krajino in čez Malo goro ter se spustili v ribniško dolino. V zavetju gozdov so počakali, da se je spustila noč. potem so prečkali cesto in železniško progo pri Zlebiču, nadaljevali pohod skozi Sodražico do Malega Loga in od tam po senožetih Kozjega Vrha (danes Kozja gorica) in Račne Gore do vasi Vrhnika pri Ložu v Loški dolini.

V Loški dolini so zamenjali Gubčevo brigado, zavarovali letališče pri Nadlesku in se takoj povezali z vsemi operativnimi in zalednimi enotami na Notranjskem, da bi v skladu z ukazom štaba 7. korpusa nad njimi prevzeli poveljstvo.

Na Notranjskem je bila pglavitna naloga brigade zavarovanje letališča pri Nadlesku, ki je imelo za narodnoosvobodilno vojsko v Sloveniji velik strateški pomen. Zgradili in uredili so ga partizani na Nadleškem in Podcerkavskem polju. Za promet so ga odprli 21. julija ob 23. uri in je obratovalo do 9. septembra 1944. Na njem so pristajala zavezniška letala, ki so dovažala orožje in drugo potrebno opremo za bojevanje, ter odvažala ranjence v zavezniške bolnišnice na jugu Italije in rešene zavezniške vojake in letalce, ki so padli na osvobojeno ozemlje v Sloveniji. V štirinajstih dneh je pristalo in vzletelo 44 letal, ki so pripeljala 44 ljudi in ogromno vojaškega materiala, odpeljala pa 582 ranjencev in o drugih partizanov ter 86 rešenih zavezniških vojakov.

Tri dni pred prihodom brigade so letala ponoči odpeljala 50 ranjencev, da se je dr. Boženi Ravnikar - Nataši, ki je bila upraviteljica partizanske bolnišnice na Snežniku, odvalil težek kamen od srca, je zapisal Bratož v svoj Dnevnik partizana.⁴

Čeprav je bilo letališče dokaj oddaljeno od sovražnikovih postojank v Št Petru na Krasu (danes Pivka), Postojni, Rakeku, Velikin Laščah, Ribnici in Kočevju, je vedno grozila nevarnost, da ga sovražnik napade in uniči. Med vsemi ob tržaški in kočevski železniški progi, je bila za letališče najbolj nevarna postojanka v Rakeku. Tamkajšnja posadka

Del štaba Ljubljanske brigade v Markovcu v Loški dolini avgusta 1944. Stojijo od leve: Anton Trček - Gorazd, pomočnik političnega komisarja brigade; Gliša Raca - Raco, komandant brigade; Ratko Marjanovič, načelnik štaba brigade. V srednji vrsti klečijo od leve: Joie Vovk, referent za zvezo; Mirko Bižal in Edo Zgonc, štabna patrulja.

je bila zelo številna; sestavljali so jo 2. domobranski udarni bataljon in dve posadkovni četi SD. Bataljon je imel 619 oficirjev, podoficirjev in vojakov domobrancev. Nemci so ga zelo dobro oborožili: poleg pušk in brzostrelk je imel 35 strojnic ter 15 lahkih in 3 težke minomete.⁵

Novo operativno območje Ljubljanske brigade je bilo tipično kraško z značilno Loško dolino, obdano s kopastimi hribi in valovitimi griči ter z blagimi dolinami in planotami, po katerih tečejo manjši potoki, ki za potek vojaških operacij niso imeli večjega pomena.

Uspešno uresničevanje pglavitne brigadne naloge je od vseh v brigadi terjalo skrajno budnost in previdnost, saj je imel sovražnik v okoliških postojankah za prodor v osrčje tega območja na voljo mnoge skrite poti skozi gozdove, ki se skoraj povsod raztezajo do same ravnine.

Po prihodu v Loško dolino dne 27. julija ob osmih zvečer se je štab brigade z minometno baterijo in drugim bataljonom nastanil v vasi Markovec, prvi bataljon v Knežji Njivi, tretji pa v vasi Glina kilometer zahodno od Nove vasi.

Drugi bataljon je dobil nalogo, da zavaruje letališče, prvi smeri proti Kočevju in Ribnici, tretji pa proti Velikim Laščam in Cerknici.

Zahodno od tretjega bataliona je držal položaje Notranjski partizanski odred. Imel je dva bataljona - prvega v Zirovnici in drugega v Gorenjem Jezeru - in nalogo, da nadzoruje smeri proti Rakeku in okrog Cerkniškega jezera.*

2. V zavarovanju letališča pri Nadlesku

Prve dni bivanja brigade na Notranjskem Je prihajalo samo do občasnih manjših spopadov s sovražnikovimi patruljami in manjšimi bojnimi skupinami, ki so prihajale iz Rakeka in izvidovale ter ugotovljale, kje so partizani, kako so razvrščeni in kako priti do letališča, saj Je o njem sovražnik že imel podatke. V teh spopadih ni bilo žrtev ne na eni in ne na drugi strani. Večje spopade je imel samo Notranjski partizanski odred.

Prvo žrtev je imel 4. avgusta drugi bataljon. Ko so borci pomagali civilnemu prebivalstvu spravljati seno, se Je med nakladanjem neki voz s senom prevrnil na enega od borcev, prečka voza ga je pritisnila na vrat ter ga zadušila, preden so mu lahko drugi priskočili na pomoč.⁷

Prvi večji hud spopad Je imel 3. bataljon šele ponoči med 9. in 10. avgustom. Tisto noč je proti bataljonskim položajem prodirala okrepljena 47. četa 2. domobranskega bataljona. Prišla je v Cerknico od tam v vasi Brezje in Podslivnico. Po prihodu v Podslivnico se je razdelila na dve skupini; prva pomožna, je zasedla in obkolila vas Ulako, druga, glavna, pa je v dveh kolonah prodirala proti M. Slivnici (k.860) in proti K. 775 pri Radleku.

Ko so po spopadu patru 11 ugotovili, daje v bližini sovražnik, Je štab bataljona takoj ukrepal. Eno četo je poslal v frontalni napad na sovražnika v Ulaki, bataljon brez te čete pa je skozi Radlek in po pobočju M. Slivnice izvedel obkoljevalni manever, da bi sovražniku pri Ulaki prišel za hrbet. Ker glavnine sovražnikove 47. čete, kije na pobočje M. Slivnice prišla pred njim in je čakala v zasedi, nihče ni opazil, se je vnel hud spopad, v katerem je sovražnik z nenadnim osredotočenim ognjem četi razbil, zlasti drugo v predhodnici.

Bataljon je imel zelo hude izgube. Devet borcev je padlo, dva sta bila ranjena, dva je sovražnik ujel, 16 pa se jih je razbežalo in so jih pogrešali. Bataljon je torej izgubil iz bojne vrste 28 borcev. Izgubljene so bile tudi 2 strojnice in 5 pušk. Sovražnikove izgube naj bi bile manjše; dva domobranca naj bi padla, nekaj več pa je bilo ranjenih.

Za poraz in hude izgube so bili krivi štab bataljona in poveljstva čet. Štab brigade jim je zato izrekel tudi kazni. Vršilca dolžnosti komandanta bataljona Jožeta Podržaja in njegovega namestnika so zamenjali in kaznovali z ukorom, komandirju 2. čete, ki je imela največje izgube, so odvzeli funkcijo komandirja čete in ga postavili za borca; političnega komisarja čete so prav tako kaznovali z ukorom.⁸

Po dveh dneh bolj ali manj zatišja in delovanja patrulj, so se boji nadaljevali. Drugi domobranski bataljon je 11. avgusta napadel z vso svojo močjo. Po prihodu v Cerknico gaje njegov poveljnik Vuk Rupnik poslal v boj po četah. Ena od čet je ob pol štirih popoldne napadla 2.

*Obveščevalci ljubljanske brigade v Markovcu v Laški dolini 8. avgusta 1944. Stojijo od leve: Janez Gradišek - Anže, Jože Pajn - Tone, Viktor Kocjančič, Ivan Kobtfer * Ivo, Franc Vovk - Brane, Franc Umberger, Peter Rus in Rudi Stražišar; ležijo od leve: Pavle Svetina, Jože Jenko, Franc Lavrič in Franc Stare.*

bataljon Notranjskega partizanskega odreda, ki je bil na položaju na robu gozda jugozahodno od Dolenje vasi in na k.649 južno od Cerknice, ga presenetila in razbila. Drugi deli domobranskega bataljona, ki so odšli proti Begunjam pri Cerknici, so se zapletli v boj s 1. bataljonom Notranjskega partizanskega odreda na položaju Gradišče (k.858) in na k. 1114 ter s 3. bataljonom Ljubljanske brigade, kije zasedel položaje na pobočju Male Slivnice.

Do 17. ure sta bataljona na Slivnici uspešno zavračala sovražnikove naskoke in mu povzročala izgube, da se je moral umakniti. Ob sedmih zvečer pa je ponovno napadel, tokrat s podporo topništva iz Rakeka in dveh težkih minometov. Boj je trajal do noči, toda ko so bili vsi poskusi domobrancev da bi vrgli bataljona z njunih položajev zaman, so se ponovno umaknili in vrnili v Rakek.

Sovražnik je imel občutne izgube. Padlo naj bi 13 njegovih vojakov, 17 naj bi bilo ranjenih, vsi pred Dojno črto 3. bataljona, ki sam ni imel izgub.⁹

Dne 12. avgusta se je brigada na novo razvrstila. Njen štab se je z baterijo minometov premaknil v Lož in nato takoj odšel na Bloško Polico: prvi bataljon je zamenjal tretjega v vasi Glina, medtem ko se je drugi nastanil zahodno od prvega v vasi Studeno (danes Studeno pri

Blokah). Tretji bataljon Je prevzel neposredno zavarovanje letališča in se nastanil v vasi Markovec; eno četo Je poslal v zasedo na Mašun.

Prvi bataljon Je ta dan poslal proti severu patroljo, kije v vasi Sleme naletela na sovražnikovo zasedo. Po kratkem spopadu sta dva člana patrolje padla, tretji pa se je ranjen vrnil v bataljon.

Tiste dni Je okupator na več krajih organiziral protikomunistična zborovanja. Eno takih je bilo 15. avgusta v Novi Štifi. Prvi bataljon ie ta dan odšel v demonstrativni napaa na postojanko v Velikih Laščah; poslal je 30 najboljših strelcev, da so zborovalce napadli. Skriti v gosti megli, so se jim približali, ne da bi jih kdo opazil in nenadoma oaprrl ogenj. V splošni zmedii so se zborovalci razbežali na vse strani, šest pa Je bilo ranjenih. Protikomunistično zborovanje, v Št. Petru na Krasu (danes Pivka) pa so motili brigadni minometi, ki Jih Je štab brigade ravno v ta namen poslal v Istrsko vojno področje.

Drugi bataljon ie ta dan odšel v Otave, da bi zavaroval žetev v okoliških vasi: hkrati je še zbiral hrano in odkupoval pridelke za brigadne potrebe.

Za 16. avgust ie imel okupator v načrtu napad na letališče pri Nadlesku. To naj bi bila naloga 2. domobranskega bataljona, ki je zgodaj zjutraj zapustil Rakek, da bi čez Stražnik (k.645), Karlovico, Kalič in Kozjek prišel do Stanovnika (985), tam prenočil, potem pa sedemnajstega nadaljeval pohod proti letališču. Na črti Lačnik (k. 1097) - Javorje (k. 1168) Je ob štirin popoldne naletel na hud odpor Notranjskega odreda. Spremenil ie smer pohoda in zavil proti Gorenjemu Jezeru, da bi prišel na grebene zahodno od letališča in od tam napadel. Toda pri naselju Laze (zdaj Laze pri Gorenjem Jezeru), je po njem ponovno udaril Notranjski partizanski odred, da se je moral vrniti v svojo postojanko.

Nov hud spopad in oster boj je imela brigada 18. avgusta. V Cerknico je zgodaj zjutraj ponovno vdrl 2. domobranski bataljon; potem je nastopal proti Velikim Blokam in ob pol enajstih napadel drugi bataljon, kije držal položaje na Liscu (k. 872). Borci so vzdržali prvi sovražnikov juriš in vrgli domobrnce nazaj na izhodiščne položaje. Ob petih popoldne j e sovražnik j uriš ponovil. Najhuje je pritisnil na levokrilno četo, ki se je znašla pod hudim minometnim ognjem. Neka mina je padla na puškomiraljez in je oba člana posadke ubila. Ko je potem padel še komandir čete poročnik Matija Hribljan - Maček, je četa popustila in se umaknila na položaj nad vasjo Studeno (zdaj Studeno pri Blokah). Tja so se morali umakniti tudi drugi bataljonski deli, ter se od tam upirali do večera. Ko je sonce zašlo, je sovražnik zapustil položaje in odšel nazaj proti Cerknici.

Brž ko se je spopad začel, je štab brigade poslal drugemu bataljonu na pomoč prvega, ki je odšel skozi Novo vas in severovzhodno od Velikih Blok proti Sv. Trojici (danes Šivče). Tja je prišel ob treh popoldne zavil na pobočje Male Slivnice ter tam na spretno izbranem kraju postavil zasedo. Ko se je zvečer po neuspešnem prodoru proti Velikim Blokam sovražnik vračal nazaj proti Cerknici, je njegovo predhodnico zaseda spustila naprej in z vsem svojim orožjem udarila šele po glavnini kolone. V sovražnikovih vrstah je nastala splošna

Skupina borcev 1. bataljona v Loški dolini avgusta 1944. Stojijo od leve: Rudi Supek; Anton Kac; Leon Smerajc - Levč; Jože Gluk; Klečijo od leve: Andrej Mršek - Andrejc; Branko obveščevalec in ljubo Kastrin - Jugo.

zmeda in domobranci so se v neredu pognali v beg proti Begunjam pri Cerknici. Padlo jih je 14 in prav toliko jih je bilo ranjenih.

V boju ta dan je imel izgube samo 2. bataljon. Padlo je 5 njegovih borcev, eden pa je bil ranjen. Izgubljena je bila tudi strojnica, ki jo je uničila mina, medtem ko je en lahki minomet padel v sovražnikove roke.

Ko so borci po sovražnikovem odhodu prišli nazaj na Lisec, so tam našli padlega Matijo Hribljana - Mačka razmesarjenega od bajonetov domobranskih zločincev. Bil je star borec in vzgled poguma in požrtvovalnosti.

Brigada je nekaj dni počivala, ko jo je obiskal namestnik komandanta Glavnega štaba general Jaka Avšič. Komandantu brigade je ukazal, naj pošlje 1. bataljon na prostor Jurišče - Palčje - Št Peter na Krasu (danes Pivka) z nalogo, da pomaga 31. diviziji, kije zavarovala transport ranjencev iz partizanskih bolnišnic v Slovenskem primorju na letališče pri Nadlesku, odkoder bi jih z letali prepeljali v bolnišnice na jugu Italije. Na območju Št. Petra na Krasu je bataljon ostal do 21. avgusta, potem pa se je vrnil v vas Glino.¹⁰

Na položajih, ki jih je brigada zasedla 12. avgusta, je ostala do 25. avgusta in jih spet spremenila. Štab brigade z baterijo minometov in 3. bataljonom se je premaknil v vas Dane, zahodno od letališča, 1. bataljon se je nastanil v Gornjem Jezeru, 2. bataljon je brez ene čete

odšel na Travno goro. ena njegova četa pa je ostala v rezervi v Malem Logu.

Tako razporejena Je Ljubljanska brigada varovala letališče do 2. septembra, ko Jo Je zamenjala Deveta brigada.¹¹

Spopadov, kot ga Je imela 18. avgusta, ni bilo več. Napadalnost domobrancev je popustila in 2. domobranski bataljon ni več poskušal prodreti do letališča. Toda brigada ni ostala neaktivna. Bataljoni so se neprenehoma premikali po operativnem območju. Prvi bataljon Je 20. avgusta križaril po Javorniku, ter se drugo Jutro spustil proti St. Petru na Krasu in meja zbiranjem hrane dobil 28 italijanskih pušk, vendar slabe kakovosti. Tam Je ostal do 30. avgusta, **ko** se Je vrnil v Loško dolino. V vasi Dane je zamenjal 3. bataljon, ki se je meja tem premaknil v Gornje Jezero, potem pa v Žerovnico.

Drugi bataljon je križaril po Travnici gori. Spuščal se Je oroti Ribnici in Kočevju ter tam postavljaj zasede, največkrat pri určaricah in Rakitnici. Ščitil le minerske skupine, ki so rušile cesto in progo med vasi Ložine in Lipovec. Prva Četa le 25. avgusta pri Rakitnici prese- netila večjo skupino sovražnikovih vojakov in pet jih le padlo pod partizanskimi krogli. Tridesetega avgusta se je bataljon vrnil v Studeno (zdaj Studeno na Blokah) in 31. avgusta zjutraj brez ene čete odhitel na položaj dva kilometra severno od Velikih Lašč na črti k. 558 - Topolovec (k. 564) in zavaroval kolono vozov, ki so ponoči po cesti mimo Rašice vozili strelivo proti Zdenski vasi.

S takimi pogostimi premiki in menjanjem krajev Je brigada dosled- no uresničevala smernice in navodila Glavnega štaba, štaba 7. korpu- sa in divizijskega štaba, da bi onemogočali novo sovražnikovo taktiko, ki pa brlgadnim enotam do takrat še ni povzročala preglavic.

V obdobju zavarovanja letališča od 28. julija do 4. septembra Je imela brigada boje samo z 2. domobranskim bataljonom in je vse njegove poskuse, da bi prišel do letališča v Loški dolini, uspešno preprečila. V bojih z domobrancami naj bi, po sicer nepotrjenih podatkih, 65 njegovih vojakov vrgla iz postroja, oja tega jih Je 29 padlo.

Brigadne izgube so bile manjše. Štirinajst borcev Je izgubilo življen- je. dva sta bila ranjena, dva je sovražnik ujel, 16 pa sojin pogrešui in o njihovi usodi pozneje ni podatkov. Izgubili so tudi 3 strojnice, 5 pušk in lahki minomet.

Pred odhodom na Notranjsko je brigada dobila 365 novomobilizi- rancev in je imela na mestu 819 borcev in bork. Bila Je najmočnejša brigada v sestavi 18. divizije. Med zavarovanjem letališča pa se je njeno število stanje naglo zmanjševalo, nekaj zaradi izgub v bojih, nekaj E a tudi zato. ker so mobiliziranci brigado samovoljno zapuščali in ežali nazaj v svoje kraje. Dne 4. avgusta Je zbežalo 38 borcev in 16. avgusta še dva. Večinoma so bili Primorci, nekaj pa je bilo Štajercev.¹³

3. Drugič ob tržaški železnici

Poleg vrste nalog, ki jih je reševala NOV v Sloveniji, je bila še vedno njena glavna naloga boj z okupatorjem za železniške in cestne prometne poti in prehode čez slovensko ozemlje.

Pomen **te naloge se Je** spreminjal. **Odvisen Je bil** od razvoja operacij v **drugih** predelih **In vojskovališčih In se Je v avgustu** ter septembru **1944 zopet povečal.**

Za okupatorja v Sloveniji je bila še vedno najbolj pomembna železniška proga Zidani Most - Ljubljana - Trst. Za njeno zavarovanje med Ljubljano, Rakekom In Postojno je operativni d tab za protiparuzansko bojevanje ustanovil posebno vojaško formacijo z imenom 'skupina za zaščito železniške proge'. Njen sedež je bil na Vrhniku, sestavljala pa jo le 16 domobranskih posadkovnih čet In 2. domobranski udarni bataljon, ki je imel štiri Čete. Vseh skupaj Je progo ščitilo 20 domobranskih čet, v katerih Je bilo nekaj več kakor **3000** domobrancev. štirinajst čet Je bilo v ožjem zavarovanju, bile so razporejene po bunkerjih in oporiščih vzdolž proge, šest čet pa na širšem območju.¹⁴

Progo so varovale tudi še nekatere nemške **enote; katere so to bile,** ni podatkov.

Poleg vseh teh enot, ki so bile dan in noč na progi, je okupator ustanovil še posebne oddelke in tehnične ekipe, usposobljene za nitro popravilo proge, če bi bila porušena, medtem ko so pred lokomotive vlakov, ki so vozili po progi, pripenjali z gramozom natovorjene tovorne vagone. Po progi so nepretrgoma patroljirali tudi oklepni vlaki iz sestave skupine za zavarovanje železniške proge.

Pomen prometnega omrežja, zlasti tržaške železnice v avgustu in septembru se je povečal zaradi večje aktivnosti zahodnih zavezniških armad v Italiji. Ker so prodrle proti severu in 4. avgusta zasedle Firence, so Nemci pospešeno preseljevali delavnice in druge tehnične objekte z Beneškega na postojnsko smer, na fronto pa so hoteli mnogi železniški transporti z okrepitevami.

Po dogovoru maršala Tita z zavezniškim poveljstvom za Sredozemlje, so v napadih na komunikacije od 6. do 14. avgusta sodelovala tudi zavezniška letala. Da bi zavrla promet po tržaški železnici, so na poziv Glavnega štaba NOV In POS letala 26., 27. in 29. avgusta bombardirala viadukt pri Borovnici in popravljeni Stampetov most, mitraljirala pa so tudi železniške kompozicije na progi Borovnica - Rakek. Dne 25. avgusta Je 7 letal bombardiralo Stampetov most, ki Je ostal nepoškodovan, medtem ko je 21 letal bombardiralo borovniški železniški most, ki Je prav tako ostal nepoškodovan. Bombe so zadele in uničile samo nemško protiletalsko baterijo. V ponovljenem letalskem napadu na most, dne 27. avgusta so sicer most poškodovali, toda promet je vseeno teklen nemoteno. Šele bombni napad na borovniški most dne 29. avgusta je most toliko poškodoval, daje bil promet po njem otežkočen.

Zaradi tako neučinkovitih letalskih napadov - cilji so bili premajhni, da bi jih bombe naravnost zadele - so na progo poslali okrepljene minsko sabotажne skupine narodnoosvobodilne vojske, ki so bile mnogo učinkovitejše.¹⁵

Med Ljubljano in Postojno sta potem do 2. septembra progo rušili Levstikova in Deveta brigada, ter Ljubljanska, ko je zamenjala Deveto brigado.

Na temelju divizijskega povelja z dne 1. septembra je Ljubljanska brigada zapustila Loško dolino 2. septembra 1944 in se 3. septembra

razvrstila na novem operativnem območju. Štab brigade z minometno baterijo in 3. bataljon sta se nastanila v Gorenjih Otavah, 1. bataljon v Pikovniku, drugi v Dolenjih Otavah.

Drugi bataljon je takoj po prihodu na novo lokacijo z eno četo prvega bataljona in petimi minerskimi skupinami, ki jih je štab divizije dodelil brigadi, odšel skozi Rakitno proti Brezovici. Čeprav so ga vodili vodniki po skritih gozdnih poteh, do proge ni mogel priti. Na pobočju severno od Brezovice in grebena Stanga (K.639) je naletel na sovražni-kove zasede, ki so ga napadle z mitralješkim in minometnim ognjem. Borci so zavzeli položaje na robu gozda pri k. 549 in od tam nekaj časa zavračali sovražnikove napade; potem so se vrnili v Otave, ne da bi nalogo opravili.

Naslednjo noč, s 4. na 5. september, je z drugim bataljonom in minerskimi skupinami odšel na progo še prvi bataljon. Sli so rušiti progo med Bregom pri Borovnici in Presejtem, česar noč pred tem ni opravil drugi bataljon. Bataljona sta položaje za zavoravne minerskih skupin zasedla pravočasno in minerji so, brž ko se je znočilo, brez težav prišli do proge in raztrelili 24 tračnic.

Med tem ko so minerji nastavljali mine, je skupina borcev napadla bunker št. 5 ob progi pri viaduktu, pod katerim je tekla cesta od Prevalja pod Krimom proti Goričici pod Krimom, in ga zadela ter poškodovala z ročnim raketometom FIAT (Projektor Infanterie Antitank: dalje ročni metalec piat); potem je še razgnala skupino kakih 30 domobrancev, ki so poskušali mineje ovirati pri njihovem opraviu.

Ves čas boja je sovražnik iz Preserja obstreljeval bataljonske položaje s strojnimi in minometi ter iz Borovnice s hitrostrelnim topom. Kmalu po tem ko so minerji opravili delo, je na prizorišče akcije pripeljal oklepni vlak in bataljona sta se morala umakniti. V tej akciji je bil učinkovit tudi brigadni minomet, ki sta ga imela s seboj bataljona in je z osmimi minami zadel v središče Borovnice.

V boju to noč je en borec padel, eden pa je bil ranjen. O sovražni-kovih izgubah ni podatkov. Proga je bila pretrgana na dolžini okoli 300 metrov, zaradi česar je bil promet prekinjen za dvajset ur.¹⁶

4. Srdit boj na črti Otave - Pikovnik

Vse pogostejše diverzantske akcije partizanov na tržaški železnici in zaradi tega zmerom daljše prekinitev prometa na njej so okupatorji tako vznemirile, da je pognal kakih 800 svojih vojakov proti Ljubljanski brigadi, ki naj bi jo razbili in vrgli daleč stran od proge, kjer mu ne bi več mogla škodovati.

Nalogo, da to opravi, sta dobila 2. domobranski udarni bataljon v Rakeku in posadkovna četa v Borovnici. Drugi domobranski bataljon je 5. septembra zjutraj zapustil Rakek in ob pol devetih v dveh kolonah odšel čez Bezuljak in Kozljek proti Stražišču, medtem ko so domobran-ci iz Borovnice šli proti Pikovniku.

Pri Kozljeku je 48. četa, ki je hodila v predhodnici bataljona, naletela na zasedo Ljubljanske brigade; ta se ji je postavila tako zelo po robu, da je moral domobranski poveljnik poslati v boj še 17. četo

in mitralieškl vod. Šele s skupnimi močmi so vsi d sovražnikovi oddelki zlomili odpor zasede in se od položaja do položaja počasi prebili proti položajem 3. bataljona na črti k.947 - Stražišče (k.954). Levo od 3. bataljona je bil drugi, ki je ščitil krilo in bok brigade, na Pikovniku pa je bil prvi bataljon, ki se je skupaj z drugim vrnil iz nočne akcije rušenja proge.

Na svoji obrambni črti se je 3. bataljon, ki mu je levo krilo ščitil drugi, tako hudo postavljal po robu domobrancem, da niso mogli napreči. Vse njihove poskuse, da bi prodrli v Otave, so borci krvavo zavrnili.

Ker so partizani zavrli prodor 17. in 48. domobranske čete Je domobranski poveljnik prenesel težišče svojega udara na levo krilo. Z manevrom svole 4⁷. čete med Vinjim vrhom (k.984) in Slemenom (k.883) proti Pikovniku, je skupaj s kolono, kije prihajala iz Borovnice, nameraval zasedsti greben Pikovnik - Koščaki in brigado tesno obkoliti.

Med sovražnikovim približevanjem je zaseda 1. bataljona na položaju pred vasjo Pikovnik opazila dve koloni, ki sta se bližali vasi. Vendar so kmalu ugotovili, daje bil ena od teh kolon vod Ljubljanske brigade, ki se Je vračal iz omenjene nočne akcije na progi. Niso pa opazili sovražnikove kolone, ki je prihajala iz Borovnice in Je vodu sledila. Tako Je bil poveljnik bataljona prepričan, da ni nobene neposredne nevarnosti, pa je vrnil nazaj v vas pratež, ki ga je že umaknil. Za pratež Je bilo to usodno. Nekaj minut zatem je sovražnik napadel, z jurišem pregnal 1. četo 1. bataljona iz Pikovnika ter vas zaseael, pri čemer je zaplenil pratež bataljona, v katerem Je bilo 5 mul in voz. Borcem prateža Je komaj uspelo, da so rešili vsaj kotle in nekaj druge opreme.

Po umiku iz Pikovnika je 1. bataljon zasedel položaje na Zadeli (k. 962), in od tam tudi on uspešno zavračal divje juriše napadalcev, ki so bili pijani, in so šli nekajkrat celo v spopadf na nož, prsi ob prsi.

Podatek, da so bili domobranci pijani in zato v boju divji in srditejši. Je zapisan v vseh poročilih in tudi v ustnih izročilih in spominih preživelih udeležencev tega boja.

Naskoke domobrancev so podpirali težki minometi In top kal 75. mm, ki sojih postavili takoj za strelsko vrsto, medtem ko so partizani svojo minometno baterijo porazdelili po bataljonih, tako daje imel vsak bataljon po en minomet, ki so ga med bojem spretno premeščali s položaja na položaj.

Vsi poskusi domobrancev, da bi se prek višin prebili na obvladujoči greben Pikovnik - Koščaki in brigado tesno obkolili, so spričo vztrajnega in nepopustljivega odpora borcev ostali brezuspešni.

Boji so se vlekli do noči, ko so se sovražniki začeli umikati. Na desnem krilu brigade seje v prvih večernih urah umaknila borovniška skupina; 2. domobranski bataljon Je vztrajal na položajih pozno v noč, potem se Je tudi vrnil v Rakek.

Brigada Je ostala na svojih položajih in izbojevala zmago, vendar jo je plačala s hudimi izgubami. Po brigadnem poročilu Je v boju padlo 13 borcev, petje bilo ranjenih, 32 pa sojih pogrešali. V divizijskem

poročilu so podatki drugačni. Padlo naj bi 14 borcev, 2 naj bi bila ranjena in 11 pogrešanih.

Sovražnikove izgube naj bi bile mnogo večje. Padlo naj bi 40 domobrancev. 50 pa naj bi bilo ranjenih. Čeprav podatki o teh izgubah niso potrjeni, saj so domobranci mrtve in ranjene odpeljali s seboj, ko so se umaknili, so verjetni, saj so pijani domobranci brezglavo jurili.

5. Ameriški časnikar

Po sovražnikovi vrnitvi v postojanke, se je brigada razvrstila na grebenu Zadela - Koščaki - Sv. Jurij. Štab brigade Je z minometno baterijo odšel v Koščake, prvi bataljon je ostal na Zadelu, drugi Je zasedel Sv. Jurij (k. 712), da Je lanko nadzoroval dolino in cesto Begunje pri Cerknici - Topol (zdaj Topol pri Begunjah) - Sv. Vid (danes Žilce), medtem ko je tretji zasedel dominantno k. 860 nad vasjo Korošče.

Vzhodno, na območju Kureščka, Je bila Levstikova brigada, med Borovnico in Postojno se je v vaseh Sv. Vid (danes Žilce), G. Sleme (danes Sleme) in Studenec (danes Studenec na Blokah) razvrstil Notranjski partizanski odred z nalogo, da ruši železniško progo. Štab divizije Je bil v vasi Mramorovo pri Lužarjih.

Dva dni po okupatorjevem ofenzivnem sunku proti O tavam Je brigada vrnila udarec. V noči med 7. in 8. septembrom Je ponovno temeljito razrušila progo med železniško postajo Preserje in vasjo Goričica. Akcijo so skrbno pripravili v štabu 18. divizije. Na progo so poslali 5 minerskih skupin, ko so jih zavarovali 2. in 3. bataljon Ljubljanske brigade in divizijski specialni ali jurišni bataljon.

Vse enote, določene za akcijo, so se 7. septembra ob treh popoldne razvrstile v pohodno kolono in odšle proti progi. V predhodnici Je bil 2. bataljon, medtem ko so 3. bataljon, divizijski Jurišni bataljon, operativni del štaba brigade in vseh 5 minerskih skupin oblikovali glavnino kolone.

Drugi bataljon je na Rakitni pregledal območje ter ugotovil, da ni nikjer sovražnikovih zased; potem je postavil svoje zasede na dominantnih točkah, eno na Krimščku (k. 933), drugo na Šopu (k. 999) in tretjo ob cesti, ki iz Rakitne pelje med Krimčkom in Smrekovcem proti vasi Pako ob železniški progi.

Ko so se zasede 2. bataljona razvrstile, so vsi drugi udeleženci akcije nadaljevali pohod po robu gozda nad borovniško kotlino in potem med Krimčkom, Smrekovcem in južno od Srebotnika (k. 780) po gozdni poti proti Goričici. Vodnike jim je preskrbel štab divizije in so kolono vodili v naj večji tajnosti proč od naseljenih mest.

Pri Kamniku pod Krimom se je divizijski jurišni bataljon ločil, se spustil proti Goričici ter tam ob 23. uri porušil progo, da z borovniške strani ne bi mogel posredovati oklepni vlak.

Po odhodu jurišnega bataljona so se minerske skupine začele počasi in zelo previdno plaziti proti progi, medtem ko sta bili dve četi 3. bataljona na primernih položajih pripravljeni, da jih zaščitita. Ko so

minerji prišli do proge. Jih Je sovražnik verjetno opazil in iz bunkerjev odpril navzkrižni ogenj. Takoj so z ognjeni odgovorili tudi borci 3. bataljona, razvnelo se Je silovito medsebojno obstreljevanje. Tretja četa 3. bataljona, kije bila v rezervi. Je s ročnim metalcem piat napadla najnevarnejši bunker.

Sredi tako izredno nevarnega, obojestranskega ognja, ki pa v temi ni bil točen, so se izkušeni in na moč pogumni, požrtvovalni in hladnokrvni minerji, priplazili do proge in položili 30 min s kemično vžiga Ino napravo imenovano svinčnik*¹⁸. Delo so opravili hitro, In se naglo umaiali v kritje. Potem je začelo grmeti.

Ob silnih detonacijah Je sovražnik od presenečenja nehal streljati; med borci Je zavladalo burno veselje in navdušenje. Njihovo razpoloženje je še povzdignila navzočnost ameriškega dopisnika revije Ufe, Johna Phüllpsa. Ta reporter se Je 20. septembra udeležil bojev 15. divizije za litijski železniški most in Je svoji reviji poslal v objavo vrsto fotoreportaž.

O tem časnikarju je poveljnik 18. divizije Stanko Semič - Daki, ki se je akcije osebno udeležil, v svojem poročilu štabu 7. korpusa med drugim povedal, da je novinar sprva nameraval minersko akcijo foto* granrati, toda brž je spredidel, da bi moral v temi uporabiti bliskavico, s tem pa bi izdal sovražniku svoje mesto in izdal minerje ob progi. Pogosto pa je borce fotografiral med pohodom ter dan po akciji v taborišču in na položajih.

Med pohodom Je bil hudo utrujen in je venomer ponavljal: To so pravi Titovi marši! Med rušenjem proge se je do potankosti zanimal za železniški promet, kako daleč je do Ljubljane in kako pogosto sovražnikove patrulje nadzorujejo progo. Seznanil se je tudi z vsebino sovražnikovega letaka, ki so ga našli v gozdu blizu Preserja. Ko so mu prevedli, da letak govori o razorožitvi francoskih in italijanskih partizanov ter da Je Tito zaprt v Italiji, se Je na vse te debele izmišljotine sovražnikove propagande samo ironično nasmehnil.

Hotel je tudi vedeti, kako to. da imajo partizani uniforme sešite iz nemškega in italijanskjega blaga in kakšne so bile izgube v bojih ob progi. Med pohodom skozi vasi ali mimo njih pa ga je zanimala poliUčna opredelitev vaščanov.

Po vrnitvi so ugotovili, da je en borec padel, dva minerja iz minerskih skupin pa so pogrešali. O sovražnikovih izgubah ni bilo podatkov, tudi pozneje ne. pač pa so mine uničile 30 tračnic.³⁰

6. Boj na območju Kureščka

Naslednjo noč, po akciji na železniško progo, se je brigada premaknila proti Ljubljani. Šla je po najkrajši poti skozi Sv. Vid (članes Žlice) in Krvavo Peč ter se 9. septembra zjutraj zbrala na območju Kureščka. Drugi bataljon ie zasedel položaje okrog Kureščka (k. 8331, medtem ko so štab brigade z minometno baterijo ter 1. in 3. bataljon zasedli položaje okrog vasi Gorenje in Dolenje Golo.

Južno ob vznožju Mačkovca, v vaseh Selo pri Robu, Dednik, Naredi in Boštetje, je bila razporejena Levstikova brigada. Na prostoru Sv.

Vid, Sleme in Studeno (danes Studeno pri Blokah) se Je premikal Notranjski partizanski odred in njegova bataljona sta skoraj vsako noč odhajala na progo in jo rušila.

Nemški operativni štab za protipartizansko bojevanje (Fuhrungsstab für Oandenbekämpfung - za uničevanje tolpa) je na predlog komandanta 2. domobranskega udarnega bataljona pripravil ofenzivo v Loško dolino, da bi uničil letališče pri Nadlesku; začela se Je 8. septembra in Je trajala štiri dni.

Izvajale so Jo tri bojne skupine. Imenovane Schmitz, Schumacher in Buchberger. Skupina Schmitz Je imela 6 domobranskih čet iz kočevske, ribniške in velikolaške postojanke in nekaj Nemcev iz 3. bataljona 14. policijskega polka SS, v skupini Schumacher sta bila 1. in 4. domobranski udarni bataljon, v skupini Buchberger pa 2. domobranski udarni bataljon in še nekatere aruge enote. Ofenziva se Je končala 11. septembra, potem so se vse skupine zbrale v Rakeku in se vrnile v svoja Izhodišča.

Ljubljanska brigada ni prišla v stik s sovražnikovimi silami, ki so sodelovale v ofenzivi. Na območju, kamor je prišla, je moštvo počivalo in prehranjevalne ekipe so odhajale na Bajje in v Veliko Lj pij ene ter tam zbirale hrano. “

Počitek brigade pa je trajal samo do 13. septembra, potem se je znova znašla pod hudimi sovražnikovimi napadi. Napadla jo je bojna skupina Schmitz, ki se je po končani ofenzivi v Loški dolini vrnila v Velike Lašče; z njo so sodelovali tudi domobranci iz 23. domobranske posadkovne čete iz Pijave Gorice in 24. posadkovne čete z Iga.

Kakih 800 domobrancev in Nemcev iz bojne skupine Schmitz je zapustilo Velike Lašče dne 13. septembra zgodaj zjutraj ter se v treh kolonah odpravilo proti območju, ki ga je nadzorovala Ljubljanska brigada. Iz Pijave Goriceje prihajala 23. domobranska posadkovna četa kot četrta, z Iga pa 24. domobranska posadkovna četa kat peta napadna kolona.

Glavne sovražnikove sile so bile v prvi in drugi koloni bojne skupine Schmitz; prva je prodirala od Turjaka skozi Zapotok in Visoko in druga od Roba skozi Osredek. Frontalno sta napadli drugi bataljon, okrepljen s četo prvega, ki je držal položaje na Kureščku. Tja je usmerila konico napada tudi 23. domobranska posadkovna četa iz Pijave Gorice. Tretja kolona bojne skupine Schmitz je skozi Purkače in Sekirišče izvajala obkoljevalni manever. Po skritih gozdnih poteh vzhodnega pobočja Mokreča je poskušala priti do Golega, da bi skupaj z domobranci z Iga obkolila brigado in ji udarila v hrbet.

Prvi dve koloni, ki sta imeli težiščno nalogo, sta ob osmih zjutraj zadeli na hud odpor drugega bataljona. Vse do poldneva Je ta kljub silovitemu ognju strojnic in minometov ter podpori topništva od Turjaka in iz Velikih Lašč uspešno zavračal sovražnikove naskoke. Šele opoldne, ko se je znašel v neposredni nevarnosti, da mu kolona, iz Pijave Gorice, udari v hrbet, je Kurešček zapustil in se umaknil na položaje pri žagi Mokreč. Tja so se premaknili tudi vsi drugi deli brigade, brž ko se je spopad začel.

Med bojem na Kureščku so dobili v Štabu brigade sporočilo, da se tretja kolona bojne skupine Schmitz pomika po pobočju Mokreča in da seje njena predhodnica pri Sekirišču spopadla s 1. bataljonom Levstikove brigade. Takoj so poslali proti njej 1. bataljon brez ene čete, da bi jo napadel in zadržal ali pa ji udaril v nrbet in jo razbil.

Vendar se bataljon s to kolono ni srečal. Verjetno se je sovražnik spopadu izogibal. PO gozdnih brezpotjih je hotel priti v stik s peto kolono, ki je z Iga prodirala proti položajem Ljubljanske brigade, ter skupaj z njo skleniti okrog brigade obroč. Ko sta se koloni združili in šli v vas Golo, toda partizanov tam ni bilo, sta se obrnili in odšli na Ig.

Boj je trajal do petih popoldne, ko so se tudi sovražnikove kolone, ki so zavzele Kurešček in potem naskakovale brigado na njenih položajih na pobočju Mokreča, umaknile in odšle v Pijavo Gorico. Med njihovim premikom proti Pijavi Gorici so jih borci s položaja pri žagi Mokreč obstreljevali s svojimi strojnimi in minometi.

Po sicer nepotrjenih presojah bataljonskih štabov je na sovražnikovi strani padlo 23 vojakov in 30 je bilo ranjenih. V brigadi so izgubili 11 borcev, od tega sta 2 padla, 6 je bilo ranjenih, 3 pa so pogrešali.

Operacija dne 13. septembra proti Ljubljanski brigadi je bila sestavni del sovražnikovega načrta čiščenja območja ob progi med Borovnico in Ljubljano, ki naj bi trajala štiri dni in naj bi se je udeležil tudi 2. domobranski udarni bataljon z Rakeka.

Toda neposredno pred začetkom operacije je zaradi izredno razgibanosti bojev na operativnem območju 9. korpusa okupator tja preusmeril del sil, ki so sicer operirale na operativnem območju 7. korpusa. Po uničenju domobranske posadke v Črnem Vrhu dne 1. septembra in uspešnih bojih 30. divizije z Nemci in kvslingl na Krasu, je 31. divizija začela v Polhograjske dolomite pošiljati svoje udarne skupine, ki so sicer neuspešno napadle domobrnce v Suhem Dolu in Horjulu ter četnike v Zibršah.

Da bi okrepili zaradi hudega poraza domobrncev v Črnem Vrhu prizadeto domobransko moralo, so 2. domobranski udarni bataljon dne 14. septembra premaknili v Idrijo in četrtega iz St. Vida (danes Sentvid pri Stični) postavili na zaporno črto med Veharšami in Lučinami, da bi potem skupaj z Nemci iz Poljanske doline obkolili in uničili Prešernovo in 16. brigado ter Dolomitski odred na prostoru Ledine - Vrsnik - Žirovski Vrh.

Zaradi odhoda teh enot v Polhograjske Dolomite so morali predvideno operacijo čiščenja ustaviti in sovražnikove kolone, ki so že imele delne uspehe v napadu na Ljubljansko brigado, so se začele bojem izogibati, hitele so proti Igu in Pijavi Gorici nazaj v svoja izhodišča. Bojna skupina Schmitz seje zbrala v Škofljici in se z vlakom odpeljala v Logatec. Upravičena je domneva, da je okupator nameraval tudi to enoto poslati v Polhograjske Dolomite.

Po odhodu bojne skupine Schmitz proti Logatcu je 3. bataljon dne 15. septembra izvedel demonstrativni napad na postojanki Ig in Pijavo Gorico, ponoči med 17. in 18. septembrom pa je 1. bataljon, okrepljen z 20 prostovoljci iz 2. bataljona, napadel Crno vas. Postojanka je bila eno od oporišč na zunanjem robu obrambnega sistema Ljubljane in

se je v njej branilo 32 domobrancev iz 112. domobranske posadkovne čete. Drugi deli te čete so bili razporejeni na Lavrici in pri Sv. Urhu.

Napad 1. bataljona sta ščitila 3. bataljon in jurišni bataljon divizije, Borci tretjega so porušili tri mostove na cesti Črna vas - Ljubljana, medtem ko je divizijski jurišni bataljon pri Črni vasi držal zasedo.

Tako! po prvih strelah Je iz Ljubljane odpeljalo na pomoč napadenim nekaj oklepnih vozil, vendar zaradi porušenih mostov niso mogla učinkovito posredovati. Četudi pomoč iz Ljubljane ni mogla priti do Črne vasi, pa napad ni uspel, ker ni bilo doseženo presenečenje. Posadka je bila na napad pripravljena, saj Jo je dan prej napadla ena od patrulj jurišnega bataljona.

Ljubljanska brigada je imela v tem boju dva mrtva in pet ranjenih, pet borcev pa so pogrešali. O izgubah v sovražnikovi posadki v postojanki ni podatkov. Na voljo Je samo ta, da je Jurišni bataljon divizije ubil 8 zasede 8 sovražnikov. Jih pet ranil, enega pa ujel.⁴⁴

Ponoči med 15. in 16. septembrom bi Ljubljanska brigada in divizijski specialni bataljon morala porušiti predor pri Šmarju. Povelje za to akcijo Je štab 7. korpusa poslal divizijam dne 11. septembra, štab 18. divizije pa brigadam 13. septembra. Toda do rušenja predora ni prišlo. Verjetno Je Glavni štab takrat že načrtoval rušenje Stampetovega mostu.⁸⁸

7. Boji na črti Lužarji • Dednik

Ko le 8. septembra okupator začel izvajati novi ofenzivni sunek v Loško dolino, da bi prodrli do letališča in ga uničil, je Glavni štab NOV in POS letališče pri Nadlesku ukinil in ga premaknil v Belo krajino. Nalogo za zavarovanje letališča je ponovno dobila 18. divizija, njen štab pa jo je zaupal Levstikovi brigadi in jo 18. septembra poslal v Belo krajino.

Ker so po odhodu Levstikove brigade na Notranjskem ostali samo dve brigadi. Deveta in Ljubljanska, ter Notranjski partizanski odred, Je štab divizije spremenil njihovo razvrstitev. Deveto brigado Je premaknil na območje Radlek - Sv. Vid (danes Žilce) - Koščaki, ter en bataljon Notranjskega partizanskega odreda premaknil v Loško dolino.

Ljubljanska brigada je dobila nalogo, da zasede položaje, ki jih je zapustila LevsUkova. Divizijsko povelje za premik na nove položaje Je opredelilo tudi bataljonske naloge. Bataljon na sektorju Selo pri Robu naj bi večkrat dnevno pošiljal zasede na območje Turjak - Ločnik - Sv. Ahac in napadal sovražnikove patrulje in preskrbovalne kolone; bataljon na Vrhju mora imeti stalno zasedo pri cerkvi na Lužarjih in s patruljami nadzorovati smer proti Velikim Laščam; bataljon na sektorju Kotel pa mora postavljati premične zasede pri Zamostecu in na Gori ter pravočasno odkrivati sovražnikove izpade iz Ribnice in Velikih Lašč. V primeru sovražnikovega prodora iz Ribnice in Velikih Lašč proti Velikim Blokam ga mora vsa brigada takoj napasti v bok ter razbiti njegove kolone.

Brigada je dobila tudi nalogo, da na železniško progo med Ribnico in Velikimi Lattami, ki to sovražnik popravlja, vsako noč pošilja skupine, da progo spet rušijo.

Območju žage Mokreč Je Ljubljanska brigada zapustila dne 19. septembra zvečer. Skozi Osredok in Rob je sla proti Veliki in Mali Slevici. Koje 20. septembra zjutraj prišla do Male Slevice, je iz Ribnice prihajala proti Velikim Laščam sovražnikova preskrbovalna kolona. Brž ko sojo opazili, je štab brigade poslal 1. in 2. bataljon na položaj pri gradu Ortnek, da bi kolono napadla od tam. Toda na Ortneku sta naletela na sovražnikovo pobočnico, kakih 300 mož, ki je prišla iz Ribnice, da bi zavarovala cesto in kolono na njej.

Takoj ko so na Ortneku zaregljale strojnice, je **sovražnik poslal iz Ribnice okrepitve, ki so po obhodni poti prišle do Sv. Gregorja in ga zasedle, da bi od tam udarile brigadi v hrbet. V štabu brigade so sovražnikov manever pravočasno opazili in vrgli v bojo še 3. bataljon, ki je sovražnika z Jurišem pregnal iz vasi.**

Bo), **ki se je začel ob osmih zjutraj, se je končal ob enih opoldne** potem le brigada nadaljevala pot na položaje, **ki ji jih Je določilo** divizijsko povelje.

V boju na Ortneku in pri Sv. Gregorju sta dva borca padla, trije pa so bili ranjeni, od teh eden huje. Sovražnik pa bi po divizijskem poročilu imel 16 mrtvih in prav toliko ranjenih.

Po prihodu na novo območje dne 21. septembra zjutraj **se je štab** brigade z minometno baterijo in tretjim bataljonom nastanil **v vasi** Bostetj, drugi **bataljon** v vasi Vrh in prvi v vasi Kotel, južno od **ceste** Podstrmec - Velike Bloke.

Ko so se enote razvrstile, so začele uresničevati naloge iz divizijskega povelja. Drugi bataljon le poslal zasedo v rajon Turjak - Ločnik - Sv Ahac. ča bi tam napadala sovražnikove patrulje in preskrbovalne kolone, tretji je postavil stalno zasedo pri cerkvi na Lužarjih in s patruljami nadzoroval smer proti Velikim Laščam, prvi pa Je postavil premično zasedo pri Zamostecu in na Gori z nalogo, da pravočasno odkrijeta vsak sovražnikov poskus prodora iz Ribnice in Velikih Lašč proti Novi vasi.

Komaj so vse enote začele uresničevati te naloge, že se je začel nov, široko zasnovan sovražnikov ofenzivni sunek na Notranjsko. V hajko proti položajem Ljubljanske brigade so se 21. septembra zjutraj odpravile tiste tri bojne skupine, ki so 8. septembra poskušale vdreti v Loško dolino in uničiti letališče pri Nadlesku.

Z Rakeka je prodiral 2. domobranski udarni bataljon. Dva dni se je spopadal s četami Devete brigade, ko pa mu je uspelo priti v Krvavo Peč in se tam združiti z bojno skupino Schumacher, se je vrnil na Rakek.

Bojna skupina Schumacherje delovala na območju Turjak - Krvava Peč - Mokreč. Sestavljali sojo trije domobranski udarni bataljoni: prvi iz SUčne, tretji z Višnje Gore in četU iz St. Vida (danes Šentvid pri Stični). Vsak bataljon Je imel po tri čete, ker Je morala ena ostati v postojanki za zavarovanje. Za bojno skupino so hodili domobranci iz 23. in 24. posadkovne čete na Igu in Pijavi Gorici in lovili partizanom

naklonjene prebivalce. Skupina ni prišla v stik z nobeno partizansko enoto, ker se je bataJMon Notranjskega partizanskega odreda, ki Je deloval okrog Krvave Peči. spretno izmikal sovražnikovim naskokom. Tudi ta skupina se je po dveh dnevih hajke vrnila v svoja Izhodišča.

Tretja bojna skupina. Schmitz, imenovana po svojem komandantu, hkrati tudi komandirju 11. nemške čete 3. bataljona 14. policijskega polka SS v Velikih Laščah, ki je sodelovala v skupini, je poleg te čete imela še 105 domobrancev iz Kočevskih posadkovnih čet. 130 iz ribniških ter toliko tudi iz velikolaških posadkovnih čet. Vseh skupaj Je imela kakih 560 mož. H

Velike Lašče, kjer se je zbrala potem, ko se je vrnila iz Logatca, je skupina zapustila 21. septembra zjutraj in ob Četrtni čez deveto uro zadela na odpor Ljubljanske brigade.

V trenutku, ko se je začel spopad, je bil na levem brigadnem krilu 2. bataljon. Ena njegova četa je držala položaj na k. 833, druga naselje Vrh, tretja pa Je bila v brigadni rezervi na robu vasi Selo (danes Selo pri Robu), sovražnik je na ta bataljon najhuje pritisnil od Sv. Primoža, tako da se Je vod čete na levem krilu na k. 833 moral umakniti.

Hud boj Je imel tudi 3. bataljon, ki je bil na položaju na robu vasi Vrh in Boštetje. Zasipal ga je hud ogenj topov iz Velikih Lašč, ki so podpirali napad skupine Schmitz, in dven minometov. Toda kljub taki ognjeni podpori sovražniku ni uspelo, da bi z jurišem, ki je sledil, ko so topovi in minometi nehali streljati, vrgel bataljon z njegovih položajev.

Prvi bataljon je takoj, ko se je začel boj na črti Dednjk - Boštetje, poskušal priti sovražniku za hrbet in je z jurišem pregnal eno njegovih kolon, kije zavzela k. 796 (Sv. Ožbotj).

Boj je trajal do noči in položaji so večkrat menjali gospodarja. Ko se je začelo mračiti, Je bataljon na desnem krilu še nekaj časa ostal na položaju, potem pa so se vsi umaknili proti Novi vasi ter tam zasedli položaje na črti Veliki Vrh - Studenec (danes Studenec na Blokah), desno od Devete brigade, ki se je razporedila v rajonu Velike Bloke - Mramorovo pri Pajkovem- Sleme.

Bojna skupina Schmitz Je prenočila v rajonu Dednjk - Naredi - Sv. Primož. Dne 22. septembra zjutraj je nadaljevala prodor skozi Selo (danes Selo pri Robu) in mimo Mačkovca proti Krvavi Peči, ko pa Je prišla v stik z 2. domobranskim udarnim bataljonom In bojno skupino Schumacher, se Je vrnila v Velike Lašče.

Izgube ta dan so bile hude na obeh straneh. V brigadi Je 9 borcev padlo, 7 je bilo ranjenih, 42 pa so jih pogrešali. Izgubili so dva puškomitraljeza in 9 pušk. Osemindvajset pogrešanih se je drugi dan vrnilo, med njimi tudi politični komisar in namestnik komandanta 3. bataljona, ki sta s seboj pripeljala še 5 pogrešanih borcev. Štab brigade Ju je postavil pred vojaško sodišče In ju poslal v enoto kot borca.

Sovražnikove izgube pa naj bi bile mnogo večje. Po sicer nepotrjenih podatkih je padlo 30 sovražnikovih vojakov, 40 pa naj bi bilo ranjenih.²⁷

8. Štampetov mos!

Boj za komunikacije le bil tudi jeseni 1944 še vedno ena pglavit-nih nalog narodnoosvobodilnih brigad v Sloveniji. Ker napadi zavez-niškega letalstva na železniške objekte na za Hitlerjev vojaški stroj na italijanskem vojskovališču najpomembnejšo prometno žilo, železniško progo Dunaj - Maribor - Zidani Most - Ljubljana - Trst, niso dali rezultata, Je v septembru Glavni štab NOV in POS nanjo ponovno usmeril glavne sile 7. korpusa in 4. operativne cone, ki so potem z drzno in široko zasnovano akcijo rušile naj občutljivejše objekte na progi in ob njej.

V bojih od 20. do 22. septembra, so enote 15. divizije in 4. operativne cone zavzele sovražnikovi postojanki Kresnice in grad Poganeč, porušile del mostu pri gradu tri kilometre severno od Litije, potem še železniški most pri postaji Sava in na več mestih razbile železniško progo. Osemnajsta divizija pa Je 24. septembra 1944 dobila nalogo, da poruši Štampetov most.

Korpusno povelje za porušenje Štampetovega mostu z dne 24. septembra 1944 med drugim ugotavlja, da so dosedanja pogosti napadi na progo prizadejali okupatorju sicer veliko škodo in mnogo prometnih zastojev, vendar transporta po njej niso mogli za dalj časa onemogočiti, ker je okvare s svojo dobro organizacijo vedno hitro popravil.

Da bi promet prekinili za dalj časa. bo treba usmeriti akcije proti takim objektom na progi in ob njej. ki jih je težje in zamudno popravljati in usposabljeni za promet, to pa so mostovi, predori, viadukti in železniške postaje.

Med največjimi takimi objekti najprogi med Ljubljano in Rakekom je bil poleg borovniškega viadukta Štampetov most. Zgrajen je bil iz železoBetona, dolg 150 metrov in visok 25 metrov. Šest masivnih podpornikov je povezovalo sedem obokov. Za rušenje enega podporni-ka Je bilo potrebno 950 kg eksploziva plastika, so izračunali strokov-njaki, ko so pripravljali napad na ta objekt.

Most so narodnoosvobodilne brigade porušile že dvakrat*. Takoj po italijanski kapitulaciji ga je v noči med 13. in 14. oktobrom 1943 porušila Tomšičeva brigada, dne 12. junija 1944 pa Cankaijeva in Prva slovenska artilerijska brigada, pri čemer so sodelovali še Gubčeva in Petnajsta brigada ter Notranjski partizanski odred ²⁹.

Tistikrat, ko so most porušili 12. junija, ga je okupator spet usposobil za promet na tak način, da ie prek vrzeli, nastale zaradi porušenega četrtega podpornika in dveh oookov, položil med trebim in petim podpornim stebrom železno konstrukcijo, porušenega četrte-ga stebra pa ni na novo zgradil. Če bi v ponovljenem napadu uspelo napadalcem porušiti steber levo ali desno od takrat porušenega četrte-ga, bi nastala tako velika vrzel, da je z železno konstrukcijo okupator ne bi več mogel premostiti. Podpornike bi moral zgraditi na novo, to pa bi zahtevalo mnogo več časa kakor pa Junija polaganje železne konstrukcije.

Mnogo manj ugodna je bila || napadalce naloga I taktičnega vidika, Moat le oli takorekoč v žepu, okrog tujega vrsta sovražntkotih postojank. Pod njim je tekla stara cesta, lu Je povezovala dve od njih, Logatec in Vrhniko. Most je neposredno varovalo 60 do 80 domobrancev * okrepljen vod pehote iz 5. posadkovnc čete. katere sedež Je bil na Verau. Imeli so 14 strojnic, od teh dve težki, in dva težka minometa, potem pa te dva protitankovska topa kal. 47 mm in tri hitrostrelne lopove kal. 20 mm.

Vsa proga od Rakeka do Ljub^ane je bila močno zastražena z na gosto postavljenimi bunker)!, zgrajenimi iz lesa. kamenja in zemlje, med njimi pa so bili tudi železobetonski, nekateri enonadstropni. V vsakem je bila posadka 10 do 15 mož. Na višinah nad progo so bile močne zasede. Na delu proge med Verdom in Logatcem je bilo 14 bunkejev, prav okrog mostu pa Šest.

Na Rakeku Je bila najmočnejša posadka. Tam so bili 2. domobranski udarni bataljon, kije imel štiri čete, dve domobranski posadkovni Četi in ena nemška Četa vsega skupaj torej 7 Čet. ki so imele 1000 do 1200 mož. V Logatcu sta bill 1. in 45. posadkovna četa. na Vrhniku 41. in 72. posadkovna četa. v Borovnici 3. in 4. posadkovna četa. četa Nemcev, na k. 737 in pri vasi Zavrh pa sta bili postavljeni protiletalski bateriji. Manjše posadke 15 do 50 mož so bile v **postojankah** Planina, Ivanje selo, Breg, (danes Breg pri Borovnici), Goričica (danes Goričica pod Krimom), Preserje in Notranje Gorice.

Od Vrhnike je most oddaljen samo poltretji kilometer, od Ljubljane pa 26 kilometrov. Ob napadu na most, so napadalci morali upoštevati možnost, da bi sovražnik posredoval tudi iz bolj oddaljenih postojank, Kočevja, Ribnice, Velikih Lašč in trikotnika Stična - Višnja Gora - Št. Vid (danes Šentvid pri Stični).

Teren, po katerem bi se partizanske čete lahko približale mostu, je bil nenaseljen, izrazito kraški. gosto pokrit z gozdovi in mnogimi krašklml jasami in vrtačami. Dvesto do tristo metrov širok pas gozda so posekali že Italijani in s tem odprli brisani prostor avtomatskemu orožju. Pas poseke seje spuščal kakšen poldrug kilometer od mostu ob progi. Posekane smreke so ležale vsevprek in olle dodatna ovira za dostop do mostu. Na Jugu pri vhodu v "žep" Je značilen greben Vinji vrh - Stražišče * Goli vrh. Od tega se loči drugi. Zadela - Sv. Vid (danes Žlice) - Zavrh, ki napaja z vodo Cerkniško jezero in potok Iško. Severno od tod Je masiv Krma in Mokreča, Južno pa Slivnice in Bloške planote.

Enoti, ki bi se podala v "žep" in Sla k mostu, bi položaji Vinji vrh * Kožljek * Goli vrh zagotavljan zaščito, zato so bili taktično izredno pomembni, če bi Jih zasedel sovražnik, bi bile sile pri mostu odrezane in obkoljene. To dejstvo so načrtovalci operacije morali Imeti nepreneh orna pred očmi, sovražnika presenetiti, potem pa akcijo Izpeljati čim hitreje.

Ljubljanska brigada je dobila povelje za napad na most 24. septembra zjutraj, zvečer pa je zapustila položaje v rajonu Runarsko - Veliki Vrh pri Novi vasi in šla na pot. V koloni Je bilo 586 mož, ki so poleg osebnega orožja vsakega borca Imeli še 3 težke in 3 lahke minomete, 32 strojnic, od teh 6 težkih, in 6 protitankovskih pušk. Spredej Je

hodila predhodnica e vodniki, dobrimi poznavalci terena, da ne bi v temni In deževni noči zašla.

Po večurnem In hudo utrudljivem pohodu je brigadna kolona prišla v Sv. Vid (danes Žlice). Tam so seji priključili divizijski Jurišni ali specialni bataljon, divizijska minerska četa in 2. divizion Prve solvenske artilerijske brigade s protitankovskim topom kal. 50 mm. Po krajšem počitku v Sv. Vidu Je brigada skupaj z okrepitevami nadaljevala pohod na Izhodiščne položaje. Neprehoma je deževalo, vmes snežilo, zemljo je pokrivala gosta megla. Take vremenske razmere so po eni strani pohod ovirale, po drugi pa so varovale tajnost In obetale, da bo sovražnik ob progi doživel presenečenje.

Pred njimi Je bila Deveta brigada, ki sta jo okrepili dve čeU Notrajskega partizanskega odreda in je dobila zavarovalne naloge. Razporedila se je na območju Pikovnik • Padež - Kožljek. Dne 26. septembra ob šestih popoldne, seje 1. bataljon pri Pikovniku spopadel i skupino kakih 60 sovražnikovih vojakov, ki je prilla iz Borovnice. Preden sojo borci pregnali in teren očistili, seje zamuda, kije bila že zaradi slabega vremena velika, Ae povečala.

Spričo takih okoliščin In vseh teh dogodkov Je poveljnik 7. korpusa, ki je vodil operacijo skupaj z operativnim štabom 18. divizije, sprejel sklep o spremembi; začetek napada. Id bi moral biti 26. septembra ob pol šestin zjutraj, je odložil za en dan. potem pa ta sklep spremenil še enkrat in ukazal, da naj se napad vendarle začne še isfi dan, toda ob peUh popoldne.

Ko so ta sklep posredovali brigadam, Je Deveta prenočila v rajonu Padež - Pikovnik * Zupeno, Ljubljanska z vsemi okrepitevami pa v rajonu Gorenje Otave - Žibovnik * Stražišče. Dne 26. septembra zjutraj so se premiki nadaljevali. Deveta je akcijo zavarovala na položajih gJ Kožljelku, Stražišču In Padežu. Ljubljanska pa Je po gozdu mimo Vinjega vrha (k.984) in Ravnika nadaljevala ponod na Kamni in Debeli vrh, potem pa do vojaške ceste v rajonu Tolsti vrh * Ljubljanski vrh ? Stampe lov most.

V predhodnici Je bil prvi bataljon, za njim so se zvrstili drugi bataljon, štab brigade, drugi divizion Prve slovenske artilerijske briga* de. minerska četa s celo tono rastrellva. minometna baterija, operativni del štaba 18. divizije In 7. korpusa In tretji bataljon, v zaščitnlci pa divizijski Jurišni bataljon.

Enote določene za napad na most In za zavarovanje, so Imele radijsko zvezo, med vsemi drugimi ter opazovalnimi točkami, ki so teren nadzorovale In opazovale, kaj se dogaja v postojankah Pijava Gorica, Velike Lašče in Ribnica, pa Je bila telefonska zveza prek centrov za zveze na Lepem Vrh, v Novi vasi In Starem trgu pri Ložu. Kjer so to dovoljevale razmere, so Imeli še zveze s signali.

Pratež brigade je ostal v vasi Ravne in Lešnjake, divizijsko obvezo* vališče v vasi Jersice in kirurška ekipa v Stražišču. Zaradi prevelike oddaljenosti divizijskega prcvljailšča so ustanovili še manjše izpostavljeno prevljališče pri rezervoaiju na Tolstem vrhu.

En bataljon Devete brigade je zasedel položaje na črti Kožljek * Stražišče, drugi pri Padežu, medtem ko Je tretji kot desna pobočnica

kolone, ki je 61a proti mostu, hitel proti Verdu, da bi miniral progo in onemogočil posredovanje oklepnega vlaka iz Borovnice. Dve četi No* tranjskega partizanskega odreda Je komandant Devete brigade poslal na Gradišče (k.856).

Širše zavarovanje operacije sta organizirala Notranjsko vojaško področje in Notranjski partizanski odred. Cerknico in njeno okolico so nadzorovale opazovalnice s Slivnice. Rakek z višin pri Škilju in Ivanjem selu, borovniško kotlino pri Pikovniku in na Rakitni, presersko pa pri Gornji Brezovici.

Prva je prišla v stik s sovražnikom Devete brigade. Njen 1. bataljon se je že ob desetih dopoldne pri Padežu spopadel z manjšo skupino sovražnikovih vojakov, ki so prišli iz Borovnice. Po krajšem medsebojnom obstreljevanju so se sovražniki vrnili v Borovnico. Za prvo skupino je od tam prišla večja, ki je takoj napadla bataljon. Podpirala sta jo dva minometa. Tudi to so borci pregnali. Ob enajstih pa so pregnali še tretjo. Šele ob šestih zvečer se je morala ena od čet 1. bataljona umakniti, ker je bil pritisk četrtega oddelka sovražnikovih vojakov, ki so tudi tokrat prišli iz Borovnice, prehud.

Ob 10. uri se je tudi 2. bataljon Devete brigade pri Kožljeku spopadel z enim od sovražnikovih oddelkov, ki so ga borci odločno prepodili.

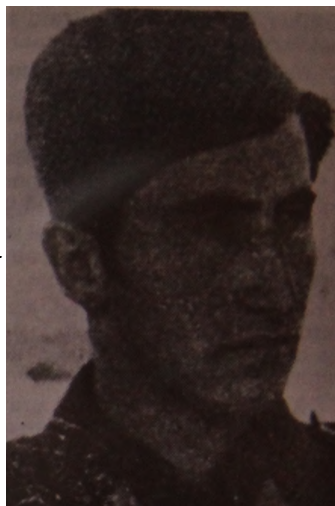
Do 16. ure so bile vse enote na svojih mestih in vneli so se srditi boji za most. Akcijo Je začel 3. bataljon Devete brigade. Ob 16⁴⁸ je prodril do železniške postaje Verd in miniral ter razdejal 72 metrov dvotirne železniške proge. Ko so mine eksplodirale, je bataljon napadel sovražnikovo posadko na železniški postaji in jo zavzel. Oklepni vlak, ki je tik zatem prisopihal iz Borovnice, so borci pričakali z ognjem protitankovskih pušk, tako da vlak ni mogel naprej proti Štampetovemu mostu.

Prvi bataljon Ljubljanske brigade, ki je bil v predhodnici glavne kolone, je na Križišču cest pri Kladuškem Griču zavil proti zahodu, se pri kraju Cestar približal progi, s Ročnim metalcem plat napadel bunker ob cesti ter s tem minerjem omogočil, da so se spustili na progo. Čeprav so Jih branilci proge začeli obstreljevati iz okoliških bunkerjev, jim Je uspelo, da so položili mine in Je odletelo v zrak 96 metrov tračnic na oben tirih. S tem tudi z logaške strani ni več mogel posredovati oklepnik iz Rakeka. Ko Je bila proga porušena, je bataljon zasedel položaje na Suhem griču, minerji pa so na stari cesti, ki pelje iz Logatca na Vrhniko, položili protitankovske mine.

Deset minut po tem, ko Je proga odletela v zrak, Je poskusil posredovati del sovražnikove posadke iz Logatca. Po cesti proti Vrhniku je prišla manjša kolona, a so jo borci 1. bataljona takoj pognali v beg. Ob šestih zvečer Je tudi iz logaške smeri prisopihal oklepni vlak. Pred porušeno progo se je moral ustaviti. Borci pa so ga napadli s protitankovskimi puškami in ročnim metalcem plat ter ga pognali nazaj proti Logatcu.

Napad na sam most se je začel točno po načrtu ob 17. uri. Naskočili so ga trije bataljoni, 2. in 3. iz Ljubljanske brigade in divizijski Jurišni bataljon. Drugi bataljon je odšel na most z vzhodne strani čez Kladuški grič, tretji od zahoda po vzhodnem pobočju Raskovca (k.655), po cesti

Aleksander Vojnović - Vojin, komandant 3. bataljona. Narodni heroj

med obema pa je prodiral divizijski jurišni bataljon. Za njim so konji vlekli top, mule pa so nosile 1000 kg plastika.

Pri bunkerju na stari cesti, kilometer od mostu. Je Jurišni bataljon zadel na zasedo kakih 30 do 40 domobrancev. Ti niso pričakovali napada partizanov, borci so jih presenetili pri kvartanju, se spominja dogodka komandant 3. bataljona Aleksander Vojnović - Vojin. Ko so jih jurišaci naskočili z gromkim "Juuuuriš. HuuuraT, so zbežali brez strela.

Na zasede v bunkerjih na Kladuškem hribu in na Raèkovcu sta zadela tudi oba bataljona Ljubljanske brigade. Čeprav jih nista presenetila in so domobranci prvi odprli ogenj, sta jih pognala v beg, borci pa so jim v strelcih z gromkimi vzklici "Huura, JuuuuriS, Tito, Tito!"

Najhitreje sta napredovala drugi in jurišni bataljon, tretjega so ovirale vse vprek podrta smrekova debla, nagrmađena tudi do 3 metre visoko. Med čedalje hujšim streljanjem in regljanjem strojnic so borci padali, vstajali in spet tekli naprej. Ker Je tretji bataljon zaostajal, nalet ni bil hkraten in sovražnika v bunkerjih ni buo več mogoče presenetiti.

Kljub zaostajanju tretjega bataljona sta drugi in jurišni s četama na levem krilu uspela za hrbtom bežečih sovražnikov prodreU do mostu in priti na nasip proge.

Jurišali so tudi topničarji, pred seboj so rinili top ter ga približno 300 metrov pred mostom postavili na položaj. Namerilec Je takoj nameril na bunker na vzhodni strani mosta in že so začele granate zadevati bunker, da ga je posadka naglo zapustila ter zbežala na okoliške vzpetine, odkoder je branila dostope k mostu. V bunkerjih na severozahodni strani Je sovražnik ostal, ker le teh zaradi mrtvega kota topničarji niso mogli obstreljevati. Ko so potem prenesli ogenj na

bunker, ki je z druge strani zapiral dostope k mostu, se je top še pokvaril in so ga morali umakniti s položaja.³³

Na položaju severno od mostu, je sovražnik uredil svoje vrste in nastalo je silovito medsebojno obstreljevanje. Strojnice so regljale na obeh straneh, svinčenke so sikale nad glavami borcev, vmes so grmele granate in mine. Nemci so na gosto streljali z baterijo hitrostrelnih topov, ki je stala na položaju Barakar 500 metrov za progo, kakor tudi s protitankovskim topom in težkima minometoma, ki so bili na položaju 800 metrov severno od mosta.

Čez nekaj časa je poskusil sovražnik s protinapadom ponovno priti na most. toda bataljoni so oba poskusa krvavo zavrnil in se trdno oprijeli položajev okrog njega.

S^položaja severno od k. 547 je posegla v boj tudi brigadna minometna baterija in odprla ogenj po položajih sovražnikovega težkega orožja. Čeprav so mine padale v njihovi neposredni bližini, ji ga ni uspelo docela nevtralizirati.

Ko Je boi besnel že pol ure so se borci trdno oprijeli položaja na zahodnem delu mosta in nasipa ob njem, vzhodni del pa Je bil de vedno v sovražnikovem brisanem dometu, so proti drugemu stebru z verdske strani odšli minerji z mulami, ki so nosile razstrelivo. Napredovali so pod točo granat in min. Ko so prišli že skoraj do mostu in začeli razstrelivo zlagati k stebru, je ena od granat sovražnikovega hitrostrelnega topa zadela mulo, ki le nosila na hrbtu 100 kg plastika. Razlegla se je silovita eksplozija. Ko se je razkadil visok oblak dima, se je pokazalo, daje vseh pet mul ubilo, toda ubitih je bilo tudi več minerjev in mulovodcev ter nekaj ranjenih. Razstrelivo, ki so ga mule nosile, Je bilo večinoma uničeno.

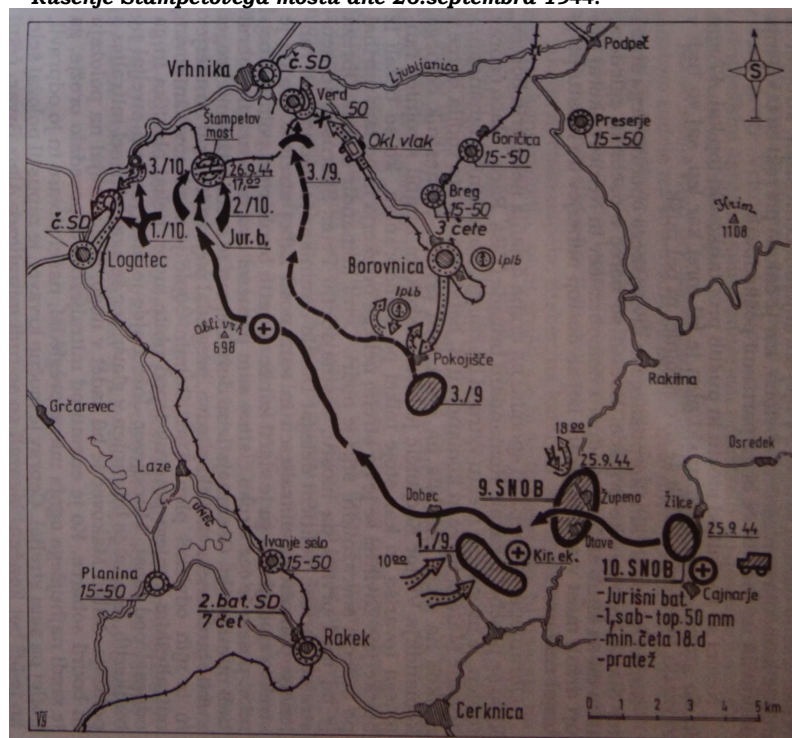
Brž so se vrnili po drugo razstrelivo v skrivališče na Tisovcu, kjer ga je junija po napadu na most pustila Cankarjeva brigada.

Ko so razstrelivo pripeljali, so ga poskušali takoj uporabiti. Toda do drugega stebra z verdske strani, ki so ga nameravali porušiti, spet niso mogli priti, ker je mednje udarila sovražnikova minometna mina. Morali so se umakniti in nato po robu gozda, ki je bil v mrtvem kotu za sovražnikove krogle, ne pa za mine iz minometna, razstrelivo prenesti k drugemu steberu mostu z logaške strani. Do 18⁴⁵ so uspešno pripravili eksplozivne naboje in 10 minut kasneje, ko so se minerji umaknili na varno in je voastvo akcije dalo znak, mine sprožili.

Silovito je zagrmelo in drugega podpornika ter dveh obokov ob njem ni bilo več. Močno razmajan ie ostal tudi tretji podpornik in na mostu Je zazijala kakih 40 metrov dolga vrzel.

Nekaj trenutkov po eksploziji je švignila v zrak raketa, dogovorjeni znak za splošen umik vseh udeležencev na zborna mesto pod Bukovim vrhom, kajti naloga je bila opravljena. Promet po tržaški progi Je bil pretrgan za celih 10 dni in to prav takrat, ko jo je okupator najbolj potreboval za prevoz svojih enot in vojaškega materijala. S prejšnjimi rušenji vred Je bil promet po tej progi onemogočen za skupaj 50 dni: prvič za 18 dni, drugič za 22 dni in tretjič za 10 dni. To pa ni malo, če upoštevamo dejstvo, da je v določenih obdobjih vozilo čez most v povprečju tudi po 50 vojaških transportov dnevno. To tudi nazorno

Rušenje Štampetovega mostu dne 26.septembra 1944.

kaže, kako veliko razbremenitev je takšno porušenje pomenilo za zavezniške armade na fronti v Italiji.

V boju za most so borci razbili 6 bunkerjev ter uničili in zažgali veliko leseno barako skupaj z v njej shranjenim cementom, strojem za mletje kamenja in mešalcem betona, kar je čakalo pri roki za takojšnja popravila na mostu» če bi ga partizani poškodovali.

Nemci so zbežali od mostu in pustili protitankovski top kal. 47 mm in 80 granat zanj. Partizanski plen je bil torej kar lep, saj so tudi v zavzetih bunkerjih dobili še dve strojnici in pet pušk.

Napad so vodili člani korpusnega in divizijskega operativnega štaba ter štaba Ljubljanske brigade. Bodrili so borce z osebnim zgledom, tako da so Kij ^{UD} srditemu odporu domobrancev in Nemcev skoraj dve uri držali most v svojih rokah, boj za dostop minerjev do mostu pa je trajal celo uro.

Ohranjena so imena in spomini na drzna dejanja nekaterih borcev, ki so se posebej izkazali. Komandant brigade Gliša Raca - Raco čeprav ranjen, je na svojem mestu vztrajal do zmage. Namestnik komandanta brigade Matevž Sivec in komandant 3. bataljona, ki sta vodila borce v naskok na most, sta bila na njem med prvimi. Namestnik četnega komandirja Viktor Kocjančič je med naskokom zgrabil strojnico ranjenega tovariša in kar stoje tolkel po domobranci, ko so bežali iz Dunkerjev. Zavihtel se je na streho nekega bunkerja in od tam udrihal po bežečih sovražnikih, štiri je podrl. Četni komandir Ludvik Obreza je bil med prvimi na mostu, šestnajstletni Peter Skomšek je neustrašno jurišal, politični delegat Danilo Jamnikarje nadomestil ranjenega pomočnika mitraljezca in sam nosil zaboje streliva. Ko pa je streliva zmanjkalo, gaje vlačil kar iz zavzetih bunkerjev, polnil nabojnike, potem je čez široko čistino sam prenesel dva ranjenca in pobral tudi njuni puški. Osemnajstletni Jože Depont je sredi žvižganja krogel z ubite muhe snel nekaj eksploziva, pregledal pa je tudi nekaj bunkerjev in iz njih odvlekel plen. Tudi Goimir Čopić je med sovražnikovim mitralješkim ognjem potegnil izpod ubite muhe nekaj plastika in ga odnesel pod most. Mitraljezec Jože Bajde je med jurišem streljal po bunkerjih, čeprav je bil ranjen v glavo, ter še sam odnesel mitraljez s položaja. Milan Makovec je bil zadet v nogo, a je vztrajal na položaju in bocihl soborce. Ko je enemu od mitraljezcev odpovedalo orožje, ga je sredi najhujšega ognja mimo pregledal, našel olcvaro in jo odpravil, potlej pa sam streljal. Čeprav je močno krvavel, je zapustil položaj šele, ko je bil boj končan. Iskazali so se tudi mitraljezec Alojz Brvar, četni poutični komisar Libor Pirc, sovjetski vojak Abraham Juldrašev, ubežnik iz nemške vojske, ki le streljal s svojim "Šarcem" stoje, ne da bi se prikrl, Florjan Slapnik, ki je v kritičnem trenutku rešil mitraljez, pa desetar Dominik Amon, mitraljezec Cvetko Vozila, Jože Smodič in sovjetski vojak Sergej Ašurmjetov.

Ko so se po končanem boju zbrali na zbornem mestu, so ugotovili, da je 5 borcev izgubilo življenje, od teh samo eden iz Ljubljanske brigade, vsi drugi pa iz minerske čete, 40 pa je bilo ranjenih, od teh štirje hudo. Sovražnikove izgube so ocenili na 20 mrtvih in prav toliko ranjenih.

Kritična ocena akcije, narejena v štabu 7. korpusa, opozarja na nekatere napake, v načrtu in v izvedbi operacije.

Topniška podpora enot, ki so neposredno napadale most, je bila prešibka. Na edinem topu, ki je podpiral napad, je povrhu že takoj v začetku nastala okvara, tako da ni mogel uničiti še bunkerja na severni strani proge Vrhnika - Logatec, iz katerega je sovražnik s hudim mitralješkim ognjem zapiral minerjem z razstrelivom dostope k stebru, določenem za miniranje.

Ko so enote med približevanjem približno pol drug kilometer pred mostom zadele na sovražnikove zasede, niso dovolj pazile. Dovolile so, da so jim domobrancji pobegnili, namesto da bi jih borci naglo obkolili in uničili, kar je bilo njihova poglavitna naloga med približevanjem. Sovražnik je prvi odprl ogenj na borce 2. in 3. bataljona, daj nastala zmeda med oddelki s konji in mulami.

Akcija ni čisto uspela. Steber, na katerem je slonela improvizirana železna konstrukcija, se ni zrušil. Če bi se to posrečilo, bi nastala na mostu več kot 50 metrov dolga vrzel, ki je okupator ne bi več mogel premočiti z navadno improvizirano železno konstrukcijo, tako da bi promet zastal še za mnogo dalj časa. Na koncu ocena ugotavlja še to, da so na most poslali premalo sil, da bi del teh lahko prodrl čez prog ter pregnal sovražnika tudi s severne strani mostu, tako da bi buo most mogoče povsem porušiti.

Hud poraz v boju za Štampetov most priznava tudi domobranksko poročilo. Za to naj bi bili krivi nemški vojaki, ker niso pravočasno in polnoštevilno zasedli bunkerjev na južni strani, to pa je partizanom olajšalo dostop. Top, na logaški strani mostu sploh ni začel streljati.

Poročilo še ugotavlja, da so partizani uporabljali v boju ameriške letalske mitraljeze in več drugih težkih strojnic (mitraljezov), protitankovske topove in težke ter lahke minomete. Očitno naj bi take trditve opravile poraz. Poročilo tudi priznava, da sta v boju padla dva nemška oficirja, trije vojaki pa so bili ranjeni. Od domobrancev je eden padel, medtem ko so bili trije huje ranjeni.

Poročilo omenja tudi zavezniški bombni napad na borovniški most ob tritetr na deset zvečer, takoj po partizanskem napadu na Štampetov most. Bombe, ki so padale okrog mostu, so en steber poškodovale.^{3*}

9. V obroču

Po opravljeni nalogi pri mostu so se vsi oddelki zbrali na Tolstem vrhu. Topničarji so skrili oba topa, svojega in zaplenjenega in se četr pred polnočjo premaknili v območje Debelega vrha, kjer so prenočili.

Dne 27. septembra ob pol devetih zjutraj so se spočiti razvrstili v kolono in se odpravili proti Stražišču. Pohod je bil težak in zelo počasen, saj so imeli s seboj 40 ranjencev. Deset lažjih je hodilo, 18 jih je jahalo, 12 med temi 7 težkih, pa so borci nosili. Med potjo jih je pri vasi Dobec napadlo sovražnikovo letalo "štorklja" in jih mitraljiralo. Borci so nanj odprli ogenj vsega svojega orožja in ga pregnali.

Ob 14. uri so ranjence prepustili Deveti brigadi. Potem je kolona Ljubljanske brigade z okrepitvami nadaljevala pohod skozi Otave proti

Sv. Vidu (danes Žlice). Prvi bataljonje ostal v rajonu Koščaki in Zabela, drugi in tretji sta zasedla položaje na območju Zala - Cohovo - Sv. Vid, prvi bataljon divizije Je odhitel v vas Ravne, pol tretji kilometer jugovzhodno od Sv. vida, operativni del štaba 7, korpusa in štaba 18. divizije ter štab Ljubljanske brigade s pristabnimi enotami in okrepi* vami pa so se nastanili v Sv. Vidu.

Dne 27. septembra zgodaj s jutraj. se Je začel tudi sovražnikov obkoljevalni manever okrog partizanov, ki so pomeli Stampetov most in so se predolgo zadrževali na tem območju. Izvajale so ga tri bojne skupine, v vsaki kakih 500 do 600 mož, pomembno vlogo pa so dobile tudi vse sovražnikove posadke ob železniški progi od Preserja do Rakeka, ki so oblikovale severno za pom. črto. Operacije seje udeležilo okrog 3000 sovražnikovih vojakov. Ker Je bilo v obroču 1000 do 1200 partizanov, je bilo razmerje sil 1 : 3 v sovražnikovo korist.

Drugi domobranski udarni bataljon je odšel iz Rakeka ta dan ob štirih zjutraj in je s svojimi 17., 47., 48. in težko četo zasedel ter oblikoval južno zaporno črto Begunje pri Cerknici - Topol - Ponikve - Hribarjevo - Sv. Trojica (danes Slivčej. v Sv. Trojici seje povezal z bojno skupino Schmitz, ki Je prišla iz Velikih Lašč. Bila Je v enaki sestavi kakor 21. septembra v boju na črti Lužarji - Dednjk in je oblikovala vzhodno zaporo na črti Mramorovo pri Pakovem - Štorovo - Ravnice - Zavrh. Pri Krvavi Peči se Je povezala z bojno skupino Schumacher.

Bojna skupina Schumacher je delovala v vlogi udarne skupine. Setavljalje so jo tri domobranske čete. 71. iz prvega domobranskega bataljona iz Stične, 15. iz tretjega domobranskega bataljona iz Višnje Gore in 31. iz četrtega domobranskega bataljona iz St. Vida (danes Sentvid pri Stični)

Po prihodu na območje Sv. Vida so bataljoni Ljubljanske brigade takoj razposlali patrulje in obveščevalce na vse strani. Ko so se vrnili, so sporočili, daje pred njimi sovražnik na črti Sv. Trojica (danes Slivčej) • Zavrh ter da prihaja od Bukovice proti Osredku in Sv. Vidu dolga, kolona sovražnikovih vojakov. Toda podatki so omenjali le to. ne pa tudi deistva, daje bilo na območju Slivnice in na črti Sv. Trojica - Zavrh - Osredok že zbranih več kakor 1500 sovražnikovih vojakov, ki so zaprli obroč in bili pripravljeni za vsako ceno preprečiti prehod enot iz ogroženega območja in prenos ranjencev na Bloško planoto in v Loško dolino ter v snežniške bolnišnice.

Ob pol sedmih zvečer je bila predhodnica skupine Schumacher že pred Sv. Vidom. Tam se Je zapletla v spopad z borci Ljubljanske brigade, ki so jo odločno zavrtili.

Po tem prvem spopadu je komandant brigade **Gliša Raca - Raco**, čeprav ranjen, s člani svojega štaba, pomagali pa so mu tudi člani divizijskega in korpusnega štaba, pregledal položaje vseh enot, medtem ko je komandant korpusa ukazal, da se za umikajočim sovražnikom odpravijo obveščevalne patrulje. Ko so se okrog sedmih zvečer patrulje vrnile in sporočile, da pred brigadnimi položaji ni več sovražnika. Je ukazal, da naj v primem, če bo sovražnik miroval, postavijo samo zasede, moštvo pa naj se umakne v vas in počiva. Na temelju takega ukaza sta se potem ob 20. uri drugi in tretji bataljon resnično umaknila v Sv. Vid; na položaju sta pustila samo zasede in patrulje.

Tak ukaz v tistem trenutku le bil očitno zasnovan na domnevi, da sovražnik ponoči ne bo napadel. Zgodilo pa se Je obratno.

Ko so borci prepadli sovražnikovo predhodnico, Je poveljnik Schumacher razvil svojo skupino in ob 22⁰⁰ napadel z vso svojo močjo. V temi in megli so tri domobranske čete pričele prodirati skozi gozd po globačah iz dolin rečice Zale in Iške in v treh kolonah udarile po utrjenih borcih, ki so počivali.

Ena kolona Je v popolni tišini obšla zasedo tretjega bataljona in nenadoma Jurisala na prvo četo drugega bataljona, ki je zasedla položaje kakih sto metrov pred vasjo sv. Vid. Druga je Ala po jarku med Rudolfovim in Čohovim naravnost proti vasi Sv. Vid, tretja Je poskušala položaje obeh bataljonov pri Sv. Vidu zmanevrati. Ju skupaj s tistimi. Ki so bili v vasi. odrezali od grebena, ki se valovito dviga proti Koščakom, in jih vse skupaj obkoliti.

Bataljona sta se kake pol ure učinkovito upirala in odbijala so* vrnjenike Juriše; šele ko sta dobila ogenj v hrbet, sta popustila in sovražnik Je s slabše branjene severne strani vdrl v vas. Vnel se je srdit boj od hiše do hiše. Udeležili so se ga tudi vsi člani korpusnega. divizijskega in brigadnega štaba ter se bojevali izredno vztrajno in odločno.

Toda sovražnikov priuski je bil prehud. Imel je veliko številčno premoč, povrhu je bil v prednosti, ker Je brigado v temi in megli presenetil. Borci so počasi zapuščali vas in se umikali proti prvemu bataljonu, ki Je bil na položaju pri Koščakih.

Medtem se je proti Sv. Vidu vrnil divizijski jurišni bataljon, ki ga je štab divizije poklical nazaj iz vasi Ravne. Bataljon Je s pospešenim korakom četrčez polnoč prišel do vasi Rudolfovo in napadel sovražnika v Sv. Vidu, z druge strani pa so šli v protinapad tudi deli drugega in tretjega bataljona, ki jih je vodil poveljnik brigade Gliša Raca - Raco. Vzpostavili so stik z jurišnim bataljonom, vendar sovražnika niso več mogli pregnati iz Sv. Vida. ker je bil odpor prehud, pa tudi zaradi tega, ker je jurišnemu bataljonu zmanjkalo streliva.

Po neuspelem protinapadu na sovražnika v Sv. Vidu so polovica drugega in del tretjega bataljona pod poveljstvom komandanta brigade skupaj z divizijskim jurišnim bataljonom ostali do jutra v gozdu jugovzhodno od Sv. Vida in počivali. Dne 28. septembra okrog desetih dopoldne so odšli proti Zavrhu. Tam so zapirali obroč oddelki sovražnikovske bojne skupine Schmitz, vendar niso naleteli nanje. Po robu gozda, ki se spušča v dolino Iške, so pri Lužarjih prišli do glavne ceste, jo prečkali in ko so bili tako zunaj obroča, so odšli na Bloško planoto ter ostali v vasi Volčje.

Ko so šli čez cesto, je bilo na njej nekaj sovražnikovih tovornjakov in osebnih avtomobilov, a jih niso smeli napasti, da jih sovražnik ne bi opazil. Ko pa so prišli v vas Volčje, so poslali nazaj na cesto v zasedo del tretjega bataljona in divizijski jurišni bataljon. Brž ko so se borci razporedili v zasedo, sta po cesti pripeljala osebni avtomobil in motorno kolo. Nenadoma so odprli ogenj nanju in tri sovražnikove oficirje v osebnem avtomobilu ubili. Soferja pa niso zadeli in mu je uspelo z mrtvimi odpeljati naprej.

Po odhodu polovice brigade na Bloško planoto je druga polovica, prvi bataljon, del drugega in tretjega in vsi drugi brigadni oddelki ter okrepitve, ostala na območju Koščakov. Tam sta bila tudi operativna dela divizijskega in korpusnega štaba.

Zahodno od njih Je bila v Gornjih Otavah Deveta brigada. Ko Je 27. septembra popoldne prevzela od ljubljanske brigade vseh 40 ranjencev, jih Je nameravata skozi Cerknico in Grahovo prenesti v Loško dolino» potem pa jih spraviti v bolnišnice na Snežniku. Naprej so posla 11 bataljon, kije zasedel položaje med Cerknico in Dolenjo vasjo, ?oda ko so potem na vse strani poslane izvidniške in obveščevalne patrulje prinašale neugodne vesti o sovražnikovih premikih iz Borovnice proti Pikovniku in iz Cerknice proti Kožljeku, so prvotni načrt za prenos ranjencev spremenili in odšli na Otave. Tam so dobili ranjenci prvi obrok hrane, prišla pa je tudi kirurška ekipa, da bi težkim ranjencem, ki so bili zaradi dežja že do kože premočeni, po 28 urah nuaila najnujnejšo specialistično zdravniško pomoč.

Zaradi sovražnikovega napada na Ljubljansko brigado pri Sv. Vidu so se vrnili nazaj na Stražišče; od tam so 28. septembra ob treh zjutraj odšli proti severu v smeri Sleme (k. 883) - Krimšček (k. 933) in se s potrebnimi zavarovalnimi ukrepi utaborili v gozdu nad vasjo Zabočevo (v dokumentih Sobočevo).

Poveljstvo nad delom Ljubljanske brigade, ki Je ostal v območju Koščaki - Zabela, Je prevzel načelnik štaba 18. divizije Sava Konvalinka. Po sklepu divizijskega štaba je takoj po polnoči odšel z njim na sever, da bi se čez Zupanov vrh (k. 1000) prebil na Krvavo Peč in prišel za hrbet sovražniku, ki se je zadržal v Sv. Vidu.

Sovražnikova bojna skupina Schumacher Je 28. septembra zjutraj zapustila območje Sv. Vida in nadaljevala prodor proti Otavam. Toda ker ni več zabela na odpor partizanov, vsi so se že umaknili, Je njen poveljnik 28. septembra popoldne ocenil da Je nalogo opravil, zato je odpeljal svoje enote v Logatec.

Deveta brigada Je 28. popoldne zapustila taborišče pri vasi Zabočevo in se z ranjenci ponovno odpravila proti Jugu. Zasedla Je položaje v rajonu Zabela - Koščaki ter četr pred polnočjo odšla v Sv.

Kako uro za njo Je prišla v Sv. Vid tudi kolona Ljubljanske brigade. Koje načelnik štaba 18. divizije Konvalinka dobil sporočilo, da Deveta brigada se ni mogla spraviti ranjencev na varno, ni nadaljeval načrtovanega pohoda proti Krvavi Peči, ampak se je vrnil, da bi pomagal Deveti brigadi ščititi ranjence in jih spraviti v Loško dolino.

Po odhodu skupine Schumacher sta na prizorišču boja ostali samo še 2. domobranski udarni bataljon in skupina Schmilz, ki do takrat nista bili kal prida aktivni. Drugi domobranski bataljon je svoje desno krilo premaknil na črto Topol pri Begunjah - Gošič - Gora, od Koščakov oddaljeno samo 2 kilometra. Bojna skupina Schmitz te ostala na črti Sv. Trojlica (danes Šivče) - Zavrh. Skupini sta se omejili na izvidovanje in patroljiranje, stika s partizanskimi četami pa nista imeli, za njimi sta le previdno tipali.

Po prihodu v Sv. Vid le Deveta brigada, ob pol enih ponoči, poslala enega svojih bataljonov kot predhodnico proti Cainarju in Novi vasi z nalogo, da skozi sovražnikovo zaporno črto O. sleme * Sv. TVoJlca • Zavrn odpre ranjencem pot v Novo vas. na robovih narejene vrzeli pa postavi pobočnice.

Za bataljonom v predhodnici, ki Je brez težav prišel skozi zaporno črto, ker ga sovražnik ni napadel. Je odšel drugi bataljon z ranjenci. Posebnega zavarovanja niso organizirali, ker je bataljon v predhodnici tako zlahka prišel skozi zaporo. Ko pa se Je kolona približala Sv. Trojici, Jo Je nenadoma napadla sovražnikova zaseda, tako da se le moral bataljon zaradi dolge kolone vozil z ranjenci po krajšem spopadu vrniti v Sv. vid.

Dne 29. septembra zjutraj, ko se je kolona Devete brigade vrnila v Sv. Vid, se je 2. domobranski bataljon premaknil na črto Stražišče - Gornje Otave - Koščaki.

Partizanske izvidniške in obveščevalne patrulje so sovražnikove premike opazile, toda poveljstvo Je sodilo, da gre za kolone, ki koncentrično nastopajo prou Sv. Vidu in Cajnarjem; sklenilo je, da del Ljubljanske brigade, ki se Je vrnil z Rakitne, takoj odide v odločilen naskok, prebije sovražnikov obroč ter ranjence s preostalim delom Devete brigade spravi prek Radleka in Bloške Police na varno v Loško dolino.

Sklep so takoj začeli uresničevati. Do šestih zjutraj 29. septembra so se zvrstili v pohodno kolono. Prvi bataljon Ljubljanske brigade je šel v predhodnico, vsi drugi so oblikovali pobočnice, medtem ko so bili v sredini vozovi z ranjenci in oddelki za njihovo neposredno zavarovanje. V zaščitnici Je ostal bataljon Devete brigade.

Po prihodu do Sv. Trojice je predhodnica razbila sovražnikovo zasedo, od Ulake pa Je prihajajoči koloni z ranjenci priskočila na pomoč tudi ena četa divizijskega Jurišnega bataljona.

Ves čas pohoda je bataljon Devete brigade v zaščitnici zadrževal in zavračal napade sovražnikove kolone, ki je od Cajnarjev pritiskala E»o11 G. Slemenu (danes Sleme), iz zraka so kolono mitraljirala in bombardirala sovražnikova letala. Večje škode pa letala niso povzročila, zadela in ubila so samo dve muli.

Sedaj je prenos ranjencev na varno poskušala preprečiti tudi kolona bojne skupine Schmitz, ki se še ni vrnila v svoje izhodišče in Je svojo aktivnost Izvajala na območju Velikih Blok.

Ko so ranjenci prišli do griča Lisec (k. 872), le sovražnik že držal k. 789 nad Velikimi Blokami, na kateri Je bila z velikimi Crkami iz kamna izpisana parola "Vinceremo!", ki so jo postavili še Italijani. Prvi bataljon Ljubljanske brigade Je imel na tel koti hud bol s sovražnikom; zdržal ga je ter zagotovil ranjencem prihod do Radleka ter od tam v Bloško PoUco.

Po prihodu v Bloško Polico dne 29. septembra ob 14. uri se Je trnova pot ranjencev končala. Na vozove so naložili tudi tiste, ki so doslej hodili peš ali Jahali, in jih odpeljali do bolniške Javke.

V Izredno napornem štiridnevem pohodu so bolničarji in drugo sanitetno osebje skrbeli za ranjence in jim nudili vse, kar so mogli, aa

bi jim pomagali, jim blažili bolečine ter napore. Kirurški ekipi pa razen ene same specialistične intervencije ni bilo mogoče delati.

Štab 7. korpusa Je v bojih tiste dni doletel težak udarec. Po spopadu s sovražnikom v Sv. Vidu se je 28. septembra ob pol enih zjutraj ločil od Uubljanske brigade in z zaščitnim oddelkom odšel proti Begunjam pri Cerknici, kjer Je prenočil v gozdu. Ko se je zdanilo Je odšel do Topola (danes Topol pri Begunjah), tam pa Je naletel na sovražnikovo zasedo. Poslali so dve trojki, da bi našli prehod mimo sovražnikovih zased. Prehoda pa ni bilo, ker Je sovražnik zasedel vse vrhove. Od vseh mož v patroljah se Je vrnil en sam borec.

OdSli so proti Stražišču, prenočili in se 29. septembra zjutraj vmlili v Gorenje Otave. Tja so prišli uro pred prihodom delov 2. domobranskega bataljona, ki se Je takrat premaknil na nove položaje na črti Stražišče - G. Otave - Koščaki. V Otave Je prodrla večja skupina domobrancev iz voda 47. domobranske čete pod poveljstvom podoficirja Alojza Medena. Obkolila Je poslopje, kjer Je bil štab korpusa, ga presenetila in po kratkem spopadu ubila Josipa Zomado - Frenka, ki le bil do 15. septembra 1944 politični komisar 7. korpusa in Je bil v Doju ponoči me 27. in 28. septembrom v Sv. Vidu ranjen v roko zaradi česar se ni mogel dovolj hitro umakniti. Padel Je tudi Bogomir Žnuderl, referent topništva 7. korpusa, medtem ko Je ščitil umik drugih članov štaba iz poslopja. Operativni oficir korpusa Franci Podlesnik pa Je bil ranjen.

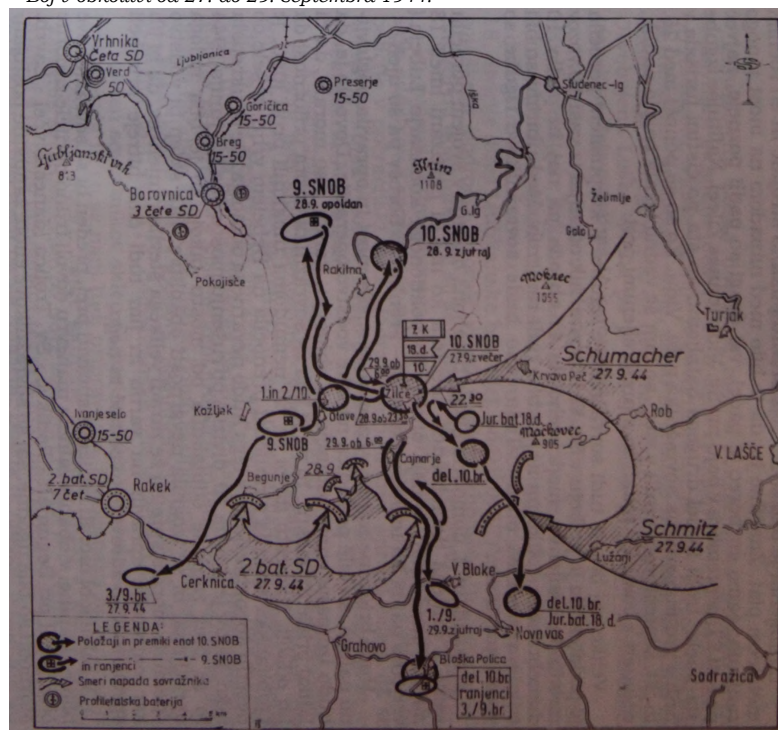
Preživeli iz te korpusne skupine so se umaknili proti Borovnici ter se od tam po gozdovih prebijali na lug in skozi vas Sv. Vid mimo Lepega Vrha v Novo vas. Verjetno da Je operativni del korpusnega štaba, ki se je udeležil napada na Štampetov most in boja v Sv. Vidu, kdo iz vasi G. Otave izdal, saj so domobranci v vasi takoj obkolili ravno hišo, v kateri so počivali člani štaba korpusa.

Toda po odhodu ranjencev na varno bojevo Ljubljanske brigade še ni bilo konec. Še ves dan 29. septembra Je skupaj z Deveto brigado in divizijskim Jurišnim bataljonom s položajem na črti Veliki Vrh - Nova vas - Glina - Lisec - Golo (k. 874, greben nad Grahovim) onemogočala sovražniku prodor na osvobojeno ozemlje. Boji so pojenjali šele zvečer, ko se bojna skupina Schmitz vrnila v svoje izhodišče, 2. domobranski udarni bataljon pa je obrnil frontno črto na sever in 30. septembra prečesal gozdne površine do črte Sop (k. 999) - Krimček (k. 933) - Pekel - Pokoj išče - Skalčna pot in se potem ob peth popoldne tudi vrnil v Rakek.³⁴

V srditih bojih za Štampetov most in še predvsem med probojem iz obroča Je imela Ljubljanska brigada hude izgube. Njeno številčno stanje se je zaradi tega zmanjšalo za 129 mož, od teh jih je 22 izgubilo življenje, 38 je bilo ranjenih, 69 pa so jih pogrešali. Nekaj pogrešanih se je pozneje vrnilo v enote, 19 borcev pa je sovražnik v Sv. Vidu ujel.

O tem kako so domobranci ravnali z ujetniki se spominja Stane Pečar. Bil je v skupini večinoma samih medicincev, ki so jih terenci prav takrat pripeljali v partizane. Na poti v Belo krajino so jih začasno priključili Ljubljanski brigadi. V Sv. Vidu so jih domobranci ponoči med 27. in 28. septembrom, ko so vdrl v vas, preseneUli in opuščeni hiši in jih ujeli. Okulista dr. Slavka Prevca so takoj ustrelili, vsem

Boj v obkolitvi od 27. do 29. septembra 1944.

drugim pa so pobrali vse, kar so imeli, ter Jih imeli nekaj časa zaprte v nekem hlevu. Zjutraj so jih zvezali s telefonsko žico in lih. večinoma bose. odpeljali v Velike Lašče. Med potjo so jih po vaseh domobrancem naklonjeni vaščani zasramovali, pljuvali vanje in jih kamenjali. Iz Velikih Lašč so jih odpeljali v ljubljanske zapore, od tam pa, po nekaj tednih zasliševanja in mučenja, v Begunje pri Cerknici. Konec oktobra so jih razdelili v skupine in jih odpeljali v nemška koncentracijska taborišča. Nekaj ujetnikov so med potjo ustrelili, da pa niso pobili vseh. gre zahvala Nemcem, ki so to preprečili, ugotavlja Pečar.³⁶

Izgubljenih je bilo tudi večje število pušk, 5 strojnic in en ročnim metalcem plat. Značilno je, da le bilo med napadom na most mnogo ranjenih; samo en borec je padel, vsi drugi so ppadli pozneje, največ ponoči 27. septembra v boju pri Sv. Vidu (danes Žlice). Najhujše izgube sta imela tretji in del drugega bataljona, ko sta po čistini J urisala v hrib v protinapadu na sovražnika v Sv. Vidu. Ko so se ponoči med 28. in 29. septembrom vrnili v vas. so tam še vedno ležala trupla padlih, nekateri z bombo v rokah in s prestreljenimi prsi.

Velike naj bi bile tudi sovražnikove izgube. V korpusnem poročilu je podatek, da je po boju v Sv. Vidu sovražnik odpeljal iz vasi 10 vozov mrtvih in ranjenih, med prebojem iz obroča pa naj bi padlo 10 domobrancev, toliko pa naj bi bilo tudi ranjenih. Med ubitimi so bili trije sovražnikovi oficirji. Toda tako hude sovražnikove izgube so gotovo pretirane.

Komandant 2. domobranskega bataljona omenja v svojem poročilu samo 2 ranjena domobranci, medtem ko naj bi partizani imeli 18 mrtvih, med njimi 4 višje oficirje in političnega komisarja Lubeja, (verjetno naj bi bil to Josip Zomada - Frenk), 15 borcev pa so ujeli.

Hude brigadne izgube v času ko je rušila most in opravila poglavitno nalogo, so bile posledica napake vodstvo operacije. Dovolilo je, da hudo izčrpane enote ostanejo na območju, kamor so morale, da bi lahko prišle do mostu, to pa je bila za sovražnika dobra priložnost da jih odkoli. Namesto da bi se vsi nemudoma umaknili proti jugu. Je ljubljanska brigada z ranjenci prenočila na Debelem vrhu in šele ob desetih dopoldne odšla s tega hudo nevarnega območja. Če bi ukrepala tako, kakor je storila 15. divizija po rušenju mostu dne 12. junija 1944 in se brez zamude odmaknila od mostu takoj, ko je bila naloga opravljena, bi se izognila nevarnosti obkolitve. Tak sklep bi vodstvo operacije moralo sprejeti že zaradi velikega števila ranjenecv, da bi jih kar najhitreje spravili na varno in jim tudi čim nitrje prisrbeli specialistično zdravniško pomoč in nego.

V zaledje bi morali ranjence spraviti prej, preden bi se sovražnikove bojne skupine, v obkoljevalnem manevru dovolj trdno oprijele zaporne črte Topol pri Begunjah - Ponikve - Sv. Trojica (danes Sivče) - Zavrh. Možnosti so bile ugoane, saj so sovražnikove enote zapustile postojanke šele 27. septembra zjutraj in položaje na zapornih črtah zasedle šele popoldne tega dne.

Daje bilo res treba pohiteti dokazuje primer napada na most 12. junija, ko je imela Cankarjeva brigada zelo majhne izgube, ranjena sta bila samo 2 borca.³⁶

Kljub tako zelo neugodnemu razpletu dogodkov pri tem tretjem rušenju Stampetovega mostu je le treba ugotoviti, da se okupatorju ni posrečilo uničiti obkoljenih enot in se polastiti ranjencev. Vsi obkoljeni partizanski oddelki so v teh štiridnevih, prek vseh meja utrudljivih Dojih in premikih, izpričali silno gibčnost in manevrsko sposobnost v najtežjih okoliščinah, poleg tega pa tudi veliko telesno vzdržljivost in borbenost, združeno s tovariškim čutom odgovornosti za usodo ranjancev, kar jih je tudi rešilo.

10, Ofenziva v Loško dolino

Osvobojena Loška dolina je bila v poletju 1944 pogosto eden poglavitnih okupatorjevih ciljev iz dveh razlogov. Prvi je bilo letališče pri Nadlesku, o katerem smo že govorili, drugega pa je opredeljeval boj za tranzitno prometno ožilje, zlasti za tržaško železnico, ki je bila za okupatorja in njegove sile na italijanski fronti življenjsko pomembna. Osvobojena Loška dolina pa je bila izhodišče in zaledje partizanske ofenzivne dejavnosti na to Komunikacijo.

Največkrat je poskušal v Loško dolino prodreti 2. domobranski udarni bataljon z Rakeka, dne 8. septembra pa je na pobudo njegovega komandanta okupator tja poslal tri bojne skupine. Ki so sicer prodne v dolino in ostale tam tri dni, potem pa so se zaradi hudega odpora 18. divizije (brez Ljubljanske brigade), oddelkov VDV in Notranjskega vojaškega področja, morale vrniti v svoja izhodišča in partizanski napadi na komunikacije so se nadaljevali z okrepljeno prizadevnostjo.

Po rušenju Stampetovega mostu in preboju obkoljenih partizanskih oddelkov z ranjenci iz nastavljenega obroča, je višji vodja SS in policije v operacijski coni "Jadransko primorje" sprejel sklep, da se ofenzivni sunek v Loško dolino ponovi z akcijo širšega obsega, ki se je potem začela 7. oktobra.

V koordinirani sovražnikovi ofenzivni akciji so Nemci in domobranci delovali pod šifro "Bergzauber Moritz". Operacijo sta izvajali dve bojni skupini. Bojno skupino Christi so sestavljali okrepljeni oddelki 138. in 139. rezervnega gorskega polka, tri baterije 112. topniškega polka in 2. četa 83. pionirskega Dataljona, vsi iz 188. rezervne gorske divizije, razporejene v Slovenskem primorju in Istri, in 2. domobranski udarni bataljon z Rakeka, drugo bojno skupino pa domobranci 61. in 62. posadkovne čete iz Kočevja, domobranci iz Ribnice, njihova moč ni znana, in 1. vod 114. domobranske čete iz Velikih Lašč.⁹⁷

Takšen sovražnikov sklep so partizanska vodstva na Notranjskem pričakovala in so se nanj tudi pripravljala. Ljubljanska brigada se je 1. oktobra po umiku bojne skupine Schmltz nazaj v Velike Lašče razvrstila severovzhodno od Nove vasi, na črti Volčje - Veliki Vrh. Štab brigade z baterijo minometov ter prvi in drugi bataljon so se razvrstili v velikem Vrh, tretji pa na Volčjem. Dobil je nalogo, da nadzoruje smeri proti Cerknici, Velikim Laščam in Ribnici, medtem ko naj moštvo izmučeno v šestodnevni hudih bojih in napornih danonočnih pohodih, pogosto brez hrane, počiva. V noči s 3. na 4. oktober so drugi bataljon poslali v Žimarice v засedo, dne 5. oktobra pa se je vrnil nazaj v Veliki Vrh.

Zahodno od Ljubljanske brigade od Velikih Blok do Grahovega sta zasedla položaje divizijski Jurišni bataljon in Deveta brigada, v vasi Viševke pri Pudobu je bil Notranjski partizanski odred. Stab 18. divizije se je najprej nastanil v vasi Glina, potem pa se le premaknil v vas Fara» medtem ko je bil sedež 7. korpusa v Starem trgu.

Dne 6. oktobra je Deveta brigada pripeljala iz skrivališča na Tolstem vrhu protitankovski top kal. 47 mm in protitankovski top kal. 50 mm ter dva težka minometa. Minometa in protitankovski top kal. 47 mm je dobila Ljubljanska brigada, drugega pa so odpeljali v Prvo slovensko artilerijsko brigado. Ljubljanska brigada je ta dan dobila nazaj tudi svoj ročni metalec piat, za katerega so mislili, da je bil v boju pri Sv. Vidi izgubljen.

Med bivanjem na Bloški planoti se je povečalo tudi brigadno številčno stanje. Iz divizije so poslali 90 novomobilizirancev, med katerimi so bili tudi trije Nemci, ki so pobegnili iz nemške vojske in številčno stanje povečali na 817 borcev, od teh pa jih je bilo na mestu samo 596.³⁸

Sovražnik je do 8. oktobra miroval. Delovale so samo večje patrulje 30 do 50 mož, ki so prihajale iz okoliških postojank. V noči na 2. oktober je prišlo v Koščake kakih 400 sovražnikovih vojakov. Dne 3. oktobra zjutraj je ena od patrulj te skupine prišla v Sleme in od tam proti Topolu. Opoldne se je skupina sovražnikov v Koščakih razdelila na dva dela: eni so odšli proti Zavrhu, Ravniku in Lužajem, drugi pa proti Krvavi Peči in Velikim Laščam. Obe skupini sta raziskovali teren.

Sovražnik je tipal po terenu vendar do bojev ni prišlo. Borci Ljubljanske brigade in tudi drugih enot so se spopadom izogibali. Počivali so in si nabirali moči za boje, ki so takorekoč že viseli v zraku.

Dejansko so se začeli 8. oktobra zjutraj, ko so se v Loško dolino s štirih strani odpravile sovražnikove kolone. Iz Postojne prek Javornika in z južne strani iz vasi Gomance so prihajali Nemci, z Rakeka 2. domobranski bataljon, iz Ribnice in Kočevja pa domobranska bojna skupina.³⁹

Drugi domobranski bataljon je zapustil Rakek dne 8. oktobra ob šestih zjutraj. Po prihodu v Cerknico se je razdelil na dva dela. Ena skupina je skozi Begunje pri Cerknici odšla proti Sv. Trojici (danes Šivče), druga je šla v Grahovo. Ta se je tam ponovno razdelila na dve koloni: ena je nadaljevala prodor proti Gorenjemu Jezeru in v Dane, druga pa prek Sv. Miklavža na greben Slivnice in od tam skozi Radlek v Velike Bloke in na k. 789 (Vinceremo).

Po prihodu na k. 789 (Vinceremo) sta Jo z manevrom prek vasi Ulaka napadla 2. in 3. bataljon Ljubljanske brigade in jo pregnala nazaj proti Radleku. V boju za k. 789 je imel sovražnik hude izgube. Odpeljal naj bi dva voza svojih mrtvih in ranjenih vojakov.

Po umiku domobrancev nazaj v Radlek pa v Velikih Blokah in na k. 789 tudi borci 2. in 3. bataljona niso mogli ostati. Ogrozila jih je kolona, ki je prihajala od Begunj pri Cerknici in se hitro bližala Sv. Trojici. Umaknila sta se nazaj na črto Volčje - Veliki Vrh nad Novo vasjo in od tam do noči odbijala napade domobrancev.

Na levem brigadnem krilu Je S položaja na k. 875 (LozaJ zadrževal sovražnika in odbijal njegove naskoke divizijski jurišni bataljon. V večernih urah. ko le zgubil stik z Deveto brigado, kije bUa na položaju na črti Studeno (danes Studeno na Blokah) - Bloška Polica, se le umaknil na Hudi Vrh.

Bol brigade pii Radleku In Novi vasi tega dne omenja tudi ohranjeno domobransko poročilo. Med drugim Je v njem zapisano, da so domo* branske čete napadle partizane pri Radleku v bok in Jih pregnale na položaje pri Novi vasi. tam pa so se lahko močneje postavili v bran, ker so imeli močno utrjene položaje. Na hribu naa vojašnico v Novi vasi naj bi Imeli več bunkerjev, narejenih po ruskem zgledu, lz katerih so Jih potem domobranci pregnali šele s topovskim in minometnim ognjem. Novo vas so morali zavzeti z Juriši od poslopja do poslopja, najdlje pa so se Jim upirali v cerkvi.⁴⁰

Na položaju Volčje - Veliki Vrh Je brigada ostala do noči, ko se Je skupaj s štabom 18. divizije in z divizijskim Jurišnim bataljonom umaknila proti Loškemu potoku. V Šegovo vas je prišla 9. olctobra okrog osmih zjutraj. Zaradi prodora domobrancev lz Drage proti Podpreski pa se tam ni zadrževala, ampak Je takoj nadaljevala pohod, ker Ji Je grozila nevarnost, da bo obkoljena. Pohod je ukazal nadaljevati poveljnik 18. dMzje. Upravičeno je domneval, da bo sovražnik, kije medtem že zasedel Loško dolino, nadaljeval obkoljevalnl manever proti Prezidu. Da bi se izognili sovražnikovim silam, ki so tudi že napredovale proti Prezidu, so se s pospešenim korakom umaknili prek gozdnatih višin in k. 846 in 845. Cesto iz Loške doline v Prezid so prečkali okrog poldneva, nekaj trenutkov prej, preden Je sovražnik Prezid zasedel. Ko so prišli čez cesto, so nadaljevali umik čez Milanov vrh In v vas TTšče Južno od Čabra na hrvaški strani, prišli do enajstih zvečer.

Med premikom čez Milanov vrh je po glavni cesti, ki kake tri kilometre zahodno iz vasi Gomance na hrvaški strani pelje mimo Belih voda v Babno polje, prodirala v nasprotno smer večja nemška kolona z nekaj motorizacije. Ko se je v Babnem polju združila s kočevsko - ribniško kolono, sfa skupaj prodirali v Loško dolino.

Loško dolino so 10. in 11. oktobra preplavile nemške in domobranske enote. Po cestah so hrumeli oklepniki In drvela druga motoma vozila. Na vseh križiščih so prežale močne zasede, po naseljih so divjale patrolje in preiskovale poslopja.

Toda enot 18. divizije in drugih operativnih enot ni bilo več tam. Pravočasno so se izmuznile iz obroča in se izognile sovražnikovim udarcem. Ljubljanska brigada je do 12. oktobra ostala v vasi Tršče. Štab divizije in njegovi prlštadni deli in enote so 11. oktobra Tršče zapustili in se premaknili v Gerovo. Tja je prišla tudi Deveta brigada In potem odšla v Osilnico.

Notranjski partizanski odred je v trenutku, ko seje začel sovražnikov prodor v Loško dolino, držal položaje pri Gorenjem Jezeru; potem seje pod sovražnikovim pritiskom umaknil skozi Podgoro v Loški potok in se zbral v dolini Čabranke. kamor so prišle tudi vse enote Notranjskega vojaškega področja.

Vsem zalednim enotam, terencem in tisUm delom, ki so se morali s pratežem umikati po cestah, pa se ni posrečilo, izogniti se srečanju

• »ovratnikom. Kaj se je • takimi takrat dogajalo v Lolki dolini, nazorno opisuje avtor knjige Dnevnik partizana. Bilje med zadnjimi, ki so se v detju In vetru ler v trdi temi umikali Iz Pod gore pri Prezldu. Po treh urah hoda so do kože premočeni prišli v Babno polje. Vas je bila prepolna umikajočih se delov korpusnega štaba in prateža. Obveščevalci so povedali, da so domobranci in Nemci že zasedli Podgoro In da prodirajo sovratnikove kolone tudi Iz Kočevja In čez Mašun.

Po viharne noči je v meglenem jutru prilla • prezidske strani v vas fmtrulta, takoj za njo pa je te ropotalo. Dan je bil preplah In kolona se n poskušala umakniU v gozd nad vasjo. Toda takrat so ie udarili kernel, mitralješki rafali so trt borce podrli In dva tetko ranili. Pri vpregah z vojaško opremo Je nastala zmešnjava; splašeni konji so prevračali In razbtjall vozove. Med treskanjem bomb In regljanjem brzostrelk se Je razbesnela še nevihta.

Skupina kakih 60 borcev, med njimi so bili tudi angleški letalci, ki Jih ie na poti v Belo krajino presenetil sovratnikov vdor, so se srečno prebili Iz obroča, čeprav so Jih Nemci zasledovali,^{4*}

Ljubljanska brigada, kije bila te drugi dan ofenzive Izven sovražni' kovega operacijskega območja, le imela kar najmanjše Izgube, samo dva ranjena borca. Izgube drugih enot pa so bile mnogo večje. Tudi sovratnikove so bile hude. Štab korpusa v svojem poročili navaja, da ie 90 sovratnikovih vojakov padlo. 10 pa Je bilo ranjenih. All so bile Izgube res tako hude se pozneje ni nikoli potrdilo.

Boji v Loški dolini so potihnili 12. oktobra. Sovratnik je začel odhajati iz doline In 14. oktobra je bilo ozračje v njej čisto.

11. Sklep o bojih na Notranjskem

Ljubljanska brigada Je med pol tretji mesec dolgim bivanjem na Notranjskem reševala dve poglavitni nalogi, ki sta Ji bili zaupani. In obe dobro opravila.

V prvem obdobju Je skupaj z Notranjskim partizanskim odredom varovala letališče v Loški dofini pri Nadlesku in zagotovila zavezniškim letalom varno odvatanje ranjencev in dovatanje orotja, streliva ter drugih potrebščin za tiviljenje in boj narodnoosvobodilnih brigad. Vse poskuse 2. domobranskega udarnega bataljona z Rakeka, aa bi se prebil do letališča In ga uničil, Je uspešno preprečevala in jih krvavo zavračala.

V drugem obdobju, ko Je neposredno zavarovanje letališča prevzela Deveta brigada, le zelo učinkovito ovirala promet po tržaški železnici In ščiUla minerske skupine, ki so rušile progo in uničevale tračnice. Vrhunec v tako zahtevni nalogi pa Je bil napad In rušenje Stampetovega mostu, zaradi česar je bil promet po progi 10 do 11 ani pretrgan. Z napadi na progo Je ogromno prispevala k skupnim prizadevanjem vseh enot 7. korpusa, aa so v septembru in oktobru 1944 na Železniškem omrežju v korpusnem operativnem območju zmanjšale promet za 20 odstotkov.

Toda uspehe, ki jih je imela v tem obdobju, so njeni borci plačali z velikimi odrekani in hudimi Žrtvami, Iz brigadnih vrst je bilo izločenih

275 borcev: 71 Jih je izgubilo življenje, 33 je bilo ranjenih, 171 pa so Jih pogrejali, Nekaj pogrešanih se Je posnele sicer vmilo v enote, o usodi drugih pa m podatkov. če temu prištejemo Se 40 borcev iz Primorske in otajersxe, ki so brigado zapustili samovoljno In odili v enote bliže r\llovih domov, seje številčno stanje brigade zmanjšalo za 310 mož ali za 24 odstotkov vseh vpisanih, zmanjšanje številčnega stanja so delno popravili z 90 novomobiliziranci. ki Jih je Itab divizije poslal v brigado dne 7. oktobra.

Tudi orožja so izgubili kar precej. V sovražnikove roke Je padlo veliko pušk, 10 mitraljezov in lahki minomet. V boju za Stampetov most so Število strojnic spet malce popravili saj so tam zaplenili dve. Ognjena moč brigade se je povečala tudi s protitankovskim topom, ki so ga borci zaplenili v boju za Stampetov most.

Sovražnikove izgube pa naj bi bile mnogo večje. Po podatkih iz divizijskih poročil Je 175 sovražnikov padlo, 191 pa je bilo ranjenih. Vir ten podatkov so subjektivne ocene norcev, kijih pa sovražnikova poročila ne potrjujejo, ali pa omenjajo mnogo nižje številke.

12. Partija in politično delo

Politično delo ter organizacija in delo komunistične partije v Ubojanski brigadi sta bila taka, kakor tudi v vseh drugih enotah NuV. Bila sta v tesni medsebojni povezanosti in odvisnosti. Vodili in usmerjali so ga Četni, bataljonski in brigadni politični komisarji in njihovi pomočniki, v vodih pa politični delegati in so zanj tudi odgovarjali.

Politični komisarji, ki so imeli enake pravice kakor komandanti, ker je bilo poveljevanje v NOV dvojno, so se predvsem usmerjali na politično delo, njihovi pomočniki oziroma namestniki pa so odgovarjali in vodili delo partije in skojevske organizacije.

O delu in stanju v brigadi je brigadni politični komisar pošiljal tedenska poročila štabu divizije in štabu korpusa, podpisoval ga je tudi brigadni poveljnik, pomočnik političnega komisarja pa je štirinajstdnevna poročila pošiljal neposredno Centralnemu komiteju Komunistične partije Slovenije (CK KPS).

Poročila so prikazovala stanje glede ključnih problemov dela in življenja brigadnih enot. Redno so vsebovala podatke o načrtnem vojaškem in političnem izpopolnjevanju moštva, rezultatih boja in izgubah, o odnosu moštva do civilnega prebivalstva, morali in disciplini ter o ukrepih za odpravljanje napak in izboljšav stanja. Redno so prikazovala tudi stanje materialne preskrbljenosti brigade, pri tem zlasti kronično pomanjkanje oblačil in obutve, potem podatke o zdravstvenem stanju, skrbi za ranjence po bolnišnicah, higieni in uspehih boja zoper ušlvost. Poročila so redno obravnavala tudi kadrovske probleme in številčno stanje, med tekmovanjem pa so prikazovala rezultate te dejavnosti.

V obravnavah kadrovske problematike vsebuje eno od poročil podatek, da se ranjeni borci, zlasti sposobni politični in vojaški kadri, po okrevanju ne vračajo več v brigado, temveč jih nekdo, ne da bi v štabu brigade vedeli za to, razporeja drugam, večkrat tudi na manj

pomembne dolžnosti in funkcije. Ker primerne zamenjave brigada ni imela, ao taki primeri negativno vplivali na rejeno bojno sposobnost. Naveden je konkreten primer nekega četnega političnega Komisarja, ki ao ga zadržali v diviziji kot administratorja, drugega pa za brivca.

Iz poročil je razvidno, da je politično delo, katerega poglavitna naloga Je bila politična vzgoja moštva, prek tega pa tudi krepitev bolne sposobnosti ln dvig morale, vedno bilo pestro ln zelo razširano. Bilo pa je tudi nujno potrebno zaradi pogostih nadčloveških naporov moštva, dan ln noč dolgih pohodov ln hudih bojov z močnejšim in mnogo bolje oboroženim sovražnikom.

Najbolj pogoste oblike politične dejavnosti poleg kulturno propagandnih akcij so bile politične ure. Vsak dan so imeli uro ali dve po vodih ln četah, občasno pa tudi po bataljonih. Kadar so bile enote na položajih, so s tako dejavnostjo nadaljevali v premorih med spopadi.

Metode dela na političnih urah so bile različne. Najpogostejše so bila to predavanja, potem razprave o postavljenem problemu, redno pa tudi informacije moštvu o aktualnim političnim dogodkih in stanju na bojiščih doma ln v svetu.

Pestro ln razgibano Je bilo tudi delo komunistične partije in skojev-ske organizacije, ki sta bili v Ljubljanski brigadi zelo močni.

V razpredelnici Je prikazano število članov komunistične partije, kandidatov za člane partije ln skojevcev.

Datum	člani	Kandidati SKOJ	Število	%
2. IV.	13850	127	360	42%
14. IV.	14543	170	358	46%
15. V.	12238	170	330	49%
21. V.	12238	170	330	49%
3. VI.	12229	160	311	39%
14. VI.	12648	188	362	49%
30. VI.	14941	213	403	51%
14. VII.	14548	203	396	52%
1. VIII.	14335	194	372	39%
18. IX.	18627	159	372	38%

Pogoste spremembe v številu organiziranih borcev so nastajale zaradi izgube v bojih, odhodov na razne tečaje, sprejemanja novih članov ln prihajanje novomobiliziranih borcev.

Izgube med Članstvom so bile velike, saj so komunisti ln skojevci vedno prevzemali najtežje bojne naloge. Sorazmerno zmanjševanje števila članstva v avgustu ln septembru. Izraženo v odstotkih, pa je tudi posledica prihoda 419 novomobiliziranih borcev, med katerimi Je bilo zelo malo članov partije ln skojevcev.

V povprečju le bilo v brigadi od moštva v seznamu 46 odstotkov članov ln kandidatov partije ln skojevcev, med dejansko navzočimi pa

pa 35 odstotkov, ker le bilo 10 odstotkov članov **skoraj vedno po** bolnicah in na tečajih.

Partija je organizirano delovala na četnih celičnih sestankih, ki so bili redni in izredni. Sklicevali so jih sekretarji celic, to pa so bili namestniki političnih komitejev čet. Redne, ki so bili enkrat organi začljski. drugič Studijski, so sklicevali najmanj dvakrat tedensko, pred večjimi akcijami **pa** ie bolj pogosto. **V** Atami brgade je bila štabna partijska celica.

Delo četnih partijskih celic so usmerjali bataljonski partijski biroji, njihovo pa brlgadnl partijski biro, ki je bil vezan **za** divizijski komite.

Sestankov so se udeleževali vsi tisti člani in kandidati, ki v trenutku, ko Je bil sestanek sklican, niso opravljali bojnih ali kakih drugih pomembnih nalog. Bataljonski namestnik političnega komisarja je občasno skliceval sestanek vseh članov in kandidatov v bataljonu.

V drugi polovici julija 1944 Je bila brigadna partijska konferenca. Udeležili so se je vsi člani partije v brigadi, članica CK KPS Pepca Kardelj ter politična komisarja divizije in korpusa. Referati in razprave so obravnavali nekatere napake, ki so se pojavljale. Govorili in kritizirali so Škodljivi pojav "vojvodstva" pii nekalerln starešinah in nepravilen odnos ao civilnega prebivalstva. Ugotovili so, da taki pojavi niso značilni za Ljubljansko brigado. Poudarjena Je bila vloga civilnega sektorja kot partizanskega zaledja in vira preskrbe partizanske vojske. V obravnavah kadrovskih problemov so ugotavljali Šibko avtoriteto nižjega starešinskega kadra, desetarjev in vodnikov in negativen vpliv tega na disciplino, moralo in bojno pripravljenost enot. v razprav! so sodelovali tudi gostje iz CK KPS ter Staba divizije in korpusa in razlagali ter pojasnjevali vojaško - politične razmere aoma in v svetu.

Partija Je vedno podpirala vsa prizadevanja štabov in poveljnikov glede varnosti in bojne usposobljenosti, na pomoč v bataljone in v brigado so pogosto prihajali tudi partijski funkcionarji iz višjih štabov.

Pod vodstvom partije Je deloval tudi SKOJ. Organiziranje bil v četah in bataljonih. Vodili so ga četni, bataljonski in brlgadnl sekretar SKOJ, usmerjali pa namestniki političnega komisarja. Sekretarji SKOJ so se udeleževali četnih celičnih sestankov in bili člani bataljonskega in brlgadnega partijskega biroja.

Najpogostejša oblika dela so bili skojevski sestanki. V ohranjenih dokumentih zasledimo podatek, da so v avgustu in septembru trinajstkrat sklicali četni in petkrat bataljonski skojevski sestanek. Delo v Skoju Je bilo pretežno usmerjeno v dviganje zavesti članov.

Posebno aktivna je bila v skojevski organizaciji brigadna sekretarka Skoja Majda Silc, ki Je v boju pred Novim mestom izgubila življenje. Njena smrt Je bila huda izguba za skojevsko oorganizacijo sploh. V Ljubljanski brigadi Je bila od njene ustanovitve, postavila Je temelje skojevske organizacije ter Jo ves čas do svoje smrti zelo uspešno vodila. Bila je delegatka na vseh skojevskih konferencah in Je sprejete sklepe po vrnitvi v brigado zavzeto prenašala med skojevce. Bila Je tudi urednica glasila Ljubljanska mladina, ki so ga konec avgusta ukinili zaradi pomanjkanja paplja. Ukinitve glasila je skojevsko organizacijo

hudo prizadela, saj so v njem mnogi skojevci objavljali Članke in druge sestavke.

VIRI in OPOMBE označene z •:

- > Zbornik VI/19. dok. ftt 16:
- * Zbornik VI/15. dok. ftt 28 in 29:
- * Zbornik VI/15. dok. It 45; Zbornik dokumentov In podatkov sanitetne službe v narodnoosvobodilni vojni na Slovenkem 1941*1945. dok. ftt 27: Franci Strle. Prvo partizan «ko letallftče v Sloveniji. Nata obramba, november 1974. ftt. 11. atr. 52:
- 4 Bratož. Dnevnik partizana. Mr.240:
- * Zbornik VI/15. dok. ftt 71, opomba pod 4 In dok. ftt 62; Operacjsko poročilo fttaba XVIII. divizije z dne 9. VIII. 1944. Glavnemu fttabu in ttabu VII. korpusa. AIZOO. f. 193/n/1:
- * Z Notranjskim partizanskim odredom so borci ljubljanske brigade 30. julija na letallftču odigrali nogometno tekmo. Zmagal! so nogometafiti Ljubljanske brigade z rezultatom 4 : 1. polčas 2 : 1. Je v »voj osebni dnevnik zapisal Marko Vrhunec, ki Je tekmo tudi sodil. Srečna mlada generacela, str. 193;
- ⁷ Dnevno poročilo Slaba X. SNOB "Ljubljanske" z dne 6. avgusta 1944. fttabu XVTL1. divizije. AIZDG. f. 193/111/2.
- Zbornik VI/15. dok. ftt. 93: Štirinajstdnevno poročilo fttaba Xvm. divizije z dne 21. VIB. 1944 Glavnemu fttabu In fttabu VII. korpusa. AIZDG. f. 16/UI/7 f; Stab X. SNOB "Ljubljanske" 1. IX. 1944. kronika za mesec avgust AIZDG. f. 197 a/II/1:
- * Zbornik VI/15 dok. ftt 93: Poročilo fttaba XVIII. divizije z dne 18. avgusta 1944. Glavnemu fttabu m fttabu VII. korpusa. AIZDG. f. 27/11/8; Stab X. SNOB "Ljubljanske" 1. september 1944. kronika za mesec avgust 1944. AIZDG. f.197 a/II/1 ;
- ¹⁰ Zbornik VI/15, dok ftt. 93 In 115: Zbornik VI/16. dok. ftL57: Petnajstdnevno operacijsko poročilo fttaba X. UB'Ljubljanske'z dne 31. Vlii. 1944, Glavnemu fttabu NOV In POS In fttabu VII. korpuaa to XVIII. divizije. AIZDG. f. 193/111/2: Brigad na kronika z dne 1. septembra za mesec avgust 1944. AIZDG. f. 197 a/II; Fetnastdnevno poročilo fttaba XVIII. divizije z dne 3. IX. 1944. Glavnemu fttabu In fttabu VII. korpuaa. AIZDG. r.27/n
- Zbornik VI/16. dok. ftt 2:
- ¹³ Zbornik VI/16. dok. ftt. 12 In 57; Dnevna poročila fttaba Xvm. divizije za obdobje od I. do 31. avgusta 1944. Glavnemu fttabu In Stabu VII. korpusa. AIZDG. f. 193; Operacijsko poročilo fttaba XV1III. divizije z dne 18. In 21. VIII. 1944 Glavnemu fttabu to fttabu VII. korpusa. AIZDG. f. 27/111; Štirinajstdnevno politično poročilo fttaba XVIII. divizije z dne 21. VIII. 1944 Glavnemu fttabu In fttabu VII. korpuaa. AIZDG. f. 16/III/7 b;
- ¹³ Dnevno vojaftko poročilo z dne 24. to 25. VII. 1944 itabu XVIII. divizije. AIZDG. f. 193/111/2; Kiauta. Na bojni črti Osemnajste, str. 496:
- ¹⁴ Čete za zavarovanje proge ao bile takole razporejene: 1.* Ožje zavarovanje: Na Rakeku Je bil 2. domobranski udarni bataljon, ki Je imel 17.. 47.. 48. to težko četo. Posadkovne čete pa so bile: na Rakeku 6. in 7.. v Logatcu 1. to 45.. na Vrhniku 41. to 42.. na Verdu 5.. v Borovnici 3. to 4.. v Preserju to Notranjih Goricah 2. 2,- Širše zavarovanje: V Polhovem Gradcu 42.. v Horjulu 43.. v Rovtah 44.. v Hotedrdtd 46.. na Igu 24.. v Cmi vasi pa vod 112. posadkovne čete. Zbornik VI/16. dok. ftt 20. opomba ftt 11;
- ¹⁵ NOV na Slovenskemn 41 - 45. str. 735; Zbornik VI/15. dok. St 134; Naredba Vrhovnega komandanta NOV to POJ za pojačano aktivnost na železničklm komunikacijama. AIZDG. f. 154/1;
- ¹⁶ Zbornik VI/16 dok. &L2. 10 to 88: Operativno poročilo fttaba XVIII. divizije z dne 6. septembra 1944 Glavnemu fttabu to fttabu VII. korpusa. AIZDG. f. 193/11/1; Petnajstdnevno operadjsko poročilo fttaba X. SNOB 'Ljubljanske'z dne 15. septembra 1944 Glavnemu fttabu. Stabu VII. korpusa to XVIII. divizije. AIZDG. f. 193/111/2;
- ¹⁷ Zbornik VI/16 dok. ftt.88: Štirinajstdnevno politično poročilo fttaba XVIII. divizije z dne 17. septembra 1944 Glavnemu fttabu NOV to POS to Stabu VII. korpusa. AIZDG. f. 16/III/7 b; Petnastdnevno operativno poročilo fttaba X. SNOB 'Ljubljanske' z dne 15. septembra 1944 Glavnemu fttabu. fttabu VII. korpusa to XVIII. divizije. AIZDG. f. 193/III/2;
- ¹⁸ Svinčnik je bil kemična naprava, naravnana tako. daje vžgala v točno določenem času:
- ¹⁰ Poročilo fttaba XVIII. divizije z dne 8. septembra 1944 fttabu VII. korpusa. AIZDG. L 193/11/1; Kiauta. Na bojni črti Osemnajste, str.528:
- ²⁰ Zbornik VI/16. dok. ftt. 20 to 26; Petnajstdnevno operativno poročilo fttaba X. SNOB "Ljubljanske" z dne 8. septembra 1944 Glavnemu fttabu fttabu VII. korpusa to XVIII. divizije. AIZDG. f.193/111/2:
- ²¹ Zbornik VI/16. dok. ftt. 88. opomba ftt 51;
- ²² Povelje fttaba XVIII. divizije z dne 8. septembra 1944 AIZDG. f. 191 /III/8:
- ²⁹ NOV na Slovenskem, str. 747; Zbornik VI/16. dok. St 88: Operativno poročilo fttaba XVIII. divizije z dne 13. septembra 1944 Glavnemu fttabu to fttabu VII. korpusa. AIZDG. f. 193/11/1 ; Petnajstdnevno poročilo fttaba X. SNOB "Ljubljanske" z dne 15. septembra 1944 Glavnemu fttabu NOV in POS, fttabu VII. korpusa In XVIII. divizije. AIZDG. f.193/1111/2;
- ²⁴ Zbornik VI/16. dok. ftt. 118; Poročilo fttaba XVIII. divizije z dne 19. septembra 1944. glavnemu fttabu NOV to POS to fttabu VII. korpusa. AIZDG f. 27/II/9:

*■ Zbornik VI/18, dok. St 32 opomba 31; Zapoveat Štaba XVW. divizije z dne 13. septembra 1944 vtem Štabom brigad bi Notranjskemu odredu. AIZDO. f. 191/10/0;

^M Odredba Štaba XVIII. divizije s dne 18. septembra 1944 vsem Štabom brigad. AIZDO. f. 191/11/8;

** Zbornik VI/81 dok. 8L 118; Operativno poročilo Štaba XVIII. divizije dne 21. septembra 1944 Glavnemu stabu NOV in POS In Stabu VII. korpusa. AIZDG. f. 27/U/ 9; Kiauta. Na bojni Črti Osemnajste. Str. 531;

S Zbornik VI/18. dok. St 81;

*• 'Dejansko je bil most poručen Štirikrat, ker so ga 10. aprila 1941 prvič porušili trije vojaki blivSe jugoslovanske vojske: Hinko Wilfan. eden od sodelujočih, članek v TV - 15 z dne 19. aprila 1968. In 19. marca 1989;

² Zbornik VI/17 dok. Sl. 7;

*¹ Relacija Štaba XVIII. divizije z dne 1. X. 1944 o rušenju Stampetovega mostu in borb. ki so se razvile na sektoru severne Notranjske ob priliki sovražne reakcije od 27. do 29. IX. 1944 poslana Glavnemu Stabu in Stabu VII. korpusa. AIZDG. f. 27/111/6; Kiauta. Na bojni črti Osemnajste, str.530:

** Boriyoj Lah - Boris. Prva slovenska artileryaka brigada, str. 234;

** Zbornik VII/18. dok. St 118; Zbornik VI/17. dok. St. 7; Kiauta. Na bojni črti Osemnajste, str. 538 - 540; Poročilo Štaba VII. korpusa z dne 30. IX.. 2JC. In 23. X Glavnemu Stabu NOV In POS o rušenju Stampetovega mostu, AIZDG, f. 21/4; Operacijsko poročilo Štab XVIII. divizije z dne 29. septembra 1944 Glavnemu Stabu NOV In POS AIZDG. f. 27/11/9; Poročilo organizacijskega Staba slovenskega domobranstva za 28. In 30. september 1944 AFK1ZDG. 281/11;

* Zbornik VI/18. dok. St. 81. 118 in 144; Zbornik VI/17. dok. St 7; Operacijsko poročilo Štaba XVIII. divizije z dne 29. septembra in 4. oktobra 1944 Glavnemu Stabu NOV In POS In štabu VII. korpusa AIZDG. f. 27/11/9; Kiauta. Na bojni črti Osemnajste, str. 542 - 848;

" Stane Pečar, Ujeli so nas beli. Članek v TV-15 z dne 13. decembra 1973 In 27. avgusta 1978;

*• Ambrožič. Cankarjeva brigada, str. 575;

³⁷ Nov na Slovenskem 41- 45, str. 775;

^M Operacijsko poročilo Štaba XVIII. divizije z dne 4. do 8. oktobra Glavnemu Stabu in Stabu VII. korpusa. AIZDG. f.27/11/10: Tedensko politično poročilo Štaba X. SNOB "ljubljske" z dne 8. oktobra 1944 Stabu XV111. divizije In Stabu VII. korpusa. AIZDG. f. 152/U/3:

³⁹ Zbornik VI/18. dok. St 115. opomba SL2; Zbornik VI/17. dok. St 13, opomba 28 In 30;

⁴⁰ Kiauta. Na bojni črti Osemnajste, str.568;

⁴¹ Bratož. Dnevnik partizana, str. 284 - 290;

⁴¹ Zbornik VI/18, dok. St 110; Zbornik VI/17. dok. St. 13; Operacijsko poročilo Štaba XVIII. divizije z dne 12. In 13. oktobra 1944 Stabu VII. korpusa NOV in POJ In Glavnemu Stabu NOV In POS. AIZDG. f. 27/0/10;

⁴³ Poročila namestnika političnega komisarja X. brigade XVIII. divizije z dne 2.in 14. aprila. 15. maja. 3- 14. In 30. Junija. 14. julija, 1. avgusta In 18. septembra 1944 CK KPS. AIZDG. f. 16/1/6f; Tedenska politična poročila Štaba X SNOB "Ljubljanske z dne 1.. 7.. in 9. februarja. 22. maja, 4.. 11.. 18. In 28. Junija. 2.. 18. In 30. Julija In 6. ter 9. avgusta 1944 Stabu VII. korpusa In XVIII. divizije. AIZDG. f. 193/1;

IX.

V SUHI KRAJINI IN NA DOLENJSKEM

1. Odločitev Glavnega štaba

V jeseni 1944 ko Je Rdeča armada dne 27. septembra prestopila Jugoslovansko mejo in so se na drugi strani prek Italije naglo Jugoslovanskemu vojskovališču bližale zavezniške armade, Je oljo tudi v Sloveniji močno čutiti približevanje obeh front. Prebivalstvo le dajalo duška svojemu navdušenju z množičnimi zborovanji na osvobojenem ozemlju in številnimi tajnimi sestanki na neosvobojenem, Nacionalnemu komiteju osvoboditve Jugoslavije (NKOJ) pa pošiljalo navdušena pisma.

Okupatorje začel pospešeno graditi in utrjevati obrambne črte, ki naj bi rabile obrambi meja nemškega rajha in bile opora skupini armad "E" pod poveljstvom nemškega generalpolkovnika Alexandra Löhra in drugim okupacijskim nemškim in kvislinškim formacijam, ki so se umikale z Balkana.

Skozi Slovenijo Je tekla glavna in nekaj pomožnih obrambnih črt. Glavna je potekala od hrvaško - slovenske meje na Sotli in Savi do Trbovelj, šla mimo Ljubljane in Vrhnike prek Hrušice ter nato po robu Trnovskega gozda do Soče in Tolmina. Okupator ji je dal ime "Süd-stwall" ali tudi "Reichsschutzstellung".

Pomožna črta z imenom "Eiche" je tekla ob reki Krki čez Novo mesto in skozi Suho krajino do Ribnice ter od tam v Loško dolino, druga in tretja pa po hrvaškem ozemlju in skozi Istro.

Vse te obrambne črte so gradili po sistemu ločenih skupin obrambnih točk in bunkerjev iz kamna, lesa in zemlje. Na Dolenjskem in na Notranjskem so dela potekala samo v bližini postojank.

V skladu s presojo o stanju in z nastalimi operativnimi okoliščinami je Glavni štab NOV in POS sprejel sklep, da narodnoosvobodilne brigade in odredi nadaljujejo boj za komunikacije in uničujejo prometne objekte, predvsem železniške, ter ovirajo premike sovražnikovih Čet na njihovi poti med vzhodnim in zahodnim vojskovališčem, hkrati pa tudi širijo osvobojeno ozemlje na Dolenjskem. Sklep naj bi začele uresničevati z uničenjem postojank v stiskem vozlišču.¹

2. Oktobrska ofenziva v Suhi krajini

Sklep Glavnega štaba za očiščevalno operacijo na Dolenjskem in razbijanje stiskega vozlišča je štab 7. korpusa poskušal takoj uresničiti. Štabu 15. in 18. divizije je ukazal, da pripeljeta svoje brigade na Dolenjsko, Glavni štab pa gaje okrepil z operativno skupino iz 4. operativne cone na Štajerskem, v kateri sta bili dve brigadi: 6. SNOUB "Slavka Šlandra" in 11. SNOB "Miloša Zidanška".

Operativna skupina je prišla v sestavo 7. korpusa dne 11. oktobra. Z drznim nenadnim napadom na nemški postojanki Sava in Mošenik vzhodno od Litije je zavzela most čez reko in prišla na Dolenjsko. Ko

je po njenem prihodu štab 7. korpusa imel za načrtovano operacijo na voljo devet brigad pehote, dva partizanska odreda in Prvo slovensko artilerijsko brigado, je 15. oktobra izdal bojno povelje za napad na prvo sovražnikovo postojanko, Višnjo Goro, ki bi se moral začeti dne 18. oktobra 1944 zjutraj.

Toda medtem si je za nadaljevanje ofenzivne dejavnosti naredil načrt tudi okupator. Njegov Ljubljanski operativni štab za protipartizansko bojevanje je sodil, daje partizanska vojska zaradi nekaj hudih udarcev, ki jim je bila izpostavljena v zadnjem obdobju, tako oslabiljena, da je nastopil primeren trenutek za odločilen udarec in pregon partizanov iz vseh krajev, predvidenih za gradnjo obrambnih črt.

Na temelju take presoje je takoj po ofenzivi v Loško dolino nadaljeval z ofenzivo v Suhi krajini in na Dolenjskem. Sovražnikova ofenziva, ki se je začela 16. oktobra, je partizansko prehitela in štab 7. korpusa je moral napad na Višnjo Goro odložiti.

Ofenzivo v Suhi krajini in na Dolenjskem so večinoma izvajali domobranci, zato so jo nekateri imenovali kar "domobrantska ofenziva". V njej so delovale štiri bojne skupine, s tremi od teh se je Ljubljanska brigada že večkrat srečala. Na Dolenjskem sta delovali dve, in to bojna skupina Schumacher in novoustanovljena novomeška bojna skupina, sestavljena iz novomeških domobrantskih po sad kovni h čet in nekaj Nemcev, v obeh je bilo kakih 1600 sovražnikov. V Suho krajino pa sta prodirala 2. domobrantski udarni bataljon in bojna skupina Schmitz. Cilj ofenzive je bil potisniti partizanske brigade v dolino Krke in jih tam uničiti.

Drugi domobrantski bataljon so z Rakeka pripeljali z vlakom v Grosuplje, od koder je nadaljeval prodor v Suho krajino peš in 17. oktobra zjutraj napadel Levstikovo brigado v vasi Korinj. Bojna skupina Schmitz pa je prišla iz Kočevja in se 16. oktobra nastanila v Mali Gori, svojem izhodišču za ofenzivo. Ta skupina je imela kakih 500 mož in dve havbici kal. 105 mm, ki so jo postavili na položaj v Polomu.

Po boju v Loški dolini je vas Tršče na Hrvaškem Ljubljanska brigada zapustila 13. in 14. oktobra. Trinajstega je odšel na pot 3. bataljoni. Napotil se je v Loški potok po protitankovski top in oba minometa, ki so jih tam skrili med umikom, medtem ko so vse druge brigadne enote odšle iz Tršča drugo jutro. Na Kozjem Vrhju so počakali na 3. bataljon, ki je top in oba minometa nemoteno dobil in jih ob 18. uri pripeljal v brigado. Dne 14. oktobra ob osmih zvečer so vsi brigadni deli nadaljevali premik v vas Draga, od tam pa v Kočevsko Reko. Po krajšem počitku so skozi kočevske gozdove nadaljevali pot v Suho krajino in se 16. oktobra zvečer zbrali v Starem Logu kjer so prenočili.

Po prihodu Ljubljanske brigade v Suho krajino se je tam zbrala vsa 18. divizija: štab divizije v Hinjah, Deveta brigada v Prevolah in Levstikova v rajonu Ambrus - Korinj.

Po nočnem počitku je brigada 17. oktobra ob šestih zjutraj, čeprav so bili mnogi hudo ožuljeni, nadaljevala pohod proti Smuki in Laščam, da bi pravočasno prišla na položaje, ki naj bi jim zasedla za načrtovani napad enot 7. korpusa na sovražnikovo postojanko Št. Vid. Odšla je v dveh kolonah. Desno po cesti je v predhodnici hodil 1. bataljon in za njim topovska baterija, minometna baterija ter pratež. Drugi deli

brigadni so bili v glavni koloni levo od ceste; na njenem čelu je bil drugi bataljon.

Ta dan zjutraj sta 2. domobranski bataljon in bedna skupina Schmiltz že začela ofenzivo v Suhi krajini. Domobranci z domobranskega bataljona so napadli Levstikovo brigado, skupina Schmiltz, ki se je v Mali Gori razdelila na dva dela, pa je z enim napadla štab 18. divizije v Hinjah in 1. bataljon Devete brigade, z drugim pa ljubljansko brigado na poti proti Smuki.

Skupina, ki je napadla štab divizije, je zavzela Hinje in se obrnila proti Smuki, kjer se je spopadla z divizionom in zaščitnim bataljonom Prve slovenske artilerijske brigade.

Ljubljanska brigada se je zapletla v boj z močnejšim delom skupina Schmiltz, v katerem je bilo 350 sovražnikovih vojakov, ki so skozi gozdove prodirali proti Smuki. Pri vasi Stari Log je 2. bataljon na čelu glavnine brigadne kolone naletel na sovražnikove zasede ob cesti in jih takoj napadel, da bi glavnini izsilil prehod. Po prvih streljih se le za boj razvil tudi 3. bataljon in z manevrom čez koto 416 poskušal udariti sovražniku v bok, štab brigade pa je takoj ukazal 1. bataljonu, ki je bil v predhodnici, da se obrne in po sovražnikih udari frontalno.

Tega boja se takratni komandant 2. bataljona Alojz Kajin takole spominja: "Ko smo zapustili vas Stari Log in ošli po poljski poti, smo 200 metrov pred nami zagledali neke ljudi. Mislili smo, da so domačini, zato jim nismo posvečali posebne pozornosti. Ker je bil še jutranji mrak, jih tudi nismo videli dovolj razločno. Na poti smo našli sovražnikove propagandne letake. Pomislili smo, da so jih raztrosile osebe, ki smo jih videli in smo stekli za njimi, da bi jih ujeli. Ponovno smo zagledali tri ljudi, ki so se hitro skrili v grmovje, ko so nas opazili. Takoj smo ocenili, da so to sovražnikovi vojaki. V hipu smo se razvrstili za boj, pred njimi odprli ogenj iz naših brzostrelk in jih pokosili. Ogenj, ki smo ga tako naglo odprli, je bil tudi znak za preplan vse kolone, ki jo je takoj po tem, toda sedaj že pripravljeno, napadla sovražnikova zaseda."

Napad treh bataljonov je bil silovit in po enournem medsebojnem obstreljevanju in naskokovanju se je sovražnikov odpor zlomil. Umakniti se je moral v smeri Volčje gorice in severno od k. 416 na Kravski vrh (k. 563).

Po sovražnikovem umiku je brigada nadaljevala po bataljonih pohod proti Laščam. Tja je najprej prišel 1. bataljon in v večernih urah še 2. bataljon s štabom brigade in prištabnimi deli. Tretji bataljon je po boju pri Novem Logu sledil sovražniku do Kravskega vrha (k. 563) in ga do noči napadal, potem pa se je skozi Smuko prebil na Toplo Reber. Od tam je poslal v Stare Žage v popravilo protitankovski top, ki se je med bojem pokvaril; nato se je tudi ta bataljon vrnil v sestavo brigade v rajonu Lašč.

V spopadu pri Novem Logu sta dva borca izgubila življenje, pet pa jih je bilo ranjenih. O sovražnikovih izgubah v spopadu z borci Ljubljanske brigade ni podatkov. Ohranjeno je le to, daje v spopadu z brigadami 18. divizije ta dan padlo vsega skupaj 45 sovražnikov in da je bilo kakih 50 ranjenih.⁴

Na položajih okrog Lašč je brigada prenočila, drugo jutro se je skozi Malo Lipje premaknila na položaje okrog vasi Vrh pri Hinjah. Pred njimi na Hribu severno od Hinj so bili na položaju štab divizije s pristablnimi enotami in divizijski jurlšni bataljon na k. 577, v Prevolah pa Deveta brigada. Vse enote so pritiskale na sovražnika v Hinjah, ki se je tam utrjeval in pripravljal za prodor proti Smuki in Laščam.

Na položaju okrog vasi Vrh pri Hinjah je brigada ostala do 16 ure in bila ves čas pod ognjem dveh sovražnikovih havbic kal. 105 mm, ki sta s položaja pri Polomu tolkli po njihovih položajih, toda zadet ni bil nihče.

Ko je ob 16. uri topovski ogenj ponehal, so se vsi vrnili v Lašče, od koder so se spustili v dolino reke Krke in prek vasi Jama (danes Jama pri Dvoru) in Dvor odkorakali v Žužemberk, kjer so prenočili.

Dne 19. oktobra ob petih zjutraj je brigada zapustila Žužemberk in nadaljevala pohod v smeri sela pri Sumberku. Pred seboj so vse različnejše slišali regljanje strojnic in grmenje bomb ter granat. Z bojno skupino Schumacher se je tolkla slandrova brigada iz operativne skupine 4. operativne cone. Da bi pomagali slandrovcem, je štab brigade takoj začel razvrščati svoje batajone za boj. Naprej je poslal 1. bataljon z nalogo da prek k. 489 udari sovražniku v hrbet, 2. bataljon z minometno baterijo pa je poslal na položaj okrog vasi Vrhovo in Križ. Ko je 1. bataljon zasedel k. 489, je na čistini pred vasjo Orlaka opazil večjo sovražnikovo kolono. Takoj je udaril po njej z vsem svojim orožjem in jo razgnal.

Popoldne, ko so boji ponehali, je brigada nadaljevala pohod proti vasi Sela pri Sumberku. V predhodnici je hodil 2. bataljon, ena njegovih čet pa je bila na k. 548 v desni pobočnici. Po prihodu na koto je tam naletela na sovražnikovo zasedo. Po prvih strelih se je razvil tudi bataljon in vnel se je boj, kije trajal do sedmih zvečer. Sovražnikov odpor se je od ure do ure krepil in ker zaradi tega brigada ni mogla nadaljevati pohoda, se je ob osmih zvečer vrnila nazaj na levi breg reke Krke, jo prebredla in na robu gozda južno od Žužemberka prenočila.

Dne 20. oktobra zgodaj zjutraj se je brigada povzpela na greben Sv. Katarina jugozahodno od Žužemberka. Prvi bataljon je zasedel položaje nad vasjo Plešivica, tretji na k. 523, medtem ko je drugi ostal v brigadni rezervi pri cerkvi Sv. Katarina.

Pred njimi okrog vasi Visejec in vzhodno okrog Lašč so regljale strojnice in ozračje je trgalo grmenje bomb, granat in min. Pri Viselcu in na k. 422 sta se z 2. domobranskim udarnim bataljonom tolkla Levstikova brigada in bataljon VDV, pri Laščah pa so prodor bojne skupine Schmitz v dolino reke Krke poskušale preprečiti Deveta brigada, deli Prve slovenske artilerijske brigade in del Slandrove brigade, ki je prišel čez reko na desni breg. Toa v izredno ostrih bojih prodora bojne skupine Schmitz do reke Krke in njene združitve z deli 4. domobranskega udarnega bataljona, kije operiral na levem bregu Krke, niso mogli preprečiti.

Ob desetih dopoldne je 1. bataljon Ljubljanske brigade odšel proti vasi Brezovi Dol, da bi udaril v bok 2. domobranskemu bataljonu pri Visejcu. Za njim so prišli tudi vsi drugi deli brigade. Po ostrem

spopadu, ki je trajal do 17. ure, se je Levstikova brigada začela umikati, za njo pa se je potem pod hudim sovražnikovim pritiskom umaknila prou Korinju tudi Ljubljanska brigada.

Po krajšem odporu v Korinju proti sovražnikovemu pritisku Je nadaljevala umik skozi vasi Tlsovec in Struge v Polom. Tam je zadela na sovražnikovo zasedo, Id jo je razbila In pregnala, nato po delih vso noč nadaljevala premik proti Kočevskemu Kogu In se 21. oktobra ponovno zbrala v vasi Pugled pri Starem Logu.

V vasi Pugled seje zadržala le kratek Čas. Ko so se do večera zbrali vsi deli brigade, ki so prihajali v Pugled ločeno, je takoj nadaljevala pohod nazaj proti Smuki in Hinjam in se 22. oktobra zgodaj zjutraj razvrstila na položajih pri vaseh Prevole, Hinje in Ratje. Na ten položajih se je ob desetih dopoldne ponovno spopadla s sovražnikovo skupino Schmitz, ki seje, kajti ofenziva je bila končana, vračala v svoja Izhodišča v Kočevju, Ribnici in Velikih Laščah.

Petdnevni boji v Suhi krajini so Ljubljansko brigado hudo Izčrpali In zmanjšali njeno bojno sposobnost. Na 120 kilometrov dolgi, vijugavi obhodni poti, je brigada izgubila 132 borcev, od teh so jin 106 pogrešali, 16 Je bilo ranjenin, dva pa sta izgubila življenje. Od pogrešanih jih Je 6 dezertiralo, vsi drugi pa zaradi žuljev niso mogli slediti nlttrim pohodom brigade. Nekaj se jih Je, ko so jim žulji zacelili, vrnilo v brigado, nekateri so ostali tudi v drugih enotah oziroma zalednih ustanovah. Brigada le izgubila tudi dve strojnici, ročni metalec plat in 110 pušk. Zaradi ten izgub je številčno stanje brigade padlo na 462 mož, čeprav jih je 16. oktobra prišlo v Suho krajino 594. Stanje seje spet nekoliko popravilo, ko je v brigado 18. oktobra prišlo 40 novih mobilizirancev.

Tudi sovražnikove izgube v teh bojih v Suhi krajini so bile velike. Po podatkih, ki so na voljo, naj bi padlo 40 njegovih vojakov, 60 pa naj bi bilo ranjenih. Koliko od teh so zadele svinčenke borcev ljubljanske brigade ni podatkov.⁵

3. Zavarovanje napada na Št Vid in boj pri Sadu

Ko se Je sovražnik po bojih v Suhi krajini in na Dolenjskem vrnil v svola oporišča, se je štab 7. korpusa lotil priprav za napad na stiško vozlišče, česar prej ni mogel uresničiti zaradi sovražnikovega ofenzivnega sunka v Suho krajino. Toda zdaj ni bila več cilj sovražnikova posadka v Višnji Gori, ampak postojanka 4. domobranskega bataljona v Št. Vidu*. Za napad na to postojanko je štab 7. korpusa določil Slandrovo in Zidanškovo brigado iz operativne skupine 4. operativne cone, medtem ko so brigade 15. in 18. divizije in Dolenjski ter Belokranjski odred dobili zavarovalne naloge.

Osemnajsta divizija le dobila nalogo, da zapre smeri, ki vodijo proti napadeni postojanki iz Ljubljane skozi Grosuplje in Višnjo Goro ter iz Velikih Lašč in Kočevja, zavaruje Cankarjevo brigado, ko bo uprizorila napad na postojanko v Stični, hkrati pa demonstrativno napada tudi sovražnika v Višnji Gori. Za zavarovanje smeri iz Kočevja in iz Velikih Lašč je štab divizije določil Deveto brigado, medtem ko Je Levstikovi in Ljubljanski ukazal, da zapreta komunikacijsko smer, Id pelje proti Št.

Vidu skozi Grosuplje, Višnjo Goro in Ivančno Gorico. Levstikova naj se razvrsti na območju Draga - Sv. Duh (danes Polževo) - Kriška vas. Ljubljanska pa severno od nje na območju Leskovec - Kamno Brdo - Dobrava. Ko so 23. oktobra dobile brigade divizijsko povelje za operacijo, so se takoj podale na pot. Ljubljanska brigada se je spustila v dolino Krke pri Zuzemberku, od tam skozi Zagradec in Muljavo odšla v Ivančno Gorico, potem pa se 24. oktobra popoldne povzpele na freben zahodno od Višnje Gore. Po prihodu na območje, določeno v divizijskem povelju, so uredili brigadno poveljniško mesto v vasi Sela (danes Sela pri Višnji Gori), bataljoni pa so zavzeli položaje: prvi pri Veliki Dobravi, drugi pri Leskovcu in tretji na Kamnem Brau (k. 625). Minometno baterijo so razpostavili ločeno po bataljonih, tako da je vsak dobil po eno orožje.

Takoj po prihodu na poveljniško mesto je štab brigade vzpostavil telefonsko zvezo s poveljniškim mestom divizije v naselju Veliko Crnelo ter organiziral signalno povezavo z bataljonom Levstilkove brigade na k. 394 nad vasjo Draga, v Cankarjevo brigado pa je poslal patruljo za zvezo.

Minerji so se spustili v dolino, da bi na cestah Grosuplje - Višnja Gora, Višnja Gora - Stična, Lipoglav - Polica, Višnja Gora - Polica in Grosuplje - Smarje položili protitankovske mine.

Vse priprave in ukrepi so bili opravljeni pravočasno in 25. oktobra do petih zjutraj so bile vse brigadne enote na svojih položajih pripravljene za boj.

Napad na postojanko Št. Vid pa se je 25. oktobra zjutraj začel v nenavadnih in hudo zapletenih okoliščinah. Po naključju sta namreč oba štaba, partizanski in okupatorjev, načrtovala in začela izvajati ofenzivno akcijo ob istem času.

Domobranska bojna skupina Schumacher, v kateri sta bila prvi domobranski udarni bataljon iz Stične brez svoje 16. čete in tretji iz Višnje Gore brez 15. čete, je 25. oktobra zgodaj zjutraj nekaj ur pred začetkom partizanskega napada, krenila proti Sv. križu pri Litiji (danes Gabrovka) v akcijo proti Dolenjskemu odredu, ki se je tam zadrževal.

Ko se je napad Šlandrove in Zidanškove brigade ob petih zjutraj začel in so domobranci skupine Schumacher dobili o tem sporočilo, so se obrnili in v pospešenem pohodu odhiteli nazaj v svoje postojanke. Med potjo so najprej udarili na Šlandrovo brigado, ki je postojanko v Št. Vidu naskočila od severa, potem pa med 9. in 10. uro presenetili še Cankarjevo brigado, razporejeno okrog Stične. Prebili so njeno blokado postojanke in jo prisilili, da seje umaknila. Tretji domobranski bataljon, ki seje vračal v Višnjo Goro, je zadel tudi na 1. bataljon Ljubljanske brigade pri Veliki Dobravi, da je moral zapustiti svoje položaje in se umakniti proti štabu brigade.

Takoj ko se je napad začel, je ukrepalo tudi sovražnikovo poveljstvo v Ljubljani. Iz delov 11., 26. in 27. domobranske posadkovne čete iz Grosuplja in verjetno 13. nemške oklepne čete 14. policijskega polka SS, s tremi tanki in tremi oklepnimi avtomobili, so sestavili kombinirano bojno skupino, v kateri je bilo kakih 100 mož na kolesih, in jo poslali na pomoč napadeni posadki v Št. Vidu. Pod zaščito posadk v

Višnji Gori in Stični seje ta kombinirana bojna skupina prebila skozi zaporno črto Ljubljanske In Levstikove brigade ter se nepričakovano pojavila za hrbtom Zidanškove brigade, ki je postojanko v št. Vidu napadala z juga, zavrila je njen napadni ritem, potem pa se prebila v postojanko In jo okrepila.

Po prodoru kombinirane bojne skupine proti Ivančni Gorici je okrog 15. ure še del višnjegorske posadke izpadel iz postojanke in napad 3. bataljon Uubljanske brigade ter ga po krajšem boju vrgel iz Kamnega Brda. Sovražnik pa ni mogel dalj časa ostati na Kamnem Brdu. Takoj po umiku 3. bataljona je štab brigade organiziral protinapad vseh treh bataljonov in sovražnika pognal nazaj v postojanko.

Zaradi vseh teh dogodkov in izredno neugodnega ter nepričakovane razvoja operacije pri St. Vidu je poveljnik 7. korpusa napad ustavil in takoj ukazal, da se naslednjega dne, 26. oktobra, ponovi, s tem da se neposrednega napada na postojanko udeleži še Cankarjeva brigada.

Toda ponovnega napada ni bilo. Po poglobljeni presoji vseh okoliščin je štab 7. korpusa prišel do spoznanja, da ponoven napad ne bi bil uresničljiv. V postojanki je bila poleg 4. domobranskega bataljona sedaj tudi bojna skupina iz Grosupljega, vrhu tega je sovražnikovo poveljstvo neoporehoma krepilo stiško in šentviško posadko. Zaradi takih razmer je štab 7. korpusa ta načrt opustil in se odločil za napad na Višnjo Goro, ki naj bi bil 28. oktobra 1944. Te operacije pa tudi niso izvedli, ker je sovražnik z okrepitvami, ki jih je zdaj imel v stiskem vozlišču, začel novo ofenzivno akcijo na Dolenjskem s prodorom proti Žužemberku.

Boj za utrjeno sovražnikovo stiško vozlišče seje končal neuspešno. Štab 7. korpusa je dosegel samo to, da je velik del njegovih brigad ostal ob dolenjski komunikaciji, tako da je okupator ni mogel povsem obvladati.

Ljubljanska brigada je položaje severno od Višnje Gore zapustila v noči na 26. oktober. Odsla je na območje vasi Grintovec In Globoko na desnem bregu reke Krke, potem pa seje vrnila na levi breg in do osmih zjutraj 29. oktobra zasedla položaje okrog vasi Sad, Bojanji vrh in Hrastov dol. Bataljoni so pred svoje položaje postavili straže in uredili zaklone za avtomatsko orožje in skupine borcev, potem so do večera počivali. Zvečer so zavarovanje še okrepili in na vse strani poslali izvidnice in patrulje. Pred brigadnimi položaji je bila v predstraži brigadna juri sna četa.⁷

V ponovljenem ofenzivnem sunku, ki gaje sovražnik začel dne 29. oktobra v širšem območju Sela pri Sumberku, je delovalo kakih 1000 domobrancev iz bojne skupine Schumacher. Prodrli so v dolino Krke in poskušali priti v Žužemberk. Z njimi so se spopadle brigade 18. divizije in operativna skupina, ki je prišla s Stajerske in vneli so se hudi tridnevni boji. Štab 18. divizije je bil v Orlaki, tam je bila tudi Deveta brigada. Levstikova je držala položaje pri Lučaijevem Kalu, Ljubljanska pa pri naselju Sad. Desno od Ljubljanske brigade, na položajih okrog Zagorice (danes Zagorica pri Velikem Gabru) In na grebenu Strmec, je Dila operativna skupina.

Dne 29. oktobra «večer sta iz Št Vida (danes Šentvid pri Stični) odila proti reki Krki prvi in četrti domobranski udarni bataljon, iz Višnje Gore pa Je proti Muljavi prodirala ena od čet tretjega domobranskega bataljona.

Skupina domobrancev iz četrtega domobranskega bataljona, ki je prihajala iz Št. Vida, je napadla Ljubljansko brigado na položaju pred vasjo Sad. V okrilju slabega vremena, dežja, megle in noči so se sovražnikovi vojaki po dobro znanih skritih gozdnih stezah približali brigadnim zasedam in jih obšli, potem pa okrog 22. ure presenetili borce, od katerih je večina že zaspala, in udarili po njih s hudim ognjem. Krogle, vmes tudi dumdum, so tolkle nad glavami borcev, kar je zmedo prvi hip še povečalo. Sreča pa je bila, da so borci spali kar na položaju in da so bili dežurni namerilci pri mitraljezih budni, tako da so takoj odgovorili na napad z navskrižnim ognjem svojega orožja.

Vnel se Je silovit boj na vsej črti pred položaji 1. in 2. bataljona; borci so z ročnimi bombami zavračali sovražnikove napade. Boj je trajal že več kot uro, ko se je razvnel tudi na levem krilu 2. bataljona, kjer je bila Jurišna četa. Prodor na tem krilu se Je naglo širil v zaledje in oba bataljona, ki jima je zdaj ogenj tolkel tudi že v hrbet, sta se morala naglo umakniti, da ju sovražnik ne bi obkolil. Umaknila sta se jugovzhodno od vasi na položaj, ki gaje držal že tretji bataljon.

Domobranci so brigado presenetili, ker so vedeli, kako Je razporejena, kar so lim verjetno sporočili naklonjeni domačini. Uporabili pa so menda tual partizanske razpoznavne znake, geslo in reklo. Kako so do znakov prišli, pozneje ni bilo mogoče ugotoviti.⁸

Po umiku bataljonov je sovražnik vas zasedel in tam prenočil. Dne 30. oktobra ob petin zjutraj so se boji nadaljevali. Sovražnikovi oddelki so odšli proti Lužarjevemu Kalu in Kitnemu Vrh, se tam spopadli z bataljoni Levstikove brigade, jih odrinili proti Selam pri Šumberku, potem pa 31. oktobra nadaljevali prodor proti Orlaki. Na položajih pred Orlako so naleteli na odpor Devete brigade in divizijskega štaba, ju vrgli iz naselja in Orlako zasedli, nato pa prodirali naprej do vasi Reber, štiri kilometro severno od Žužemberka. Po prihodu v Reber pa se proti Žužemberku, cilju operacije, niso odpravili. Morali so se obrniti in se naglo vrniti v svoja izhodišča, kajti odstopnico nazaj v postojanke Jim Je nevarno ogrozilo pet brigad, tri iz 18. divizije in dve iz operativne skupine 4. operativne cone. Nazaj grede so se morali prebijati skozi položaje Šlandrove brigade v rajonu Sela pri Šumberku.

Po boju okrog Sada se je Ljubljanska brigada premaknila na položaje v območju vasi Trnovec in Šrebotnica. Tam Je ostala do 2. novembra in ni več prišla v stik s sovražnikom.

V bojih med Višnjo Goro in Stično in potem pri vasi Sad se Je številčno stanje Ljubljanske brigade ponovno zelo zmanjšalo. Vseh skupaj je bilo v obdobju od 25. do 30. oktobra izločenih iz njenih vrst 89 borcev: 4 so padli, 10 je bilo ranjenih. 75 pa so jih pogrešali. Da bi znova silno oslabiljeno brigado okrepili, ji Je štab divizije 2. novembra poslal 50 novomobilizirancev, vse tiste, ki so jih dobili iz korpusa, in z njimi dvignil število za boj sposobnih na 394 mož. Podatkov o tem, kaj se Je zgodilo s pogrešanimi, pa tudi tokrat ni. Nekateri so se

verjetno vrnili, drugi »e priključili drugim enotam, nekaj jih je gotovo tuaj padlo v roke sovražniku.⁹

4. Novemberska sovražnikova ofenziva s Suhi krajini

Ko se je skupina Schumacher umaknila nazaj v **postojanke, se je 2. novembra 1944 tudi 18. divizija vrnila na območje južno od reke Krke, v Suho krajino. Štab divizije s prištabnimi enotami se je nastanil v Lipju, v vas Gradenc pa so poslali dvi vizij sko premično bolnišnico in ranjence razporedili po hifan. Ljubljanska brigada se je utaborila v vaseh Vrh pn Hinjah in Sela pri Hinjah, Levstikova brigada je zasedla položaje okrog Hinj in Deveta okrog vasi Ratje.**

Naloga divizije je **bila, da se njene brigade pripravijo za napad na sovražnikovi postojanki Kočevje in Ribnico, ki naj bi se začel 4. novembra po zavezniškem bombardiranju obeh postojank. Pričakovali so tako močno bombardiranje in uničujoč letalski napad, da posadki v postojankah ne bi bili več sposobni za odločnejši odpor in bi lahko brigade postojanki brez večjih težav zavzele.**

Zavezniška letala so 4. novembra res priletela in odvrгла svoj bombni tovor, vendar bombe niso nobeni postojanki povzročile omembe vredne škode, tako da ju brigade niso mogle napasti.¹⁰

Na območju, ki so ga zasedle, so imeli v brigadah ure vojaškega in političnega izobraževanja, v premorih med urami pa so borci počivali. Ljubljanska brigada je dobila večje količine oblačil in obutve, tako da je lahko dobro poskrbela za vse svoje bose in raztrgane.

Počitek je bil tudi tokrat kratek. Že 6. novembra je iz stiškega vozlišča začelo proti divizijskim položajem v Suhi krajini prodirati kakih 1200 sovražnikovih vojakov bojne skupine Schumacher. Sestavljali sojo trije domobranski bataljoni, prvi, tretji in četrti, v vsakem po dve pehotni in ena težka četa, in divizija se je zapletla v hude, nekaj dni trajajoče boje.

Na mestu je imela 1700 mož. Če temu dodamo še 120 mož iz 1. divizion in zaščitnega bataljona Prve slovenske artilerijske brigade, je bilo v Suhi krajini za boj sposobnih nekaj več kakor 1800 partizanov. Razmerje sil je bilo 1:1.4 v partizansko korist. Dejansko pa to ne kaže pravega razmerja sil, ker je bil sovražnik na ponodu samo z bojnim delom brez prateža in drugih nepotrebnih obremenitev. Topničarjev pa v to razmerje sil ne moremo šteti, ker so imeli nalogo, da nadzorujejo po sako v Kočevju, kije štela 650 sovražnikovih vojakov.

Po sovražnikovem prihodu v Žvirče, dne 6. novembra med 8. in 10. uro sta ga nemudoma napadli Levstikova in Deveta brigada, popoldne pa še Ljubljanska.

Povelje za napad je Ljubljanska brigada dobila ob enih popoldne. Bataljoni so se takoj razvrstili v pohodno kolono in skozi vas valsejec, mimo kote 459 in čez koto 450 odšli na Jesenov hrib (k. 605). Tam so se raztegnili v strelsko vrsto in počasi napredovali proti Žvirčam.

Med približevanjem domobranskim položajem je ob pol petih popoldne sovražnik udaril po drugem bataljonu. Borci so se dobro držali, sovražnikove naskoke so spretno odbijali in mu niso dovolili, da bi jih

vrget s položaja. V boj je učinkovito posegla baterija minometov. Z nekaj točnimi zadetki je utišala sovražnikove minomete, ki so dotlej dobro tolkli po brigadnih položajih, čez nekaj časa je nastalo enourno zatišje, potem pa so se borci začeli približevati vasi in napadati sovražnika v njej, vendar le niso mogli zavzeti. Domobranci so trdno držali vse višinske točke okrog naselja in onemogočali vdor v Žvirče.

Zvečer so bqji ponehali. Deveta in Ljubljanska brigada sta se vrnili v svoja izhodišča; Levstikova je ponoči se enkrat napadla, potem pa se je tudi ona umaknila.¹

Dne 7. novembra zjutraj Je pobudo prevzel sovražnik. Čete prvega in tretjega domobranskega bataljona so ob štirih zjutraj odšle proti Hinjam. Del četrtega, kije bil v levi potočnici, Je udaril proti bataljonu Levstikove brigade na vršičku (k. 574) in Dečji gori (k. 577) (danes Drčja gora), ga izrinil od tam in zasedel vse višinske točke na severni strani ceste zVlirče - Smuka. Ko so bile vse višinske točke trdno v njihovih rokah, je glavnina bojne skupine Schumacher napadla Levstikovo brigado v Hinjah.

Vnel se Je srdit spopad od poslopja do poslopja. Domobranci so gočasi napredovali in po večurnem boju s sunki z vseh strani odrivali atallone Levstikove brigade proU Smuki, potem pa Hinje in Hrib zasedli.

Brž ko so strojnice zaregljale pred položajem Levstikove brigade, je divizijski poveljnik usmeril tja Deveto in Ljubljansko brigado. Deveta Je naskočila Vršiček (k. 574), Ljubljanska pa Dečjo goro (k. 577).

Posebno srditi boji so se vneli za Dečjo goro. Borci so trikrat Jurlšali, v tretjem pregnali sovražnika ter Dečjo goro zavzeli. Zlasti so bili učinkoviti minometi minometne baterije, ki so s položaja pri vasi Ratje točno zadevali sovražnikove položaje na obeh kotah.

Ko so prišli na Dečjo goro. pa tam niso mogli ostati dalj časa. Sovražnik Je vrget v boj rezervo kakih 200 mož in borci Ljubljanske brigade so se morali umakniti.

Pritisk obeh brigad na levi bok sovražnikove rezvrstitve ob cesti Žvirče - Hinje pa kljub ponovni zasedbi Dečje gore ni ponehal. Nasprot-no, od minute do minute se je stopnjeval. Strojnice so neprenehoma regljale, vmes so treskale mine minometne baterije in ročne bombe, od časa do časa pa tudi topovske granate enega topa Prve slovenske artilerijske brigade iz SmuKe, kije podpiral boj Levstikove brigade.

Deveta in Ljubljanska brigada sta vse huje ogrožali hrbet in odstop-nico domobrancem na Hinjah in na Hribu. Ker niso mogli naprej v smeri Smuke, so se začeli ob 9. uri postopoma umikati nazaj proti Prevolam in v Žvirče.

Ob enih opoldne Je štab divizije poslal za umikajočimi sovražnikovi-mi vojaki divizijski Jurišni bataljon. Njegove predhodniške bojne patrolje so tik pred vasjo dohitele sovražnikovo zaščitnico in udarili po njej, vse tri brigade pa so se zbrale in se začele pripravljati za splošen skupni napad na Žvirče.

Sovražnik je opazil nevarnost, ki mu je grozila, da ga obkolijo in Je začel naselje in prostor okrog njega prazniti. Manjši del bojne skupine je odšel proti Strugam: s seboj Je odpeljal ranjence in Jih poslal v

Ribnico in v Velike Lašče, potem pa se Je vrnil v svoje izhodišče lične postojanke v stliškem trikotniku, medtem ko je glavnina odšla proti Ambrusu in okrog 20. ure priftla v Primčo vas. Tam so se zadržali do 23. ure, potem pa pohod nadaljevali, toda ne v Ambrus, kar Je bilo moč pričakovati, ampak so se obrnili proti Brezovemu Dolu in začel ae Je izredno drzen manever v osrčje razvrstitve 18. divizije.

Česa takega ni nihče pričakoval. Budnost stražajev ter zased Je že popustila, zlasti v smeri sovražnikovega prodora. Obveščevalci so sovražnikovo kolono sicer spremljali, potem pa jim je za nekaj trenutkov izginila izpred oči; tako Je zapisano v korpusnem operacijskem dnevniku.

Domobranci so uporabili preizkušeno gverilsko taktiko in so se ob robu vasi Vlsejce pretihotali mimo straž in zased. Menili so, da tudi če jih kdo opazi v tisti temni noči, ne bo pomislil, da bi prav v središču razvrstitve partizanov lahko bili domobranci. Tiho so se približali cilju in potem nenadoma udarili.

Žrtev njihovega napada Je bila divizijska premična bolnišnica v Gradencu. Vas leži na sedlu med grebenoma Sv. Katarina in Primož, samo dva kilometra oddaljena od mesta, kjer sta bila tedaj Ljubljanska brigada in poveljniško mesto 18. divizije z njenim Jurišnim bataljonom.

Ko so naselje tesno obkolili, so udarili po ranjencih. Iskali so jih po hišah, kjer so ležali. Kar so dobili takih, ki niso bili sposobni hoditi, so jih najprej grdo pretepli, nato so jih 9 ustrelili, med njimi neko tovarišico, 10 pa odpeljali v neznanost, kot piše v obtožnici na procesu proti okupatorjem in kvslinškim vojnim zločincem.¹³ Pozneje so pogrešali 40 ranjencev, toda nekaj se jih je pozneje vrnilo. Bolnica Je izgubla vse pripomočke in pratež.

Po napadu na vas Lipje in na štab 18. divizije, ki Je bil v vasi, se tam niso zadrževali. Razdelili so se na tri kolone in nadaljevali prodor v Lašče ter v dolino Krke, od tam pa čez reko nazaj v svoja izhodišča.

Ko se je vnel boj v Gradencu in potem še v Lipju, se partizanska poveljstva sprva sploh niso znašla. Nihče ni vedel, kaj se v resnici dogaja. V štabu divizije v Lipju so se mnogi rešili tako, da so poskakali skozi okna v zavetje gozda. Šele ko so sovražniki nadaljevali prodor proti Laščam, so se poveljstva znašla in začela ukrepati. Ljubljanska brigada in divizijske prištabne enote, med temi predvsem divizijski lurišni bataljon, so odhiteli v zasledovanje za sovražnikom. Vendar Je bilo prepozno. Sovražnikovi oddelki so se hitro umikali, tako da jih zasledovalci niso mogli dohiteU, sledili so jim lahko samo z ognjem težjega orožja, strojnimi in minometi. V dolini Krke so naleteli na odpor 1. divizionu 1. slovenske artilerijske brigade in zaščitnega bataljona štaba 7. korpusa, ju odrinili in nadaljevali prodor v Žužem-berk; od tam so se vrnili v izhodiščne postojanke.

Vse kasnejše preiskave kažejo, da je imel sovražnik točne podatke o tem, kje so razvrščeni najbolj občutljivi partizanski deli, bolnišnica in štab divizije, ki sta bila edina cilja napada, to pa pomeni, da je domobrancem te podatke nekdo posredoval.

V teh tridnevnih bojih je imela Ljubljanska brigada nove žrtve, tri padle, Aest ranjenih in enega pogrešanega. Izgubila je tudi puikomitraljez.

Po nepotrjenih in nepreverjenih podatkih naj bi imel tudi sovražnik velike izgube. Padlo naj bi mu 65 vojakov, 70 pa naj bi bilo ranjenih. Kolikšne so bile njegove izgube pred Ljubljansko brigado, pa ni podatkov.“

Tistega dne, ko so v Suhi krajini besneli najhujši boji, le vodstvo slovenske narodnoosvobodilne vojske zadela nuda nesreča. V bazi Glavnega Štaba pri Črnomlju se je dne 7. novembra pri preizkušanju novega orožja, ki so ga poslali zavezniki, smrtno ponesrečil komandant Glavnega štaba NOV in POS generallaitnant Franc Rozman - Stane. V tej nesreči je izgubil življenje tudi kurir Glavnega štaba Tonček Dobrič - lovlč, pozneje pa je poškodbam podlegel še podpolkovnik Töne Žnidarič - Stefan. Nekaj elanov ožjega aela Glavnega štaba NOV in POS. med njimi tudi načelnik Glavnega štaba Lado Ambrožič • Novljan in njegov pomočnik Jože Malnarič - Krlževski, Je bilo ranjenih. Kmalu nato Je Dii Imenovan novi komandant Glavnega štaba NOV in POS, Dušan Kveder - Tomaž.

5.Urejanje razmer v brigadi

Iz opisa bojev, ki Jih je brigada imela oktobra in novembra na Notranjskem, Dolenjskem in v Suhi krajini, je očitno, da so udarci, ki jim je bila izpostavljena, hudo vplivali na njeno bojno sposobnost, pa tudi na moralo moštva. Njene izgube so bile velike, še predvsem veliko borcev je pogrešala. Za nekatere od teh pozneje niso mogli ugotoviti, kaj se je z njimi zgodilo, koliko jih je dezertiralo, koliko se Jih je sovražniku vdalo oziroma jih je ujel. Tudi, ki so se zatekli v druge enote ali se izgubili, pa so se šele čez nekaj časa vrnili v brigado.

Število sposobnih za boj se je neprenehoma zmanjševalo. Čeprav so iz štaba divizije pošiljali v brigado novomobilizirane borce, to njene bojne sposobnosti ni dovolj okrepilo, ker novinci niso bili dovolj usposobljeni za boj. Tudi to je bilo za brigado dodatno breme.

Neuspehi, ki jih je imela v bojih, pa niso bili samo posledica težkih bojev in nenehnih premikov, temveč tudi slabe preskrbe. Moštvo Je bilo slabo oblečeno in obuto, zato Je bilo veliko tako zelo ožuljenih, da niso bili več sposobni za premike in dolge pohode.

Razmere, kakršne so vladale v Ljubljanski brigadi, so bile tudi v drugih brigadah, predvsem v brigadah 18. divizije, vendar ne v takem obsegu. Štabi so Jih dobro poznali, zlasti Glavni štab NOV in POS, ki je od vseh podrejenih zahteval, da storijo vse, kar je mogoče, da bi se razmere izboljšale.

Priprave za urejanje razmer so se začele 3. novembra. Ta dan so v štabu divizije sklicali zbor političnih komisarjev. Politični komisar 7. korpusa Je pripravil vojaško - politični referat, ki mu Je sledila razprava. V razpravi so prevladovala vprašanja, kaj storiti z domobranci - izdajalci domovine. Dobili so odgovor, aa naj vsakega, ki ga dobijo v boju, postavijo pred vojaško sodišče, ker se ni do 15. septembra odzval

Titovemu pozivu. Na tem sestanku so obravnavala tudi mnoga pereča kadrovska vprašanja in politični komisarji brigad so dobili jasna navodila o tem, kako izbirati in vzgajati kadre, da m se stanje v enotah popravilo.

Po pogovoru političnega komisarja 7. korpusa v Glavnem štabu o nastalih razmerah je štab 7. korpusa dne 6. novembra sprejel sklep, da načrtovane akcije za nekaj časa odloži, štabu 18. divizije razporejene na območju V. Lipje - Hinje - Plešivica - Vrh in Sela pri Hinjah, pa le poslal ukaz, da vse njene enote od 10. novembra dalje teden dni počivajo.

Ko so v štabu Ljubljanske brigade dobili sporočilo o predvidenem počitku, so organizirali vrsto brigadnih in bataljonskih sestankov in na njih skušali do podrobnosti opredeliti vzroke za težave in nepravilnosti, ki so se dogajale.

Ugotovili so, da nekateri starešine ne poznajo dovolj podrejenih, da komandni oddelki in vodovi nimajo avtoritete in da ne poznajo dovolj svojih nalog, dolžnosti in pravic ter da o vodenju enot niso dovolj poučeni in za to usposobljeni.

Ugotovljeno je bilo, da posamezni borci, predvsem novinci, ne poznajo orožja, njegovih lastnosti in načinov uporabe.

Na temelju takih ugotovitev so takoj začeli ukrepati. Dobro so pregledali vse kadre, in nesposobne ter take, ki svoje funkcije niso opravljali dovolj učinkovito, zamenjali. Vsi štabi in poveljstva so se posvetili sistematičnemu vzgojno - izobraževalnemu delu. Čete so se urile v vojaških spretnostih in opravljanju bojnih nalog. Vsako jutro ob sedmih so se vsi zbrali na zbornem mestu, starešine od oddelka do bataljona pa so borce pregledali in prešteli ter si s tem zagotovili točno evidenco številčnega stanja svoje enote. Uvedli so dnevna poročanja - ra poročila in uvrščanje enot pred vsakim obrokom hrane. Mnogo večjo pozornost so začeli posvečati tudi zunanjemu videzu borcev in pravnim medsebojnim odnosom.

Posebej so začeli skrbeti za vzgojo kadrov. Poučili so jih, kako naj po vsaki akciji izvedejo analizo in na njej skrbno ugotavljajo obnašanje vsakega posameznika po oddelkih in vodih, po četah in bataljoni pa obnašanje enote kot celote. Uvedli so posebne knjižice, ki so jim morali imeti vsi starešine od oddelka do brigade in v njej vpisane ter ves čas sproU vodene sezname borcev. Od vseh starešin so zahtevali, da dobro poznajo vsakega podrejenega posameznika, njegovo ime in priimek, pa tudi njegove poglobljene lastnosti in bojne sposobnosti.

Službo dežurstva so izpopolnili in jo uvedli od čete do brigade povsod tam, kjer še ni bila uvedena kot stalna 24 ur. Med obravnavami in pripravi dežurnih organov so poudarjali, daje njihova poglobljena naloga budno spremljati staržarsko in patroljno službo, da bi onemogočili presenečenje enot.

Da bi vse te naloge lahko dovolj učinkovito uresničili, so od vseh poveljstev in štabov zahtevali uvedbo prave vojaške discipline, zasnovane na visoki zavesti, in brezpogojno izvajanje ukazov in povelj, hkrati pa tudi stalno skrb vseh za dvig bojnega duha in ofenzivnosti.

Rezultati sistematskega tovrstnega dela so se hitro pokazali v bojih, ki so potem sledili prej, kakor pa je minil teden dni predvidenega počitka.¹⁴

Tiste dni je prišlo tudi do nekaterih pomembnih kadrovskih sprememb. Političnega komisarja Martina Ocvirka je zamenjal Marko Vrhunec, namestnik političnega komisarja pa je postal Ibro Bajraktarevič, pred tem bataljonski politični komisar, dotedanji namestnik političnega komisarja brigade Anton Trček - Gorazd je premeščen v štab divizije. Zamenjali so tudi načelnika štaba Zdenka Sonajo, kije premeščen v oficirsko šolo, zamenjal gaje Jože Mekinda - Franci.

Poveljnika brigade in njegovega namestnika niso menjali. V petnajst dnevnem političnem poročilu je štab divizije sijajno ocenil poveljnika brigade Gliša Raca - Raco in njegovega pomočnika Matevža Sivca, oba kot odlična borca z visokimi moralno - političnimi in vojaško - strokovnimi vrednotami.

Na tako blestečo oceno komandanta brigade je vrgel senco le spor s šefom obveščevalnega centra brigade Ivanom Kobljerjem. Gliša gaje obtožil, daje nezanesljiv in neodgovoren v opravljanju svoje funkcije, svojeglav in da noče izpolnjevati ukazov štaba brigade. Takšno njegovo obnašanje naj bi bilo tudi krivo, da so domobranci 29. oktobra zvečer, pri vasi Sad, presenetili brigado. Dne 30. oktobra se je Kobljer samovoljno umaknil s položaja nad vasjo Trnovica in s seboj odpeljal vse svoje obveščevalce, ne da bi upošteval ukaz političnega komisarja brigade, da naj ostane na položaju. Dne 5. novembra pa je zapustil brigado in samovoljno odšel v Trebnje, ne da bi koga v štabu obvestil o tem.

Kobljerja so na temelju te obtožbe razorožili, ga izročili divizijskemu vojaškemu sodišču in ga zaprli. V preiskavi tega primera, ki je stekla v štabu divizije, so Kobljerja vsi brigadni obveščevalci zagovarjali. Napisali so izjave, v katerih so poudarjali, da je imel pravilen in tovariški odnos do podrejenih. Trdili so, da ga je poprejšnji komandant brigade Franc Rojšek - Jaka visoko cenil zaradi njegovih obveščevalnih sposobnosti in zavzetosti pri opravljanju nalog. Menili so, da so obtožbe komandanta brigade verjetno posledica spora do katerega je prišlo zato, ker se je Kobljer postavljal po robu praksi, da obveščevalce uporabljajo za naloge, ki nimajo zveze z obveščevalno dejavnostjo. Kobljerjevo delo je pozitivno ocenil tudi šef obveščevalnega centra v štabu 18. divizije.

Vse te dobre ocene o Kobljerju pa je pozneje ovrgel on sam, ko mu je nekdo prinesel vest, da bo ustreljen, pa je pobegnil iz zapora, se nekaj časa skrival, potem pa se vdal domobrancem.

6. Sovražnikov vdor v Belo krajino

Počitek brigad 18. divizije je bil krajši, kot pa so načrtovali. Trajal je samo do 13. novembra, ko so nemško - domobranske čete začele vdirati v Belo krajino, kar je pritegnilo v boj skoraj vse enote 7. korpusa. Operacijo je okupator že dalj časa pripravljal. Imenoval jo je "Schneegestöber" (snežni vihar) in sta jo izvajali dve bojni skupini: Glavna je odšla iz Kočevja, pomožna pa iz Novega mesta.

Pomožna skupina je imela nalogo, da prvi dan ofenzive pritegne nase večji del partizanskih enot, da bi drugi dan glavna čim lažje prodrla do Črnomlja, tam uničila živo silo in vse naprave, zlasti skladišča, ter se potem brez večjih težav vrnila v izhodišča.

Sovražnikove čete, ki so prodirale v Belo krajino iz Novega mesta, je vodil major zaščitne policije Hassler. Pod njegovim poveljstvom so bili 1. bataljon nemškega 14. policijskega polka SS in domobranci iz novomeških posadkovnih čet. Skupaj je bilo v skupini 1156 mož, od teh kakih 430 Nemcev.

Prvi dan je bojna skupina prodrla v Uršna sela, drugi dan pa je njena predhodnica prišla do Semiča.

Prodirajoče sovražnikove čete so 14. novembra napadli oddelki Dvanajste brigade, ki so jim 15. novembra priskočili na pomoč še borci Gubčeve brigade, sovražnika obkolili pri vasi Pribišje, severozahodno od Semiča in ga z velikim izgubami pregnali nazaj v Novo mesto.

Glavna bojna skupina, ki je prodirala iz Kočevja, je bila pod poveljstvom nemškega polkovnika Nieckela, komandanta 14. policijskega polka SS, ki je bil hkrati tudi poveljnik celotne akcije. V njeni sestavi so bili prvi, drugi in četrti domobranski bataljon, v vsakem po tri čete, ena od teh je bila težka, del 3. bataljona 14. policijskega polka SS in šola za boj proti partizanom iz Stične.

Kočevje in neposredno okolico mesta so sovražnikove čete zapustile v noči na 14. november in v dveh kolonah odšle proti Beli krajini. Prva, poglavitna, v kateri sta bila prvi in četrti domobranski bataljon in šola za boj proti partizanom iz Stične, je pod poveljstvom nemškega kapetana Schumacherja napredovala po cesti proti Koprivniku. Skozi vasi Ovčak in Maverlen je nameravala priti do Bele krajine, potem pa od tam vdreti v Črnomelj. Druga, pomožna, v kateri je bil drugi domobranski bataljon pod poveljstvom kapetana Vuka Rupnika, je prodirala južno od prve, po vzporedni cesti skozi Mozelj in Nemško Loko, da bi po poti skozi Dobliče in Kanižarico vdrla v Črnomelj.

V deževnem vremenu in megli je četrti domobranski bataljon zašel. Pri naselju Miklarji se je 14. novembra ob šestih zjutraj njegova predhodnica srečala s predhodnico drugega bataljona. Na vprašanje: "Kdo je tam?" so kot ponavadi oboji odgovorili: "Partizani!" Prišlo je do nesporazuma, oboji so mislili, da so pred njimi zares partizani in vnel se je silovit in krvav spopad med samimi domobranci. Rupnikov bataljon je bil učinkovitejši in predhodnica Meničaninovega bataljona se je morala umakniti. Takrat je posegel v boj še Schumacher s prvim bataljonom in spopad se je nadaljeval več kakor eno uro. Ko so končno le ugotovili pomoto, je bilo na obeh straneh precej mrtvih in ranjenih. Nekaj trupel je bilo tudi oskrunjenih, kar so ročno opravili domobranci četrtega bataljona, ki so se izzivljali nad mrtvimi v prepričanju, da so partizani.

Ko so po tem zmotnem spopadu navsezadnje uredili svoje vrste, so pohod proti Beli krajini nadaljevali v dveh smereh. Drugi domobranski bataljon je odšel skozi Dobliče in Kanižarico, vsi drugi pa proti Maverlenu. Tam so prišli pod ogenj četrtega bataljona Belokranjskega partizanskega odreda, oficirske in podoficirske šole in dopolnilnega bataljona 7. korpusa, ki so na prikladnih položajih čakali na prihaja-

jočega sovražnika, mu tudi oni prizadejali nekaj izgub, potem pa ga nagnali nazaj proti Kočevju.

Ic četrtega domobranskega bataljona je iz Doblča kakih 60 do 80 domobrancev nadaljevalo prodor v Črnomelj. Toda tam so ostali le kratek čas. Na praznih črnomaljskih ulicah so s streli iz pušk razbili nekaj okenskih stekel, zažgali dolo in se potem naglo umaknili, da ne bi tvegali ie večjega poraza.

7. Boj pri Koprivniku

Brž ko je sovražnik odšel iz Kočevja proti Beli krajini, je štab 7. korpusa ukazal 18. diviziji, razporejeni v Suhi krajini na območju Hinje - Gradenc - Veliko Lipje, da mu sledi, ga udari v bok in prežene z osvobojenega ozemlja.

Nalogo Je začel štab divizije nemudoma uresničevati. Dne 14. novembra ob treh zjutraj so se razvrstili v pohodno kolono borci Levstikove in Ljubljanske brigade ter divizijskega Jurišnega bataljona in se kar najbolj naglo kolikor je bilo pač možno v tistem Izredno slabem in meglenem vremenu ter snegu, ki je začel na gosto padati, odpravili na pot. Šli so skozi Smuko, Stari Log, Trnovec in Rajhenav in po celodnevem utrudljivem pohodu prišli v rajon Podsten, kjer so prenočili.

Pred kolono so bile tri obveščevalno - izvidniške patrulje ki so izvidovale smeri Trnovec - Mačkovec - Onek, Mozelj - Nemška Loka - Koprivnik in Rajhenav - Koprivnik. Zaradi globokega snega so bile patrulje hudo počasne in so sporočila o stanju pred divizijo prinašale z zamudo. Patrulja, ki je šla v smeri Rajhenav - Koprivnik, je pri Rajhenavu naletela na sovražnikovo zasedo, jo napadla in ko se je v boj vključil še jurišni bataljon, seje sovražnik umaknil.

Dne 15. novembra zjutraj je divizija zapustile Podstene in pohod nadaljevala. Okrog poldneva so se obe brigadi in jurišni bataljon približali vasema Hrib (danes Hrib pri Koprivniku) in Koprivnik.

V obeh krajih so bili deli prvega, drugega in četrtega domobranskega bataljona, ki so se vračali v Kočevje, dva voda drugega domobranskega bataljona pa sta bila v Koprivniku na položaju, da bi zavarovala cesto.¹⁶

Štab divizije je takoj ocenil taktično - operativne razmere in okoliščine za napaa. Ocena ugotavlja, da ležita oba kraja na planoti, z vseh strani oodana z gozdnatimi višavami, ki se strmo spuščaju na planoto. Poti po krajini okrog nje so poljske in niso primerne za motorizacijo, ki jo ima sovražnik. Ker Jih skrivajo gozdovi, so lepe možnosti, da skrivaj zasedejo izhodiščne položaje in z nenadnim napadom dosežejo presenečenje. Edina pot, primerna za promet z motornimi vozili in premike večjih vojaških formacij, je bila cesta, ki pelje skozi vasi Hrib, Koprivnik in Onek v Kočevje. To cesto pa je napadalec lahko držal pod ognjem in Je bila zaradi tega kakršnakoli pomoč iz Kočevja nemogoča.

Ocena tudi ugotavlja, da je zemljišče okrog Hriba (danes Hrib pri Koprivniku) in Koprivnika razgibano in v normalnih razmerah zelo

ugodno za operacije. Porušene in požgane hiše dajejo dot« zaklone in lahko spričo tega tudi prikrijejo jurišni položaji, v primeru neuspeha pa tudi umik s kraja spopada. Deževno vreme, gosta megla ter snežna odeja so bili v škodo pa tudi v korist. Zaradi slabe vidljivosti bi bili zadetki netočni, zato pa bi se bilo mogoče neopazno približevati in nenadoma naskočiti.

Na podlagi teh ugotovitev je divizijski pooveljnik ukazal brigadama in jurišnemu bataljonu, da zavzamejo izhodiščne položaje severno od ceste za Kočevje na črti k. 885 - k. 739 * greben vzhodno od Hriba in se odpravijo v napad na sovražnikove kolone, ki so se pomikale po cesti. Na koti 885 in 739 nad Koprivnikom seje razvrstila Ljubljanska brigada, Levstikova in Jurišni bataljon pa vzhodno od nje.

Ob pol enih opoldne seje krvavi ples začel. Borci prvega in drugega bataljona Ljubljanske brigade so po učinkoviti strojniški in minometni pripravi napada planili v naskok in tako silovito udarili po presečenih sovražnikovih oddelkih, ki so bili v pohodni koloni, da so se le malo upirali. Hitro so popustili in se začeli v neredu umikati v gozd južno od ceste, potem pa v neredu in ločenih skupinah bežati proti Kočevju. Enako se je dogajalo levo od brigade, pred Levstikovo in Jurišnim bataljonom, toda ta je sovražnika takoj začel zasledovati.

Podatki o sovražnikovih izgubah v tem kratkem, vendar silovitem boju se zelo razlikujejo. V relaciji štaba 18. divizije je podatek, daje v boju pri Koprivniku in Hribu padlo 142 sovražnikovih vojakov, 115 da pa je bilo ranjenih, medtem ko domobranci v svojih poročilih navajajo, dale med pohodom v Belo krajino padlo le 26 njihovih vojakov, 23 da je bilo ranjenih, 6 pa jih pogrešajo. V boju pri Koprivniku dne 15. novembra pa naj bi v 2. domobranskem bataljonu padlo 8 vojakov in 2 naj bi bila ranjena. O nemških izgubah pove domobransko poročilo samo to, da so bile velike.

Partizanske izgube v tej sovražnikovi operaciji so bile mnogo manjše. V vseh enotah 18. divizije je padlo 11 borcev, 17 je bilo ranjenih in 10 so jih pogrešali. Ljubljanska brigada pa ni imela izgub. Njeni borci so zaplenili 2 puškomitraljeza, 20 pušk, 4 brzostrelke in nekaj oblek ter sanitetnega materiala.

Poznejša divizijska kritična analiza tega boja ugotavlja, da je načrtovana akcija povsem uspela. Vse enote so kljub hudim naporom zasedle položaje hitro, pravilno in tako, da jih sovražnik ni opazil. Medsebojno sodelovanje, zlasti sodelovanje krilnih enot, je bilo vzorno in to naj bi tudi omogočilo tak uspeh, čeprav je bilo razmerje sil 1 : 2 v sovražnikovo korist. Izvrstni so bili tudi učinki minometnega ognja, čeprav je gosta megla zelo ovirala točno opazovanje zadetkov.

Za uspeh v tem boju sta vsem sodelujočim enotam izrekla priznanje Glavni štab NOV in POŠ in štab 7. korpusa. Poleg mnogih drugih sta posebej pohvalila vse borce, podoficirje, oficirje in politične komisarje, štab ter prvi in drugi bataljon Ljubljanske brigade s komandantom majorjem Racom na čelu za dobro izveden juriš ter pogum na sektorju Koprivnik - Hrib.¹⁸

Komandant četrtega domobranskega bataljona Dušan Meničanin se v svojem poročilu pritožuje, da so se vsi njegovi vojaki vrnili iz akcije bolni, prehlajeni in ožuljeni ter živčno popolnoma uničeni, tako da so

za dalj časa nesposobni za akcije. Poročilo komandanta prvega bataljona pa navaja, da so domobranci ogorčeni zaradi hudega poraza in velikih izgub. Njihov bojni duh da je zelo padel, predvsem se zaradi medsebojnega spopada 2. bataljona s 1. in 4. bataljonom, kriva za to pa da so njihova poveljstva.

V poročilu kočevske posadke za november je zapisana ugotovitev, da se prebivalci v Kočevju medsebojnemu spopadu med domobranci posmehujejo, da jim je v veselje, povrh pa še napihujejo število v tem spopadu padlih domobrancev.

8. Napad na Kočevje

Po neuspelem napadu 14. divizije, konec leta 1943 na sovražnikovo postojanko v Kočevju sta Glavni štab NOV in POS in štab 7. korpusa ves čas čakala na priložnost, da bi to operacijo ponovili.

V ocenah Glavnega štaba NOV in POS je bila kočevska postojanka pomembna zaradi vrste dejavnikov, ki so v taktično - operativnem pogledu vplivali na eno in drugo stran, ki sta bili v spopadu.

Kraj je križišče, iz katerega vodijo komunikacije na vse štiri strani sveta: skozi Ribnico in Velike Lašče v Ljubljano, skozi Koprivnik in Mozelj v Belo krajino, čez Suho krajino v dolino reke Krke in v Novo mesto, čez Grčarice ali pa skozi Ribnico na Notranjsko, čez Banjo Loko in skozi Stari trg ob Kolpi pa na Hrvaško v Gorski Kotar.

Za sovražnika je bila med temi najpomembnejša smer proti Ljubljani. Po njej je v celoti preskrboval posadko v Kočevju, zato je bila zavarovana z močnimi postojankama v Ribnici in v velikih Laščah. Šlo je za cesto in železniško progo. Cesta je bila usposobljena za promet po vsej dolžini, železnica pa samo med velikimi Laščami in Kočevjem.

Kočevska postojanka je bila oporišče za izpade v Belo krajino, čez Suho krajino pa v dolino Krke in območja Dolenjske severno od reke. Hudo je ogrožala vse narodnoosvobodilne ustanove, skrite v težko dostopnih krajih z gostimi gozdovi pokritega Kočevskega Roga. Zapravala in ogrožala je najkrajšo zvezo med Belo krajino, kjer je bil sedež centralnih organov NOG in Glavni štab NOV in POS in območjem Notranjske in Slovenskega primorja.

Za vzdrževanje in zagotavljanje povezanosti sovražnikovih sil v Sloveniji s silami na hrvaški strani trenutno še ni bila pomembna, to pa bi se gotovo zgodilo v primeru, če bi se morale sovražnikove sile umikati čez Gorski Kotar, kar bi bilo zelo nevarno tudi za NOV v Sloveniji.

Priložnost naj bi se pokazala v začetku novembra in štab 7. korpusa je izdal povelje za napad, ki naj bi ga izvedla 18. divizija dne 4. novembra. Vendar do napada zaradi sovražnikove ofenzivne akcije v Suho krajino ni prišlo, zato je štab 7. korpusa poslal 9. novembra drugo povelje za napad na Kočevje, ki bi se moral začeti 10. novembra. Toda tudi do tega napada ni prišlo, ker je bilo premalo časa za priprave. Brigade, ki naj bi napadle, niso imele dovolj streliva, ker so ga porabile v bojih od 6. do 8. novembra, za premik na položaje pred Kočevjem pa

se tudi artilerija ni mogla pripraviti, zato so operacijo ponovno odložili.²⁰

Poraz nemško - domobranskih enot na pohodu v Belo krajino je zelo slabo vplival na moralo posadke v kočevski postojanki, ki je bila poglavitno izhodišče sovražnikove operacije "Schneegestöber" (snežni metež). Partizanska vodstva so to dejstvo ocenila kot najprimernejši trenutek za uničenje postojanke in Glavni štab NOV in POS Je ukazal štabu 7. korpusa, da operacijo, ki sojo novembra že dvakrat pripravljali in potem odložili, začne 18. novembra po uvodnem bombardiranju zavezniškega letalstva.³¹

Posadka v Kočevju je imela kakih 700 mož, od teh polovico Nemcev. V njeni sestavi sta bili 10. in 12. četa 3. bataljona 14. nemškega policijskega polka SS, havbična baterija in 61. ter 62. domobranska posadkovna četa. V moštvu Je bilo tudi še nekaj drugih manjših pomožnih enot. Domobranska 62. posadkovna četa Je dan pred začetkom napada odšla v Velike Lašče, ker je okupator tam ustanovil tako imenovani "alarmni" bataljon*, ki je pozneje dobil zaporedno številko 5.

Postojanka je bila močno utijena, imela Je več majšnih in nekaj večjih bunkejev iz tramov, kamenja in zemlje, nekateri so bili celo dvonadstropni. Med seboj so bili povezani s strelskimi jarki in prometnicami ter zavarovani z žično oviro, v katero je bil napeljan električni tok; po cestah in na križiščih so bili postavljeni španski jezdec.

Po podatkih obveščevalne službe je bila posadka dobro oborožena. Po mestu sta v presledkih krožila dva srednje težka tanka in dva oklepna avtomobila, po dostopih v mesto so občasno tolkle granate kal. 105 mm havbične baterije. Poleg teh havbic je imela posadka tudi dva protitankovska topa kal. 65 mm²³ in tri hitrostrelne topove kal. 20 mm za protiletalsko obrambo. Od lahkega pehotnega orožja je imela poleg pušk za vsakega vojaka še 67 strojnic različnih tipov.

Na varnost posadke v Kočevju so vplivale tudi sosednje postojanke, zlasti ribniška, kjer so bili Nemci 9. čete 3. bataljona 14. policijskega polka SS in 25. ter 115. domobranska četa, skupaj okoli 500 mož: Na dan, ko so brigade 18. divizije odšle v napad na kočevsko postojanko, so 25. četo poslali v Velike Lašče v sestavo "alarmnega" bataljona. Na pomoč v primeru partizanskega napada pa je posadka v Kočevju lahko računala tudi iz drugih močnih sosednjih postojank. V Velikih Laščah je štela posadka 620 mož, od teh 280 Nemcev, prav tiste dni pa so začeli oblikovati tudi še alarmni bataljon. V Novem mestu je bil skoraj ves 1. bataljon 14. policijskega polka SS in sedem domobranskih posadkovnih čet, nekaj topniških enot in del 13. oklepne čete, medtem ko so bili v s ti š kem trikotniku trije domobranski bataljoni in v vsakem po okrog 500 mož. V vseh teh postojankah je bilo kakih 4200 okupatorjevih vojakov.

Vzporedno s presojo o sovražnikovi moči, formacijski pripadnosti in oborožitvi, so v partizanskih štabih med pripravami za akcijo podrobno ocenili tudi vpliv zemljišča okrog postojanke na taktiko izvedbe operacije. Ocena ugotavlja, daje neposredna okolica postojanke odprta in ravna, širša pa hribovita in gozdnata. V ravninskem

jugovzhodnem, vzhodnem in severnem delu so vasi. na zahodu pa jih ni.

Vzhodno od Kočevja se teren naglo dviga, potem se nadaljuje z gričevnatim manevrskim zemljiščem in dolinami do grebena na črti Konjsko (k.598) - Skrajnik (k.642) - Šušnjar (k. 714). Sprva je odprt, vzhodno in južno od ceste Salka vas - Željne pa poraščen, tako da se je po njem mogoče prikrito približati postojanki.

Tu je tudi več primernih točk, s katerih se lahko osredotoči mitralješki ogenj v notranjost postojanke.

Tudi severno od postojanke je teren najprej odprt, potem pa v smeri vasi Mlaka (danes Mlaka pri Kočevju) poraščen. Na tej strani se lahko enote skrivaj približajo križišču cest Mala Gora - Stara Cerkev in Mala Gora - Kočevje.

Zahodno in lužno od Kočevja se teren iz doline reke Rinže naglo dviga h Kočevskemu pogoiju in Fridrihštalu. Tu so gosti gozdovi, skoznje so možni samo premiki pehote, ki se lahko pritihoči v neposredno bližino reke Rinže ter nenadoma udari po obrambnih objektih na njenem bregu. Premik v notranjost postojanke pa reka zapira, medtem ko prehode čeznjo lahko branilci učinkovito branijo iz mesta.

Po odprtem terenu jugovzhodno od mesta teče glavna cesta iz Kočevja proti Livoldu, primerna za premike vseh rodov vojske. Naravnih ovir na tej smeri ni, napredovanje enot v napadu pa je mogoče zavarovati z vzdolžnim ognjem od vzhoda in zahoda.

Na podlagi take operativno - taktične presoje položaja je dne 17. novembra štab 7. korpusa poslal vsem poarejenim enotam povelje za napad. Vsebuje določilo, da naj sovražnika v Kočevju naskočijo vse tri brigade 18. divizije z izhodiščnih položajev Konjsko - Rigelj na Rogu - Friarhštajn. Napad se začne z bombnim napadom zavezniškega letalstva. Po končanem bombardiranju morajo vse čete nemudoma izkoristiti učinke bomb, paniko in hudo zmešnjavo v sovražnikovih vrstah, naglo zavzeti njegovo obrambno črto na robu postojanke, potem pa od severa, vzhoda in juga nadaljevati prodor v notranjost Kočevja. Napad divizije bosta podpirala 1. slovenska artilerijska brigada z dvema havbicama kal. 100 mm, dvema topoma kal. 75 mm in dvema partopoma²⁴ ter tankovski oddelek s petimi tanki. Če bombni napad letalstva ne bi bil zadosti učinkovit, morata topništvo in tankovska enota z vso močjo podpreti vdor brigad v postojanko. Napad naj bi učinkovito podpirali tudi dve bateriji minometov kal. 81 mm, ki ju morajo takoj sestaviti v diviziji in bosta v boju pod neposrednim poveljstvom štaba divizije. Tako kakor v diviziji bateriji težkih minometov naj v brigadah sestavijo baterije lahkih minometov in baterije ročnih metalcev piat za protitankovski boj, pod poveljstvom štaba brigade.

Zavarovanje osrednjega napada so zaupali brigadam 15. divizije in operativne skupine iz 4. operativne cone. Peta in Petnajsta brigada sta dobili nalogo, da zapreta smer proti Ribnici, Dvanajsta v Suhi krajini, Gubčeva pa da nadzoruje novomeško posadko. Sovražnikove sile v sUškem trikotniku naj bi nadzorovala Zidanskova brigada, medtem ko

Je Šlandrovo korpusni poveljnik določil za korpusno rezervo v vasi Mala Gora. *•

Po boju pri Koprivniku dne 15. novembra je 18. divizija brez Devete brigade prenočila v Nemški Loki. Drugo jutro se je Ljubljanska brigada premaknila v vas Podgora. štab divizije s svojim Jurišnim bataljonom in Levstikovo brigado pa v vas Čepče. Ko so dobili korpusno povelje za napad na sovražnikovo postojanko Kočevje, se je divizija z obema brigadama vrnila v Koprivnik.

Dne 18. novembra ob treh zjutraj le Ljubljanska brigada zapustila Koprivnik in skozi Mačkovec, Mozelj in Cmi Potok pri Kočevju odšla v Zajčje Polje ter od tam skozi Uvold nadaljevala pohod na izhodiščne položaje za napad na postojanko, ki so bili na robu gozda na črti Mestni vrh - rridrihštajn. Ko so prečkali cesto v Kočevje, je prišlo do prvega spopada s sovražnikom. Tretji bataljon, kije bil v zaščitnici in Je imel pri Livoldu kratek počitek, Je opazila ena od patrulj, ki so prihajale iz postojanke, tipale po terenu ter izvidovale, in poskušala borce prese- netiti. Nenadoma Je odprla ogenj, vendar so Jo borci zasuli s točo svincenk in Jo pgnali nazaj v postojanko, potem pa nadaljevali pot na izhodični položaj.

Ob tričetrt na enajst so se na nebu prikazala zavezniška letala in začela bombardirati postojanko. Nad mesto Je strmoglavilo 8 letal, ki so mitraljirala moštvo, 10 minut za njimi pa sta priletela dva vala po 6 lahkih bombnikov. Zemljo so pretresle eksplozije bomb, ki so padle južno od cerkve, vendar cfljev niso zadele. Tretji val bombnikov, ki je gHrtletel pet minut za tema, pa postojanke sploh ni bombardiral. Nekaj omb ie odvrigel izven postojanke na odprt prostor, kilometer severno od Dolge vasi, na k. 467, ostanek bombnega tovora pa na rob gozda.

O neuspešnem napadu zavezniških letal govori tudi domobransko poročilo, ki med drugim navaja podatek, da so letala vrgla 20 bomb, ki pa niso vojaškim objektom povzročile nobene škode. Porušile so le nekaj civilnih hiš v Podgorski ulici.²⁶

Takoj po bombnem napadu sta se od severne in severovzhodne strani pgnali v napad Deveta in Levstikova brigada. Prodrli sta do bloka, v notranjost postojanke pa nista mogli.

Ljubljanska brigada, ki je medtem že bila na **izhodiščnih položajih** pred blokom v Podgorski ulici in pri Dolgi vasi, **je ostala brez akcije**. Brigadnemu poveljstvu se je zazdelo, da bombardiranje **ni tako učin-** kovito, kot bi moralo biti, zato je sodilo, da verjetno **sploh še ni končano** in da ga bodo ponovili. V štab divizije so poslali **Kurirja, da bi** Jim nemudoma prinesel sporočilo, kaj jim je storiti v **nastalih okoliščinah**, ali se bo bombardiranje nadaljevalo ali ne, ali **pa naj počakajo na** topove, ki še niso prišli, da bi z njihovo pomočjo **razbili bunkerje**.

Kurir pa sporočila ni prinesel. Nazaj grede Je zgrešil pot in ni našel štaba brigade. Ker druge zveze s štabom divizije niso imeli, so čakali do treh popoldne, potem pa se umaknili v Mozelj.

Ob pol petih popoldne ie v Kočevje pripeljal vlak s 30 vagoni, vmes dvema oklepnima. Izstopilo Je kakih 450 mož, ki so potem odšli peš v Kočevje. Z istim transportom so pripeljali v Kočevje tudi tri manjše tanke.

Dne 19. novembra zjutraj so ač boji za Kočevje» ki ač ponoči prenehali, nadaljevali. Ljubljanska brigada je ob treh zapustila Mozelj in se vrnila preč postojanko. Tam je že besnela bitka. Rafali strojnic so trgali ozračje, vmes so bobnele granate, mine in bombe. Levstikova in Deveta brigada sta na vso moč naskokovali sovražnika v Kočevju od Salke vasi in rudnika premoga. Boj Je bU vsak trenutek silovitejši.

Po vrnitvi pred postojanko je brigada do šestih zasedla izhodiščne položaje za napad na črti Dolga vas - Fridrihštajn. Prvi bataljon seje razvil nad Podgorsko ulico, tretji desno od njega, drugi pa Je ostal v brigadni rezervi, medtem ko je eno svojo četo poslal v zasedo pri Laknerju. Minometna baterija Je obe orožji postavila na položaj v Dolgi vasi, enega pri cerkvi in drugega na vzhodnem robu vasi.

Brž ko so se borci razvrstili v strelsko vrsto, so se pognali v naskok. Prvi bataljon je v naletu prodril do bloka in zavzel tri bunkerje, naprej pa brez topovske podpore ni mogel. Koje sovražnik opazil, daje tudi na tem sektorju pritisk partizanov tako resen kakor od šalke vasi in rudnika premoga, Je na Podgorsko ulico osredotočil ogenj topov in minometov. Po bataljonskih položajih so začele padati in eksplodirati granate in mine In borci so se morali umakniti. Zaradi čisUne In številnih utrdb levo In desno od ceste so se morali umikati po cesti, ki Je bila deloma v kotanji in je dajala kritje. Toda sovražnik Jih je tudi tam opazil in cesto zasul z granatami in minami, tako da so drobci železa zadeli 40 borcev, nekaj celo smrtno.

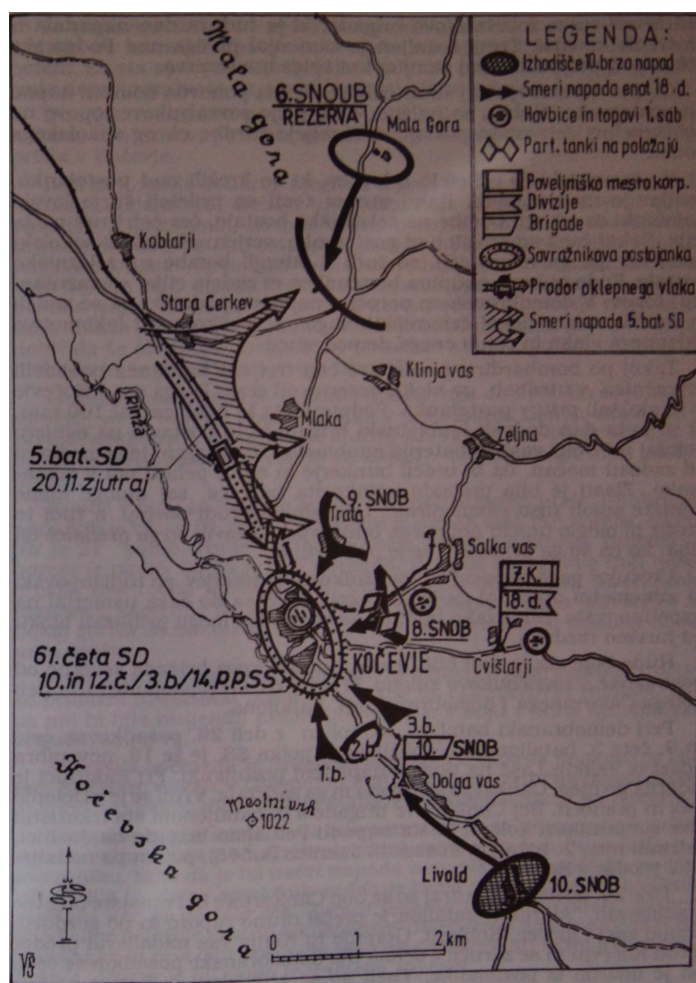
Vse ranjence so takoj spravili v bataljonsko obvezovališče, kjer so Jih obvezali; potem so bataljonski bolničarji poskrbeli, da so jih borci odnesli v brigadno previjališče v Dolgi vasi, kjer jim Je brigadni sanitetni referent s svojimi pomočniki dal prvo zdravniško pomoč, od tam pa so jih z vozovi odpeljali v Koprivnik v divizijsko previjališče. Nekaj najtežjih so odpeljali tudi s tovornjakom. V Koprivniku Je kirurška ekipa vsakega ranjenca kirurško obdelala in ga evakuirala v bolnišnico.

Boj ta dan seje po prvih uspehah začel razvijati neugodno tudi pred Levstikovo in Deveto brigado. Prav v trenutku, ko so bili borci že pripravljeni za vdor čez blok. Je del posadke pridrl iz postojanke In se pognal v protinapad v smeri Klinje vasi. Havbici in oba gorska topa 1. slovenske artilerijske brigade, ki so tam na položaju podpirali napadne kolone partizanskih enot, so se uspeli v zadnjem trenutku umakniti. Brez topovske podpore, pa tudi grožnje, da jim udari sovražnik v hrbet, so se morali umakniti tudi borci oben brigad.

Ljubljanska brigada ta dan ni več poskušala prodreti v postojanko. Do 19. ure so bataljoni stali na izhodiščnih položajih In postojanko samo še blokirali; potem je v blokadi ostal le arugi bataljon, vsi drugi so se umaknili v Livold.

Boji so se nadaljevali tudi 20. novembra. Do šestih zjutraj so bile vse tri brigade 18. divizije spet pripravljene na svojih izhodiščnih položajih pred postojanko.

Ljubljanska brigada je zasedla iste kot prejšnji dan. Drugi bataljon Je eno svojih čet s težko "bredo" in minometom kal. 81 mm postavil na L. 1022, da bi od tam tolkla po sovražnikovi artileriji pri železniškem kolodvoru, drugi dve četi pa sta ostali v zasedi pri Laknerju in

Napad na Kočevje od 18. do 21. oktobra 1944.

vzdrževali zvezo z Levstikovo brigado, ki je tudi ta dan napadala iz smeri Salke vasi. Tretji bataljon le zamenjal prvega nad Podgorsko ulico, prvi pa je nastopal za njim leot brlgaana rezerva.

Ob pol dervetih zjutraj so zavezniška letala ponovila bombni napad na postojanko. Dobila so nalogo, da uničijo sovražnikove topove na položaju pri železniški postaji in razbijejo utrdbe okrog sokolskega doma.

V prvem valu je priletelo 8 lovcev, ki so krožili nad postojanko, vendar Je niso napadli. Kako uro za temi so prileteli Stirje lovski bombniki in odvrkli bombe na železniško postajo, čez četrto ure pa še trije. Nekaj časa so krožili nad postojanko, verjetno so Iskali sokolski dom, ker pa ga niso našli, so tudi ti odvrkli bombe na železniško postajo. Toda nobena skupina bombnikov ni zadela cilja, sovražnikovih topov. V domobranskem poročilu najdemo podatek, da so zadeli in uničili samo nekaj železniških vagonov, poškodovali lokomotivo oklepnega vlaka in ranili enega domobranca.

Takoj po bombardiranju sta dve četi tretjega bataljona naskočili sovražnika v utrdbah na bloku severno od ceste Dolga vas - Kočevje in poskušali priti v postojanko. Podpirali sta jo havbica kal. 100 mm, ki so jo ta dan dodelili Ljubljanski brigadi in jo postavili na ognjeni položaj pri Dolgi vasi, in baterija minometov. Toda ogenj tega orožja ni zadostil močan, da bi uničil bunkerje in odprl pehota pot v postojanko. Zlasti je bila premalo učinkovita havbica, saj mnoge njene granate sploh niso eksplodirale. Uporabili so tudi partop, a tuoi to orožje ni moglo uničiti nobenega bunkerja. Postavili so ga predaleč od cilja, ko pa so ga približali, seje pokvaril.

Uničujoč pa je bil ogenj iz sovražnikovih bunkerjev, pa tudi topovski in minometni ogenj, ki ga je sovražnik od časa do časa usmerjal na napadno vrsto. Bilje tako nud. da se borci niso mogli približati bloku na jurišno razdaljo.

Hude boje sta ta dan bili Deveta in Šlandrova brigada severno od postojanke s sovražnikovo kolono, ki Je udarila iz postojanke, in z deli petega ("alarmnega") domobranskega bataljona.

Peti domobranski bataljon, okrepljen z deli 29. posadkovne čete in 9. čete 3. bataljona 14. policijskega polka SS, je že 19. novembra odšel iz Velikih Lašč na pomoč napadeni postojanki. Pri Rakitnici je udarila po njem Cankarjeva brigada in ga zadržala. Vrnil seje v Dolenjo vas in prenočil. Boj Cankarjeve brigade s 5. bataljonom sta izkoristili dve sovražnikovi koloni, ki sta napadli Petnajsto brigado na Jasnici, odrinili njen 2. bataljon in zasedli Jasnico (k.568), potem pa nadaljevali prodor v Kočevje.²⁷

Dne 20. novembra zjutraj so se boji Cankarjeve in Petnajste brigade nadaljevali. "Alarmni" bataljon je prebil njuno zaporo in po gozdovih mimo vasi Lipovec. Koblarji, Gorenje in Klinja vas nadaljeval prodor proti Kočevju in se združil z delom 61. domobranske posadkovne čete, ki je udarila iz postojanke. Vneli so se srditi boji, v katere so bile zapletene Petnajsta brigada iz zavarovalne skupine, Šlandrova iz korpusne rezerve in Deveta brigada, na desnem krilu 18. divizije. Čeprav so vse te tri brigade domobranci uspešno zadrževale in jih v nekem trenutku s pomočjo dveh tankov celo razbile in pognale v beg.

so se ponovno zbrali in nevarno ogrozili desni bok napadajoče 18. divizije ter normalni potek operacije na njenem težišču, zlasti še potem, ko sta se v smeri prihajajoče pomoči prebila iz postojanke dva voda domobrancev in se združila s prihajajočimi.

Dne 20. novembra popoldne je iz Ribnice odpeljala motorizirana kolona, dva tanka, potniški avtomobil in 32 vojakov, ki je brez boja prišla v Kočevje.

Boji za Kočevje in okrog njega so trajali do 15. ure. Možnosti, da bi napadani oddelki 18. divizije tretji dan boja končno le zlomili odpor posadke v postojanki, so bile vedno manjše. Ko pa so obveščevalci prinesli še vest, da so Postojno zapustili močni oddelki 188. nemške rezervne divizije "Alpenjäger" in da napredujmo proti Kočevju, je Glavni štab NOV in POS ukazal prekiniti kočevsko operacijo. Vsem je namreč postalo jasno, da ne bo več nobene koristi od nadaljevanja napada na tako močno utrjeno postojanko, kakor je bila kočevska, kije poleg tega dobivala še okrepitev. Brigade so počakale na noč, potem pa opustile blokado in se umaknile v svoja izhodišča.

Ljubljanska brigada je blokado nadaljevala do noči. Ko se je začelo mrčiti, so se najprej umaknili štab s pristažnimi deli in enotami ter prvim bataljonom, za njimi pa zjutraj 21. novembra ob drugi uri, še drugi in tretji bataljon. Vsi so se zbrali v Livoldu in od tam odšli v Mozelj.

Izgube v boju za Kočevje so bile na obeh straneh hude. Po zbranih podatkih je bilo v 18. diviziji izločenih iz njenih vrst 155 borcev, od teh jih je 21 padlo. Hude izgube je imela tudi Ljubljanska brigada: 6 borcev je padlo, 35 pa je bilo ranjenih. Brigade so izgubile tudi nekaj orožja, dva ročna metala, plat. eno strojnico, 35 pušk in en lahki minomet, zaplenile pa so eno strojnico, 600 nabojev za mavzerico in nekaj goriva za motorna vozila. Ljubljanska brigada ni izgubila nobenega orožja.

Podatki o sovražnikovih izgubah, ki izhajajo iz partizanskih virov, so približni in rezultat ocene. Padlo naj bi 112 njegovih vojakov, 106 pa naj bi bilo ranjenih. Koliko jih je padlo v boju z borci Ljubljanske brigade, se ne ve.²⁸

Kočevska operacija že drugič ni uspela. Vzrokov za neuspeh je bilo več. Nekatere navaja v Glavnemu štabu poslana kritična ocena štaba 7. korpusa, kakor tudi relacija štaba 18. divizije o akciji na Kočevje.

Korpusna ocena meni, daje bilo premalo časa za pripravo operacije, obveščevalna služba pa načrtovalcem ni zagotovila točnih podatkov o sovražniku, tako daje bil načrt napada zasnovan na napačnih podatkih. Trdila je, da se sovražnik zadržuje izven postojanke, v okoliških naseljih, kar pa ni bilo res. Zaradi tega so napadni oddelki zavzeli izhodiščne položaje celo do 6 kilometrov daleč stran od zunanjega roba postojanke in prvi dan operacije niso mogli izkoristiti učinka bombardiranja, čeprav je bil samo moralnega značaja.

Zveze med napadajočimi enotami, niti po vodoravnici niti po navpičnici niso bile organizirane v duhu korpusnega povelja. Ker je med štabom Ljubljanske brigade in štabom divizije delovala samo kurirska zveza, so bataljoni Ljubljanske brigade, po koncu bombardiranja

prvega dne boja ostali zunaj akcije. Štabi napadajočih brigad niso imeli nobene zveze z letalstvom, te celo medseboj ne.

Postojanko je napadalo 776 borcev iz 18. divizije, od teh iz Ljubljane* ske brigade samo 257, čeprav je imela po seznamih 515 borcev. Branilo jo je sprva 700 Nemcev in domobrancev, po prihodu okrepitev pa 1200 sovražnikovih vojakov. Takšno razmerje sil 1 : 1,6 v korist branilcev, ki so bili poleg tega zaščiteni z močnimi utrdбами, pa uspeha v napadu ne more zagotoviti.

Zaradi tako zelo neugodnega razmerja sil so poveljstva snovala uspeh operacije na učinkih bombnega napada zavezniškega letalstva. Vsi so pričakovali, da bodo bombe tako razdeležale utrdbe, da vdror v postojanko ne bo predstavljal večje težave. To pa se ni zgodilo; bombe niso zadele nobenega pomembnejšega vojaškega objekta.

Vzrok za neučinkovitost bombardiranja Je skušal pozneje pojasniti zvezni oficir britanske vojske pri Glavnem štabu NOV in POS, podpolkovnik Moore, ki se Je operacije neposredno udeležil ter Jo Je ves čas spremljal z različnih loč. V poročilu, ki ga Je posredoval Glavnemu štabu. Je med drugim zapisal, da bombardiranje iz zraka ne more nadomestiti topniškega ognja, ki Je bil sicer natančen, toda topov in streliva je bilo za to premalo. Bombe iz zraka so predvsem orožje, ki lahko vpliva na sovražnikovo moralo. Učinkovito se lahko uporabi za napade na sovražnikove topniške položaje in za rušenje večjih objektov | zgradb. Majhne cilje, dobro zgrajene bunkerje, pa Je iz zraka težko opaziti in če jih ne doleti neposredni zadetek, so posadke v njih povsem vame pred zračnimi na pa ai. Zaradi megle, ki je skrivala postojanko, so se bombniki lahko pojavili na nebu šele ob 10. uri, ta čas pa ni primeren za napad pehote, ki je najučinkovitejša v temi in megli.³⁰

Korpusna analiza boja dalje ugotavlja, da med rodovi vojske ni bilo pravega tesnega sodelovanja. Pehota ni sledila prodoru tankov, ki Jim je povrh tega v odločilnem trenutku zmanjkalo goriva. Počakati so morali, da so ga borci zaplenili v sovražnikovem skladišču goriva v Rudniku.

Napad Je pokazal, da pehota še vedno ni bila dovolj Izurjena za bojevanje. Naravnih zaklonov ni znala dovolj Izrabljati, graditi pa tudi ne. V postojanko so vedno poskušali prodreti na istem kraju, & pa se ie posameznim oddelkom že posrečilo vkljniti v sovražnikovo obrambno razvrstitev, niso poskušali prodora širiti.

Enote so premalo Izkoriščale okrilje noči. Ljubljanska brigada pa ponoči sploh ni poskušala napadati, ampak se Je vračala v svoja izhodišča Livold in Mozelj.

Tudi težko orožje, topovi in minometi, so bili premalo učinkoviti, deloma tudi zato, ker niso imeli dobrih opazovalnic. Ogenj težkih strojnic ni bil pravilno osredotočen na strelne line utrdb in bunkerjev.

Štab 18. divizije v svojem poročilu Glavnemu štabu meni, da Je imela divizija za napad na postojanko na voljo premalo težkega orožja in streliva zanj. slabo pa Je na potek boja vplivalo tudi dejstvo, da ni bilo vse težko orožje pod neposrednim poveljstvom divizijskega poveljnika.

Telefonsko zvezo so lahko vzpostavili samo od fttaba divizije do Levstikove brigade, ki Je bila na težišču operacije, ln z artilerijo. Z Ljubljansko in Deveto brigado je niso mogli, ker ni bilo na voljo dovolj telefonskih pripomočkov. Tudi radijske zveze z brigadami niso mogli organizirati, kajti radijske naprave, ki sojih za to operacijo sicer dobili iz Glavnega fttaba, so lahko delovale samo na razdalji od dveh kilometrov, kolikor Je doseg teh radijskih naprav, medtem ko Je bila razdalja med brigadami večja.

Obveščevalna, sanitetna in intendantska služba so ves čas boja delovale brezhibno. Intendantska služba Je borcem vse tri dni bivanja na položajih pred postojanko zagotavljala toplo hrano trikrat dnevno, nepretrgoma pa Je delovala tudi redna preskrba enot s strelivom.^{*1}

Čeprav kočevska operacija ni čisto uspela, Je treba ugotoviti, da Je bila za partizansko vojsko zelo koristna. Ti boji in prejšnji, ko so preprečili vdor v Belo krajino, so za nekaj časa zavrla naraščajočo nemško - domobransko ofenzivnost. Sovražnik Je moral v Kočevje pritegniti rezerve in Jih zato ni mogel uporabiti v drugih predelih, ki so Jin nadzorovale enote 7. korpusa, ki Je bil tiste dni na težišču operacij Narodnoosvobodilne vojske Slovenije."

O namenu in učinkih operacije govori tudi namestnik komandanta Glavnega štaba NOV in POS general Jaka Avšič. ki Je operacijo neposredno spremljal. Ugotavlja, da Je bil namen kočevske operacije oslabiti sovražnikov napadnl pritisk, ki seje v Jeseni 1944 neprenehoma stopnjeval. Razmere so bile take, da so morala poveljstva naglo ukrepati ln Je bil za pripravo operacije na voljo samo poldrugl dan.

Čeprav Je bilo razmerje sil zelo neugodno, so borci 18. divizije vendarle tu in tam vdrlil skozi obrambno erto v postojanko, kar Je tako zelo slabo vplivalo na sovražnika, da je potem ostal ves mesec bolj ali manj pasiven.

Zanimivo je, kako je general Avšič v svoji razlagi kočevske operacije Ladislavu KiauU, piscu knjige Na bojni črti Osemnajste, primerjal partizansko vojsko in njene akcije z akcijami dobro pripravljene redne armade. Povedal je, da mora partizanska vojska, ki nima zaledja trdno v svojih rokah, delovaU v skladu z okoliščinami in svojimi možnostmi. Hitro in pogosto mora menjati položaje, kar pomeni, da ima na voljo manj popolne obveščevalne podatke. Poveljstva se morajo zato dosUkrat bolj opirati na verjetnostne sklepe in domneve, seveda pa morajo ti sklepi biti čim bližje stvarnosti.

Partizanski način vojskovanja zahteva improvizacije in naglo prilagajanje nastalim okoliščinam, da bi sovražnika presenetili in po tej poti zagotovili uspeh. Z nastankom večjih enot in širšo uporabo oojne tehnike se razmere zapletajo, predvsem v sferi poveljevanja, načini bojevanja parUzanske vojske pa se približujejo taktiki bojevanja rednih armad, s čimer izgubljajo nekatere prednosti, kijih imajo majhne enote. ³³

9. Premor in počitek

Po končani kočevski operaciji so se brigade 18. divizija dne 22. novembra 1944 zbrale v Koprivniku. Obiskala sta Jih politični komisar Glavnega Štaba Boris Kidrič in namestnik komandanta Glavnega štaba NOV in POS Jaka Avšič. In v njuni navzočnosti so najpogumnejšim borcem izročili prva odlikovanja za pogum. Po slovesni izročitvi odlikovanj so brigade dne 23. novembra zjutraj Koprivnik zapustile.

Ljubljanska brigada Je odšla v vas Vlmolj. Štab divizije se Je s pristabnimi enotami razvrstil v vaseh Čeplje in Zagozdec, Levstikova brigada v Nemški Loki, medtem ko je Deveta brigada spremljala ranjence v bolnišnice.

V Vimolju je Ljubljanska brigada ostala do 7. decembra in proti Kočevju pošiljala patrulje, ki so opazovale sovražnika v postojanki in nadzorovale njegovo početje. Večjih, bojov in spopadov ni bilo.

Tudi sovražnik se je omejil na občasno patroljiranje po vaseh okrog postojanke. Večja sovražnikova skupina, kakih 150 vojakov. Je 27. novembra skozi Nove Laze prišla v vas Morava. S partizani se ni srečala in se je še istega dne vrnila v postojanko.

Štirinajstdnevni počitek v vasi Vimolj so borci izrabili za intenzivno učenje, vojaško usposabljanje in politično izpopolnjevanje. Pouk je trajal vsak dan po nekaj ur.

Na vojaških urah se le moštvo usposabljal v tehničnih in taktičnih spretnostih. Težišče dela je bilo na odpravljanju pomanjkljivosti, ki so se v bojih najbolj pogosto pojavljale.

Pri urah s tehnično vsebino so še vedno posvečali veliko pozornosti spoznavaju orožja, njihovih lastnosti in najboljših načinov njegove uporabe. Z veliko pozornostjo so se urili v razstavljanju in sestavljanju brzostrelk in puškomitraljezov. Učili so se spoznavati napake in okvare, do katerih lahko pride med uporabo, in kako jih najhitreje odpraviti. Tovrstnega pouka ni bilo v bistvu nikoli dovolj, ker so v brigado prihajali novinci, ki še niso dovolj poznali orožja in ga obvladali. Pouk so vedno končali s čiščenjem orožja.

Pri urah s taktično vsebino so do podrobnosti obravnavali naloge stražarjev ter načine opravljanja teh nalog. Veliko pozornost so posvečali vlogi, nalogam in delovanju patrulj s posebnim poudarkom na obnašanju članov patrulje v kritičnih trenutkih. Na skupnih vajah enot so se urili v razvijanju v strelsko vrsto, premiku po zemljišču pod sovražnikovim ognjem med napadom in v obrambi od kritja do kritja, vadili so medsebojno sodelovanje in zaščito z navzkrižnim ognjem avtomatskega orožja. Urili so napade na bunkerje in druge utrdbe, približevanje pod ognjem iz njih in njihovo uničevanje. Vedno večjo pozornost so posvečali gradnji fortifikacijskih objektov in zaklonov ter njihovem izkoriščanju v boju.

Kako uspešen je bil pouk, so preverili 3. decembra na manevru, ki so ga za vse enote organizirali v štabu brigade. Zlasti so hoteli ugotoviti usposobljenost enot za manevrsko bojevanje in koliko so odpravljene

pomanjkljivosti, ki so jih opazili v spopadih v zadnjem obdobju. Organizirali so tudi posebne vaje za poveljniški kader in za štabe .

Politično vzgojo in izpopolnjevanje so organizirali in vodili politični komisar brigade in njegov pomočnik ter politični komisarji bataljonov in čet, njihovi pomočniki in sekretarji Skoja; potekala sta vzporedno z vojaškim poukom.

Moštvo so vsak dan obveščali o dogodkih na domačem in drugih bojevališčih in vojskovallščih, jih pojasnjevali, razpravljali pa so tudi o mnogih drugih političnih vprašanjih. Se vedno so pogosto obravnavali temeljne cilje programa OF, govorili o slovenskih manjšinah v drugih državah in o vlogi jugoslovanskih reakcionarnih krogov, Id so delovali iz tujine, da bi Slovenijo odcepili iz skupnosti jugoslovanskih narodov in federativne Jugoslavije, zasnovane na prvem in drugem zasedanju AVNOJ.

Razprave so tekale tudi o verskih vprašanjih. Brali in pojasnjevali so brošuro o vatikanski politiki med vojno in govorili o odnosu KrJ in OF do cerkve ter o njeni vlogi v delovanju reakcionarnih krogov in razvoju domobranstva.

Redno so prebirali članke iz časopisa Ljudska pravica in s posebnim zanimanjem sledili pogovorom tovariša Tita z zunanjim ministrom Velike Britanije Harrisonom. Ob obletnici drugega zasedanja AVNOJ so obravnavali njegov pomen in vlogo.

Člani KPJ in SKOJ so se redno sestajali. Na študijskih sestankih so se ideološko - politično izobraževali in pridobljeno znanje prenašali na druge borce. Preučevali so filozofske misli velikih zgodovinskih osebnosti in ideologov. Navedimo samo nekatere take misli, ki jih je takratni politični komisar brigade zapisal v svoj osebni dnevnik:

-Narod, ki tlači druge narode, tudi sam ne more biti svoboden (Marx).

-Dialektična filozofija ne pozna nič kontno veljavnega, brezpogojnega sveta. Na vsem in v vsem vidi le minljivost in ne dovoljuje ničesar drugega, kakor nenehen proces porajanja in propadanja, brezkončno dviganje od nižjega k višjemu. In tudi sama je le odsev tega procesa v mislečih možganih. (Engels)

-Buržoazne proizvodjalne in prometne razmere, buržoazni lastninski odnosi, moderna buržoazna aružba, ki je pričarala tako velikanska proizvodjalna in prometna sredstva, ie podobna čarovniku, ki ne more več obvladati podzemnih sil, ki jih je sam izzval. Že desetletja je zgodovina industrije in trgovine le še zgodovina upora modernih proizvodjalnih sil proti modernim proizvodjalnim razmeram, proti lastninskim odnosom, ki so življenjski pogoj buržoazije in njenega gospodstva! (Marx - Engels)

-Kakor le nekdanj del plemstva prešel k buržoaziji, tako prehaja sedaj k proletariatu del buržoazije, zlasti del buržoaznih ideologov, ki so se povzpeli do teoretskega spoznanja vsega zgodovinskega gibanja! (Marx - Engels)

-Fašizem na oblasti je odkrita teroristična diktatura najbolj reakcionarnih, najbolj šovinističnih, najbolj imperialističnih elementov finančnega kapitala! (Dimitrov)

Tako) po prihodu v Vmoltj so pripravili in 26. novembra izvedli uspelo ljudsko zborovanje, ki se ga je udeležilo tudi 30 domačinov. **Takšna** udeležba je bila po mnenju Štaba divizije zaradi majhnega števila civilnih prebivalcev prav zadovoljiva.

Dne 28. novembra so bili vsi politični komisarji in njihovi namestniki povabljeni na divizijsko partijsko konferenco v Zagodecu. Govorili so nekateri člani in članice CK KPS, vodil pa jo je politični komisar Glavnega štaba NOV in POS Boris Kidrič. Ko se je Končala, le štab 18. divizije dne 30. novembra izrekel brigadnemu političnemu Komisarju Marku Vrhuncu kazen strogega ukora, ker je 10. novembra med pohodom sunil nekega borca, ki ni hotel več nositi ranjenca. Borec je spustil nosila tako, da se je ranjencu glava povesila navzdol proti blatu. Čez nekaj dni se je moral Vrhunec zagovarjati tudi pred partijsko organizacijo, kjer so mu za storjeno dejanje izrekli partijski opomin. V svojem zagovoru je kazen z razumevanjem sprejel, saj kot funkcionar kaj takega ne bi smel storiti; hkrati je izjavil, da pa J je kot človek ravnal prav, tako sl je tudi zapisal v svoj osebni dnevnik.

Med bivanjem v Vmoltju so izpopolnili formacijo brigade v skladu z ukazom Glavnega štaba NOV in POS št. 545 z dne 5. novembra 1944. Ta ukaz je bU dopolnilo ukaza Glavnega štaba od z dne 13. julija.

Novi ukaz je točno določal sestavo štaba brigade. Sestavljajo ga:

1. Komandni del, ki ima komandanta, političnega komisarja, pomočnika političnega komisarja in načelnika štaba. Ukinjena je funkcija namestnika komandanta, njegovo vlogo pa je prevzel načelnik štaba.

2. Pomožni del sestavljajo operativni oficir, zdravnik in bolničar, intendant in njegova dva pomočnika, veterinarski pomočnik in dva pisarja.

3. Obveščevalni center so sestavljali šef, pomočnik šefa, administrator in šest obveščevalnih oficirjev ali pa podoficirjev. Preostalo moštvo ukinjenega obveščevalnega voda so razdelili drugim enotam. Pričakovali so, da bo reorganizacija obveščevalne službe pripomogla k Izgradnji in kvalificiranosti obveščevalnega kadra in da se bo spremenil tudi odnos do te službe v štabih, koder so obveščevalce večkrat uporabljali za kurirje.

4. Zaščitni oddelek

5. Pratež.

Pri štabu brigade so odprli tudi formacijsko mesto oficirja Ozne (oddelek za zaščito naroda) in na to mesto postavili Miha Filipiča.

Vsega skupaj je štab brigade po tej reorganizaciji imel samo 40 mož medtem ko jn Je bilo po formaciji, prikazani v šestem poglavju 127.³⁵

V hudih bojih v drugi polovici leta 1944 je brigada številčno neprenehoma slabela, njena bolna moč je padala. Število borcev se je zmanjševalo zaradi velikih izgub v bojih; v bolnicah je bilo v povprečju vedno 32 do 33 odstotkov borcev od skupnega števila vpisanih v sezname, 5 do 6 odstotkov pa jih je bilo na raznih vojaških in političnih tečajih.

Očitno Je. da ac Je številčno stanje zmanjševalo zaradi padlih, ranjenih in pogrešanih. Pogrešane, med njimi Je bilo tudi nekaj dezertarjev. so se nekaj časa vodili v seznamih in čakali, da se vrnejo ali da dobijo podatke o njihovi usodi; potem so lih črtali iz seznama. Tako so na primer 24. novembra črtali 11 pogrešanih.

Po končani kočevski operaciji Je bilo v seznime vpisanih 486 borcev in bork; od teh Je bilo na mestu za boj sposobnih samo 269, v bolnicah 187, 30 pa v šolah in na tečajih. Takšno stanje se Je delno popravilo 3. decembra, ko le brigada dobila 43 novomoblizirancev, v glavnem rudarjev iz Zasavja, samih prostovoljcev, ki so se partizanom pridružili zato, da so se izognili vpoklicu in služenju v nemški vojski. Med njimi so bili tudi taki. ki so iz nemške vojske ze pobegnili in so bili vojaško že dobro Izurjeni borci. V brigado so vnesli novega duha. udejstvovali pa so se tudi na kulturnem področju; posebno uspešen Je bil njihov pevski zbor.

Moralno in zdravstveno stanje moštva Je bilo dobro in brez posebnosti, ugotavljajo vsa poročila iz tistih dni. Sanitetni organi od alvizlje do bataljona so izkoristili priložnost za temeljito razuševanje. saj so se v dvomesečnih skoraj nenehnih premikih in bojih uši obilno zaredile in postale huda nadloga.

Intendantska služba je poskrbela, da se Je popravilo tudi že zelo slabo stanje obleke in obutve, tako da je tudi to dobro vplivalo na moralo in povečalo bojno sposobnost. Stanje orožja je bilo zadovoljivo, ljudi brez orožja brigada ni imela. Zadovoljiva je bila tudi prehrana, občasno je prlmajnkovalo le masti, tobaka ter soli. ki so jo korpusni in tend antski organi nabavljali iz Istre. ³⁶

VIRI in OPOMBE označene s *:

^{1V} tako imenovanem eUAKem vadUKu «o bile trt po*Uganke. V vsaki Je bil po en damobranaki udarni bataljon in nekaj Nemcev, V viAnji Gori je bil prvi. v Stični tretji, v St. Vidu (danes Sentvid pri Stični) pa četrti bataljon: NOV na Stovenakem 41 * 45, str. 773:

* NOV na Slovenskem 41 • 48. str. 776: Zbornik VI/16. dok. it 104 in 130 (opomba it» 3); AmbroAič, Petnajsta divizija, str. 424;

* Alojz Kajin, takratni komandant 2. bataljona, piani prispevek sa monografijo, v arhivu odbora Skupnosti borcev ljubljanske brigade;

⁴ Zbornik VI/16. dok. St. 121: Operacijsko poročilo Štaba XVIII. dlvtxye a dne 19. oktobra 1044 Glavnemu itabu in Itabu VIJ. korpusa. AIZDG. f.27/11/10;

* Zbornik VI/16, dok. fet 120 in 121; Zbornik VI/17, dok. At. 53; Operacijski dnevniki Ataba VII. korpusa za čas od 30. septembra 1M4 do 25. aprila 1045 (dtdje: Operacijski dnevnik VII. korpusa). AIZDG. f. 153/1/2; Poročilo Štaba X. SNOB 'Ljubljanske' stabu XVIII. diviste a dne S. novembra 1044, AIZDG, f. 152/11/3: Klauta. Na bqjni črti Osemnajste, str.582 • 500;

* "Četrti domobranski bataljon so Imenovali tudi Menlčantnov po njegovem komandantu Duianu Meničaninu.

^f Zbomtk VI/17. dok. ftt.6, 10. 11, 14 tn 23; Operacijski dnevnik VII. korpusa sa čas od 30. septembra 1044 do 25. aprila 1045. AIZDG, f. 153/1/2; AmbroAič. Petnajsta divizija. str. 433 * 436; Klauta. Na bojni črti Osemnajste, str. 500 - 501:

* Alate Kst)in. takrat komandant 2. batatyona. piani prispevek za monografijo, v arhivu odbora Skupnosti borcev ljubljanske brigade;

* Zbornik VI/17, dok At 22, 27, 30, 34, 53 In 110; Operativno poročilo Ataba XVIII. divizije s dne 2.XI. 1044 Glavnemu Atabu tn Atabu VII. korpusa. AIZDG. f. 27/11/11; Klauta, Na bqjni črti Osemnajste. str. 502;

¹⁰ Zbornik VI/17, dok. At. 60; Operacijsko poročilo Ataba XVIII. dttvcdje z dne 5. novembra 1044 Glavnemu Atabu In A tabu VII. korpusa. AIZDG. f. 27/11/11: Klauta. na bojni čru Osemnajste, str. 503;

¹¹ Zbornik VI/17 dok. At. 38; Operacijsko poročilo Ataba XVIII. divtsye z dne 7. novembra 1044 Glavnemu Atabu In A tabu Vil. korpusa. AIZDG. f. 27/U/I 1;

¹¹ Proces proti vojnim zločincem in Izdajalcem Rupniku. RAeeneiju. Ražmanu, Kreku, Vizjaku In Hacinu. Slovenski knjiŕtni zavod 1046, str. 55;

■* Zbornik VI/17 dok. At. 38. 44 In 69: Operacijsko poročilo Ataba XVIII. divizije z dne 10. novembra 1944 Glavnemu A tabu in A tabu VII. korpusa AIZDG, f. 27/li/11 ; Poročilo organizacijskega Ataba Slovenskega domobranstva z dne 17. novembra 1944 AFK IZDG. f. 25; Klauta. Na bojni črti Osemnajste, str. 597 • 600;

¹⁴ Zbornik VI/17. dok. At. 36. 47 in 76; Petnajstdnevno poltučno poročilo Ataba XVIII. divizije z dne 6. novembra 1044 Glavnemu Atabu In Atabu VI. korpusa. AIZDG. f. 16/III/7b;

¹¹ Obtožnica Ataba X. SNOB 'Ljubljanske' zoper tovarAa Kobijer Ivana s dne 22. novembra 1044, poslana A tabu XV1U. divizije; Prepis obtožnice, poslan A tabu VII. korpusa - obveščevalnemu centru, AIZDG, f. 156/11/5; lxjavs Plevnika Vilija, obv. oficirja, Aefa O.C. Ataba XVIII. divizije z dne 28. novembra 1944. v zadevi tov. Kobljer Ivana. AIZDG. f. 158/11/5: Zapisnik z dne 15. decembra 1944. o zadevi Kobler Ivana In lajave članov O.C. X. SNOB "Ljubljanske" ki sojih dali: P^jn Anton. Jenko Jote. Prlblk Franc. Mlhqlo Boris, Lavrič Franc. StraitAar Rudi In Svetina Pavel. AIZDG. f. 158/11/2;

•• Zbornik VI/17. dok. At. 133. 134 In 135;

¹⁷ Zbornik VI/17. dok. At 63. 69. 77. 82 in 119: Operacijsko poročilo Ataba XVIII. divizije z dne 22. novembra 1944 Glavnemu Atabu In Atabu VIII. korpusa, AIZDG, f. 27/U/II; Situacijsko poročilo Ataba X. SNOB. 'Ljubljanske' z dne 17. nov. 1944 AIZDG. f. 158/1/5; Operacijski dnevnik VII. korpusa za čas od 30. IX. 1044 do 25. IV. 1045. AIZDG. f. 153/1/2; Petnajstdnevno poročilo Ataba XVIII. dlvizllje z dne 26. nov. 1044 Atabu VII. koorpora AIZDG. 150/VI/7;

^{1B} Dnevno povelje Glavnega Ataba NOV in POS naredba St. 603 z dne 16. XI. 1944 In dnevno povere Ataba VII. korpusa At 834 z dne 17. XI. 1044. AIZDG. f. 154/1/5:

^{1a} Zbornik VI/17, dok. At. 133. 134 In 135: Kiaula, Na bojni črti Osemnajste str. 604;

^{•0} Zbomtk VI/17, dok. At. 60. opomba 25;

¹¹ NOV na Slovenskem 41 - 45. str.781 - 782;

ⁿ Zbornik VI/17. dok At. 83. opomba At. 25: *"Alarmni' bataljon je bil formiran 10. novembra 1044 v Velikih LaAčah. Sestavljale so ga tri domobranske čete. 25. Iz Ribnice, 62. Iz Kočevja in 114. Iz Velikih LaAč. V njegovo sestavo so vključili tudi en vod In en oddelek 11. čete 3. bataljona 14. policijskega polka SS Iz Velikih LaAč. Komandant bataijona je postal komandir nemAke 11. čete. kapetan Schmltz. Vse bataijonu pripadajoče enote so se zbrale v Velikih LaAčah do 18. novembra.

** 'Obveščevalni podatki o tem daje posadka imela topova kal. 65 mm niso točni. Veijetno sta to bila protitankovska topova kal. 45 ali pa 47 mm.

¹⁴ Partop ali partizanski top Je bil orotye z močnim ruAllnlm učinkom. Izdelali so ga v partizanskih

delavnicah 9. korpusa, potem pa izpopolnili in tannili posadke v enotah 7. korpusa: BotJvoj Lah • Boria. Prva slovenska artilerijska brigada, atr. 244:

*» Zbornik VI/17. dok. ftt 64:

•* Poročilo Organizacijskega fttabe Slovenskega domobranstva o dogodkih pri pnsatUrl Kočnje v času od 10. do 20. novembra 1944 AFKIZDO. ftt 26:

¹⁷ Ambrožič, Cankarjeva brigada. sLr,670: Mile Pavlin. Petnajst« brigada, KnJ linica NOV m POS 18, Ljubljana 106U. atr. 329 - 330:

^w Zbornik VI/17. dok. At 119: Poročilo Slaba XVIII.dMxtye s dne 22. novembra 1944 Glavnemu Mahu NOV In POS. AIZDO. f. 27/III/S: Operacijsko poročilo fttaba XVIII. divizije s dne 22. novembra 1944

Olavnemu fttabu In fttabu Vil. korpusa. AIZOO, f. 27/U/11:

» Zbornik VI/17. dok. ftt 64;

³⁰ Poročilo o napadu na Kočevje podpolkovnika britanske vojske P.N.M. Moora. AIZDG, f. 21/10/4;

•' Zbornik VI/17/, dok. ftt 84; Relacija o akciji na Kočevje fttaba XVIII. divizije x dne 24. novembra 1944 fttabu Vil. korpusa NOV In POS In Olavnemu fttabu NOV m POS. AIZDO. f.27/III/5:

“ NOV na Siovcnakem 41 -45 str. 783:

** Kiauta, Na bojni črti Osemnq|ste, str. 806 • 823:

⁹⁴ Marko Vrhunec. Srečna mlada generacela, str. 222 - 223;

* NOV na Slovenskem 41 ■ 45. str. 831; Zbornik VI/17. dok. ftt.60. opomba 25:

³⁰ Zbornik VI/17 dok. ftt. 78: Operacijska poročila fttaba XVUI. divizije od 28. do 30. novembra 1944 Glavnemu fttabu NOV In POS In fttabu VII. korpusa. AIZDG, f.27/II/II. In od 1. do 6. decembra 1944 Glavnemu fttabu In fttabu VII. korpusa. AIZDG. L 27/U/1

X.

SILOVITI OBRAMBNI BOJI 7. KORPUSA

'1. Boji ob dolenski prometnici

Po ponesrečenem pohodu domobrancev in Nemcev v Belo krajino, sredi novembra 1944 in porazu, ki so ga na tem pohodu doživeli, ter po bojih za Kočevje, ki so sledili pohodu, je sovražnik nekaj časa miroval. Njegove enote so potrebovale počitek, da bi si nabrale novih moči, zapolnile vrzeli zaradi izgub ter se pripravile za nove odločilne bojne naloge.

Okupatorja v Sloveniji so vedno huje pritiskale razmere na balkanskem in italijanskem voj s kovali šču. Pripraviti je bilo treba zemljišče, postaviti obrambne črte in zgraditi fortifikacijske objekte, na katere bi se lahko opirala Hitlerjeva vojska med umikom z Balkana in iz Italije.

Na območju, kjer so delovale enote 7. korpusa, pa nepretrgane obrambne črte sovražnik ni mogel postaviti. Omejiti se je moral na posamezne v zemljo vkopane objekte v neposredni okolici postojank, ki so bile trdno v njegovih rokah.

Posebno težo v pripravi zemljišča za umik Hitlerjeve vojske z Balkana in Italije so imele prometne poti in komunikacije v Sloveniji, naj bližji meji Hitlerjevega rajha. Pripraviti jih je bilo treba za transport vojaštva in materiala za operacije, ki so se temu ozemlju naglo bližale.

Na območju delovanja 7. korpusa sta imeli za okupatorja velik strateški pomen povezavi Ljubljane s Kočevjem in Novim mestom. Kočevsko smer, po kateri le tekla tudi železniška proga, usposobljena za promet od Ljubljane do Predol in od Velikih Lašč do Kočevja, so povsem obvladovale močne postojanke v Velikih Laščah, Ribnici in Kočevju. Novomeško smer pa je okupator obvladoval le deloma, s stiskim utrjenim vozliščem, v katerem so bili trije domobranski bataljoni in z novomeško postojanko, v kateri so bili Nemci iz 1. bataljona, deli 13. oklepne čete 14. policijskega polka SS in domobranci iz 38., 40., 52., 53. in 54. posadkovne čete.

Da bi sovražnik obvladal tudi Usti del dolenske prometne žile, ki so ga še vedno nadzorovali in promet po njej ovirali partizani, zlasti enote 15. divizije in štajerske operativne skupine. Je sprejel sklep, da tam vzpostavi nove močne postojanke. Posadke v njih naj bi bile sestavljene predvsem iz domobrancev, čeprav je iz podatkov o kadrovske zasledbi poveljniških mest v domobrantskih bataljonih razvidno, da so Nemci vedno manj zaupali domobrantskim oficirjem in jih vse bolj nadzorovali, v februarju 1945 pa so večino domobrantskih poveljnikov celo zamenjali nemški oficirji. Očitno je, daje bil to ukrep, s katerim si je hotel nemški okupator zagotoviti popoln vpliv nad domobranstvom.

Ta sovražnikov ukrep pa je bil huda grožnja narodnoosvobodilnemu gibanju. Enote 7. korpusa bi se bile prisiljene umakniti na desno stran reke Krke v Suho krajino. Tam bi bile stisnjene v klešče, katerih en krak bi bila kočevska, drugi pa novomeška smer.

Tak Jc bil tudi res okupatorjev operativni načrt. Velike klešče naj bi zdrobile osvobojeno ozemlje na več marših delov, v katerih bi lažje uničevali partizanske enote in jih potiskali v gozdove Kočevskega Roga. Zveza s štajersko bi bila pretrgana, prebivalstvo zasedenega dela Dolenjske pa še huje izpostavljeno okrutnemu nasilju okupatorja, še sploh pa zverinstvu domačih izdajalcev in domobrancev.

Sprejeti sklep le začel sovražnik uresničevati dne 5. decembra. Vneli so se siloviti boli, v katerih je bila decembra in v začetku Januarja pobuda v partizanskih rokah, potem pa so bile enote 7. korpusa potisnjene v izredno ostre obrambne boje, vse do začetka sklepnih operacij za popolno osvoboditev dežele.

Dne 5. decembra zgodaj zjutraj so iz št. Vida (danes Šentvid pri Stični) in iz Novega mesta hkrati prišle in zasedle dolenjsko prometnico med omenjenima krajema močne sovražnikove sile. Obvladale so taktično najmočnejše točke ter v Velikem Gabru, Občinah. Sv Ani in Dalnjem Vrhu začele graditi postojanke.

Ključna Je bila v vasi Občine, pomembnem cestnem križišču na dolenjski magistrali. Zasedel Jo Je 3. domobranski bataljon iz Višnje Gore z 21. in 22. četo, v katerih Je bilo kakih 200 domobrancev. Del tega bataljona je gradil tudi postojanko v Velikem Gabru. Postojanko v Sv. Ani so gradili domobranci novomeške posadke iz 36. posadkovne čete, v Dalnjem vrhu pa iz 40. posadkovne čete.

Da bi se okupator izognil napakam, ki jih je zagrešil ob aprilskem vdoru na Dolenjsko, se je tokrat lotil gradnje postojank in utrjevalnih del tako. daje aela opravljal le manjši del enot, medtem ko Je večji del zavaroval gradnjo z novo taktiko. Enote za zavarovanje so dobile nalogo, da manevrirajo zunaj postojanki da na odprtem prostoru zapletajo partizane v boje ter jim tako onemogočajo, da bi ovirali utrjevanje postojank.

Zavarovanje so prevzeli prvi in tretji domobranski bataljon, iz vsakega po dve četi pehote, in težka četa. Občasno je to nalogo opravljal tudi peti ("alarmni") bataljon, ki je prihajal iz Velikih Lašč, iz Novega mesta pa posebej ustanovljena bojna skupina, v kateri sta bili 34. in 52. domobrankska posadkovna četa ter 2. četa 1. bataljona 14. policijskega polka SS.

Sovražnik je ob dolenjski magistrali razvrstil skupaj okrog 1500 do 2000 vojakov. Bili so do zob oboroženi z vsemi vrstami pehotnega orožja, imeli pa so tudi baterijo havbic kal. 105 mm. ki so jo postavili na položaj pri Sv. Ani. medtem ko so Nemci iz Novega mesta občasno uporabljali tudi tanke.

Partizanski štabi so si zasedbo dolenjske magistrale razlagali napačno. Obveščevalna služba jim ni zbrala in posredovala dovolj točnih podatkov o sovražnikovem cilju, namenu in moči, zato so menili, da gre samo za zavarovanje transportov po prometnici. Da bi to preprečili in razbili sovražnikove kolone, ki so se premikale po cesti. Je štab 7. korpusa takoj ukazal 15. diviziji, razporejeni na območju severno od magistralne ceste, da 7. decembra s tremi brigadami odide v napad na sovražnika na črti Medvedjek - Korenitka - Občine ter ga tako rekoč vrže v naročje štajerske operativne skupine, ki je bila tisti dan po ukazu Glavnega štaba NOV in POS na poti nazaj na Stajersko v sestavo

4. operativne cone in je z lužne strani prihajala proti magistrali. Štabu operativne skupine pa je Stab 7. korpusa ukazal, da takoj odide v smeri Zallsec - Krušni Vrh - Luža - Občine in po napadu brigad 15. divizije od severne strani udari sovražnikom v hrbet z juga.

Toda 15. divizija korpusnega povelja ni mogla uresničiti, ker je 5. domobranski bataljon dne 6. decembra pri vasi Brezovica, severno od prometnice, zapletel njeno Dvanajsto brigado in jurišno četo v hud boj, v katerem le imela Dvanajsta brigada 12 ranjenih in 1 padlih. Če so prišteli izgube Petnajste brigade v boju za Sentjanž z dne 5. decembra, so imeli v diviziji 25 ranjencev. Spraviti so jih morali na varno, saj je bilo to sedaj prva divizijska naloga, zato jih je Petnajsta brigada odpeljala v Jamo na desnam bregu reke Krke, medtem ko sta Cankarjeva in Dvanajsta brigada morali transport zavarovati.

Ker 15. divizija ni napadla sovražnika, tudi operativna skupina ni nadaljevala pohoda proti prometnici. Zadržala se je na položajih pri Zaliscu in se potem umaknila nazaj na položaj okrog Dobrave in Preske pri Dobrniču.

Štab 7. korpusa s takim razvojem dogodkov ni bil zadovoljen, še vedno je bil prepričan da gre pri sovražnikovih pripravah samo za transport, zato je ukazal 15. diviziji in operativni skupini, da akcijo ponovita 8. decembra jutraj. Tega pa 15. divizija tudi ta dan ni mogla storiti, ker se Cankarjeva in Dvanajsta brigada nista mogli tako hitro vrniti z zavarovanja transporta in se pripraviti za napad.

Napadli sta samo obe brigadi operativne skupine. Prišli sta do črte Stehanja vas - Krušni Vrh - Luža, cesti in novonastajajoči postojanki Občine pa se nista mogli bolj približati. Po celodnevnem boju na odprtem terenu z domobranskim četrtem in petim ("alarmnim") odtaljonom sta se morali zvečer umakniti nazaj v vasi Železno in Volčja Jama.

Nova akcija je bila predvidena za 9. december. Cankarjeva brigada naj bi ta dan napadla s severozahodne strani, štajerski brigadi pa še enkrat z juga. Dvanajsto brigado so postavili k vasema Mala Loka in Roje pri Catežu. Toda komaj seje Cankarjeva brigada pripravila za boj, že je doživela napad in se je morala bojevati daleč od bojnega cilja, medtem ko sta vso težo bojev s sovražnikom v postojanki Občine morali še enkrat nositi štajerski brigadi.¹

Takoj ko so se začele sovražnikove akcije ob dolenjski magistralni cesti, seje tudi za Levstikovo in Ljubljansko brigado 18. divizije končal čas počitka in mirnega dela. Zapustiti sta morali položaje na smeri Kočevje - Črnomelj in oditi na Dolenjsko, severno od reke Krke, kjer naj bi zamenjali štajerski brigadi pri Občinah in jima omogočili vrnitev na Štajersko.

Ljubljanska brigada seje od domačinov v vasi Vimolj poslovila 7. decembra jutraj in se podala na pot. Šla je skozi Koprivnik, Rajhenau, Trnovec, Stari Log in Smuko v Veliko Lipje, tam prenočila, potem pa 8. decembra jutraj nadaljevala pohod. Pri **Žužemberku** je prekoračila reko Krko, odšla v Dobravo pri Dobrniču, od tam pa 8. decembra ob pol dvanajstih opoldne brez 1. bataljona na položaj Rdeči Kal - Gorenji Vrh pri Dobrniču.*

Prvi bataljon je odšel iz Dobrave v vas Železno In tam zavaroval artilerijo, kije podpirala boj Šlandrove in Zidanškove brigade z domobranskimi bataljoni, ki so ščitili utijevalna dela v novonastajajoči postojanki Občine.

Štab divizije se je nastanil na Jami (danes Jama pri Dvoru) v dolini reke Krke, medtem ko je operativni del štaba organiziral poveljniško mesto divizije v vasi Preska. Pri poveljniškem mestu je bil tudi divizijski jurišni bataljon.

Severozahodno od Ljubljanske brigade, na Grmadi In Vrhtrebnjem, je položaje zasedla Levstikova brigada.

Ves čas pohoda je okrog Občin ropotalo. Štajerski brigadi sta zaman poskušali prodreti do dolenjske magistrale. S sovražnikom pa se je spopadla tudi Levstikova brigada, ki je bila v koloni pred Ljubljansko brigado, čim je prišla na Grmado in Vrhtrebnje.

Takoj po prihodu v Rdeči Kal je minerska četa, ki so jo iz divizijskega inženirskega bataljona dodelili Ljubljanski brigadi, na cesti Vrbovec - Rdeči Kal položila sedem min.

Na položaju Rdeči Kal - Gorenji Vrh pri Dobrniču, se 8. decembra Ljubljanska brigada še ni spopadla s sovražnikom. Boji so se začeli šele 9. decembra okrog 11. ure. Ob drugi bataljon na levem krilu. Je tedaj udarilo kakih 50 sovražnikovih vojakov, ki so prišli iz smeri Vrhtrebnja. Verjetno je bila izvidnica. Borci so jo zasuli s točo svinčenk in sovražniki so nemudoma zbežali nazaj. Opoldne je po Rdečem Kalu in Gorenjem Vrhu pri Dobrniču začelo tolči sovražnikovo topništvo, potem pa je tej pripravi sledil nov, močnejši sovražnikov napad.

Brigadnim položajem sta se približali dve sovražnikovi koloni iz 4. domobranskega bataljona, ena iz trebanjske smeri in druga iz smeri Dolenjega Podboršta pri Trebnjem. Vnel se je srdit, toda kratek boj. Domobranci niso dolgo vzdržali. Ko so v njihovih vrstah začele eksplozirati mine brigadne minometne baterije, kije bila pripravljena pri vasi Dolenji vrh pri Dobrniču, so položaje v paničnem begu zapustili.

Ob pol dveh popoldne so ponovno udarili in znova so morali bežati proti koti 581. Boj je trajal do 16 ure. Ob šestih zvečer sta položaje okrog Dolenjega Vrha pri Dobrniču zapustila tudi oba bataljona Ljubljanske brigade in se odmaknila na črto Šmaver - Ostri vrh.

Dne 10. decembra zjutraj so borci nekaj časa počivali, miroval je tudi sovražnik. V brigadno sestavo se je vrnil 1. bataljon, ker je zavarovanje artilerije prevzela Levstikova brigada. Ko je bila zbrana vsa brigada, se je odpravila proti magistralni cesti. Drugi in tretji bataljon sta prodirala po robu gozda južno od ceste Vrbovec - Jordan - kal, prvi pa severno oja nje skozi vas Šmaver na koto 392. Po prihodu na vrh ga je napadlo okrog 120 domobrancev iz 52. domobranske posadkovne čete iz novomeške bojne skupine, ki je ščitila utrjevalna dela v postojanki Sv. Ana. Ko je prišlo domobrancem na pomoč še drugih 200 sovražnikovih vojakov iz smeri Ponikve, se je bataljon umaknil na položaj južno od Rdečega Kala.

V trenutku, ko se je na koti 392 vnel boj, sta druga dva bataljona že bila pri Jordankam. Takoj sta se obrnila in odhitela na pomoč prvemu bataljonu. Z udarcem v sovražnikov bok in v hroet sta

domobranci presenetili in jih pognala v beg proti vasi Gorenji Vrh pri Dobrniču. Po sovražnikovem umiku brigada ni nadaljevala prodora proti cesti, ampak se je vrnila in zasedla položaje na severnem pobočju Ostrega vrha in pri Rdečem Kalu.

V boju ta dan je bilo iz brigadnega postroja izločenih 5 tovarišev: en borec je padel, trije so bili ranjeni, dva pa so pogrešali; izgubili so tudi eno strojnico, ker je mitraljezec padel. Na sovražnikovi strani je padlo 15 domobrancev, 20 pa je bilo ranjenih.

Na območju Grmade in Vrhtrebnja sta imela ostre boje s 4. domobranskim bataljonom tudi Levstikova brigada in divizijski furlški bataljon.

2. Napad na Občine

Postojanko, vzpostavljeno v Občinah dne 5. decembra 1944, je sovražnik takoj začel pospešeno utrjevati. Sprva je gradil poljske utrdbe, potem pa jih je dopolnjeval. Do konca decembra je uspel zgraditi dva obrambna pasova. Na zunanjem je bilo 6 pokritih bunkerjev, varnih pred minami in topovskimi granatami. Postavljeni so bili na točkah, odkoder je bil dober razgled na vse strani. Bunkerji so bili v medsebojni ognjeni zvezi in v navzkrižnem ognju mitraljezov. V vsakem je lahko bival vod pehote. Zavarovani so bili z žičnimi in minskoefsplozivnimi ovirami. V notranjem obrambnem pasu, ki so ga zgradili, ko je bil zunanji dovolj pripravljen za odpor, so utrdili nekatere poslopja, med njimi pa izkopali povezovalne Jarke in prometnice.

Posadka je bila sestavljena iz dveh čet 3. domobranskega bataljona in dveh čet ter dela težke čete 4. domobranskega bataljona. Okrepili so Jo še z manjšo nemško enoto in s srednjim tankom. Poleg tega je posadka imela 2 težka in 2 lahka minometa ter 30 lahkih in 2 težki strojnice. Vsega skupaj je postojanko branilo kakih 500 sovražnikovih vojakov.⁴

Štab 7. korpusa se je po večkratnih neuspešnih poskusih obeh štajerskih brigad, da razbijeta postojanko v Občinah, še pred koncem vsen utrdbenih del v njej odločil, dajo ponovno poskusi napasti 12. decembra. Nalogo je zaupal 18. diviziji, napada pa naj bi se udeležila tudi Cankarjeva brigada iz 15. divizije.

Ljubljanska brigada je na položaju Rdeči Kal - Ostri vrh ostala do 12. decembra, potem pa je skozi Dobrnič odšla na položaje pri vasi Železno in tam zamenjala Šlandrovo brigado. Na pot sta ob pol dveh popoldne najprej šla 2. in 3. bataljon z minometno baterijo, prvi pa je do 23. ure ostal na položaju pri vasi Dolenji Vrh.

V vasi Železno sta oba bataljona ostala do šestih zvečer, ko pa sta od divizijskega poveljnika dobila ukaz za napad na sovražnika v Občinah, sta odšla proti postojanki na izhodiščne položaje, drugi severozahodno, tretji pa južno od Male vasi.

Na Grmadi in Vrhtrebnju se je za napad pripravljala Levstikova brigada, severno od postojanke pa Cankarjeva brigada iz 15. divizije.

Znak za začetek napada je poveljstvo dalo ob pol desetih zvečer. Začel se je s kratko topovsko pripravo, zatem so naskočili bataljoni.

Drugi je udaril po bunkerju zahodno od ceste, treji pa po bunkerju vzhodno od nje. Sovražnik; le odgovoril s hudim navzkrižnim mitralješkim ognjem in borci se Bunkerjem niso mogli približati, da bi jih napadli z ročnimi bombami. Boj Je trajal do polnoči, ko so se napadalci morali umakniti.

Ob štirih zjutraj Je v brlgadno sestavo prišel tudi prvi bataljon. Po ponovni kratki topovski pripravi so odšU v napad vsi trije bataljoni, dva vzhodno, eden pa zahodno od ceste. Pol tretjo uro so si na vse načine prizadevali, da bi se približali bunkeriem in jih razbili. Sovražnik je besno odgovajal z ognjem vsega svojiga orožja in zavrnil vse poskuse. Ko se je začelo daniiti, se je brigada umaknila na črto korenitka - Krušni Vrh - Knežja vas. Takoj zatem je iz postojanke prišel tudi sovražnik. Zasedel je vas Luža in začel od tam obstreljevati borce v Knežnji vasi s strojnicami in minometom. Po večurnem medsebojnem obstreljevanju so se bataljoni še bolj odmaknili od postojanke in zasedli položaje okrog vasi Železno.

V postojanko tudi Levstikova brigada ni mogla priti In seje zjutraj prav tako umaknila na nove plozaje okrog vasi Dolenji Vrh, od koder je odšla v vas Preska. Cankarjeva brigada pa do postojanke niti prišla ni.

V boju ob dolenski prometnici Je imela brigada enega mrtvega, 12 ranjenih in 11 pogrešanih. Izgubila je tudi puskomitraljez.

Po tem znova neuspešnem napadu na postojanko Občine je štab 7. korpusa dne 13. decembra operacijo začasno prekinil. Šfab 18. divizije Je ukazal Ljubljanski brigadi, aa se premakne na Ajdovec in nadzoruje smeri proti Novemu mestu, Mimi Peči in Vrhtrebnju. Štab divizije je ostal na Jami, Levstikova brigada se Je razvrstila v rajonu Malega in Srednjega Lipovca, medtem ko je divizijski jurišnl bataljon zasedel položaje na Vinkovem Vrh pri Dvoru.

V teh šestdnevnih bojih ob dolenski prometnici sta obveščevalna služba in služba za zveze dobro delovali.

Obveščevalni center je redno pošiljal patrolje, ki so opazovale sovražnikove premike in njegovo delovanje ter zbirale za poveljevanje potrebne podatke tudi med civilnim prebivalstvom.

Služba zvez je tokrat prvič učinkovito uporabljala radijsko zvezo s štabom divizije. V telefonski zvezi so bile ves čas boja motnje zaradi deževnega vremena, signalna pa zaradi megle ni delovala in so zvezo v brigadnem obsegu večinoma zagotavljali kurirji.

Brlgadno prevljaljšče je bilo nepretrgoma v neposredni bližini položajev, tako aa so lahko ranjencem nemudoma dali pomoč in Jih takoj s konjskimi vpregami evakuirali v divizijsko prevljaljšče na Jami.

Preskrba moštva s hrano in drugimi potrebščinami je tekla v zelo težkih okoliščinah. Borci so zaradi stalnih premikov neredno dobivali obroke hrane. S strelivom pa so bili dobro preskrbljeni, ker so ga borci nosili s seboj. Težavna je bila preskrba minometne baterije z minami. Zaradi pomanjkanja tovornih živali so mine vozili iz Jame z vozovi do Zagorice, od tam pa so jih z mulami nosili na položaj.

V kritični oceni boja za Občine, narejeni v štabu 18. divizije, piše, da napadi niso dali sadov zaradi zelo neugodnega razmerja sil. Posto-

janko Je branilo kakih 500 sovražnikovih vojakov - večinoma domobrančev, ki so bili v utrdbah, napadalo pa jih je prav toliko partizanov*. Poleg tega je del sovražnikovih sil uspešno manevriral zunaj postojanke in ves čas resno ogrožal zaledje in hrbet napadajočih enot.

Enote v napadu so bile dobro razporejene, toda zaradi pogostih sovražnikovih izpadov se sile niso mogle dovolj skoncentrirati in učinkovito izkoristiti ognja težkega orožja.

Ožje zavarovanje so enote pravilno in pravočasno organizirale in so tudi zato imele tako majhne izgube: le uresničevanje širšega zavarovanja je redno zamujalo.

Ceprav sta top kal. 75 mm in havbica kal. 100 mm bila dobro postavljena in sta cilje zadevala, topniški ogenj ni bil učinkovit, ker je bilo strelivo slabe kakovosti in več kot polovica granat ni eksplodirala.*

V Ajdovcu je brigada štiri dni počivala. V noči s 17. na 18. december je skupaj z Levstikovo brigado oadla skozi Sadljo vas. Žužemberk in Zagradec v prehranjevalno akcijo. Po načrtu okrožne gospodarske komisije in pod vodstvom šefa Intendanture 7. korpusa Je zbirala življenjske potrebščine v vaseh Mleščevo, Mrzlo Polje, Gorenja vas in Muljava.

Ko Je bila akcija končana, sta se nazaj grede obe brigadi zadržali v Žužemberku in organizirali uspešno ljudsko zborovanje, na katerem je govoril brigadni politični komisar.

Po vrnitvi na Ajdovec je 20. decembra ob treh zjutraj odšlo 50 borcev, samih prostovoljcev, pod vodstvom komandanta in političnega komisarja brigade na cesto Trebnje - Mirna Peč. Pri vasi Ponikve so postavili zasedo in ob 14. uri presenetili sovražnikovo kolono, ki Je prihajala po cesti, jo napadli in dva sovražnikova vojaka ubili.

Dne 22. decembra je šla brigada znova v prehranjevalno akcijo, tokrat proti Novemu mestu. Zbirala je hrano po vaseh D. Straža, Prečna in Češča vas. Prvi bataljon, ki je bil med akcijo v zasedi pri Prečni, se Je medtem spopadel s sovražnikom, ki je poskušal akcijo ovirati, in ubil 5 njegovih vojakov.

Po vrnitvi na Ajdovec sta 26. decembra dve četi drugega bataljona odšli na cesto med Mimo Pečjo in Trebnjem v zasedo, presenetili manjši sovražnikov oddelek in ujeli nekega domobranca. Dan po tem dogodku je med Bršljinom in Kuzarjevim Kalom ždel v zasedi od 3. bataljon. Med Trebnjem in Sv. Anjo Je zavaroval prehod čez cesto 15. diviziji, ki se je vračala nazaj v dolino Krke med pripravi za načrtovani napad na Občine.⁶

3. Zavarovanje operacije "Občine"

Zatišje ob dolenski magistrali, ki je nastalo po sklepu korpusnega poveljnika, da napade na postojanko Občine začasno ustavi, je trajalo do konca leta 1944. Okupator je dolensko magistralo trdno držal v svojih rokah in gradil utrdbe v postojankah ob njej, medtem ko so ga manjši korpusni oddelki opazovali, zbirali podatke o njegovem početju in ga občasno poskušali vznemirjati.

Štabi so novo stanje budno spremljali, ugotavljali vzroke za neuspehe v boju za prometnico in se pripravljali za novo, Airée zasnovano operacijo, v štaou korpusa so sprevideli, da so se v prvotni oceni zmotili, da ne gre samo za Transporte lokalnega značaja, temveč daje okupatorjev namen globljega pomena in njegovo delovanje dobro pripravljeno.

Poglobljene analize so privedle do spoznanja, da okupator dolensko magistralo nujno potrebuje, ker Je smer Brežice - Novo mesto - Ljubljana ena od predvidenih smeri za umik njegovih sil z Juga. kar je pomenilo, da je sestavni del široko zasnovanega splošnega operativnega strateškega načrta.

Ugotavljanje razmerja sil je pokazalo, da Je sovražnik šibek In da mu sù primanjkuje. Za boj na smeri St. Vid (danes Šentvid pri Stični) - Novo mesto Je imel na voljo samo tri domobranske bataljone, nekaj domobranskih posadkovnih čet in zelo malo nemških enot. Boji od 6. do 13. decembra pa so te enote silno utrudili, saj so Jih nemški poveljniki gnali Iz boja v boj. poleg tega pa še obremenili s fizičnim delom pri gradnji utrdb.

Korpusne enote so bile številčno In po oborožitvi nekoliko močnejše. Držale pa so tudi pobudo, saj so lahko po svoji volji lahko izbirale čas in načine bojevanja ter osredotočile glavnino svojih sil v napade tja. koder so hotele. Računale so tudi vedno bolj s pomočjo zavezniškega letalstva v Sredozemlju.

Sovražnikova prednost Je bila samo v tem, da je Imel na voljo kar mesec dni časa za utrjevanje postojank in ga je tudi dobro izkoristil za gradnjo utrdb, predvsem v ključni postojanki Občine. Poleg že omenjenih šestih pokritih bunkerjev v zunanem utrjenem pasu je do konca leta zgradil še osem manjših in jih vse medsebojno povezal z jarki in prometnicami ter organiziral ucikovit ognjeni sistem.⁷

Povelje za dokončen obračun s sovražnikovo posadko v Občinah je štab 7. korpusa poslal vsem podrejenim enotam 29. decembra. Nalogo, da napade postojanko, je dobila 15. divizija, ki Je v neposreden napad na postojanko poslala Cankarjevo brigado, medtem ko sta Dvanajsta in Petnajsta dobili nalogo, da operacijo zavarujeta na ožjem območju.

Za neposredno podporo Cankarjeve brigade je štab korpusa dodelil 15. diviziji top kal. 75 mm iz Prve slovenske artilerijske brigade, dva protitankovska topa, oblikovali pa so tudi posebno minometno baterijo s štirimi minometi kal. 81 .mm ter za to operacijo posebno udarno četo, ki le imela 10 strojnic in 10 protitankovskih pušk. Za posredno podporo operacije je določil dve havbici kal. 100 mm z 260 granatami ter dva poljska topa kal. 75 mm in 360 granat iz Prve slovenske artilerijske brigade.

Za začetek napada so določili popoldanske ure 1. januarja 1945, brž ko bo zavezniško letalstvo bombardiralo postojanko.

Osemnajsta divizija je dobila nalogo, da ena njena brigada demonstrativno napade sovražnika v Dolenjih in Gorenjih Ponikvah, če bo seveda tam, drugače pa naj napada sovražnikov promet po cesti med Ponikvami in Mimo Pečjo; drugi dve brigadi naj ostaneta v korpusni rezervi v rajonu Rdeči Kal - Kamenje pri Dobrniču.

Poveljniško mesto korpusa so postavili v vas Zagorica pri Dobrniču, kirurško ekipo pa v vasi Jama pri Dvoru. *^

Štab korpusa je predvideval, da bo operacija trajala dalj časa in je ukazal, da naj korpusna intendatura zagotovi hrano za štiri ali petdnevno preskrbo enot.*

Brž po sprejemu korpusnega povelja je štab 18. divizije pripravil svoje povelje in ga 31. decembra posredoval brigadam.

V korpusno rezervo v rajonu Kozjek - Kamenje - Gorenji Vrh pri Dobrniču - Smaver je določil Levs tikovo in Deveto brigado. Ljubljanska brigado je okrepil s četo protitankovskih pušk (deset pušk) in ji ukazal, da z enim bataljonom napade sovražnika v obeh Ponikvah, dva pa naj na cesti Mirna Peč - Ponikve napadeta sovražnikov promet, vznemirjata posadko v Sv. Ani in z minometnim ognjem nevtralizirata tamkajšnje topništvo. Divizijskemu jurišnemu bataljonu je postavil nalogo, da z eno četo napada sovražnikovo postojanko v Dašnem Vrhju, z drugo pa z Južne strani sovražnika na cesti Stična - St. vid.

Ljubljanska brigada je dobila tudi nalogo, da minira cesto med Mimo Pečjo in Ponikvami; mineije in mine za to naj ji zagotovi divizijski minerski bataljon.

Za divizijsko poveljniško mesto so določili vas Korita, za poveljniško mesto Ljubljanske brigade pa Dečjo vas.⁹

Povelje komandanta Ljubljanske brigade za njeno delovanje ni na voljo, ker je bilo izdano ustno.

Položaje, določene za začetek operacije, so vse enote zasedle prvega januarja 1945 do 14. ure; potem so se lotile čakanja na bombni napad zavezniškega letalstva. Tega pa ni bilo. Letalci so sporočili, da ne morejo sodelovati zaradi slabega vremena. Korpusni štab, ki je z njimi vzdrževal zvezo, jim je sporočil, da je nad bojiščem vreme ugodno, vendar tega niso upoštevali.

Zaradi odpovedi letalstva je poveljstvo operacije sklenilo, da se napad začne ob 16. uri brez letalske podpore, zato pa s topovsko pripravo napada.

Ko so umi kazalci pokazali četrto uro popoldne, so okrog in okrog postojanke zaregljale strojnice in začele odmevati ter trgati ozračje eksplozije granat in min. Vnel se je oster boj za postojanko. Borci okrepljene Cankarjeve brigade in jurišne čete 15. divizije so izgnali sovražnikove oddelke, ki so bili v Knežji vasi in v Lužah, se približali žični oviri okrog postojanke in poskušali zavzeti bunkeije v njenem zunanjem obrambnem pasu.

Ljubljanska brigada je takoj, ko se je vnel boj za Občine, odšla proti cesti Mirna Peč - Ponikve. Tretji bataljon je naskočil sovražnikovo posadko v Ponikvah, prvi in drugi, ki sta ob cesti postavila zasede, pa sta udarila po sovražnikovi koloni, kije prav takrat prihajala iz Mirne Peči. Vnel se je silovit boj, šele čez nekaj časa se je sovražnik umaknil. Štije sovražnikovi vojaki so obležali zadeti, enega so borci ujeli. Dva borca sta bila ranjena.

Bataljon, kije napadel sovražnika v Ponikvah, se je bojeval do 17. ure, potem je boj postopoma ponehal. Ves čas je minometna baterija

držala pod ognjem sovražnikovo baterijo havbic pri cerkvi Sv. Ana in zmanjševala njeno učinkovitost.

Na težišču operacije pa so boji trajali vso noč. Enote 15. divizije, ki so naskakovale postojanko, so sl. vztrajno prizadevale vdreti v njeno notranjost in jo osvojiti, toda sovražnik je zavrnil vse Juriše. Učinki topovskega in minometnega ognja so bili šibki, ker 75 odstotkov granat in min ni eksplodiralo.

Dne 2. januarja zjutraj, je pobuda prešla v sovražnikove roke in začel je uporabljati v začetku decembra preizkušeno taktiko. Ni se več omejeval samo na obrambo postojanke, temveč je težišče boja postopoma prenesel na območja zunaj postojanke.

Ljubljanska brigada se le trdno držala na položajih pred Ponikvami in ob cesti. Ob pol enajstih dopoldne je razšla oddelki kakih 50 sovražnikov, ki so prišli od Sv. Ane, ena četa pa je napadla in pognala v beg močnejšo patruljo, ki se je po gozdu pritihotapila na Golobinjak bataljonom za hrbet.

Nekaj minut čez opoldne je iz postojanke v Ponikvah prišel močnejši oddelki in poskušal presenetiti borce tretjega bataljona. Ti pa presenečenja niso dovolili. Dvakrat so jurišali in pognali sovražnike nazaj v postojanko. Do izpada iz postojanke je prišlo prav tedaj, ko je kolona, kakih 450 mož prodirala iz Trebnjega proti Mimi Peči. Po njej sta udarila prvi in drugi bataljon, najprej pri Ponikvah in potem pa pri Mimi Peči. S protitankovsko puško so zadeli sovražnikov potniški avtomobil in ga zažgali. Po medsebojnem obstreljevanju se je kolona čez čas umaknila s ceste deloma na Sv. Ano, deloma pa v Biško vas in v Mimo Peč. Takoj ko je kolona zapustila cesto, je začel sovražnik obstreljevati brigadne položaje s topovi od Sv. Ane in z minometi iz Ponikve. En borec je bil ubit, trije pa ranjeni.

Dne 3. januarja so se okrepili boji na odprtem prostoru zunaj postojank. Ta dan je bil ponovno napovedan napad zavezniškega letalstva, a je bil odložen na 4. januar.

V napadu na postojanko Občine le Cankarjeva brigada imela velike izgube, zato jo je korpusni poveljnik umaknil v rezervo. Pred postojanko je na njeno mesto poslal Levstikovo brigado, ki se je začela pripravljati za napad, ki naj bi se začel 4. januarja po napovedanem bombardiranju zavezniškega letalstva.

Ljubljanska brigada je tudi ta dan udarila po sovražnikovi koloni, ki je zapustila Ponikve in proti Mimi Peči odpeljala svoje mrtve in ranjene iz bojev okrog Ponikve. Ko so jo razbili in so se potem sovražniki po skupinah umikali proti Sv. Ani, Biški vasi in v Mimo Peč, so jim sledili in v Biški vasi ter Mimi Peči zažgali dve gospodarski poslopji. Boji so trajali kako uro. Sovražnik je imel hude izgube, v Ljubljanski brigadi pa sta bila dva borca ranjena.¹⁰

4. Razbremenilna okupatorjeva operacija

Razvoj dogodkov ob dolenski magistrali je okupatorja zelo vznemirilo. Zavedal se je šibkosti svojih sil, s katerimi bi lahko preprečil poraz posadke v Občinah, pa tudi moči, ki so jo kazali partizani prva dva dni

boja. Zavedal se je tudi, da bi izguba postojanke v Občinah pomenila izgubo nadzora nad smerjo Ljubljana - Novo mesto, ki je igrala pomembno vlogo v njegovih strateških načrtih.

Da bi to preprečil, Je operativni štab za protipartizansko bojevanje pripravil načrt za tako imenovano razbremenilno operacijo. Pričakoval je, da bo operacija uspešna, čeprav ne bo zagotovljeno potrebno razmerje sil v njegovo korist, spričo stiske partizanov, ki so se morali v izredno hudih vremenskih razmerah, v mrazu več stopinj pod ničlo in snegu, že nekaj dni brez počitka in neprenehoma na odprtem prostoru bojevati za zmago.

Načrt operacije Je temeljil na zamisli, da vse partizanske sile okrog dolenske prometnice odrežejo od reke Krke, Jih na območju prometnice obkrožijo in potem postopoma uničujejo.

Za izvedbo take zamisli so določili štiri domobranske bataljone, prvega, tretjega, četrtega in petega ("alarmnega", bojno skupino, sestavljeno v Novem mestu, in bojno skupino Fleckner", ki sta jo sestavljala 1. in 2. bataljon 13. nemškega policijskega polka SS, ki so ga na nitro privlekli na Dolenjsko s Koroške. Vse te sile so dobile ofenzivne naloge razen tretji domobranski bataljon, ki je ostal v postojankah in jih branil. Poveljstvo nad vsemi temi silami prevzel nemški polkovnik zaščitne policije Standartenführer Nickel, ki je bil tudi poveljnik 14. policijskega polka SS.

Vsega skupaj Je sovražnik za izvedbo razbremenilne operacije zbral kakih 3000 vojakov. Proti tem je na drugi strani stalo kakih 3000 partizanov Sedmega korpusa, tako da je bilo razmerje sil 1 : 1. Kljub temu pa je bila prednost na sovražnikovi strani zaradi pobude, ki je bila v njegovih rokah, spočitosti njegovih enot, boljše opremljenosti in oskrbovanosti v tistem zimskem času, pa tudi boljše oborožitve, saj Je imel sovražnik na voljo večje število tankov, medtem ko so partizani imeli samo dva, ki nista učinkovito posegala v boje.

Operacijo so začeli 3. Januarja zvečer. Prvi in četrti domobranski bataljon sta ob 18. uri zapustila Stično in Št. Vid ter do jutra 4. januarja prodrla pred Žužemberk. Tam sta se obrnila in odšla na sever proti postojanki Občine ter udarila v hrbet 15. diviziji, ki je bila razvrščena pred Občinami na levem krilu razvrstitve enot 7. korpusa ob dolenski prometnici. Zadržala sta ju Cankarjeva in Dvanajsta brigada, ki sta bili na položajih na črti Stehanja vas - Kozjek - liseč in vneli so se siloviti boji.

Ko se je sovražnik začel vklinjati v položaje Cankarjeve in Dvanajste brigade, od severa in z Medvedjeka pa so proti Občinam prodirali tudi oddelki bojne skupine "Flekner", se je sovražnikov obkoljevalni manever Jasno pokazal in brigade 15. in 18. divizije na položajih okrog Občin so se začele organizirati proti jugu. Umik jim je olajšalo zavezniško letalstvo, ki je bombardiralo postojanko Občine in ubilo 25, ranilo pa 30 sovražnikovih vojakov, v okliškkih vaseh pa zanetilo ogenj, ki Je del sovražnikovih čet prisilil, da so se lotile gašenja požarov.

Na desnem krilu korpusne razvrstitve Je deloval peti domobranski bataljon, ki je 3. Januarja ob 20. uri odšel iz Trebnja proti Ajdovcu. Med potjo ni naletel na partizane in se Je 4. januarja zjutraj vrnil v Trebnje.

Novomeška bojna skupina, v kateri sta bili 34. in 52. domobranska četa in 2. četa 1. bataljona 14. policijskega polka SS, imenovana "Fidler", je svoje izhodišče Mirno Peč in Blško Vas zapustila 4. januarja zjutraj. Tudi ta je odšla proti Ajdovcu. Okrog 14. ure je na Ostrem vrhu zadela na Deveto brigado, ki je bila ta dan tam na položaju, in na Petnajsto brigado, ki se je umikala na jug. Spopad je trajal do 16. ure, potem se je skupina vrnila v Mirno Peč in Blško vas.

Proti Ostremu vrhu le 4. januarja odšla tudi Uubljanska brigada, ki je bila razporejena ob cesti med Ponikvami in Mimo Pečjo. Ob pol enajstih dopoldne ji je štab divizije poslal depešo, da odide na položaj Smaver - Dolenji Vrh in Gorenji Vrh pri Dobrniču. Pri Rdečem Kalu pa je dobila ukaz, da takoj odide v napad na sovražnika na Ostrem vrhu. ICo je prišla do Ostrega vrha, pa tam sovražnika ni bilo več. Nadaljevala je ponod do Ajdovca in se tam zadržala. Bojev ta dan ni imela. Po nekaterih podatkih iz domobranskih virov se je skupina Fidler tako hitro umaknila iz Ostrega vrha zato ker je prestregla depešo štaba 18. divizije Ljubljanski brigadi, da naj ji udari v hrbet.

Do večera 4. januarja 1945 so se vse enote spretno izvile iz obročja, ki gaje skrbno pripravil sovražnik, in se razvrstile na levem bregu reke Krke od Žužemberka do Dvora. Brigade 18. divizije so bile na desnem krilu korpusne razvrstitve v rajonu Mali. Srednji in Veliki Lipovec in Ajdovec.

V noči na 5. januar so boji ponehali. Sovražnik je zasedel položaje okrog dolenske ceste in miroval. Dvanajsta in Levstikova brigada pa sta ošli čez reko in se namerili proti Hinjam, da bi od tam pregnali sovražnika, ki je to vas zasedel 4. januarja.

Po prihodu v Ajdovec so bataljoni Ljubljanske brigade vso noč pošiljali patrulje proti Brezovi Rebi (danes Brezova Reber pri Dvoru) in Ostremu vrhu in postavili zasede.

Dne 5. januarja so se boji nadaljevali. Sovražnik je silovito pritisnil na 15. divizijo okrog Žužemberka, toda zaman so bili vsi njegovi poskusi, da bi jo vrigel čez reko. Umaknila se je samo najbolj izpostavljena Petnajsta brigada, na položaje okrog Sadinje vasi in Mačkoveca (danes Mačkovec pri Dvoru).

Patrulje Ljubljanske brigade so se ta dan večkrat spopadle s sovražnikovimi oddelki, ki so tlpali po terenu, ga raziskovali in izvidovali. Peti domobranski bataljon je ošel proti Brezovi Rebi. Na Ostrem vrhu, se je spopadel z vodom Devete brigade. Takrat pa naj bi, po poročilih iz domobranskih virov, zopet prestregli po radiu poslano povelje Ljubljanski brigadi, da z minometi udari po njegovih položajih, zato se je umaknil.

Ker sovražnik na žužemberški smeri ni uspel, vreči partizanov čez reko, je 6. januarja zvečer prenesel težišče operacije na 18. divizijo. Proti njenim položajem na Ajdovcu in Lipovcu je pognal tri domobranske bataljone, prvega četrtega in petega. Prvi in četrti sta udarila na Deveto brigado na Lipovcu in jo pregnala na Vinkov Vrh.

Peti domobranski bataljon je udaril na Ljubljansko brigado. Popoldne ta dan je zapustil Trebnje in skozi Rdeči Kal in Podlipo odšel proti Ajdovcu. Pred Ajdovcem so se domobranci ob enajsti uri zvečer

razvrstili v napadne kolone in v okrilju leme nenadoma udarili po borcih, ki napada niso pričakovali. Nastala je zmeda in bataljoni Ljubljanske brigade so se začeli v neredu umikati iz vasi. Sli so mimo Velikega in Srednjega Lipovca, čeprav sta tam prav tisto noč prenočevala prvi in četrti domobranski bataljon, potem ko sta pregnala Deveto brigado, kije zasedla položaje na Vinkovem Vrh. Umaknili so se na Dvor, potem pa so do sedmih zjutraj zasedli položaje za odpor pri Sadlnji vasi. V nočnem boju na Ajdovcu so 4 borci padli, 7 je bilo ranjenih. 46 pa so jih pogrešali. Pogrešani so se potem več dni počasi vračali v brigado.

Dne 7. januarja zjutraj so se boji nadaljevali. Vsi trije domobranski bataljoni so z vso močjo pritiskali na položaje Devete brigade na Vinkovem Vrh, Ljubljanske v Sadlnji vasi in Petnajste iz 15. divizije pri vasi Mačkovec, bojna skupina Flekner pa je hajkala za njimi in česala teren v smeri Dobrnič - Vrbovec - Mirna Peč.

Ljubljanska brigada se je tolkla s prvim domobranskim bataljonom, na Deveto je pritiskal četrti. Petnajsta brigada pa je zadrževala petega. Boji so trajali do opoldneva, ko so se partizanske brigade začele umikati čez reko. Deveta se je umaknila v Sotesko in se tam s splavom prepeljala na desni breg. Ljubljanska Jo je prečkala s priročnimi sredstvi, prav tako tudi Petnajsta brigada.

Po umiku na desni breg reke Krke je medsebojno obstreljevanje trajalo še nekaj časa, potem je Ljubljanska brigada odšla in se nastanila v vaseh Sela in Vrh pri Hinjah, kjer je že mnogokrat bivala.

Sedmega januarja se je sovražnikova razbremenilna operacija končala. Okupatorju je uspelo, da je povsem obvladal dolenjsko magistralo, enote 7. korpusa, ki so jo naskakovale, pa odločno odrinili od nje in jih stisnil v Suho krajino na desno stran reke Krke. Vsi njegovi poskusi, da bi partizane, razbil ali pa vsaj zadnji dan boja na bregu reke Krke s koncentričnimi dejstvi obkolil, potem pa jih zmlél in uničil, so bili zaman.

Vse štiri brigade. Cankarjeva pri Žužemberku, Petnajsta, Ljubljanska in Deveta pa na črti Vinkov Vrh - Sadlnja vas - Trebča vas - Mačkovec, so spretno odbijale sovražnikove udarce; potem so izkoristile meglo, reko prekoračile in se 7. januarja popoldne izvlekle iz obroča.

Ljubljanska brigada v teh sedemdnevni bojih v snegu in mrazu, več stopinj pod ničlo, sprva ni bila na težišču operacije. Opravljala je zavarovalne naloge. Z demonstrativnimi napadi na postojanke Ponikve, potem pa še na postojanke Sv. Ana, Mirna Peč in Biška vas, je vezala del sovražnikovih sil in jim preprečevala, da bi posegale v boj na težišču bojev. Uspešno je zadrževala in ovirala tudi sovražnikove premike po magistralni cesti in njegovo manevriranje okrog napadene postojanke.

Med sovražnikovo razbremenilno operacijo je 7. januarja bila odločilno bitko na težišču delovanja sovražnikovih sil in v tesnem sodelovanju z Deveto in Petnajsto brigado onemogočila vse njegove nakane.

Zaradi utrujenosti, neprespanih noči, neredne prehrane in nasploh težkih razmer ter nezadostne preskrbljenosti moštva z materialnimi potrebščinami pa tudi zaradi za tisti letni čas slabe obleke in obutve, je budnost moštva popuščala in v noči na 6. Januar Je petemu domobranskemu bataljonu uspelo brigado presenetiti in Ji zadati izgube, kakršnih drugače gotovo ne bi bilo.

Brigadne Izgube v teh sedemdnevni bojih so bile zelo hude. Iz njenih vrst Je bilo izločenih 63 borcev, od teh Jih Je 5 izgubilo življenje, 12 je bilo ranjenih, 46 pa so jih pogrešali. Tolikšne izgube so njeno že tako šibko številčno stanje se zmanjšale, s tem pa tudi njeno bojno moč.

Če jo v tem pogledu primerjamo z nemško ali pa domobransko četo, ugotovimo da je bila njena moč taka, kakor moč okrepljene nemške čete, oziroma dveh domobranskih čet. od nemškega ali domobranskega bataljona pa je bila mnogo šibkejša.

O sovražnikovih izgubah v teh bojih ni ločenih podatkov po brigadah, pač pa samo skupni za vse enote 7. korpusa, in za vseh sedem dni boja. Pod partizanskimi udarci naj bi padlo 210 sovražnikovih vojakov, 250 pa naj bi bilo ranjenih. Tako velike izgube pa so verjetno pretirane In jih je treba tudi tokrat Jemati z rezervo.

Korpusna kritična ocena operacije ugotavlja, da čeprav so se enote morale umakniU v Suho krajino in sovražnikove postojanke niso mogle razbiti, morala in njihova udarnost nista oslabei. Nasprotno, bojevitost vseh enot se je večala in morala krepila. TO Je bil izredno pomemben pojav, vzroki pa so bili v dejstvu, da se je konec vojne naglo bližal in so se vsi zavedali, da bodo Iz nje prišli kot zmagovalci.¹¹

5. Brigada spremlja transport ranjencev na Hrvaško

Ko so 7. januarja 1945 popoldne prišli v Suho krajino na desnem bregu reke Krke, se je štab divizije nastanil v Malem Lipju. Levstikova brigada je zasedla položaje na črti Hinje - k. 367. Deveta na črti Ratje - k. 337, 24. brigada Fontanot, ki jo je štab 7. korpusa podredil 18. diviziji na črti Pristava - Mihovec - k. 465, Ljubljanska brigada na črti Sela - Vrh - k. 318, Jurišni in inženirski divizijski bataljon pa sta odšla na Smuko.

Med bivanjem v vaseh Sela in Vrh pri Hinjah je moštvo Ljubljanske brigade do 18. januarja počivalo. Bojev ni imelo. Izvidniške patrulje in zasede so nadzorovale smer Brezovi Dol - Ambrus.

Z borci, ki niso opravljali zavarovalnih nalog, so starešine izvajali vojaški pouk in urili svoje enote vzporedno s političnim izpopolnjevanjem in informiranjem moštva.

Dne 14. januarja so v bataljonih izbrali 20 najboljših borcev in ustanovili brigadno jurišno četo. Večino njenih borcev so opremili z avtomatskim orožjem.

Številčno stanje brigade se je počasi večalo. Vračali so se pogrešani in ozdravljeni ter tečajniki po končanih tečajih. Z njimi se je 18. januarja številčno stanje brigade toliko okrepilo, da je imela 372 mož.¹²

Ljubljanska brigada na pohodu na Hrvaško januarja 1945. Zastavonoša je Ljubo Kastrin - Jugo; V prvi vrsti od leve: Janez Štarič, kurir; Gliša Raca - Raco, komandant brigade; za zastavonošem Lojze Kajin, komandant 1. bataljona.

V štabu divizije so tiste dni zbrali tudi podatke o vseh izgubah v letu 1944. Po ten podatkih Je v bojih, ki Jih je imela Ljubljanska brigada, Izgubilo življenje 114 borcev, 194 pogrešanih se ni več vrnilo v brigado, 16 naj bi jih dezertiralo k sovražnikom, 2 pa Je sovražnik ujel. Če primerjamo število ljudi v brigadnem seznamu Januarja 1944 z izgubami na koncu leta, vidimo, da je brigada v letu 1944 izgubila 43 odstotkov moč, vpisanih na začetku leta. Padlo jih Je 15 odstotkov, 26 odstotkov so Jih pogrešali, 2 odstotka pa sta se vdala sovražniku. Po zbranih podatkih je v istem času brigada izgubila 1 težki in 3 lahke minomete, 4 težke in 18 lahkih strojnic, 3 ročne metalce plat, 151 pušk in 1 protitankovsko puško.¹³

Po desetdnevem bivanju v vaseh Sela in Vrh pri Hinjah Je brigada zapustila Suho krajino. Dne 18. Januarja ob desetih dopoldne se je moštvo razvrstilo v pohodno kolono ter skozi Lašče in vas Jama na desnem bregu reke Krke odšlo v Poljansko dolino, od tam pa v Semič. Tam so prenočili in drugi dan ob dveh popoldne nadaljevali pohod skozi Metliko v vas Rosalnice. Na poti skozi Belo krajino so med 16. in 17. uro iz kritja ob cesti opazovali štiri sovražnikove bombnike, ki so napadli in bombardirali partizansko letališče v Podzemlju in Črnomelj.

V Rosalnicah so ostali do petih zjutraj 21. Januarja, zapustili Belo krajino in nadaljevali pohod skozi vasi Vivodna, Prekrižje, Sorzevo, Dol, Okrug in Slavetiči do vasi Sv. Jana.

Ljubljanska brigada na pohodu proti Hrvaški januarja 1943. Ob koloni je komandant 3. bataljona Ivan Kobe.

V brigadni koloni so bili vozovi z 9 ranjenimi borci, ki so potovali v bolnišnice v Dalmacijo, ker so bili prevozi z letali iz Slovenije v Italijo ustavljeni. Z njimi so bili tudi gojenci, ki so odhajali v oficirsko šolo pri Vrhovnem štabu NOV in PO Jugoslavije.

V Sv. Janiji kolona prenočila. Drugo jutro je nadaljevala pot skozi vasi Plešivica, Orašje, Repišče, Tršič. Pri Klinca vasi se je približala magistralni cesti in železniški progi Zagreb - Karlovac, tam počakala do noči, potem pa zelo previdno nadaljevala pohod skozi vasi Zdenčina, Kupinec in Bratina ter 24. januarja prispela v Pisarovino, cilj svojega pohoda.

Za pot iz Suhe krajine do Pisarovine, dolgo kakih 140 km, so porabili 6 dni hoda. Na poti ni bilo ovir in tudi spopadov s sovražnikom niso imeli.

V Pisarovini so intendant prevzeli pošiljko zahodnih zaveznikov, vojaško opremo, večinoma oblačila in obutev. Nekaj stvari so takoj razdelili borcem, da so zamenjali svoja stara, ponošena in tudi že razcapana oblačila, kar pa je ostalo, so naložili na 22 sani, ki so jih dobili od civilnega prebivalstva.

Dne 25. januarja zvečer so Pisarovino zapustili in odšli nazaj v Slovenijo. Vračali so se po isti poti, kot so prišli. Po prihodu v Sv. Jano so v popoldanskih urah organizirali dobro obiskano ljudsko zborovanje, na katerem je govoril v krajšem nagovoru orisal bojno pot brigade

Ljubljanska brigada na pohodu pozimi 1945.

in opozoril udeležence na pomembnost bratstva in enotnosti med slovenskim in hrvaškim narodom.

V Sv. Jani so ostali do Jutra 27. januarja, potem so pot nadaljevali, toda nič več brez težav. Pred vasjo Slavetici je 1. bataljon v predhodnici zadel na sovražnikovo zasedo, ki gaje presenetila in preden seje razvil za boj, so trije borci padli, štirje pa so obležali ranjeni.

Brž po prvih strelah sta posegla v boj 2. in 3. bataljon. Naglo sta se razvila in z vso močjo udarila po nemško - ustaški zasedi; vnel se je peturen hud spopad. Zelo učinkovito je sovražnika tolkla brigadna jurišna četa. Presenetila je neki sovražnikov oddelek in 10 vojakov pobila, enega pa ujela. Sovražnikove izgube naj bi bile v tem boju še mnogo večje. Po nekaterih sicer nepotrjenih podatkih je sovražnik odpeljal z bojišča 27 vozov mrtvih in ranjenih. Na temelju takega podatka so potem v štabu brigade ocenili, daje padlo 40 sovražnikov, 50 pa je bilo ranjenih.

Ko so se bataljoni zapletli v boji s sovražnikovo zasedo, so vozila z opremo, poslali naprej po strmi obhodni poti in med spuščanjem po strminah se je nekaj sani razbilo.

Ko so sovražnikovo zasedo pregnali, je brigada nadaljevala pot nazaj v Belo krajino in se 28. januarja zbrala v Rosalnicah. Tam jih je že čakalo veselo presenečenje. Dobili so sporočilo, da je Ljubljanska brigada po končanem prvem in drugem tekmovanju, ki je trajalo skupaj štiri mesece, med vsemi enotami 7. korpusa, ki so tekmovali, zasedla drugo mesto. Prvo si je priborila Gubčeva brigada. Takoj so

Zbor Ljubljanske brigade 5. februarja 1945 v Otovcu, ko jo je obiskal komandant Glavnega štaba Slovenije Dušan Kveder • Tomaž.

organizirali slavnostno objavo tega rezultata. Zveza mladine Slovenije (ZMS) Rosalnice pa je borcem za nagrado izročila prelepo izvezeno slovensko zastavo.¹⁴

Po enodnevnem počitku je 29. januarja brigada znova odšla na Hrvaško. Dobila je nalogo, da spremlja peti transport ranjencev, ki ga je organiziral sanitetni oddelek Glavnega štaba NOV in POS. Ranjenci so odhajali v Novigrad v Dalmaciji, od tam pa v Italijo, ker jih iz Slovenije še vedno niso mogli pošiljati z letali.

V transportu je bilo 175 ranjencev in bolnikov. Zaradi obilice snega tiste dni so ranjence peljali s 64 sanmi, po tri na vsakih.

V vojaški zaščiti transporta so bili poleg borcev Ljubljanske brigade še borci Belokranjskega partizanskega oareda, slušatelji oficirske in podoficirske šole, gojenci, ki so odhajali na vojaško akademijo, ter večji del komande mesta Metlika. Vseh skupaj je bilo v koloni Kakih 800 mož. Ob vozovih je za njihovo neposredno zaščito hodilo 200 do 250 mož, vse druge pa sta organizator transporta dr. Majjan Morel in poveljnik Ljubljanske brigade razporedila v oddelke za zavarovanje, v predhodnico, za ščitnico in pobočnice.

Hodili so po poti, ki Jo Je Ljubljanska brigada prehodila že dvakrat. Ponovno so prenočili v Sv. Jani. Počakati so morali, da seje sovražnik, ki Je izpadel iz Zdenčine v Bratino, umaknil in vrnil v svoje izhodišče.

Ko je nevarnost minila, je kolona v lepem sončnem vremenu nadaljevala pohod. Skozi vasi Plešivica in Kupinec so odšli v Pisarevi-

no, od tam pa 1. februarja nadaljevali premik do vasi Lasinje, kjer so ranjence oddali v varstvo hrvaškim partizanskim enotam, ki so jih potem s tovornjaki poslali naprej do Novigrada.

Ko so ranjence spravili na varno, se Je spremljevalna kolona vrnila po isti poti nazaj v Slovenijo. V Rosalnice so prišli 3. februarja, od tam pa 4. februarja skozi Črnomelj v vas Otovec na počitek, ki Je trajal do 7. februarja.

V Otovcu Je borce obiskal in pregledal enote novi komandant Glavnega štaba NOV in POS Dušan Kveder - Tomaž. Po daljšem prisrčnem pogovoru z moštvom in starešinami je vsem izrekel pohvalo in priznanje za dobro opravljeno zelo pomembno nalogo.¹⁵

6. Boj na Primožu

Tisti dan, ko je Ljubljanska brigada zapustila Suho krajino in odšla na Hrvaško, Je nemški operativni štab za protipartizansko bojevanje začel izvajati novo ofenzivo, s katero je nameraval glavnino 7. korpusa potisniti v dolino Krke Jugovzhodno od Žužemberka in Jo tam uničiti. Izvajali sojo 1., 3., 4., in 5. domobranski bataljon, bolna skupina Fidler iz Novega mesta, ki Je 11. februarja postala 6. domobranski bataljon, in po dva bataljona iz 13. in 14. policijskega polka SS.

S temi sovražnikovimi silami sta se spopadli 15. in 18. divizija. Petnajsta divizija je do 24. januarja bila brez Gubčeve brigade, vračala se je iz Hrvaške, 18. divizija pa je bila brez Ljubljanske brigade. Iz 15. divizije sta Cankarjeva in Dvanajsta brigada bili na levem bregu Krke med Žužemberkom in Dvorom, Petnajsta in italijanska brigada "Fontanot" sta pod vodstvom posebnega operativnega štaba na pobočjih Gorjancev blokirali Novo mesto, 18. divizija pa je bila južno od Krke na območju Lašče - Lipje.

Ker so bile moči obeh nasprotnikov po številu moč in po oborožitvi dokaj izenačene, so se vneli srditi manevrski boji, ki so trajali do 24. januarja, ko se je sovražnik, ki ni mogel doseči cilja, umaknil nazaj čez reko Krko na njen levi breg.

Vrnil pa se ni več v izhodiščne postojanke ob dolenski prometnici, temveč so njegove čete ostale na levem bregu reke Krke, kjer naj bi potekala nemška obrambna utrjena črta širšega pomena, v Žužemberku ter v Stranski vasi na desnem bregu reke pa je vzpostavil postojanki.¹⁶

Po sovražnikovem umiku na levo stran reke Krke so se na njeni desni strani razvrstile enote 7. korpusa: pred Novim mestom 15. divizija, v Suhi krajini pa 18. divizija in Dvanajsta brigada, ki jo Je štab 7. korpusa začasno podredil 18. diviziji.

Po taki razvrstitvi enot na obeh straneh je nastala frontna črta, ki je potekala od Kostanjevice mimo Novega mesta po dolini Krke do Žužemberka.

Na območju 7. korpusa so tako nastale drugačne bojne razmere od tistih, v kakršnih so partizani delovali pred tem. Tipično partizansko obliko bojevanja je zamenjala obrambna taktika na bolj ali manj strnjeni frontni črti. Partizani so občasno pošiljali na drugo stran samo

manjše oddelke, ki so v sovražnikovem zaledju izvajali diverzantske akcije, sovražnik pa je izpadal z večjimi silami, največkrat v Suho krajino, da bi vznemirjal in izčrpaval narodnoosvobodilne enote.

Spremembo partizanske taktike je narekovalo več razlogov. Najpomembnejši je izhajal iz nevarnosti, da sovražnik ponovno koncentrično vdre v Belo krajino. Potrebna je bila taka razvrstitev, da bi se takemu poskusu lahko postavile po robu obe diviziji in drugi korpusni deli, pod enotnim vodstvom na strnjenem bojišču. Drugi razlog za tako taktiko pa so bili vedno uspešnejši sovražnikovi ofenzivni sunki, predvsem v Suho krajino, ki so partizanske enote izrinjali iz mnogih osvobojenih predelov.

Sovražnikovi ofenzivni sunki v Suho krajino so redno prihajali iz Žužemberka in Stranske vasi, ki je bila sovražnikovo mostišče na desnem bregu reke Krke in z Žužemberkom združena v enotno postojanko. Tu je bilo težišče sovražnikove frontne črte ob reki Krki in tudi baza za njegove akcije v Suho krajino, katerih končni cilj je še vedno bil izgon enot 7. korpusa v Kočevski Rog, da bi prostor Suhe krajine popolnoma obvladal.

Posadko v Žužemberku in v Stranski vasi so sestavljali 1. domobranski bataljon s tremi četami, ena četa 4. domobranskega bataljona ter izvidniška četa polka "Variagov". Polk "Variagov" so Nemci ustanovili iz ruskih ujetnikov. Bil je sestavni del tako imenovane "Ruske osvobodilne armade" (ROA), imenovali so ga "Sonderregiment" SS-1" (posebni polk) ali pa regiment "Varäger". Sprva je imel dva bataljona, marca pa so ustanovili še tretjega.

Partizanska poveljstva so razmere pravilno presojala. Dobro so se zavedala pomena mostišča v Stranski vasi, pa je Glavni štab NOV in POS ukazal 7. korpusu, da postojanko v Stranski vasi nemudoma razbije in uniči most, ki je povezoval levi in desni breg reke Krke pri Žužemberku. Sledili so napadi, največkrat Dvanajste brigade, kije 29. januarja most porušila, postojanke pa ni mogla uničiti in sovražnik ga je obnavljal.

Sovražnikovo postojanko v Žužemberku je nekajkrat napadlo tudi zavezniško letalstvo in jo bombardiralo, toda večje škode ji ni povzročilo.

Na partizanske napade je sovražnik odgovajal s protiakcijami in izpadi na greben Primož in koti 503 in 516. To so bile dominantne točke, s katerih je bilo mogoče neposredno opazovati in nadzorovati žužemberško postojanko.

Ljubljanska brigada je 7. februarja zgodaj zjutraj zapustila Otovec in **SKOŽ** Semič - Podturn - in Podhosto odhitela nazaj v Suho krajino. Zamenjati je morala Dvanajsto brigado, da bi se ta lahko vrnila v sestavo svoje divizije pred Novim mestom.

Po prihodu v Lašče, 8. februarja zjutraj, sta prvi in drugi bataljon odšla na položaj na zahodnem pobočju grebena Primož. Komaj pa so se borci razvrstili, že so se začeli spopadi s patruljami predhodnicami 5. domobranskega bataljona, ki je ta dan prišel iz Velikih Lašč in z opiranjem na Žužemberk poskušal prodirati v Suho krajino. Zasedel je Graaenc, potem pa se je njegovih 400 mož razdelilo na dve koloni,

ki sta odšli v naskok na položaje Ljubljanske in na Levstikovo brigado, ki je bila v Velikem Upju.

Prva, močnejša kolona Je prodirala čez k. 503 proti Stari gori In Primožu, druga, manjša, pa po Južnem pobočju k. 503 proti vasi Malo Lipje. Ko Je močnejša zadela na odpor, je takoj Jurišala. Borci prvega in drugega bataljona so Jo dočakali pripravljeni in napad krvavo zavrnili. Levo od njih Je napad odbila tudi Levstikova brigada.

Po tem prvem neuspešnem naskoku Je sovražnik pripravil drugega s topovskim in minometnim ognjem dveh njegovih topov in treh minometov, ki so osredotočili ogenj na bataljonske položaje. Juriša, ki Je temu sledil, pa borci niso več vzdržali in so se, koje padel komandant 2. bataljona Franc Kukman, umaknili na Primož.

Medtem Je na pomoč žeprlhiteel tudi še tretji bataljon, ki gaje vodil sam komandant Brigade. Z vso svojo močjo je udaril po domobrancih ter onemogočil njihov nadaljnji prodor proti Primožu. Boj bataljona Je učinkovito podprl težki minomet, ki so ga postavili na položaj jugovzhodno od Primoža.

Toda sovražnik ni odnehal in vrstili so se udarci drug za drugim. V prvi vrsti so naskakovali domobranci, za njimi nemški vojaki. Vnel se Je silovit boj. Ogenj je bil z obeh strani tako hud, da od ropotanja strojnic in eksplozij bomb sploh ni bilo slišati posameznih strelav, in tako gost, da so spodrezana padala tudi drevesa, debela do deset centimetrov. Domobranci v prvi vrsti so padali kakor snopje, tisti, ki so jurišali za njimi, pa so mrtve izrabljali za kritje. Za domobranci so šli Nemci in jih priganjali: "Vorwärts! Vorwärts!" Sovražniki so trikrat jurišali in bili vsakokrat odbiti, borci drugega in tretjega bataljona pa so šli na juriš dvakrat. Nasprotniki so prihajali drug proti drugemu na samo pet metrov razdalje. Silovitost tega spopada omenja tudi domobransko poročilo in pravi, da so se partizani odločno upirali ter da so se krvavo tolkli za vsako kritje in za vsako drevo.

V enem takih zaporednih jurišev je komandir 1. čete s svojim telesom zaščitil komandanta brigade in pri tem sam izgubil življenje.

Med bojem so pijani sovražnikovi oficirji svoje prav tako pijane vojake, priganjali v juriš s pištolami in pretepali tiste, ki so zaostajali.¹⁷

Tretja četa drugega bataljona se je med umikom bataljona na Primož samovoljno ločila in neprevidno odšla po čistini proti Velikemu Lipju. Tam pa Je padla v sovražnikovo zasedo in 7 borcev je takoj padlo, med njimi vse četno poveljstvo, nekaj pa so jih sovražniki ujeli.

Bitka je trajala do 17. ure, ko so se domobranci začeli postopoma umikati in so se vrnili nazaj v Žužemberk.

Izgube so bile na obeh straneh velike. Pred bojno črto Ljubljanske brigade Je padlo 25 sovražnikovih vojakov in 45 Je bilo ranjenih, medtem ko Je Ljubljanska brigada izgubila 47 borcev, 15 jih je padlo, 10 je bilo ranjenih, 22 pa so jih pogrešali. Izgubili so tudi 5 strojnic, ker so mitraljezci padli, en lanki minomet in 4 brzostrelke.¹⁸

Dne 8. februarja zjutraj, Je sovražnik iz Žužemberka zasedel vasi Cellenica, Stavča vas in Jama. V odgovor na to sovražnikovo akcijo Je štab 18. divizije s poveljniškega mesta na Smuki postavil brigadam nove naloge. Ljubljanski brigadi je ukazal, da naj ostane v Laščah, en

njen bataljon pa na Primožu. Pošilja naj bojne patrulje proti Ceglenici, Stavči vasi, Jami in Topli Rebri. Poveže naj se s korpusnim področjem, razporejenim po grebenu pod Laščami proti Podgozdu. Ob 20. uri pa naj pošlje en bataljon v dolino Krke, aa tam napade sovražnika na Jami. Napad naj izvede na partizanski način, zahteva divizijsko povelje, kar pomeni, da morajo borci s hitrim vdorom v naselje sovražnike presenetiti in jih pregnati iz vasi.

Deveta brigada je dobila nalogo, da zamenja Levstikovo v Velikem Lipju, en bataljon pa postavi na k. 503. Ta bataljon naj se tesno poveže z bataljonom Ljubljanske brigade na Primožu. Ob 20. uri, ko bo bataljon Ljubljanske brigade napadel sovražnika na Jami, mora en njen bataljon naskočiti sovražnikove oddelke v Ceglenici in v Stavči vasi na enak način kakor Ljubljanska brigada.

Levstikova brigada je dobila nalogo, da zavaruje smeri proti Kočevju, Žvrlčam in Zagradcu.

Vse enote so se v skladu s poveljem takoj, na novo razvrstile, vendar do napada na vasi v dolini reke Krke. Jamo. Stavčo vas in Ceglenico, ni prišlo, ker Je sovražnik v zasedenih vaseh ostajal samo podnevi, ponoči pa se je umikal nazaj na levi breg reke.¹⁰

7. Pod Gorjanci

Štiranlstdnevni hudi boji v izredno neugodnih vremenskih razmerah, ki Jih je 18. divizija bojevala v Suhi krajini konec januarja in v začetku februarja 1945, so njene borce hudo izčrpali. V štabu 7. korpusa so to upoštevali in sprejeli sklep, da diviziji zamenjajo. Petnajsto, ki Je bila močnejša in ni bila tako Izčrpana, so premaknili v Suho krajino. Osemnajsto pa so poslali pred Novo mesto z nalogo, da blokira novomeško posadko in ji prepreči prodor na osvobojeno ozemlje in v Belo krajino.

Ljubljanska brigada je 9. februarja zvečer, ko Je dobila povelje za premik, zapustila položaje okrog Lašč in na Primožu ter šla na pot. Spustila se Jev dolino reke Krke, potlej pa skozi Podhosto in Dolenjske Toplice odšla v rajon Podgora - Vinja vas in tam zamenjala Petnajsto brigado 15. divizije. Za njo Je isto noč v rajon Gorenje Mraševo - Veliki Podljuben prišla Levstikova brigada, v noči na 11. februar pa še Deveta brigada, kije zasedla položaje levo od Ljubljanske, pri Lakovnicah in Birčni vasi.

Na položajih na Pristavi in Mihovcu ie ostala 24. brigada "Fontanot", kije bila na istih položajih že v sestavi 15. divizije, sedaj pa jo Je štab 7. korpusa podredil štabu 18. divizije. Štab divizije sije svoje poveljniško mesto uredil v Gorenji Sušici, tam sta bila tudi divizijski jurišni in inženirski bataljon, medtem ko so divizijsko sanitetno sprejemališče nastanili v Starih Žagah, kirurško ekipo pa v Občicah.

Deveta brigada je v Lakovnicah in Birčni vasi ostala do 15. februarja; potem so jo poslali na Hrvaško po opremo.²⁰

Novomeška posadka je bila zelo močna. Do 13. februarja so v njeni sestavi bili:

Komandat brigade Gliša Raca - Raco podeljuje odlikovanja borcem brigade v Vinji vasi februarja 1945.

-prvi bataljon 14. nemškega policijskega polka SS, 13. februarja pa gaje zamenjal 1. bataljon Cholm 25. nemškega policijskega polka SS, ki je prišel s Štajerske,

-šesti domobranski bataljon, ki je imel štiri čete, od teh dve četi pehote, težko četo in do 13. februarja 2. četo 1. bataljona 14. policijskega polka SS, po njegovem odhodu pa 1. četo 1. bataljona 25. policijskega bataljona SS,

-dve domobranski posadkovni četi (38. in 53.) in štabna četa, kije nastala iz razpuščene 54. domobranske posadkovne čete.

-dve topniški bateriji, havbična in protitankovska: havbična je imela 8 havbic kal. 105 mm, protitankovska pa 6 protitankovskih topov kal. 45 mm in dva protiletalska topa kal 20 mm,

-del 3. oklepne čete, kije imela 8 oklepnih vozil.

Vseh skupaj je bilo v posadki 9 pehotnih čet, dve topovski bateriji in oddelek oklepnih vozil, skupaj kakih 1800 vojakov. V šestih četah so bili domobranci, v vseh drugih enotah pa Nemci.

Odhod 14. nemškega policijskega polka SS z operativnega območja 7. korpusa je spremljalo dnevno povelje komandanta policije SS Röseneyja. V njem je podatek, da je ta polk v bojih s partizani izgubil več kakor 1000 svojih mož, 225 jih je padlo, 850 je bilo ranjenih. 15 pa so jih pogrešali. To pomeni, da je bil iz boja izločen vsak tre^{ti} esesovec.

Jurišna četa Ljubljanske brigade v Vinji vasi februarja 1945. v sredini z odlikovanjem na prsih je njen komandir Jože Rojšek.

Šesti domobranski bataljon so ustanovili 11. februarja 1945 iz že konec leta 1944 ustanovljene novomeške bojne skupine. Najprej so ga imenovali "Fidler" po njegovem komandantu, kije bil hkrati komandir 2. čete 14. policijskega polka SS. Koje v Novo mesto prišel 1. bataljon 25. policijskega polka SS, je poveljstvo nad bataljonom prevzel komandir 1. čete tega bataljona z imenom "Kasper", pa so po tej zamenjavi tako imenovali tudi 6. bataljon.²²

Pred Novim mestom pod Gorjanci je Ljubljanska brigada ostala do 6. marca. Vse tiste dni ni imela večjih spopadov, le nekaj manjših s patruljami in sovražnikovimi zasedami.

Dne 12. februarja so štiri čete - toda iz katerih bataljonov so bile, ni podatkov - odšle proti Mokremu Polju. Pri vasi Loka so presenetile zasedo iz 51. domobranske posadkovne čete iz postojanke v Beli Cerkvi in 9 domobrancev ubile, medtem ko same niso imele izgub.

Podobno akcijo so ponovili 18. februarja. Pri Mokrem Polju so ponovno udarili po sovražnikovi zasedi iz domobranske posadke v Beli Cerkvi. Po krajšem medsebojnem obstreljevanju seje sovražnik umaknil v postojanko, izgub pa rii imela nobena stran.

Dne 19. februarja zvečer sta 1. bataljon Levstikove in 1. bataljono Ljubljanske brigade odšla v Gornji Suhor (danes Gornji Suhor pri Metliki) in od tam v Nova Sela in k Sv. Križu v prehranjevalno akcijo in odkup hrane za Slovensko centralno vojno partizansko bolnišnico (SCVPB). Na terenu sta ostala do 24. februarja; potem sta se vrnila in

Člani britanske vojaške misije na opazovalnici Ljubljanske brigade pri Podgradu dne 4. marca 1945 med opazovanjem Novega mesta in dogovora o bombardiranju postojanke v Novem mestu.

pripeljala s seboj 37 glav goveje živine. Med prehranjevalno akcijo in odkupovanjem živine od civilnih prebivalcev sovražnik iz Kostanjevice vsega tega ni poskušal preprečiti.²³

V noči na 22. februarje brigadna jurišna četa demonstrirala napad na novomeško postojanko z namenom, da bi vnesla še hujši preplah v postojanko po dnevnem bombnem napadu zavezniškega letalstva. Po obveščevalnih podatkih so bombe zadele nekatera poslopja, kjer so bivali domobranci, in jim povzročile izgube.²⁴

Po odhodu Levstikove brigade v sestavo 15. divizije sta njene položaje prevzeli Ljubljanska brigada in brigada "Fontanot" in se ta dan na novo razvrstili.

Prvi bataljon Ljubljanske je zasedel Cerovec drugi se je premaknil v Lakovnice, medtem ko je tretji ostal v Vinji vasi pri štabu brigade. Brigada "Fontanot" se je razvrstila v rajonu Mraševo - Veliki Podljuben - Birčna vas.

Ljubljanska brigada je morala okrepiti tudi obveščevalno izvidniško dejavnost ter postavljati zasede na smeri Šmihel - Birčna vas, Šmihel - Škijanče in Šmihel - Težka Voda, tam, kjer jih je pred tem postavljala Levstikova brigada.

Dne 26. februarja se je tudi poveljniško mesto štaba 18. divizije premaknilo v Uršna sela, tako da so morali vezisti spremeniti in na novo postaviti telefonske napeljave.

Skupina oficirjev 18. divizije in ljubljanske brigade od leve tretji Marko Vrhunec, politični komisar ljubljanske brigade: četrta Oliša Raca ■ Raco, načelnik štaba 18. divizije; od desne prvi Miro Svoboda, komandant ljubljanske brigule.

Dne 27. februarja zvečer sta se obe brigadi. Ljubljanska in "Fontanot", približali Novemu mestu in vso noč ter ves drugi dan prirejali demonstrativne napade na postojanko; vezali sta posadko, da ni mogla priskočiti na pomoč posadkam v Občinah in v velikem Gabru, ki so ju v noči na 28. februar napadle brigade 15. divizije.²⁵

Dne 1. marca je kakih 100 domobrancev iz 37. posadkovne čete iz Lešnice prišlo iz postojanke, potem pa mimo V. Slatnika in skozi Zajčji Vrh prodiralo proti Dolžu. Tam so jih počakali borci 2. bataljona, jih napadli in pognali v beg. V tem spopadu je bil en borec ranjen, o sovražnikovih izgubah pa ni podatkov.²⁶

Pod Gorjanci je Ljubljanska brigada ostala do 5. marca; potem jo je zamenjala Deveta brigada, ki se je vrnila v sestavo svoje divizije. Ljubljanska se je premaknila v Suhor (danes Suhor pri Metliki) in prišla tja 5. marca do 15. ure.²⁷

Med bivanjem pred Novim mestom je Glavni štab NOV in POS z ukazom št. 126 z dne 27. februarja 1945 dodelil Ljubljanski brigadi naziv "udarna". To je bilo priznanje borcem za njihove visoke moralne in bojne vrednote, udarnost, junaštvo, vztrajnost, požrtvovalnost in disciplino. Naziv "udarna" so dobivale samo najbolj zaslužne partizanske enote v boju za svobodo slovenskega naroda.

Uvrstitev brigade med najzaslužnejše partizanske enote v Sloveniji so zelo slovesno proslavili dne 6. marca 1945 v vasi Suhor v Beli

krajini. Proslave so se udeležili general major Dušan Kveder - Tomaž, takratni komandant Glavnega štaba JA za Slovenijo. Ivan Lokovšek - Jan iz Glavnega štaba JA za Slovenijo. Janez Hribar, politični komisar 7. korpusa. Janez Hribar, komandant 18. divizije, ter načelnik štaba 18. divizije Gliša Raca - Raco. bivši komandant Ljubljanske brigade, ki ga le 11. februarja zamenjal Miro Svoboda, pred tem komandant 1. bataljona v brigadi.

Slavnost se je začela ob 11. uri z zborom vseh borcev pred lepo okrašeno tribuno in s pozdravnim govorom političnega Komisarja brigade Marka Vrhunca. Zatem sta govorila komandant origade Miro Svoboda in bivši komandant Gliša Raca, vrstile so se čestitke in govori gostov. Podelili so 44 odlikovanj za pogum. Ob petih popoldne je bil slavnostni miting na prostem s primernim kulturnim sporedom, ki se ga je v velikem številu udeležilo tudi civilno prebivalstvo. Slavnost je popestrila godba na pihala, ki so jo na miting poslali iz štaba 7. korpusa.²⁹

8. Na Hrvaško po topove

Prve dni marca je Generalštab JA^{*30} poslal glavnemu štabu JA za Slovenijo sporočilo, da so zavezniki poslali 20 topov kal. 75 mm model 1 - 4, ki jih bodo hrvaške partizanske enote pripeljale v Pisarovino, tam pa naj jih prevzamejo partizanske enote 7. korpusa.

Takoj po tem sporočilu, so v štabu 7. korpusa določili za prevzem topov Prvo slovensko artilerijsko brigado in jo poslali na Hrvaško. Za njeno zaščito, ko se bo vračala s topovi, pa so določili Ljubljansko brigado, ki je pot že dobro poznala, saj jo je že dvakrat prehodila v obe smeri.

Po proslavi v počastitev naziva "udarna" dne 5. marca in zabavi, ki se je zavlekla pozno v noč, so se 7. marca zjutraj borci razvrstili v kolono in se odpravili na pot. Veseli so bili in razigrani in vso pot so pele harmonike in odmevale partizanske pesmi, deloma zaradi priznanja, deloma pa tudi zaradi bližajoče se pomladi, za katero so bili vsi prepričani, da bo prinesla že tako težko pričakovani konec vojne in svobodo.

Ob 10. uri so prišli v Metliko. Tam so se jim priključili borci Prve slovenske artilerijske brigade in tankovske čete, ki je prav tako odhajala na Hrvaško po gorivo in nadomestne dele za svoje tanke. V kolono so prišli tudi nekateri posamezni borci, ki so jih iz Glavnega štaba JA za Slovenijo pošiljali v osvobojeni Beograd v Generalštab.

Vseh skupaj se je za pot na Hrvaško zbralo kakih 1000 do 1200 mož. Štab 7. korpusa je poveljstvo nad vsemi zaupal načelniku operativnega oddelka štaba 7. korpusa Jožetu Logarju - Slovanu. Ljubljansko brigado je spremljal načelnik štaba 18. divizije, nekdanji komandant Ljubljanske brigade Gliša Raca - Raco.

Ko so uredili pohodno kolono, določili dele za zavarovanje, predhodnico, zaščitnico in pobočnice ter vsem postavili naloge, so se podali na pot. Na čelu je hočila Ljubljanska brigada in vse druge enote za njo. Prvo noč pohoda so prenočili v vasi Slave tič, naslednjo noč so nadvse

Komandant 18. divizije Janez Hribar in načelnik štaba divizije Gliša Raca - Raco izročata brzostrelko najmlajšemu kurirju Janezu Stariču.

previdno prečkali najnevarnejši del poti, cesto in železniško progo Zagreb - Karlovac, ter 9. marca zjutraj prispeli v Pisarovino.

Med potjo lih sovražnik ni vznemirjal. Njegove posadke v Jastrebarskem in drugih postojankah so mirovale, čeprav so partizane gotovo opazile. Bataljon v predhodnici se je med prehodom čez cesto in železniško progo spopadel z močnejšo patroljo, vendar se je ta že po prvih streljih umaknila.

V Pisarovini pa obljubljenih topov ni bilo. Dobili so sporočilo, da so topovi v Biogradu na morju, v bazi NOV in PO Slovenije, kije bila tam ustanovljena 22. februarja,³¹ in jih zaradi sovražnikove ofenzive na območju Topuskega niso mogli pripeljati v Pisarovino.

Čakali so nekaj dni; potem so po isti poti, kot so prišli, odšli brez topov nazaj v Slovenijo. Namesto topov so v Pisarovini dobili mnogo druge opreme, oblačila, hrano, nekaj topovskih granat in večje število ročk z gorivom za tanke. Za prevoz vse te opreme so v okoliških vaseh mobilizirali volovske in kravje vprege, nekaj vozov pa so vlekli tudi konji, ki so jih topničari prignali s seboj za prevoz topov. Nabralo se je okoli 25 vozov. Opremo so enakomerno naložili, tako da je bilo na vsakem vozu nekaj streliva in po ena ročka z gorivom. Dobili so tudi mnogo cigaret in jih razdelili borcem.

Dne 12. marca ob štirih popoldne so se poslovili od krajanov, ki so jih ob prihodu zelo prijazno sprejeli; nato so Pisarovino zapustili. V predhodnici in v pobočnicah so hodili borci Ljubljanske brigade, borci

Ljubljanska brigada na pohodu. Ob koloni je operativni oficir 2. bataljona Ljubo Kastrin - Jugo.

Prve slovenske artilerijske brigade so spremljali vozove in bili v za ščitnici, širše zavarovanje severno proti Zagrebu do glavne prometnice pa je prevzela ena od hrvaških brigad.

V trenutku ko se je premaknil 2. bataljon, določen za predhodnico, pa so prihiteli obveščevalci in terenci. Sporočili so, da so na glavni cesti Zagreb - Karlovac v zasedi sovražnikovi tanki in da tam, kjer je kolona prečkala cesto in železniško progo ob prihodu, zdaj ne bo več mogoče čez. Takoj se je sestalo vodstvo kolone, preverilo sporočilo in po a veh urah posvetovanja sklenilo da kolona ne bo šla nazaj po isti poti, temveč dva kilometra južneje, ker je veijetno, da tam sovražni-koivih zased ne bo ali pa bodo šibkejše.

Naglo so poiskali primerne vodnike, ki so dobro poznali teren in odšli na pot z dveumo zamudo. Ko so se patrolje prethodnlce, ki so napredovale zelo previdno, malo pred polnočjo približale cesti in železniški progi, so mimo škripanje vozov v sicer tihi noči presekali rafali strojnic in brzostrelk. Kolona je obstala, bataljon v predhodnici se je iz četnih kolon takoj razvil v strelce in naskočil zasedo z gromkin "Hura, Jurrišr. Sovražnik juriša ni vzdržal in zaseda je zbežala. Ko so ugotovili, da sovražnika ni več ob cesti, se je premik pospešeno nadaljeval, da bi čim prej prišli na cesto pod Plešivico, ki je bila edina pot, po kateri so se vozovi lahko premikali.

Dne 13. marca okrog sedmih zjutraj, ko se je že popolnoma zdanilo in je napočil lep, skoraj pomladanski dan, se je vse umirilo. Vozniki

niso več priganjali, borci ob vozovih so se prijeli za stranice vozov in med hojo dremali.

Ljubljanska brigada je bila brez vozov, pa je odhitela naprej. Hitele so tudi pobotnice, medtem ko je kolona z vozovi zaostajala in je jutraj ostala tako rekoč sama, brez neposrednega bočnega zavarovanja.

Ko se je kolona z vozovi pomikala mimo vasi Beter, so nekateri na robu vasi opazili sumljive ljudi, toda vodstvo kolone jim ni posvečalo osebnosti. Poveljnik Jože Logar - Slovan, ki je vodil obe rlgadl, je celo menil, da ni nevarnosti in da so v vasi hrvaški partizani.

Hip za tem pa je sovražnik že udaril. Zaregljale so strojnice in brzostrelke in zagrmelje eksplozije granat, min in ročnih bomb. Na vozove se je vsula toča svinčenk. Nekaj borcev Prve slovenske artilerijske brigade, ki so hodili ob vozovih. Je padlo, zadelo je tudi vprege in kolona se je ustavila.

Očitno je bilo, da so Nemci in ustaši prihod kolone pričakovali. Načrtno so postavili zasedo vzhodnje ob glavni cesti in zasedli položaje ob poti, po kateri je morala kolona iti, da bi prišla v Sv. Jano. Skrili so se, pustili zavarovanje iti naprej, ko pa se je popolnoma zdanilo, so nenadoma udarili po koloni z vozovi.

Po prvem hudem presenečenju so se borci ob vozovih postavili v bran. Sovražnik je naskočil in se približal vozovom na jurišno razdaljo.

Nekaj trenutkov zatem, ko se je začel spopad za vozove, sta drugi bataljon, ki je bil v predhodnici, in brigadna jurišna četa zasedla položaje ob poti proti Sv. Jani. prvi in tretji bataljon pa sta se naglo obrnila in se pod vodstvom političnega komisarja Marka Vrhunca vrnila nazaj, se razvila v strelce, potem pa udarila sovražnikom, ki so bili že pri vozovih, v hrbet ter jih vrgla nazaj proti vasi Beter.

Vnel se je oster boj za vozove. Obstrelevali so jih z ene in druge strani. Zadete ročke z bencinom so se vnele in naenkrat se je večina vozov znašla v plamenih; vsa oprema na njih je bila izgubljena.

Med bojem za vozove je druga, še močnejša sovražnikova kolona, ki je s tanki in topovi prišla iz iastrebarske smeri, udarila po predhodnici pri Sv. Jani, jo razbila in do 13. ure kraj zasedla. Tistim ki so ostali vzhodno od Sv. Jane in niso mogli več naprej, ni ostalo drugega, kakor da se skupaj z razkropljenimi borci topničarji začnejo umikati po strmem, samo z grmovjem poraščenem pobočju Plešivice, kije bilo pod hudim ognjem sovražnikovih minometov in tankovskega topa. Nekaj borcev so koščki železa zadeli, toda rane niso bile hude.

Boj je trajal do poznega popoldneva, potem so bili strelci vedno redkejši. Umikajočim po pobočju Plešivice sovražnik ni sledil.

Okrog 16. ure, ko je boj že povsem ponehal in so se borci obeh brigad zdirali na grebenu nad Sv. Jano, so se pod njimi, pred cerkvico pri Sv. Jani, prav tako začeli zbirati Nemci in ustaši. Ne da bi opazili partizane naa sabo, so se postavili v dve vrsti.

Ko so partizani to videli, je načelnik štaba 18. divizije Gliša Raca pograbil strojnico in za njim še drugi borci in usekali so po sovražnikih, da so padali okrog cerkvice kot snopi sena. Nastala je panika. Preživeli so begali sem ter tja in iskali kritje za cerkvenim obzidjem in v cerkvi.

Bq) Je bil kratek in mnogo sovražnikovih vojakov. Je obležalo. Padlo jih je več kakor ves dan boja.

Ko se je začelo mračiti, Je sovražnik zapustil Sv. Jano in se vrnil v izhodišče, borci Ljubljanske brigade pa so po skupinah prenočili v vaseh zahodno od prizorišča boja.

Pohod so nadaljevali 14. marca ob petih zjutraj in do večera prišli v Rosalnice. Tam so nekaj dni počivali in zbirali tiste, ki so se porazgubili med spopadom pri Sv. Jani.

V boju pri Sv. Jani dne 13. marca so 4 borci izgubili življenje, 9 je bilo ranjenih, izgubili pa so tudi puškomitraljez. O sovražnikovih izgubah ni točnih podatkov. Po približnih ocenah jih je 60 padlo, 70 pa je bilo ranjenih. Toda tolikšne izgube so gotovo pretirane.³³

9. Nazaj na partizansko fronto

Med pohodom Ljubljanske brigade na Hrvaško se razmere na operativnem območju 7. Korpusa niso spremenile. Težišče bojev je bilo še vedno v Suhi krajini in vse bolj so dobivali značaj zagrizene pozicijske obrambe, prepletene z manevrom. Nosilci manevra so bili Jurišni bataljoni obeh divizij in lurlšne čete v brigadah. Okupator je zaman poskušal pregnati partizane v Kočevski Rog. Bori so vse njegove ofenzivne sunke krvavo zavračali in njegovo ofenzivnost lomili.

Po silovitih in hudih bojih, ki so jih imele brigade 15. divizije med 10. in 14. marcem in so bile zato povsem izčrpane, Je korpusni poveljnik 20. in 21. marca diviziji zamenjal. Premaknil Je Cankarjevo, Dvanajsto in Petnajsto brigado iz 15. divizije pred Novo mesto, medtem ko je v Suho krajino poslal 18. divizijo in ji podredil Gubčevo brigado. Taje ostala v Suhi krajini, ker je Levstikova brigada odšla na Kolpo v obrambo Bele krajine.

Ljubljanska brigada je v Beli krajini ostala do 20. marca ter se tega dne ob 17. uri, ko je dobila povelje za premik, v pospešenem pohodu odpravila v Suho krajino. Šla Je po poti skozi Semič, Črmošnice in Podturn do Podhoste. Tam Je zavila v gozd in čez kote 710 in 622 odšla v Lašče, potem pa kakor vedno, kadar je bila v Suhi krajini, na položaj v rajonu vasi Vrh in Sela pri Hinjah.

Tako po prihodu na določeno območje dne 21. marca ob enih zjutraj Je poslala 3. bataljon v zasedo na k. 503 in se povezala z Gubčevo brigado, ki Je držala položaje pri Stari gori in Primožu, z Deveto brigado v rajonu Pleše - Prevole in brigado "Fontanot" na Smuki, medtem ko Je v štab divizije v vasi Kot, poldrug kilometer severno od Smuke, poslala sporočilo o svojem prihodu. Tam je dobila dodatno povelje, da naj postavi stalne zasede na k. 549 in k. 459, na k. 503 pa naj ostane zaseda toliko časa, da minerji postavijo minsko polje na črti k. 516 - k. 503, naj tam ostane samo še premična zaseda. Pošilja naj bojne patrulje proti Ambrusu, Dečji gori, Pleševici, Sv. Katarini in Stranski vasi.³³

Na operativnem območju 18. divizije Je po vrnitvi Ljubljanske brigade v njeno sestavo imel okupator dve močno utrjeni postojanki: v Žužemberku, z mostiščem na desnem bregu reke Krke v Stranski

vasi, in v Kočevju. Žužemberško posadko so sestavljali 4. domobranski bataljon* "Linder"⁵⁴ ter deli polka "Varjagov", kočevsko pa 3. bataljon 19. nemškega policijskega polka SS ter 11. in 61. domobranska posadkovna četa.

Obe postojanki je poskušal okupator taktično povezati v z na novo ustanovljenima postojankama v Strugah (danes Pri Cerkvi - Struge) in v Kalu pri Ambrusu. Primernejši kraj za postojanko bi bila s taktičnega vidika vas Žvrče. toda partizansko poveljstvo Je to pričakovalo, zato so borci 15. divizije vas porušili in prebivalce preselili.

Struge je v noči na 19. marec 1945 zasedel 5. domobranski bataljon* "Gerels"³⁵, ki je prišel iz Velikih Lašč. v Kal pa 1. domobranski bataljon "Köhl", kije prišel iz Stične.

Prvi domobranski bataljon Je ostal v Kalu do 24. marca, ko so ga poslali v Novo mesto, v Kal pa Je prišla četa "B"³⁸. Na Tisovcu in Korinju so postavili močne stalne zasede.

Takoj po prihodu Ljubljanske brigade dne 21. marca se Je tretji bataljon že zapletel v boj z deli četrtega domobranskega bataljona, ki so prodrli na k. 503, in jih ob sodelovanju bataljona Gubčeve brigade pognal nazaj v Žužemberk.

Dne 23. marca ob šestih ^utraj so se ponovno vneli boji na k. 503. Kakih 300 sovražnikovih vojakov iz 4. domobranskega bataljona In 1. posebnega polka SS "Variagov" Je proti položajem Gubčeve brigade in tretjega bataljona Ljubljanske brigade prodrlo v treh kolonah. Po krajšem boju so borci Ljubljanske brigade zapustili položaje na k. 503, kjer so bili v zasedi. Ko so se na koto povzpeli sovražnikovi vojaki, so mineji sprožili nastavljeno minsko polje; mine so več sovražnikovih vojakov pobile in jih nekaj ranile. Sledil je hiter partizanski protinapad in sovražnikovi vojaki so se morali z begom rešiti nazaj v postojanko. Ko so se borci vrnili na k. 503, so tam lahko videli grozljiv učinek minskega polja. Več sovražnikovih vojakov je ležalo pobitih, nekaj povsem raztrganih, na krošnjah dreves pa so viseli deli njihovih teles In scefране obleke.

V teh dveh spopadih so padle žrtve na obeh straneh. Ljubljanska brigada Je izgubila 7 borcev, 5 jih Je padlo, eden Je bil ranjen, enega pa so pogrešali. Na sovražnikovi strani je padlo 12 mož, približno toliko pa je bilo tudi ranjenih.

Ni še minil dan in kurijl iz štaba divizije so že prinesli povelje za napad na sovražnikovo četo "B", kije gradila postojanko v Kalu. Napad naj bi dne 25. marca ob dveh zjutraj izvedla Deveta brigada in divizijski jurišnl bataljon. Ljubljanska brigada je dobila nalogo, aa ob istem času z enim svojim bataljonom razbije sovražnikovo zasedo na Kamnem Vrhu (danes Kamni Vrh pri Ambrusu), in se potem tudi sama vključi v napad na sovražnika v Kalu, z enim bataljonom pa zapre smer proti Zagradcu.

Akcija seje začela po načrtu, vendar ni uspela. Sovražnikov odpor Je bil hud in seje še povečal, ko je v postojanko prišlo 45 domobrancev s težkim minometom, ki so jih poslali iz Strug.

Ljubljanska brigada ni imela boja. Na Kamnem Vrhu ni bilo sovražnikove zasede, ko pa Je prišla pred postojanko Kal. je bil tam boj že končan.

Po neuspešnem poskusu, da bi sovražnika pregnali iz Kala, so so 27. marca napad ponovili. Začela sta ga dva bataljona 9. brigade in divizijski Jurlšni bataljon, ki sta postojanko naskočila ob štirih zjutraj od zahodne in južne strani.

Ljubljanska brigada je ob isti uri s prvim in tretjim bataljonom napadla sovražnikovo zasedo na Korinju, jo pregnala in tudi ona odšla v napad na sovražnike v Kalu. V boj se je vključila ob 5. uri s severne strani. Napadala sta prvi in tretji bataljon, medtem ko Je drugi ostal v zasedi na cesti, ki iz Ambrusa pelje v Zagradec.

Boj se je vlekel do enajstih toda sovražnika niso mogli pregnati. Uničili so samo nekaj bunkerjev in zažgali nekaj poslopij, v katerih so bili sovražnikovi vojaki. Ob enajstih pa so morali napade ustaviti in se umakniti, ker je posredoval sovražnikov 5. domobranski bataljon, ki je prodril proti postojanki iz Strug.

Na obeh straneh so bile hude izgube. Vse napadajoče enote skupaj so imele 4 mrtve in 28 ranjenih borcev. Ranjen Je bil tudi komandant Ljubljanske brigade Miro Svoboda, zamenjal pa gaje komandant 1. bataljona Alojz Kajin - Lojze.⁹⁷

VIRI In OPOMBE osuCene s *:

- i Zbornik VI/17, dok. H. 96. 107 In 106: Ambrožič. Pethqjstà divizija, str. 453 • 455: Ambrožič, Cankarjeva brigada, str. 097 • 700; Ambrožič. Ovan^tta brigada atr. 438;
- * Povelje itaba XVIII. dlvtcy c dne 6. XII. 1944 AIZDG, f 191/111/9;
- * Zbornik VI/17. dok. št. 115 In 119; Operacijsko poročilo štaba XVIII. divizije s dne 11. decembra 1944 štabu VII. korpusa In Glavnemu Stabu NOV In POS. AIZDG. f. 27/11/12;
- K Ambrožič. Pettinata divizija, atr. 457;
- I Zbornik VI/17. dok. SL. 115: Zapovest itaba XVIII. divizije a dne 14. XII. 1944 AIZDG. f. 191/01/9; Operacijsko poročilo Štaba XVIII. divizije a dne 13. XII. 1944 Glavnemu Stabu NOV In P08 Ih štabu Vil. korpusa. AIZDG. f.27/11/12.
- * Povelje štaba XVIII. divizije z dne 16.. 23. In 27. decembra 1944 AIZDG. f. 191/IU/9; Operativni dnevnik Slabo Vil. korpuua. AIZDG. f. 153/1/2; Zbornik VI/18. dok. AL 130; Marko Vrhunec. Srečna mlada generacija. atr 220 - 221;
- I Ambrožič. Petrisjsta divizija, atr.457 -458;
- * Zbornik VI/18. dok. ftt. 20;
- * Zapoveat Štaba XVIII. divizije z dne 31. decembra 1944.. AIZDG. f. 191 /111/9;
- w Zbornik VI/18. dok. št.30, 37. 88 In 130; Ambrožič. Petnajsta divizija, str. 459;
- ii Zbornik VI/18. dok. it. 37. 88. 125. 130 In 134; Operacijski dnevnik VII. korpusa xa Caa od 30. septembra 1944 do 25. aprila 1945. AIZDG. f. 153/1/2; Ambrožič. Petnajsta divizija, atr. 457 • 462; Kiauta. Na bojni črti Osemnajste, str. 641 - 646; Dnevno poročilo organizacijskega itaba SD za 10. januar 1945. AFK. IZDG. k.281/IV in 283/2;
- ¹¹ Operacijski dnevnik Vil. korpusa za čas od 30. septembra 1944 do 25. aprila 1945. AIZDG, f. 153/1/2;
- ¹³ Pregled izgub XVIII. divizije od 1.1. do 1. XII. 1944 z dne 1. januarja 1945;
- ¹⁴ Rezultati štirimesečnega tekmovanja enot VII. korpusa NOV In PO Jugoslavije, ki ga Je 17. januarja 1945 objavila ocenjevalna komisija VII. korpusa. AIZDG. f. 88/IU/2; Marko Vrhunec. Srečna mlada generacija, str. 229 - 232;
- ^s Zbornik VI/18. dok. it 125; Informacijsko poročilo OC. X. brigade z dne 5. februarja 1945 o pokretu od 18. I. do 5. n. 1945. AIZDG. f. 68/1/9; Zbornik dokumentov in podatkov sanitetne službe v narodnoosvobodilni vojni na Slovenskem 1941 - 1945. knjiga 3. dok. St. 55 In 91: Dr. Ruža Segedln. Transporti ranjencev. Invalidov In bolnikov iz Slovenije na Hrvaško od decembra 1944 do konca februarja 1945. Borec št. 4. april 1987. str. 197; Marko Vrhunec. Srečna mlada generacija, atr. 233 - 234;
- ^M NOV na Slovenskem 41 - 45. str.893 - 894;
- ¹⁷ Alojz Kajin, takrat komandant 2. bataljona, pisni prispevek za monografijo, arhiv Skupnosti borcev Ljubljanske brigade;
- ¹⁸ Zbornik VI/18. dok. št 87 In opomba pod 5;
- ¹⁹ Zbornik VI/18. dok. št. 125: Zapovest Štaba XVIII. divizije z dne 8. februarja 1945. AIZDG. f. 191/III/9;
- ²⁰ Zbornik VI/18. dok. št 115. opomba 8; Zapovest štaba XVIII. divizije z dne 9. februarja 1945. AIZDG, f. 191/111/9;
- [»] Zbornik VI/18 dok. št. 92. 115 m 143;
- ³² Zbornik VI/18. dok. št.92. opomba pod 2; Ambrožič, Petnajsta divizija, str. 464 -465;
- ³³ Zbornik VI/19. dok. št.2; Povelje štaba XVIII. divizije z dne 19. II. 1945 štabu Vili, In X. brigade. AIZDG, f. 191 /III/8;
- ²⁴ Informacijsko poročilo obveščevalnega odseka štaba X. SNOB "Ljubljanske " z dne 24. IL 1945. AIZDG. f. 158/U/5;
- ³⁹ Zapovest štaba XVIII. divizije z dne 25.in 27. februarja 1945. AIZDG. f. 191/III/9;
- ²⁶ Informacijsko poročilo obveščevalnega centra štaba X. SNOB "Ljubljanske" z dne 1. marca 1945. AIZDG. f. 68/1/9;
- ²⁷ Stab XVIII. divizije NOV in POJ z dne 4. marca 1945 vsem štabom brigad. AIZDG. f. 191/III/10;
- * Zbornik VI/18. dok. št. 120;
- ²⁸ Operacijski dnevnik VII. korpusa za čas od 30. septembra 1944 do 25. aprila 1945. AIZDG. f. 153/1/2; Marko Vrhunec. Srečna mlada generacija, str. 239;
- ³⁰ *Ob koncu leta 1944 in v začetku leta 1945Je NOV in POJ dobila tak obseg, daje postala vse bolj redna armada. Da bi bilo to potrjeno tudi formalno, je vrhovni komandant in poverjenik za narodno obrambo maršal Jugoslavije Josip Broz-Tito izdal 1.marca 1945 odlok o preimenovanju NOV In POJ v Jugoslovansko armado (JA). Vrhovni štab NOV in POJ pa Je preimenoval v generalštab JA. Z istim odlokom so spremenili tudi imena glavnih štabov. Glavni štab NOV In POS se Je od 1. marca dalje Imenoval Glavni štab JA za Slovenijo. V odločbi o tej spremembi Je vrhovni komandant navedel tri razloge. Prvega Je opredeljevalo dejstvo, daje NOV Jugoslavije postala stvarna In edina oborožena sila demokratične federativne Jugoslavije, drugega bratstvo In enotnost Jugoslovanskih narodov, tretjega pa zrelost In vojaška Izkušenos štabov In enot. Vse to Je NOV Jugoslavije uvrščalo med sodobne regularne armade v vrstah protihitilejve koalicije. Odločba sama po sebi ni vplivala na načine bojevanja, pač pa na organizacijo operacij, ko Je šlo za samostojnost

glavnih Štabov. Po tej odločbi se Je slovenska partizanska vojska morala popolnoma podrediti in se vkfyuäU v enotne operacijske zamisli vrhovnega Jugoslovanskega armadnega povetystva. to pomeni Generalštaba.

³¹ Zbornik VI/18. dok. *t. 100:

* Zbornik XI/4. dok. it. 13; Lah. Prva slovenska artilerijska brigada, str. 292 - 296; Marko Vrhunec, Srečna mlada generacija, str. 239 > 241; Alajz Kajin, takrat komandant 2. bataljona, pisni prispevek sa monografijo v arhivu Skupnosti borcev Ljubljanske brigade:

³³ NOV na Slovenskem 41 - 45. str. 922; Zbornik VI/19. dok. ftt.28: Za povest fttaba XVIIU. divtdjez dne 20. in 21. marca 1944. AIZDG. f. 191/III/9:

^M *Cetrtri domobranski bataljon Je Imel Stiri Cete. 31. in 32. pehotna tetko fletu; v kateri ao btl domobranci, In eno nemiko Ceto. Pripadnost te Cete ni znana:

^M 'Peti domobranski bataljon Je imel 29. In 114. pehotno in 5. težko Ceto, v katerih ao bili domobranci, in 10. teto 3. bataljona 19. nemikega policijskega bataljona SS. Prvi domobranski bataljon pa Je imel 16.. 22. In 28 pehotno In 1. tetko teto, v vseh ao bili domobranci;

* Ceta T3" Je bila sestavljena iz obsojenih domobrancev In Nemcev. Id ao Jim kasen odložil in Jim dali motnost ds se izkažejo v bojih. Komandir tete Je bil nemški kapetan Undbrot: Zbornik XI/4. dok. kt.25. opomba 8:

³⁷ Zbornik VI/19. dok. IL33. 81 In 67; Zbornik XI/4. dok. SL 13; Operacijski dnevnik VIL korpusa za čas od 30. IX. 1944 do 25. 4. 1945. AIZDG. f. 153/1/2: Informativno poročilo O.C. X. SNOUB 'Ljubljanska' z dne 23. marca in 1. aprila 1945. AIZDG. f.68/1/9: Marko Vrhunec. Srečna mlada generacija, str 244;

XI.

SKLEPNE OPERACIJE ZA OSVOBODITEV SLOVENIJE

L Splošne razmere

Medtem ko se je bila bitka na "partizanski fronti" v Suhi krajini in pred Novim mestom. Je nemška vojska doživljala poraz za porazom.

Rdeča armada je prek Madžarske nezadržno prodirala na avstrijsko ozemlje. Predhodnice 3. ukrajinske fronte so 29. marca 1945 stopile na slovensko ozemlje v Prekmurju, bile 3. aprila, že na levem bregu reke Mure. In skupaj s Prekmursko četo v Murski Soboti. Naslednjega dne so Prekmurje osvobodili.

Na italijanskem vojskovališču sta v svojo poslednjo ofenzivo odšli tudi ameriška 5. in britanska 8. armada in se 9. aprila s podnožja Apeninov začeli spuščati v dolino reke Pad.

Na jugoslovanskem vojskovališču je 2. armada dne 6. aprila osvobodila Sarajevo, 1. in 3. armada pa sta v hudih bojih do 16. aprila prebili sremsko fronto in prodrli do črte Donji Miholjac - Našice - Djakovo - Bosanski Samac - r. Bosna.

Ob jadranski obali je napredovala 4. armada in se naglo bližala Gorskemu Kotarju. Dne 16. aprila, potem ko je razbila nemške in ustaško - domobranske oddelke. Je dosegla črto Kraljeviča - Lokve. Njeno prodiranje je nevarno ogrožalo bok in zaledje dveh nemških armadnih skupin, armadne skupine "C" v Italiji in armadne skupine "E" v Jugoslaviji.

Armadna skupina "E" pod poveljstvom generalpolkovnika Aleksandra Löhra je v takih operativnih okoliščinah ostala v globokem žepu v notranjosti Jugoslavije. Čeprav je bila v nevarnosti, da jo Rdeča armada odreže od zaledja, se je obotavljala in se umikala počasi, da bi pridobila čas in si ustvarila takšen strateško operativni položaj, da bi zahodni zavezniki lahko hitro prišli do postojnskih vrat in v Slove* nijo, in njim bi se potem vdale umikajoče se nemške in kvislinške sile.

Prodor močne Jugoslovanske 4. armade na stiku med obrambnimi položaji nemške skupine armad "C", katere glavnina je bila v Italiji, in položaji skupine armad "E" med Savo in Dravo, je ogrožal tudi evakuacijo ske poti armadne skupine "C" v Italiji.

Njen prodor do glavne obrambne črte Rečina - Klana - Trstenik - Jelenski Snežnik na črti "Ingrid", ki se je naslanjala na utrdbe na nekdanji Jugoslovansko - italijanski meji, pa je nastalo vrzel med obema armadnima skupinama tako povečal, daje bila široka že kakih 90 kilometrov. Na severu in severovzhodu je bilo svobodno ozemlje povirja Kolpe, Bele krajine in južne Kočevske, na obronkih Kočevskega Roga In pri Kočevju pa so se enote 7. korpusa že dalj časa odločno tolkle z nemškimi, domobranskimi in četniškimi enotami, ki so hotele ustvariti možnosti, da bi to odprtino zaprle s severa.

Med vsemi temi nemškimi vojaškimi formacijami, ki so zapirale pot 4. armadi v njenem prodoru, poveljevanje ni bilo povezano. Na črti Rečina - Snežnik so bile enote nemškega 97. korpusa podrejene štabu

skupine armad "C", nemške in kvislinske enote pred 7. korpusom so bile podrejene operativnemu itabu za pro tl partizansko bojevanje s sedežem v Ljubljani, enote ki so se branile v bazenu Karlovca, pa so spadale pod štab skupine armad "E", ki se je umikala z Balkana, vsak štab le vodil operacije po svoje in medsebojnega sodelovanja med sosednjimi enotami skoraj da ni bilo. Nemško vrhovno poveljstvo je poskušalo to popraviti in je 25. aprila podredilo 97. armadni **Korpus** štabu skupine armad "E", general Rösener, ki je poveljeval enotam v Sloveniji pa je postal poveljnik zaledja skupine armad "E". Toda U ukrepi so zamudili in niso več mogli spremeniti poteka dogodkov.¹

Zaradi vrzeli med obema armadnima skupinama, ki so jo pokrivala partizanske enote 7. korpusa in jo držale trdno v svojih rokah, so značilne tri koncepcije za nadaljevanje operacij v tem prostoru. Prva je bila nemška, druga in tretja pa domobranska in koncepcija Jugoslovanskih kvislinskih sil, ki so prišle v Slovenijo.

Nemška Je izhajala iz ocene, da se varen umik nemške armadne skupine "E" realno lahko zagotovi samo ob upiranju na že pripravljene obrambne črte in da je treba obrambno črto, ki Je tekla po levem bregu reke Krke do Žužemberka, od tam pa skozi Suho krajino oprta na vasi Kal in Struge, premakniti na zahodne obronke Kočevskega Roga. To naj bi omogočilo promet po cesti iz Kočevja v dolino reke Krke, partizane pa nagnalo v divje predele Kočevskega Roga, kjer so možnosti za preživetje izredno težke. Ta zasnova ni opredeljevala vdor v Belo krajino in njeno zasedbo kot poglobitveni cilj, temveč le kot lokalno operacijo z omejenim ciljem, če bi ogle za to ugodne okoliščine.

Vdor v Belo krajino kot poglobitveni cilj operacije sta vsebovali drugi dve zasnovi. Zasedba Bele krajine naj bi omogočila uničenje Jebra partizanske vojske v Sloveniji, da bi se po prihodu zahodnih zavezničkov nosilci te zasnove lahko pojavili pred njimi kot osvoboditelji Jugoslavije, svoje sodelovanje z okupatorji pa opravičili kot boj proti komunizmu oziroma kot kontrarevolucijo in državljansko vojno.

Vse tri zasnove pa so menile, da Je treba partizanom zadati čim hujši udarec, kar je bilo tudi izhodišče za vse dotedanje ofenzivne akcije, zlasti še za zadnjo, ki se je začela dne 9. aprila 1945.²

Partizanska obveščevalna služba je sovražnikove priprave za novo ofenzivo večjega obsega pravočasno opazila, poveljstva pa so jo ocenila kot najtežjo od omenjenih treh variant, kot priprave za vdor v Belo krajino.

Da bi se lahko učinkovito zoperstavili sovražnikovemu delovanju, so v štabu 7. korpusa izdelali načrt odpora in v Suhi krajini ter na Kočevskem prerazporedili enote tako, da so se pripravile za obrambo po globini, ulavni štab pa je izdal ukaz za obrambo Bele krajine po sektorjih. Ustanovili so novomeški, metliški, črnomaljski in kočevski obrambni sektor. Za vsakega so imenovali komandanta, enote in območje delovanja.

Hkrati s pripravami za odpor so v štabu 7. korpusa sprejeli sklep, da sovražnika prehitijo in ga z udarcem po dveh njegovih najbolj občutljivih točkah, po postojanki v Strugah v Suhi krajini in po Vinkovem Vrhu na levem bregu reke Krke, zmedejo.³

2. Napad na Postojanko v Strugah

Postojanko v Strugah, kot je že rečeno v **prejšnjem poglavju, je** okupator vpostavil dne 24. marca. V posadki **je bil 5. domobranski** bataljon, pozheje "Gereis"⁴. Sestavljale so ga 25. 114. in 5. **težka četa** domobrancev in 10. četa 3. bataljona nemškega 19. policijskega **polka** SS ter 1. domobrankska baterija, v kateri so bile 4 havbice kal. 100 mm. In je prišla iz Velikih Lašč. Bila je dobro utrjena z delno zidanimi bunkerji, ograjenimi z žično oviro. Glavni bunkerji so bili med **seboj** povezani s prometnicami.

V Kalu, 10 kilometrov severno od Strug, je bil 1. domobranski bataljon "Kohl", ki se je 28. marca vrnil iz Novega mesta in zamenjal nemško četo "B". Sestavljale so ga 16., 22. in 28. pehotna četa in 1. težka četa. Njegova 16. četa je gradila postojanko v Marinča vasi.

V Žužemberku in v Stranski vasi je bil 2. domobranski bataljon "Linder", deli posebnega polka SS "Vajagov" in tudi tu baterija havbic kal. 100 mm. Deli polka "Varjagov" so držali tudi položaje na levem bregu reke Krke, vse do Vinkovega Vrha.

V Kočevju sta bili 9. in 12. četa 3. bataljona nemškega 19. policijskega polka SS, nekaj artilerije in tankov ter 11. in 61. posadkovna domobrankska četa.

V Ribnici in v Velikih Laščah so bile po dve četi domobrancev in četa Nemcev, v Velikih Laščah je bila tudi četa "B". Ribniška posadka je nadzorovala in ščitila delavce iz organizacije "TODT", nemške delovne organizacije za izvajanje javnih in vojaških del.

V Novem mestu so bili trije bataljoni in tri domobrankske čete. Bataljoni so bili: 1. bataljon nemškega 25. policijskega polka SS, 3. bataljon polka "Vajagov" (ROA) in 10. domobranski bataljon "Kasper". V njem so bile 34., 52. pehotna in 6. težka četa domobrancev in 1. četa 1. bataljona 25. policijskega polka SS. Domobrankske čete so bile 38. in 53. posadkovna ter štabna četa. V posadki je bilo tudi 16 topov in 8 tankov.

Za napad na sovražnikovo postojanko v Strugah so v štabu 7. korpusa določili 18 divizijo, ki naj bi jo podprli Prva slovenska artilerijska brigada (1. SAB) s svojimi novimi sedmimi topovi kal. 75 mm M. 1 - 4 in štirje tanki iz tankovske čete.

V korpusnem povelju za napad št. 1131 z dne 4. aprila 1945 je rečeno, da ima operacije namen preprečiti nadaljnje utrjevanje v Suhi krajini in uničiti postojanko v Strugah, potem pa nadaljevati ofenzivo proti Kalu in Žužemberku v dolini reke Krke.

Petnajsta divizija je dobila zavarovalne naloge. Cankarjeva brigada naj bi na črti k. 578 - k. 439 - zahodno pobočje Kamnega vrha blokirala 1. domobranski bataljon v Kalu in ga demonstrativno napadala, Dvanajsta in Petnajsta brigada pa naj bi na črti Pleševica - Sv. Katarina - k. 516 - k. 503 - Primož - Lašče zaprli smeri, ki iz doline reke Krke in iz Žužemberka vodijo v Suho krajino. Kočevsko postojanko so blokirale brigada "Fontanot", 1. brigada 1. slovenske divizije Narodne obrambe in bataljon Belokrajnskega partizanskega odreda.

Poveljstvo 18. divizije Je v neposreden napad na postojanko v Strugah poslalo Levstikovo, ki se je 2. aprila vrnila iz Bele krajine v sestavo divizije, in Ljubljansko brigado. Deveti Je ukazalo, da z enim bataljonom z vrha Male gore pri Sv. Ani prežene sovražnikovo delavsko enoto TODT in domobrance, ki sojo varovali, druga dva bataljona pa naj ostaneta v divizijski rezervi na k. 576 južno od Žvirč in k. 563 severno od Žvirč.

Levstikova brigada Je dobila nalogo, da zavzame **izhodiščne** položaje na črti Kolenča vas - Tržič - Podtabor - Jermov laz in naskoči postojanko od Jugozahodne strani. Ljubljanska pa naskoči z izhodiščnih položajev Hribka (k.589) - Kozji hrib (k. 567) - k. 543.

Ljubljanska brigada je dobila dva minometa kal. 81 mm in dva mitraljeza z zažigalnim strelivom za obstreljevanje tistih zgradb, v katerih bi se sovražnik najbolj žilavo upiral.

Za vzdrževanje zvez so organizirali več kanalov. Poleg kurirskega in signalnega so vzpostavili tudi še telefonskega in radijskega. Za organizacijo radijske zveze je dobila brigada en velik radijski sprejemnik - oddajnik in tri manjše. Z velikim je v divizijski radijski mreži vzdrževala zvezo s poveljniškim mestom divizije v Žvrlčah, z manjšimi pa zvezo med bataljoni.

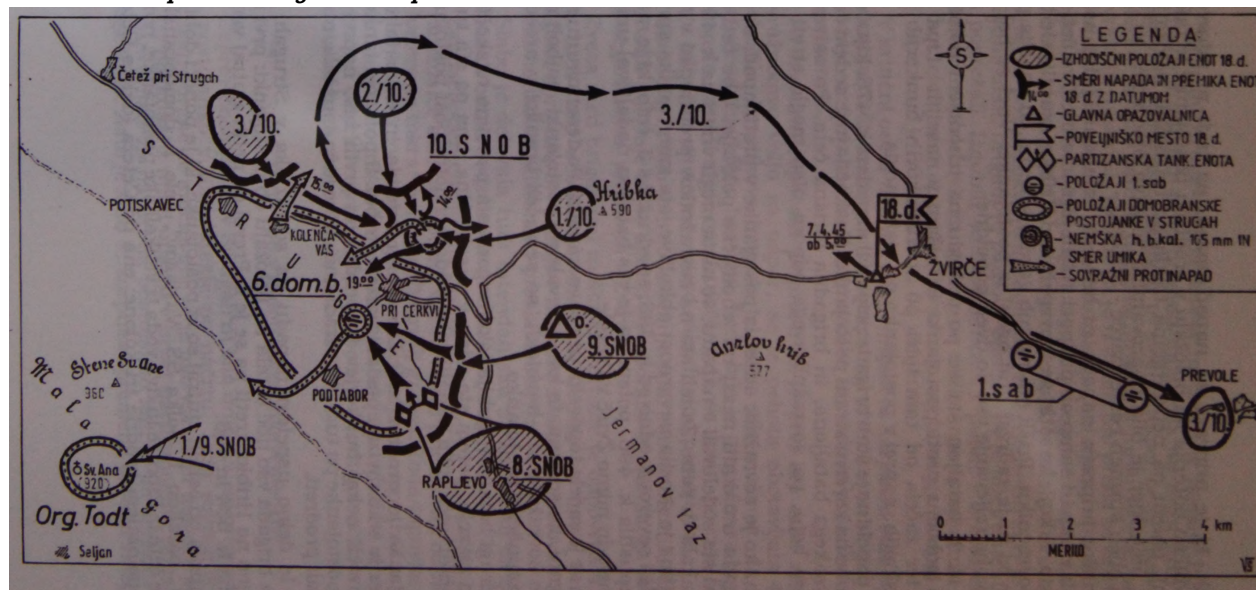
Vse enote so dobile nalogo, da zavzamejo Izhodiščne položaje do štirih zjutraj 6. aprila in odidejo v napad ob šestih po končani topovski pripravi napada.

Ljubljanska brigada je vasi Sela in Vrh pri Hinjah zapustila 5. aprila zvečer in se po bataljoni podala na Izhodiščne položaje. Prvi bataljon se je 6. aprila ob dveh zjutraj v pohodni koloni počasi in previdno blížal Hribki (k.589). Naenkrat je nočno tišino presekal strel, takoj za tem pa so tudi že zaregljale strojnice in brzostrelke. Bataljon je napadla sovražnikova zaseda na Hribki. Boj je bil kratek. Ko se se Borci razvil v strelce in jurišali, se je sovražnik umaknil in zbežal v postojanko. Drugi in tretji bataljon pa sta svoje izhodiščne položaje zasedla do Stlirin brez ovir. Drugi se Je povzpel na Kozji hrib (k.567), tretji pa na k. 534 in k. 496. Štab brigade Je svoje poveljniško mesto uredil na Hribki.

Napad pa se ni mogel začeti pravočasno. Levstikova brigada in artilerija sta zamudili. Levstikovi brigadi Je takoj po prihodu na izhodiščne položaje ob štirih zjutraj pri vsi Rapljevo udarilo v hrbet 25 domobrancev iz 25. domobranske čete. Bili so v zasedi pri Žvrlčah in ko so opazili prihod napadnih kolon, so se vračali v postojanko. Hud ogenj in nepričakovani napad v hrbet, sta presenetila borce 1. bataljona, minometne baterije, ki je postavljala orožje na položaj, in štaba brigade; izhodiščne položaje so začeli zapuščati ter se umikati na Jermanov laz.

Artilerija, ki je položaje za napad sicer zasedla pravočasno, jih Je morala spremeniti. Prva baterija je bila postavljena preblizu, tako da je bilo teme krivulje za cilje v postojanki nižje od vrha k. 562 in k. 576, prek katerih bi morali topovi streljati iz kritja. Preden so to oviro odpravili in topove umaknili za kak kilometer nazaj, Je preteklo precej časa.⁵

Napad na Struge dne 6. aprila 1945.

Sovražnik, ki je priprave za napad opazil, pa tudi ni miroval. Njegova havbična baterija na položaju v središču postojanke je takoj odprla ogenj, potem pa nepretrgoma tolkla po brigadnih položajih, zlasti po k. 589, kjer je bila opazovalnica vodstva operacije, ter po območju na obeh straneh ceste Žvirče - Struge.

Ker topniške priprave napada ni bilo, so bataljoni Ljubljanske brigade ošli v napad samo ob podpori svojih minometov. Dve četi 1. bataljona sta takoj, ko sta se povzpeli na Hribko, začeli slediti bežečemu sovražniku. Prišli sta na rob gozda, severno od naselja pri Cerkvi, kjer pa ju le zadržal hud ogenj iz postojanke. Vnel se boj in medsebojno obstreljevanje vse do dveh popoldne.

Tudi 2. in 3. bataljon sta se po prihodu na Izhodiščni položaj spustila po pobočju proti postojanki in hišam v naseljih Lipa in Potiskavec ter začela od tam tolči po sovražnikovih bunkerjih in utrjenih poslopjih, naprej v postojanko pa nista mogla.

Ob dveh popoldne je štab brigade pripravil napad na k. 476, ključno točko obrambe na severni strani postojanke. Naskočilo jo je sedem čet, po dve iz vsakega bataljona, in brigadna jurišna četa. Po ostrem, tričetrtumem boju, pa sovražnikovega odpora niso mogle streti in zavzeti kote.

Ob štirih, ko je sovražnik odšel iz postojanke v protinapad, se le morala brigada umakniti nazaj na izhodiščne položaje. Ob četih 3. bataljona, ki sta sodelovali v napadu, se nista mogli vrniti na k. 496, kjer ju je čakala 3. četa. Zadeli sta na sovražnikov protinapad v tej smeri. Ker lima je grozila nevarnost obkolitve, sta smer umika spremenili in odšli severovzhodno od k. 496, se združili s 3. četo, ki je med tem tudi zapustila k. 496, potem pa je ves bataljon nadaljeval umik čez Debeli hrib in mimo Žvirč v Prevole.

Ob petih se je začela topovska priprava napada. Po desetminutnem silovitem ognju, ko so granate kar deževale po postojanki, najbolj na gosto pa po sovražnikovih havbicah, so se začeli branilci v neredu umikati in zapuščati postojanko.

Prvi in drugi bataljon Ljubljanske brigade sta ponovno naskočila k. 476 in jo zavzela; potem sta vdrla v naselje Lipa, tam pa sta tudi ostala in zaradi noči nista nadaljevala prodora v notranjost postojanke.

V postojanko je prodrla tudi LevsUkova brigada in en bataljon Devete, ki ga je štab divizije poslal iz rezerve v boj. S pomočjo tankov so borci zavzeli nekaj bunkerjev in prodrli do prvih hiš, naprej v notranjost postojanke pa tudi oni zaradi noči, ki se je že spuščala, niso več poskušali prodreti.

Po tem le delno uspelem napadu na sovražnika v Strugah je Ljubljanska brigada vso noč ostala na položaju ob postojanki: prvi in drugi bataljon na Hribki, tretji pa se je iz Prevol do petih zjutraj vrnil na položaj na k. 534 in 496.

Dne 7. aprila ob osmih zjutraj so iz postojanke, ki le ponoči dobila v okrepitev bataljon 1. polka SS "Varjagov", dele 1. domobranske posadkovne čete iz Ribnice in dva voda iz velikolaške postojanke, proti brigadnim položajem prodrle tri kolone; ena od Četeža (danes Četež

pri Strugah) druga iz Potlskavca in tretja iz naselja Upa. Po Četrtnem odporu se je brigada umaknila na Kožfi hrib (k. 567) in Kuteljce (k. 640). Sovražnik ji je sledil in spet se je vnel oster boj, v katerem je bila najbolj uspešna brigadna Jurišna četa, tako da se je sovražnik umaknil. Takrat pa je iz smeri Kal prišla še četrta sovražnikova kolona, deli 1. domobranskega bataljona. Da bi se brigada izognila obkolitvi, kiji le zdaj zagrozila, se je umaknila na Debeli hrib (k. 607), ko pa ji je Stab divizije to dovolil. Je odšla v Prevole.

Bol za postojanko Struge (danes Pri Cerкви - Struge) je bil končan. V Ljubljanski brigadi je padlo 5 borcev, 14 je bilo ranjenih, 13 pa so jih pogrešali. Izgubili so 2 strojnici, 11 pušk, 1 brzostrelko, 1 težki minomet s podstavkom, generator radijskega sprejemnika - oddajnika in dva telefonska aparata. Sovražnik naj bi vsega skupaj izgubil 125 vojakov; imel je 50 mrtvih in 61 ranjenih.

V kritični oceni napada sta divizijski in koipusni štab ugotovila, da operacija ni čisto uspela. Čeprav so vsi pravočasno zavzeli izhodiščne položaje, se je napad začel s preveliko zamudo in posadke v postojanki ni presenetil.

Po končani topovski pripravi, ki je prvi hip tako rekoč zlomila sovražnikovo voljo za odpor, se je pehota obotavljala in ni takoj naskočila. Levstikova brigada je imela celo možnost, da zapleni sovražnikovo havbično baterijo. Toda bila je prepočasna in sovražniku je uspelo urediti svoje omahujoče vrste, se vrniti po zapuščeno orožje in ga odpeljati na varno v gozd zahodno od postojanke.

Slabo naj bi bilo tudi sodelovanje med pehoto in tanki, ki so ponogi zapustili položaje in se zaradi za uporabo tankovskega orožja neprimernega terena, umaknili v Žvirče.

Zveza med brigadami in štabom divizije je odpovedala, a slaba je bila tudi med sosednimi enotami. Čeprav so imele brigade nove radijske sprejemne - oddajne naprave zveze niso delovale dobro, ker so bili radiisti in telefonisti preslabo izurjeni.

Slabo je delovala tudi Intendantska služba, tako da so borci na položajih ostali brez hrane in tudi brez streliva.

Zamisel operacije je bila preveč ambiciozna, saj je bilo razmerje sil za napadalce zelo neugodno. Vsi so veliko pričakovali od novih topov, za katere so tokrat prvič imeli dovolj granat. Toda topničarji so bili še neizurjeni saj so v tem boju nove topove prvič uporabili in so nezadostno izurjeni topniški kadri, v smislu tehnike uporabe artilerije, ogenj prepozno odprli, navsezadnje pa potem silovitega učinka ognja tudi pehota ni znala pravočasno izkoristiti.⁸

3. Hudi boji v zadnji sovražnikovi ofenzivi

Čeprav postojanka v Strugah ni bila uničena, so priprave za napad na postojanko v Kalu stekle po načrtu. Toda sovražnik je imel v Strugah zbrane že močne sile in je bilo vsekakor mogoče pričakovati, da bo poskušal z njimi udariti v nrbet partizanskih brigad, ki so se pripravljale za napad na postojanko Kal, in jih odrezati od Kočevskega Roga. Zato je štab 7. korpusa spremenil prvotni sklep za napad

na Kal. Odločil se je **za** napad na Vinkov Vrh na levem bregu reke Krke, ki naj bi se začel 8. aprila zgodaj zjutraj.

Petnajsta divizija je dobila nalogo, da se z gumijastimi čolni prepelje **na** levi breg reke Krke pri vasi Kot. V napad na Vinkov Vrh je poslala Cankarjevo in Dvanajsto brigado ter divizijski jurišni bataljon.

Za zavarovanje akcije 15. divizije na levem bregu reke je Stab Osemnajste divizije po umiku od postojanke v Strugali v povelju z dne 7. aprila, ukazal Levstikovi brigadi, da zasede položaje na črti Hinje - Dečja gora (k. 577). Deveti brigadi na črti Sv. Katarina - k. 516 - vas Vrh prt Hinjah, Uubljanski brigadi na črti Primož - Lašče, brigadi "Fontanot" pa na Smuki in okrog Kravskega vrha. Vse enote so povelje nemudoma uresničile.

Načrtovani napad na Vinkov Vrh pa se 8. aprila v prvih jutranjih urah ni mogel začeti. Ni bilo gumijastih čolnov. Dobili so jih Sele v noči na 9. april. Ko so potem borci 15. divizije brez večjih težav prešli reko in na levem bregu pregnali sovražnika iz Vinkovega Vrh, so se razvili siloviti boji.

Na desnem bregu reke je medtem Ljubljanska brigada brez 1. bataljona ob podpori dveh tankov pregnala sovražnika iz Jame (danes Jama pri Dvoru), prvi bataljon pa je s položaja na Stari gori v sodelovanju z Deveto brigado, ki je držala dominantni koti 503 in 516, odbijal napade domobranskega drugega bataljona, ki je prodiral iz Stranske vasi in Žužemberka.

Boji, ki so se 9. aprila začeli v Suhi krajini, na desnem bregu reke Krke, so že bili neposredno povezani z začetkom zadnje sovražnikove ofenzive na operativnem območju 7. korpusa.

V tej ofenzivi so delovale naslednje sovražnikove enote:

- Nemški 17. policijski polk SS, najmočnejša okupatorjeva enota v tej ofenzivi, čigar štab in 2. ter 3. bataljon so prišli v Kočevje dne 8. aprila, 1. bataljon pa šele 12. aprila; v njegovi sestavi je bila tudi baterija havbic kal. 105 mm;

- deli 1. bataljona nemškega 25. policijskega polka SS, ki je prišel iz Novega mesta;

- deli polka "Varjagov";

- policijska pionirska četa "Alpenland" iz Šentvida pri Ljubljani;

- žandarmerijska nadomestna četa iz Celja;

- dve četi tankov iz nemškega 19. policijskega polka SS;

- pet domobranskih bataljonov; od prvega dne so v ofenzivi delovali 1., 2., 6. in 10., peti pa je z Rakeka prišel šele 15. aprila;

- osem domobranskih posadkovnih čet, iz raznih postojank, od teh ena težka;

Ofenzivo je neposredno izvajalo pet nemških bataljonov, dvoje tankovskih čet, in kakih 7 do 8 domobranskih bataljonov ali 23 - 24 domobranskih čet ter troje baterij havbic, od teh ena kal. 105 mm, ki je podpirala boj 17. policijskega polka SS, in dve bateriji kal. 100 mm, ena iz Žužemberka in druga iz Strug. Vseh skupaj **Silo** okoli 5000 sovražnikovih vojakov.

Operacije v tej ofenzivi Je začel sovražnik izvajati v trenutku, ko 7. korpus še ni bil pripravljen za obrambo. Dve brigadi 15. divizije in njen jurišni bataljon so bili na levem bregu reke Krke, Petnajsta brigada med Žužemberkom in Dvorom na desnem bregu Krke, Gubčeva brigada pa pod Gojanci.

V Suhi krajini Je bila v tistem trenutku pripravljena prestopiti prvi ofenzivni udarec samo 18. divizija. Sovražnik pa prvi dan, zaradi operacij na levem bregu reke Krke tudi ni mogel začeti delovati s polno močjo, ampak je svoje enote uvajal v boj postopoma.

Ko so 1. bataljon Ljubljanske brigade in bataljoni Devete zavračali napade 2. domobranskega bataljona na črti k. 516 - k. 503 - Primož, ti sovražnikovi napadi pa najbrž še niso bili sestavni del ofenzive, le iz Kočevja odšla v ofenzivo kočevska bojna skupina. Sestavljali so jo 3. bataljon nemškega 17. policijskega polka SS, 11., 61. in 72. domobranska četa in Daterija havbic kal. 105 mm. S hitrim pohodom je prodrla do Starega Loga, odrinila brigado "Fontanot" in zavzela ključne položaje vzhodno od ceste Stari Log - Lašče, na gozdnih grebenih Mengoš hriba in Luške gorice ter se nevarno blížala Topli Rebri, že globoko za hrbtom enot 7. korpusa.

Poveljnik 7. korpusa Je proti tej skupini takoj poslal Petnajsto brigado iz 15. divizije. Brigada je do večera 9. aprila, v pospešenem pohodu zasedla Toplo Reber, potem pa greben pri Rdečem Kamnu in od tam udarila po desnem krilu sovražnikove razvrstitve, s čimer je preprečila njegov prodor na Toplo Reber. Drugo jutro Je skupaj z divizijskim jurišnim bataljonom napadla sovražnika v Starem Logu in ga v silovitem naletu pregnala proti Kočevju.

V noči na 10. april sta se na desni breg reke Krke vmlU tudi Cankarjeva in Dvanajsta brigade in se 11. aprila razvrstili na korpusovem levem krilu, vzhodno od Starega Loga na območju vasi Luža, Komolec in Kunč.

Ofenziva se je s polno močjo začela 10. aprila. Ta dan Je sovražnik v Suhi krajini zasedel izhodiščne položaje za ofenzivo na vsej črti. Sesti domobranski bataljon in 2. bataljon nemškega 17. policijskega polka SS sta zasedla Hinje, tako da se je Levstikova brigada umaknila na Svinjski vrh, 1. in 2. domobranski bataljon pa sta obvladala greben, ki ga sestavljajo k. 516 - k. 503 - Stara gora, ter se približala vasem Vrhi in Sela pri Hinjah.

Ljubljanska brigada ta dan še ni bila izpostavljena **močnejšim** sovražnikovim napadom. To se je zgodilo šele 11. aprila, **ko je na vsej** frontni črti v Suhi krajini in na zahodnem robu Kočevskega Roga nastal pravi pekel. Hrumeli so tanki, ozračje so trgale eksplozije granat, min in bomb, nepretrgoma so regljale strojnice, gorele **so vasi** in gozdovi, polja je pokrivala gosta dimna zavesa, ki **Jo je spuščal** sovražnik z dimnimi Dombami in zažiganjem suhe trave **in grmičevja**, da bi se lažje približal partizanskim položajem.

Ljubljansko brigado, ki je še vedno trdno držala položaje na grebenu Primoža in v Laščah, je okrog 8. ure pokrila toča granat in min, potem pa stajo naskočila 2. in 10. domobranski bataljon. Vnel se je oster boj. Borci so vse sovražnikove zaporedne juriše uspešno odbijali do pol enih popoldne. Ko pa je popoldne Deveta brigada levo od

Borci 1. bataljona ljubljanske brigade na položaju na grebenu Primoža dne 10. aprila 1945.

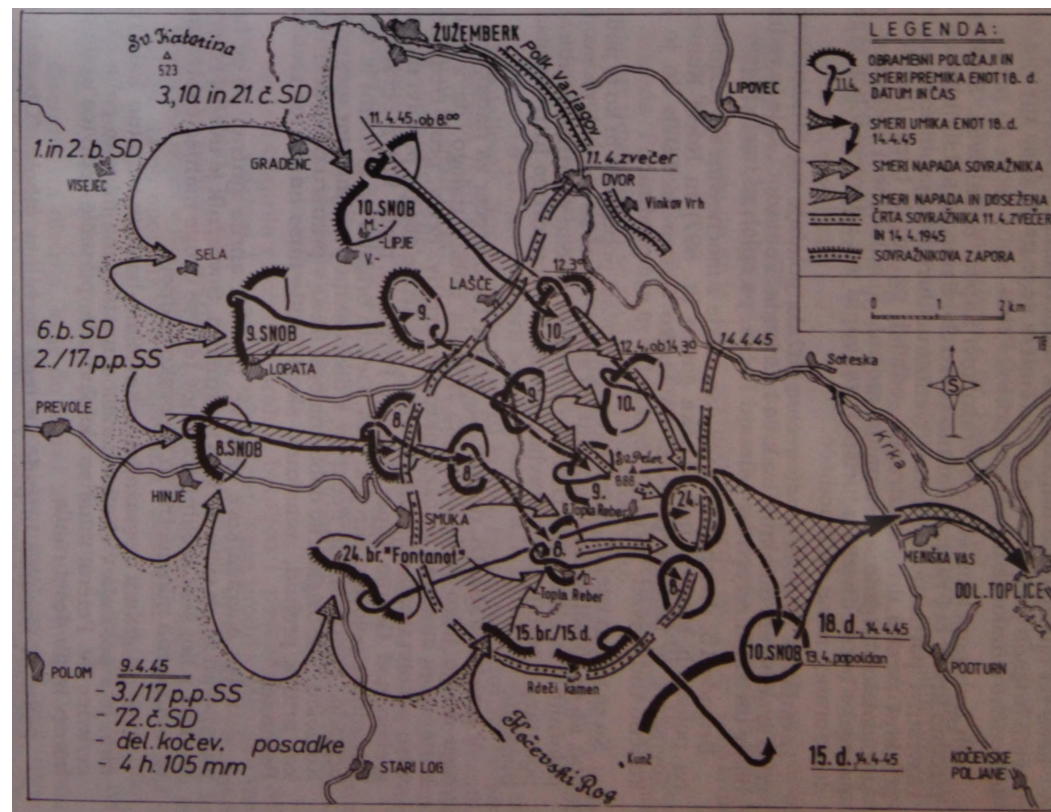
Ljubljanske zapustila Čisli vrh In so se tudi vse druge enote umaknile **vzhodno od** ceste Kočevje - Smuka - Dvor, so se bataljoni Ljubljanske **umaknili na** Kneževo roko (k.432) vzhodno od Lašč.

Dne 11. aprila zvečer Je bojna vihra oslabela. Frontna črta 7. korpusa je potekala takole. Na desnem krilu, na zahodnem pobočju Kneževe roke Je bila Ljubljanska brigada, levo, na Bukovem vrhu (k.521), Deveta brigada, na Studenskem vrhu (k.637) Levstikova brigada, na Topli Rebri pa v divizijski rezervi brigada "Fontanot". Na levom krilu korpusne razvrstitve, na območju Smuka - Mengod hrib - Rdeči kamen, so bile tri brigade 15. divizije, ki so se ves dan tolkle s sovražnikovo kočevsko skupino.

Dne 12. aprila zgodaj zjutraj so se boji nadaljevali s še večjo silovitostjo kakor prejšnjega dne. Najtežje boje je ta dan imela Ljubljanska brigada, ki Jo Je sovražnik najprej obstreljeval z minometnim ognjem, ob desetih pa se je začela silovita topovska priprava napada. Granate so na gosto padale po brigadnih položajih na Knežji roki in po globini položaja po Sv. Petru.

Siloviti kanonadi Je ob enajstih sledil močan pritisk pehote 10. domobranskega bataljona. Čete Ljubljanske brigade so do pol enih popoldne zavrnila več zaporednih Jurišev, potem pa so se umaknile na Čmomožno dol (k. 621) In deloma na Sv. Peter. Domobranci so Jim sledili in Jih ob dveh popoldne še enkrat napadli z vso močjo.

Boš za Kočevski Rog od 9. do 14. aprila 1945.

Levo od Ljubljanske brigade je 2. domobranski bataljon napadel Deveto brigado na Bukovem vrhu. Tudi ta se Je nekaj časa upirala ter se končno umaknila na položaj pri Sv. Petru.

Ob treh popoldne so se sovražnikovi napadi nadaljevali. Sledil Je Izredno krvav boj za dominantno točko Sv. Peter, ki Je bila ključna v razvrstitvi partizanov v tistem trenutku. Juriši in protijuriši so se štirikrat zvrstili drug za drugim, odbijali pa so Jih borci Devete In Ljubljanske brigade s skupnimi močmi. V odločilnem trenutku Je posegel v boj Se divizijski jurišni bataljon, ki je z udarcem v bok vrgel domobrince nazaj na izhodišče.

Levstikova brigada je do večera držala položaje na Studenskem vrhu In se potem umaknila na k.844. Brigada "Fontanot", kije še vedno bila v divizijski rezervi na položaju Pečka, pa sploh ni imela bojev.

Brigade 15. divizije so se ves dan tolkle z močnejšim sovražnikom na položajih Mengos hrib, Luška gorica (k. 897) in Rdeči Kamen. Sovražnik je najhuje pritiskal na Luško Gorico (k. 897). Ko Jo je končno tudi zavzel, pa proti Topli Rebri ni več prodiral.

Ko se je dan iztekel, je ostrina bojev počasi popuščala in ko Je padla noč, so se slišali samo še posamezni strelji. Borci so počivali na svojih položajih v strelski vrsti. Delovale so le Izvidnice in patrolje ter zbirale podatke; v štabih so pripravljali povelja za boje drugo jutro in pisali poročila.

V povelju štaba 18. divizije 12. aprila 1945 zvečer za nadaljevanje boja drugo jutro je Ljubljanska brigada dobila nalogo, da z enim bataljonom zavzame položaje okrog cerkve Sv. Petra, proti Dednemu vrhu postavi tipalke in mrtve straže, vse druge sile pa postavi na prvi greben nad Gornjo Toplo Rebrijo. Povezana mora biti z Levstikovo brigado na položaju okrog k. 844, Deveto brigado na grebenu k. 827, brigado "Fontanot" na Pečki ter z divizijskim poveljniškim mestom v Komolcu. Vse brigade so dobile nalogo, da se v primeru če bo sovražnikov pritisk prehud, umaknejo skozi Grofi o mizo na sektor grebena Pogorelec.⁷

Peti dan sovražnikove ofenzive, dne 13. aprila zjutraj, so se boji nadaljevali že ob svitu na vsej frontni črti. Sovražnik je uvedel rezerve in vrgel v boj šest svojih bataljonov ter vse druge manjše enote; imel je tudi močno minometno in topovsko podporo.

Ena od granat sovražnikove havbične baterije verjetno kal. 105 mm, je s položaja v Hinjah zadela v nastavljeno minsko polje okrog cerkvice Sv. Petera; mine so eksplodirale, porušile cerkvico ubile pet borcev in jih deset ranile.

Politični komisar brigade se tega spominja takole: "Ob sedmih zjutraj sem prišel k drugemu bataljonu pri cerkvici. Okoli nas Je vse gorelo in tolklo, mi smo pa čakali. Kar tl pridejo naši mineri in začno minirati cerkev, ko, evo, belčki udarijo, mi po njih ter smo Jih odločno in krvavo odbili. Cerkev je bila minirana, mala cerkvica Jn 150 kg eksploziva. Bežeči belčki pokličejo na pomoč in artilerija iz Žuzemberka že začne sipati koncentrični ogenj na ubogo cerkev m nas okoli nje. Padlo je brezbroj granat, dve tretini jih je bilo sabotiranih.

Naši borci v bunkerjih, jaz s komandantom bataljona Balašom pri njih. Bili smo že vsi beli od prahu zida, vsi umazani od zemlje, oni spodaj pa sipaj. Videl sem, da to ne gre več dalje, kajti le drobec naj udari v vžigalnik in zletimo s Sv. Petrom v zrak.

Pošljem kurirja do telefona štaba divizije in moj Količ pride nazaj s sporočilom, naj se nekoliko vzdržimo, nakar bomo zapustili položaj.

Premislim, vstanem, da grem sam na telefon, naročim budnost komandantu, odzdravim še onim trem, s katerimi sem sedel ves čas za cerkvijo, in krenem. Bil sem 8 do 10 metrov od cerkve, ko me udari strahovita eksplozija (...)"

Po tej nesreči je odpor brigade popustil. Ni se mogla več dolgo upirati in se je čez kake pol ure umaknila na križišče cest Komolec - Topla Reber v divizijsko rezervo. Levstikova brigada Je zadržala k. 844, Deveta brigada pa se je. ko Je sovražnik zasedel Sv. Peter, umaknila na k. 881.

Po zasedbi Sv. Petra Je sovražnik nadaljeval pritisk na Pečko. Brigada "Fontanot" se nekaj časa upirala, potem se je ob pol sedmih zvečer umaknila in se ob 21. uri vrnila na Pečko.

Levo od 18. divizije so se brigade 15. divizije po hudih bojih, ki so se vrstili ves dan, počasi umikale na črto Jastrebar - k. 759 - k. 630 - Kunc.

Ponoči s 13. na 14. april so boji ponehali, a 14. aprila zjutraj so se že nadaljevali. Sovražnik Je usmeril konico svojih napadov na Pečko. Po ostrem boju so ga borci brigade "Fontanot", ki so Pečko branili, trikrat pognali nazaj. Ob 15. uri pa so se morali umakniti in sovražnik ie do večera zasedel položaje na črti Komolec - Pečka - Rdeči Kamen, brigade 15. in 18. divizije pa so se razporedile na črti Babja gorica - Faberjev križ - Sedla ta gorica - Grofova miza.

Z zavzetjem Pečke ie bila prva faza ofenzive končana in okupator je takoj začel izvajati drugo fazo, da bi vzpostavil postojanki v Dolenjskih Toplicah in v Podturnu.

Koje 14. aprila v večernih urah 2. bataljon 1. posebnega polka SS "Varjagov" z delom 1. domobranskega bataljona prodril v Meniško vas in Podhosto, je štab 7. korpusa prerazporedil svoje sile. Petnajsti diviziji so podredili Levstikovo brigado in ji vrnili Gubčevo brigado, ki je ves čas bojev v Kočevskem Rogu bila pred Novim mestom. Dobila je nalogo, da ob opori na črto Groga miza - Jastrebar - Faberjev križ - Babja gorica - Kunc z manevrskim bojevanjem zadrži sovražnika, če bi poskušal nadaljevati prodor v gozdove Roga, ter ga napada na Pečki, Sv. Petru, Topli Rebri in Rdečem Kamnu.

Osemnajsta divizija, ki je do takrat imela najteže boje, je dobila nalogo, da v noči med 14. in 15. aprilom dve njeni brigadi, Ljubljanska in "Fontanot", zamenjata Gubčevo brigado pred Novim mestom, Deveta in divizijski jurišni bataljon pa 15. aprila zjutraj ob podpori sedmih topov iz Prve slovenske artilerijske brigade in s tremi tanki, napadeta sovražnika v Meniški vasi in v Ponosti, da bi preprečila ustanovitev postojank v Dolenjskih Toplicah in v Podturnu.

Ko so v štabu Ljubljanske brigade dobili povelje za premik pred Novo mesto, so s pospešenim pohodom nemudoma odšli na pot. Sli so

skozi Podturn (danes Podturn pri Dolenjskih Toplicah) in Dolenje Sušice v Uršna sela. Zjutraj, ko so zagrmle prve granate po Meniški vasi In Podhosti, za njimi pa je dia Deveta brigada v napad, je štab Ljubljanske brigade že bil na svojem poveljniškem mestu v Vinti vasi. Irvi bataljon je zasedel položaje v rajonu uomie Teške Vode In k.346, drugi je prevzel greben okrog Pograda in Vinje vasi. tretji pa sektor Cerovec. Levo od Ljubljanske se Je v rajonu Lakovnice - Bircna vas razvrstila brigada "Fontanot".

V tej zadnji, najhujši sovražnikovi ofenzivi v Suhi krajini in v Kočevskem Rogu ter hudih bojih, ki so skoraj nepretrgoma divjali od 6. do 15. aprila, sta imela oba nasprotnika velike izgube. Poročilo štaba 7. korpusa navaja, da je padlo kakih 560 domobrancev in Nemcev, 700 Je bilo ranjenih, 7 pa so Jih partizani ujeli. Očitno Je, da so sovražnikove izgube ocenjene previsoko, toda vseeno so bile tako hude, da sovražnik ofenzive skozi Kočevski Rog v Belo krajino ni mogel več nadaljevati in tudi ni dosegel cilja ki so ga nameravali izbojevati domobranci.

Velik je bil tudi plen. Borci so iztrgali Iz sovražnikovih rok 61 pušk, 2 pancervavsta (protitankovska ročna minometa), 3 minomete kal. 81 mm, 8 brzostrelk, 2 pištoli, radijski aparat, motorno kolo, 2 konja ter še več drugega manj pomembnega materiala in streliva.

Toda hude so bile tudi lastne izgube. V obeh divizijah je padlo 52 borcev, 175 pa Je bilo ranjenih. Izgubil so en tank. radloaparat, 4 brzostrelke, 12 pušk, lahki minomet in 3 pištrole. Podatkov o izgubah po brigadah ni v dokumentih, razen že omenjenih, ki so padli in bili ranjeni v Ljubljanski brigadi pri Sv. Petru.

Štab 7. korpusa in tudi vsi drugi štabi v ocenah o teh bojih ugotavljalo, da so se v tem izredno ostrem spopadu vsi bojevali vztrajno, kar najbolj pogumno in požrtvovalno čeprav je bila sovražnikova premoč zelo velika. Noben posameznik, kaj šele enota, ni brez povelja zapustil položaja. V bojih seje zlasti izkazala artilerija, junaško pa so se bojevali tudi tankisU.

Vse službe - intendantska, sanitetna, za zveze in obveščevalna - so delovale brezhibno. Strelivo in hrana sta redno prihajala na položaje, ranjence so hitro odnašali na varno kjer so dobili prvo pomoč, potem pa takoj specialistično zdravniško pomoč; obveščevalci so s svojimi podatki, ki sojih zavzeto zbirali in pravočasno posredovali, pomagali štabom pri načrtovanju odpora in boja.⁹

4. Zadnji boji pred Novim mestom

V ponovni, tokrat zadnji blokadi sovražnikove posadke v Novem mestu, ki seje začela 15. aprila 1945, Ljubljanska brigada ni več imela hujših spopadov s sovražnikom. Štab divizije ji je ukazal, da naj na novih položajih s patruljami in zasedami zavaruje smeri proti Zajčjemu Vrh, Novemu mestu, Skrjančam in Starim Žagam.¹⁰

Deveta brigada in podoficirska šola, ki jo je Glavni štab JA za Slovenijo podredil štabu 18. divizije, sta 15. aprila po močni topovski

pripravi napada udarili po sovražnikih v Meniški vasi in v Podhosti ter jih vrgli nazaj na levi breg reke Krke.

Dne 16. aprila je 15. divizija izvedla protinapad na sovražnikove položaje v Kočevskem Rogu na črti Komolec - Sv. Peter. V izredno ostrem boju od 8. do 17. ure pa ga ni mogla pregnati z njegovih položajev.

Po enodnevnem premirju je 18. aprila devet sovražnikovih čet in 8 tankov, skupaj okrog 1000 mož, ponovno prečkalo reko Krko. Odrinili so Deveto brigado in podoficirsko šolo in skozi Podturn (danes Podturn pri Dolenjskih Toplicah) naglo prodrli v Poljane (danes Kočevske Poljane), medtem ko je njihova predhodnica s štirimi tanki nadaljevala prodor v Stare Žage. V Poljanah so se znašali nad prebivalci in ropali, predhodnica pa je v Starih Žagah zažgala nekaj hiš ter pobila nekaj živine.

Med prodorom so jih napadali in zadrževali borci Devete brigade in podoficirske šole s položajev na Riglju. Levstikove brigade s položajev na obronkih Kočevskega Roga in Prva slovenska artilerijska brigada s topovi na položaju v Črmošnjicah.

Okrog enih popoldne, ko je očitno grozilo, da bo sovražnik prodrli v Belo krajino, pa se je položaj nenadoma spremenil. V boj je posegla 5. prekomorska brigada "Ivan Turšič - Izток", ki je to jutro, 18. aprila, prišla v Belo krajino. S tremi bataljoni, od katerih je imel vsak več kakor 500 dobro oboroženih mož, je v naletu razbila sovražnika in ga vrgla nazaj v njegove izhodiščne položaje v Podhosti, Meniški vasi in Soteski, la udarec je tudi drugo fazo sovražnikove zadnje ofenzive popolnoma strl.

Brigada "Ivan Turšič - Izток" je imela 2350 borcev. Tretji dan po boju v Črmošnjiški dolini je plavni štab JA za Slovenijo sprejel sklep, da jo ukine. Njeno moštvo so razdelili obema divizijama in z njimi okrepili že skoraj povsem izčrpane brigade.

Ljubljanska brigada je dobila približno 300 mož s čimer se je njeno številčno stanje tako povečalo, da je spet imela kakih 600 mož.

Po sovražnikovem porazu v Črmošnjiški dolini je bilo težišče operacij preneseno na območje Kočevja. Ljubljanska brigada, ki ji je štab 18. divizije podredil na novo ustanovljeni Avstrijski bataljon, pa je ostala pred Novim mestom. Bojev ni imela, razen občasnih manjših spopadov s sovražnikovimi oddelki, ki so prihajali iz Novega mesta.

Dne 19. aprila so mlnejši porušili most v Gotni vasi in minirali ceste Dolenjske Toplice - Sušice, Dolenjske Toplice - Podturn, Dolenjske Toplice - Podhosta in Podhosta - Meniška vas. Ker je most v Gotni vasi sovražnik popravil, so ga 26. aprila znova porušili. Četa, ki je spremljala in ščitila mineije, je v spopadu s sovražnikovim oddelkom, id je varoval most, tri njegove vojake pokončala štiri pa ranila, medtem ko sama ni imela izgub.

Na položajih pred Novim mestom je brigada ostala do 29. aprila. Ker ni imela bojev, je težišče svojega dela usmerila v ideološko-politično in vojaškostrokovno izpopolnjevanje in urjenje, saj je zdaj imela veliko novih borcev, ki so prišli v njene enote iz 5. prekomorske brigade. Seveda pa je bila večina v vojaškem pogledu dobro izurjena, mnogi so

bili dobrovolci, ki 90 prišli iz nemške vojske, zato so večjo pozornost posvečali političnemu delu z njimi.¹¹

5. Zmagoviti pohod proti Ljubljani na desnem krilu 4. armade JA

Konec vojne in zmaga sta se naglo bližala. Medtem ko so divjali boji v Suhi krajini in Kočevskem Rogu, je 4. armada nezadržno napredovala proti Istri* Slovenskemu primorju in Trstu, ki je bil tuaj njen poglavitni cilj. Z njenim bližanjem se je večal pomen 7. korpusa za njeno desno krilo in bok, ki ga je dotlej varoval 4. korpus, najpomembnejši pa je postal 7. korpus za 4. armado takrat, ko je udarila na okupatorjevo utrjeno obrambno črto v območju Snežnik - Rečina - Reka, ki jo je branil 97. nemški armadni korpus. Da bi jo izmanevrirali in čimprej prišli sovražnikovim silam za hrbet, je skozi Čabar odšla proti Pleziau 20. divizija in 20. aprila Prezid tudi zasedla.

Načrte pa je imel tudi nemški štab. Mudilo se mu je okrepiti utrjeno črto in preprečiti manever 4. armade z udarcem v njen hrbet. Da bi to uresničil, je na kočevsko območje poslal kakih 3500 četnikov iz 1. srbskega prostovoljskega korpusa, četnike Dinarske divizije ter nemški bataljon "Buchberger" iz 188. nemške divizije gorskih lovcev, ki so že 10. aprila začeli prihajati na območje Kočevje - Brod na Kolpi - Osilnica - Čabar.

Ko so boji v Kočevskem Rogu popustili in se je sovražnikova ofenzivnost zlomila, je svoje sile pregrupiral, da bi pripravil nove udarce. Položaje v Kočevskem Rogu sta zapustila 1. in 6. domobranski bataljon. Zamenjali so deli polka "Varjagov". Šesti je zasedel položaje v MaU Gori in tam zamenjal 5. domobranski bataljon (prej Rupnikov), ki je skupaj s prvim odšel v Podhosto z nalogo, da s pomočjo večjega števila tankov ponovno poskušata prodreti v Belo krajino. Prvi bataljon nemškega 17. policijskega polka SS pa se je iz Poahoste umaknil v Lašče. Položaje desno od 6. bataljona, v smeri Kočevja, je 18. aprila 1945 zasedel novoustanovljeni 12. domobranski bataljon.

Štab 7. korpusa je 18. aprila prejel od štaba 4. armade - čeprav ji še ni bil neposredno podrejen - povelje, da zaradi zavarovanja njenega desnega boka očisti sektor Kočevje - Brod na Kolpi - Gornja Briga - Kočevska Reka, pomagala pa mu pri tem tudi 8. brigada 20. divizije.

Ko so v štabu korpusa prejeli to povelje, so 20. aprila ustanovili Kočevsko skupino. Sestavljale so Gubčeva in Levstikova brigada, 1. brigada 1. divizije Narodne obrambe. Notranjski partizanski odred in 1. topovska baterija iz Prve slovenske artilerijske brigade.

Vse enote, ki so sestavljale Kočevsko skupino, so takoj odšle na položaje Muhov breg - Pevska gorica - Štalcerski hrib. Vse druge so ostale na svojih dotedanjih položajih, 15. divizija v Kočevskem Rogu na črti Grofla miza - k. 759 - Kunče - Jazbec, 18. divizija pa na črti Podhosta - Meniška vas - Težka Voda.

Po prihodu na Kočevsko je Kočevska skupina takoj udarila po četnikih in jih tako razbila, da so proti zahodu bežali kar po gozdovih. Takrat pa je v boje posegel nemški 17. policijski polk SS, pomagal

četnikom, da »o se vrnili na Kočevsko, in vneli so se hudi boji, ki so trajali vse do 28. aprila.

Nagla sprememba razmer v Sloveniji Južno od Save in na operativnem območju 4. armade Je zahtevala čim tesnejše medsebojno sodelovanje vseh enot na teh območjih. To pale lahko zagotovilo le enotno poveljevanje, in vrhovni poveljnik JA Je 25. aprila 1945 ukazal Glavnemu štabu JA za Slovenijo, da 7. korpus podredi štabu 4. armade. Od tega trenutka dalje štab 7. korpusa ni več dobival ukazov od Glavnega štaba JA za Slovenijo ali pa prek njega, temveč neposredno od armadnega štaba.¹³

Po prodoru 20. divizije dne 27. aprila čez Mašun in Leskovo dolino v Ilirsko Bistrico sta desno armadno krilo in bok ostala nezavarovana. Da bi ju zavarovali, Je štab 4. armade ukazal štabu 7. korpusa, da naj se osredotoči na tem nezavarovanem desnem krilu in boku in kot desna armadna pobočnica začne prodor v smeri Kočevje - Ribnica - Cerknica.¹³

Takšen premik korpusa je narekovalo tudi to, da so že dozorevale okoliščine za zmagovit pohod slovenskih partizanskih čet pred slovenskemu glavnemu mestu Ljubljani.

Prva Je to nalogo začela uresničevati 18. divizija, ki le svoje operativno območje pred Novim mestom zapustila 29. aprila in se začela premikati proti Kočevju.

Ljubljanska brigada Je položaje pred Novim mestom zapustila omenjenega dne ob treh popoldne. Vsi deli brigade so se zbrali v Vinji vasi pri štabu brigade, oblikovali pohodno kolono in se s pospešenim korakom odpravili na dolgo in utrudljivo obhodno pot skozi Jugoije, Kleč, Planino in Nemško Loko ter 30. aprila ob petih zjutraj že bili v vasi Vimolj pri Predgradu.

Za njimi je do vasi Zagradec hodila brigada "Fontanot", desno pa je skozi Črmošnjško dolino šla Deveta brigada in se ustavila v Nemški Loki.¹⁴

V Vimolju so dobili nalogo, da nadaljujejo pohod skozi vasi Knežja Lipa, Ferdreng (danes Verderb), Muha vas v Zdihovo, od tam pa na položaj Reški hrib za napad na sovražnika v Kočevski Reki, ki naj bi se začel 1. maja ob šestih zjutraj.¹⁵

Med potjo pa je kurir prinesel v brigado novo povelje. Namesto pred Kočevsko Reko, je morala oditi v Brod na Kolpi, kjer je dobila navodila za prodor v Loško dolino.

V Brod na Kolpi so se odpravile vse tri brigade. Brigada "Fontanot" je zapustila 18. divizijo in odšla v sestavo novoustanovljene divizije "Garibaldi Fontanot", v kateri je bila še italijanska brigada "Garibaldi". Ta divizija je bila dokončno ustanovljena dne 30. aprila 1945. Postala je rezerva 7. korpusa in seje pomikala za njegovo glavnino.¹⁶

Po prihodu v Brod na Kolpi se je vsa 18. divizija spravila na tovornjake in se odpeljala v Čabar, od koder se Je Levstikova brigada odpeljala v Loško dolino, Deveta Je odšla v vas Mandli pri Osilnici, Ljubljanska pa Je ostala v Čabru pri štabu divizije.

Razmere na bojišču so se iz ure v uro spreminjale. Četrta armada in borci 9. korpusa so 1. maja vdrl v Trst (n Gorico. 29. hercegovska divizija pa v Postojno, od koar Je nadaljevala prodor proti Rakeku.

Neposredno zavarovanje desnega krila in boka 4. armade ni bilo več potrebno in v štabu 7. korpusa so sprejeli sklep, da preženejo sovražnika iz Kočevja in Ribnice, prebijajo še ne povsem dograjeno okupatorjevo obrambno črto "Eiche", potem pa nadaljujejo prodor proti Ljubljani skozi Ribniško dolino. Obrambna črta "Eiche" Je tekla od reke Krke do Kočevja in od tam skozi Grčarice, Grahovo. Cerknico. Rakek in Grčarevec do Hotedršice, branile pa so bojne skupine 17., 19. in 25. nemškega policijskega polka SS, podoficirska šola SS, četniki Nedičevega srbskega prostovoljskega korpusa in domobranci.

Po sprejetju tega sklepa, je korpusni poveljnik dne 2. maja ukazal 15. diviziji in 1. slovenski artilerijski brigadi, da naj napadeta in preženejo sovražnika iz Kočevja. 18. diviziji pa, da naj med bojem za kočevsko postojanko blokira ribniško posadko in na črti Makoše - Jelendol preseka komunikacijo Ribnica - Kočevje.

V sklopu te divizijske naloge je štab divizije ukazal Ljubljanski brigadi, kije biva v Cabru, da se takoj odpravi proti Ribnici in do štirih zjutraj 3. maja zavzame položaje na obeh straneh ceste med Rakitnico in Grčaricami, napade sovražnika v Rakitnici in zagotovi trdno pove-zavo z Deveto brigado, ki bo zasedla položaje nad Jelendolom in Notranjskim partizanskim odredom, ki bo na položaju v rajonu Zadol-je.

Brigade 18. divizije pa dobljenih nalog niso mogle uresničiti. Med potjo na določene položaje sta se Ljubljanska in Deveta brigada zapletli v boje s 1. bataljonom 17. nemškega policijskega polka SS in deli motoriziranega žandarmerijskega bataljona "Alpenland IH", ki so bili v Gotenici in Grčaricah.

Sovražnike v Grčaricah je Ljubljanska brigada napadla s položaja levo od ceste Gotenica - Grčarice, Deveta pa desno oia te ceste. Boj je bil zelo oster in je trajal od petih zjutraj do poldneva.

Sovražnikov izpad iz postojanke je Ljubljanska brigada krvavo zavrnila in mu povzročila hude izgube. Padlo je 31 esesovcev, 50 je bilo ranjenih, v brigadi pa Je 8 borcev padlo 13 pa Je bilo ranjenih. Borci so iz esesovskih rok iztrgali puškomitraljez imenovan Šarec - gering (neko novo izpopolnjeno verzijo Šarca) , telefonski aparat in 4000 metrov telefonske žice.

Medtem ko sta Ljubljanska in Deveta brigada napadali sovražnika v Grčaricah, sta Levstikova in Petnajsta brigada napadli sovražnika v Gotenici, ki se je še vedno zadrževal tam. Levstikova brigada se Je po prihodu v Loško dolino takoj vrnila nazaj, ko Je korpusno poveljstvo izdalo povelje za napad na kočevsko postojanko. Dne 3. maja popoldne, ko so sovražnikovi oddelki zapustili Gotenico in se umaknili v Grčarice, sta jim obe brigadi sledili in se vključili v napad na Grčarice.

Takoj ko so brigade 15. divizije vkorakale v Kočevje in je 4. maja poveljnik 7. korpusa ukazal 18. diviziji, da naj prežene sovražnika iz Rakitnice, potem pa nadaljuje napad na ribniško postojanko, je štab

18. divizije poslal proti Ribnici Ljubljansko brigado. Šla je mime Rakitnice in do 5. maja zjutraj zasedla položaje za napad na ribniško postojanko na črti Bukovica - Sv. Francišek.

Ob določeni uri pred napadom na postojanko, ki naj bi se začel ob 5. uri, so proti postojanki odšle izvidniške patrulje. Sovražnik v postojanki jin Je opazil, odprl nanje ogenj in vnel se je boj, v katerega so se vključili tudi vsi drugi deli brigade. Borci so tolkli po sovražniku v postojanki z vsem svojim orožjem. Jih zasipali s točo svinčenk, vmes pa so tolkle tudi mine in topovske granate.

Medsebojno obstreljevanje Je tako grmelo že nekaj časa, ko so borci opazili, da se v postojanki nekaj dogaja. Ogenj posaake Je oslabil. Dva mosta sta odletela v zrak. Sovražnikovi vojaki v postojanki so se začeli zbirati v gruča, kar Je očitno kazalo, da se pripravljajo na umik.

Ko so v Ljubljanski brigadi to videli, so se takoj pognali na Juriš, sovražnikovi vojaki pa so začeli postojanko naglo zapuščati ter bežati proti Velikim Laščam. V postojanki so pustili 11 svojih padlih, ki so težali po ulicah, ranjene pa so odpeljali s seboj.

Po sovražnikovem umiku iz Ribnice sta se dva bataljona takoj razvrstila v zasledovanje kolone in odhitela proti Gorenji vasi, ves čas pa so po umikajočih tolkli tudi minometi in topovi.

Najbolj je bila umikajočim nevarna brigadnajurišna četa, ki jim je sledila tik za petami in nudo ogrožala njihovo začelje.

V zaščitnici umikajočih sovražnikov so vozili štirje tanki, ki so tempo zasledovanja zavirali. Ko Je bilo začelje umikajočih se kolon že hudo ogroženo, so se vrnili in poskusili izvesti napad na Ribnico, kije bila že popolnoma v partizanskih rokah. Ponovno seje vnel oster boj, in Jurišna četa, kije bila že v Žlebiču, seje morala vrniti. Vsi borci so osredotočili ogenj na sovražnikove tanke, zlasti ogenj iz protitankovskih pušk, in oklepniki so se morali obrniti.

Po sovražnikovem odhodu je brigada ostala v Ribnici in okoliških vaseh. Po terenu so iskali preostale sovražnike. Ujeli so tri sovražnikove vojake, prijeli pa so tudi nekaj sumljivih civilistov, za katere se Je izkazalo, da so preoblečeni domobranci. Med plenom, ki so ga zasegli v Ribnici, je bilo veliko raznovrstne vojaške opreme, sanitetnega materiala in težka strojnica "breda".

Levo od Ljubljanske brigade je bila Deveta brigada, ki Je 4. maja skupaj z Levstikovo in Petnajsto brigado pregnala sovražnika iz Grčaric, potem pa napadla kolono kakih 800 sovražnikovih vojakov in 8 tankov, ki so se umikali iz Kočevja. V boju s to kolono je dva tanka poškodovala. Po sovražnikovem umiku iz Ribnice je v vlogi leve po-bočnice napredovala skozi vasi Kot pri Ribnici in Nova Štifta ter do večera tega dne prišla v Sv. Gregor in ga zasedla brez boja.

Levstikova brigada se napada na Ribnico ni neposredno udeležila. Bila ja na položaju pri Makošah. Po sovražnikovem umiku iz postojanke pa Je prišla v vas Dane in tam bila v divizijski rezervi.

Dne 6. maja zgodaj zjutraj so vse brigade nadaljevale z zasledovanjem sovražnika proti Velikim Laščam. Ko so po prihodu v Velike Lašče ugotovili da tam ni nobenega sovražnika več, je Ljubljanska brigada pohod nadaljevala. Šla Je skozi Rašico, Turjak in Golo in ob treh

popoldne prišla na Ig. Sovražnikovih vojakov pa tudi tam ni bilo več, ker so se že ob 13. uri umaknili proti Ljubljani. Med potjo so ujeli dva Nemca, v postojanki Ig pa enega banatskega Nemca in enega domobranca.

Po prihodu na Ig Je brigada zasedla položaje nad vasjo, tako da je imela pod nadzorom vse poti proti Ljubljani.

Levstikova in Deveta brigada sta napredovali desno od Ljubljanske do Pijave Gorice in v Smarje; Levstikova Je šla skozi Turjak. Deveta pa skozi Grosuplje. Na poti iz Pijave Gorice proti Škofljici je en bataljon udaril po sovražnikovi koloni, uničil neki sovražnikov tank in zaplenil motorno kolo.¹⁸

6. Osvoboditev Ljubljane

Naglo približevanje narodnoosvobodilnih brigad 7. korpusa in 29. divizije Ljubljani je slovenskim reakcionarnim krogom pognalo tak strah v kosti, da so krčevito iskali poti, ki bi jim vendarle omogočile beg k zaveznikom, za katere so še vedno upali, da bodo prodirali skozi Slovenijo.

Z Nemci so se skušali pogoditi, da bi jim izročili oblast, iz Slovenije odhajajoče nemške enote pa naj bi jim prepustile vse težko orožje. Toaa Rösener je vse take zahteve odločno zavrnil.

Po vseh teh neuspešnih poskusih, da bi prevzel oblast. Je Narodni odbor, ki so ga že decembra 1944, ustanovili slovenski reakcionarni krogi, dne 3. maja zvečer sklical predstavnike predvojnih meščanskih strank in se razglasil za slovensko narodno predstavništvo. Poslal je brzojavko kralju Petru II. in voditeljem obeh zahodnih velesil, da naj zavezniki zasedejo Slovenijo. Ta razglasitev pa v odnosu do okupatorja ni spremenila ničesar. Nasprotno, dne 5. maja je Rösener izročil oblast na Gorenjskem Leonu Rupniku kot šefu pokrajinske uprave v Ljubljanski pokrajini, ta pa se Je temu odpovedal v korist narodnega odbora in se umaknil na Koroško. Narodni odbor je Slovensko domobranstvo preimenoval v Ljubljansko divizijo slovenske narodne vojske s štirimi brigadami. Gorenjsko domobranstvo pa v slovensko gorsko divizijo. Takoj po vseh teh ukrepih pa so morali nemudoma izdati ukaz za pripravo umika na Koroško, ki naj bi se začel 7. maja.

Da bi zadržali napredovanje partizanov in pridobili čas za odhod na Koroško pod okrilje zahodnih zaveznikov, kjer bi se skupaj z okupatorjevimi silami, ki so prav tako bežale na sever, vdali Angloameričanom, so organizirali zadnji odpor na utrjeni, čeprav še ne popolnoma dograjeni obrambni črti okrog Ljubljane.

Črta je potekala od reke Save čez Sostro, Orle, Lavrico, Babno torico. Log pri Brezovici in Horjul do Vrzdencea. Zasedli so jo dva atallona 17. policijskega polka SS, 3.bataljon 19. policijskega polka SS, dve tankovski četi, 4. in 5. domobranski bataljon, in podoficirska šola SS, ki so imeli na voljo kakih 20 do 24 topov. Nemci iz 17. in 19. policijskega polka SS so držali položaje na Golovcu in okrog njega, domobranci so bili na Ljubljanskem barju, podoficirska šola SS pa ob cesti proti Vrhniki. Baterija kal. 105 mm je bila na ljubljanskem gradu.

baterije 75 mm pa ena na Golovcu, dve ob lžansld cesti ln ena na šišenskem hribu.

Po načrtu bi moral odpor na tej črti trajati tako dolgo, da bi deli okupatorjevih sil v Ljubljani, organi okupatorjeve oblasti in domači reakcionarni krogi lahko mesto zapustili in prek Gorenjske zbežali na Koroško.^{1*}

Borci enot Sedmega korpusa pa so nezadržno napredovali. Hoteli so čimprej priti v Ljubljano, da bi osvobodili mesto in rešili njeno prebivalstvo pred okupatorjevim nasiljem, še zlasti pred domačimi izdajalci. Ljubljčanom so se želeli vsaj oddolžiti za neprecenljivo pomoč, ki so jim jo lfudje tega herojskega mesta dajali ves čas vojne. Želeli pa so tudi dobiti v roke okupatorjeve sodelavce, da bi se jim maščevali za grozodejstva, nad golorokimi partizanskimi sodelavci, privrženci ter ujetimi Dorci.

Takoj po prihodu pred Ljubljano le štab 7. korpusa ukazal napad na sovražnikovo obrambno črto, ki naj bi se začel 7. maja zjutraj. Sovražnika na delu fronte od reke Save do vasi Orle (k.457) naj bi napadla 15. divizija, levo od nje, ob glavni cesti za Ljubljano, pa 18. divizija.

Korpusnemu povelju so sledila divizijska. Štab 18. divizije je brigade razporedil v vrsto. Na levem krilu proti Babni gorici naj bi napadala Deveta, ob cesti v smeri Škofljica - Lavrica Levstikova brigada, skozi Sela proti Orlam pa Ljubljanska brigada.

Vse so dobile nalogo, da odidejo v napad v pohodni razvrstitvi, brez poprejšnje topovske priprave napada, da bi sovražnika presenetile, ga vrgle z njegovih položajev in čim prej vdrle v Ljubljano.

Tako postavljene naloge so 7. maja ob petih zjutraj vse enote začele uresničevati. Ljubljanska brigada je zavzela Lanišče, potem pa naskočila sovražnika v vasi Sela pri Rudniku. Nemci, ki so vas branili, so jih zasuli z navzkrižnim ognjem vsega orožja, toda borci so nezadržno napredovali. Po hudem boju in zaporednih iurish na bunkerje so skupaj z Levstikovo brigado, ki jim je priskočila na pomoč, vas zavzeli in nadaljevali prodor proti Orlam.

Zgodilo se je, da sta se tretji bataljona in brigadna jurišna četa že povzpela na pobočje k. 457 nad Orlami, toda sovražnik jih je opazil ln jih s protinapadom vrgel nazaj na izhodišče ter Sela pri Rudniku ponovno zasedel.

Ponovili so se srditi boji za vas, ki je večkrat menjala gospodarja. Sovražnikovi topovi so nepretrgoma tolkli po partizanskih položajih. Po Orlah pa so nabijali partizanski topovi Prve slovenske artilerijske brigade; njen 1.divizion je podpiral boj 15. divizije, 2. divizion pa boj 18. divizije.

Najtežje boje je imela Gubčeva brigada desno od Ljubljanske. Neprenehoma so odmevali vzkliki : "Hurrrra! Jurrriš!" in gubčevci so silovito naskakovali sovražnikove položaje na Orlah, ne oziraje se na svoje izgube. Navsezadnje jo je štab 15. divizije umaknil nazaj v rezervo, v boj pa poslal Dvanajsto brigado.

Boji za Sela in okolico so trajali ves 7. maj, vso noč in 8. maja do desetin dopoldne. Vrstili so se frontalni in bočni napadi in protinapadi

in položaji se prehajali iz rok v roke. Borci so neustrašno napadali in Jurlšali na sovražnikove bunkerje in utrjene položaje, potem pa jih je sovražnik, ki se je krčevito upiral, s protinapadi ob podpori tankov in topov ponovno vrgel nazaj na izhodiščne položaje. Boji so se nadaljevali tudi vso noč. V nočnih bojih so imele posebno vlogo skupine bombašev, ki so se potihem priplazile do položajev sovražnikovih elitnih enot SS in jih zasipale z ročnimi bombama!. V krajših presledkih med Juriši, ko je boj nadaljevalo topništvo obeh strani, so borci polnili okvire in nabojnike s strelivom, evakuirali ranjence in padle in se pripravljali za ponovne naskoke.

Ves ta neverjeten trud in siloviti udarci po sovražnikih pa niso dali sadu in brigada Jih ni moda dokončno pregnati iz njihovih utrjenih položajev na Selan in Orlah.

Sovražnikovi topovi na položaju na ljubljanskem gradu, Golovcu, Rožniku in na ljubljanskem barju ter minometi na Orlah so nabijali po vsej globini položaja in grmenje granat in min se je zlivalo v eno samo nepretrgano bobnenje. Granate so padale kot toča, mnogo borcev so zadeli jekleni drobc. To je bil gotovo najhujši topovski in minometni ogenj, kar so ga doživeli borci ljubljanske brigade v času vojne. Granate so pogosto padale tudi na poveljniško mesto i »rigade v gradu Lisičje. Drooec ene od teh, ki je eksplodirala na dvorišču graau, je skozi okno zadell in ubil brigadnega radiotelegrafista.

Izgube so bile hude na obeh straneh. Iz bojnih vrst ljubljanske brigade je bilo izločenih 60 mož, veliko je bilo tudi ranjencev. To je bil velik vendar tudi zadnji krvni davek ljubljanske brigade v narodnoosvobodilni vojni.

O boju tisti dan je ohranjenih nekaj spominov. V članku Na pragu Ljubljane je med drugim takole opisana usoda nekaterih borcev, ki jim ni bilo dano, da bi v tistih zgodovinskih trenutkih delili srečo in veselje z desetstisoči ljubljancem. "(...)Sovražnik je obsipal graščino Lisičje severno od Lanišča in okolico s topovskimi granatami, Kar tistih, ki so bili v njem, ni motilo. Dva borca 10. brrigade sta v kuhinji mimo Jedla. Zaklicala sta mi. naj si kar sam postržem. Naložil sem si izdaten obrok. "Fantje gremo naprej in jih zapodimo!" je rekel nekdo. "Jutri bomo kosili že pri Figovcu, večerjali pa pri meni doma v Mostah!" Spominjam se, aa mu je bilo ime Ivan, daje bil čokate postave in da je bil iz 10. brigade. Smejali smo se njegovim besedam In jih nismo jemali resno. Toda naslednjega dne smo bili že resnično v Ljubljani, čeprav na žalost brez njega."

Dne 8. maja po poldnevu je silovitost boja začela popuščati. Bojna vihra seje umirjala. Tudi topovski ogenj je slabel in granate so padale vedno poredkeje.

V noči na 9. maj pa so se priprave še vedno intenzivno nadaljevale. Možje so se pripravljali za zaanji naskok na Orle. ključno točko v sovražnikovi obrambni črti.

Dne 9. maja ob štirih zjutraj je iz štaba divizije nepričakovano prišlo sporočilo, da sovražnik beži iz Ljubljane, da zapušča položaje na Orlah. Ptišel je ukaz, da naj brigada odide po Dolenjski cesti za njim. Previdno naj gre čez Karlovški most proti središču mesta in zavzame magistrat.

Ljubljanska brigada ob vkorakanju v Ljubljano na Karlovškem mostu dne 9. maja 1945.

Z nepopisnim veseljem so se borci razvrstili v pohodne kolonice in takoj oášli. V predhoanico je šla brigadna Jurišna četa. Vse je bilo mimo, slišali so se le previdni koraki borcev, ki so se bližali mestu.

Okrog petih je kurir iz predhodnice prinesel sporočilo, da je jurišna četa na mostu, da se s sovražniki ni srečala, daje most miniran in da bo šla previdno čezenj.

Po tem sporočilu se je premik nadaljeval brez zadržka. Ko so se bataljoni približali mostu, so minerji odstranili mine in brigada je 9. maja 1945 ob sedmih zjutraj slovesno vkorakala v mesto. Bataljoni so se razvrstili tako, da so lahko budno nadzorovali vse predele na desnem bregu reke Ljubljanice, štab brigade pa je postavil svoje poveljniško mesto v magistratu in tam, kjer je danes spominsko obeležje, izobesil brigadno bojno zastavo. Na pobočju Ljubljanskega gradu nad magistratom, je položaj zasedel oddelek z mitraljezom.

Na levi breg reke so poslali okrepljeno četo, ki se je čez nekaj časa vrnila in sporočila, da so se na železniški postaji srečali s skupino partizanov, ki govorijo srbohrvaško. Bili so to borci 29. udarne hercegove divizije, ki je med tem, ko je 7. korpus razbijal sovražnikove položaje na Orlah in Golovcu, nastopala od zahodne strani in tam zlomila odpor delov petega domobranskega bataljona in nemške podoficirske šole SS.

Ljubljana je bila osvobodjena. Borci so ves dopoldan raziskovali in pregledovali niše. Ujeli so nekaj domobrancev, ki pa so bili brez orožja in so se vdali brez odpora.

Ob štirih popoldne je bil miting; borce so pozdravili komandant in politični komisar 7. korpusa in obeh divizij in se jim zahvalili za požrtvovalno izpolnjevanje povelj in ukazov.

Drugi dan, 10. maja, so se vsi borci ponovno zbrali in s paradnim korakom odšli na zbirališče na Kongresnem trgu. Udeležili so se slavnostnega mitinga, na katerem so prebivalce mesta in borce pozdravili člani novoustanovljene slovenske vlade, ki je bila 5. maja razglašena v Ajdovščini.

Po pozdravnem govoru velikega slovenskega pesnika Otona Župančiča se je predsednik vlade Boris Kidrič najprej zahvalil Ljubljancem za njihov junaški odpor in vlogo v slovenskem narodnoosvobodilnem boju, potem pa je poudaril vlogo Sovjetske zveze, Velike Britanije in Združenih držav Amerike v boju proti fašizmu. Posebej je izpostavil pomen bratstva in enotnosti jugoslovanskih narodov, ki so pod vodstvom Josipa Broza - Tita prvič v svoji zgodovini ustvarili skupnost enakopravnih narodov.

Po končanem mitingu se je brigada vrnila na prostor okrog magistrata in ostala tam do drugega jutra. Dne 11. maja zjutraj je odšla v vojašnico na Poljanski cesti. Tam jih je neki nemški vojak, ki ni zbežal z drugimi, ko so se umaknili iz mesta, opozoril, da je sovražnik pred odhodom nastavljal mine. Pokazal jim je tudi, kje so nastavljene, da so jih lahko pravočasno odstranili.

Zadnji boj je bil končan in svoboda je bila izbojevana. Borci pa so tudi v tem zadnjem boju morali plačati visok krvni davek. Brigada je izgubila 60 svojih najboljših borcev. Koliko od teh je izgubilo življenje, ni točnih podatkov. Ve se le, da so samo v prvih urah boja za Sela štlije borci padli, deset pa je bilo ranjenih.

Zelo velike so bile tudi sovražnikove izgube. Vseh skupaj naj bi padlo 120 Nemcev in domobrancev, 160 je bilo ranjenih, lo pa so jih ujeli. Koliko so jih izločili borci Ljubljanske brigade, ni podatkov.²¹

Ljubljanska brigada je ostala v Ljubljani do junija 1945. Ko so 18. divizijo razpustili, je odšla v sestavo 15. divizije. Ptemaknila se je v Šoštanj, kjer so jo združili z deli Dvanajste in Petnajste brigade iz 15. divizije in oblikovali novo 10. brigado Ljubljansko. Dobila je nove policijske naloge, ko je morala predele Štajerske očistiti od domobranskih, ustaških in četniških ostankov, varovala in ščitila pa je tudi vse najbolj pomembne gospodarske in prometne objekte. Ko je bila novembra 1945 Petnajsta divizija razpuščena oziroma z 2. divizijo KNOJ (Korpus narodne obrambe Jugoslavije) združena v 2. divizijo KNOJ, je tudi 10. brigada Ljubljanska prenehala obstajati.³²

SKLEP

Na 607 dni dolgi bojni poti je 10. SNOUB "Ljubljanska", ustanovljena prve dni po kapitulaciji fašistične Italije, povsem uresničila pričakovani a prebivalcev Ljubljane | mesta heroja, ki so v njene vrste poslali svoje sinove in hčere.

Z okupatorjevimi silami in oboroženimi formacijami domačih Izdajalcev, ki so tujcu vneto pomagali uničevati svoj narod, je imela 158 spopadov in bojev. V enainosemdesetih bojih je poveljeval štab brigade, drugim pa štabi bataljonov in poveljstva čet. Dvajsetkrat so borci napadli sovražnikova oporišča in postojanke. Sedem postojank so zavzeli in sovražnike iz njih pregnali, devetkrat so napadli brez uspeha, štirikrat pa so bili napadi vznemirjevalni, da bi vezali posadko v postojanki in ji preprečili, da bi posegla v bole tam, kjer so se bili odločilni spopadi. Vse druge boje je imela na odprtih območjih Dolenjske, Notranjske, in Suhe krajine.

Bojne akcije brigade pa niso bile omejene samo na slovenski prostor. Skupaj z drugimi brigadami 18. divizije so borci Ljubljanske brigade branili tudi ozemlje sosedne hrvaške dežele v Gorskem Kotarju in v Hrvaškem primorju.

V Gorskem Kotarju in Hrvaškem primorju so brigade 18. divizije skoraj dva meseca vezale okupatorjeve sile za hrbtom narodnoosvobodilnih brigad bratske Hrvaške, ko je sovražnik izvajal ofenzive v Liki, Kordunu in Banlji; hkrati so bile pripravljene onemogočiti nenadni sovražnikov udarec po osvobojenem slovenskem ozemlju in zibelki narodnoosvobodilnega boja v Beli krajini, če bi to poskušal storiti, tako kakor v veliki ofenzivi oktobra 1943.

Boji na hrvaškem ozemlju so trajali 76 dni. Ljubljanska brigada je imela v tistem času 28 spopadov z Nemci in njihovimi pomagači ustaši. Petkrat so bili boji po obsegu večji in jih je izvajala glavnina brigadnih sil, drugi pa manjši. Trikrat so borci naskakovali nemško - ustaške postojanke, dvakrat uspešno in enkrat brez uspeha. Vsi drugi boji so bili manevrskega značaja na odprtih območjih.

TABELA BOJEV LJUBLJANSKE BRIGADE

Kraj in območje bojev	Datum	Število bojev večji manjši	
	USTANOVITEV		
Golo	11. IX. 1943		
Golo - Mokreč - Zapotok	12. - 9J. IX. 1943	1	5
Dobec - Kožliek	29. - 30. IX. 1943	1	
Brod na Kolpi	14. X. 1943		1
Osredek	19. X. 1943	1	

Kraj in območje bojev	Datum	Število bojev večji manjši	
OFENZIVA			
Mišti Dol	30. X. 1943		1
Muljava - Ilova gora prt Križu	31. X., 1. in 4. XI. 1943	3	
Mačkovec - Mokre - Krim	8. - 12. XI. 1943	3	
NA HRVAŠKEM - GORSKI KOTAR - HRVAŠKO PRIMORJE			
jelenje	30. XI. 1943		1
Mrzle Vodice	2. XII. 1943		1
Vrbovško	15.- 20. XII. 1943	1	
Fužine	25. XII. 1943		1
Fužie - Sungar	27. XII. 1943	1	
Zlobin	30. XII. 1943 4.,5.,6., 10. in 13. I. 1944	1	6
Hrelin	22. I. 1944	1	
Jasenak	25. I. 1944		1
Benkovac-Fužine-Zlobin	3.. 5.. 9.. 10. II. 1944		4
PRED VELIKIMI LAŠČAMI			
Ortnek - Žlebič	22., 25. II. 1944		2
Grebenle - Junčte	26. II. 1944	1	
Velike Lašče	27. ũ., 1. III. 1944	1	
Velike Lašče - Sv. Gregor -Ortnek	3., 5., 8., 11. III. 1944	4	
OB TRŽAŠKI ŽELEZNICI			
Rakitna	24. III. 1944		1
Podpe-Preserle-Čma vas	15. in 17. III. 1944	1	
Borovnica - Preserie	18. in 23. III. 1944		2
Laze - Otave - Kočevle	26. III. 1944		3
Rakek - Logatec Blato - Rakitnica	29.111.1944/		3
Rakek - Planina	30. III.- 4. IV. 1944		4

Kraj in območje bojev	Datum	Število bojev večji manjši	
RIBNICA			
Velike Lašče - Sv. Gregor -Ortnek	11., 12., 14. in 18. IV. 1944	4	
Ribnica	19.. 20. IV. 1944	1	
Sv. Gre/gor	22. IV. 1944	1	
NA DOLENJSKEM			
Soteska	2. V. 1944		1
Žužemberk	4. V. 1944	1	
Gorenja Straža	5. V. 1944		1
Lipovec - Ajdovec	7. V. 1944	1	
Šmihel (pri Novem mestu)	12. in 16. V. 1944	1	1
Kuzarjev Kal	17.. 18.. 20. V. 1944	3	
Tržišče	30. V. 1944	1	
Veliki Gaber	2. VI. 1944		1
Lučani Kal - Hrastov D Kitni vrh	5. VI. 1944	1	
Šmihel - Grm	11. in 15. VI. 1944.	2	
Hrušica	12. VI. 1944		1
Težka Voda	16. VI. 1944	1	
Gabrle	20. VI. 1944		1
Verdun	28. VI. 1944		1
Slatnik	2. VII. 1944		1
Težka Voda-Koroška vas -Cerovec	3.. 13., 15. in 16. VII. 1944	4	
NA NOTRANJSKEM			
Radičevka	10. VIII. 1944	1	
Slivnica	11. VIII. 1944	1	
Nova Štifta	15. VIII. 1944		1
Lisec - Velike Bloke	16. VIII. 1944	1	
Gornje Ložnice - Lipovec	26. VIII. 1944		1
Brezovica	3. IX. 1944		

Kraj in območje bojev	Datum	Število bojev več 11 manjši	
Preserie - Brefl	4. DL 1944		1
Otave	5. Dt 1944		1
Preserie - Goričica	8. IX. 1944		1
Golo - Rurešček - Mokre	13. IX. 1944		1
Črna vas	18. IX. 1944		1
Velike Lašče -Sv. Gregor	20. IX. 1944		1
Boštetič - Vrh - Kotel	21. IX. 1944		1
Stampetov most	26. IX. 1944		1
Sv. Vid (danes Žilce)	27. IX. 1944		1
Sv. Trolica (danes Šivče)	29. IX. 1944		1
Nova vas - Velike Bloke	8. X. 1944	1	
NA DOLENJSKEM IN V SUHI KRAJINI			
Novi Lofi - Smuka	17. X. 1944	1	
Sela pri Šumberku	19. X. 1944		1
Viselec - Hinie	20. in 22. X. 1944		2
Velika Dobrava	25. X. 1944		2
Sad	29. X. 1944	1	
Zvirče - Dečja Gora	7. XI. 1944	2	
Koprivnik	14. XI. 1944	1	
Kočevte	18. - 20. XI. 1944	1	
Dobrnič - Občine	9. - 13. XII. 1944	3	
Ponikve	20. XII. 1944		1
Prečna	25. XII. 1944		1
Mirna Peč	27. XII. 1944		1
Kuzariev Kal	28. XII. 1944		1
Ponikve Mirna Peč	1. - 3. I. 1945	2	2
Brezova Reber - Aidovec	5. - 6. I. 1945	1	2
Sadinja vas	7. I. 1945	1	
Slavetiči	27. I. 1945	1	
Primož - Stara Gora	7. II. 1945	1	

Kraj in območje bojev	Datum	Število bojev večji manjši	
Lokve - Prevolle	12. II. 1945		1
Mokro Polje	18. II. 1945		1
Novo mesto	22. II. 1945		1
Sv. Jana (Žumberak)	13. III. 1945	I	
Primož - Stara Gora	21.-23. III. 1945	2	
Kal	28. III. 1945	1	
Struge	6. IV. 1945	1	
Jama	9. IV. 1945		1
Kočevski Rog	11. - 14. IV. 1945	4	
Grčarice	2. V. 1945	1	
Ribnica	5. V. 1945	1	
Orle - Ljubljana	7. - 8. V. 1945	1	
Prihod v Ljubljano	9. maja 1945 ob 7. uri osvoboditev.		

Skoraj vse dni vojne so bili borci izpostavljeni hudim, pogosto celo nečloveškim naporom. Pohodi so bili dolgi, večinoma po težko prehodnih območjih in gorskih stezah z velikimi višinskimi razlikami. Če seštejemo vse poti, ki jih je prehodila brigada kot celota ali posamezni bataljoni, ie bila pot dolga 3500 kilometrov. Da bi si zagotovili taktično ali operativno prednost, zlasti da bi sovražnika presenetili, so bili na pohodih ponoči, ne dede na vremenske razmere, te pa so bile pogosto zelo neugodne. Povrnu vsega so bili še slabo oblečeni in obuti, tudi s prehrano so bile hude težave. V posebno hudih bojih so poleg orožja in druge svoje opreme nosili še ranjene tovariše in njihovo opremo.

Toda vse to so premagovali z občudovanja vredno moralno močjo in prepričani v zmago. Kadar je po izredno hudih udarcih morala padla, so malodušje hitro obvladali in bili ponovno pripravljeni za boj in nove hude preizkušnje.

Nosilci visokih moralnih vrednot borbenosti, požrtvovalnosti in tovarštva so bili predvsem komunisti in skojevci, ki so s svojim zgledom dvigali moralo tudi drugim borcem.

Žrtve, ki jih je 10. SNOUB "Ljubljanska" v skupnem boju za svobodo slovenskega in drugih jugoslovanskih narodov položila v naročje domovini, sobile velike. To potrjuje dejstvo, daje oa 1033 borcev, kolikor jih je imela ob ustanovitvi, bilo le še malo med tistimi, ki so 9. maria zjutraj svečano vkorakali v osvobojeno mesto, katerega ime je brigada nosila.

Po zbranih podatkih se je v vrstah Ljubljanske brigade bojevalo 3184 borcev med njimi 90 bork. Od skupnega števila je 329 borcev in

bork izgubilo življenje, 598 bilo ranjenih, 639 pogrešanih, 22 pa seje vdalo sovražniku in stopili v njegove vrste. V brigadnih vrstah se je borilo tudi 6 narodnih herojev.

Neka) pogrešanih, ki so se v bojih porazgubili se je pozneje vrnilo v brigado, drugi so se priključili drugim partizanskim enotam, usoda 200 borcev pa je ostala nepojasnjena. Večina takih je padla v roke sovražnika, ki jim je kot ujetnike pokončal. To se je zgodilo zlasti s tistimi, ki so padli v roke domobrancev. Nemci so nekatere ujetnike pustili pri življenju in jih odpeljali v koncentracijska taborišča ali v zapore.

V sovražnikovih poročilih, zlasti domobranskih, pa so prikazane izgube mnogo večje od dejanskih. Če bi izhajali iz takih poročil, Ljubljanske brigade že dolgo pred koncem vojne ne bi bilo več.

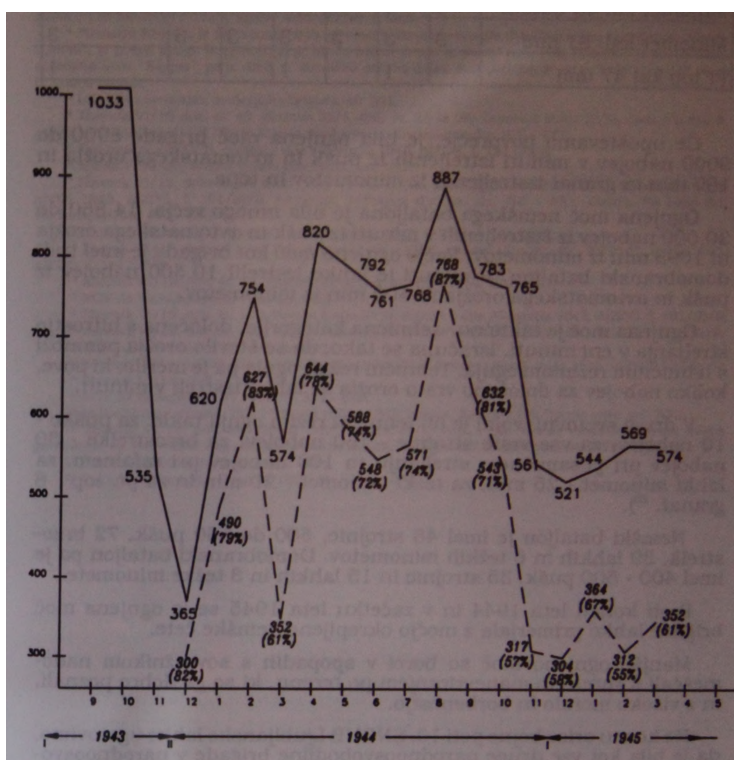
Velike so bile tudi sovražnikove izgube. Po ohranjenih korpusnih, divizijskih in brigadnih poročilih naj bi v spopadih z Ljubljansko brigado padlo 1284 in bilo ranjenih 1275 sovražnikovih vojakov, 26 pa so jih borci ujeli. Tako visoke sovražnikove izgube so očitno pretirane, ker so bile skoraj vedno posledica subjektivne presoje posameznikov in štabov in le redko štetja na bojišču, ali vzete iz sovražnikovih poročil. Domnevamo lahko, da so bile vsaj trikrat manjše od prikazovanih.

številčno stanje brigade se je tako rekoč dnevno spreminjalo in padalo ali se dvigalo. Iz grafičnega prikaza številčnega stanja moštva od ustanovitve do konca vojne je razvidno, da je bil vedno velik odstotek odsotnih: največ jih je bilo v bolnišnicah, manj pa na šolanju. Poleg 1944 je bila razlika med številom vpisanih in številom dejansko navzočih manjša, potem pa se je večala vzporedno z zmanjševanjem številčnega stanja brigade. Na koncu leta 1944 in prve mesece leta 1945 je imela brigada samo še 300 do 350 borcev sposobnih za boj. Sele po prihodu o. prekomorske brigade, se je njeno številčno stanje spet zelo okrepilo.

Orožje, ki so ga borci uporabljali, je bilo za tiste čase sodobno, čeprav deloma manj kakovostno od nemškega. Ob ustanovitvi brigade so bili vsi borci oboroženi, po veliki nemški ofenzivi na Dolenjskem in Notranjskem pa so mobiliziranci in na novo prihajajoči borci ostajali brez orožja tako dolgo, dokler si ga niso priborili v spopadu s sovražnikom.

V tabeli so podatki o količinah in vrstah orožja za nekatere mesece leta 1944.

Vrsta orožja / mesec	I.	IV.	V.	VI.	7	x	v povprečju
puškomitraljezi in mitraljezi	25	30	21	26	35	27	28
Brzostrelke	9	9	4	8	7	9	9
Puške	297	491	628	388	345	370	411
Protitankovske puške		2		5	7	6	5

LEGENDA

- število vpisanih v seznane
 ————— število prisotnih v enoti in % od števila vpisanih v seznane

Vrsta orožja / mesec	1.	IV.	V.	VI.	7	~~X~~	povprečju
P1AT						3	3
Minomet kal.45-60mm	8	6	4	3	3	3	4
Minomet kal. 81 mm	3	3	3	3	3	3	3
Pt top kal 47 mm		1		1			1

če upoštevamo povprečje, **Je** bila ognjena moč brigade **8000** do **9000** nabojev v minuti izstreljenih iz pušk in avtomatskega orožja in **180** min in granat izstreljenih iz minometov in topa.

Ognjena moč nemškega bataljona Je bila mnogo večja. **14.860** do 20.000 nabojev iz izstreljenih v minuti iz pušk in avtomatskega orožja in **1095** min iz minometov. Večjo ognjeno moč kot brigada Je imel tudi domobranski bataljon. V minuti te lahko izstrelil 10.500 nabojev iz pušk in avtomatskega orožja in 400 min iz minometov.

Ognjena moč je taktično - tehnična kategorija, določena s hitrostjo streljanja v eni minuti. Izračuna se tako, da se število orožja pomnoži s tehničnim režimom ognja. Tehnični režim ognja pale merilo, ki pove, koliko nabojev za določeno vrsto orožja se lahko izstrelji v minuti.

V drugi svetovni vojni je bil tehnični režim ognja takle: za puško - **10** nabojev, za vse vrste strojnic - 150 nabojev, za brzostrelke - 30 nabojev pri posamičnem streljanju in 100 nabojev pri rafalnem, za lahki minomet - 25 min, za težki minomet - 20 min in za pt. top - 8 granat. “).

Nemški bataljon Je imel 48 strojnic. 500 do 550 pušk. 72 brzostrelk, 39 lahkih in 6 težkih minometov. Domobranski bataljon pa je imel 400 - 500 pušk, 35 strojnic in 15 lahkih in 3 težke minomete.

Proti koncu leta 1944 in v začetku leta 1945 se je ognjena moč brigade lahko primerjala z močjo okrepljene nemške čete.

Manjšo ognjeno moč so borci v spopadih s sovražnikom nadomestili s spretnim manevriranjem po terenu, ki so ga dobro poznali, in z visoko moralo in borbenostjo.

Na koncu orisa bojne poti 10. SNOUB Ljubljanske lahko ugotovimo, da je bila kot vse druge narodnoosvobodilne brigade v narodnoosvobodilni vojni, pomemben dejavnik v krvi in nadčloveških naporih rojene in prekaljene Jugoslovanske ljudske armade in Je z vrsto večjih in manjših, uspešnih pa tudi neuspešnih taktičnih spopadov z okupatorji prispevala svoj delež k zmagi, strateškega pomena, to pa pomeni daje vsem jugoslovanskim narodom omogočila nacionalno in socialno osvoboditev in združitev v Demokrasko federativno Jugoslavijo.

VIRI In OPOMBE označene s

- ¹ NOV na Stovenukem 41 * 41, str. 941 • 043;
- * Ambrožič. Gubcew. brilladA, str. 885 • 887;
- * NOV na Slovenskem 41 • 48. Mr.804 • 888: Zbornik VI/18 dok. ftt.48, 48 M 80; Odraša 1
- ftaba JA sa Slovenjo z dne 2. aprda 1948. AIZDO. f. 18/1:
- | *General NAEener je 38. marca 1945 sprementi MVIcM omake domobranaktm bataljonom. Četrti
- "lindET. je poetai drugi. Rupnikov, ki Je bil do takrat drugi Je poetai peti. Peti, "derete", je postal ftsd
- dotedanjji icaU. "Kasper", pa Je dobil Mevläio omako deset. Prvi bata'on Je ostal "KobT. tretjega pa si
8. marea ukinili;
- * **Lah, Prva slovenska** aruleryska brigada, **str. 301**;
- * Zbornik **VI/19** dok. **ftt. 48**; Zbornik **XI/4**. dok. **M. 28** in 38; ZapoveM fttaba XVUI. diviste **z** dne 8
- aprila 1945**. AIZDO, f. **191/IÜ/9**; Kiauta. Na **bojni Črti** Ourmn'jste Mr 878 * 877:
- ^r Zapoveet fttaba **XVIII. divizije z dne 12. eprila 1945**. AIZDO. t. 191/IU/9:
- * Marko Vrhunec. Šnčna mlada generacija. str. 247;
- * **Zbornik VI/10, dok. M. 81 In 87; Zbornik X3/4, dok. ftt38**: ZapoveM SUBa XVII. diviate **s** dne 14
- aprila 1945**. AIZDG. f. **191/81/9**; AmbroMt. **Petnajsta divizia**, str. 493 - 505; Kiauta. Na **HI** črt
- Osemnajste, str. 879 • 880**;
- * **ZapoveM fttaba XVIII. dtvÜtyc k dne 15. aprda 1945**. AIZDG. C. 191/111/9.
- ¹¹ **Zbornik VI/19, dok. M. 87 In 138; ZapoveM fttaba XVIII. divizie** z dne 20., 21.25. In 27. aprila 1948
- AIZDO, f. 191/IU/9**:
- ¹² **Zbornik VI/19, dok. ftt. 78: Zbornik XI/4, dok. ftt 43, 48.** 49. 87 in 94; ||
- * **NOV na Slovenskem 41 - 48, str. 989**;
- ¹³ **Zbornik Vt/19, dok. ftt. 110: Povelje Stabe XVIII. divizije z** dne 29. aprda 1948. AIZDO, t. 191/M/9
- ¹⁴ **Zbornik VI/19, dok. M. 115: Povelje fttaba XVIII. divizije z dne 30. aprila 1945**, AIZDG f. **101**,
- ¹⁰ **NOV na Slovet takem 41 -45. str. 970**:
- "Zbornik VI/19, dokJt 122 In 136: Povelje fttaba XVM. divizie z** dne 2. maja 1948. AIZDO. 191/III/9.
- Zbornik VI/19, dok. ftt. 128.136 In 143**;
- * **NOV na Slovenskem 41 - 45. str. 971 * 975**;
- *¹⁶ **Mirko Mohor • Orane. TV • 15 ftt 18 lz leta 1986**; Kiauta. **Na bojni trti Osemnajste. str. 700**;
- *¹⁷ **Zbornik VI/18, dok. M. 138 m 143; Zbornik XI/4, dok. M.94: Marko Vrhunec. SreCna mlada**
- generacija, str.249 - 258: Alojz Kajin, ustni vtr: Kiauta. Na bojni črti Osomrmstc.** str. 894 - **702?**
- *¹⁸ **Ambroži^.** Petnajsta divizija, **str. 516**;
- ⁹³ **Vojna enciklopedija. Beograd 1987. ftt 10, str. 379.**

PREGLED POVELJNIŠKEGA KADRA V BRIGADNEM IN BATALJONSKIH ŠTABIH X.8NOUB LJUBLJANSKE

Pri izdelavi pregleda poveljniškega kadra smo iskali vzor | že objavljenih monografijah partizanskih enot, ki praviloma vsebujejo tudi preglede brigadnega in bataljonskih (oziroma njim ustreznih) štabov, vendar so te izdelani dokaj različno, tako glede funkcij ki so v njih zajete kot tudi glede izkazanih podatkov.

Opredelili smo se za to da v pregledu zajamemo v brigadnem in v bataljonskih štabih komandante, njihove namestnike, politične komisarije in njihove namestnike oz. pomočnike, pri brigadnem štabu pa še načelnika štaba.

Nazive funkcije "namestnik politkomisarja" oz. "pomočnik politkomisarja" nismo razdvajali, saj je bila sprememba v nazivu določena za vse enote s strani Glavnega štaba NOV in POS.

Rekonstrukcija poveljniškega kadra je izvršena skoraj izključno na podlagi podatkov v ohranjeni dokumentaciji v arhivu Inštituta za sodobno zgodovino, pri čemur gre za zelo raznovrstne dokumente: razne sezname moštva, preglede strateškega kadra, postavitve, razrešitve, premestitve, podatke o padlih, ranjenih, tečajnikih, predloženih za čine, pohvale in odlikovanja, podatke o kaznovanju itd., kakor tudi za podpise na raznih poročilih in drugih dokumentih.

Le v nekaj izjemah smo uporabili tudi lastna pričevanja posameznikov, saj je spomin ljudi po tolikem času že zelo izbledel, vendar vedno v povezavi s podatki iz dokumentacije (npr. ko se nekdo spominja le da je funkcijo predal koje bil ranjen, točen datum ranitve pa smo ugotovili v dokumentaciji, ipd.).

Pri anketiranju posameznikov smo večkrat naleteli na bistvene razlike med njihovimi navedbami in podatki v dokumentaciji, bodisi glede enote (bataljona), funkcije ali časa njenega trajanja, kar le potrjuje ugotovitev da spomin po tolikem času ni več siguran.

V ohranjeni dokumentaciji so za nekatera obdobja velike praznine, kar se odraža tudi v tem pogledu. V mnogih primerih je zato le približno naveden čas začetka oz. prenehanja funkcije. Nekatera starešinska mesta, zlasti namestnikov Komendantov in namestnikov politkomisarjev, pa so bila včasih tudi dalj časa nezasedena.

V večini primerov se datum pismene postavitve oz. razrešitve ne ujema s stvarnim datumom prevzema oz. predaje dolžnosti, bodisi da je bila naredba izdana naknadno, po že izvršeni spremembi. Kjerkoli je bilo mogoče smo se opredeljevali za datum stvarno izvršene spremembe.

Status "vršilca dolžnosti" ("v.d.") smo v tem pregledu zanemarili, saj je bilo največkrat nemogoče ugotoviti kdaj je pri posameznih starešinah nastala sprememba statusa iz "Vršilca dolžnosti" v formalno postavljenega funkcionarja.

V nekaterih primerih smo naleteli na kontradiktornosti v dokumentaciji, zlasti takrat koje bil v začasni odsotnosti posameznih funkcionarjev (vsled zdravljenja v bolnici ali obiskovanja tečaja) na to dolžnost postavljen drugi starešina, bodisi z izrecno navedbo aa gre za začasno postavitev ali pa tudi ne. Pogosti so tudi primeri da se v seznamih in

drugih dokumentih, ki so opremljeni z datumom oz. se jih da časovno opredeliti, navajajo na določenih funkcijah tovariši ki so se takrat sigurno nahajali na zdravljenju (in so se šele po dlajšem času, ali pa sploh ne več, vrnili v brigado), dejansko pa ie to starešinsko mesto pokrival nekdo drug. V primerih takih kontradiktornosti oz. nejasnosti smo morali sklepati po logiki, v povezavi z drugimi podatki ter po potrebi dati ustrezna pojasnila pod črto.

Kljub omenjenim in drugim problemom ter pomanjkljivostim in nepreciznostim ki izhajajo iz njih pa upamo da bo priložena rekonstrukcija poveljniškega kadra v glavnem zadovoljila svojemu namenu.

STAB BRIGADE

Komandanti

Rudolf Hribernik - Svarun	od 11. 9.1943	do 16.9.1943
Franc Rojšek - Jaka	od 16. 9.1943	do 27.6.1944¹
Gliša Raca - Raco	od 4. 7.1944²	do 11.2.1945
Miro Svoboda	od 11. 2.1945	do 27.3.1945³
Alojz Kajin - Lojze	od 27. 3.1945	do 15.5.1945

Politični komisarji

Janko Rudolf	od 11. 9.1943	do 18.12.1943⁴
Zvone Černe	od 18.12.1943	do 23.1.1944
Jože Kodelič - Jure	od 23. 1.1944	do 5.3.1944
Ignac Ferfila - Nace	od 5. 3.1944	do 16.9.1944
Martin Ocvirk	od 16. 9.1944	do 9.11.1944
Marko Vrhunec	od 9.11.1944	do 15.5.1945

Namestniki komandanta

Lado Fajdiga	od 16.9.1943	do 4.9.1943⁵
Zvone Čeme	od 19.10.1943	do 18.12.1943
Matevž Šivec	od 22.1.1944	do druge polovice decembra 1944⁶
Jože Goličič - Lister	od 18.4.1945	do 15.5.1945

1 Od 3.4. do 3.5.1944 je bil v Višji oficirski šoli; nadomeščal ga ie načelnik štaba Janez Majnik - Džems. Ranjen 27.6.1944 pri vasi Konec pri Podgradu; razrešen s poveljem štaba VII. korpusa z dne 1.7.1944; do prihoda novega komandanta je brigado vodil Franjo Zidar - Jazbec.

2 Postavljen s poveljem štaba VII. korpusa z dne 1.7.1944; dolžnost je prevzel

3 Ranjen 27.3.1945 na Kalu pri Ambrusu.

4 Razrešen z naredbo glavnega štaba NOV in POS 13.12.1943; dolžnost predal 18.12.1943.

5 Padel 4.10.1943 pri Kožljeku na Notranjskem.

6 Od 1.2. do 1.3.1944 je bil v Višji oficirski šoli.

Namestniki (pomočniki) političnega **komisarja**

Franc Stegnar - Kolumb	od 16.9.1943	do prve polovice decembra 1943 ⁷
Anton Trček - Gorazd	od 16.1.1944	do 3.11.1944
Ibro Bajraktarevič	od 5.11.1944*	do 15.5.1945

Načelniki Štaba

Silvester Drganc - Silvo	od septembra	do oktobra 1943
Janez Majnik - Džems	od 23.1.1944	do 1.5.1944
Franjo Zidar - Jazbec	od 4.7.1944	do 14.7.1944*
Ratko Marjanovič	od 24.7.1944	do 2.9.1944
Zdenko Šonaja	od 2.9.1944	do 3.11.1944
Jože Mekinda	od 5.11.1944"	do 15.5.1945

ŠTAB 1. BATALJONA

Komandanti

Lado Fajdiga	od 11.9.1943	do 16.9.1943
Zvone Čeme	od 16.9.1943	do 19.10.1943
Matevž Sivec	od 19.10.1943	do 22.1.1944
Dragoljub Pečanac - Dragod	od 22.1.1944	do 12.8.1944 ¹¹
Miro Svoboda	od 12.8.1944	do 21.1.1945 ^{1*}
Alojz Kajin - Lojze	od 21.1.1945	do 27.3.1945
Janez Intihar	od 28.3.1945	do 15.5.1945

Politični komisarji

Zvone Čeme	od 11.9.1943	do 16.9.1943
Vladimir Šenk - Gaber	od 16.9.1943	do 23.1.1944
Ibro Bajraktarevič	od 23.1.1944	do 24.7.1944 ¹³
Andrej Mršek - Andrejc	od 24.7.1944	do 20.4.1945 ¹⁴
Daniel Ahačič - Dane	od 20.4.1945	do 15.5.1945

Namestniki komandanta

Stane Goršič - Jelko	od 11.9.1943	do začetka novembra 1943 ¹⁸

- 7 Razreden med 6.in 11.12.1943; brigada je bila nato do sredine januarja 1944 brez namestnika političnega komisarja.
- 8 Postavljen z naredbo itaba VII. korpusa z dne 5.11.1944 in prevzel dolžnost Dne 9.11.1944 pa Je bil z naredbo itaba XVIII. divizije postavljen na Isto mesto Martin Ocvirk, do takrat politkomisar brigade, ki pa te dolžnosti ni prevzel in bil premeAčen v Vin. brigado.
- 9 Padel 14.7.1944 pri Težki vodi pri Novem Mestu.
- 10 Postavljen z naredbo štaba VII. korpusa z dne 5.11.1944, ko Je bil Se v bolnici; dolžnost Je prevzel 18.11.1944.
- 11 Poslan 22.7.1944 v bolnico; bataljon Je vodil namestnik komandanta.
- 12 Ranjen 18.11.1944 pri Kočevju; bataljon je vodil namestnik komandanta.
- 13 Ranjen 30.5.1944 pri Tržišču In bil v bolnici do 8.8.1944.
- 14 Ranjen 19.9.1944 pri Lužarjih In bil v bolnici do 21.11.1944.
- 15 Ranjen v ofenzivi novembra 1943 na Mokrcu.

Aloje Kajin - Lojze	od sredine	
	novembra 1943	do 5.7.1944¹⁷
Stane Cimerman	od 5.7.1944	do 25.7.1944
Miro Svoboda	od 25.7.1944	do 12.8.1944
Alojz Kajin - Lojze	od 12.8.1944	do 30.8.1944
Anton Kad	od aprila 1945	do 15.5.1945

Namestniki (pomočniki) političnega komisarja

Ljudmila KroSelj - Milka	od 11.9.1943	do decembra 1943
Jože Zelnik - Marko	od 23.1.1944	do 24.7.1944
Jože Pavšič - Gregor	od 24.7.1944	do 2.9.1944
Mirko Jeriha	od 2.9.1944	do 20.4.1945
Ivan Ilovcar I Žnidaršič	od 22.4.1945	do 15.5.1945

ŠTAB 2. BATALJONA

Komandanti

Stane Kamnikar - Rado	od 11.9.1943	do 28.5.1944 ¹⁷
Franjo Zidar - Jazbec	od 28.5.1944	do 27.6.1944
Karl Trampuž	od 27.6.1944	do 24.7.1944
Drago Popovič	od 24.7.1944	do 30.8.1944
Alojz Kajin - Lojze	od 30.8.1944	do 31.10.1944 ¹⁸
Mojslje Milačič	od novembra 1944	do 15.12.1944
Franč Kukman	od 15.12.1944	do 8.2.1945 ¹⁹
Arpad Balaša	od 13.2.1945	do 13.4.1945 ²⁰
Franč Lavrič	od konca aprila 1945	do 7.5.1945 ²¹
Anton Vergot	od 7.5.1945	do 15.5.1945

Politični komisarji

Filip Avsec - Mitja	od 11.9.1943	do 20.5.1944 ²²
Raao Dolžan - Marko	od 24.7.1944	do druge polovice avgusta 1944
Ibro Bajraktarevlč	od druge polovice avgusta 1944	do 5.11.1944
Albin Andolšek- Bine	od 15.1.1945	do 14.4.1945
Milan Cirk	od 14.4.1945	do 7.5.1945 ²³
Gvido Urlep	od 7.5.1945	do 15.5.1945

16 Ranjen 30.5.1944 pri Trziču; nadomeščal ga Je Mojsije Milačič.

17 Od 1.2. do 29.2.1944 Je bU v Višji oficirski šoli.

18 Ranjen 30.10.1944 pri Rdečem Kalu.

19 Padel 8.2.1945 pri Sv. Primožu nad Laščami.

20 Padel 13.4.1945 pri cerkvi Sv. Petra nad Laščami.

21 Ranjen 7.5.1945 na Orlah.

22 Od 5.4.1944 do 5.5.1944 je bil na poUtkomisarskem tečaju Oficirske šole GSS. Padel 20.5.1944 na Kačjih Ridah.

23 Ranjen 7.5.1945 na Orlah

Namestniki komandanta

Milan Juričev - Jugov	od 11.9.1943	do 1.10.1943
Vilka štampanar	od 5.10.1943	do 27.12.1943
Drago Popovič	od 27.12.1943	do 10.3.1944
Franc Krāj - Zvone	od 14.4.1944	do 16.5.1944"
Jože Glavan	od 24.7.1944	do 7.11.1944"
Franc Lavrič	od 20.4.1945	do konca aprila 1945

Namestniki (pomočniki)političnega komisarja

Lev Svetek - Zorin	od 11.9.1943	do konca novembra 1943
Jože Pavšič - Gregor	od konca nov. 1943	do 2.4.1944"
Franc Šenica - Frenk	od 2.4.1944	do 5.5.1944
Jože Pavšič - Gregor	od 5.5.1944	do 24.7.1944
Rudolf Srimšek - Luka	od 27.4.1944	do 17.8.1944
Ciril Kavčič - Vojtek	od 17.8.1944	do 19.3.1945
Blaž Kusovac	od 19.3.1945	do 15.5.1945

ŠTAB 3. BATALJONA²⁷

Komandanti

Jože Ožbolt	od 15.9.1943	do 1.2.1944"
Slobodan Radulović	od 1.2.1944	do 29.2.1944
Jože Ožbolt	od 29.2.1944	do 29.4.1944
Aleksander Vojinović	Vojinod 13.5.1944	do 16.5.1944"
Karol Štrumbelj	od 16.5.1944	do 4.6.1944
Jože Podržaj - Šimen	od 4.6.1944	do 17.8.1944
Aleksander Vojinović	Vojinod 17.8.1944	do 5.11.1944
Zvone Kovčec	od novembra 1944	do 21.1.1945
Ivan Kobe	od 21.1.1945	do 15.5.1945

Politični komisarji

Ivo Pelicon - Matija	od 15.9.1943	do 4.10.1943
Jože Kodelič - Jure	od 4.10.1943	do 23.1.1944
Ivanka Mule - Nežka	od 23.1.1944	do 2.7.1944
Jože Škarabor - Štefan	od 24.7.1944	do sredine aprila 1945"

²⁴ Ranjen 16.5.1944 pri Kuzarjevem kalu.

²⁵ Padel 7.11.1944 na Dečji gori prti Hinjah.

²⁶ od 5.4.1944 do 5.5.1944 je bil na politkomisarskem tečaju Oficirske Šole GSS.

²⁷ Bataljon Je bil ustanovljen 15.9.1943.

²⁸ Od 1.2. do 29.2.1944 je bil v višji oficirski doli.

²⁹ Postavljen 13.5.1944; dolžnost prevzel 16.5.1944 in bil istega dne ranjen.

³⁰ Pogrešan po poročilu štaba brigade z dne 16.4.1945.

Ivan Ilovar I Žnidaršič	od 20.4.1945	do 22.4.1945
Ivan Kovač	od 22.4.1945	do 15.5.1945
Namestniki komandanta		
Karel Medved I Nande	od 15.9.1943	do novembra 1943 ⁴¹
Jože Vidmar - Leon	od 9.12.1943	do 4.5.1944 ³²
Karl Trampuž	od 20.5.1944	do 27.6.1944
Jože Vidmar - Leon	od 11.7.1944	do 18.7.1944 ³³
Mojsije Milačič	Od 24.7.1944	do 17.8.1944
Jože Podržaj - Šimen	od 17.8.1944	do 9.10.1944
Alojz Belačlc	od 17.2.1945	do 9.4.1945 ³⁴
Namestniki (pomočniki) političnega komisaija		
Hinko Bratož - O ki	od 15.9.1943	do 3.1.1944
Jože Želnik - Marko	od 3.1.1944	do 23.1.1944
Franc Šenica - Frenk	od 23.1.1944	do 2.4.1944
Franjo Brodnik	od maja 1944	do 17.8.1944
Rudolf Srimšek - Luka	od 17.8.1944	do 26.9.1944 ³⁵
Leon Smerajc - Levč	od začetka oktobra 1944	do 9.11.1944 ³⁶
Rudi Potlseki	od februarja 1944	do 7.5.1945 ³⁷
Alojz Okorn	od 7.5.1945	do 15.5.1945

ŠTAB 4. BATALJONA³⁸

Komandanti

Vilko Štampahar	od 16.9.1943	do 1.10.1943
Milan Juričev - Jugov	od 1.10.1943	do 22.11.1943
Ivan Artač - Slave	od 22.11.1943	do 18.12.1943 ³⁹
Drago Popovič	od 10.3.1944	do 24.7.1944

Politični komlsaiji

Janez Šutej - Golob	od 16.9.1943	do 18.10.1943

31 Ranjen v ofenzivi novembra 1943.

32 Od 4.5. do 11.7.1944 Je bil na višjem tečaju Oficirske šole in v bolnici.

33 Težko ranjen 18.7.1944 pri Koroški vasi in na poti v bolnico umrl.

34 Ranjen 9.4.1945 na Stari gori pri Laščah.

35 Ranjen 26.9.1944 pri Stampetovem mostu.

36 Ranjen 19.11.1944 pri Kočevju.

37 Ranjen 7.5.1945 na Orlah.

38 Bataljon Je bil ustanovljen 16.9.1943. razformiran 26.12.1943; ponovno te bil ustanovljen 10.3.1944 in ponovno razformiran na podlagi naredbe Staba XVIII. divizije z dne 23.7.1944.

39 Ranjen 18.12.1943 pri Vrbovškem.

Anton Trček - Gorazd	od 18.10.1943	do sredine novembra 1943
Miran Šubic - Janez	od sredine novembra 1943	do 26.12.1943
Henrik škrbine - Stari	od 10.3.1944	do 20.2.1944* ^o
Mirko Čotar	od maja 1944	do 20.6.1944 ^{4*}
Namestniki komandanta		
Vilko Štampahar	od 1.10.1943	do 5.10.1943
Ivan Artac - Slave	od 5.10.1943	do 22.11.1943
Jože Vidmar - Leon	od 22.11.1943	do 9.12.1943
Stane Cimerman	od 9.12.1943	do 26.12.1943
Stanko Žbogar	od 14.4.1944	do 18.4.1944 ^{4*}
Stane Cimerman	od maja 1944	do 5.7.1944
Namestniki (pomočniki) političnega komisarje		
Jakob Ukmar	od 2.10.1943	do 22.10.1943
Mirko Bezjak - Polde	od 22.10.1943	do začetka novembra 1943* [*]
Anton Trček - Gorazd	od sredine novembra 1943	do 26.12.1943
Rudolf Srimšek - Luka	od 10.3.1944	do 24.7.1944

40 Padel 20.4.1944 pri Ribnici.

41 Ranjen 20.6.1944 pri Gabiju.

42 Težko ranjen 18.4.1944 v Lipovščici pri Sodražici in isti dan umri v bolnišnici.

43 Padel med 1. in 6.11.1943 v bojih na Travni gori.

SEZNAM BORCEV **X.SNOUB** LJUBLJANSKE

Obenem z zbiranjem dokumentov za pisanje monografije Je Odbor skupnosti borcev X.SNOUB Ljubljanske organiziral sistematično zbiranje dokumentov in podatkov o borcih brigade ter urejanje ustrezne evidence.

V tem cilju je izkoriščena vsa ohranjena dokumentacija, predvsem v arhivu Instituta za sodobno zgodovino: razni sezname, poročila, kadrovski, rani eniški in bolniški listi, obrazci padlih (ZSPB - Za svobodo padli borec), akti o premestitvah, kaznovanjih, odhodih na tečaje, predlogi za čine in odlikovanja, poizvedbe in drugi dokumenti, kakor tudi v povojnem obdobju izpolnjeni anketni listi borcev.

Na ta način formirana evidenca zajema prek 3.000 borcev in bork, s tem da za večino njih razpolagamo s poljubnimi generalijami in raznimi drugimi podatki, za mnoge druge pa so generalije dokaj pomanjkljive.

Seznam zajema vse borce za katere je, praviloma na podlagi ohranjene dokumentacije, s sigurnostjo ugotovljeno da so se nahajali v sestavi brigade, ne glede na trajanje njihovega službovanja v njej. Izpušчени niso niti tisti posamezniki, ki so samovoljno zapustili brigado (dezertirali), bodisi da so na lastno pest odšli v neko drugo partizansko enoto, se skrivali ali predali sovražniku.

Pred izdelavo končne verzije je bil seznam dan na vpogled večjemu številu borcev brigade, ki so pomembno prispevali z dopolnitvami, predvsem ko gre za padle (kraj in čas smrti) in po vojni umrle borce.

Pri pripravi tega seznama smo se poskušali zgledovati po seznamih v že objavljenih monografijah, ki pa se po obsegu izkazanih podatkov medsebojno precej razlikujejo. Ponekje je seznam sestavljen iz dveh delov, posebej za padle in posebej za tiste ki so preživel vojo, ali pa je poleg celotnega seznama izdelan še poseben seznam padlih (z navedbo datuma in kraja smrti ali brez tega).

Mi smo se opredelili za objavo le enega skupnega seznama, ki zajema tako vojno preživele kot tudi padle borce. Izhajali smo iz dejstva da za določeno število padlih borcev v dokumentaciji nimamo tozadevnih podatkov in bi jih neupravičeno uvrstili med preživele, oz. daje stvarno število padlih sigurno precej večje kot je to razvidno iz naše evidence.

Podatki o borcih v tem seznamu vsebujejo, v kolikor je to bilo mogoče: priimek, ime in partizansko ime, letnico in kraj rojstva: za padle borce še datum in kraj smrti ali vsaj navedbo o smrti, ne glede na to ali so padli v sestavi naše brigade ali pozneje v neki drugi enoti; za umrle po vojni tudi letnico smrti. Mnoge borke so kasneje (ob poroki) spremenile priimek, vendar jih tu navajamo le s priimkom, ki so ga imele takrat in pod katerim se omenjajo v dokumentaciji.

Ta seznam in evidenca na podlagi katere je izdelan seveda nista popolna in objektivno tudi nikdar ne bosta mogla biti. Za nekatera obdobja, zlasti za čas po ustanovitvi in za zadnje obdobje vojne so v dokumentaciji velike praznine; v evidenci tudi nimamo večjega števila (od okrog 300) borcev ki so bili dodeljeni v našo brigado ob razformiranju V.Prekomorske brigade 18.aprila 1945.

Odbor bo tudi po Izidu monografije nadaljeval z delom na izpopolnjevanju evidence borcev brigade z morebitnimi novimi podatki in po možnosti v ustrezni obliki objavil dopolnilne podatke oz. dopolnjeni seznam.

Zato ob tej priliki naprošamo vse borce, njihove svojce in znance, ki morebiti razpolagalo z dopolnjenimi podatki, da to sporočilo Odboru skupnosti borcev X.SNOUB Ljubljanske, 61000 Ljubljana, vrtača 11.

A

- Abrahimov HakimbaJ, 1912.
Namajgan, ZSSR
Abramov Osman
Abranovič Jože
Abuldnov Bakan. 1913 Almata,
ZSSR, padel 20.4.1944 pri
Ribnici
Abunar Franc. 1923, Stara Cerkev,
Kočevje
Adam Alojzij, 1922, Mali Nerajec.
Dragatuš
Adame Ivan, 1903, Rečica, Rečica
ob Savinji
Adamič Bojan, 1912, Ribnica
Adamič Ivan
Adamič Jožef, 1924, Mala Račna.
Grosuplje
Adamič Stane, 1912. Sodražica,
Ribnica
Adler Teo. (Adola), 1925, Ultreht,
Holandija
Adlešič Ivan, 1909. Adlešiči.
Črnomelj
Adlešič Niko, 1919, Dragoši,
Črnomelj
Adlešič Rudolf, 1909, Adlešiči,
Črnomelj
Adolajev Usak, 1923, Namungen,
ZSSR
Ahac Miha, 1920, Trbovlje
Ahačević Anton, Podpeč, Kompolje
Ahačević Ivan, Podpeč, Kompolje
Ahačič Anton, 1925, Tržič, padel
7.2.1945 na Primožu pri
Žužemberku
Ahačič Daniel - Dane. 1927,
Ljubljana
Ahačič Ivan, 1927, Črnomelj
Ahlin Franc, 1910, Dedni Dol,
Višnja Gora
Ahlin Karel, 1928, Grosuplje
Ahlin Leopold, 1919, Dedni Dol,
Višnja Gora
Ahpajev Ivan, 1922, Almata, ZSSR
Ajdič Franc - Tine, 1925. Ormož
Albreht Stane, 1912, Škofja Loka,
umrl
Aleksandrov Jože, 1922, ZSSR
Aleksejevič Jakov, 1910, Taškina,
ZSSR
Aleš Ivan, 1926, Radvanje, Maribor
Alič Rajko, 1925, Ljubljana
Alič Vlado, 1920. Ljubljana
Ambrožič Janez, 1922, Gabrje,
Brusnice
Amon Dominik, 1920, Sela,
Podčetrtek
Amon Ervin - Žarko, 1914, Kranj,
utonil 22.8.1944 v Krki, Soteska
Amon Miroslav - Miha, 1900,
Ljubljana, umrl 1964
Ančič Jože, 1920, Travnik
Andolšek Albin - Bine, 1923, Stara
Cerkev, Kočevje
Andolšek Jože
Andolšek Stanko, 1919, Vel. Poljane
Andrejašič Franc
Andrejevič Jože
Andrijašič Jože,
Andrijevič Andrej, 1920, Sanski
Most, SR BiH
Antič Ivan, 1904, Krasica, Bakar,
SR Hrvatska
Antič Tugomir, 1906, Krasica,
Bakar, SR Hrvatska
Antolič F'anc, 1918, Zagorvska
Sela, Kumrovec, SR Hrvatska
Anželag Anton, 1909, Sv. Primož na
Pohorju
Anžlohar Lado - Vinko
Apih Luka, 1905, Ribnica na
Pohorju, padel 15.7.1944 na
Dolžu
Arhar Franc, 1906, Ljubljana, padel
31.5.1944 pri Tržišču, Mokro nog
Arko Danilo, 1929, Zamostec,
Sodražica
Arko Srečko, 1926, Sodražica,
Ribnica
Artac Ivan - Slave, 1923, Brezovica,
Ljubljana
Artac Ludvik, 1924, Plešivica pri
Brezovici, Ljubljana
Arzenšek Avgust, 1916, Sotensko,
Šmaije pri Jelšah, umrl 1984
Ašurmjetov Sergej, 1922, Avagrad,
ZSSR
Atizov Aljoša, 1922, ZSSR

Auer Janez, umrl 1986
 Avbelj Jože, 1915, Ljubljana
 Avbelj Ljudmila - Metka, 1919,
 Prevoje. Lukovica
 Avčin Miha, 1913, Narin, Šmihel
 Avgustinčič Karol 1918, Št. Vid,
 Stična
 Avrelija Ivan, 1903, Rodež pri
 Motniku
 Avsec Filip - Mitja, 1914, Pudob,
 Stari trg pri Ložu, padel
 20.5.1944 v Kačji ridi
 Avsec Jakob, 1907, Podlož, Stari trg
 pri Ložu
 Avsec Leopold, 1916, Pitnje,
 Bohinjska Bistrica
 Avsenek Rudolf

B

Babič Angel, 1926, Marancini,
 Marezige, Dekani
 Babič Ciril, 1920, Dekani
 Babič Franc, 1910, Babiči,
 Marezige, Dekani
 Babič Jože, 1927
 Babič Leopold, 1910, Babiči,
 Marezige, Dekani
 Babič Marij, 1908, Marezige, Dekani
 Babič Miloš, 1922, Postojna
 Babič Rafael, 1927, Marezige,
 Dekani
 Babič Roman, 1924, Sv, Antod,
 Dekani
 Baboc Albin, 1921, Sv. Anton,
 Dekani
 Babšek Franc, 1913, Šikole,
 Čirkovce
 Babšek Miran, 1921, Ljubljana
 Bačar Albin, 1926, Ustje pri Vipavi
 Bačar Stanko
 Bačnar Niko - Stojan, 1925, Idrija
 Bad Ivan - Triglav
 Badovinac Marko, 1926, Hrast pri
 Metliki
 Bahor Alojz. 1916, Dragovanja vas,
 Črnomelj
 Bajc Stanko, 1921, Višnje, Col
 Bajde Jože, 1927, Zg. Tuhinj,
 Moravče
 Bajec Anton, 1915, Postojna

Bajraktarevič Ibro, 1910, Tešanj, SR
 BIH
 Bajt Jože - Joco, 1923, Ljubljana,
 padel 19.11.1944 pri Kočevju
 Bajt Vinko
 Bajuk Jože
 Bajuk Julij - Jule, Rosalnice pri
 Metliki
 Bajuk Martin, 1900, Radoviča pri
 Metliki
 Balaša Arpad, 1920, Gjvla,
 Madžarska, padel 13.4.1945
 pri Sv.
 Petru nad Laščami pri Žužemberku
 Bambič Franc, 1918, Travnik, Loški
 potok
 Bambič Ljudvik, 1907, Pobegi,
 Dekani
 Bambič Marijan, 1925, Belvedur,
 Pregara
 Bambič Mirko, 1923. Topolovec
 Bambič Vincenc. 1909. Marezige,
 Dekani
 Ban Alojz
 Ban Franc, 1905, Dole, Brežice
 Ban Ivan - Sine, umrl 1976
 Ban Marjan, 1918, Občine pri Trstu
 Banda Dušan - Ganjo, 1923, Slunj,
 SR Hrvatska, padel 8.5.1944 v
 Vel. Lipovcu nad Sotesko
 Banič Jože. 1910, Voždansko pri
 Bosanskem Novem, SR Hrvatska
 Bare Jože, 1928, Kot, Stari Trg,
 padel 9.4.1945 pri Dvoru. Jama
 Barič Matija, 1919, Sinji vrh pri
 Starem trgu ob Kolpi
 Barič Peter, 1921, Sinji Vrh, Vinica
 Barlič Ivan, 1915, Kotredež, Zagorje
 Bartol Ivan, 1927, Bircna vas pri
 Novem mestu
 Bartolj Anton, 1911, Novo mesto
 Bartolj Leopoldina - Poldka, 1920,
 Jesenice
 Bartolo Slavko, 1922, Hrastnik,
 Trbovlje
 Bartolme Jože, 1923, Merlebach,
 Francija
 Baruca Jožef, 1922, Šmarje pri
 Sežani
 Baruč Andjelo

Barut Ivan, 1904. Socerb
 Bastie Franc. 1899, Jedert, Laško, umrl
 BastiC Frane, 1930, Rečica, Laško. umrl 1984
 Bastijančič Zvonimir, 1922, Split, SR Hrvatska
 Baš Ciril - Pangrač, 1920, Krbulje pri Zagorju
 Bašelj Anton, 1925, Kamenje pri Mirni peči
 Baškovič Jože - Feliks, 1910, Cerklje ob Krki, umrl 1970
 Batič Branko, Ljubljana
 Batič Florijan
 Bauer Jože, 1920, Kuželj, Kočevska Reka
 Bauer Matija, 1923, Pirče pri Kočevju
 Bauer Stanko, 1917, Kuželj, Kočevska Reka
 Baumgartner Bogomir - Bagi, 1917, Ljubljana
 Baumkircher Jože, 1927, Planina pri Sevnici
 Bažec Anton
 Bec Jože, 1913, Št Janž na Dolenjskem
 Bec Karel, 1920, Loke. Trbovlje, smrtno ponesrečil 22.4.1945 v Čepljah pri Predgradu
 Becele Franc - Frenk, 1911, Zagrad, Otočec
 Bečaj Jože, 1925, Štorovo, Bloke
 Bedalov Jožo, 1922, Kaštel Lukšič, Split, SR Hrvatska
 Belčič Alojz - Bojan. 1924, Planina pri Rakeku, umrl 1988
 Bele Ivan, 1927, St. Mihel, Novo mesto I
 Belec Jakob, 1913, Preseka pri Ljutomeru
 Belingar Bojan, 1927, Ljubljana
 Belko Janez - Janko, 1927, Črnomelj
 Beltram Boris, 1914, Miren pri Gorici
 Bembič Mario, 1925, Belvedur, Pregara
 Bembič Mirko, 1923, Topolovec, Pregara
 Bembič Viljem, 1921, Pobegi, Dekani
 Benčič Danilo, 1904, Herpelje, Kozina
 Benčič Franc
 Benčič Stanislav, 1923. Hrašče pri Postojni, umrl 1975
 Benčina Ivanka, 1924, Ribnica na Dolenjskem, padla maja 1944 v Kačji ridi
 Benčina Miha, 1921, Vinice pri Sodražici
 Benetek Ljubo, 1926, Hrastnik, Trbovlje, umrl 1987
 Berce Franc, 1904, Studenec - Ig pri Ljubljani, umrl 1968
 Berdalijev Andrej, 1914, Taškent, ZSSR
 Berdjarov Kuvat, 1914, Bohor, Taškent, ZSSR
 Berdnik Leopold
 Berkopce Ivan, 1922, Rumanja vas, Dolenjske Toplice
 Bernik Franc
 Bernik Jure, 1926, Ljubljana
 Bernik Maks, 1927, Ljubljana
 Bernik Marko
 Bertok Marij, 1904, Pobegi, Dekani
 Bertok Pavel, 1914, Pobegi, Dekani, padel
 Berns Valentin - Tine, 1915, Daljni vrh pri Prečni, padel 30.5.1944 pri Tržišču, Mokronog
 Berušič Ludvik, 1906, Pobegi, Dekani
 Beržan karel, Babiči, Marezige, Dekani
 Besal Karol, 1910, Vel. Bučna vas, Novo mesto
 Bešljan Jakob
 Bevc Dominik, 1922, Zdole
 Bevc Stanko, 1926, Volčja jama, Sevnica
 Bevc Vladimir - Vladko, 1924, Zdole
 Bevk Jože
 Bezgovšek Janez, 1913, Sv. Lenart
 Bezjak Mirko - Polde, 1910, Graz, Avstrija, padel novembra 1943 na Travni gori, Ribnica
 Bezljaj Anton - Tone, 1914, Sp. Kašelj, Ljubljana, umrl

Bežan Anton. 1910, Perce
 Bijerdallv Andrlje. 1915, Parhav.
 ZSSR
 Bilič Avgust
 Binge Franc
 Bingo Jože, 1925, Ajdovec, Morava
 prt Kočevju
 Birk Josip, 1909, Dole
 Bistan Ludvik* 1920, Slivnica, padel
 30.5.1944 na Tržišču, Mokronog
 Bitenc Jože, 1893, Zg. Pirniče.
 Medvode
 Bitežnik Alojz, 1906
 Bizil Stanko, 1927, Savče pri
 Moravčah
 Bizjak Alojz. 1902. Velike Lašče
 Bizjak Franc, 1924. Raka, Krško
 Bizjak Lado, 1925, Ljubljana, padel
 v vasi Sekirišče novembra 1943,
 Notranjska
 Bizjak Marija, 1903, Beli Manastir,
 Osijek, SR Hrvatska, umrla 1975
 Bizjak Peter, 1903, Zakriž, Cerkno,
 padel 4.11.1943 v Gabrju pod
 Ilovo goro
 Bizjak Zmaga, 1927, Ljubljana
 Bižal Mirko, 1924, Kočevje
 Bižal Peter, 1928, Predgrad, Stari
 trg ob Kolpi
 Blagajna Svetozar, 1926, Ljubljana
 Blaj Ivan, 1908, Hrastnik, Trbovlje
 Blanč Janez - Tone
 Blatnik Ferdinand
 Blatnik Jože, 1922, Tolčane,
 Zagradec, padel 30.10.1943 na
 Rdečem kalu
 Blažič Božo, 1927, Ljubljana, padel
 4.11.1943 v Gabrju pod Ilovo
 goro
 Blažič Milan - Sine, 1928,
 Uubljana, padel 12.6.1944 pri
 Zagorici, St. Vid
 Blažko Viktor, 1922, Zagorje,
 Trbovlje
 Blešec Anton
 Bobek Anton, 1927, Žigriški vrh,
 Sevnica
 Bobnar Ivan - Bobi, 1923, Zg.
 Kašelj, Ljubljana
 Bočko Viktor, 1922, Trbovlje
 Bogic Nemanja, 1921, Piska vica
 Bogovčič Štefan, 1917, Bregansko
 selo, Brežice, umrl 1988
 Bogovič Franc, 1927, Križ, Podsreda
 Bojc Zvone
 Boječ Anton, 1915, Postojna
 Boj ec Niko - Koni, Ljubljana
 Bokal Ivan, 1911, Jesenovo, Izlake
 Bolčič Alojz
 Bolčič Andrej, 1913. Klanec pri
 Hrpelju, Kozina
 Bolčič Franc. 1909. Prešnica,
 Hrpelje, Kozina
 Bolčič Jože. 1910. Hrpelje. Kozina
 Bole Vojko
 Bolf Ivan. 1925, Vrata, Fužine, SR
 Hrvatska
 Bolte Jurij, 1907. Ihan, Domžale
 Boltežar Ivan. 1913, Ljubljana
 Bordon Celestin, 1926. Marezige,
 Dekani
 Bordon Franc, 1905, Marezige
 Dekani
 Bordon Franc, 1914, Marezige,
 Dekani
 Bordon Franc, 1924, Montinjan,
 Marezige, Dekani
 Bordon Izidor, 1918, Marezige,
 Dekani
 Bordon Josip, 1913, Sv. Anton,
 Dekani
 Bordon Karel, 1926, Marezige,
 Dekani
 Bordon Rudolf, 1907, Montinjan,
 Marezige, Dekani, padel
 18.4.1944 pri Lipovščici, Nova
 Štifta
 Bordon Željko. 1924, Podpeč,
 Hrastovlje, Kozina
 Borišek Jože, 1916. Litija
 Borštnar Albin, 1914, Kolovrat,
 Zagorje, umrl 1983
 Bosanac Nikola, 1919, Mašič
 Bosnič Emil - Ciril, 1913, Glamoč,
 Banja Luka, SR BIH, umrl 1975
 Boškin Avgust, 1917, Koromači, Sl.
 Gračišče
 Boškin Lucijan, 1925, Koromači, Sl.
 Gračišče

Boštjančič Mija - Olga, 1921, Ljubljana
Boštner Anton
Bovcon Vinko, 1912, Črniče, Nova Gorica, umrl 1988
Bovha Franc. 1906, Planina, Rakek
Božič Alojz, 1907, Gor. Suhadol, Orehovica
Božič Franc - Frando, 1924, Zagradec, Žužemberk
Božič Franc, 1924, Zagorje. Trbovlje
Božič Janez. 1909. Gor. Suhadol, Orehovica, padel 19.2.1945 na Vrheh pri Dolžu
Božič Tine
Božičević Ivan, 1911, Kapljišče, Gradac
Božičnik Alojz, 1910, Križe pri Podsredi
Bračun Anton, 1912, Olimje, Kozje
Bradeško Marjan
Bradeško Milan, 1924, Ljubljana
Brajdič Franc, 1915, Stopiče, Novo mesto
Brajdič Martin, 1918, Vavta vas. Novo mesto
Brajer Franc, 1918, Dol. Karteljevo, Mirna peč
Bratkovič Anton, 1917, Nova vas, Poreče, padel na Krimu novembra 1943
Brancelj Jože. padel 9.3.1944 pri Zlebiču, Ribnica
Branko Vladimir. 1926, Pišce, Brežice
Bratina Franc
Bratož Henrik - Oki. 1923, Ljubljana, umrl 1981
Bratuž Ciril, 1910, Podraga, Podnanos
Brbor Anton, 1924, Prežič
Brcar Anton, 1910, Draga, Višnja gora
Breceljnik Lado, 1925, Ljubljana, umrl
Brečko Alojz, 1923, Trbovlje
Brečko Anton, 1912, Dol pri Hrastniku
Brečko Blaž
Brečko Franc, 1922, Razbor pri Zidanem mostu, padel 19.2.1945 na Vrhu pri Dolžu
Brečko Jože, 1927, Žirovnica pri Zidanem mostu
Brečko Vladimir, 1926, Pišce, Brežice
Bregant Stane - Tiger, 1921, Škocjan, Sevnica
Bregar Franc, 1927, Motnik. Vransko
Bregar Leopold - Polde, 1910, Stična, padel 12.3.1944 pri Velikih Laščah
Bregar Stanko, 1929, Škocjan, Sevnica, umrl 1987
Brejc Jože - Franček
Brenko Vladimir - Lado, 1926, Dednja vas, Brežice
Breški Ivan, 1924, Kupetinci, Ljutomer
Brezar Karel
Brezar Maksim
Breznik Alojz, 1923, Ribnica na Pohorju
Breznik Franc, 1922, Mežica
Breznik Ivan, 1916, Rafolče, Lukovica
Brežan Filip, 1927, Ljubljana
Brici Ivan, 1913, Ljubljana
Brili Ivan
Brili Stane
Brinovar Jože, 1908 Stržišče
Brinovšek Anton. 1905. Ljubija pri Mozirju
Briški Anton, 1927, Puc. Kočevje
Bmšek Lado, 1927, Zamostec, Sodražica
Brodarič Franc, 1913, Griblje, Adlešiči
Brodnik Franjo, 1910, Mala vas, Grosuplje
Brodnik Jože, 1915
Brodnik Stane. 1923, Mala vas, Grosuplje, padel novembra 1943 na llovi gori
Brozina Stanko - Darko, 1909, Jelšane, Ilirska Bistrica
Brožič Anton, 1910, Gornje Zemono, Vipava

Brulc Franc, 1909, Gotna vat. Novo mesto
 Brulc Jože
 Brulc Karel - Drago, 1921, Grič, Trebnje
 Brumen Ivan, 1924, Dol. Jelftane, Ilirska Bistrica
 Brvar Alojzij, 1924, Čemšenik, Izlake
 Brvar Ivan, 1913, Zagorje, Trbovlje
 Brvar Stanko
 Bržan Filip, 1927, Ljubljana
 Bržan karel. 1921, Repče
 Bubič Anton, 1924, Planina
 Bubola Ivan, 1906, Topolovec, Pregara
 Bubonja Simo, 1919, Šipovljani, SR BIH, padel 29.10.1944 pri vasi Sad, Stična
 Bucaj Marij, 1924, Pobegi, Dekani
 Bučaj Ernest, 1927, Sv. Marko, Hrastnik
 Bučar Alojz, 1916, Videm
 Bučar Stanko, 1906, Volčja jama, Šmartno pri Litiji
 Bučar Savo, 1924, Dragatuš, Črnomelj
 Bučar Štefan
 Bučar Vinko, 1925, Straža, Krško
 Buček Alojz
 Bučević Jakša, 1923, Šibenik, SR Hrvatska
 Bučević Vinko, 1919, Šibenik, SR Hrvatska
 Bukovec Anton, 1912, Puc pri Fari, Petrinje, padel 19.3.1944 pri Gor. Brezovici
 Bukovec Ivan, Slavski Laz, Fara, Kočevje
 Bunc Dušan - Djuro
 Bunjevac Pavel, 1904, Marindol, Adlešiči
 Bunjevac Pel er. 1923, Marindol, Adlešiči
 Burdych Cvetko, 1928, Ljubljana
 Burger Rafael, 1912, Ljubljana, padel 6.11.1943
 Burger Štefan, padel 27.12.1943 v Šungerju, Gorski Kotar, SR Hrvatska
 Burič Bogomir, 1921, Zagreb

Burjan Martin, 1921, Njiverce, Ptuj
 Buijas Ivan, 1925, Trbovlje
 Burkeljc Jože, 19410, Zagorje, Trbovlje
 Burkeljc Mirko
 Butala Janez, 1922, Tanča gora, Črnomelj
 Butala Stane, 1927, Črnomelj
 Butina Drago, 1924, Grivec, Fara, Kočevje
 Butorac Bruno. 1914, Krasica, Bakar, SR Hrvatska
 Buzleta Grgo, 1924, Glavani, Marezige, Dekani
 Bužan Anton

C

Cagan Dikof, 1923, Kaganovš, ZSSR, padel 17.5.1944 v Kačji Ridi
 Cah Mirko, 1926, Sv. Anton, Dekani
 Cahun Maks
 Capi Jože, umrl 1982
 Ceferin Viktor, 1929, Trbovlje
 Cej Vekoslav - Slavo, 1927, Ljubljana
 Celinšek Franc, 1909, Kaplja. Št. Jurij ob Taboru, padel 10.8.1944 pri Radij eku. Vel. Bloke
 Cerar Karel, 1913, Lukovica, Domžale
 Cerar Matija, 1903, Studo, Ihan
 Cerar Štefan, 1921, Sv. Mohor, Moravče
 Cerjak Anton, 1925, Podsreda. Kozje
 Cerkenik Anton. 1903, Kačiče. Divača
 Cesar Anton, 1922, Visoko
 Cesar Franc, 1921, Ljubljana
 Cetinski Jakob, 1913, Kuželj, Fara, Kočevje
 Cetinski Jože, 1913, Vrh
 Cevc Ivan
 Cevc Milan, 1908, Šmartno
 Cevzar Ivan, 1927, Šmiklavž pri Slovenjgradcu, padel 17.7.1944 na Gor. Težki vodi
 Ciber Jože

Ciglar Alojz, 1908. Letanj. Pobegi,
 Dekani
 Ciglar Milan, 1923, Zagreb. SR
 Hrvatska, umrl 1977
 Cigler Zvonko, 1904, Obrov, Podgrad
 Cigur Alojz
 Clh Karel
 Cimerman Otmar - Ole, 1915,
 Kočarija, Kostanjevica
 Cimerman Stanko, 1911, Mala vas,
 Velike Lašče
 Cimerman Valentin - Tine, 1908,
 Polje. Ljubljana
 Cimperman Anton, 1910, Iška vas,
 Ljubljana, umrl 1988
 Cimperman Ivan, 1922, Selo,
 Kočevje
 Cimperman Jože, 1926, Naredi pri
 velikih Laščah, padel 8.3.1944 v
 Fužinah pri Ortneku
 Cirar Bernard, 1918, Breznik
 Cirk Milan, 1911, Žužemberk
 Cizelj Drago, 1925, Ljubljana
 Cmager Oton, 1925, Hermanci,
 Ljutomer
 Cojhter Srečko
 Colarič Franc, 1906, Loka
 Colarič rudi, 1911, Novo mesto
 Čopič Gojmir - Bojo, 1917, Kranj,
 padel 7.2.1945 pri Sv. Primožu
 nad Laščami pri Žužemberku
 Cuccu Giovanni - Ivo
 Cukjati Gotard, 1926, Trzin,
 Domžale
 Culk Ivan
 Cunja Emil, 1922, Sv. Anton,
 Dekani
 Cunja Florijan, 1914, Sv. Anton,
 Dekani
 Cunja Vladislav, 1907, Sv. Anton,
 Dekani
 Curk Jože, 1927, Loka pri Črnomlju
 Cvek Rok, 1907, Podčetrtek, Šmarje
 pri Jelšah
 Cvetko dr. Dragutin
 Cvetkovič Anton, 1925, Dednja vas,
 Brežice
 Cvetkovič Ivan, 1924
 Cvetkovič Jurij
 Cvikovšek Franc, 1907, Vreblek

Č

Čad Matija - Matjaž, 1924, Domžale
 Čade Ivan
 Čadež Marjan, 1912, Gorica
 Čampa Dane
 Čargo Alojz
 Čargo Izidor, 1916, Velščica,
 Ljutomer
 Čas Anton, 1917, Prevalje, Ravne
 na Koroškem
 Čas Mirko
 Čebin Anton, 1925, Pograje, Podkum
 Čebulj Karel
 Čehovin Slavko, 1920, Branica,
 Branik
 Čekada Franc, 1906, Dol. Jelšane,
 Ilirska Bistrica
 Čekada Franc, 1928, Donji Zemono,
 Ilirska Bistrica, padel na
 Ajdovcu 1944
 Čekada Josip, 1916, Jelšane, Ilirska
 Bistrica
 Čelesnik Ivan,
 Čelesnik Vinko, 1925, Dubrovnik
 Čeligoj Anton, 1903, Topolovec,
 Ilirska Bistrica
 Čeligoj Franc, 1907, Topolovec,
 Ilirska Bistrica
 Čemas Peter, 1925, Zilje, Vinica
 Čepe Anica, 1919, Kamnica, Maribor
 Čepin Alojzij, 1905, Pilštajn, Kozje,
 umrl v bolnici SVPB-S
 23.11.1944
 Čepin Jože
 Čeprlin Alojz
 Čermelj Stane
 Černač Florijan, 1924, Trsek,
 Marezige. Dekani
 Čeme Jože, 1906, Vrdnik, Oplotnica
 Černe Viktor
 Černe Zvone, 1919, Ljubljana
 Černec Karel
 Černič Dominik, 1907, Miren, Gorica
 Černič Miha
 Čemilič Franc
 Černivc Fani, 1925, Polje, Ljubljana
 Čertalič Bojko - Oskar, 1923,
 Ljubljana
 Česič Slavko, 1924, Krasica, Bakar

Česnik Ciril, 1006, Drškovče
 Česnik Prane. 1926, Rožina, Laško
 Česnik Jože. Prestranek, Postojna
 Česnik Ludvik, 1912, Palčje, Pivka
 Češarek Marija, 1923, Ribnica na Dolenjskem
 Česko Milan, 1927, Trbovlje
 Češnovar Franc, 1905. Rečica ob Paki
 Čeznar Jože, 1924, Truške, Marezige, Dekani
 Čiber Jože
 Čihaček Bedrich - Mirko Čeho, 1922, Ivančiče, Brno, ČSSR
 Čizmar Viktor, Tunjice, Kamnik
 Čohar Milan, 1916
 Čohon Ivan, 1916, Slabe, Velenje
 Čok Mirko, 1925, Sv. Miklavž pri Slovenjgradcu
 Čop Alojz, 1925, Strojčiči, Osilnica, padel 20.6.1944 pri Jugorju, Gabrje
 Čop Viktor, 1909, Padovo pri Fari, Kočevje
 Čopič Teodor, 1916, Gladnik, Bovec
 Čotar Mirko, 1914, Škrbina, Komen
 Čremošek Vinko, 1925, Gotovlje, Zalec
 Čretnik Albin
 Črne Slavko - Matija, 1902, Litija
 Črnič Ivan, 1913, Mala sela, Adlešiči
 Čmologar Francka
 Čmovšek Branko
 Čmugelj Alojz, 1924, Lokvice
 Črtalič Jože
 Čuden Riko, 1900, Ljubljana
 Čufar Slavko, 1921, Briše pri Zidanem mostu
 Čufer Ludvik, 1924, Bazovica, Sežana
 Čuk Edvard
 Čušič Miha

D

Dacar Franc - Viktor, 1910, Laze pri Tuhinju, padel 4.11.1943 v Gabrju pod Ilovo goro
 Davirov Išnijas - Ivan, 1918, Učkan, ZSSR

Dean Vesna, 1922, Zlarin, Šibenik, SR Hrvatska
 Debelak Martin, 1926, Hrastnik, Trbovlje, padel na Gornjih Otavan 1944
 Debeljak Jože, 1927, Vinice, Sodražica
 Debeljak Karol, 1925, Travnik, Loški potok, padel 18.4.1944 pri Lipovščici, Nova Štifta
 Debevc Ivan, 1919, Pokojišče, Borovnica
 Debevc Maksimiljan - Milan, 1916, Rakek
 Debevec Janko, 1922, Brezovica, Ljubljana
 De Gleria Dušan
 Delač Ivan, 1921, Jakšičl, Fara
 Delalut Stanislav, 1927, Čema, Hrastovec v Slov. Goricah
 Delorenzo Edo, 1922, Zadvor, Dobrunje, umrl
 Demirovič Ferid - Volk, 1923, Tuzla, SR BIH
 Demšak Jože
 Demšar Ivan. 1915, Zagreb, SR Hrvatska
 Demšar Janez, 1922, Rakek
 Denzič Ladislav - Lado, 1923, Žagaj, Sv. Peter pod Sv. Gorami
 Denžič Alojz
 Depont Jožef, 1913, Marezige, Dekani
 Depont Jože, 1926, Ricmanje, Trst, Italija
 Dermastia Lidija - Tomo, 1919, Ljubljana
 Dermastij a Albin - Viktor, Skaručna, Medvode, padel na Dobnem pri Mengšu
 De San tis Ascensio, Italija
 Desmozga Jože
 Dev Peter, 1929, Trbovlje
 Dežman Janez, 1926, Ljubno ob Savinji
 Diani Dante
 Dllč Ivan, 1920, Padene, Piran
 Dimeč Alojz, 1920, Dušča vas
 Dimic Alojz, 1908, Ljubljana
 Dimic Janez, 1925, Ljubljana

Dimić Marian, 1911. Split, SR
 Hrvatska, padel 19.11.1944 pri
 Kočevju
 Dimnik Alojz - Slavko. 1926,
 Trbovlje
 Divjak Jožef, 1916, Rakek
 Divjak Viktor. 1924, Kozarje,
 Dobrovo
 Djukić Miloš, 1928. Ljubljana
 Dobernardi Anton, 1912, Št. Peter,
 Piran
 Doberšek Ludvik, 1925, Stoperce,
 Ptuj, umrl 1988
 Dobrič Boško - Nikola, 1925,
 Ljubljana, utonil v Kolpi
 5.4.1944 pri Božakovem. Ozalj
 Dobrila Emil, 1925, Scaparje,
 Marezige, Dekani
 Dobrilović Nikola, 1923, Plastovo,
 Skradin, SR Hrvatska
 Dobršek Rudolf, Žusem, Loka pri
 Žusmu, padel 20.9.1944 pri Sv.
 Gregorju, Sodražica
 Dodič Franc - Oštja, 1922, Obrov,
 Hrušica
 Dodič Jože, 1924, Obrov, Hrušica,
 umrl 1990
 Dogan Franc, 1911, Sv, Mihael,
 Postojna
 Dolanc Alojz
 Dolanc Franc, 1907, Konjšica,
 Zagorje, umrl 1983
 Dolar Franc, 1922, Št. Jurij
 Dolar Izidor, 1925
 Dole Anton
 Dole FTanc
 Dolenc Jože - Matic, 1919,
 Radohova vas. Stična
 Dolenc Oton, 1923, Osijek, SR
 Hrvatska
 Dolenc Stanislav
 Dolgan Jože, 1923, Doljni Zemon,
 Ilirska Bistrica
 Dolinar Jože - Riko, 1925, Ljubljana
 Dolinšek Leopold - Polde, 1898,
 Ljubljana
 Dolinšek Maks, 1901, Ljubljana
 Doljak Roman, 1920, Ljubljana
 Dolničar Metod, 1928, Loka, Trbovlje
 DoluSić Anton
 Dolžan Rado - Marko, 1922,
 Breznice, Žirovnica
 Dominko Aleks, 1922, Ljubljana
 Dominko Tomislav, 1928
 Domio Avgust, 1921, Montinjan,
 Marezige, Dekani
 Domio Bruno, 1924, Marezige,
 Dekani
 Domio Florian, 1924, Marezige,
 Dekani
 Domio Karlo, 1910, Montinjan,
 Marezige, Dekani
 Dornik Valentin, 1914, Šent Jurij
 Dovgan Anton, 1909, Ilirska Bistrica
 Dovgan Franc, 1909. Mareče,
 Ilirska Bistrica, padel
 30.12.1944 v vasi Lese pri Krki
 Dovgan Rihard, 1928, Ilirska
 Bistrica
 Dovjak Ivan - Janez, 1925, Ljubljana
 Dovjak Jože, 1916, Rakek
 Dragar Draga, 1924
 Dragar Jože, 1913, Dol pri
 Hrastniku
 Dragoš Jože
 Dragovan Martin, 1924, Grabrovec.
 Metlika
 Dragozet Jože, 1918, Poklek
 Draksler Jernej, 1926, Mavčiče,
 Medvode
 Drašček Stanko, 1917, Solkan,
 Gorica
 Drašler Ivan
 Dražil Branimir, 1915, Ljubljana,
 podlegel ranam 26.12.1943 v
 Lokvah v Gorskem Kotarju, SR
 Hrvatska
 Drekonja Franc, 1915, Markiči pri
 Kanalu
 Drganc Silvester - Silvo, umrl 1977
 Drganc Vinko, 1927, Semič
 Drinovec FTanc, 1921, Ljubljana
 Drnovšek Adolf, 1914, Praporče,
 Zagorje
 Drnovšek Albert, 1920, Praporče.
 Zagorje, padel
 Drnovšek Franc. Trbovlje, padel
 27.9.1944 pri Sv. Vidu na
 Notranjskem
 Drnovšek Jože

Drnovšek Martin, 1919. Selo, Zagorje
 Drnovšek Milan, 1925, Zagorje ob Savi
 Drnovšek Rihard, 1904, Trbovlje
 Drnovšek Stanko, 1919, Žihpolje, Celovec
 Dmozga Jože, 1911, Čemšenik, Trojane
 Drobne Franc,
 Drobne Jože
 Drobne Martin, 1921, Konjščica, Zagorje
 Drobnič Ludvik. 1927, Perovo, Velike Lašče
 Drobnič Milan. 1927, Šmarata, Stari trg pri Ložu
 Drobnič Tone, 1926, Visoko, Želimlje
 Drolc Ivan, 1927, Okrog pri Motniku
 Drolc Vinko, 1904, Kostanj, Šmartno v Tuhinju
 Drolc Viktor, 1917, Jasenovo, Zagorje
 Dronko Vladimir
 Drstvenšek Ivan, Trbovlje, umrl 1975
 Drstvenšek Leopold - Polde, 1910, Trbovlje
 Drugovič Ivan, 1926, Pišece, Brežice
 Drugovič Jože
 Drvodelj Andrej, 1916, Črna, Mežica
 Držaj Matija, 1927, Jerneja vas, Črnomelj
 Duh Jože, 1903, Zagorje, Ptuj
 Duhovnik Božo, 1926, Ljubljana
 Dujc Jože, Škofije, Divača
 Dulamič Avgost
 Dulmin Ivan, 1927, Ribnica na Dolenjskem
 Dunaj Franc, 1919, Lukavci, Ljutomer
 Duša Jože, 1910, Mlačevo, Grosuplje
 Dvoržak Pavel, 1926, Ljubljana, padel 4.11.1943 na Gabrju pod Illovo goro
 Dzelalo Abdalo, 1913, Zakora, ZSSR

E

Eberlinc Božo, 1929, Trbovlje
 Eindoid Edo
 Eler Vinko, 1906, Sv. Anton, Dekani
 Erac Ljubomir, 1911, Ušče, SR Srbija
 Erjavec Janez, 1911, Kriška vas. Višnja Gora, padel 27.9.1944 pri Sv. Vidu na Notranjskem
 Erman Alojz, 1918, Gor. Lipnica, Radovljica
 Eršte Viljem, 1925, Trebnje
 Erzin Ivan, Šmartno, Tuhinj, padel 10.8.1944 pri Radij eku na Notranjskem
 Eržen Drago

F

Fabijan Jože, 1925, Matra, Kunn, padel 19.11.1944 pri Kočevju
 Fabijani Viktor, 1921, Žužemberk
 Fabjan Miran, 1913, Lož
 Fajdiga Lado, padel 4.10.1943 pri Kožljeku na Notranjskem
 Fajdiga Micka, 1921, Sodražica pri Ribnici
 Fajmut Boštjan, 1913, Topla, Prevalje
 Fakin Ludvik, 1909, Znojile, Zagorje
 Fakin Štefan, 1912
 Faraguna Josip, 1920, Plamin, padel 17.5.1944 v Kačji ridi na Dolenjskem
 Farip Franci
 Fatori Lucijan, 1925, Mantova
 Fatur Anton, 1927, Šebije
 Fatur Karel - Tine, 1917, Ljubljana, padel 29.1.1944 pri Gor. Jelenju v Gorskem Kotarju, SR Hrvatska
 Fatur Stane - Kosta, 1919, Ig, Ljubljana, umrl
 Fekonja Franc
 Felštajn Franc, 1912, Kojšca, Polšnik
 Ferančič Štefka, 1926, Ribnica, umrla
 Ferant Viljem, 1913, Trbovlje
 Ferčnik Alojz - Lojze, 1908, Ljubljana
 Ferčnik Herman - Tiger, 1924, Ljubljana

Ferfila Ignac - Nace. 1909. Senožec na Krasu, umrl
 Ferjančič Andrej, 1916, Goče, Vipava
 Ferjančič Boris
 Ferlan Alojz, 1927, Gorica pri Rajhenburgu
 Ferluga Celestin, 1909, Plavje pri Trstu
 Fifold Leopold, 1921, Toplice, Novo mesto, padel 4.11.1943 v Gabrju pod Ilovo goro
 Fikon Alojzij, 1912, Sv. Anton, Dekani
 Filipič Alojz - Miha, 1909, Log pri Brezovici, umrl
 Filipič Avguštin, 1909, Sv. Anton, Dekani
 Filipič Ivan, 1903, Sv. Anton, Dekani
 Filipič Radivoj - Marko
 Fine Stane. 1925, Škofljica, Ljubljana
 Fink Janez, 1925, Selo, Dragatuš
 Fink Leon, 1923, Toplice, Zagorje
 Fink Miloš, 1925, Toplice, Zagorje
 Fir Alojzij, 1927, Bereča vas, Suhor
 Fir Franc, 1911, Bereča vas, Suhor
 Firm Viktor, 1924, Obrov, Ilirska Bistrica
 First Franc, 1911, Sp. Pobreže, Mozirje
 Fišer Ferdinand, 1912, Sv. Francišek pri Nazarjih
 Fišinger Marjan, 1924, Ljubljana
 Fitlamijazov Matmarat, 1922, Konjograd, ZSSR
 Flajnik Franc. 1923, Vukovci, Vinica
 Flajnik Jože, 1922, Perudina, Vinica
 Flander Ciril, 1915, Zakojica, Cerklje
 Fleguš Anton, 1908, V. Okič, Ptuj
 Flek Franc, 1905, Jerneja vas, Črnomelj
 Flerin Hubert, 1917, Žužemberk
 Flis Dušan
 Flis Jože, 1919, Trbovlje
 Florjan Karel, 1908, Vologa, Vransko
 Florjančič Edvard, 1925, Trbovlje
 Florjančič Franc, 1908, Zg. Lokovec, Gorica
 Florjančič Franc, 1914, Želodnik, Domžale
 Florjančič Jože, 1917. Novo mesto
 Florjančič Peter, 1915, Novaki, Cerklje, padel 7.2.1945 na Sv. Primožu nad Laščami pri Žužemberku
 Foger Eglidij - Gvido, 1924, Koper
 Folenc Franc, 1900, Jesenice
 Foltyn Marija - Mala, 1926. ujeta in umrla v taborišču Dachau
 Fon Ivan, 1914, Ljubljana, padel 1943 na Ilovi gori
 Foršček Vinko, 1927, Praproče pri Novem mestu
 Fortun Janez, 1910, Obrh, Dragatuš
 Fortun Leopold, 1926, Obrh, Dragatuš
 Frama Alojz, 1903, Ljubljana
 Framin Josip, 1923, Vodica, Šibenik, SRT Hrvatska
 Francisković Andrija. 1907, Krasica, Bakar, SR Hrvatska
 Francisković Antun, padel 1.3.1944 v vasi Srobotnik pri Velikih Laščah
 Francisković Viktor, 1910, Krasica, Bakar, SR Hrvatska
 Francisković Vlade, 1906, Krasica, Bakar, SR Hrvatska
 Frančesković Andrija, 1909, Krasica, Bakar, SR Hrvatska
 Frančesković Zdravko. 1907, Krasica, Bakar, SR Hrvatska
 Frančiškin Viktor, 1905, Miren, Gorica
 Frančišković Josip, 1927, Krasica, Bakar, SR Hrvatska
 Frančišković Lado, 1925, Krasica, Bakar, SR Hrvatska
 Frančišković Maks, 1909, Krasica, Bakar, SR Hrvatska
 Frančišković Pavao, 1926, Krasica, Bakar, SR Hrvatska
 Franković Franc
 Frantar Angelca - Anica, 1921, Gabrovica, Krašnja
 Frantar Srečko, 1920, Ljubljana
 Fras Ivan
 Frbežar Milan, 1902, Prhci, Čabar, SR Hrvatska

Frelih Broni, 1924, Škofja Loka
 Fridl Jurij, 1906. Podlehnik, Ptuj
 Furlan Anton, 1918, Šmarje, Dekani
 Furlan Bruno, 1919, Šmarje, Dekani
 Furlan Jože
 Furlan Jože, 1927, Čmetiči, Kozina
 Furlan Peter, 1925. Ljubljana, umri
 1984
 Furlan Srečko. 1914. Trst, Italija
 Furlančič Anton. 1913, Manžan,
 Koper

O

Gabrič Alojz, 1914, Rastes pri
 Rajheriburgu
 Gabršek Peter, 1909, Sv. Jedert,
 Laško
 Gačnik Jože, 1907, Brezje
 Gagič Jovo, 1917, Islan, Grčija
 Gala Marjan - Jurij, 1914, Linz,
 Avstrija
 Galič Franc, 1922, Botanj, Grosuplje
 Ganducijo Roman
 Gašparac Jože, 1925, Osilnica.
 Kočevje
 Gašper Anton, 1924, Turjak,
 Ljubljana, umrl 1986
 Gašperič Janez, 1926, Jernejeva
 vas, Črnomelj
 Gavrilov Dimitrij, 1921. Moskva,
 ZSSR. padel 17.6.1944 v vasi
 Dolž, Gabrje
 Gazič Miro, 1912, Tribnje, Sušak,
 SR Hrvatska
 Gazvoda Alojz, 1907, Vrhe pri
 Dolžu, umrl
 Gecon Anton, 1924, Ribjak, Čabar
 Gerbec Lucijan
 Gerkman Janez, 1921
 Grkšič Janez, 1928, Gornji Suhor,
 Metlika
 Germ Jože
 Germek Jože - France, 1924,
 Visoko, Želimlje
 Glaser Jože, 1927, Dol. Jelšane,
 Ilirska Bistrica
 Glavan Jože, 1913, Skrilje, Želimlje,
 padel 7.11.1944 na Dečji gori
 pri Hinjah
 Glavič Anton

Glavič Jože
 Glavina Mirjana, 1927, Split, SR
 Hrvatska
 Globočnik Vito - Albin Bojc, 1919,
 Tržič, umrl
 Gluk Jože, 1906, Rečica
 Gnus Ivan. 1915, Prišta, Drenska
 Reber, Kozje
 Gobina Jože, 1920, Črniče,
 Ajdovščina
 Godec Franc, 1907, Vel. Račna,
 Mlačevo
 Godec Franc, 1926, Gabrovčec, Krka
 Godina Ludvik, 1906, Kačiče, Divača
 Gogala Ivan - Rok, 1925, Jesenice
 Gojčič Jožef
 Gojkovič Dušan - Jaka, 1926,
 Beograd, SR Srbija, padel
 3.7.1944 v Dolu pri Težki vodi
 Goleč Vinko, 1906, Cerovec
 Goličič Jože - Lister, 1921, Suha pri
 Škofji Loki
 Golja Ivan, 1919. Trbovlje
 Goljuf Anton, 1915, Trbovlje
 Goljuf Ludvik, 1925, Medvedje selo
 pri Trebnjem, padel 18.3.1944
 pri Podpeči, Notranje gorice
 Golob Armando - Golob, 1914, Trst,
 Italija, umrl 1986
 Golob Olap - Taubi
 Golob Rafael, 1922, Gorenja vas,
 Mirna
 Golob Stane, 1926, Ljubljana, padel
 3.6.1944
 Golob Vlado, 1914, Kozje, umrl 1986
 Gombač Milan, 1922, Hrušica pri
 Podgradu, padel marca 1945 ob
 Krki
 Gomizelj Mirko, 1919. Št. Vid.
 Ljubljana, padel 4.11.1943 na
 Gabrju pod Ilovo goro
 Gonjač Mirko. 1915, Šmarje, Dekani
 Gonjač Roman, 1926, Šmarje,
 Dekani
 Gorazd Borut, 1925, Ljubljana
 Gorela Joahim, 1909, Nova vas
 Gorenc Franc, 1906, Trebelno,
 Mokronog
 Gorenc Franc, 1926, Kamnje, Šent
 Rupert

Goričan Albin, 1917, Trojane,
 Vransko, padel 10.8.1944 pri
 vasi Studeno na Notranjskem
 Goričan Jože, 1925, Seča vas,
 Kostrivnica
 Gorišek Lovrenc, 1925, Račiča,
 Laško
 Gorišek Stanislav, 1919, Zagorje,
 Trbovlje
 Gorjanc Urban, 1909, Gornji
 Suhadol, Brusnice
 Gornik Alojz, 1924, Gora, Sodražica
 Gornik Darinka, 1916, Rakek
 Gornik Domin, 1916, Jelove,
 Sodražica, padel 23.12.1943 v
 vasi Vrata pri Fužinah, SR
 Hrvatska
 Gornik Ivan, 1915, Braslovče
 Gornik Jože, 1914, Kot pri Ribnici,
 umrl
 Gorogranc Franc, 1928, Trbovlje
 Gorše Anton, 1923, Koške poljane,
 Litija
 Gorše Jože, 1927, Zajčje polje,
 Kočevje
 Gorše Štefan
 Goršič Alojz - Pepček, 1921,
 Ljubljana, umrl 1989
 Goršič Edi. 1915, ZDA
 Goršič Stanislav - Jelko, 1917,
 Ljubljana
 Goršič Vinko, 1908
 Gorup Bogomil, 1914, Trbovlje
 Gosak Valentin
 Gosar Peter
 Govednik Peter, 1913, Sodji vrh,
 Semič
 | Grabeljšek Franc, 1913, Podolice
 | Grabnar Anton, 1912, Vransko,
 padel 12.8.1944 pri vasi
 tudenec, Notranjska
 Grabnar Stanko, 1925, Rečica ob
 Paki
 Grabrijan Peter, Zilje, Vinica
 Grabrijan Stane, 1926, Vrhovci.
 Črnomelj
 Gracar Franc. 1900, Visoko
 Gračan Niko, 1924, Kovači grad,
 Vinica
 Gračnar Vinko
 Gradlšar Janez, 1911, Mramor
 Gradišek Janez, 1924, Ljubljana
 Grahek Anton, 1915, Starihov vrh,
 Črnomelj
 Grahek Dominik, 1906, Limovce,
 Izlake
 Grahonja Jože, 1904, Kastela
 Graj s Franc, 1906, Novi Kot, Draga
 Grbec Lado, 1921, Zavodnje, Celje
 Grčar Franc, 1913, Moravče
 Grebenc Alojz, 1923, Vrbljenje,
 Tomišelj
 Grebenc Jože, 1912, umrl
 Grebenc Milan, 1927, Opalkovci pri
 Vel. laščah
 Gregl Franc, 1918, Selo, Zagorje.
 umrl 1984
 Grego Ivan, 1908, Sv. Peter, Piran
 Gregor Alojz, 1910, Babič
 Gregorc Anton, 1907, Prevalje
 Gregorčič Franc, 1915, Ljubljana
 Gregorič Alojz, 1905, Podzemelj,
 Črnomelj
 Gregorič Alojz, 1926, Dragatuš,
 Črnomelj
 Gregorčič Avgust, 1905, Sv. Anton,
 Dekani
 Gregorin Franc, 1906, Ihan,
 Domžale
 Gretlč Josip
 Grgič Lucijan, 1929, Padriče, Trst,
 Italija
 Grgič Miroslav - Miro, 1924,
 Brezovica, Trst, Italija
 Grgorič Anton, 1924, Črnomelj
 Grgorič Jože, 1923, Kožljevec,
 Grosuplje
 Grgurič Ivan, 1926, Fara, Kočevje
 Grgurič Milenko, 1912, Krasica,
 Bakar, SR Hrvatska
 Gribas Franc
 Gričar Franc, 1903, Dol pri
 Hrastniku, umrl 1984
 Gričar Ivan - Sršen, 1905, Krmelj,
 Mokronog
 Gričar Miha, 1905, Sv. Jurij,
 Hrastnik, umrl 1979
 Gričar Pavel
 Grilc Stane - Doni, 1914, Celje,
 padel 13.7.1944 v Žužemberku

Grimšič Franc, 1925, Iška vas,
Ljubljana
Ortntal Henrik, 1903
Gršvec Slavko
Grižon Emil, 1927, Nova vas
Grižon Matija, 1913, Nova vas,
Piran, padel 15.7.1944 pri
Koroški vasi. Semič
Grl Janez, 1905, Vrh pri Ložu
Grl Jože
Grl Marijan, 1921, Jelšane, Ilirska
Bistrica
Grm Ludvik, 1909, Mirna peč,
Trebnje
Grmek Franc, 1916, Kobjeglava,
Štanjel
Grmek Franc, 1924
Grmšek Ivan, 1908, Križ pri Trstu,
Italija, padel 20.4.1944 pri
Rlbnič, Kočevje
Grmšič Ivan, 1904, Kamen, Grčarice
Grohar Jože, 1928, Trbovlje
Grojzdek Anton, 1924, Ljubljana,
padel 1.11.1943 na Mačkovem
vrhu pri Korlnju
Grom Ivan - Janez, 1920, Rtiče,
Podkum
Grosek Franc. 1912, Sv. Bolfenik,
Trnovska vas
Grošelj Janez, 1905, Šmartno
Grošičar Miha, 1913
Groznik Milan, 1912, Šmartno
Gršič Jože, 1921, Tanča gora,
Črnomelj
Grubelič Šime, 1921, Sepurlne,
Šibenik. SR Hrvatska
Gruđen Janez, 1910, V. Stopnik
Gruđnik Janko, 1917, Nova Štifta.
Gornji grad
Grzetič Josip, 1913, Pazin, SR
Hrvatska
Gubane Slavko
Gubane Stanko, 1922, Vodice,
Kamnik
Guček Alojz, 1926, Mrzlo polje,
Jurklošter
Guna Janez, 1926, Trbovlje
Guna Jože
Gušič Jože, 1921, Tanča gora,
Črnomelj

Guzlč Jože, 1919, Sv. Peter, Piran
Gužek Alojz, 1907, Jurklošter,
Sevnica

H

Habe Franc, 1911, Idrijski Log, Črni
vrh nad Idrijo
Habe Leopold, 1926, Tribuče,
Črnomelj, padel marca 1944
Habe Rudolf, Tribuče, Črnomelj
Habljan Ivan, 1928, Trbovlje
Habjan Alojzij - Lojze, 1921, Ponova
vas. Višnja gora
Habjan Anton, 1919, Ponova vas,
Višnja gora
Habjan Jože, 1929, Loka, Trbovlje
Habjan Vinko. 1922, Dob pri
Domžalah
Haider Tamirov, ZSSR
Hajdukovič Fabjan, 1924, Komlža
na Visu, SR Hrvatska
Halberdink Rahman, ZSSR
Hanemerzajev Ahmed, 1921, ZSSR
Harapin Jože, 1922, Šedem, Senovo
Harlinski Jože, 1921, Poljčane, umrl
Hasan Ivan
Hauptman Ivan, 1908, Litija
Hauptnik Franc. 1921, Heum
Veliki, Kranovsky, Poljska
Henigman Franc, 1921, Vavpča vas,
Semič
Henlgsman Anton, 1928, Semič
Herle Franc, 1929, Potoška vas,
Zagorje
Herle Ivan, 1908, Kotredež, Trbovlje
Hitejc Ernest, 1911, Ig. Ljubljana
Hiti Anton, 1926, Ravnik na
Blokah, padel 4.11.1943 na
Gabrju pod Ilovo goro
Hiti Rudolf, 1922, Ljubljana, umrl
Hladnik Bogomil
Hlebec Jože
Hlebs Avgust, 1902, Sp. Zadobrova,
Ljubljana
Hlebs Franc, 1913, Bizovik,
Dobrunje
Hobina Jože

Hočevar Anton - Tone, Tuijak.
Želimlje, padel 11.9.1943 na
 Golem pod **Kureščkom**
Hočevar Anton, Kopolje,
 Dobropolje
Hočevar Franc, 1924, Velike Lese,
 Krka
Hočevar Ivan, 1926, Mali Orehek,
 Črmošnjice
Hočevar Karl, 1912, Trbovlje
Hočevar Matija, 1915, Maline,
 Trebelno
Hočevar Peter, 1927, Muljava,
 Višnja gora, padel 11.7.1944 na
 Oriald, Žužemberk
Hočevar Rado, 1924, Muljava,
 Višnja gora
Hočevar Žilvojn, 1924, Šmihel, Novo
 mesto
Hojs Anton, 1904, G. Radgona
HomAek Jože, 1909, Motnik,
 Vransko
Horvat Ciril, 1907, Zg. Dobrova
Horvat Ivan, 1909, Pribi če, Črnomelj
Horvat Jože, 1921, Krška vas,
 Muljava
Horvat Karel, 1925, Vinica, Črnomelj
Horvatec Stane
Hostner Ivan, 1914, Trenta, Soča
Hotamov Ivan, 1919, Karmin,
 Buhara oblast, ZSSR
Houšek Jože, 1911, Celje
Hrabar Darko, 1927, Jelšane,
 Ilirska Bistrica
Hrastnik Štefan, 1915, Sp.
 Poljskava, Pragersko, umrl 1985
Hrastovšek Ivan, 1927, Bukošek,
 Dobova
Hren Franc, 1903, Vrhnika
Hrezelijev Šugujek, 1912,
 Kazahstan, ZSSR
Hribar Alojz, 1926, Zg. Tuhinj.
 Kamnik, padel 4.11.1943 na
 Gabrju pod Ilovo goro
Hribar Anton, 1911, Trbovlje
Hribar Ivanka
Hribar Janez, 1904
Hribar Janez, 1925, Pugled pri
 Mokronogu
Hribar Janko
Hribar Jože, 1914, Zagorje, Trbovlje
Hribar Ludvik - Bernard, 1906,
 Polje, Ljubljana
Hribar Viktor, 1926, JelAevlca,
 Trojane
Hriberman Franc
Hribernik Andrej, 1902, Braslovče,
 Motnik
Hribernik Rudolf - Svarun, 1921,
 Horjul, Polhov Gradec
Hrlberšek Milan. 1923, Liboje, Žalec
Hribljan Matija - Maček, 1920,
 Tavžlje, V. Bloke, padel avgusta
 1944 na Blokah na hribu Lisec
Hribovšek Alojz, 1927, Tuhinj,
 Kamnik
Hribšek Mirko, 1921, Hrastnik,
 Trbovlje
Hrovat Ciril, 1907, Zg. Dobrava,
 Ljubljana
Hrovat Franc, 1921, Kal
Hrovat Ivan - Janez, 1922, Dol.
 Sušice, Uršna Sela
Hrovat Rudi
Hrovatec Stanko
Hrovatič Rudi, 1927, Boršt, Dolina,
 Trst, Italija
Hroyatin Avgust - Gusti, 1929,
 Žavljje, Trst, Italija, padel
 16.3.1944 na Podpeči, Notranje
 Gorice
Hrovatin Avgust
Hrovatin Miha. 1908, Starod.
 Podgrad
Hrovatin Mirko, 1927, Čeplje, Stari
 trg ob Kolpi
Hrovatuš Jože, 1927, Pseca
Hrvatin Rudolf, 1927, Šmihel, Novo
 mesto
Huč Leopold, 1911, Trebnje
Hudela Janez, 1921, Knežina,
 Dragatuš
Hudelja Jože, 1910, Knežina,
 Dragatuš
Hudorovac Albin, 1919, Žagarci,
 Novo mesto
Hudorovac Miha, 1905, Otavce,
 Črnomelj
Humar Bernard, 1900, Mekinje,
 Kamnik

Humar Franci, 1914, Ljubljana,
padel 14.1.1944
Humar Viktor
Hutar Rudi, umrl 1980
Huter Anton
Hvala Franc, 1900, Ojsko
Hvala Mirko, 1925, Lokovec,
Čepovan

I

Ibic Ciril
Ignac Vinko
Igrišnik Ivan, 1901, Št. Pavel pri
Preboltu
Ilec Rudolf
Ilovar Ivan - Žnidaršič, 1906,
Trebeljevo, Litija, umrl
Ilušič Nikolaj, 1904, Adlešiči,
Črnomelj
Indof Vinko, 1920, Ljubljana
Intihar Franc
Intihar janez. 1921, Iška vas,
Ljubljana
Intihar Rudolf. 1922, Bukovec,
Velike Lašče
Iskra Franc, 1918, Zabičje
Iskra Ivan, 1910, Dol. Jelšane,
Ilirska Bistrica
Iskra Jožef, 1909, Jelšane, Ilirska
Bistrica
Ivanc Jože, 1903, Vel. Poljane
Ivanetič Anton
Ivančič Jože, Male Soče, Novigrad,
padel 16.7.1944 v vasi Vrne
Ivanič Alojz, 1923, Suhor, Metlika
Ivanov Mihajlo, 1910, Gorodblahna,
ZSSR
Ivankulov Kasem, 1913, Gorud,
ZSSR
Ivec Alojz, 1913, Sodji Vrh, Semič,
padel 18.3.1944 na Gornji
Brezovici
Ivnik Karel, 1914, Kisovec, Zagorje
Izlakar Ferdinand, 1916, umrl 1985
Ižanc Anton, 1927, Ljubljana

J

Jagodic Jože, 1921, Tržič
Jaklič Jože

Jaklič Vladimir
Jaklievtč Anton, 1926, Adlešiči,
Črnomelj
Jakomin Angel. 1905, Sv. Anton,
Dekani
Jakomin Anton
Jakomin Avgust. 1912, Trst. Italija,
padel 3.4.1944 pri Rakeku
Jakomin Manfred, 1925, Pobegi,
Dekani
Jakomin Pavel, 1907, Sv. Anton.
Dekani
Jakomin Roman, 1910, Sv. Anton.
Dekani
Jakomin Tiljo
Jakopec Miloš. 1928. Vranji vrh,
Velka pii Mariboru
Jakopič Alojz, 1907, Ježica,
Ljubljana
Jakovac Alojz. 1924, Miliči, Adlešiči
Jakovac Alojz, 1912, Slavski laz,
Kočevje
Jakovac Milan, 1924, Miliči, Adlešiči
Jakovac Nikolaj, 1924, Miliči,
Adlešiči
Jakovac Rade, 1914, Miliči, Adlešiči
Jakovčič Franc, 1923, Griblje,
Gradac
Jaksetič Franc, 1927, Podgraje,
Ilirska Bistrica
Jakša Anton, 1927, Dolenja vas
Jakša Feliks, 1923, Rašica, Velike
Lašče, padel novembra 1943 na
Ilovi gori
Jakša Franc
Jakša Jože, 1920, Vinji vrh, Semič
Jakša Julij, 1914, Gradac v Beli
krajini
Jakša Ludvik, 199, Vrh pri Ljubnem
Jakša Matija - Tiče, 1905, Meine,
Semič
Jakše Alojz
Jakšič Alojz
Jakšič Drago, 1919, Jakšiči, Fara
Jakšič Ivan, 1914, Jakšiči, Fara
Jakšič Martin, 1910, Potok, Fara
Jakšič Terezija, 1901, Kamence, Št.
Janž, padla 16.3.1944 pri
Podpečih, Notranje gorice

Jakšič Tomaž, 1927, Vas, Fara.
Kočevje

Jakšič Vico, 1917, Bos. Petrovac,
SR BiH

Jakšln Martin

Jakšumratov Hudajblrgau, 1919,
Organlč, ZSSR

Jamnik Janko - Milan. 1914,
Reteče, Škofja Loka

Jamnik Jože, 1901, Gor. Kaliče pri
Ribnici

Jamnik Stane, 1924, Huda Polica,
Škofljica

Jamnikar Danilo. 1924, Mislinja

Jamnikar Edo, 1924, Ljubljana,
lađei 4.11.1943 v Gabrju pod
ovo goro

Jamšek Edo

Jamšek Franc - Jože

Jamšek Jože, 1913, Čehovini, Štjak,
Vipava

Jančar Jakob, 1913, Sp. Zadobrova,
Ljubljana

Jančič Anton, 1917, Sv. Jakob ob
Savi

Jančič Florijan, 1919, Ljubljana

Jančigaj Mirko, 1903, Ljubljana,
umrl

Janeš Josip, 1915, Mandli, Čabar

Janež Anton, 1908, umrl 1983

Janež Josip, 1927, Bezgovica,
Oslonica

Janežič Anton, 1910, Veliki Vrh pri
Litiji

Janežič Ivan, 1903, Malo Mlačevo,
Grosuplje, umrl 1990

Janežič Jože, 1909, Malo Mlačevo,
Grosuplje, umrl

Janežič Jože, 1924, Stična, umrl
1984

Janežič Ludvik, 1908, Debenec pri
Mimi

Jankovič Alojz, 1923, Tomišelj,
Ljubljana

Jankovič Anton. 1909, Ljubljana

Jankovič Franc, 1921, Barka,
Divača

Jankovič Jože, 1900, Crkvišče,
Gradac

Januš Jože, 1912, Sveta vas, Draga

Janžekovič Ivan, **1919*** Zamosanski
vrh, Sv. Lenart

Jarc Jože

Jaušovec Franc

Javornik Jožefa - Joža, **1921,**
Šmarje-Sap, Grosuplje

Jazbec **Alojz** - Luka, **1918,**
Za bukovje

Jazbec Franc, **1903, Podvine,**
Planina

Jazbinšek Franc

Jeglič Jože, 1903, Tuhinj, Kamnik

Jelen Franc. 1910, Zg. Ponikve

Jelen Peter, 1926, Krašnja,
Moravče, padel 18.8.1944 na
hribu Lisec nad vasjo Sleme na
Notranjskem

Jelševar Franc, 1921, Selo, Zagorje

Jelševar Pavel, 1919, Selo, Zagorje

Jenišek Maks

Jenko Alojz, 1921, Zg. Brnik, Cerklje

Jenko Anton, 1916, Ilirska Bistrica

Jenko Boris, 1920

Janko Ivan, 1911, Šebije, Knežak

Jenko Jože, 1926, Birčna vas, Novo
mesto

Jenko Marjan - Vid, 1913, Mirna,
Trebnje

Jenšterle Janez, 1922, Trbovlje

Jeraj Anton, 1903, Rečica

Jeran Franc, 1912, Beličevo,
Ljubljana

Jere Alojz - Lojze, 1914, Iška Loka,
Ljubljana

Jereb Karel - Drago, 1903,
Trebeljevo, umrl 1989

Jeretina Anton - Tine, 1928,
Ljubljana

Jeriha Mirko, 1911, Zadvor,
Dobrunje

Jerin Maks, 1904, Veliki Hrib.
Tuhinj

Jerman Albin, 1927, Glem, Truške

Jerman Angelo, 1924, Marezige,
Dekani

Jerman Anton, 1902, Marezige,
Dekani

Jerman Branko, 1926, Glem,
Truške, umrl

Jerman Franc, 1927, Podkraj

Jerman Ivan - Janez

Jerman Jordan, 1924, Glem, Trulke

Jerman **Jože**

Jerman Leopold, 1910

Jerman Maijan, 1924, **Zabavljje,**
Marezige

Jerman Olga, 1925, Ljubljana

Jerman Renato, 1924, Žebaiie,
Marezige, padel med Mlako In
Sv. Trojico

Jerman Stane

Jerman Viktor, 1926, Čolnice,
Zagorje

Jerman Zorko, 1924, Boršt, Marego

Jerše Janez, 1923, Marinča vas,
Zagradec

Jerše Pavel, 1910, Zagorje

Jeršin Anton, 1926, Udje, Št. Jurij

Jeršin Franc, 1923, Ljubljana

Jeseničnik Avgust

Jeseničnik Rudolf, 1921, Zreče,
Liboje

Jesih Bogo, 1925, Ljubljana

Jesih Ludvik, Kneži na, Dragatuš

Jesih Slavo, 1914, Belčji Vrh.
Dragatuš

Jezernik Jože, 1905, Savinja, Ljubno

Jež Miro, 1925, Vipava, Ajdovščina

Jordan Vlado - Miro, 1913

Jovan Franc

Jovan Ivan, 1927, Sv. Štefan na
Štajerskem

Jovanovič Djuro, 1922, Reštari,
Nova Gradiška, SR Hrvatska,
padel 6.1.1945 na Ajdovcu

Judinič Anton, 1905, Gradnik,
Semič

Jug Alojz, 1906, Breg pri Litiji

Jug Emil - Viki, 1918, Postojna

Juha Anton

Juhant Anton, 1916, Ig, Ljubljana

Juhart Karl, 1913, Pobreže pri Slov.
Bistrici

Juldašev Abraham, 1911, Vasja,
Kuganči rajon, ZSSR

Junko Vojko, 1920, Loka, Črnomelj

Juran Rudi, 1911, Hrušovje,
Postojna

Jurca Ivanka, 1923, Polje, Ljubljana

Jurca Marija - Meta, 1924, Polje,
Ljubljana

Jurčič Berislav, 1920, Krasica,
Bakar, SR Hrvatska

Jurejevčič Martin, 1928, Gradac,
Črnomelj

Jurgallč Janez - Sova, 1914, Št.
Jernej

Jurič Ivan, 1927, Lisičnja

Juričev Milan - Jugov, 1904,
Vodice. Šibenik, SR Hrvatska,
umrl 1989

Jurinčič Jože, 1906, Kompel

Jurlnčič Jože, 1921, Truške.
Marezige. Dekani

Juriševac Karmelj, 1922. Sv. Anton,
Dekani

Juriševič Sera fin, 1929, Sv. Anton,
Dekani

Jurjevčič Franc, 1901, Škriije,
Črnomelj

Jurjevčič Stane - Rjavček, 1928,
Idrija

Jurjevič Leopold, 1928, Lokvica,
Metlika

Jurkovič Jože, 1913, Hrib, Fara

Jurkovič Martin, 1894, Črešnjsica,
Št. Jernej

Juršinič Miha, 1926, Hrast, Vinica

Jusupov Sergej, Gord. ZSSR

Juvan Franc, 1903, Sv. Urh, Zagorje

Juvan Franc, 1908, Jesenovo,
Zagorje, 28.3.1945 umrl v bolnici

Juvan Pavel, 1922, Razbor

Juvan Štefan

Juvan Vincenc, 1916, Jesenovo,
Izlake

K

Kac Anton, 1908, Braslovče, Polzela

Kač Maks, 1918, Dobrava, Vintgar,
padel 4.11.1943 v Gabrju pod
Ilovo goro

Kadunc Jože, 1913

Kajfež Drago

Kajin Alojz, 1924, Podklanec, Vinica

Kalaš Bogoslav - Metod, 1908,
Ljubljana

Kajčevič Alojz, 1923. Vinica.
Črnomelj, padel na Kožljeku
1943. Notranjaka

Kallč Franc, 1927, Novi Kot, Kočevje

Kaligarič Franjo, 1927, Izola, Koper

Kalin Karol, 1889, Raka, Krško

Kalister Drago, 1924, Juršče,
Knežak

Kaljuža Miha, 1915, Narin, Šmihel,
padel 2.1.1945 v Dečji vasi,
Trebneje

Kambič Jože

**Kamenšek Rudolf, 1924, Žetale,
Rogatec, padel 7.2.1945 pod Sv.
Primožem nad Laščami pri
Žužemberku**

**Kamnar Konrad, 1911. Dobrunje,
Ljubljana**

Kamnikar Ludvik. Stična, Št. Vid

**Kamnikar Stanko - Rado, 1922,
Srednja vas pri Lavrici**

**Kanalec Alojz, 1920, Drežnica,
Kobarid**

Kanduzio Gvido, 1926, Oreh, Dekani

**Kantevžar Jože. 1903, Pilštajn,
Kozje, umrl 1944**

**Kapidžič Hakija, 1924, Bileča,
Dubrovnik, SR Črna gora**

**Kapi Ivan, 1922, Karlovca, Slivnica
pri Celju**

Kaplan Alojz

**Kapš Peter, 1912, Hreljin, Stari trg,
Črnomelj, padel 8.5.1944 v Vel.
Lipovcu**

Kapš Štefan. Brezje, Semič

Karat Ivan, 1920, Zagorje, Trbovlje

**Karič Miro, 1912, TViban, Novi grad,
SR Hrvatska**

Karo Zdravko, 1922, Ljubljana

**Kastelec Karl, 1928, Podpeč,
Preserje**

**Kastelic Alojzij. Bruhanja vas. Vel.
Lašče**

**Kastelic Franc - Štefan, 1905,
Knežja vas, Dobrnič, umrl**

Kastelic Ivan, 1898, Novo mesto

**Kastelic Jože, 1925, Dešeča vas,
Žužemberk**

**Kastelic Jože, 1913, Lonjer pri
Trstu, Italija, padel 30.5.1944
pri Tržišču, Mokronog**

Kastelic Miha

Kastelic Polde

**Kastelic Stanko. 1924. Vodice.
Ljubljana**

**Kastrin Ljubo - Jugo, 1925,
Ljubljana, umrl 1989**

Kastrinc Maks. 1927, Pšeca

Katič Rade

Kavalič Josip

**Kavalič Karol, 1902. Sv. Anton,
Dekani**

Kavčič Anton, 1913, Gornja Radgona

**Kavčič Ciril - Vojtek, 1924, Idrija,
umrl 1985**

**Kavčič Malči, 1923, Ljubljana,
umrla 1984**

**Kavčič Mirko - Gorazd. 1925,
Bohinjska Bela, Bled**

Kavčič Rudolf, umrl

**Kavrečič Danilo, 1925, Sv. Anton,
Dekani**

**Kavrečič Žarko, 1924, Sv. Anton,
Dekani**

**Keber Dimitrij, ranjen 11.3.1945 pri
Pleševici (Žužmberak), umrl
16.3.1945 v bolnici SHVPB**

**Kelih Jože, 1905, Slov. Blajberk.
Beljak**

**Kene Stanko, 1927, Pavlova vas,
Brežice**

Kerč Slavko, 1924, Metlika

Kerin Anton, 1907, Trbovlje

Kerin Viktor

**Kermač Oskar, 1907, Marezige,
Dekani**

**Kermač Viktor, 1909. Marezige,
Dekani**

**Kerman Jože, 1907, Sadinja vas pri
Dvoru**

**Kem Franja - Irena, Ljubljana.
umrla 1985**

Kem Janko, 1914, Škofja Loka

**Kem Lovro, 1901, Kokrica pri
Kranju**

Kerše Jakob

Kerše Leon, 1928, Laško

**Keršič Jože, 1928, Blagovica,
Trojane**

Keržar Jožef, 1922, Železniki

Kerže Karol, 1925, Gora

Keržič Kazimir - Kazi, 1922, Št. Vid.
Ljubljana

Keš Anton, 1910, Knežak, Ilirska
Bistrica

Kic Miha

Kimec Maks, 1903, Marezige.
Dekani

Kink Maks

Kinkela Stojan. 1921, Jelšane,
Ilirska Bistrica

Kirgizov Josif, Amandoli, **ZSSR**

Kirn Ivan

Kisel Dušan, 1925. Zemun, SR
Srbija

Kisel Franc - Majo, 1915, Radeče
pri Zidanem mostu

Kisel Milan - Emil, 1919, Radeče **pri**
Zidanem mostu

Klančar Anton, 1906, **Osolnik**,
Škofja Loka

Klančar Franc, 1905, **Ljubljana**

Klančar Franc, 1924, **Grosuplje**

Klančnik Franc, **1912, Loka**

Klanjšek Avgust, 1911. **Trbovlje**,
padel 10.12.1944 **pri Šmaveiju**,
Trebnje

Klanjšek Edi

Klanjšek **Ladislav, 1913. Sv.**
Katarine. Trbovlje

Klanšek Albin

Klanšek Franc

Klanšek Jože

Klarendič Andrija, **1921. Donji**
Biran, Šibenik, SR Hrvatska

Klarič Ivan, 1927, Vas pri Fari

Klavs Alojzij, 1907, Mali Osolnik,
Velike Lašče

Klemen Peter, 1908, Sidol, Šmatrno
v Tuhinju

Klemenčič Anton

Klemenčič Ludvik, 1906, Podkraj

Kljanšek Vlado, 1924, Slov.
Bistrica, padel 1.11.1943 na
Mačkovem hribu

Kljun Jože, 1911, Markovšina,
Materija

Klončičar Pavel

Klobčar Ivan, 1923, Dobrunje,
Ljubljana, padel 21.3.1945 v
Suhi krajini

Klobčar Lado, 1927, Ljubljana

Klobčar Štefan

Klun Franc, 1914, Zamostec.
Sodražica

Klunjezov Matmarat, ZSSR

Kmet Martin, 1907, Hrastnik,
Trbovlje

Kmetič Maks, 1920, Praproče

Knafelc Ferdinand, 1915, Narin,
Šmihel

Knafelj Jože, 1926, Šmihel. Birčna
vas

Knafelj Julij - Jože, 1924, Solkan,
umrl 1986

Knafelj Viktor, 1924

Knafljic Anton, Hrastnik

Knaflič Anton, 1927, Trbovlje

Knap Ivan, 1910, Radeče

Knaus Ivan, 1917, Ribjek

Knaus Jože, 1926, Travniki, Loški
potok

Knavs Karel - Karlo, Retje, Loški
potok, ranjen na Zlobinu, umrl v
bolnici Drežnica

Knez Jakob, 1927, Lokov grabun,
padel pri Sv. Primožu nad
Laščami pri Žužemberku

Knez Pavle, 1924, Ljubljana

Kobe Ivan, 1921, Vukovci, Vinica

Kobe Janez, 1926, Vinica, Črnomelj

Koblič Oto, 1927, Kuretno, Laško

Kobljer Ivan - Ivo, 1918, Pobrežje,
Maribor

Kocijan Franc

Kocijančič Angel, 1912, Sv. Anton,
Dekani

Kocijančič Mirko, 1919, Sv. Anton,
Dekani

Kocijančič Mirko, 1920, Sv. Anton,
Dekani

Kocjan Ivan, 1919, Dolenja vas pri
Črnomlju

Kocjan Janez

Kocjan Leopold, 1912, Dolenja vas
pri Črnomlju

Kocjančič Emil, 1909, Sv. Anton,
Dekani

Kocjančič Franc, 1921, Zadvor,
Dobrunje

Kocjančič Ivan

Kocjančič Jože. 1904, Velike Loče, Obrov
Kocjančič Jože, 1913, Marežana, Pobegi
Kocjančič Ludvik, 8.11.1943 umrl v bolnici na Jauhah
Kocjančič Roman. 1921, Dolina pri Trstu, Italija
Kocjančič Viktor, 1919, Dolina pri Trstu, Italija
Kocjančič Viljem
Kocjančič Zdravko. 1915, Dolina pri Trstu, Italija
Kocmur Alojz, 1915, Velika Loka, Slivnica
Kočevar Franc. 1926, Suhor, Metlika
Kočevar Matija - Kočevar. 1913. Maline, Semič
Kočijaž Anton, Dol. Vrhovo, Mirna peč, padel 15.7.1944 v Jumi vasi. Semič
Kodarin Jurij, padel julija 1944 v Hrastovem dolu pri Rdečem kalu
Kodelič Jože - Jure, 1921, Črešnjevci, Slovenska Bistrica
Koderin Bazilj. 1927, Loparji. Marežice, padel 4.6.1944 na Lužarjevem kalu
Kodra Janez, 1910, Cirkuse, Zg. Tuhinj
Kodrič Leda, 1927, Sv. Križ. Trst, Italija
Kogoj Albin, 1912, Podgora, Gorica
Kogovšek Anton, 1914, Potok, Idrija
Kogovšek Jože, 1916, Potok, Idrija
Kogovšek Jože, 1920, Pregaije, Ilirska Bistrica
Kogovšek Vincenc, 1925, Ljubljana
Kokalj Ivan, 1921, Ljubljana
Kokalj Ivan, 1913, Kresnice
Kokalj Ivan - Škrjanc, 1924, Trebije v Poljanski dolini
Kokalj Karel, 1925, Zapodje, Kresnice
Kokalj Miha, 1907, Ihan, Domžale
Kokol Ivan, 1911. Mozirje
Kolander Peter, 1928, Sv. Lovrenc
Kolar Anton - Saša, 1926, Rajhenburg sedaj Brestanica
Kolar Daniel. 1921. Ljubljana, padel 4.11.1943 v Gabrju pod Ilovogoro
Kolenc Ivan, 1910, Grosuplje, Rečica
Kolenc Jože, 1903, Čemšenik, Zagorje
Kolenc Vinko, Ljubljana, padel oktobra 1943 na Rakitni
Količ Ivan, 1925, Filipine, 16.4.1945 ponesrečil in umrl
Kolman Boža, 1928, Ljubljana
Kolman Herman
Kolman Janez, 1927, Zgoše pri Begunjah
Komac Anton, 1914, Soča, Soča
Komar Jože, 1909, Rečica ob Savinji
Komerički Franc, 1926, Klanjec, Krapina
Komerički Ivan, 1899, Zagorsko, Črnomelj
Konarvajev Ivan, 1917, ZSSR
Konda Ivan, 1926, Praproče, Semič, padel 15.7.1944 nad Težko vodo, Novo mesto
Konda Jože, 1926, Gradnik, Semič
Konjar Franc, 1923, Valburga pri Smledniku
Konopa Drago, 1923, Logatec
Kontestabile Rafael, 1921, Zazid, Kozina
Kopitar Kristina. Krista - Jagna, padla 1.11.1943 na Ilovi gori
Kopmajer Andrej, 1924, Leše, Prev.
Koprina Martin, 1921, Liboje, Petrovče, padel 19.11.1944 pri Kočevju
Koprivšek Franc, 1927, Zajašelnik, Motnik
Koprivšek Martin
Koren Ivan, 1902, Fernetiči, Hrpelje
Koren Jože
Kores Anton, 1912, Rogatec
Korošec Anton, 1915, Šmartno pri Litiji
Korošec Ivan, 1921, Kmiče, Kočevje
Koržinek Josip, 1911, Krasica, Bakar, SR Hrvatska
Kos Franc, 1921, Čemšenik, Izlake

Kos Jernej - Boro. 1911, Poljane prt
Škof! **Loki**, padel 8.3.1944 pri
 Ortneku, **Sodražica**
Kos Martin, 1917, Zagorje, Trbovlje
Kos Slavko, 1903, Rečica
Kos Stana - Špela, 1919, Ljubljana
Kos Stanko. 1912, Zagorje, Trbovlje,
 umri 1987
Kos Vida. 1919, Občine pri Trstu,
 Italija
Kosec vaso, 1927, Ljubljana
Kosele Franc, 1901, Žaloviče,
 Šmarje ta
Kosem Karel, 1927, Okroglica, umrl
 1986
Kosmatin Franc, 1921, Čemšenik,
 Izlake
Kostanjšek Anton, 1926, Križe
Kostanjšek Drago, 1925, Maribor
Kostevc Miha
Košak Ciril - Sodček, 1909.
 Ljubljana, umrl 1980
Koščak Anton, 1905, Škijanče,
 Stična
Koščak Jože
Koščak Stanko, 1921, Podbukovje,
 Krka
Koščak Stanko, 1924, Žalna
Košič Martin, 1927, Hrastnik
Košir Alojz, 1927, Jurjeviča pri
 Ribnici
Košir Anton, Jelovec, Sodražica
Košir Bogomir, 1909, Jesenice
Košir Drago, 1926, Ljubljana
Košir Mirko, 1905, Ljubljana, umrl
Košir Rajko, 1924, Goriče pri Kranju
Košir Rudolf, 1913, Loški potok,
 umrl
Košmrl Anton, 1927, Sodražica,
 Ribnica
Košorok Jože, 1927, Lončarjev dol,
 Sevnica
Košuta Boris, 1926, Križ pri Trstu,
 Italija
Kotar Ivan, 1922, Trbovlje
Kotar Matko, 1920, Bistrica pri Litiji
Kotnik Viktor, 1910, Lipsenj
Kovač Alojzij
Kovač Anton, 1921, Osilnica, Čabar

Kovač Franc,
Kovač Ivan - Vojvodžan. 1910,
 Szegedin, Madžarska, ranjen
 1.4.1945 pri Laščah, umrl
 2.4.1945 v SCVPB
Kovač Ivan, 1920, Dobovec pri
 Trbovljah
Kovač Ivan, 1913, Šenčur, Cerklje
Kovač Jože. 1925, Palčje. Pivka
Kovač Jože, 1927, Malmov vrh,
 Prezid, padel 19.2.1945 na
 Vrheh pri Dolžu
Kovač Leopold
Kovač Stanko, 1911, Osilnica, Čabar
Kovač Stane, 1919, Hrastnik,
 Trbovlje, padel 10.8.1944 pri
 Radij e leu na Notranjskem
Kovačič Alojz, 1914, Zavrh, Bloke
Kovačič Franc, 1905, Globoko,
 Stična
Kovačič Franc
Kovačič Janez - Bloški, 1916,
 Zavrh, Bloke
Kovačič Julij. 1907, Radeče
Kovačič Stanko, 1918, Ribnica
Kovče Jakob, 1927, Trbovlje
Kovče Maks
Kovče Zvone, 1924, Ljubljana, umrl
Kozina Alojz, 1904, Beka, Hrpelje
Kozina Franc, 1922, Breg, Ribnica
Kozlan Marij, 1903, Marezige,
 Dekani
Kozlovič Anton, 1905, Trsek, Pregara
Kozlovič Ivan, 1925, Trsek, Pregara
Kozlovič Jože, 1924, Šantoma,
 Koper, padel 3.4.1944 pri
 Rakeku
Kozlovič Peter. 1906, Trsek, Pregara
Kozmus Štefka
Kozole Dominik, 1913, Stolovnik,
 Brestanica
Kožar Janez, 1919, Krka
Kožar Vili - Branko, 1915, Ljubljana
Koželj Anton, 1921, Zagorje, Trbovlje
Kožlan Anton, 1921, Brtoki, Koper,
 padel 18.3.1944 na Rakitni
Kragelj Ivan, 1926, Sv. Lucija, padel
 6.12.1943
Krainer Ludvik, 1923, Ljubljana
Krajan Rudolf

Krajc Janez. 1904. Mozirje
 Krajnc Anton, 1019. Črna pod Peco
 Krajnc Franc. 1906. Čepļje, Gornji grad
 Krajnc Leopold, 1920. Trbovlje
 Krajnik Milan, 1926. Trbovlje
 Krajšek Jote. 1909. Hrastnik, Trbovlje
 Krakar Jože. 1909. Meniška vas. Dolenjske Toplice
 Kralj Anton. 1914. Kapljšče, Gradac
 Kralj Ivan, 1922, Bistrica pri Trziču
 Kralj Janez. 1928. Suhadol. Brusnice
 Krall Matija. 1926, Kupļješče, Črnomelj
 Kralj Stanko
 Kraljič Janez. 1903. Vrļce, Št. Jurij
 Kramar Franc, 1922, Ljubljana
 Kramarič Alojz
 Kramer Konstantin, 1903, Planina, Ljubno
 Kranjc Alojz, 1903. Rečica ob Savinji, Nazarje
 Kranjc Franc - Zvone, 1921, Ljubljana
 Kranjc Jelko. 1925, Loka. Trbovlje, padel 27.4.1944 pri Sv. Gregorju. Sodražica
 Kranjc Jožef
 Kranjc Stane
 Kraševac Janez
 Kraševac Vladimir, umrl
 Krašovec Alojz. 1925. Sleme
 Krašovec Franc, 1922, Sleme
 Krašovec Karol, 1917, Velike Lašče
 Kraus Franc, 1909, Köln, Nemčija
 Krebel Ivan, 1911. Rožice, Kozina
 Kreča Mihael, 1913, Sv. Jeronim, Vransko
 Kredar Ludvik, 1916, Prevorje, Šentjur pri Celju, padel 19.1.1945 pri Zaplazu, Žužemberk
 Kregar Jože, 1909, Trbovlje, umrl 4.4.1945 v Laščah
 Krevatin Avgust, 1929, Ščedna, Trst. italij a
 Krežar Dominik
 Kristan Franc
 Kristan Hieronim - Herič, 1913. Lednica, Žiri, ranjen umrl v Buchenwaldu 25.2.1945
 Kristančič Marjan. 1908, Podgora, Gorica, umrl 1980
 Kristovič Ignac, 1903, Bukovci, Ptuj
 Krištof Slavko, 1925, Ljubljana
 Križ Jože. 1910. Gornji Žagarji pri Osilnici, padel 8.3.1944 pri Ortneku, Sodražica
 Križ Jože, 1924, Laze, Fara
 Križaj Matija. 1928. Otok, Gradac, padel 13.4.1945 pri Sv.Petru nad Laščami pri Žužemberku
 Križaj Miha. 1913, Ceglca, Naklo
 Križman Alojz, 1909, Sp. Slivnica, Grosupļje
 Križman Bernard. 1912. Podbeže, Ilirska Bistrica
 Križman Henrik. 1924, Sc. Anton, Dekani
 Križman Jože, 1901, Sv. Anton, Dekani
 Križman Miha, 1902, Trebnje
 Križman Milan, 1908, Ljubljana, umrl 1989
 Križman Riko, 1924, Sv. Anton, Dekani
 Krmac Maks, 1903, Krmci, Marezige, Dekani
 Krmac Marcelo, 1927
 Krmac Natalin, 1925, Rokavci, Pregara
 Krmac Oskar, 1907, Čenčur, Marezige
 Krmac Rihard, 1915, Marezige, Dekani
 Krmac Silvester - Silvo, 1919, Vanganeti, Marezige
 Krmec Jože
 Krmec Mavrin, 1911, Marezige, Dekani
 Krmelj Stane - Seraj, 1914, Reteče, Škofja Loka
 Kmičar Rudolf, 1926, Podgorje
 Kromhecgar Jože
 Kropar Dušan, 1923, Ljubljana
 Krypt Jože, 1906, Grušarje, Konjice
 Kropušek Alojz, 1901, Home
 Krosman Milan, 1928, Ljubljana

Krošelj **Ljudmila - Milka. 1923.**
Ljubljana
Krstulović Ante, 1923, Split. SR
Hrvatska
Kružič Viktor. 1910, Krasica,
Bakar, SR Hrvatska
Krvina Miha. 1925, Koseze,
Ljubljana
Krzafl Langsbek, 1912. Južna
Kazahstanska oblast, ZSSR
Kučajev Sarcen, Koripski, ZSSR
Kuder Anton. 1914, Zagorje, Trbovlje
Kuder Stanko. 1910, Praproče,
Trbovlje
Kudera Ivan. 1910, Tuhinj, Kamnik
Kuhar Franc
Kuhar Stanko, 1926, Dol. Hrastnik
Kukman Franc, 1922, Gradinje,
Bela cerkev, padel 8.2.1945 pri
Sv. Primožu nad Laščami pri
Žužemberku
Kukovič Ferdo, 1911, Slivnica
Kulaf Ivan, 1913, Kazluški rajon,
ZSSR
Kum Martin, 1927, Praproče, Šmihel
Kumer Anton
Kumer Bruno,
Kumer Jože
Kumer Viktor, 1927, Banjščice,
Čepovan
Kumerzin Ibraj, 1912, Kostinoje.
ZSSR
Kump Anton, 1920, Hrib pri
Dolenjskih Toplicah
Kumpič Janez, 1908, Ljubno
Kunc Janez
Kunc Jože, 1928, Mežica
Kunčič Janez, 1924, Smokič pri
Žirovnici na Gorenjskem
Kunčič Jože, 1921, Bohinjska Bela,
Bled
Kunilo Jože, 1927, Želimlje,
Škofljica
Kunjadič Stevo, Drvar, SR BiH
Kunst Alojz
Kunst Ignac, 1922, Sv. Peter pod
Sv. gorami
Kunšek Anton, 1907, Oranje,
Zabukovje
Kuntarič Jože, 1926, Sv. Križ

Kurasa Alojz
Kurazali Ibraj, ZSSR
Kurbanov Šalim, Čimva, ZSSR
Kure Janez, 1911, Doblička gora,
Črnomelj
Kuret Dušan, 1918, Ljubljana
Kurlatov Peter - Vladimir, 1903,
Odesa, ZSSR
Kurtič Nikola, Podgora, Makarska,
SR Hrvatska
Kus Janez, 1928, Ig. Ljubljana
Kusold Alojzij - Vasilij, 1890,
Koprivnik, Kočevje, umrl
Kusolj Florijan
Kusov Arsen, Poltava, Baku, ZSSR
Kusovac Blažo, 1914, Podgorica
(Titograd), SR Črna gora
Kuštrin Anton
Kutin Ljubo - Ljubko, 1924, Volarje,
Tolmin, padel 13.4.1945 pri Sv.
Petru nad Laščami pri
Žužemberku
Kuzma Anton, 1908, Butoraj,
Črnomelj
Kuzma Peter, 1914, Belčji vrh,
Dragatuš
Kuzman Štefan, 1907, Prevalje
Kuželički Stanislav, 1924, Grivac,
Fara
Kužner Josip, 1915, Podčetrtek,
Šmarje pri Jelšah
Kužnik Anton, 1913, Gor. Straža,
Novo mesto
Kužnik Franc, 1908, Kočevje
Kveder Lado, 1920, Ljubljana, umrl
Kveder Lovro, 1918, Ljubljana

L
Ladic Ferdo, 1916, Ljubljana
Lah Aleksander - Sandi, 1912,
Gorica
Lah Anton, 1921, Stari trg pri Ložu
Lah Borivoj - Boris, 1915, Stara
gora v Slov. Goricah
Lah Miroslav, 1907, Podlehnik
Laič Dore, 1926, Svibnik, Črnomelj,
padel 28.3.1944 pri Zg. Otavah
na Notranjskem
Lakner Jože, 1916, Sp. Log, Mozelj
Lakovič Marica

Lamberger Alojzij. 1921, Gradišče, Litija
Lampi Franc, 1920
Lampi Ivan - Lenart, 1920, Tlake, Šmarje pri Grosupljem
Lampi Janez - Janko. 1914, Črnuče. Ljubljana
Lamprečnik Jurij, 1927, Gornji Grad
Langeršek Ciril, 1907, Škofja vas pri Celju
Lap Anton
Lap Milan, 1927, Novo mesto
Lapajne Majjan, 1924, Ljubljana
Lapajne Marjan
Lapanje Jožef, 1922, Potok, Idrija
Lapčević Dušan, 1915, Bišćanov, Stankovac, SR Hrvatska
Lapornik Peter
Laput Vladimir, 1924, Podsreda, Kozje, padel 16.11.1944 pri Koprivniku, Kočevje
Lasič Matija, 1909, Vodeninec, Semič, padel 21.3.1945 nad vasjo Gradenc
Lavrenčič Jože, 1904, Krajna vas, Dutovlje
Lavrič Franc, padel koncem marca 1945
Lavrič Franc, 1912, Draga pri Stični, padel 8.5.1945 na Orlah pri Ljubljani
Lavrič Franc, 1917, Travnik, Loški potok
Lavrič Milka. 1925, Krško, padla 4.11.1943 v Gabrju pod Ilovo goro
Lazar Anton, 1913, Zavratec, Idrija
Lazar Franc, 1921, Zavratec, Idrija
Lazar Valerij, 1925, Podpeč pri Koprju
Leban Aleksander, 1909, Col, Postojna
Leban Edvard, 1914, Solkan, Gorica
Lebar Alojz, umrl 1981
Lebar Štefan, 1911. Mali Dol, Vojnik
Lebar Viktor, 1912, Zagorje, Trbovlje
Leben Stane, 1921, Ljubljana, umrl
Lederer Edita, Sv. Ivan, Žabno, SR Hrvatska
Lederer Tea, 1925, Sv Ivan. Žabno, SR Hrvatska, padla 15.7.1944 pri Dolžu
Legan Leopold, 1909, Podgozd, Dvor, padel 7.2.1945 pri Sv. Primožu pri Laščah pri Žužemberku
Legiša Egon. 1924, Devin, Italija
Legiša Silva, 1922, Devin, Italija
Lekan Franc, 1927, Pudob, Stari trg pri Ložu
Lekan Jože - Matjan, 1924, Pudob, Stari trg pri Ložu
Lekšič Ivan
Lenarčič Drago, Nova vas, Bloke, padel 4.11.1944 v Gabrju pod Ilovo goro
Lenič Franc, 1927, Golo, Želimlje, padel 15.7.1944 nad Gor. Težko vodo
Leopold Jože, 1912, Drstela pri Ptujju
Lepan Stanko
Lepičnik Jože, 1919, Šmartno pri Celju
Lesar Jože, 1927, Kočevska Reka, Kočevje, padel 19.11.1944 pri Kočevju
Lesar Jože, 1913, Kot, Ribnica
Lesjak Franc, 1924, Velikovec
Lesjak Jože, 1929, Ljubljana
Leskovec Alojz - Lojze, 1915, Slični vrh, Idrija
Leskovec Anton, 1909, umrl 1990
Leskovec Jakob, 1909. Kalce, Logatec, umrl 1971
Leskovec Vladimir - Miro, 1912, Reka
Lešnik Anton, 1924, Središče, Podčetrtek
Lešnik Ferdo, 1925, Celovec, Avstrija
Letig Ferdo, 1927, Žaga pri Fari
Letig Matija, 1927, Vas, Fara, umrl 1983
Letnar Ferdinand, 1920, Trbovlje
Levičar Ivan. 1927, Rajhenberk
Levičar Ivan - Janez, 1920, Trbovlje
Levstek Ivan, 1923, Gora, Sodražica
Levstek Jože, 1924, Gora, Sodražica

Levstek Vinko. 1925. Hudi Konec, Sodražica
 Levstik franc. 1914, Prigorica. Dolenja vas
 Ličar Dimitrij, 1926, Lesce
 Ličen Dominik, 1909, Branik, Dornberk, umrl
 Ličen Metod, 1921, Budanje, Vipava
 Likar Jožef, **padel** 6.12.1943
 Llkmešič Alojzij - Čuki. 1912, Gorica
 Lilek Jože - Pepe. 1925. Črnomelj
 Lipičnik Jože, 1919, Šmartno pri Celju, umrl 1987
 Lipovec Franc, 1911, Škofljica. Ljubljana
 Lipovšek Franc, 1903, Prapetno. Tolmin
 Lipovšek Jože, 1912, Trbovlje
 Lipovšek Miha
 Lipužič Filip, 1922, Lazeč, Cerkno
 Lisac Alojz, 1903, Slavski laz. Fara
 Lisac Jože, 1912
 Lisac Matija, 1926, Slavski laz, Fara
 Ljubič Jože, 1921, Javorje, Podgrad. padel 19.11.1944 pri Kočevju
 Lobe Jože
 Logar Anton, 1914. Gornje Jezero, Stari trg pri Ložu. umrl 1987
 Loje Ivan
 Lokovšek Miha
 Lončar Filip, 1927, Trobni dol pri Laškem
 Lopotič Franc, 1922, Vihre, Krško
 Lorber Anton, 1921, Trbovlje
 Lorber Jože, 1903, Trbovlje
 Lordan Deljko, 1926, Štrama, Milje, Italija
 Lovrin Jože, 1905, Podgora, Predgrad
 Lovrinc Jakob
 Lovše Vladimir - Lado, 1914, Ljubljana, padel 27.4.1944 pri Sv. Gregorju, Sodražica
 Lovšin Anton, 1917, Goriča vas, Ribnica
 Lovšin Jože, 1921, Dolenja vas, Ribnica
 Lovšin Stanko
 Lubej Uroš - Dane, 1926, Ljutomer
 Lubi Jože, 1927, Trbovlje
 Lubič Jože. padel XI. ali XII. 1944
 Lubšina Franc, 1905, Sv. Peter pri Pilštanju
 Ludovik Jože, 1911, Jesenovi. Izlake, padel 6.11.1944 pri Zvlrčah, Ambrus
 Lukač Albert. 1924, Marezige, Dekani
 Lukač Jordan, 1926, Marezige. Dekani
 Lukančič Venceslav, 1918, Zagradec
 Lukež Miro, 1927, Ljubljana, umrl 1987
 Lukežič Alojz - Čukilj. 1912. Ljubljana, umrl 5.1.1944 v bolnici XVIII. divizije
 Lukežič Anton
 Lukežič Radivoj, 1926, Lož
 Lukman Jože. 1927, Hrastnik, Trbovlje, padel 16.11.1944 pri Koprivniku, Kočevje
 Lukšič Jože, 1911, Brumce
 Lunder Franc, 1922, Potok, Fara
 Lušin Ludvik
 Lutman Maks, 1919, Gorica
 Luzar Martin, 1927, Jugoije, Brusnice
 Lužar Alojzij, 1927, 1927, Krvava peč. Rob, padel 30.12.1944 v vasi Lese ob Krki

M

Macele Alojz, 1927
 Macele Anton, 1925, Zemelj, Gradac, padel 30.5.1944 pri Tržišču, Mokronog
 Macele Rudolf, 1927
 Maček Anton - Orlov, 1905, Cerknica
 Maček Ivan
 Madatov Kozbaj. 1923, Gorkin, ZSSR
 Madeš Alojzij, 1924, Obrh, Črnomelj
 Madjanov Adožbaj, 1915, Kazan, ZSSR
 Maglica Jože, 1921, Golac, Obrov
 Mahažanov Nikola, 1922, Akmada, ZSSR, padel 7.7.1944 v Mokrem polju

Mahne Jote - Pičo, 1925, Sp.
 Slivnica pri Grosuplju, ranjen
 17.12.1943 In maja 1945 umrl
 zaradi rane v Bariju, Italija
 Majcen Jože, 1924, Ljubljana
 Majerle Stane, 1928, Grič, Dobliče
 Majerle Viktor, 1914, Stari trg ob
 Kolpi
 Majnik Janez - Džems, 1922,
 Žužemberk, umrl 1986
 Makovec Milan, 1922, Ljubljana,
 padel 18.10.1944 v Starem Logu
 pri Kočevju
 Maksim Murat
 Makuc Boris. 1920, Šmihel na
 Koroškem, Avstrija, umrl
 10.5.1944 pri Urftllh Selih
 Maldegulov Aleksander, 1923,
 Petropavlovsk, ZSSR
 Malenšek Jože
 Malenšek Martin, 1904, Vrtača,
 Semič
 Mali Franc, 1921, Dol. Kamence,
 Novo mesto
 Maljavec Jurij, 1907, Učakovci.
 Vinica, padel 13.4.1945 pri Sv.
 Petru nad Laščami pri
 Žužemberku
 Malnar Ferdo
 Malnar Franc
 Malnar Jože. 1924, Osilnica
 Malnar Jože, 1915, Belica, Osilnica,
 padel 22.3.1944 na Rakitni
 Malnar Miha, 1920, Belica, Osilnica
 Malnarič Janez, 1913, Sv. Križ,
 Kostanjevica
 Malnarič Milan, 1911, Novo mesto
 Malner Anton
 Malner Jože, 1924, Osilnica
 Mamič Jakob, 1909, Ravnik
 Mamidov Musa, 1920, Baku, ZSSR
 Mamilovič Andrej, 1902, Golac,
 Obrov
 Mamodahiv Volodja, 1921, Kerov,
 ZSSR
 Manfreda Anton, 1915, Hum,
 Tolmin, padel 7.2.1945 pod Sv.
 Primožem nad Laščami pri
 Žužemberku
 Manfreda Bogomir - Rokec, 1925,
 Trst, Italija, umrl 1985
 Maračič Timo. 1913, Krasica,
 Bakar, SR Hrvatska
 Maracin Karel, 1912. Truške,
 Pegara. padel 17.5.1944 v Kačji
 ridi
 Marancin Roman, 1924, Gonjači,
 Pregara, umrl 1989
 Maravič Milka, 1924, Drežnica
 Marc Janez. 1902, Nova vas
 Marc Rudolf. 1915, Kozina, Hrpelje
 Marcel Leopold. Brezje pri Semiču
 Marčen Ivan, 1923, Loka
 Marčan Jože - Dušan. 1923, Maribor
 Marčec Andrej
 Margetič Jaka, 1921, Krasica,
 Bakar, SR Hrvatska
 Marik Rudolf, 1914, Praga, ČSSR
 Marincelj Jože - Žozo, 1922,
 Kočevje, padel septembra 1944
 pri Pijavi gorici
 Marinček Ciril, 1926, Ljubljana
 Marinček Peter, 1910. Čemšenik,
 Izlake
 Marinčič Anton
 Marinčič Božidar, Maribor
 Marinčič Ernest - Jernej, 1908,
 Ljubljana
 Marinšič Franc, 1904, Ljubljana
 Marjanovič Ratko. 1914, Sanski
 most, SR Bih, padel 1.11.1944 v
 Trnovcu, Metlika
 Marjetič Stanko, 1926, padel
 Markič Cvetko, 1926, Dragovica,
 Grgar
 Marko Jože. 1926, Vrtiče, Sevnica
 Marmelj Josip
 Marn Franc - Nani, umrl
 Marolt Franc - Kališčar, 1926, Gor.
 Kališče, Lužarji
 Marolt Ivan, 1915, Zagorje, Trbovlje
 Marsetič Jože, 1924, Praproče,
 Dekani
 Maršič Silvester - Silvo, 1925, Milje
 pri trstu, Italija
 Maršol Pavel, 1926, Ljubljana
 Martin Melita - Nana, 1920,
 Ljubljana
 Martinčič Franc. 1920, Glažuta,
 Kočevje, padel na Pikovniku na
 Notranjskem

Martinčič Ivan, **1907.** Zagorje, Trbovlje
 Martinčič Mirko, 1928, Glažuta, Kočevje
 Martinčič Slavko, 1915, Jelendol, Grčarice, padel 27.12.1943 v Sungerju, Gorski kotar, SR Hrvatska
 Martinšek Anton - Križ
 Marucelj Josip, 1900, Trst, Italija
 Marzetič Jože
 Maslo Janez
 Mastrosimoni Vincenzo
 Matekovič Jože, 1904, Radoviča, Metlika
 Matekovič Jože, 1922, Radoviča, Metlika
 Matelčič Ivan
 Matevlič Silvester - Silvo, padel 7.2.1945 pri Sv. Primožu nad Laščami pri Žužemberku
 Matevžič Miro, 1927, Vrhnika pri Starem trgu pri Ložu
 Matijan Franc, 1909, Ravne, Smartno pri Kamniku
 Matjan Mihajlo
 Matjaž Albert, 1902, Nova Štifta, Gornji Grad
 Matko Janko. 1914, Črnomelj
 Matko Jože, 1926. Gabile, Brusnice, umrl 1986
 Matko Konrad
 Matkovič Jovan, 1924, Herceg Novi. SR Crna gora
 Matkovič Jure, 1927, Trbovlje
 Matkovič Martin, 1925, Dobravice pri Metliki
 Mauer Anton - Bojan, 1915, Frankfurtefte
 Maurič Zorko - Sočan, 1923, umrl 1985
 Mausar Franc
 Mavec Jakob, 1909, Gaio
 Maver Franc, 1909, Vrh, Žužemberk
 Maver Alojz - Rdeči, 1920, Slavski laz, Fara
 Maver Matija, 1910, Slavski laz. Fara
 Mavrin Peter
 Mavsar Feliks, 1915, Črnomelj
 Maysar Ivan - Janez, 1913, > Ljubljana
 Mazi teter, 1926, Bonini, Dekani
 MedeA Franc, 1907, Begunje pri Cerknici, umrl 1983
 Meden Ludvik, 1911, Begunje pri Cerknici
 Medic Janez, 1899, Verdun, Dolenjske Toplice
 Medle Eva
 Medle Marko, 1926, Ljubljana, padel 4.11.1943 v Gabrju pod Ilovo goro
 Medved Karel - Nande. 1912, Graz. Avstrija
 Medved Mate. 1907, Dalnje Njive pri Sinjem vrhu
 Medved Rudi, 1921, Češnjice, Novo mesto
 Medvešček Hugo. 1918, Mirna na Dolenjskem
 Megla Ivan, 1910, Pavlovci, Ormož, padel 7.2.1945 pri Sv. Primožu nad Laščami pri Žužemberku
 Meglen Štefan, Kompolje, Dobropolje
 Meglič Ivan, 1927, Ljubljana
 Mehle Ivan, 1908
 Mehle Jože, 1923. Dešeča vas, Žužemberk
 Mekina Franc - Borut, 1923, Rakek
 Mekine Ivan - Mak, 1920. Ljubljana
 Mekinda Jože - Franci, 1922, Ljubljana
 Meknar Dušan
 Mele Matija - Martin, 1918. Žerovnica, Grahovo, umrl 1987
 Melihen Jožef, 1922, Log, Bovec, padel 12.4.1945 pri Sv. Petru nad Laščami pri Žužemberku
 Mencan.....Vavta vas, Novo mesto
 Mencan Jože, 1910, Vavta vas, Novo mesto
 Mendušič Franjo, 1904, Šibenik, SR Hrvatska, padel 16.4.1944 v Hudem Koncu pri Sv. Gregorju
 Menna Tatjana, 1926, Reka, SR Hrvatska
 Merčun Milan - Bučko, 1926, Ljubljana
 Merdavs Štefan, 1926, Trbovlje

Merkun Blaž, 1909, Babni vrt, Golnik
 Merkun Ivan, 1907, Rakitna. Ig
 Memlk Franc, 1920, Brebrunlk
 Mesec Anton, 1921, Vrhnika, padel na Osredku 1943
 Mesojedec Ivan, 1922, Češča vas pri Prečni
 Mestennk Jurij, 1911, Male Lese. Krka
 Mešiček Andrej, 1911. Dvor
 Meze Edvard - Edo. 1906, Ljubljana
 Mežnar Martin
 Mič Rajko
 Mihajlč Ivan, 1922, Stara Baška, Krk, SR Hrvatska
 Mihajl Boris - Maj, 1923, Krško
 Mihelčič Andrej, 1921, Bloke
 Mihelič Anton, 1923, Žigmarice, Sodražica
 Mihelič Branko, 1924, Ljubljana
 Mihelič Franc
 Mihelič Franc, 1905, Knežja Njiva. Lož
 Mihelič Franjo, 1919, Sela Parte, Čabar
 Mihelič Ivan
 Mihelič Ivan - Janko, 1918, Kot pri Ribnici, umrl 1987
 Mihelič Jože, 1926, Ogulince pri Vinici
 Miheličnik Anton, 1907, Rečica ob Savinji, padel 7.4.1945 pri Strugah
 Miheličnik Janez
 Mihelj Franc - Meksi, 1909, Ljubljana
 Mikec Marjan - Mirko, 1925, Ljubljana, umrl
 Mikek Luka, 1900, Nazarje
 Mikešič Franc. 1907, Pribinci, Adlešiči
 Miklavčič Alojz. 1928. Žiri
 Miklavčič Jože, 1914, Veliki Gaber, Trebnje
 Miklič Ciril - Čiro
 Miklič Ivan, 1927, Bmica, Hrastnik
 Miklič Pavel, 1921, Lukovek, Trebnje
 Miklič Zvone - Iztok, 1922, Ljubljana
 Mikluš Milan
 Mikolič Jože, 1925, Ljubljana
 Mikuličič Andrò, 1909, Krasica, Bakar, SR Hrvatska
 Mikuličič Josip, 1920, Krasica, Bakar, SR Hrvatska
 Mikuličič Josip - Ivan, 1912, Krasica, Bakar, SR Hrvatska
 Mikuličič Vjekoslav, 1913, Krasica, Bakar, SR Hrvatska
 Milačič Mojsije, 1917, Brskut, Titograd, SR Črna gora
 Milašinovič Mile, 1903, Vojnič, Adlešiči
 Milek Jože, 1925, Črnomelj, padel 30.5.1944 na Tržišču, Mokronog
 Miletič Alojz. 1904, Stara Lipa, Vinica
 Milič Branko, 1898, Bojanci, Vinica
 Milostnik Leopold, 1910, Ilirska Bistrica
 Milostnik Viktor
 Milovič Čedo, 1921, umrl 1975
 Miramo Nikolaj, 1922, Karaganda, ZSSR, padel 17.5.1944 v Kačji ridi
 Mirkovič Aleksander - Pitomac, 1923, Sabac, SR Srbija
 Mimik Vinko, 1927, Nazarje
 Mirovič Drago
 Mirt Anton
 Mirt Edvard
 Mirtič Martin
 Mišič Ivan, 1916, Fara, Kočevje
 Mišmaš Jože, 1912, Gmajna, Krka
 Mlakar Drago
 Mlakar Franc
 Mlakar Ivan, 1910, Ribnica
 Mlakar Slavko - Slavec, 1921, Kotel pri Velikih Laščah
 Mlekuš Savo - Branko, 1926, Čepovan, Gorica, padel 19.11.1944 na Kočevju
 Mlinar Dušan
 Mlinar Jože, 1926, Ljubno, Gornji Grad
 Mlinar Mimi - Ljuba - Maruša, 1914, Ljubljana, padla 6.11.1943 na Ilovi gori
 Mlinar Rade
 Mljač Rudolf, 1923, Lokev, Divača

Močnik Lovrenc, 1925, Cereskovo,
Nova cerkev, padel 19.2.1945 na
Vrheh pri Dožu

Modic Gojmir - Gaj, Ljubljana

Modic Jože, 1927, Tomišelj,
Ljubljana, padel 4.11.1943 na
Gabrju pod Ilovo goro

Modic Leo - Miro

Modrijan Miran, 1926. Loka,
Trbovlje

Mohar Ivan, 1920, Retje. Ribnica,
umrl 1989

Mohar Marjan, 1925, Kranj

Mohorčič Štefan, 1906, Pribci.
Šmarje, Koper

Mokolo Zaharija, 1923, Istra

Molek Alojz, 1927, Bojanja vas.
Metlika

Momadalič Josip, 1921.
Kuma-Kirov, ZSSR

Mon Anton, 1901, Fram, Hoče

Monfardini Luigi, 1919, Modeno,
Italija

Montanja Mario, 1906, Dolina pri
Trstu, Italija

More Janez, 1902, Nova vas, Žiri

Moreša Janez

Moreš Stanko, 1922, Senovo,
Brežice

Mostresmone Vincenzo,
Cancotaldo, Italija

Možina Ladislav, 1911, Topole,
Ilirska Bistrica

Mrša Ante, 1917, Zat, Šibenik, SR
Hrvatska

Mraz Rudi, 1919, Št. Lenart, Brežice

Mraz Štefan, 1925, Bukovje pri
Slivnici, Ceje, padel 6.1.1945 na
Ajdovcu

Mrše Anton - Rudi, 1914, Žlebič,
Ribnica, padel 5.1.1944 na
Zlobinu, Gorski kotar, SR
Hrvatska

Mršek Andrej - Andrejc, 1922,
Unec, Rakek, umrl 1988

Mršnik Andrej, 1916, Smrje, Prem,
padel 6.1.1945 na Ajdovcu

Mrvar Anton, 1919, Dešeča vas,
Žužemberk

Mrvar Anton, 1920, Dešeča vas,
Žužemberk

Mrzlaroka Bogomir (Mrzlikar)

Mržek Anton, 1916, Kobjeglava,
Stanjel

Muc Franc, 1918, Lokvica, Metlika

Muc Jože, 1925, Ravnace, Metlika

Mugerle Franc, 1925, Ljubljana

Muhadinovič Duda, 1924, Cetinje.
SR Črna gora

Muhič Alojz, 1904, Obrh

Muhič Ivan, 1926, Drežnik, Vinica,
Padel 15.3.1944 pri Podpeči,
otranje Gorice

Muhovič Anton, Žurga, Osilnica

Mule Ivanka - Nežka. 1924, Pudob,
Stari trg pri Ložu

Mulej Leopold, 1926, Ljubljana

Müller Julij, 1911, Črnomelj

Munda Alojz, 1927, Ljubljana

Munih Franc, 1917, Tržišče,
Grahovo

Muntianov Mihajlo, 1920, Odessa,
ZSSR

Murkič Ivan. padel

Murko Franc, 1921, Krško

Murko Stanko, 1911. Celje, padel
6.11.1943 na Ilovi gori

Murovič Karl - Drago, 1921, Toplice
pri Zagorju ob Savi

Musič Janez, 1911, Bistrica, Dobliče

Musič Jože, 1912, Dragatuš,
Črnomelj

Musič Miha, 1925, Tanča gora,
Dragatuš

Musič Zdravko. 1925, Dragovanja
vas, Dragatuš

Muženič Marjan, 1907, Sv. Anton,
Dekani

Muženič Rudolf, 1905, Potok,
Dekani

N

Naglič Ivan

Nahtigal Ema, 1926, Drska, Novo
mesto, umrla 1970

Nahtigal Janez, 1922, Dešeča vas,
Žužemberk

Najger Stane, 1926, Kamnik

Nampelj Franc, 1899, Semič

- Ncdog Janez. 1925, Poljče pri Begunjah na Gorenjskem, umrl **1983**
- Nedog Jože - Andrej. 1919, Poljče pri Begunjah na Gorenjskem, umrl 1985
- Nele Edvard, 1927, Viševsek, Stari trg pri Ložu
- Nele Vencelj
- Nemanič Jože, Metlika
- Nemec Stane, 1914, Gorica
- Nerat Zoran - Dimač. umrl 1943
- Nikezić Franc, 1907, Jugovac, Ribnik
- Nikolić Miodrag - Mile, 1920, Beograd, SR Srbija
- Nioradze Mihailo, 1919, Zastafon, ZSSR. padel 1945
- Noak Heinz, 1914, Berlin, Nemčija
- Nolda Janez, 1904, Ljubljana
- Nolimal Franc, 1921, Sp. Javoršica, Moravče
- Nolimal Bronislav - Slavko, 1924, Katarija, Moravče, ubit 1945
- Nosan Drago, 1918, Sodražica, Ribnica
- Nosan Jenez, 1925, Centa, Velike Lašče
- Nosan Jožef, 1901, Stranska vas
- Nosan Jože, 1917, Žimarice, Sodražica
- Novak Drago, 1927, Sodražica, Ribnica
- Nose Angel
- Nose Janez, 1912, Rumanja vas, Dolenjske Toplice
- Novak Aleksander - Sandi, 1924, Ptuj
- Novak Aleksander - Saša, 1928, Ljubljana
- Novak Anton, 1925, Iška vas, Ljubljana
- Novak Anton, Kompolje
- Novak Avgust, 1922, Troiane
- Novak Franc, 1902, Prosivnik, Trbovlje Zagorje
- Novak Franc, 1927, Zajesovnik
- Novak Franc, 1915, Valična vas, Žužemberk
- Novak Jože, 1925, Krupa, Semič
- Novak Peter, 1921, Ljubljana, padel 27.12.1943 v Sungerju. Gorski kotar, SR Hrvatska
- Novak Slavko, 1919
- Novak Stanko
- Novak Venceslav
- Novak Zora, 1920, Javorje, Podgrad
- Novaković Zorka, 1924, Šibenik. SR Hrvatska
- Novel Silvester, 1928, Lazaret pri Trstu, Italija
- Novikov Štefan, 1916, Simferopol, Krim, ZSSR
- Novinec Franc, 1922, Ljubljana
- Novirk Leopold
- Novljan Anton
- Novljan Franc, 1924, Žalna, Grosuplje
- Nučič Anton, 1907, Predole, Grosuplje, padel 1.11.1943 na Ilovi gori
- Nučič Nina, 1910, Tatabanja, Madžarska
- Nurmatov Nikolaj, 1920, • Poramanov, ZSSR
- Nusdorfer Alojz, 1910, Ajdovščina

O

- Oberstan Vinko
- Oberstar Rudolf, 1928, Črmošnjice, Podturn pri Dol. Toplicah, padel 7.4.1945 pri Strugah
- Oblak Drago, 1926, Poljane
- Oblak Milka, 1925
- Oblak Stane
- Obradović Jože, 1911, Padovo
- Obreza Ludvik - Dušan, 1926, Praproče
- Obreza Stanko - Stane, 1925, Calais, Francija
- Ocepek Jože, 1927, Trbovlje
- Ocvirk Ivan. 1909, Oistriška vas.
- Ocvirk Leopold, padel
- Ocvirk Martin, 1911, Št, Lovrenc, Teharje pri Celju
- Odar Martin, 1925, Stara Fužina, Bohinjska Bistrica

Odiasele Leopold, 1913, Trbovlje,
padel 18.8.1944 na hribu Lisec
na Notranjskem

Ofak Jože, 1923, Potok pri Fari

Ogrič Franc, 1922, Rovte, padel
7.2.1945 pri Sv. Primožu nad
Laščami pri Žužemberku

Ogrič Liberat, 1920, Gorenja
Tribuša, Cepovan

Ogrin Miran

Ogrinc Franc

Ogrinc Jože, 1927

Ogrizek Dušan - Samo, 1927,
Ljubljana

Ogulin Alojz, 1928, Osojnik, Semič

Oklešen Leopold, 1926, Loke

Okoren Martin, 1918

Okorn Alojz, 1920, Trbovlje

Okorn Alojz - Slave, 1921, Bled

Okorn Anton, 1915, Veliki Gaber,
Šentvid pri Stični

Omahen Franc, 1920, Petkovna,
Polšnik

Omerza Ernest, 1926, Livold,
Kočevje

Omerza Ivan

Oplotnik Matevž

Oražen Anton - Roman. 1921, Stari
trg pri Ložu, padel 18.3.1944 na
Gorenji Brezovici, Rakitna

Orehok Jože, 1904, Dob

Orel Vida, 1925

Orlič Alojz, 1903, Suhor pri Metliki

Orlič Ivan, 1916, Aleksandrovo, SR
Hrvatska

Orlov Anton, 1905, Cerknica

Orožen Marjan, 1921, Hrastnik,
Trbovlje

Orožim Konrad, 1923, Braslovče,
Polzela

Osipčuh Pavel, 1923, Žitomer, ZSSR

Ospanov Kolja, 1923, Žembuh,
ZSSR

Ostaneč Karel, 1904, Mokronog,
Trebnje

Oster - Bizjak Marta, 1909,
Primzil, ČSSR, padla 4.11.1943
v Gabrju pod Ilovo goro

Osterman Štefan, 1924, Luže pri
Kranju, padel 26.12.1943 v

Mrkoplju, Gorski kotar, SR
Hrvatska

Ostrožnik Stanko, 1928, Blanca.
Sevnica

Ošaben Pavel

Ovčar Ferdinand

Ovnič Jože. 1926. Trbovlje

Ovnik Adolf, 1928, Loka, Trbovlje

Ožbolt Jože, 1922, Belica, Osilnica

P

Pacek Anton - Mu rat. 1913. Vel.
Mraševo, Cerklje ob Krki

Padjan Franjo. 1911, Ledenica,
Osilnica

Padovac Tončka, 1926, Kočevje

Padovan Lucijan. 1926, Trebče pri
Trstu

Pagambegov Kolja, 1920, ZSSR

Pahor Rafael, 1904, Hudi Log,
Kostanjevica na Krasu

Paj Štefan, 1924, Cirkovce,
Pragersko

Pajduh Pavle, 1906, Zdole, Krško

Pajer Rajmond. 1930, Trst. padel
20.4.1944 pri Ribnici

Pajn Jože - Anton, 1923, Slape,
Polje pri Ljubljani

Pajnič Evgen. 1915, Gotenica,
Kočevska Reka

Pajnič Janez, 1923. Hrib, Loški
potok, umrl 1985

Pajnič Stanko. 1921, Breg pri
Ribnici, padel novembra 1943
na Mokrcu

Pakanelo Antonio, 1913, Padova,
Italija

Pakiž Jože, 1922, Vince

Paladin Rudolf - Rude, 1910,
Krasica, Bakar, SR Hrvatska

Palčič Anton, 1910, Laze pri
Borovnici

Paljevec Vojko, 1927

Pangerc Stanko, 1924, Golo, Ig

Pangersič Franc, 1915, Zalog

Paparazzi Giovanni

Papež Ciril, 1926, Lopata, Hinje

Papež Miroslav. 1927, Lopata, Hinje

Papež Slavko

Papež Stanko, 1911, Črnomelj
 Papič Martin. 1924. Geršiči, Metlika
 Papič Roman, 1904, Sv. Anton.
 Dekani
 Pardubsky Henrik - Vladimir. 1903,
 Ljubljana
 Parovel Anton. 1911. Prešnica,
 Hrpelje
 Parović Luka, 1909, Krasica, Bakar,
 SR Hrvatska
 Pastič Franc
 Paščinski Jože, 1911, Jurklošter
 Paučnik Rudolf. 1909, Sv. Miklavž
 Paušar Otmar, 1913, Zagojje
 Pavlenč Jože, 1922, Mirna Peč,
 padel 1.11.1943 pod Križem pri
 Ilovi gori
 Pavletič Anton. Krasica. Bakar, SR
 Hrvatska
 Pavletič Jordan
 Pavletič Josip, 1908, Krasica.
 Bakar, SR Hrvatska
 Pavlič Anton, 1901, Buč, Šmartno v
 Tuhinju
 Pavlič Anton, 1923, Rove, Zagorje
 ob Savi
 Pavlič Ivan, 1921, Šentožbolt,
 Trojane
 Pavlič Viktor, 1909, Ljubljana
 Pavlin Milan, 1921, Ljubljana
 Pavlovič Anton, 1928, Glažuta
 Pavlovčič Mirko
 Pavlovič Vinko, 1926, Palčje, Pivka
 Pavšič Jože - Gregor, 1912, Čučja
 Mlaka, Škocjan, umrl
 Pavžek Ivan, 1926, Velika sela,
 Adlešiči
 Pečanac Dragoljub - Drago, 1917,
 Mahovljani, Laktaši, SR BiH
 Pečar Milan, 1927, Prešnica,
 Hrpelje
 Pečar Stane, 1928, Vrhnika
 Pečarič Karel
 Pečaver Albin, 1912, Rodine,
 Črnomelj
 Peček Lojze, 1927, Zapotok,
 Žrlimlje, padel 27.4.1944 pri Sv.
 Gregorju nad Ribnico
 Peček Mirko, 1926, Gora, Sodražica
 Peček Vinko, Zapotok, Želimplje
 Pečenko Jože, 1898, Komen
 Pečjak Alenka, 1926, **Tržič**, umrla
 1976
 Pečnik Henrik
 Pečnik Ivan
 Pečnik Ivan, 1927, Jurklošter. padel
 19.11.1944 pri Kočevju
 Pečovnik Branko - Franki
 Pečovnik Radko
 Pehan Franc, 1903, Vurberg, Slov.
 Gorice
 Pelan Anton - Murat
 Pelicon Ivo - Matija, 1922, Planina,
 Rakek, umrl 1987
 Pelič Franc, 1908, Ravna Gora
 Pelko Ignac, 1913, Trbovlje
 Penič Rudolf, 1925, Senovo
 Per Anton, 1891, Krašnja, Domžale
 Per Janez, 1909, Krašnja, Domžale
 Per Silvester, 1927, Krašnja,
 Domžale
 Perc Zvone, 1922, Novo mesto, umrl
 1973
 Perenič Štefanija, 1926, Ribnica
 Perger Jakob, 1911, Braslovče
 Perhaj Ivan, 1909, Ljubljana
 Perhavec Anton, 1917, ZDA
 Perhavec Rudolf, 1909, Ležeče,
 Divača
 Perko Alojz, 1916, Ljubljana, umrl
 1990
 Perko Anton, 1923, Križe, Tržič
 Perko Gizela, 1920, Trbovlje
 Perko Maks, 1915, Dogoš, Maribor
 Perme Viktor
 Perossa Franc, 1914, Pomjan, Koper
 Perossa Jožef, 1901, Marezige, Koper
 Perpar Viktor - Fajdi, 1925,
 Ljubljana
 Perse Franc
 Pršič Jože
 Peršu Kuzma, 1906, Slivnica
 Pertot Just
 Perušek Konrad, 1920, Marancini,
 Marezige, Koper
 Perušič Jože, 1920, Pomjan, Koper
 Perušič Lazar, 1913, Pomjan, Koper
 Peruško Andrej

Pestinac Ivan
 Peščinski Ludvik
 Petaros Daniel - Danilo, 1925, Borftt, Trst
 Petaros Drago
 Petaver Alojz, 1916 (?), Jagnjenica, Radeče
 Petek Marjan, 1922, Ljubljana, umrl 1980
 Petelin Nino, 1920, Sulmana
 Peterca Ferdinand, Ljubljana, padel novembra 1943 na Mokrcu
 Peterca Jože, padel pri Dolenji vasi pri Ribnici
 Peterin Blaž
 Peterin Vida - Metka, 1926, Maribor
 Peterlin Jože, 1903, Vel. Lašče
 Peterlin Stane, 1914, Dolščaki, Vel. Lašče
 Peterlin Stanko, 1924, Koseze, Ilirska Bistrica
 Peterlin Svetozar, 1927, Dolščaki, Vel. Lašče
 Pernel Franci. 1926, Mojstrana
 Peteršek Jože
 Petje Ivan, 1924, Sajenice, Šentrupert
 Petkovšek Franc
 Petkovšek Jože, 1910, Planina
 Petkovšek Silvo
 Petrc Vinko, 1907, Selo
 Petrič Anton, 1912, Gore, Idrija
 Petrič Janko, 1927, Ljubljana, padel oktobra 1943 na Rakitni
 Petrič Leopold, 1926, Sp. Slivnica, Grosuplje, padel 4.11.1943 v Gabrju pri Ilovi gori
 Petrič Rafael, 1924, Žaloviče, Šmajjeta, Novo mesto
 Petrič Rudolf, 1926, Drašice
 Petrič Slavko - Slave, 1918, Sodražica, padel 17.5.1944 v Kačji ridi pri Novem mestu
 Petrič Stanko, 1923, Sodražica
 Petrin Jože
 Petrovič Peter - Zdenko, 1927
 Petrovič Franc, 1915, Podvinci, Ptuj
 Petrovič Mihajlo, 1922, Bileča, SR Bih, padel 21.3.1945 pri Vel. Lipju, Suha krajina
 Petrovič Mirko. 1915. Šibenik
 Pevec Anton. 1913, Mirna
 Pezdirc Julij
 Pezdirc Martin. 1911, Grm pri Podzemlju, Metlika
 Pezdirc Stanko, 1926, Črnomelj
 Pikš Jože, 1909, Trbovlje
 Piliš Eduard - Cmi, 1924, Kamnica, Maribor, umrl 1988
 Pilojčič Dobrivoj, 1921, Vrdela, Kraljevo, SR Srbija
 Pintar Anton, 1923, Babno polje
 Pintar Ivan - Mali, 1926, Travnik, Loški potok
 Pintar Jože, 1926, Ljubljana
 Pintar Jožef. 1927, Kalobje, Slivnica pri Celju
 Pintarič Franc, 1912, Bizeljsko
 Pintarič Leopold, 1923, Primča vas, Žužemberk
 Pintarič Mihael, 1922, Pavlova vas, Pišece
 Piplovič Davorka - Daša, 1927, Split
 Pirc Alojz
 Pirc Anton
 Pirc Ivan, 1918, Mirna Peč, padel 5.1.1944 pri Zlobinu v Gorskem Kotarju
 Pirc Janez, Nizka, Rečica ob Savinji, padel 27.9.1944 pri Sv. Vidu na Notranjskem
 Pirc Libor, 1924, Tržič
 Pirnat Alojz, 1908. Rečica
 Pimovar Lovrenc, 1908, Sv. Katarina nad Hrastnikom
 Piršič Jože, 1921, Nova sela, Fara
 Piršič Mile, 1915, Taborište, Slunj
 Pistotnik Stane, 1923, Praproče
 Pišler Franc, 1919, Trbovlje
 Pišot Anton
 Pišuh Božidar, 1919, Krasica, Bakar, SR Hrvatska
 Pivec Avgust, Šentilj, umrl
 Plahuta Florjan, 1926, Mazer
 Plahuta Jože
 Plahuta Martin, 1924, Laško, padel 7.2.1945 na Sv. Primožu nad Laščami pri Žužemberku

Plahuta Rudolf. 1903. Krmcl,
Marezige, padel 20.4.1944 pri
Ribni ci

Plahutnik Jože, 1909. Zagori e, umrl
1982

Plahutnik Viktor

Planinc Alojz, 1923. Križe

Planinc Franc, 1925, Jeronim,
Vransko

Planinc Jakob, 1924, Sv. Miklavž

Planinc Julij, 1924, Svibnik,
Črnomelj

Planinšek Jakob - Sila, 1928, Litija.
umrl 1989

Plankar Alojz, 1926

Plankar Štefan, 1922, Bukovca

Plaveč Friderik, 1912, Bistrica

Plesec Anton, 1903, Ljubno ob
Savinji

Pleško Viljem, 1928, Ljubljana

Plevnik Franc, 1912, Trbovlje

Plevnik Janko

Plevnik Stanko, 1918, Mislinja

Plevnik Vili, Trst

Pliberšek Franc

Plut Jože

Plut Matija, 1927, Starihov vrh,
Semič

Pobega Josip. 1902. Sv. Anton,
Dekani

Pobočnik Alojz

Počervina Stanko - Tarzan, 1923,
Gor. Straža, Novo mesto

Počivalšek Anton

Počkaj Drago

Podboršek Anton - Gorazd, 1928,
Ljubljana

Podkrajšek Martin, 1926,
Kunigunda

Podjed Robert, 1910, Toplice,
Zagorje ob Savi

Podlesnik Franc, 1910, Ribnica na
Pohorju, padel 15.7.1944 na
Dolžu pri Novem mestu

Podlogar Cveto, 1927, Vel. Lašče

Podlogar Jože, 1906, Prazniki,
Tuijak

Podlumšek Rudolf, 1915, Hrastnik,
umrl 1982

Podobnik Danilo - Dane, 1919,
Šmartno v Tuhinju, padel
17.5.1944 v Kačji ridi pri Novem
mestu

Podrebšek Roman

Podržaj Franc, 1926

Podržaj Ivan, 1914

Podržaj Jože - Šimen, 1912, Iška
vas. Ig

Pogačar Bojan, 1924, Zlato polje,
Lukovica pri Domžalah

Pogačnik Simon, 1909, Dobrava,
Ovsiše, Podnart

Pogljajen Ivan, 1905, Zavine. Zagorje
ob Savi

Pogorev Vinko

Poje Ernest, 1927, Morava, Kočevje

Poje Franc

Poje Janez, padel pri Rdečem Kalu

Polak Fedor, 1927, Ljubljana

Polak Riko, Ljubljana

Poler Martin, 1923, Hotična,
Materija, Kozina

Polič Stjepan, 1907, Krasica, Bakar,
SR Hrvatska

Polik Franc - Bogo, 1922, Ljubljana

Poljanec Alojz, 1905, Trnovski Vrh,
Ptuj

Poljanšek Luka, 1905, Gornji Grad

Pončar Štefan, 1914, Loke, Zagorje
ob Savi

Ponikvar Alojz, 1911, Povšeče

Ponikvar Stanislav - Kopač, 1922,
Ljubljana

Pontori Rafael, 1911, Foggia, Italija

Popov Silvo, 1925, Planina, Rakek

Popovič Drago, 1919, Donji
Podgradci, Bos. Gradiška, SR
BiH

Porenta Marjan, 1922, Ljubljana,
umrl

Porenta Viktor, 1927, Ljubljana

Pornat Alojz, 1908, Dol-Suha,
Rečica ob Savinji

Potisek Rudolf, 1919, Hrastnik,
umrl 1973

Potnik Ivan - Prek, 1904, Ljubljana

Potočnik Adolf - Dolfe, 1923,
Ljubljana

Potočnik Alojz, 1906, Cadram,
Oplotnica, Slov. Bistrica

Potočnik Anton

Potočnik Lojze, **1913**, Bukovica,
Škofja Loka. umrl **1976**

Potočnik Matevž

Potočnik Silva - Biba, **1925**,
Ljubljana

Potočnik Viktor. 1921. Murska
Sobota

Potokar Alojz, **1914»** Riner

Povh Alojz

Povše Franc, 1902, Mozirje

Povše Jakob, 1919, Vrh pri
Šentrupertu, padel 3.3.1944 v
Dvorski vasi pri Vel. Laščah

Povše Ivan, 1899, Konjšica, Polšnik

Povše Karel, 1908, Ljubljana

Povše Matevž. 1909, Mozirje

Poznič Ivan, 1908, Rečica ob Savinji

Požar Ivan - Žane, 1911, Ljubljana

Požar Pavle - Knez. 1914, Ljubljana

Požeg Ivan, 1926, Velika sela,
Adlešiči

Požek Franc - Braco, 1924, Metlika

Požek Jože. 1926, Rodine, Črnomelj

Požanel Andrej, 1901. Grčarevec.
Logatec

Pragar Albert, 1910, Kisovec,
Žagorje ob Savi

Prager Jože, 1908, Loke. Zagorje ob
Savi, padel 7.2.1945 na Sv.
Primožu nad Laščami pri
Žužemberku

Prajngl Peter, 1907. Plitvički vrh.
Gornja Radgona

Prašnikar Mihajlo - Miha

Prebec Slavko

Predalič Ivan - Krajc, 1921, Št.
Jurij, Grosuplje, padel
4.11.1943 v Gabrju pri Ilovi gori

Predalič Vid. 1922, Udje. Št. Jurij,
Grosuplje

Predikaka Anton, 1925, Doklece,
Ptujška gora

Predovnik Franc, 1927, Mozirje

Prelogar Adolf, 1926, Selška Gora,
Mirna

Prelovšek Vinko, 1908, Destrnik,
Ptuj

Premrov Dušan. 1928, Glina, Bloke

Prešel Franci

Prešeren Janez

Pretnar Cene

Prevec Stane. 1927. Viševsek, Stari
trg pri Ložu

Prevolšek Ignac, 1901. Ptuj

Pribac Emil, 1920, Dolina pri Trstu

Priblk František. 1921, Ljubljana

Pribilič Jurij. 1922. Dol. Stari trg ob
Kolpi

Prijatelj Matjan - Mar

Prijatelj Mirko. 1906, Ljubljana

Primc Feliks

Primc Lado. 1928. Ljubljana

Prlmčič Franc, 1927, Sp. Log,
Kočevje

Prodan Anton, 1927. Nova vas

Prozinik Leopold

Prpar Jožef

Prpič Anton. 1906, Frankovac, Senj,
SR Hrvatska

Prušnevec Ciril. 1910, Trebuša,
Most na Soči

Puc Ivan - Mihael. 1923. Podboršt,
Šentjanž

Pucar Ivan, 1919, Nova vas

Pucer Peter, 1903, Puče, Šmarje,
Koper

Pucihar Ivanka, 1925, Ig pri
Ljubljani

Pugelj Jože, 1929, Vinica

Puhek Jože

Pungerčar Anton, 1919, Roje

Pungaršek Pavel, 1911, Hrastnik

Purger Peter, 1906, Bertoki, Koper

Purič Marjan, 1928, Ljubljana

Purič Milan, 1930, Ljubljana

Purkat Jože, 1901, Krvava peč, Vel.
Lašče

Pust Franc, 1926, Sodražica

Pustoslemšek Janez, 1904. Gornji
Grad

Puš Lojze, 1926, Šentvid pri Stični

Puš Rajko, 1924. Šentvid pri Stični

Pušnik Franc

Pušnik Karol

Pušnik Viktor, 1913, Sv. Anton na
Pohorju, Vuhred, padel

15.7.1944 nt Dolju pri Novem mestu
Pužem Vinko. 1906, Tržič

R

- Raca Gliša, **1914**, Bravsko.
 Bosanski Petrovac, SR BiH,
 umrl 1982
- Raci Branko
- Racman Franc
- Rački Adolf, 1914, Rake. Fara pri
 Kočevju, padel 18.3.1944 v Gor.
 Brezovici nad **Preserjem**
- Rački Jože. 1909. Rake, Fara pri
 Kočevju, padel 20.6.1944 v
 Jugorju. Gabrje pri Novem mestu
- Radanovič Dušan, 1931. Krško,
 padel novembra 1943 na Ilovi
 Gori
- Rade Peter, 1909, Sodevci, Stari trg
 ob Kolpi
- Radelj Jože. 1914
- Radoš Anton
- Radovan Aleksander, 1926.
 Ljubljana
- Radovič Jože, 1927, Kroci, Vinica,
 padel 18.4.1944 pri Upovščici,
 Nova Štifta pri Ribnici
- Radulovič Slobodan
- Rahne Karel, 1926, Birčna vas.
 Novo mesto
- Rajner Alojzij
 Rak Alojzij, 1923, Vrhpolje pri
 Kamniku
- Rakovec Gustelj
 Rakovec Rudolf, 1922, Kranj
- Ramnik Ivan. 1924, Dolenji
 Boštanj, Sevnica, padel
 19.11.1944 pri Kočevju
- Ramšak Mihael - Karl. 1923,
 Frankolovo, Celje
- Rančič Petar, 1921, Labin, SR
 Hrvatska
- Randič Dragutin, 1910, Krasica.
 Bakar, SR Hrvatska, padel
 20.4.1944 pri Ribnici
- Rašo Jože. 1924, Bakoviči. Fojnica,
 SR BiH. padel 15.12.1944 pri
 Žvirčah, Suha krajina
- Ratajc Viktor. 1926, Celje
- Rauh Alojz, 1933, Rožni Dol, Semič
- Rauh Alojz, 1921, Preloge, Semič
- Rauh Anton - Tonček, 1927,
 Krvavčji Vrh, Metlika
- Ravnikar Albin, 1910, Izlake,
 Zagorje ob Savi
- Ravnikar Bruno, 1926, Gradac,
 padel
- Ravnikar Lojze
- Ravtar Ivan
- Razboršek Franc, 1930, Brezen**
Laško
- Razložnik Ivan, 1901, Žirovski Vrh,**
Žiri
- Razpotnik Franc, 1916, Šemnik,**
Zagorje ob Savi
- Raztočnik Franc, 1905, Radegunda,**
Mozirje
- Ražman Karel, 1902, Popetre,**
Marezige, Koper
- Reberšek Anton**
- Reberšek Ivan**
- Reberšek Matevž**
- Regally Marjan - Pero, 1911,**
Radovljica, umrl 1988
- Reich Anton, 1919, Ljubljana, padel**
novembra 1943 v Sivih dolinah
nad Škriljem na Mokrcu
- Reljac Vladimir, 1914, Podkum,**
Sušak, SR Hrvatska
- Reme Lovro, Črnomelj**
- Rems Vinko. 1921, Motnik**
- Rep Egidij**
- Repec Mihael**
- Repež Alojzij**
- Repič Miro, 1927, Gotovlje**
- Repovž Ivan - Janko. 1920,**
Šentjanž na Dolenjskem
- Resnik Alojz, 1908, Birčna vas.**
Novo mesto
- Retar Jože, 1907, Metnaja, Stična**
- Režek Anton, 1908, Zagorje ob Savi**
- Režek Martin, 1899, Radovljica**
- Režek Mirko, umrl 1988**
- Režek Peter**
- Režek Stanko, 1924, padel**
4.11.1943 v Gabrju pri Ilovi gori
- Režun Ivan, 1920, Trbovlje**

Ribič **Avzugst**, 1919, Brezje pri
Dovškem, **Senovo**
Ribič Jože
Rigler Jože
Rihard Feliks, 1916, Domžale
Rijavec Slavko, 1923
Rijeza **Lazar**. 1902, Sv. Anton,
Dekani
Rizner Ivan, 1890
Rjavec Janez - Rudi, 1911, Kot pri
Ribnici
Robič Jakob
Robida Bogdan - Dane, 1921,
Ljubljana
Robuda Franc
Rode Alojz - Bojan, 1928, Dob,
Domžale
Rodela Daniel, 1924, Podpeč, Dekani
Rodice Roman, 1924, Kozloviči,
Marezige, Koper
Rogale Mihael, 1927, Čolnarji, Fara
pri Kočevju
Rogelj Franc, 1926, Gor. Brezovica
Rogelj Peter, 1923, Ljubljana
Rogelj Stane, 1925, padel
10.10.1943 na Rakitni
Rogina Miha, 1912, Stara Lipa,
Vinica, padel 18.4.1944 v
Lipovščici pri Novi Štifti pri
Ribnici
Rojc Celestin, 1925, Prešnica,
Kozina
Rojc Ivan
Rojko Ivan, 1910, Sv. Urban,
Jiršovci, Ptuj
Rojšek Franc - Jaka, 1914, Slape,
Polje pri Ljubljani, umrl 1975
Rojšek Jože, 1926, Slape. Polje pri
Ljubljani
Rokavec Stane, 1922, Rdeči Kal
Rome Franc, 1910
Rome Janez, 1904, Dol. Stara vas
Romih Jurij, 1909, Podčetrtek
Romnik Ivan, 1924, Dobje, padel
19.11.1944 pri Kočevju
Romšek Anton, 1910, Kočevje pri
Črnomlju
Ropič Dušan, 1922, Ljubljana
Rosemberger Jože, 1927, Stranska
vas pri Novem mestu

Rosseto Romeo, 1912, Pobegi, Koper
Roftelj Franc
Rot Anton, 1911, Žaga, Bovec
Rot Franc, 1920, Trnovo ob Soči,
Kobarid
Rozina Alojz, 1914, Stožice,
Ljubljana
Rozina Anton, 1927, Sp. Hotič, Litija
Rozina Stanko, 1915, Sava, Litija
Rozman Filip, 1910, Mošnje,
Radovljica
Rozman Franc
Rozman Janez, 1920, Mirna Peč,
ranjen novembra 1943 na
Mokrcu, ujet in ubit v ambulantni
na Mokrcu
Rozman Leo, 1913, Ljubljana
Rožič Anton, 1904
Rožič Miroslav - Feko, 1913,
Ljubljana, umrl 1980
Rožič Peter - Borut, 1925, Ljubljana
Rožman Ivan - Leon, 1913,
Ljubljana
Rožman Jože, 1912, Otok. Metlika
Rožmane Janez, 1913, Ljubljana
Rudolf Ivan
Rudolf Janko, 1914, Križ pri
Komendi
Rudolf Marjan, 1924, Škofja Loka
Runtič Ivan, 1906, Kal, Pivka
Rupar Ciril, 1925, Rupe
Rupar Franc, 1911, Tomažini, Vel.
Lašče
Ruparčič Karel, 1924, Travnik,
Loški potok, padel 15.1.1944 pri
Zlobinu, Gorski Kotar
Rupet Ciril, 1926, Iška vas, Ig
Rupnik Valentin - Kos, 1916,
Žibbrše, Logatec, ranjen
27.6.1944 v v. Konec, Vinja vas
pri Novem mestu in umrl
28.6.1944 v bolnici SHVPB -
Radatoviči
Rus Anton, 1922, Gatina pri
Grosupljem
Rus Hinko, 1922, Zagorje ob Savi
Rus Ivan, 1914, Zagorje ob Savi
Rus Jože, 1909
Rus Marija, 1919, Vel. Črnelo,
Ivančna Gorica, umrla 1979

Rus Marko. 1912, Krašnji vrh.
Metlika
Rus Metod. 1918. Hrib, Loški potok
Rus Peter, 1923, Loikl potok
Ruskovič Slavko. 1912, Dubrovnik
Rutar Anton. 1924, Jelšane, Ilirska
Bistrica

S

Sabadin Alojz, 1907, Krnici,
Marezige, Koper, ranjen
20.4.1944 pri Ribnici, nato ujet
In ubit
Sadovnik Maks
Safarevič Borislav, 1913, Leskovac,
SR Srbija
Sagenbegov Kolja, 1920, ZSSR
Sagandikov Aljoša. 1923, ZSSR
Saje Ivan, 1924, Ljubljana
Saje Ludvik, 1911, Jesenovo,
Zagorje ob Savi, padel 6.11.1944
v Zvirčah, Suha krajina
Sajevlc Jože, 1926, Zagorje ob Savi
Saj tl Ivan, 1911, Mislinja
Sakov Fjodor, ZSSR, padel aprila
1944
Salvizan Ivan, 1913, Split, SR
Hrvatska
Samardžić Petar, 1911, Grab, Sinj,
SR Hrvatska
Samec Dušan, 1925, Lenart
Samec Janez, Podpeč, Videm -
Dobropolje
Samec Smiljan
Samec Vinko, Kompolje, Videm -
Dobropolje
Samida Albert, 1912. Poljane
Samsa Alojz
Samsa Anton, 1919, Zali Log,
Železniki, Škofja Loka
Samsa Franc, 1915, Kržeti,
Sodražica
Samšak Jože, 1905, Rečica
Sancin Avgust, 1914, Dolina
Santin Aldo, 1926, Gonjači, Truške,
Koper, padel 8.3.1944 nad
Fužinami pri Ortneku, Vel. Lašče
Santin Ivan, 1905, Truške, Koper
Saponja Bogdan

Sasnik Ivan, 1927, Jurklošter,
padel 19.11.1944 pri Kočevju
Satikov Roman, 1914, Ufa, ZSSR
Satler Jože, 1912, Gorca pri
Podlehniku, Ptuj
Savine Jurij, 1916, Žagaj pod
Bočem, Rog. Slatina
Schweiger Franc, 1913, Črnomelj,
umrl 1978
Sconparin Luigi
Sedelšek Franc, 1910, Vransko, v
borbi pri Radleku 10.8.1944 ujet
in ubit na hribu Lisec, Bloke
Sedmak Alojz, 1924, Jurišče,
Knežak, Ilirska Bistrica
Sedmak Božič, 1921, Sv. Križ. Trst
Sedovnik Maks, 1911, Šentjanž
Sedušak Jože, 1924, Tunjška
Mlaka, Kamnik
Segulin Jože, 1924, Hotična,
Materija, Hrpelje, ranjen
15.11.1944 pri Koprivniku in
umrl 19.11.1944 v bolnici
SHVPB - Radatoviči
Segulin Karol, 1914, Tublje
Selakovič Rade, Bojanci, Vinica
Selan Breda, 1928, Ljubljana
Selan Franc, 1923, Mali Ločnik
Selan Ivko, padel novembra 1943
na Mokrcu
Selan Ludvik, 1914, Hrastnik
Selevšek Ludvik
Seliškar Tone, 1900, Ljubljana,
umrl 1969
Seliškar Zlatko, 1921, Trbovlje,
umrl 1972
Semenič Janez, 1925, Manče pri
Vipavi
Sener Albin
Senica Jože, 1903, Zazid, Podgorje,
Koper, umrl
Senica Karel, 1927. Podgorje,
Koper, padel 18.8.1944 na hribu
Lisec na Blokah
Senica Ludvik
Setničar Ciril, 1920, Ljubljana
Sever Florjan, 1910, Črni Kal,
Dekani, Koper
Sever Jože, 1915, Mala Račna,
Grosuplje

Sever Jože - Pepin, 1919, Loka, Dekani, Koper	Skupek Rudi, 1917, Dol. Suhadol, Brusnice pri Novem mestu, umrl 1990
Sever Nasta, 1921, Ljutomer	Sladič Alojz
Sfiligoj Rado, 1921, Medana, Nova Gorica	Sladič Jože
Sharkes Ivan	Slak Alojz, 1905, Dobrnič, Trebnje
Sic Rudolf	Slak Mirko, 1926, Šmaver pri Dobrniču, Trebnje
Sihur Anton, 1912, Hrastnik	Slak Rudolf, Dobrava pri Šentjerneju
Sila Jože, 1914, Loka, Trst	Slane Janez, 1926, Rosalnice, Metlika
Sili Boris, 1925, Ljubljana	Slanšek Friderik
Simbulovič Močo	Slapar Alojz
Simčič Ivan, 1924, Jelšane, Ilirska Bistrica	Slapar Franc, 1909, Tuhinj, Kamnik, v borbi na hribu Lisec na Blokah 10.8.1944 ujet in ubit
Simčič - Tiran Vladoša, 1910, Trst	Slapnik Alojz, 1908, Šmartno
Simončič Jože, 1928, Vojna vas, Črnomelj	Slapnik Florjan, 1915, Železna Kapla, Koroška
Simončič Mihael, 1904, Lazeč, Cerkno	Slapnik Jože, 1904, Šmartno
Simonič Franc, 1921	Slapnik Marica, 1915, Zagorje ob Savi
Simoniti Rado, 1914, Fojana, Nova Gorica, umrl 1981	Slavec Anton
Sinkovič Alojz, 1907, Šempeter pri Novi Gorici	Slavec Josip, 1905, Črnotiče, Hrpelje
Sintič Božo, 1921, Ljubljana	Slavič Alojz
Sintler Alojz	Slemenšek Stanko
Sišulj Ivan - Josip, 1908, Krasica, Bakar, SR Hrvatska	Slivšek Jože, 1915, Dobrava
Sjutalar Karel	Slokar Draško - Franjo, 1923, Ljubljana
Skalja Lojze, 1922, Ig pri Ljubljani, padel 31.1.1944 pri Vratih, Fužine v Gorskem kotarju	Slovša Magda - Vesna, 1925, Ljubljana
Skalja Stanislav, 1910, Ljubno, Radovljica, umrl 1984	Sluga Dušan, 1924, Štjak, Štanjel
Skaza Vili, 1927, Hrastnik	Smagur Andrej, 1912, Sv. Jurij, Polšnik, Litija
Skoberne Jože, 1927, Brestanica, Krško	Smeler Ivan
Skočaj Franc, 1905, Mrše, Materija, Hrpelje	Smerajc Leon - Levč, 1925, Ljubljana
Skočaj Viktor, 1912, Hotična, Materija, Hrpelje	Smodic Emil, 1920, Trbovlje
Skok Alojz	Smodič Jože, 1915, Dobovec, Trbovlje
Skok Janez, 1908, Gorca pri Podlehniku, Ptuj	Smoje Anton
Skok Leopold, 1906, Topole, Ilirska Bistrica	Smole Marko
Skornšek Peter	Smoljanovič Ljubo - Stanko, 1920, Blato na Cetini, Split, SR Hrvatska
Skubic Anton - Srna, 1924, Ljubljana	Smotlak Mirko, 1927, Mačkovlje, Trst, padel 8.3.1944 pri Ortneku pri Vel. Laščah
	Smrekar Vida - Ana, 1926, Ljubljana

Sodja Janez - Mišo, 1926, Češnjica, Boh. Bistrica
 Sojar Lojze - Rado, 1926, Ljubljana
 Sojič Anton, 1913, Krasica, Bakar, SR Hrvatska
 Sokolič Alojz
 Soršek Jože
 Soršek Štefan
 Sosič Pavel
 Sotošek Henrik, 1910, Gorica pri Raztezu, Brestanica
 Sotošek Viktor, 1903, Gorica pri Raztezu, Brestanica
 Sovšek Karol, 1901, Zagorje ob Savi
 Spizer Slavko, Ljubljana, novembra 1943 na Mokrcu ranjen, ujet in ubit
 Srebot Zvonimir - Strnad, 1914, Divača, umrl 1982
 Srečnik Ivanka - Ksenija, 1925, Tržič
 Srimšek Rudolf - Luka, 1916, Ljubljana, umrl 1979
 Srpek karel
 Sršen Stanko, 1926, Brezovo, Sevnica
 Stalowski Miroslav - Miro, 1925, Ljubljana
 Stanger Tone
 Staničič Drago, 1922, Trst
 Stante Jože, 1927, Celje, padel 4.11.1944 v Gabrju pri Ilovi gori
 Starc Marjan - Mario, 1903, Loka
 Stare Franc, 1915, Češnjica, Boh. Bistrica
 Stare Matjan
 Starešinič Ivan, 1927, Žuniči, Vinica
 Starič Janez, 1928, Koprivnik, Kočevje
 Starič Martin, 1914, Kotredež, Zagorje ob Savi
 Stariha Anton, 1926, Sela pri Jugorju, Metlika
 Stariha Boris, 1925
 Starin Ivan - Vanček, 1926, Ravne, Bloke, umrl 1990
 Starin Pavel
 Starkež Ivan, 1909, Kresnice, Litija
 StanevAnton, 1912, Trbovlje
 Stegnar Franc - Kolumb, umrl 1982
 Stenovec Karol - Febi, 1918, Moše, Smlednik, padel 22.10.1944 v Vavta vasi pri Novem mestu
 Stepan Martin, 1927, Metlika
 Stepančič Lado, 1913, Rudnik
 Stepišnik Radivoj - Striček, 1912, Vir, Domžale, umrl 1988
 Stergel Dušan, 1925, Ljubljana, padel 4.11.1943 v Gabiju pri Ilovi gori
 Sterle Ludvik, 1918, Purkače, Rob pri Laščah
 Sterle Zinka, 1923, Markovec, Stari trg pri Ložu, ranjena novem bra 1943 na Mokrcu, ujeta, umrla v taborišču Rawensbruck 1943
 Sterle Zofka, 1927, Markovec, Stari trg pri Ložu
 Sterniša Rudi
 Stevovič Vojislav, SR Srbija, padel 30.10.1943 na sektorju Me kinje nad Stično - Videm pri Temenici
 Stipanič Jože, 1907, Klošter, Gradac pri Metliki
 Stjepan Aleksa, 1914, Budrovac, Djurdjevac, SR Hrvatska
 Stojković Edvard - Edi, 1921, Ljubljana
 Stojković Franjo - Oki, 1913, Trst
 Stojnik Florjan
 Stopar Alojz
 Stopar Andrej, 1927, Pečje, Sevnica, padel 17.11.1944 pri Koprivniku pri Kočevju
 Stopar Jože, 1920, Lokev pri Trstu
 Stopar Ludvik
 Stopar Slavko, 1926, Ustje, Ajdovščina
 Stražišar Rudi, 1924, Krvava peč, Vel. Lašče
 Strgaršek Matija, 1925, Dobovec, Trbovlje
 Strika Ivica, 1924, Zlarin, Šibenik, SR Hrvatska, padel 28.6.1944 na Golobinjeku pri Mirni Peči
 Stritar Bogdana, 1911, Solkan
 Strle Alojz - Slavko, 1920, Purkače, Rob pri Vel. Laščah
 Strle Anton, 1911, Vrbljene, Tomišelj pri Igu, padel novembra 1943 na Krimu

Strie Franc - Nino, 1907, Viševak,
 Stari trg pri Ložu, umrl 1986
 Strle Marija - Mara, 1921, Ravnik,
 Bloke, umrla 1979
 Strojanski Jože, 1910, Trbovlje
 Stropnik Ivan, 1901, Sedan
 Struna Franc, 1905, Male Rebrce,
 Zagradec pri Žužemberku
 Štukelj Franc
 Stupica Alojz, 1911, Jurjeviča,
 Ribnica
 Suhadolnik Ivan, 1922, Vrbljene,
 Tomišelj pri Igu
 Sulc Jože
 Sulejmanov Vasja, 1913, ZSSR
 Sušek Peter, 1927, Šmartno na
 Pohorju, Slov. Bistrica
 Sušnik Ivan, 1927, Jurklošter,
 padel 19.11.1944 pri Kočevju
 Sušnik Jakob, 1917, Suha pri
 Predoslju, Kranj
 Sušnik Jože, 1909, Trbovlje
 Sutlić Klemen, 1910, Zilje, Vinica
 Svatejc Alojz
 Svetek Avgust
 Svetek Lev - Zorin, 1914, Gor.
 Logatec
 Svetina Ciril - Janez, 1910, Koroška
 Bela, Jesenice
 Svetina Pavel, 1914, Koroška Bela,
 Jesenice
 Svoboda Mirko - Miro, 1920,
 Krasica, Bakar, SR Hrvatska

 Šafar Karel - Mario, 1923, Ljubljana
 Šahov Fjodor, 1921, ZSSR, ranjen
 3.3.1944 v Dvorski vasi pri Vel.
 Laščah, umrl 5.3.1944 v bolnici
 XVIII. divizije, Tabor v Loškem
 potoku
 Šajn Anton, 1924, Jurišče, Knežak,
 Ilirska Bistrica
 Šajn Roman, 1919, Jurišče,
 Knežak, Ilirska Bistrica
 Šajn Rudolf, 1927, Knežak, Ilirska
 Bistrica
 Šali Angela, 1919
 Šanti Alojz, 1901, Loka pri Zidanem
 mostu

 Šaponja Bogdan, 1914, Benkovac,
 SR Hrvatska
 Šaragon Pavel
 Šatej Ciril
 Šaver Jože, 1912, Križni Vrh
 Šavle Branko, 1925, Čepovan, Nova
 Gorica
 Šavara Alojz - Aljoša, 1913,
 Središče ob Dravi, padel
 8.5.1944 v Vel. Lipovcu pri
 Žužemberku
 Šavara Matija - Ivan
 Šega Franc, 1911, Fara
 Šega Ludvik, 1926, Šegova vas,
 Loški potok
 Šega Slavko, 1927, Ravni Dol pri
 Sodražici
 Šegenov Peter, 1924, ZSSR, padel
 17.5.1944 v Kačji ridi pri Novem
 mestu
 Šemrov Slavko - Riko, Stična, umrl
 1985
 Šemrov Vladimir - Neguš, 1918,
 Ljubljana
 Šenica Alojz
 Šenica Franc - Frenk, 1919, Loke,
 Trbovlje
 Šenica Viktor - Zmago, 1903,
 Borovnica
 Šenk Ivan
 Šenk Vladimir - Gaber, 1904,
 Ljubljana, umrl
 Šenvald Irena, 1923, Tuzla, SR BiH
 Šerajc Anton
 Šerbek Ludvik, 1925, Kresniške
 Poljane, Litija
 Šercer Anton, 1927, Ribjek pri
 Osilnici
 Šercer Jože, 1909, Osilnica
 Šercer Marjan
 Šerek Marija
 Šeruga Franc, 1915, Kicar pri Ptuj
 Šest Jože, 1908, Mokronog, padel
 novembra 1943 na Mokrcu
 Šeško Ivan, 1927, Rečica, Laško
 Šetinc Jože
 Šikovec (Antona) Rudolf, 1922,
 Trbovlje
 Šikovec (Rudolfa) Rudolf, 1926,
 Trbovlje

Šilc Franc, 1919, **Zamostec** prt
Sodražtci, Ribnica

Šilc Janez, 1920, **Gora nad**
Sodražico, Ribnica

šile Jože, 1917, **Zamostec pri**
Sodražici, Ribnica

Šilc Jože, 1924, **Žerovnica, Cerknica**

Šilc Majda, 1923, **Gora nad**
Sodražico, Ribnica, padla
14.7.1944 pri Gornji Težki Vodi
pri Novem mestu

Šilc Rudolf, 1927, Zamostec pri
Sodražici, Ribnica

Šimenc Franc, 1913, Dol pri
Ljubljani

Šimenc Stanko, 1915, Črnomelj

Šimic Matevž, 1916, Lesce.
Radovljica

Šinigoj Miloš - Osman

Šinkovec Anton, 1906, Zagradec

Šinkovec Mateja, 1926, Ribnica,
ujeta in ubita 27.4.1944 v
Ribnici

Šivec Anton, 1913, Mramor pri Vel.
Laščah

Šivec Franc, 1916, Iška vas, Ig

Šivec Matevž, 1913, Skrilje, Želimlje

Škabar Anton, 1927, Lokev pri
Sežani

Škapin Silvo, 1926, Karlovca pri
Vel. Laščah

Škarabot Jože - Štefan, 1904.
Šempas, Nova Gorica, padel
16.4.1945 v Suhi krajini

Škarbor Jože

Škarja Ivan, 1906, Sv. Anton

Šker Gvido, 1925, Čezaiji. Koper,
umrl

Škodlč Zvone, 1927, Ljubljana

Škodlar Janez - Janko, 1907,
Lukovica pri Brezovici pri
Ljubljani, umrl 1980

Škodlar Jože - Pavle, 1910,
Lukovica pri Brezovici pri
Ljubljani

Škof Anton, 1922, Dragomlja vas,
Suhor pri Metliki

Škof Edvard, 1923, Ljubljana

Škof Jože, 1901, Trbovlje

Škof Justin, 1909, Žckovec, Mozirje

Škof Martin

škof Milan, 1926, Obrov, Hrpelje

Škofca Alojz, 1910, Vel. Podljuben,
Dolenjske Toplice, **ranjen**
13.4.1945 v Suhi Krajini In umrl
v Kočevskih Poljanah

Skorja Ivan, 1906

Škraba Milan

Škrbec Ivan - Andrej, 191, Skrilje.
Želimlje, padel 12.6.1944 v
Hrušici pri Gabrju pri Novem
mestu

škrbine Henrik • Stari, 1911,
Ljubljana, padel 20.4.1944 v
Hrovači pri Ribnici

Škrbine Matevž, 1920, Šmartno pri
Kamniku

Škrinar Franc, 1925, Trbovlje

Škrinjar Hinko

Škrinjar Slavko, 1925, Črešnjevce
pri D ra ga tušu. Črnomelj

Škrjanc Ivan, 1924, Vrbljene,
TomišelJ pri Igu. novembra 1943
ranjen na Mokreu, ujet v
ambulantni in ubit

Škrjanc Jože, 1914, Gradišče pri
Materiji, Hrpelje, padel 7.2.1945
na Sv. Primožu nad Laščami pri
Žužemberku

Škrjanc Oskar - Viktor, 1921.
Bazovica, Trst

Škrjanc Štefan, 1906, Mihalovci.
Ormož

Škrl Jože, 1904, Drskovče, Pivka

Škufca Ludvik, 1910, Trbovlje

Škulj Anton - Ivan, 1925, Skrilje,
Želimlje

Škulj Jože

Šlibar Ivan, 1925, Vel. Lašče

Šlibar Mirko, 1919, Ljubljana

Šmalc Jože, 1910, Laze

Šmit Anton, 1916, Zagorje ob Savi

Šoba Karel, 1913, Videm

Šobar Stanislav, 1929, Vavta vas
pri Novem mestu

Šolar Rudolf

Šon Avgust, 1921, Šmohor, Rečica
pri Laškem, umrl 1988

Šonaja Zdenko, 1919, Maribor

Šorli Angela, 1922, Ljubljana, padla
5.1.1944 pri Zlobinu v Gorskem
Kotarju

Šorli Stanko, 1913. Pretoka,
Črnomelj
Šovar Jože, 1912, Krašnji vrh,
Metlika
špan Franc
Španinger **Štefan v**
Špeh **Franc**. 1916, Šmarata, **Start**
trg prt Lotu, umrl 1983
Špehar **Jakob**, 1906, Drežntk
Špehar **Ludvik**, 1926, Kot, Vinica
Spetič **Flotjan**, 1904, Buje pri
Košani, Pivka
Spicer Stane. 1926, Ljubljana
špiller Anton, 1914, Kal, št Mihel
špiller Anton, **1905**, Prem, Ilirska
Bistrica
špiller Jote, **1916**, Trbovlje
Špindler Drago, 1920, Moravci v
Slov, Goricah, tautomer
Špitalar Karl, 1929, Trbovlje
špolar Ivan. 1922. Ljubljana
Špolar Milan. 1923, Ljubljana
šprajzer Tone
ŠraJ Andrej
šrok **Prane**, 1924, Marezige, Koper,
padel 5.6.1944 prt Zagradcu prt
Zužemberku
ŠtahelJ Milan, 1928, Gomllsko, Žalec
Stampa har Vilko, 1916, Vukovci,
Vinica
š landa Anton, 1930, Mirna
ŠteblaJ Anton - Srečko, 1923,
Skrilje, Zelimlje, padel
23.4.1944 pri Sv, Marku nad
Žlebičem pri Ribnici
ŠtebU^Uidvlk - Kralj. 1924. Vel.

šteblaJ Slavko, 1924, **Skrilje**.
ŽefimlJe
ŠteblaJ Stanislav - Stanko. 1921.
Vei. Osolnik pri Vel. Laščah,
umrl
ŠteblaJ Stanislav. 1917. Goriča vas
prt Ribnici
ŠteblaJ Vice - Peter, 1926, Golo,
ŽefimlJe
ŠteblaJ Vid, 1926, Golo, Želimlje.
padel 8.5.1944 pri Ajdovcu pri
Žužemberku
Štefane Vinko, Kovača vas. Stari trg
ob Kolpi

Štefančič Lado, 1013, Ljubljana
Štefančič Miha, 1916
Štefančič Lojze, 1900, Dobravice prt
Metliki, padel 7.2.1945 na Sv.
Primožu nad Laščami pri
Zužemberku
Štembal Ciril - Jože, 1926, Ljubljana
štemberger Anton, 1925, Jeliane,
Ilirska Bistrica
štemberger Slavko, 1918, Jelšane,
Ilirska Bistrica
Štepec Jože. 1916, **Veliki Kal**.
Sentvid pri Stični, padel
28.11.1943 prt Žvrlčah
štepica Alojzij, 1914, Polšnik, Litija
Šterk Jože, 1927, Loka, Črnomelj
šterk Matija, 1928, Oolek, Dragatua
pri Črnomlju
S tem Edvard, 1915, Kisovec,
Zagorje ob Savi
Štih Stanko, 1913, Zapuže,
Ajdovščina
štlbl Leopold, 1922, Rupa pri Kranju
Štiglič Predrag, 1924, Kraslca,
Bakar, SR Hrvatska
Štiglič Viktor. 1916. Kraslca. Bakar,
SR Hrvatska
štiglič Viljem, 1909. Kraslca. Bakar,
SR Hrvatska
Štih Anton * Tone, 1924,
Jediničica, Šmihel pri Novem
mestu
ŠUmac Drsgo, 1910, Kuželj, Fara
pri Kočevju
Štlmec Anton
Štlmec Milan, 1920, Grintovec pri
Osilnici
ŠUmec Viktor, 1914, Osilnica
Štohel Franc
Štok Avguštin, 1916, Sv. Anton.
Dekani, Koper
Štok Franc, 1924. Marezige, Koper.
■ padel 5.6.1944 pri Zagradcu pri
Žužemberku
Štok Franc, 1910, Sv. Anton,
Dekani, Koper
štole Franc, 1927, Retje, Trbovlje
Štorgl Janez, 1907, Gornji Grad,
padel 30.5.1944 pri postojanki
Sv. Jurij pri Trzišču, Mokronog
štrajher Ignac, 1917, Trbovlje

Štrain h&àor. 1912, Dolina pri Tratti
Štraus Janez

Štraut Martin

Štrekelj Alqlz. 1922, Volčji Orad,
Komen

Štricelj Anton, 1928, Oaojnlnk, Semič

Štrukelj Prane, 1920, Zavrh, Bloke

Štrukelj Jože. 1909, Tolmlnaki Lom,
Most na Soči

dtrukelj Tomai, 1910, Vlžmaiije pri
Ljuoljani

Štrumbelj Franc, 1925, Vrbljene,
Tomlselj pri Igu

Štrumbelj Ivan

Štrumbelj Karol, 1909, Ljubljana

"Štuka", mitraljezec, ranjen
4.11.1943 na Ilovi Gori, ujet In
živ vržen v gorečo hišo

Stupar Jože

Stupica Jože. 1927, Preska pri
Sodražici, Ribnica, padci
9.4.1945 pri Jami pri Dvoru,
Žužemberk

Sturm Andrej - Drejc, 1926.
Ljubljana

Sturm Franci, 1912, Radohova vaa
pri Pivki, padel novembra 1943
na Krimu

Sturm Ignac, 1906. Brezno ob
Dravi, Vuhred, padel 8.3.1945
pri Ulčarjevem Kalu. Muljava
pri Stični

Sturm Jože - Bolte

Šturm Jože. 1920, Gradišče. Novi
Grad

Subar Ermln

sublc Miran • Janez, 1921,
Ljubljana

Suflaj Vanda, 1923, Ljubljana

Sulc Jože, 1923, Osredok pri
Podsredi, Krško

Šuligoj Silvester. 1915. Podčepovna,
Čepovan, Nova Gorica

šum Anton. 1928, Loke pri Zagoiju
ob Savi

Sumberger Jakob, 1906. Spodnji
Kašelj pri Ljubljani

Sumeč Anton, 1926, Vrh. Šmarje
pri Jelšah

Šumet Franc, 1919, Domžale

Šunter Ignac. 1927, Trnov Hrib,
Laifco

Surca Janez, 1925, Vrhnika, padel

Slittar Anton, 1911, Novokračine,
Jelšane, Ilirska Bistrica

Šuštar Franc, 1910, Ljubljana

Šuštar Franc, 1911, Ljubljana,
ranjen 4.11.1943 na Ilovi gori,
ujet in umri v taborišču

Šuštar Franc, 1918, Sentlambert,
Zagode ob Savi, padel 18.8.1944
nanribu Usec na Blokah

Šuštar Franc, 1919, Radine

Šuštar Miran, 1924, Ljubljana

Šuštar Mirko

Šuštar Srečko

Šuštar Viktor, 1917. **Sentlambert**,
Zagorje ob Savi

Šušteršič Franc. Gor. Brezovica nad
Preserjem

Šušteršič Karel, 1923, Ljubljana

SuteJ Janez - Golob. 1919, Oguli n
pri Vinici

Švab Andrej

Švab Jože, 1911, Zazld, Dekani,
Koper

Svaicer Martin, 1925, Vojna vaa,
Črnomelj

Švajger Janko, 1913. Vranovlči,
Gradac pri Črnomlju

Švajger Jože, 1908, Vranovlči,
Gradac pri Črnomlju

Švajger Leopold, 1925, Črnomelj,
adel 30.5.1944 pri Tržišču,
___iokronog

Švare Hinko

Šved Matija. 1924

Švigelj Jurij, 1927, Radenci, Stari
trg ob Kolpi

Svirt Franc. 1912, Jelše pri Otočcu,
Novo meato

T

Tadej evič Ivan, 1917, Kraslca,
Bakar, SR Hrvatska, padel
20.4.1944 pri Ribnici

Taganov PCani, 1922, ZSSR

Tajčman Alojz - Lojze, 1921, Čurile,
Metlika

Tajniek Franc, 1925, Silova, **Velenje**

Talpa Vincenc. 1927, **Vižovlje, Trst**
Tanarbegov Nikola, 1920, ZSSR
Tancek Franc, 1925, **Tomišelj** pri
Igu, ranjen 10.8.1944 prt
Radleku na Blokah, ujet in **ubit**
Tašmatov Peter. 1923, Buhara,
ZSSR
Tatarelo Esterio, 1924, Milano,
Italija
Tavčar Janez, 1920, Brode pri
Škofji Loki
Tedesko Alverin, 1904, Pobegi,
Koper
Tekavc Alojz, 1927, Stari trg
Tekavc Karl, 1907, Ljubljana
Teme Anton, 1911, Sadinja vas pri
Dvoru, Žužemberk
Temirov Abdalas, 1912 (?), Taškent,
ZSSR
Tence Drago, 1923, Sv. Križ, Trst
Tepih Karel, 1908, Duplek pri
Mariboru
Tepina Tone, 1926, Ljubljana
Terkaj Franc - Marko, 1910, Čužnja
vas, Trebelno, Mokronog, umrl
1983
Tež Zoran, 1923, Logatec
Težak Jože, 1928, Dol. Suhor pri
Metliki
Tikin Ludvik
Timpran Miha. 1909, Loka pri
Dobrni, Velenje, umrl 1984
Tir Alojz
Tiran Jože, 1920, Ljubljana, umrl
1965
Tiran Slavko, 1915, Ljubljana
Todorovič Branko
Todorovič Dragoljub, 1913,
Petrovac, Kragujevac, SR Srbija
Togunjac Dragutin - Drago, 1912,
Krasica, Bakar, SR Hrvatska,
umrl 1988
Tokin Štefan
Tomic Janez, 1900, Osilnica
Tomažič Josip, 1905, Dol. Jeren (?),
padel 7.4.1945 v Strugah, Suha
Krajina
Tome Bogdan, 1922, ljubljana
Tome Sajo, 1922, Ljubljana
Tomec Franc

Tomin Ivan, 1925, Hrušica, Novi
Grad
Tomljanovič Berislav, 1923,
Črnomelj
Tomori Ludvik - Andrej
Tomšič Franc
Tomšič Hubert, 1903, Trebnje
Tomšič Ludvik
Tomšič Mirko. 1927, Trebnje
Toni Vinko - Cene, 1924, Ljubljana
Tonkli Jože, 1910, Črna na
Koroškem
Toplikar Franc - Luka, 1912,
Ljubljana, padel 10.11.1943 na
Mokrcu
Toplišek Ivan
Topolinjak Karel, 1913, Muršček,
Radenci
Topolovec Miran. 1919, Ljubljana
Tovornik Stanko, 1909, Sentvid **pri**
Planini pri Sevnici
Trajutl Peter
Trampuš Karel, 1912, Trst
Trampuž Jože, 1902, Dol pri
Pliberku, Koroška
Tratnik Albin - Bine, 1926, Trbovlje
Travnikar Martin
Trbanc Jože - Žaba, 1914, Stara vas
pri Škocjanu, Novo mesto
Trček Andrej, 1913, Horjul, Vrhnika
Trček Anton - Gorazd, 1914,
Vrhnika
Trček Ivan, 1921, Brest pri Igu
Trček Janez, 1926, Ljubljana
Trček Martin, Vrhnika
Trdin Benedikt, Šmarje pri Jelšah,
umrl 1988
Trdina Bogomir
Trebeč Viktor
Trebušac Miha
Trempus Jože, 1925, **Oguli n pri**
Vinici
Triller Ciril - Čiro, 1914, Bled
Troha Emil, 1926, Špeharji. Vinica
Troha Ladislav
Tronkelj Jakob, 1921
Trontelj Franc, 1910, Bukovica pri
Litiji
Trontelj Rudolf

Troit Stojan, 1920, Male Žablje.
 Ajdovščina, padel novembra
 1943 na Ilovi Gori
 Trtnik Ivo - Ložan le. 1913, Zadvor
 Prt Ljubljani, umrl
 Truta Jerko. 1914, Zlarln, Šibenik.
 SR Hrvatska
 Tul Alojz. 1905, Mačkovlje, Dolina
 pri Trstu
 Tul Josip. 1927. Mačkovlje. Dolina
 pri Trstu, padel 20.4.1944 pri
 Ribnici
 Turk Alojz, 1924, Jurišče, Knežak.
 Ilirska Bistrica
 Turk Danilo - Joco. 1912, Trst
 Turk Janez, 1908, Bušča vas.
 Kostanjevica na Krki
 Turk Jože - Janezek, 1926. Soteska
 pri Straži. Novo mesto
 Turk Marija. 1923. Rakek
 Turk Mirko
 Turk Vencelj, 1924. Vreme. Divača
 Turnšek Alojz, 1926, Zavrstnik.
 Šmartno pri Litiji
 Turnšek Boža. 1928. Kranj
 Turšič Franc. 1921. Begunje pri
 Cerknici
 Turšič Ludvik
 Tuta Jože
 Tutnar Franc. 1927. Sv. Jurij. Gore
 pri Hrastniku

U

Ucman Jože, 1910, Vavta vas. Novo
 mesto
 Ucman Karel, Vavta vas. Novo mesto
 Ucman Slavko
 Učakar Ernest - Ljubo, 1915. Idrija.
 padel 28.5.1944 na Sv. Vrh
 Udeja Janez, 1921, Dragatuš,
 Črnomelj, padel 13.4.1945 na
 Sv. Petru nad Laščami pri
 Žužemberku
 Udovič Josip, 1927, Jelšane, Ilirska
 Bistrica
 Ugoršek Franc. 1899, Gornji Grad
 Ujc Martin. 1910, Šmaije pri Jelšah
 Ujčič Ivan. 1925. Jelšane. Ilirska
 Bistrica
 Ujčič Majjan. 1911, Zazld, Hrpelje

Ukoda Ivan, Marezige, Koper
 Ule Andrej, 1917. Žerovnlca.
 Cerknica, padel 1943 v Gorskem
 Kotarju
 Ule Jože, 1913, Zagorje ob Savi
 Ule Jožef, 1927
 Umberger Franc, 1917, Žublna. Vel.
 Gaber
 Umberger Franc, 1910, Mokronog
 Umek Franc
 Umek Jože. 1910. Podsreda
 Umek Vinko
 Umer Bruno
 Umer Jordan
 Uran Valentin, 1921. Jesenovo.
 Zagoie ob Savi. padel 15.7.1944
 v Dolžu pri Novem mestu
 Urana Albin. 1909. Hrastnik
 Urazakov Galij. 1914. Uralska
 oblast. ZSSR
 Urbanc Karol, 1913. Tinjan,
 Dekani, Koper
 Urbanc Štefan. 1927
 Urbančič Franc, Šmihel, Postojna
 Urbančič Sandi, 1926. Vel. Cimik
 pri Sentjanžu
 Urbas Miroslav - Gorazd, 1925.
 Ljubljana, umrl 1945
 Urbášek Mihael, 1924. Dobriša vas,
 Žalec
 Urh Janez, 1925, Kapljišče, Gradac,
 Metlika
 Urh Rudolf, 1914. Črni potok pri
 Dragi, Kočevje, umrl 1987
 Urlep Gvido. 1907, Hrastnik
 Urlep Viktor, 1915, Hrastnik
 Umant Ferdo, 1910, Sv. Lovrenc na
 Pohorju
 Uršič Alojzij, 1922, Krška vas,
 Zagradec, Žužemberk
 Uršič Fortunat
 Uršič Franc
 Uršič Ignac, 1904, Borjana, Kobarid
 Uršič Jože - Kosmač, 1915, Verd,
 Vrhnika
 Uršič Rudi. 1921, Godič, Kamnik
 UrumbaJ Utajim, ZSSR
 Usar Milka - Morana, 1921, umrla
 Usenik Franc - Borut, 1924, Krvava
 Peč, Rob pri Vel. Laščah

Usenik Ludvik. 1914, Podhojni
Hrib, Rob pri Vel. Laščah
Usnik Tone
Usnik Ivan - Fric, 1925, Skrilje,
Želimlje
Uzmak Ivan

V

Vadnov Henrik - Boris, 1925,
Radomlje, Domžale
Vadnov Stanko, 1928, Zagreb
Vahtar Ivan, 1923, Zagorje ob Savi
Vajs Martin, 1925, Vojna vas,
Črnomelj
Vajs Silvo, 1922, Svibnlk, Črnomelj,
padel 28.6.1944 pod Jordan
kalom pri Dobrniču
Vajs Stefan, 19147, Črnomelj
Valant Anton - Tone, 1922, Sevnica,
umrl
Valant Jože, Sevnica, padel v
ofenzivi oktobra - novembra
1943
Valantič Vida, 1925, Novo mesto,
padla 1.11.1943 na Mačkovem
vrhu pri Korinju
Valenčič Ivan, 1924, Jelšane, Ilirska
Bistrica
Valenčič Jože, 1918, Jelšane,
Ilirska Bistrica
Valenčič Stanko, 1927, Šembije,
Ilirska Bistrica
Valenčič Tone, 1907, Dane
Valič Franc
Validjič Franjo, 1921, Šibenik, SR
Hrvatska, ranjen 11.4.1944 nad
Žlebičem pri Ribnici in umrl
12.4.1944 v bolnici Tabor v
Loškem potoku
Vardjan Cvetko
Vardjan Jože, 1907, Črnomelj
Varl Ivan - Vane, 1919, Bučka,
umrl 1977
Vatovec Narcis, 1913, Čezarji,
Koper, umrl 1986
Vauhen Janžz, 1908, Hotedrščica
Vavdi Franc, 1913, Luče ob Savinji,
Ljubno
Vavta Franc
Vehovec Franc, 1907, Moravče

Vejnovič Jovo, 1922, Mokro polje,
Knin, SR Hrvatska
Velikonja Valentin, 1922, Sp. Idrija
Velučič Anion
Verat Alojzij, Podgora, Videm -
Dobropolje
Verbič Dušan, 1920, padel
Verbič Rudolf, 1917, Trbovlje
Vergot Anton
Verhek Vladimir - Lado, 1923,
Ljubljana
Verlič Jože - Joškovič, 1921,
Ljubljana, umrl 1983
Verlič Lojze, 1914, Smlednik,
Medvode
Veršič Fridrih
Vesel Ana
Vesel Anton, 1911, Sodražica.
Ribnica
Vesel Bogomir, 1927. Ogulin pri
Vinici
Vesel Drago, 1912, Ljubljana
Vesel Peter, 1907
Veselič Jože - Joško. 1926, Vrhovci,
Adlešiči, Črnomelj
Veselič Niko, 1925, Adlešiči.
Črnomelj
Veselič Nikola, 1920, Vrhovci,
Adlešiči. Črnomelj
Vezovišek Bojan, 1922, Trbovlje
Vezovišek Franci, 1921, Trbovlje
Vezovnik Simon, 1914, Remšnik,
Radlje ob Dravi
Vičič Franjo, 1914, Krasica, Bakar,
SR Hrvatska
Videnič Hinko, 1914, Zagradec,
Žužemberk
Vider Anton, 117, Vel. Račna,
Grosuplje, padel 1.11.1943 na
Ilovi gori
Vider Janez, 1915
Viderbold Franc
Vidic Alojz
Vidic Berto, 1925, Šumber, Labin,
SR Hrvatska
Vidic Franc, 1907, Fužina,
Zagradec, Žužemberk
Vidic Franc, 1926, Fužina,
Zagradec, Žužemberk

Vidic Janez, 1912, Šmihel pri
Novem mestu, padel 4.11.1943 v
Gabrju pri Ilovi gori

Vidič Štefan, 1922, Otočec, Novo
mesto

Vidmar Franc, 1920, Sv. Katarina,
Trbovlje

Vidmar Franc, 1926, Kočevje

Vidmar Ivan

Vidmar Jože - Leon, 1915, Slape,
Polje pri Ljubljani, ranjen
18.7.1944 pri Koroški vasi pri
Novem mestu in umrl na poti v
bolnico Jugorje pri Metliki

Vidmar Marjan - Ribo, 1926,
Ljubljana

Vidnjevič Peter, 1903, Marindol,
Adlešiči, Crnomelj

Vidonjič Drago, 1920, Zagreb

Vidoš Peter, 1915, Tanča gora,
Crnomelj

Vidra Franc - Bojan, 1925, Maribor,
ranjen 31.10.1943 pri Muljavi in
umrl 11.11.1943 v bolnici Jauhe
pri Korinju

Vidrih Franc, 1925, Vipava

Vidrih Ludvik, 1924, Kal pri
Ambrusu, Žužemberk, padel
novembra 1943 na Ilovi Gori

Vidrih Tone, Račna, Grosuplje,
padel novembra 1943 na Ilovi
Gori

Viher Ivan, 1909, Žerovnica,
Cerknica

Vilhar Savo - Sine, 1919, Ljubljana,
umrl 1985

Vinko Ignac, 1910, Breg pri Ptuj

Virant Anica, 1924, Ljubljana

Virant Ciril - Miha, 1925, Dobravica
pri Igu

Virant Franc, 1905, Preproče

Virant Franc, 1923, Ig

Virant Jože

Virga Domenico, 1920, Palermo.

Italija

Višnar Edvard, 1912, Celje, umrl
10.12.1944 v bolnici

Višnikar Vinko

Vitek Milan, 1921, Ljubljana, padel
4.11.1943 na Bovi Gori

Vivoda Anton, 1927, Krmačina,
v Metlika

Viza Gregor, 1906, Št. Janž pri
Rovtah, Svetna vas, Rož na
Koroškem

Vlahov Šime, 1922, Vodice, Šibenik,
SR Hrvatska

Vlašič Drago, 1928

Vočko Anton, 1912, Liboje, Celje

Vodeb Dušan - Ljuban, 1916,
Ajdovščina

Vodeb Miha, 1904, Slivnica pri Celju

Vodopivec Franc

Vodopjanov Vasilij, 1920, ZSSR,
padel 19.11.1944 pri Kočevju

Vogrin Janez, 1923, Jelševnik,
Crnomelj, padel 15.7.1944 v
Dolžu pri Novem mestu

Vojinovič Aleksandar - Vojin, 1922,
Mimica, Kuršumlja, SR Srbija

Vojska Francka - Marta, 1924,
Ljubljana

Vojvoda Danilo, 1921, Padež,
Ostrovica, Hrpelje

Volavšek Franc, 1906, Pilštanj,
Lesično, Kozje

Volavšek Franc, ranjen in umrl
6.11.1944 v bolnici Jauhe pri
Korinju

Volenta Marjan

Volk Vinko, 1927, Višnja gora

Volk Jože, 1922, Višnja gora, umrl
1985

Volkar Franc, 1910, Ljubljana

Vončina Peter

Vovčko Zinka, 1903, Stražgonjca,
Pragersko

Vovk Franc, Zagorje

Vovk Franc - Brane, 1918, Novo
mesto

Vovk Ivan, 1920, Hrastnik

Vovk Milan, 1911, Plavje, Škofije.
Koper

Vovk Pavle

Vovk Vinko - Hinko, 1919,
Ljubljana, padel 21.10.1944 pri
Hinjah v Suhi Krajini

Vozel Ivan, 1906, Mlinše, Izlake.
Zagorje ob Savi

Vozel Karel, 1909, Žvarulje, Izlake.
Zagorje ob Savi

Vozelj Franc. 1910. Kal prt Zagorju ob Savi, padel 10.8.1944 pri Radieku na Blokah
Vozelj Stane. 1904, Šmartno pri Litiji
Vozelj Vilko. 1923. Kal prt Zagorju ob Savi
Vozila Angel
Vozila Cvetko. 1925. Plomin, Istra. SR Hrvatska
Vozila Ivan. 1925, Plomin, Istra, SR Hrvatska
Vrabec Viktor
Vrančič Franc
VraneAič Franc. 1916, Pribl nei, Adleilči, Črnomelj
VraneAič Peter. 1900, Trebnje
Vraničar Alojz
Vraničar Anton. Curile, Metlika
Vrbič Franc. 1910, Trbovlje
Vrečko Julijan. 1926, Ljubljana
Vrettč Martin. 1912, Curkovec
Vrhovec Alojzij. 1922, Gradec pri Litiji, padel 18.3.1944 v Gor. Brezovici nad Preserjem
Vrhovec Ivan. 1919, litija
Vrhovec Stanko. 1910, Ljubljana
Vrhovnik Maks. 1906, Ljubljana
Vrhunc Adolf
Vrhunec Marko. 1922. Ljubljana
Vrisk Franc. 1927, Nova vas
VračaJ Franc. 1903, Črnomelj
Vračaj Stanko. 1920, Vojna vas. Črnomelj
Vrtič Ognac. 1912. Dornava. Ptuj
Vrtačnik Franc. 1908, Podgorje, padel 16.11.1944 pri Koprivniku, pri Kočevju
Vrtačnik Ivan. 1921. Metlika
Vrtačnik Rudolf - Leopold. 1905, Knežak. Pivka
Vrtar Jože. 1924, Podturn, Dolenjske Toplice
Vrtavec Ivan. 1919, UUja
Vrtin Rudolf. 1909, Belčjl Vrh. Dragatua
Vučak Franc. 1911, ZamuAanl, Ptu
Vučenovič Djordje. 1913. Vel. Bloke
Vudler Franc. 1919, Sv. Barbara. Ptuj
Vuga Janez - Branko. 1911, padel novembra 1943 na Mokrcu
Vuk Vencelj. 1924, Vreme, Divača
Vukčević Simo. 1904, Miliči, Adleilči, Črnomelj
Vukmanič Slavko. 1913, Predgrad, padel 7.2.1945 na Sv. Primožu nad LaAčami pri Žužemberku
Vukalnič Matija. 1918, KraAnJl Vrh, Metlika
VukAevlč veliko. 1926, Tribuče, Črnomelj
Vužlla Josip. 1907, Plomin, Istra. SR Hrvataka

W
Wajf Anton. 1904, Svibnlk, Črnomelj
Weis Emil

Z
Zabukovec Ivan. 1922, Globel, Sodražica
Zadnikar Franc. 1920, Kozarje, Ljubljana
Zadnikar Martin. 1927, Dobrova pri Ljubljani
Zadravec Alojz. 1921, Kaj žar, Miklavž pri Ormožu
Zadravec Drago. 1921, Ljubljana, padel 1.11.1943 na Mačkovem vrhu
Zgorjan Karl. 1908, Trbovlje
Zagorjan Vladislav. 1924, Gradenc, Žužemberk
Zajc Anton. 1902, Velika Loka, Trebnje
Zajc Anton. 1911, Rečica ob Savinji, padel 15.7.1944 na Dolžu
Zajc Anton. 1922. Novo mesto, padel novembra 1943 na Mokrcu
Zajc Avguštin. 1904, Potok, Trebnje
Zajc Ciril. 1924, Muljava. Ivančna Gorica
Zajc Ivan. 1926. Šentjakob ob Savi
Zajc Jože. 1925, Ribnica, padel 19.11.1944 pri Kočevju
Zajlček Jože
ZajtelJ Ivan. 1911. Mislinja

Zakotnik Prane * Dufean, 1921, Dorfarje. Škofja Loka, padel 1945 pri Žužemberku
Zakrajšek Alojz, umrl 1989
Zakralfeek Anton, 1913, Boštetje, Velike Latte
Zakralfeek Anton, 1917, Rob pil Velikih Lafetah, umrl 1989
Zakralfeek Prane, 1924, Kramplje, Velike Lafete
Zakralfeek Leopold, 1927, Furkače, Velike Lafete
Zakfeek Jože, 1911, Lokve. Senovo
Zalar Ludvik, 1907, Dole
Zalaznik Karol, 1904, Ljubljana
Zalokar Ivan, 1920. Trbovlje
Založnik Alojz, 1907, Notranje Gorice, Ljubljana
Založnik Janez
Zanofekar Srečko, 1928, Ljubljana
Zaplotnik Ferdinand. 1906. Jezersko, Kranj, padel 21.3.1945 v vasi Veliko Lipje pri Žužemberku
Zaplotnik Martin, 1907, Kokra, Kranj
Zapufek Ivan, 1905, umrl 1978
Zavrafeek Drago, 1924, Radeče pri Zidanem mostu
Zavrafeek Rado, 1926, Kisovec, Zagorje ob Savi
Zavrlč Milka, 1925. Krfeko. padla 4.11.1943 v Gabrju pod Iloyo Gor
Završnik Drago, 1928, Podkum, Zagorje ob Savi
Završnik Ludvik, 1912, Braslovče, padel 7.2.1945 pri Sv. Primožu nad Lafecami pri Žužemberku
Za vr fenj k Miha. 1911, Sv. Anton Pohorju
Završnik Niko, 1927, Ljubljana
Zbafenk Rudolf. 1921, žmarlce, Sodražica
Zblka Oswald. 1922. Perenca, Plošča
Zdešar Jernej - Jeni, Ljubljana
Zdovc Ivan
Zdovc Stane, Brezno, Laško
Zelnik Janez. 1909
Zelnik Jože - Marko. 1910, Žabja vas. Novo mesto, umrl
ZetnUak Anton, 1906, Presladol, Senovo
Zevnik Anton * Vid. 1024, Čatež ob Savi
Zgonc Anton, 1910, Grahovo, Cerknica
Zgonc Anton, Žellmlje, Škofljica
Zgonc Anton, 1923, Rob. Velike Lafete
Zgonc Edvard * Edo. 1927, Za potok, Zclmlje
Zgonc Ivan. Kremence, lg, padel 26.12.1943 pri Vrbovškem, SR Hrvatska
Zgonc Karel, 1910, Dednjk, Velike Lašce
Zgonc Stefan, 1899, Sekirišče, Velike Lafete
Zidar Franjo - Jazbec. 1917, Dolga njiva. Bloke, padel 14.7.1944 pri Težki vodi pri Novem mestu
Zidar Jože, 1914, Jesenice prt Sentrupertu
Zidar Marjan, 1915, Ljubljana. padel o. 11.1943 na Ilovi Gort
Zidar Marjan, 1919, Topole, Ilirska Bistrica
Zlkovfeek Franc, 1904, žlkovca. Laško
Zlkovfeek Martin, 1910, žlkovca, Lafeko
Zlatarič Ivo. 1921, Šibenik. SR Hrvatska
Zmagovec Stane. 1926. Nograd. Ivančna Gorica
Zobln Viktor, 1909, Mačkoslje. Dolina prt Trstu. Italija
Zofler Franc, 1910, Trojane, Izlake
Zorko Anton, 1920, Zagorje ob Savi
Zorko Franc
Zrnič Prkoplja, 1921, Pl ls kavi ca, Dutovlje
Zupan Franc, 1909, Preserje, Hom
Zupan Franc, 1915, Trbovce
Zupan Franc
Zupan Herman, 1929, Hrastnik
Zupan Jože. 1912, Jesenovo, Zagorte ob Savi, padel 6.1.1945 prt Vel.Lipovcu prt Ajdovcu
Zupan Peter. 1900. Znojile, Zagorje ob Savi

Zupanc Franc, 1927, Osrednek
 Zupančič Anton - Tone, 1901,
 Kočevje
 Zupančič Franc, 1922, Srednji
 Lipovec, Žužemberk
 Zupančič Franc, 1924, Podbukovje,
 Krka
 Zupančič Ivan - Janez
 Zupančič Janez, 1922, Regerča vas.
 Novo mesto, padel aprila 1945
 Zupančič Pavel, 1918, Zagode ob
 Savi, umrl 1972
 Zupanek Franc
 Zupanič Jože, 1924, Primostek,
 Metlika
 Zuperl Ivan, 1920, Trbovlje

Žabar Emil - Dorči, 1927, Žable, Kal
 nad Kanalom
 Žabkar Vinko, 1906, Mikote, Krško
 Žagar Alojz, 1922, Osilnica, Čabar
 Žagar Alojz, 1927, Podstene, Fara
 Žagar Franc, 1923, Vimolj, Kočevje
 Žagar Jakob, 1919, Vimolj, Kočevje
 Žagar Jože - Jurij, 1921, Osilnica.
 Čabar
 Žagar Jože, 1927, Draga pri Kočevju
 Žagar Martin, 1914, Ljubljana
 Žagar Peter, 1912, Podvrh, Čabar
 Žagar Rodolf, 1928, Viševsek, Stari
 trg pri Ložu
 Žagar Stane, 1922, Brezno, Laško
 Žalec Franc
 Žalec Franc, 1921, Sinji vrh
 Žalec Franc, 1912, Daljne Njive,
 Vinica
 Žalec Franc, 1927. Draga pri
 Sinjem vrhu
 Žalec Ivan, 1923, Gorica, Vinica
 Žalec Jože, 1914, Zapudje, Dragatuš
 Žavbi Stanko, 1926, Pšajnovica,
 Blagovica, umrl 6.11.1944
 Žavbi Vid, 1926, Tuhinj
 Žbogar Alojzija - Lojzka, umrla
 Žbogar Drago, 1914, Poli, Buzet, SR
 Hrvatska, padel 28.10.1943 v
 Bukovici, Temenica

Žbogar Stane, 1914, Banjšica,
 Grgar, padel 18.4.1944 pri
 Ribnici
 Željko Franc, 1916, Narin
 Žerjal Ivan, 1904, Brkine
 Žeijal Valentin
 Žerjav Franc, 1911, Borovnica
 Žerjul Silvester - Silvo, 1911,
 Pregnik, Dolina na Primorskem
 Žešlin Vlasta. 1921, Šmarje pri
 Jelšah
 Žgainer Ivan, 1924, Cesta, Veliki
 Gaber
 Žgur Branko, 1921, Krasica, Bakar,
 SR Hrvatska
 Žgur Nastja, 1915, Sisak, SR
 Hrvatska
 Žibert Alojz
 Žibert Janez, 1927, Ljubljana
 Žigon Stane, 1918, Ljubljana
 Žigon Žarko, 1924, Litija
 Žilkarajev Primotan, 1922, Uzbeski
 rajon, ZSSR, padel 4.3.1944 v
 Loškem Potoku
 Žilnik Jože - Marko
 Žirovnik Andrej, 1925, Ljubljana
 Žitnik Anton, 1910, Mavčiče,
 Medvode
 Žitnik Jakob, 1926, Mala Stara vas,
 Grosuplje, padel 4.11.1943 pod
 Krimom
 Žitnik Rajko - Dule, 1925, Ljubljana
 Žitnik Stana, 1923, umrla 1989
 Živkovič Jože, Baton, Šibenik, SR
 Hrvatska, umrl 29.2.1944 na
 javki v Inlaufu, Borovec pri
 Kočevski Reki
 Žlavs Karel, 1908, Šmartno v Rožni
 dolini pri Celju
 Žlindra Jože, 1913, Zadolje, Ribnica
 Žnodaršič Avgust, 1918, Radohova
 vas, Šentvid pri Stični
 Žnodaršič Franc, 1926, Žerovnica,
 Cerknica
 Žnidaršič Milan, 1927, Bločice,
 Cerknica
 Žulič Franc, 1914, Globočice pri
 Kostanjevici
 Žulič Marcel, 1926, Čepik, Plomin,
 SR Hrvatska

Kazalo ocebnihi imen, vojaških enot in ustanov.

A

Adamič Bojan, 22
 Adlešič Niko, 236
 Aleksander. 175 - 177
 Ambrožič Lado - Novljan. 300
 Amon Dominik, 270
 Angloamerikaner 7
 Antifašistično vleče narodnog
 oslobođenja Jugoslavije, 93. 123,
 126, 317
 Arhar Franjo, 215
 Armade:
 1. Jugoslovanska, 359
 2. Jugoslovanska, 359
 3. Jugoslovanska, 359
 4. Jugoslovanska. 359. 374. 376
 5. ameriška. 359
 8. britanska. 359
 14. nemška, 95
 Armadne skupine:
 nemške:
 B, 53
 C, 359, 360
 E. 289. 359, 360
 F, 53
 Armadni zbor 10, 11
 Ašurmjetov Sergej 270
 Avbelj Viktor - Rudi 43
 Avsec Filip - Mitja 20. 209
 Avšič Jaka 46. 251, 315, 316

B

Bajde Jože. 270
 Balaš Arpad, 371
 Banda Dušan, 205
 Bajraktarevič Petar - Ibro, 110, 215,
 302,
 Bataljoni:
 nemški:
 1. 13. policijskega polka SS, 323,
 333
 1. 14. policijskega polka SS, 137
 223, 230, 303, 307, 345,

1. 17. policijskega polka SS. 374,
 376
 1. 25. policijskega polka SS, 345,
 346, 361, 366
 1. 139. rezervnega polka gorskih
 lovcev, 163
 2. 1. polka SS "Variagov", 371
 2. 13. policijskega polka SS, 333
 2. 14. policijskega polka SS. 212,
 2. 17. policijskega polka SS, 367
 2. 138. polka planinskih lovcev,
 10. 11
 3. 1. polka SS "Variagov", 361
 3. 14. policijskega polka SS, 258,
 303
 3. 17. policijskega polka SS, 367
 3. 19. policijskega polka SS, 354,
 378
 "Alpenland III", 376
 Heine, 75
 vermansaft "Su"d, 55, 59
 48. tankovskih lovcev, 10
 162. divizijski, 68
 italijanski:
 98. črnih srajc, 34
 belogardistični:
 1. brigade "Triglav", 25
 2. Brigade "Triglav", 25
 3. brigade "Triglav", 25
 4. brigade "Triglav", 25
 slovenskega domobranstva:
 "M" (nato 3.), 199
 "N" (nato 1.), 199, 219
 "O" (nato 4.), 199, 214, 222
 "W" (nato 2.), 199

1. (potem Ko"hl), 245, 258, 261,
 294, 296 - 298, 303, 306, 324
 333, 334, 341, 342, 354, 361,
 365- 367, 371, 374
 2. domobranski železniški, 96
 2. (potem peti) 245, 247, 248,
 250, 252, 254, 258, 259, 261,
 264, 272, 274 - 276, 279, 280,
 282, 290 - 292, 303, 305, 306,
 361, 366, 367, 370
 3. 245, 261. 294, 296 - 298, 324,
 327, 333, 341
 4. (potem "Linder") 245, 258,
 261, 292, 293, 296 - 298, 303,

304. 306. 325 - 327. 333, 334.
341. 342. 354
5. alarmni, (pozneje "Gereis") 307,
312. 324. 325. 333. 334. 341.
342. 354. 355. 361. 366. 374
6. "Fidler". 341. 345. 346. 366.
367. 374
10. "Kasper", 346. 361, 366 - 368
12. bataljon, 374

ustaški:
10. ustaška bojna (bataljon) 96
30. ustaška bojna (bataljon) 100

NOV (JA):

hrvaški:
1. Drugega hrvaškega
partizanskega odreda, 118
1. Drugega Primorsko -
goranskega odreda, 98
1. Primorsko - goranskega
odreda, 97
1. Prve Primorsko - goranske
brigade, 98

4. Tretje Primorsko - goranske
brigade, 98

slovenski:
1. Levstikove brigade, 259, 346
1. Devete brigade, 98, 100, 266,
291
1. Ljubljanske brigade, 25, 32,
35, 37, 39, 43, 45, 55, 62 - 64, 68
- 71, 83, 84, 92, 95, 97, 98, 100,
104, 107, 109, 111, 113, 117,
118, 126, 133, 138, 139, 141 -
144, 147, 150 - 155, 157, 158.
160, 161, 163. 165. 167. 169.
170, 172, 174, 181, 183, 184,
186, 187, 192, 194, 195, 201,
203, 204, 206, 207, 211, 212,
214, 219, 220, 222, 224. 227.
231. 233. 237. 240. 246, 247.
250 - 252. 254. 255. 257, 259 -
262, 265, 266. 272, 274, 275,
279. 290 - 292, 294, 296. 305.
310. 312. 313. 325. 326. 328.
331. 332. 339. 342. 343, 346,
347, 355. 362. 367
1. Belokranjskega odreda. 222
1. Notranjskega odreda. 249
2. Cankarjeve brigade. 27
2. Devete brigade. 98, 101, 266
2. Levstikove brigade, 79, 80, 150
- 152
2. Ljubljanske brigade, 31. 35.
37. 45 - 47. 49. 55. 60. 62 - 64,
68 - 70, 74, 83. 84. 95. 97. 98.
101, 103. 104. 107, 109, 111 -
113. 118, 120 - 122, 126, 127,
133, 138, 139, 141 - 144, 147,
150 - 153, 155 - 158, 160, 161,
163, 164, 167, 168, 170 172,
181, 183, 186 - 188, 190, 192,
194, 195, 201 - 204, 206 - 209,
211, 212, 214, 219, 220, 224,
227 - 230, 232 - 235, 240, 246 -
248, 250 - 252, 254 - 256, 258,
259, 261, 262, 265 - 267, 271 -
275, 278 - 280, 291, 292, 294,
296, 305, 310, 313, 327, 328,
331, 332, 339, 342, 343, 347,
348, 451, 352, 355, 362, 364
2. Sercerjeve brigade, 10, 15, 19,
20
3. Devete brigade, 75, 98, 172,
173, 266
3. Gradnikove brigade, 24
3. Gubčeve brigade, 185, 241
3. Levstikove brigade, 78
3. Ljubljanske brigade, 17, 22,
31, 32. 35, 37 - 42, 45, 55, 56,
58, 60, 62 - 66, 68, 70 - 72, 74 -
77, 82 - 85, 90 - 93, 95, 98, 101
103. 107, 109, 111, 113, 118,
119. 121, 126, 133, 138. 139,
141, 143, 144, 150 - 153, 155 -
158, 160, 161, 163 - 167, 169 -
172, 181, 183, 186 - 188, 192 -
195, 201 - 204, 206, 207, 211,
212, 214, 220, 222 - 225, 227 -
229. 231. 233, 234, 238, 240,
241, 246 - 252, 254 - 257, 259 -
262, 265 - 267. 271 - 275. 278.
280, 290. 291. 295. 309. 310.
312. 313. 327. 328. 331. 339,
347. 352. 354. 355, 362. 364
3. Tomšičeve brigade, 27, 74
4. Cankarjeve brigade, 172, 173
4. Devete brigade, 42, 98, 101,
152
4. Gubčeve brigade, 32, 241
4. Ljubljanske brigade, 22, 31, 35
- 37, 39 - 43, 55, 57, 62, 63. 68.
70. 74, 75, 78. 85, 95, 97, 98.
101 - 104, 155. 157. 158, 160,
161, 163 - 165, 167, 168, 170 -
172, 181 - 183, 186, 187, 190.
192. 194. 201 - 208. 211. 212.
214, 220. 224, 225, 227, 230.
232. 233. 235
dopolnilni 7. korpusa NOVJ, 303
inženirski 18. divizije, 336. 344
Jurišni 18. divizije, 256. 260, 265,
267. 272. 273. 275, 276. 280.
281. 292, 299. 304, 305, 309,
326 - 328, 331, 336. 344, 354,

366, 367, 371
 Avstrijski. 373
 Levstikov bataljon 22
 Ruski. 153. 183. 184. 186 - 188.
 191
 Stiški, 62. 63
 VDV. 202. 203. 222. 234. 292
zaščitni 1. slovenske artilerijske brigade, 291
 zaščitni bataljon štaba 7. korpusa, **299**

Baterije:
slovenske:
metalcev min P1AT, 308
minometna kal.81 mm
Uubljanske brigade, 22, 43. 45.
212. 235. 247. 251. 254. 257.
261. 290. 292. 294. 305. 310.
326. 327. 362
minometna 8. brigade. 362
topovska Uubljanske brigade. 49.
68. 74. 181. 201. 206. 211. 220.
235. 290
topovska 9. brigade, 109, 154,

nemška:
topovska, kal 75 mm, 379
havbička kal. 105 mm. 301, 345,
366, 367, 378
protiletalska, 253, 264
hitrostrelnih topov, 270
protitankovska kal. 47 mm. 345

slovenskega domobranstva:
havbička kal. 100 mm, 137, 138,
142. 361

Berus Valentin, 215,
Blber Milan, 66

Bojne skupine:
italijanske:
"XXI. Aprile" črnih srajc, 10

nemške:
"Fidler", 334
"Flekner", 333

slovenskega domobranstva:
M (Mitte - Sredina). 138
N (Nord - Sever), 138
O (Ost - Vzhod). 138
W (West - Zahod), 138
Buchberger, 258, 374
Christi, 279
Jug, 117
Resinger (Seva*), 117
Schmitz, 258, 259, 262, 274, 276,
279, 290, 291, 292, 293
Schumacher, 258, 261, 272, 274,
290, 292, 294, 295, 297, 298

novomeška (glej 6. bataljon slovenskega domobranstva) 333, 334
 grosupeljska, 295

Bolnišnice:
 premična 18. divizije, **299**
 Centralna vojna partizanska (SCVPR), 346

Bračič Mirko, 27,
 Brajevič Peter - Pero, 217
 Bratož Hinko-Oki, 39, 41, 58, 60, 78, 79, 122, 130, 131, 162, 167, 175, 205, 214, 228, 246,

Brigade:
 belogardistične:
 1. planinska "Triglav", 24, 25, 27,
 2. planinska "Krim", 24, 32
 "Gorjanci", 24
 "Nanos", 24

četniške:
 503. "Ličkega četniškega korpusa", 23

NOVJ (JA):
 slovenske:
 1. brigada 1. divizije narodne obrambe, 361, 374
 1. SNOUB "Toneta Tomšiča", 8, 10, 15, 24, 25, 27, 28, 37, 263
 2. SNOUB "Ljube Šercerja", 8, 14, 17 20 22
 3. SNOUB "Ivana Gradnika" 8, 21
 4. SNOUB "Matije Gubca", 8, 138, 140, 185, 192, 193, 202, 203, 208, 210, 218, 219, 228, 245, 246, 263, 303, 308, 339, 341, 353, 354, 367, 371, 374, 379
 5. SNOUB "Ivana Cankaila", 8, 27, 33, 55, 56, 59, 60, 62 - 65, 68, 69, 71, 85, 86, 94, 138, 185, 193, 207, 210, 226, 228, 246, 263, 268, 278, 293 - 295, 308, 312, 325, 327, 328, 330 - 333, 335, 341, 353, 361, 366, 367
 5. prekomorska, 373, 388
 6. SNOB "Slavka Slandra, 8, 289, 292 - 294, 296, 309, 312, 326, 327
 7. SNOUB "Franceta Prešerna". 8, 18, 24 - 26, 259
 8. SNOB "Frana Levstika" 22, 26, 55, 57, 67, 76, 77, 82, 85, 90, 94, 102, 107, 108, 111, 138, 152, 154, 169 - 172, 181 - 184, 193, 194, 200, 210, 211, 219, 222, 246, 253, 257, 260, 290 - 298,

304. 305. 311. 312. 315. 316. 325 * 328. 331. 332. 334. 336. 343. 344. 347. 353. 362. 364. 366 - 368. 370. 471. 373 - 379
9. SNOB. 22. 26. 37. 39. 41. 44. 49. 74. 75. 91 - 93. 96 • 98. 101 - 103. 107. 116. 140. 151 - 154. 169. 170. 172. 186. 190. 191. 193 - 195. 201. 203. 204. 206 - 208. 210. 211. 216. 219. 222. 246. 242. 253. 260 • 262. 265. 266. 271. 274 - 276. 280. 282. 290. 292. 293. 295 - 298. 309. 310. 312. 315. 316. 331. 334. 335. 344. 353. 354. 362. 364. 366 - 368. 370 - 373. 375 - 379
 10. SNOUB "Ljubljanska", 13.
348 - 350. 352 - 355. 362. 364 - **368. 370 - 373. 375 - 380. 382, 383 387**
 10. SNOB "Ljubljanska", 9. 14 - 16. 22. 25 - 28. 31 - 33. 37. 38. 44. 45. 55 - 60. 62. 63. 65. 68 - 71. 76. 78. 82 - 85. 90. 93 - 95. 97. 98. 102. 107. 116. 120. 122. 133. 134. 137. 141. 144. 146. 148 - 154. 160. 163. 165 - 167. 169. 171. 172. 174. 175. 181 - 183. 185 - 188. 190 - 194. 197. 201. 203. 204. 206 - 208. 210. 214 - 222. 227. 230. 233. 235. 238. 246. 247. 252 - 256. 258 - 260. 262. 264. 265. 267. 270. 271. 274 - 276. 278 - 280. 282 - 285. 290. 291. 293 - 301. 304. 305. 309. 310. 312 - 316. 325 - 328. 331. 332. 334 - 337. 339 - 344. 346. 347
 11. SNOB "Miloša Zidanška", 289, 293 - 295. 308. 326
 12. SNOUB "Štajerska" 55. 138. 144. 185. 193. 210. 212. 218. 219. 226. 233. 303. 308. 325. 330. 333. 334. 341. 342. 353. 361. 366. 367. 379. 382
 13. SNOUB "Mirka Bračiča" (Loška), 37
 15. SNOB "Belokranjska" 94. 95. 97. 138. 144. 146. 185. 206. 207. 210. 222. 263. 308. 312. 325. 330. 335. 341. 344. 353. 361. 367. 376. 377. 382
 24. "Fontanot" (italijanska), 336. 341. 344. 347. 348. 353. 361. 366 - 368. 370 - 372. 375
 1. slovenska artilerijska, 211. 212. 226. 228. 263. 280. 290. 292. 298. 308. 310. 330. 349.

351. 352. 361. 371. 373. 374. 376. 379

hrvaške:

6. kordunaške divizije, 116
- Primorsko - goranska, 90. 91. 118. 120- 122. 133
- Primorsko - goranska, 90
- Primorsko - goranska. 90. 97. 98. 100. 101
- Primorsko * goranska, 90
20. divizije. 374

hrvaškega domobranstva:

- lovska, 96

Broz Josip - Tito, 126 - 128. 199, 253. 257. 317. 382

Brvar Alojz. 270

Bubanj Viktor, 126

Bukovec Franc, 36

Burger Štefan, 105

c

Centralni komite:

KP Slovenije. 8. 34. 42. 126. 132

283. 285

KP Jugoslavije. 126

Cerkvenik Albin. 27

Cimerman Stane. 36

e

časopisi:

Ljubljanska mladina. 123, 128,

237. 285

Ljubljanski borec. 36. 123, 128,

237

Ljudska pravica. 123, 317

Naša pest, 123

Slovenski poročevalec, 123

Čeme Zvone. 20. 32. 70. 131

Čemej dr. Darko, 21

Černivec Tone - Tomaž, 8

čete:

slovenske partizanske:

- četa 1. bataljona Ljubljanske brigade, 64. 109. 114. 255

- četa 2. bataljona Ljubljanske brigade, 104. 120. 122

- četa 3. bataljona Ljubljanske brigade, 40. 42. 56. 240

- četa 4. bataljona Ljubljanske brigade, 68. 169

2. četa 1. bataljona Ljubljanske brigade. **114**
2. četa 2. bataljona Ljubljanske brigade, 120, 164, 166
2. četa 3. bataljona Ljubljanske brigade, 56, 91, 151
3. četa 1. bataljona Ljubljanske brigade, 43, 45, 157
3. četa 2. bataljona Ljubljanske brigade, 49, 114, 120, 343
3. četa 3. bataljona Ljubljanske brigade, 56, 78, 110, 257
3. četa 2. bataljona Sercejeve brigade, 20
Inženirska četa Ljubljanske brigade, 139, 142, 151, 153, 160, 161, 175, 177, 181, 183, 184, 192, 201, 206, 211, 220, 335
Jurišna četa Ljubljanske brigade, 336, 339, 347, 352, 365, 381
jurišna četa 15. divizije, 331.
minerska četa inženirskega bataljona XVIII. divizije, 265
četa protitankovskih pušk, 330
tankovska četa, 361

nemške:

1. četa 1. bataljona 25. policijskega polka SS, 345, 361
2. četa 1. bataljona 14. policijskega polka SS, 345
2. četa 1. bataljona 19. policijskega polka SS, 94
2. četa 83. pionirskega bataljona, 279
3. četa 1. bataljona 14. policijskega polka SS, 208
3. oklepna četa, 345
9. četa 14. policijskega polka SS, 175, 142, 169, 186, 307, 312
10. četa 3. bataljona 14. policijskega polka SS, 307
10. četa 194. polka, 92
11. četa 3. bataljona 14. policijskega polka SS, 142, 262
12. četa 3. bataljona 14. policijskega polka SS, 307
13. oklopna četa 14. policijskega polka SS, 230, 294, 307
14. četa tankovskih lovcev, 204
"B" četa, 354, 361
izvidniška četa polka SS "Variagov", 342
pionirska četa "Alpenland", 366
žandarmerijska četa, 366

slovenskega domobranstva:

1. četa, 264, 361, 364

3. četa, 264
4. četa, 264
5. četa, 264, 361
6. težka četa, 361
11. četa, 294, 254, 361, 367
15. četa, **272**
16. četa, 361
17. četa, 254, 255, 272
21. četa, 324
22. četa, 324, 361
23. četa, 258, 261
24. četa, 142, 258, 261
25. četa, 142, 169, 186, 307, 361
26. četa, 142, 294
27. četa, 294
28. četa, 361
29. četa, 312
31. četa, 200, 207, 214, 272
32. četa, 208, 214
34. četa, 230, 222, 324, 334, 361
35. četa, 345
36. četa, 324
37. četa, 348
38. četa, 208, 223, 323, 345, 361
39. četa, 223
40. četa, 208, 223, 323, 324
41. četa, 264
45. četa, 264
47. četa, 248, 255, 272, 276
48. četa, 254, 255, 272
51. četa, 346
52. četa, 208, 222, 223, 323, 324, 334, 361
53. četa, 323, 361
54. četa, 223, 323
55. četa, 214
61. četa, 279, 307, 312, 354, 361, 367
62. četa, 279, 307
71. četa, 272
72. četa, 264, 367
112. četa, 260
114. četa, 279, 361
115. četa, 169, 186, 307
štabna četa, 345, 361
težka četa, 214, 272, 327

Čohar Milan, 161
Čopić Gojmir, 270
Čotar Mirko, 224
Čubrić Mile, 156, 160
Čufar Slavko, 23J3'

D

Demlrovič Ferld - Feri, 110

Depont Jože, 270

Divizije:

italijanske:

Isonzo, 11

Caociatori delle Alpi, 11

Lombardia. 11

nemške:

1. kozaška divizija. 96

16. oklopna grenadirska SS.

137

44. grenadirska, 48. 54, 59.

67, 75

71. pehotna, 9, 46, 54, 89, 91,

97

114. lovska. 114, 116-118

162. "Turkestanska", 54, 58 -

60, 63. 67, 75, 108, 113

188. rezervnaa "AlpenJa"ger",

279, 313

371. pehotna, 96, 100

373. pehotna legionarska, 96

392. legionarska, 116, 117

četnlške:

Dinarska, 374

slovenskega domobranstva:

Slovenska gorska, 378

Slovenska planinska, 24

Ljubljanska (domobranska), 378

NOVJ (JA) :

hrvaške:

8. hrvaška, kordunaška, 226,

228

13. Primorsko - goranska, 46,

91, 96, 98, 100, 103, 117, 118,

226,

34. 226, 228

35. 118

slovenske:

1. slovenska divizija narodne
obrambe, 374~

2. divizija KNOJ, 382

14. 8, 14, 15, 20, 27, 33, 39,

43, 44, 89, 90, 94, 132, 137, 306

15. 8, 33, 43, 44, 56, 59, 60,

62, 89, 90, 94, 132, 138, 140,

144, 185, 193, 194, 200, 201,

204, 206, 216, 218, 221, 226,

233, 245, 257, 263, 278, 293,

308, 323 - 325. 330, 332 - 334,

341, 344, 347, 348, 353, 354,

361, 366 - 368, 370, 471, 373,

374. 376. 379, 382

18. 22, 27, 33. 35, 37, 39, 43,

44, 46, 48, 55, 59, 60. 62, 64, 90.

94, 96 - 98, 100, 103, 107, 117,

132, 133, 138 - 140, 148, 149,

152, 184, 185, 192 - 194, 200,

204, 206, 219, 233, 245, 252,

260. 263, 279, 281, 290, 291,

293, 295 - 297. 299, 300, 302.

305 - 307, 309. 312 - 316, 325.

327. 330, 333, 334, 341, 344,

353, 361, 367, 371, 374 - 377,

379, 328

30. 259

31. 251. 259

Ljubljanska, 22

Garibaldi Fontanot (italijanska).

375

4. armade JA:

20. divizija. 374

29. hercegovska, 376, 378, 381

divizioni:

nemški:

1. divizion 171. topniškega

polka. 10

734. protiletalskih topov, 10

slovenski:

15. divizije, 140, 186, 190

18. divizije. 141, 148. 186. 190

1. divizion 1. slovenske

artilериjske brigade. 291, 299. 379

2. divizion 1. slovenske

artilerijske brigade. 265. 379

Dobrilovič Tonček, 300

Dolenc Stane - Čiko, 8

B

Erman Alojz, 110

F

Fajdiga Lado, 20. 32, 40, 42

Fajdiga Micka, 74

Fatur, 119

Febi, 158

Ferffia Nace. 155, 158, 175

Ferčnik Lojze, 116

Ferčnik Herman - Tiger, 175

Filipič Miha. 318

Foger EgidiJ, 240

Fronte:

1. Ukrajinska. 154

3. **Ukrajinska**, 359
Balkanska. 53
Druga. 57, 199. 220
Italijanska. 53
partizanska. 359
vzhodna, 58

O

Gamba ra Gastone, 10
Gavrilov Dimitrij (Gavranin), 113, 114
Glavan Jože. 110, 122
Glavač Stane, 9
Goje Ožbe - Si men, 8
Gojkovič Dušan. 228
Golob Vlado, 124
Goršič Lojze - Pepček, 74
Gradišek Janez, 240
Grgurič Ivan, 236

H

Hassler. 303
Hausser Paul, 53,
Havbice:
 kal. 100 mm, 98, 100, 140, 144, 146, 147, 186, 308, 312, 329, 330, 361,
 kal. 105 mm, 108, 113, 290, 292, 307, 324, 345
 kal. 150 mm, 46
Hitler Adolf. 7. 53. 199
Hostnik Alojz - Jovo. 46. 48
Hočevlar Tone, 20
Hribar Ivan - Janez, 22, 43, 64, 66, 349
Hribernik Rudolf - Svarun, 10, 15, 19, 20, 32
Hribljan Matija - Maček, 250, 251
Huber, 163 - 165

Ilija, 205
Izvršni odbor OF, 8, 21, 22, 42

J

Jakšič Reza, 158
Jamnik Ivanka, 26
Jamnikar Danilo, 270
Jeretina Anton, 240
Jerman Ivan, 59, 124
Jerman Olga, 124, 228, 236
Jones William, 8, 26, 134
Jugoslovanska vojska v domovini. 23.
Juldrašev Abraham, 270
Juričev Milan - Jugov, 17, 22, 28, 105, 127, 161

K

Kajin Alojz - Lojze, 38, 215, 291, 355
Kamnikar Stane, 20, 71, 131
Kardelj Edvard - Krištof, 42, 132
Kardelj Pepca, 285
Kiauta Ladislav, 315
Kidrič Boris - Peter, 42, 43, 316, 318, 382
Klemenčič, 119
Klopčič Mile, 21
Knafelj Juli, 232
Kobljer Ivan, 320
Kocjančič Viktor, 270
Kodelič Jože - Jure, 131
Kolar Tone, 68
Komunistična partija:
 Jugoslavije, 123,
 Slovenije, 7, 14, 15, 317
Konvalinka Sava, 274
Korpusi:
NOVJ (JA):
 4. **hrvaški**, 96, 107, 226, 233
 7. **slovenski**, 43, 48, 56, 94, 132, 137, 138, 156, 199, 200, 204, 206, 209, 210, 217, 218, 221, 226, 236, 240, 245, 265, 280, 282, 289, 290, 302, 315, 323, 324, 333, 335, 336, 339, 341, 342, 349, 359, 360, 367, 374, 375, 378, 379, 381
 9. **slovenski**. 175, 221, 227, 376
 11. **hrvaški**, 118, 132

éfMiiàk)'

1. »rbskl prostovoljski, 374, 976

nemlkl;

2. latikw&ki M. 53» 54» 04

97. **Armadni**, 359, 360, 374

Koèak Clrli - Sodček, 79

Koétr Psdor, **8**

Kocina Marjan, **22, 72**

Kraigher Boria * Janez. **132, 154,**

Kraigher dr, Vito, 31

Kreta Leopold • Joèt, ft

KriitiUM Maijan, 59, 124

KroM|) Ljudmila * Milka, 69

Kuhar Franc * Luka, 62, 66

Kukman Franc. 343

Kumar Jote, 240

Kvader DuAan * Tomai, 300. 341, 349

|

Uh Bori voj . Boria, 201, 203, 207,

Uh Sandi, 175

LegJAa Egon. 111, 240

UglAa Silva, 110

Letala zavezntftka. 297, 307, 309, 331, 332

Utalltte, 246 248. 250 - 252, 25S, 260, 261, 279, 282, 337

Uvatlk Ivo, 8

Lovte Lado, 195, 201

LOhr von Alexssnder, 289, 359

Logar Jote ■ Slovan, 349, 352

Lokovtek Ivan • Jan, 349

Lulzlana, 47, 96

M

Majnik Ivan • Džemt, 131, 161, 174, 188

Makovec Milan, 270

Mainarle Jože - Krttevakl, 300

Marjanovič Ratko, 235

MartlnOie Slave, 105

Maček Ivan - Mateja, 42, 43

Meden Aloj*, 276

Medved Karel ■■ Nande, 17

464

Mekinda «lote • Franci, 802

Menot Pavla, 16

MenlCantn Duten, 305

Merlak Milan, 146

Merčun Milan, 14, 16

MlhallovtC Dragoljub * Drate, 23, **87, 123**

Mllek Jote, 216

Minometi kal. 01 nun, 24. 141, 142, 146, 140, 156* 15S, 100, 101, 180, 190,210,211,220, 300, 310, 330, 362

Mobtliiactyaka komiaiia, 0

Moor (P.N.M Moor, podpolkovnik, Alan tavezni èka votaKC misije prt glavnem itabu Nov ln POS), «14

Motel Marjan, 340

Mrzlork Bogomir, 314

Mule Netka, 79, 110

Muaaollnl Benlto, 7

MVAC (milizia volontaria antloomuntata), 23

N

Nacionalni komltet oslobodenja Jugoalavlje (NKOJ), 123, 126,209

Narodna zaAçlta (NZ), 8, 13, 14, 17, 85

Narodno osvobodilni odbor (NOO), **16**

Nleekel, 333,

Niedermayer von Oskar, 67

Nikolajevič Bori» ■ Bogomolov, 175, 176, 187

Novak Karel, 23, 57

Novak Peter, 105

O

Obrambne çrte:

"Biche", 289, 376

"Ingrid", 359

"Südtlwall (Reiachsschutzstellung)", 289

Obreza Ludvik, 270

Ocvirk MarUn, 302

Oiterc Marta, 124

ÖrU, 37, 39

Oddelki;

nimlil:

44. I*vlidnJškJ, 70, 78

Oredni;

belogardistični:

Heil alovenskl planinski, 24

čatnlškl;

"ljubljski čatnlškl odred", 23

slovenski;

Belokranjski, 138, 195, 222, 228,

293, 303, 340, ;161

Dolenjski, 138, 140, 180, 190,

293, 294

Dolomitski, 32, 209

Istrski, 138, 180

Notrmijfckl. 138, 140, 144, 148,

104, 180, 188, 187, 171, 172,

180, 248 * 200, 208, 280, 282,

283, 280, 288, 281, 282, 374, 378

Zapadnodolenjskl, 22

OfenidvH:

Bergzauber Moritz, 279

Panier, 90

Traufe (kap). 03

8chneetó*t.o"l;er (snežni metež),

302, 307

Wolkenbruch I., 03, 04

Wolkenbruch II., 04

Wolkenbruch III., 00, 08

Wolkenbruch IV., 70

Operacija Drvarska. 199

Operativne cone NOVJ UA);

4. operativna cona. 8, 184, 221

263; 289, 292, 293, 298, 308,

323 - 320,

Operativne cona Jadransko

prlmoije, 279

Osvobodilna fronta »lovenHkrati

rmrodM, 8, 14, 18, 21, 31, m

317

Ožbolt Jože, 22, 23, 41, 131, 108

I'HMWJU, 228, 233

Pavelič Ante, 123, 228

Pečanec Dragoljub, 116

Pečar Šlane, 278, 278

Pehaček Nado, 22

Pelicon Ivo Matija, **22, 26, MM 236**

237

Peruxxl Majdo ■■ UrAka, 9

Petrč Slavko, **207**

Phllllp« John, 207

PIAT (Prolektor Infsntery An tl tank),
204,308

Pljade Mošt, 134

Pipan Anton, 31

Pire Ubar, 270

Pirnat Nikolaj, 22

Počkaj Drago, 124

Podlesnik Franci, **278**

Podobnik Danilo, 207

Podržaj Joža, 248

Pogačnik Janko, 31

Polenšek Ivo, 210

Polki;

nemški;

1. tankovski grenadrlakl 88, 08

1. "Variagov" 88, 342, 804, 381,

384, 388, 374

13. policijski 88, 200, 204, 341

14. polldjakl 88, 9, 70, 78, 89,

137. 200, 204, 341, 340

17. policijski 88, 388, 374, 378,

378

19. policijski 88, 33, 34, 00, 08,

08, 09, 70, 89, 94, 388, 387

20. policijski 88, 378

112. topniški, 00, 08, 09, 279

pisninskih lovcev "Admont", 38

132. grenadrlakl, 48, 70, 78

134. grenadrlakl, 04, 70

138. rezervni gorskih lovcev, 10,

279

139. remvnl gorskih lovcev, 279

194. grenadrlskl, 113, 138

211. grenadrlakl, 10

238. topniški, 88

303. grenadrlakl, 08, 80, 82, 88,

70, 70, 78, 78

314. grenadrlakl, 08, 80, 82, 87,

68, 94

392. artlleryakl, 117

847. pehotni, 118

901. tankovakl, 70

planlnaklh lovcev "Admont", 10,

34, 37,

Poplvoda Pero, 217

Popovič Drago, 103

Počkaj Drago, 124
Prevc dr. Slavko, 276
Prt bik Franc, 215
Prijatelj Marjan, 130
Pucihar Ivanka, 158

R

Raca Gllfta - Raco, 227, 270, 272, 273, 302, 305, 349, 352
Radulovoč Slobodan, 131
Ravnikar dr. Božena, 246
Rdeča armada, 4, 7, 154, 199, 221, 269, 359
Ribar dr. Ivan, 134
Rösener Erwin, 34, 199, 345, 360, 378.
Rojšek Franc - Jaka, 30, 32, 56, 57, 64, 71, 76, 83, 113, 174, 204, 205, 223, 227, 302
Rojšek Jože, 223
Rommel Erwin, 53,
Rozman Franc - Stane, 140, 217, 300
Rožič Miroslav, 175
Rožman dr. Gregorij, 33, 200
Rudolf Janko, 15, 18, 20, 26, 30, 32, 39, 45, 71, 83, 92, 131
Rupnik Lev, 33, 36, 57, 123, 200, 226, 378
Rupnik Valentin - Kos, 225
Rupnik Vuk, 248, 303
Ruska osvobodilna armada (ROA), 342

8

Sajevic Jane, 16
Samec Smiljan, 59, 124
Savez komunistične omladine Jugoslavije (SKOJ), 8, 16, 285, 317
Schmitz, 142
Schumacher, 273, 303
Seliškar Tone, 72, 128
Semič Stanko - Daki, 146, 223, 232, 257
Senica Frenk, 131
Sever Nasta, 17

Simoniti Rado, 59, 124
Simčič Vladoša, 22
Skalja Lojze, 122
Skomšek Peter, 270
Škrbine Henrik, 153
Skubic Anton - Srna, 111, 175
Slapnik Florjan, 270
Slovenska zveza, 23, 33
Slovenski narodnoosvobodilni svet (SNOS), 134, 238
Slovensko domobranstvo, 33, 34, 137
Smodič Jože, 270
Sočan Julij (Skala Tomaž), 126
Srebot Zvonimir, 236
Srečko Kosovel, 124
Srimšek Rudolf, 215
Stante Peter - Skala, 203, 207
Stefanovič Vojislav, 60
Stegnar Franc - Kolumb, 32, 38, 43, 58, 71, 76, 78
Stepišnik Jože - Pepe, 62, 66
Sterle Zinka, 77, 80
Strupij Janez, 31
Svetek Leo - Zorin 105, 109, 126
Svoboda Miro, 349, 355

Š

Šefman Stane, 66
Šešelj Josip, 31
Šilc Majda, 22, 38, 65, 71, 76, 113, 127, 128, 219, 229, 285
Šivec Matevž, 69, 131, 155, 160, 175, 201, 203, 207, 215, 270, 302
Škarabot Jože, 74, 231, 232
Škrbine Henrik, 111
Škulj Karel, 27
Šnuderl dr. Maks, 21
Šole:
nemška SS podoficirska iz "Admonta", 10, 376, 378
Šonaja Zdenko, 302
Špolar Milan - Miloš, 25
Štabi:
NOVJ (JA):
Generalštab, 349

- Vrhovni štab NOV in POJ. 8, 118, 132, 134, 190, 221, 339,
4. armade JA, 374. 375
Glavni štab JA za Slovenijo. 349. 372, 373, 375
Glavni štab NOV In POH, 90, 96. 97. 116, 124, 131, 133,
Glavni štab NOV in POS, 9-11, 13, 15, 22. 23. 30 - 34. 36, 42 - 44. 46. 48. 49. 57. 59, 60. 86. 89. 90. 93. 94. 96. 102 - 104. 112. 118. 122. 128. 131 - 133, 137, 139, 140, 154, 172, 173. 175, 184. 203. 216, 217, 221, 226, 235. 238, 245, 253, 260, 263, 289, 300, 301, 305 - 307, 313 - 315, 318, 324, 340, 342, 348, 360
7. korpusa, 56, 89. 94, 103, 104, 122. 128. 131, 138, 139. 148, 149. 154, 172, 173, 183 - 185, 190 - 192, 195, 200, 203, 211, 216, 217. 219, 221, 222, 238, 245, 246. 252. 260, 263, 271, 272, 276, 289, 290, 293, 295, 301, 304 - 308, 313, 324, 325, 327, 329, 330, 341, 344. 349, 360. 361, 365, 371, 372, 374 - 376, 379
9. korpusa, 184, 221
15. divizije, 140, 210, 289, 379
18. divizije, 101 - 103, 122, 123. 130. 131, 140, 148 - 151, 153, 154, 167, 169, 183, 185, 186, 192, 195, 203, 211, 216, 217, 219, 222, 235, 256, 260, 265, 272, 280, 281, 289, 291, 295, 302, 304, 305, 313, 314, 318, 328, 331, 334, 343, 344, 347, 362, 366, 370, 372, 373, 379
Operativni slovenskih in hrvaških čet, 226
nemški:
armadne skupine "B", 53, 74
Hitlerjev glavni štab, 53, 74, 84
Operativni za protipartizansko bojevanje, 258, 290, 341, 360
Štamberger Anton, 240, 241
Štampahar Vilko, 22, 131
Šteblaj Olga, 26
Šuflaj Vanda, 236
Šutej Janko, 22, 38
- T
Tiran Jože, 22
TODT (nemška delovna organizacija), 361, 362
Tomšič Tone, 237
Topovi:
brzostrelni kal. 20 mm, 186, 264, 345
protitankovski kal. 47 mm, 5, 49, 84, 98, 109, 190, 211, 212, 264, 270, 280
protitankovski kal. 50 mm, 265, 280
protitankovski 65 mm, 307
gorski kal. 75 mm, 24, 49, 60, 62, 84, 98, 109, 128, 140, 157, 186, 207, 211, 212, 255, 308, 329, 330, 349, 361
par - top, 308, 312
Trček Anton - Gorazd, 157, 302
Trošt ing., 57
Turk Danilo - Joco, 59, 71, 76
Turšič Ivan - Istok, 373
- Ů
Udovič Pepca, 66,
Ujedinjeni savez antifašistične omladine Jugoslavije (USAOJ), 219
- V
Varnostno obveščevalna služba (VOS), 13, 14, 17, 85
Vavpetič dr. Vlado, 21
Verhek Vladimir, 110
Vidmar Franc, 110
Vidmar Jože - Leon, 234
Vodeb Dušan - Ljuban, 49
Vojna področja:
kočevsko 46,
notranjsko, 266, 279
Vojinovič Aleksander (Vojin), 207, 267
Vouk Vinko - Hinko, 14
Vozila Cvetko, 270

Vrhunec Marko, 26, 30, 121, 133,
302, 318, 349, 352
Vuchlnlc, 134
Vuga Janez - Branko. 49
Vujačić Marko, 134
Vuković Ivan, 102

W

Weichs von, Maximillian, 53
Z

Zalar Janez, 9
Zidar Franc - Jazbec, 225, 227, 229
Zomada Josip - Frenk. 276, 278
Zveza mladine Slovenije (ZSM), 22.
42, 340

Ž

Želnik Jože - Marko, 131
Žigon Tihomil - Lovrek, 9
Žnidarič Tone - Štefan, 300
Žnuderl Bogomir, 276
Župančič Oton, 382

Kazalo krajevnih imen

A

Ajdovec, 202, 204, 205, 206, 222, 328, 329, 333, 334, 335
 Ajdovščina, 382
 Ambrus, 90, 290, 299, 336, 353, 354, 355

B

Babna Gora, 219
 Babna gorica, 371, 378, 379
 Babno polje, 281, 282
 Badovinci, 228
 Bakar, 91
 Balkan, 199, 289, 323, 360
 Banlja, 96, 383
 Banjaloka, 306
 Barje, 258
 Baška grapa, 221
 Beč, 154, 155
 Bečaje, 83
 Begunje pri Cerknici, 167, 168, 169, 170, 171, 185, 249, 251, 256, 272, 274, 276, 278, 280
 Bela Cerkev, 221, 346
 Bela krajina, 54, 84, 90, 103, 132, 138, 221, 225, 226, 227, 228, 231, 232, 233, 235, 245, 260, 276, 282, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 315, 323, 337, 339, 342, 344, 348, 353, 359, 360, 362, 372, 373, 374, 383
 Benkovic, 107, 113, 118, 119, 120, 122
 Beograd, 53, 349
 Beter, 352
 Biograd na morju, 350
 Birčna vas, 206, 211, 233, 344, 347, 372
 Biška vas, 332, 334, 335
 Blatna Brezovica, 162
 Blato, 170

Bloška planota, 58, 264, 272, 273, 274, 280
 Bloška Polica, 249, 275, 281
 Bojanjl Vrh, 295
 Borovnica, 75, 156, 157, 158, 160, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 172, 185, 253, 254, 255, 256, 259, 264, 265, 266, 274, 276, 384
 Bosanski Šamac, 359
 Bosiljevo, 94, 97, 117, 226
 Bosna, 359
 Boštetje, 76, 257, 261, 262
 BraUna, 338, 340
 Brdo, 119
 Breg pri Borovnici, 254, 264
 Breg pri Ribnici, 187, 188, 190, 195
 Breg pri Velikan Gabru, 219
 Brestova Draga, 104
 Brestovec, 101
 Brezje, 140, 248
 Brezova Reber (danes Brezova Reber pri Dvoru), 202, 205, 206, 207, 211, 334
 Brezovi dol, 292, 299, 336
 Brezovica, 82, 222, 254
 Brezovica pri Borovnici, 155
 Brezovica pri Predgradu, 95
 Brežice, 89, 90, 200, 330
 Bribir, 124
 Brinje, 117
 Brinovščica, 195
 Brkini, 53
 Brod Mora vice, 95
 Brod na Kolpi, 89, 91, 94, 95, 103, 133, 374, 375, 383
 Brod v Podbočju, 222
 Bršljin, 329
 Brusnice, 224
 Bučka, 210
 Bukov vrh, 201, 268, 368, 370
 Bukovica, 55, 56, 57, 59, 60, 62, 181, 182, 183, 184, 186, 272

C

Cajnarje, 154, 275
CegJenica, 343, 344
Celje, 229, 232, 366
Cerklje (danes Creklje ob Krki), 222
Cerknica, 75, 76, 172, 185, 247, 248, 249, 250, 266, 274, 279, 280, 375, 376
Cerkniška dolina, 54
Cerkniško jezero, 248, 264
Cerovec, 347, 372, 385
Cestar, 266
Crikvenica, 91, 97, 107, 113, 114
Cmi Lug, 91, 92
Cvibelj, 202
Cvišlarji, 90

Č

Čabar, 54, 95, 134, 281, 374, 375, 376
Čabranka, 91, 281
Čagovšče, 57
Čatež, 56, 60, 218
Čeplje, 309, 316
Češča vas, 329
Češnjice pri Trebelnem, 210, 214
Četež pri Strugah, 364
Čisti vrh, 368
Čohovo, 272, 273
Črmošnjice (danes Črmošnjice pri Stopnicah), 227, 233, 353, 373
Črna vas, 156, 157, 158, 160, 162, 163, 164, 171, 259, 260
Črnc, 195
Črnelo (Veliko, Malo), 63, 294
Črni Potok pri Kočevju, 309
Črni Vrh, 259
Črnomelj, 300, 303, 304, 325, 337, 341
Čmomožna dol, 368
Čučja Mlaka, 221
Čušperk, 67

D

Dalmacija, 114, 338, 340

Dalnji Vrh, 324, 331
Dane, 251, 252, 280, 377
Dečja gora (k. 577) (zdaj Drčja gora), 298, 353
Dečja vas, 331
Debeli hrib, 364, 365
Debeli vrh, 265, 271, 278
Dedni vrh, 370
Dednik, 257, 260, 262, 272
Delnice, 89, 91, 95, 97, 103, 124, 127, 131, 133
Dobec, 75, 167, 271
Dobliče, 303, 304
Dobra, 96, 98
Dobrava, 221, 294
Dobrava pri Dobrnič, 200, 325
Dobrnič, 200, 204, 325, 327, 335
Dobro polje, 57
Dol, 337
Dol pri Borovnici, 166
Dolenja Brezovica, 164
Dolenja Straža, 203, 205, 206
Dolenja vas, 143, 249, 274, 312
Dolenje Sušice, 372
Dolenji Lazi, 201
Dolenji Podboršt pri Trebnjem, 326
Dolenji vrh, 326, 327, 328, 334
Dolenjska, 55, 58, 89, 94, 132, 138, 140, 185, 193, 199, 200, 218, 245, 289, 290, 293, 295, 300, 306, 324, 325, 333, 383, 388
Dolenjske Toplice, 201, 246, 344, 371, 373
Dolga vas, 309, 310, 312
Doljani, 237
Dolnja Težka Voda, 227, 228, 229, 230, 233
Dolž, 206, 227, 228, 230, 232, 348
Donji Miholjac, 359
Draga, 134, 281, 290, 294
Drašiči, 228
Drečji Vrh, 211, 215
Drežnica, 117
Dunaj, 263
Dvor, 202, 246, 292, 334, 335, 341, 367, 368
Dvorska vas, 143, 147, 149, 150, 151, 193, 194

E

Evropa. 199. 220

F

Faberjev križ, 371
 Fara, 95. 280
 Farški Kal. 57
 Felič vrh. 55
 Ferdreng (danes Verderb), 375
 Firenze, 253
 Francija, 221
 Fridrihštajn, 308, 309, 310
 Fužine. 91, 103, 104, 105, 107,
 111. 112. 118, 119, 120, 121,
 126, 127, 133

O

Gaber (Veliki. Mali), 219, 324. 348
 Gabrje, 224
 Gabrje pri Ilovi gori, 68
 Gabrovčec, 63
 Gaj. 114
 Geroovo, 91, 95, 281
 Glina, 247, 249, 251, 276, 280
 Globel. 141
 Globoko (veliko, Malo), 295
 Gojmir, 89, 102
 Goli vrh, 264
 Golo, 150, 185, 258, 377, 383, 385
 Golo (k.874), 259, 276
 Golobinjek, 207, 208, 332
 Golovec, 378, 379, 380, 381
 Gomance, 280, 281
 Gomilje, 133
 Gora, 274
 Gorenja Brezovica, 161, 164, 165,
 166
 Gorenja Straža, 203
 Gorenja vas, 63, 186, 187, 188,
 190, 191, 192, 329
 Gorenje. 312
 Gorenje Jezero, 248, 250, 280, 281
 Gorenje Lakovnice, 227
 Gorenje Otave, 157, 165, 168

Gorenje Podpoljane. 151
 Gorenje Sušice, 344
 Gorenji Lazi, 151, 194
 Gorenji Suhadol. 224
 Gorenji Vrh pri Dobrniču, 325, **326.**
 327. 331, 334
 Gorenjska. 53, 79, 134. 378, 379
 Gorica. 221. 376
 Goričica pod Krimom, 161. 163,
 165, 254, 256, 264
 Goriška vas pri Škocjanu, 208, 210
 Gorjanci, 53, **54.** 221, 222, **225.**
 226, 227, 228, 230, 232. 233,
 234, 235, 246, 341, 344, 346,
 348, 367
 Gornja Briga, 374
 Gornja Težka Voda, 227
 Gornja Topla Reber, 370
 Gornje Jelenje. 91. 95
 Gornje Ložine, 169
 Gornji Suhor pri Metliki, 346
 Gorski Kotar, 53, 54, 89, 90, 91.
 93, 94, 95, 96. 103, 113, 117,
 118, 120, 122, 123, 124, 126,
 127, 128, 130, 131, 132, 133,
 134, 141, 148, 153, 172, 175,
 306, 359, 383
 Gospič. 114, 116
 Gošič, 274
 Gotenica, 376
 Goteniški vrh, 75
 Gotna vas, 228, 373
 Graben, 181, 193
 Gradenc, 202, 297, 299, 304, 342
 Gradišče, 68, 70
 Gradišče (k.858), 249, 266
 Grahovo, 274, 280, 376
 Grčarevec, 376
 Grčarice, 67, 105, 252, 306, 376,
 377, 386
 Greben, 150
 Grebenje, 139
 Grič, 221
 Grič pri Klavevžu, 210
 Grintovec, 295
 Grm, 207, 221, 222, 224
 Grmada, 138. 218, 326, 327
 Grobničko polje, 107, 133
 Grofja miza, 370, 371, 374

**Grosuplje, 59, 63. 65, 67, 68, 70.
72, 76. 89. 94, 132. 137, 138,
140, 142. 154, 185, 219, 245,
290. 293, 294, 295**

Gumn Išče. 140

a

Hambarište, 96, 98

Handlerjc, 90

Hanover, 92

Hinje, 59, **62.** 201. 203. 290. 291.
292, 293. 297. 298. 301. 304,
334, 336, 337, 366, 367, 370, 386

Hmeljnik, 215

Hočevje, 63, 65, 66. 68, 69, 210

Hojče, 194

Horjul, 259, 378

Hotedršica, 376

Hrastov Dol. 219. 220, 295

Hreljin, 91. 107. 108. 112. 113.

114. 118, 119, 123, 133, 153

Hrib, 63, 64, 65, 66, 134, 292, 298.
304. 305

Hrib Loški potok, 188

Hrib pri Hinjah. 298

Hrib pri Koprivniku. 304

Hribajjevo, 272

Hribka, 362. 364

Hribljane, 83

Hrovače, 187, 190

Hrušica. 220, 222, 289

**Hrvaško primorje, 53, 89, 107. 117.
118. 383**

**Hrvatska. 53. 90. 91. 97. 103. 116,
124, 131, 133. 336. 340, 341,
344, 349, 353**

**Hudi Konec, 138, 139, 147, 149.
150, 151, 181, 183. 194**

Hudi Vrh. 281

I

Idrija, 259

Ig, 80. 160, 163, 165, 258, 259,
261, 378

Ilirska Bistrica, 375

Ilova Gora, 62, 63, 64, 65, 67/68,
70. 71, 72, 74, 76, 83, 85, 86

Istra, 53, 289, 319

Iška, 264. 273

Italija. 92, 114. 116. 124. 199, 205.
221, 246, 251, 253. 257, 270.
289. 323. 338, 340, 359. 383

Ivančna Gorica, 62. 63. 86. 294, 295

Ivanje selo. 169, 264, 266

J

Jablan, 98. 101, 208

Jagodnik, 210, 214

Jama pri Dvoru, 292. 326. 328.
331. 337, 366

Jasenak, 103, 104, 116, 117

Jasnica, 312

Jastrebar. 371

Jastrebarsko, 350

Javhe, 65, 66, 67. 71, 72

Javorje, 55, 250

Javornik, 252, 280

Javorovica, 173

Jazbec. 374

Jelendol. 90, 185. 376

Jelenov žleb, 75

Jelenski Snežnik, 359

Jelovec, 72

Jermanov laz, 362

Jeršiče, 265

Jesenice, 221

Jesenov hrib, 297

Jezerane, 117

Jezero, 161, 163, 165, 166

Ježce, 56

Jordankal, 208, 326

Jugorje, 375

Jugoslavija. 7, 123, 130, 359, 360

Junčje, 139, 150, 152, 153, 194

Jurišče, 251

Jurjeviča, 181, 182, 183, 184, 190

Jurna vas, 206, 231, 232, 233

K

Kačja rida, 206, 207, 208, 209

Kal, 354, 355

Kalanski gozd, 207

Kalce - Naklo. 222
 Kali«. 250
 Kamenica, 82
 Kamenje pri Dobrničju, 330
 Kamni vrh, 265, 361
 Kamni Vrh pri Ambrusu. 354
 Kamnik pod Krimom. 82. 158. 256
 Kamno Brdo. 294. 295
 Kanižarica. 303
 Kapltski marof, 221
 Kaplanovo, 75
 Karlobag, 97. 103
 Karlovac. 94. 96. 97. 102. 116. 226. 338. 350. 351. 360
 Karlovica. 75. 154. 250
 Klkovica. 91. 97. 107. 108
 Kitni vrh. 219. 220. 296
 Kladuški Grič. 266. 267
 Klana. 359
 Kleč. 375
 Klinča vaa. 338
 Klinja vas. 310. 312
 Kneževa roka, 368
 Knežja Lipa, 375
 Knežja Njiva, 247
 Knežja vas. 328, 331
 Kobijeva štolama, 156
 Kobila. 141
 Koblajl, 312
 Kočevje. 54. 57. 74. 89. 90. 94. 95. 111. 131. 132. 134. 137. 139. 140. 142. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 169. 170. 177. 185. 190. 192. 193. 201. 245. 246. 247. 252. 264. 279. 280. 282. 290. 293. 297. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 312. 313. 315. 316. 323. 325. 344. 354. 359. 360. 361. 366. 367. 368. 373. 374. 375. 376. 377. 384. 386
 Kočevska reka, 90, 290, 375
 Kočevski Rog. 54. 221. 293. 306. 324. 342. 353. 359. 360. 365. 367. 371. 372. 373. 374
 Kolpa. 53. 54. 90. 91. 94. 95. 97. 107. 133. 226. 353. 359
 Komolec, 221, 367, 370, 371, 373
 Kompolje, 219
 Kompolj »ka dolina, 90, 146, 201, 203
 Konec, 220, 227
 Konjsko (k. 598). 308
 Koprivnik. 303. 304. 305. 306. 309. 310. 316. 325
 Kordiči. 228
 Kordun. 96. 97. 100
 Koreni tka. 219. 324. 328
 Korinj (Veliki, Mali). 66. 67. 76. 83, 90. 290. 293, 354, 355
 Korita, 331
 Korošče. 256
 Koroška. 134. 333. 378. 379
 Koroška vas, 227, 229, 231, 232, 233. 234
 Kosanoviči, 98. 101
 Kostanjevica na Krki. 89. 200. 221. 341. 347
 Koščaki. 255. 256. 260. 272. 273. 274. 275. 276. 280
 Kot. 204. 353
 Kot (Dolnji, Gornji), 366
 Kot pri Ribnici. 181. 183. 184, 377
 Kotel. 260, 261
 Kozjek, 250, 331, 333
 Kozji Vrh(danes Kozja Gorica), 246, 290
 Kožarji. 143. 144
 Kogi hrib. 362. 365
 Kožljek. 254. 264. 265, 266, 274
 Kraljeviča, 359
 Kras, 259
 Kravski vrh, 291, 366
 Kremenlca, 160, 163
 Kresnice, 263
 Krim, 54, 58, 80, 83, 85. 86. 264
 Krimšček (k.933), 165. 167. 256, 274, 276
 Kriška vas, 294
 Križ (Dolnji. Gornji), 204. 292
 Krka. 54. 59. 60. 62. 63. 86. 138. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 210. 211. 215. 219. 220. 221. 245. 246. 289. 290. 292. 294. 295. 296. 297. 299. 306. 323. 325. 326. 329. 333. 334, 335. 336. 337. 341. 342, 344, 353, 360, 361, 366, 367. 373, 376

Krmelj, 210, 212, 214, 216
Krnče, 192, 194
Kronovo, 210, 216, 217, 221
Krška vas, 90, 222
 Krftko, 217, 222
 Krušni Vrh, 325, 328
 Krvava Peč, 79, 80, 257, 261, 262, 272, 274, 280
 Kunč, 367, 371, 374
 Kupina, 228
 Kuplnac, 338, 340
 Kurešček, 79, 256, 257, 258, 259 *
 Kutelc, 365
 Kuzarjev Kal. 206, 207, 208

L

Lačnlk, 250
 Laknlaka dolina, 214. 215
 Lakovnice (Dolenje, Gorenje), 344, 347, 372
 Lanišče, 140, 379, 380
 Lasinje, 341
 Lašč, 337, 341, 342, 343, 344. 353
 Lašče, 201, 202, 290. 291. 292, 299, 361, 366, 367, 368, 374
 Lavrica. 260. 378, 379
 Laze pri G .Jezeru, 250
 Lazeč, 134
 Ledine, 259
 Lenček, 75
 Lepenica, 113
 Lepi Vrh. 83, 265, 276
 Leskova dolina. 54. 375
 Leskovec, 294
 Lešnica, 221. 348
 Lešnjake, 265
 Uč, 91. 107, 109, 111, 120
 Lika. 90, 116, 117, 118
 Linte (k.776), 164
 Lipa, 364, 365
 Lipje (Malo, Veliko). 292. 297, 299, 301. 304
 Lipoglav, 294
 Lipovec (Mali, Srednji, Veliki), 204, 205, 206, 252, 312, 328, 334, 335
 Lipovščica. 181. 182, 183, 192, 193

Lisec (k. 673). 164,
 lisec (k. 872) 250, 251, 275, 276 333
 Litija, 55, 200, 263, 289
Uvold, 90, 308, 309, 310, 313, 314
 Ljubljana, 55, 60, 75, 76, 79, 85, 89, 90, 93. 94, 132. 137, 138, 139, 140, 142, 146, 149, 150, 153, 154. 156. 157. 158. 160, 164. 166. 167, 199, 200, 204, 205, 206, 209. 218, 219. 221. 245. 253. 257, 259, 260, 263, 264. 360, 366, 374, 375, 376, 378, 379, 380, 382, 383, 386
 Ljubljanica. 156, 157, 158, 160, 161, 163, 164, 165, 166
 Ljubljanska pokrajina, 53. 54
 Ljubljanski vrh, 265
 Ljubljansko barje, 138, 378
 Ljubošna, 100, 101. 107
 Ločnik, 260, 261
 Log pri Brezovici, 378
 Logatec, 75, 137, 168, 171, 259, 262, 264, 266, 271, 274
 Loka. 346
 Lokve. 91. 92, 93, 95, 101, 103, 104. 105. 107, 117, 118, 120, 121, 122. 126. 133. 359, 386
 Lopata (809), 165
 Loška dolina. 245, 246. 247. 252, 253, 258, 260, 261, 272, 274, 275, 279, 280, 281, 282, 289, 290, 375, 376
 Loški Potok, 134. 281, 290
 Loza (k. 875), 281
 Lož. 249
 Ložine (Gornje. Dolnje), 140, 252
 Lučarjev Kal, 59, 62, 219, 220, 295
 Luče, 59, 63. 64. 68, 70, 71
 Lučine, 259
 Luizijana, 90, 91, 93, 96. 98
 Luknja. 207, 208
 Lukov dol, 97, 98, 100, 101
 Lumbarda, 100
 Luška gorica, 367, 370
 Luža, 325, 328, 331, 367
 Lužarji, 154, 260, 261, 272, 273, 280

M

- Mačkin **Hrib, 246**
Mačkov vrh. 66
Mačkovec. **76. 77. 85. 257. 262,**
304, 309
Mačkovec pri Dvoru. 334
Mačkovec pri Škocljanu. 210. 221
Madžarska. 359
Magovec, 228
Makoše. 376, 377
Mala Gora. 54. 68. 78. 185. 186,
201. 290. 291. 308. 309, 362, 374
Mala Ilova Gora, 63, 68, 69
Mala Loka. 325
Mala Slevica. 142. 143. 149. 150.
151. 152, 153. 194, 261
Mala vas, 327
Mali Gaber. 60
Mali Log. 75, 246, 252
Malkovec, 212
Malo Hudo. 62. 63
Mandli. 375
Maribor. 221, 263
Marinča vas, 361
Markovec, 247, 250
Marolče, 138, 139, 153, 175, 192,
193, 194
Maršičl, 139, 194
Martinja vas pri Mokronogu, 210,
218
Martinj! - Hrib, 171
Mašun, 250, 282, 375
Maverlen, 303
Meč, 113
Medvedjek, 57, 141, 144, 209, 211,
212, 324, 333
Meja, 114
Mekinje, 55, 59, 60, 62
Mengoš hrib. 367, 368, 370
Meniška vas, 371, 372, 373, 374
Mestni vrh, 309
Metlika, 131, 226, 233, 337, 340,
349
Metnaj, 55, 56, 59, 60, 63
Mevce, 62, 63
Migoljska Gora, 60
Mihovec, 231, 233, 234, 336, 344
Mlklarji. 303
Milanov vrh, 281
Mirna, 60
Mirna (reka), 200, 209, 210, 215
Mirna Peč, 200, 204, 206, 207, 208,
209, 210, 211. 214, 222. 328.
329. 330, 331, 332, 334, 335
Mišji dol, 56
Mlačevo, 64, 72
Mlaka pri Kočevju, 308
Mlake, 90
Mleščevo, 329
Mokreč, 54, 58, 66, 76, 78, 79, 80,
83, 85, 86, 258, 259, 261, 264
Mokro Polje, 346
Mokronog, 210
Morava, 316
Moravče pri Gabrovki, 59
Mošenik, 289
Mozelj, 303, 304, 306, 309, 310,
313, 314
Mramorovo pri Lužarjih, 256
Mramorovo pri Pajkovem, 262, 272
Mraševo (Dolenje, Gorenje), 206,
211, 344, 347
Mrkopalj, 92, 101, 117, 118, 120,
124, 126, 130, 133
Mrzla Vodica, 91, 92, 93, 95, 98,
103, 107, 111, 118, 119, 126
Mrzlo Polje, 329
Muha vas, 375
Muhov breg, 374
Muljava, 62, 67, 220, 294, 296, 329
Mura, 359
Murska Sobota, 359
- ## N
- Nadlesk, 245, 246, 248, 250, 251,
258, 260, 261, 279, 282
Naredi, 76, 257, 262
Našice, 359
Nemška Loka, 303, 304, 309, 316,
375
Neretiče, 107
Normandija, 220
Notranje Gorice, 156, 158, 160,
162, 164, 165, 264

Notranjska. 54, 58, 89, 94, 132, 200, 221, 222. 245, 246. 248, 252. 260, 261, 282. 289. 300. 306. 383. 388
 Notranjskem, 138. 169
 Nova Sela. 346
 Nova vas, 75, 172, 175, 247, 250, 261, 262, 264. 265, 275, 276, 279. 280, 281
 Nova Štifta, 184, 250, 377
 Novi, 114. 117, 118, 124
 Novi Lazi, 316
 Novi Log, 291
 Novi grad. 340, 341
 Novo mesto, 56, 59, 60, 69, 90, 94, 132, 137, 138, 185, 200, 201, 202. 203. 204, 206, 207, 208, 209, 210, 214, 216, 218, 219, 221, 222, 223, 225, 226, 227, 228. 229, 230, 231, 233, 234. 235. 237. 245, 285, 289, 302, 303, 306, 307, 323, 324, 328, 329, 330, 333, 341, 342, 344, 346, 348, 353, 354, 359. 361, 366, 371, 372. 373, 375, 386

O

Občice. 344
 Občine, 215, 324. 325, 326, 327, 328. 329, 330. 331. 332, 333. 348
 Obešenjak, 113, 114
 Ogulin, 94, 96. 97, 100, 101, 102, 103, 107, 116, 117, 118, 131. 133. 226
 Okrug, 337
 Onek, 304
 Orašje, 338
 Orlake, 292. 295, 296
 Orle. 378, 379. 380, 381, 386
 Ortnek. 139, 147. 150, 151, 152. 181, 182. 185. 193. 194. 261
 Osilnica. 91. 94. 95. 134. 281. 374. 375
 Osolnik, 78
 Osredok nad Stično, 55
 Osredok nad Stično, 167, 258, 261, 272
 Ostri vrh, 326, 327. 334
 Oštarije, 97, 107, 116

Otave (Gorenje, Dolenje), 165, 168, 170, 250, 254, 255, 256, 265, 271. 274, 275, 276

Otavec, 341, 342
 Otočec, 114, 124, 221
 Ovčak. 303

P

Padei. 265. 266
 Pag. 124
 Pako. 157, 161, 163, 165. 256
 Palčje, 251
 Pavla vas. 211
 Pečka. 370. 371
 Pekel. 276
 Petrina, 133
 Petrinici. 187
 Pevska gorica. 374
 Platnik. 219
 Pijava Gorica. 140. 160. 163. 171. 258. 259. 261. 265. 378
 Pikovnik, 82, 167. 170, 172. 254, 255, 265. 266. 274
 Pirče. 133
 Plsarovlna. 338. 349. 350
 Planina. 55. 168. 169. 171. 264. 375. 384
 Plase. 91. 97. 107. 108. 111. 112. 113. 114, 118, 120, 121
 Pleše. 353
 Plešivica. 292. 301, 338. 340, 351, 352. 353. 361
 Plešivica pri Žalni, 55
 Podboršt, 219
 Podbukovje, 210
 Podcerkavsko polje, 246
 Podgora (Gorenja, Dolenja), 206, 212, 281, 282. 309, 344
 Podgozd, 344
 Podgrad, 372
 Podhosta, 201. 202, 203. 204. 206, 211, 220. 342, 344. 353, 371. 372, 373, 374
 Podkraj, 157
 Podlipa, 334
 Podpeč. 154. 156. 157, 158, 160, 161, 163, 164, 165, 167, 171
 Podplana, 150

Podpoljane, 151
 Podpreska, 75, 134, 261
 Podslivnlca, 246
 Podstena, 304
 Podstrmec, 154, 261
 Podturn pri Dolenjskih Toplicah, 342, 353, 371, 372, 373
 Podzemelj, 337
 Poganeč, 263
 Pogorelec, 370
 Pokljuka, 173
 Pokojšče, 172, 276
 Polhograjski dolomiti, 138. 259
 Polica, 59, 294
 Pollane (danes Kočevske Poljane), 214, 373
 Poljane pri Mirni Peči, 210
 Poljanska dolina, 259
 Polom, 90. 290. 292, 293
 Polževo, 63
 Ponikve (Dolenje, Gorenje), 111, 128, 272, 278, 326. 329. 330, 331. 332. 334, 335
 Postojna, 53, 89. 94, 137. 154, 160, 171, 185, 246, 253, 256, 280, 376
 Potiskavec, 364, 365
 Potok pri Gorenji Straži, 60. 62, 63, 207
 Praproče, 151, 152, 153. 193
 Prečna, 206, 207, 329
 Predole, 323
 Prekmurje, 359
 Prekrižje, 337
 Preserje, 154. 156, 157. 158, 160, 161. 163. 164, 165, 166, 167. 254, 256, 257, 264, 272
 Preska, 98, 100
 Preska pri Dobrniču, 325, 326, 328
 Prevalje pod Krimom, 254
 Prevole, 63. 290. 292. 293. 298. 353, 364, 365, 386
 Prezid, 54. 281. 282, 374
 Pri Cerkvi - Struge, 354, 365
 Pri Križu, 63, 64, 65, 68, 70, 71, 72
 Pribišje, 303
 Prilesje, 147
 Primča vas, 299
 Primorska, 134, 184, 185, 283
 Primož, 201, 202, 209, 341. 342, 343. 344, 353. 361, 366, 367, 366
 Primskovo, 218
 Pristava, 336. 344
 Pristava pri Stični, 55
 Pugled pri Starem Logu, 293
 Purkače, 75, 78. 258
 Pusti Hrib, 193, 194

R

Račje selo, 215
 Račna, 64, 67, 68. 70. 72
 Račna Gora, 246
 Rab, 124
 Rabatič, 101
 Radeče, 200. 219
 Radlek, 248, 260. 275, 280. 281
 Radohova vas, 57, 58, 63. 222
 Radoviče, 228
 Rajhenau, 325
 Rajhenav, 304
 Rakek, 54. 137, 154, 156, 160, 166, 168. 169. 171, 172. 185, 246. 248. 249, 250, 253, 254, 255, 258. 259, 261, 263, 264. 266, 272, 276, 279, 280, 282, 290, 366. 376, 384
 Rakitna, 82, 154, 155, 156, 157, 158, 161. 163, 164, 165, 166, 167, 168. 172. 185, 254, 256, 266. 275
 Rakitnica, 140, 169, 170. 252, 376, 377, 384
 Rakitniška planota, 54, 58
 Rapljevo, 362
 Raskovec, 266
 Rašica, 57, 62. 68, 74, 83, 142, 143, 146, 147, 149, 150. 252. 377
 Ratje, 293. 297. 298, 336
 Ravberkomanda, 171
 Ravna Gora, 89. 94. 96. 101, 126
 Ravne, 265. 272, 273
 Ravni Dol, 62. 63, 64
 Ravnice, 272
 Ravnik, 83, 265, 280
 Rdeči Kal, 325, 326. 327, 330, 334
 Rdeči Kamen, 367, 368, 370, 371
 Reber, 204, 291, 296

Rečina, 359. 374

Reka, 69. 97. 103. 112. 114. 117. 374

Repišče, 338

Reški hrib, 375

Retje, 134, 143

Ribnica, 58. 67. 89. 90. 138. 142. 149. 150. 151. 152. 167. 169. 170. 172. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 190. 191. 192. 193. 194. 201. 210. 246. 247. 252. 260. 261. 264. 265. 279. 280. 289. 293. 297. 299. 306. 308. 313. 323. 361. 364. 375. 376. 377. 384. 386

Ribniška dolina, 131

Rigelj, 308

Rigelj (Mali. Veliki), 373

Rinža, 308

Rob, 75, 77, 150, 258, 261

Rogatec, 150

Roje pri Čatežu, 325

Rosalnice, 228, 337, 339, 340, 341, 353

Rudolfovo, 273

Runarsko, 264

S

Sad, 293, 295, 296, 302

Sadinja vas, 329, 334, 335

Sajevec, 181

Sarajevo, 359

Sava, 54, 200, 263, 359, 375, 378, 379

Sava (naselje), 289

Sedlata gorica, 371

Sekirišče, 258, 259

Sela, 379, 380, 382

Sela pri Hinjah, 297, 301, 362, 367

Sela pri Sobrečah, 56

Sela pri Šumberku, 59, 60, 62, 67, 86, 219, 220, 292, 295, 296

Sela pri Višnji Gori, 294

Selo pri Robu, 257, 260, 262

Selšček, 167, 168, 170, 172

Semič, 303, 337, 342, 353

Senj, 114, 117, 124

Senjsko, 96. 98, 100, 101

Sevnica, 209, 210. 212. 214, 216. 217

Sinji vrh, 95

Sinovica, 150, 181. 183, 184. 185, 193

Skalčna pot, 276

Skrajnik (k.642), 308

Slančji vrh, 210

Slatnik (Veliki. Mali), 181. 182. 193. 194. 227, 348

Slavetič, 337, 339, 349

Slavica, 101, 103. 104

Sleme (k.883), 250, 255. 256. 258. 262, 274, 275, 280

Slovenija, 7, 89. 90. 93. 96. 103.

111, 118. 127, 128, 131, 132,

133. 134. 137, 138, 139, 149,

153, 156, 172, 175, 199, 200,

218, 221, 235, 236, 238. 246.

252. 253, 263, 323, 338, 340,

341, 348. 350. 359, 360, 375, 378

Slovensko primorje, 53. 251. 279, 374

Smrekovec, 82, 165, 167. 256

Smuka, 59. 201, 220. 290, 291,

292, 293, 298, 304, 325, 336.

343, 353, 366, 368, 386

Snežnik, 246, 274, 359, 374

Soča, 289

Sodražica, 74, 75, 76, 138, 139, 141, 201. 246

Sorževo, 337

Sostro, 378

Soteska ob Krki, 59, 201, 202, 206, 222, 246, 335, 373

Sotla, 289

Sp. Slivnica, 185

Srbske Moravice, 101

Srebotnica, 296

Srebotnik pri Velikih Laščah, 256

Srednji Jarek, 91, 95

Srednji vrh (Vrh nad Mokronogom), 211

Sredozemlje, 221, 253. 330

Srnjak, 171

Stanovnik, 250

Stara Cerkev, 308

Stara gora, 343, 353, 366, 367

Stare Žage, 291, 344, 372, 373

Stari Log, 290, 291, 304, 325, 367

Slari trg. 265. 260
 SUrl trg ob Kolpi. 95. 306
 Stavča vas, 201. 343, 344
 Stehanja vas, 325, 333
 Stična. 55. 59. 60. 62. 63. 66. 219, 220. 221. 222. 261, 264. 272. 293. 294, 295, 296, 303. 331. 333. 354
 Stopiče. 225. 231. 233
 Stranje. 221
 Stranska vas pri Žužemberku. 202. 220. 341. 342. 353. 361. 366
 Straža (Dolenja, Gorenja), 329
 Stražišče. 254, 255, 264, 265, 271, 274, 275, 276
 Stražnik (k. 645), 250
 Strmec, 295
 Struge (danes pri Cerkvi - Struge). 201, 203, 293, 298, 360, 361, 362, 364, 365. 366. 386
 Stubica. 96. 98. 100
 Studenec na Blokah. 172, 256, 262
 Studeno (danes Studeno na Blokah). 249. 250. 252, 258, 281
 Studenski vrh. 368. 370
 Suha krajina. 59. 65. 67. 74. 76. 83. 86. 90. 193. 194. 200. 201. 204. 210. 219, 222. 233. 246. 289. 290. 291, 293. 297. 300, 304, 306, 308, 323, 335, 336. 337, 338, 341, 342, 344, 353, 359. 360, 361, 366, 367. 372, 374, 383
 Suhi Dol. 259
 Suhi grič. 266
 Suhor pri Metliki, 208, 348
 Sunger, 104, 105, 107, 120, 121. 128
 Sušak. 91, 92. 94, 97, 98, 102, 103, 107, 108, 111. 112, 113, 114, 119
 Sušalca, 220
 Sušje, 152, 167, 169. 181, 182
 Sutjeska. 54
 Sv. Ahac. 260
 Sv. Ana, 324. 326. 329, 331, 332, 335
 Sv. Ana (danes Gradišče), 210, 214. 219.
 Sv. Ana (k. 482), 157. 161
 Sv. Duh (Polževo), 294
 Sv. Frančišek, 181. 182, 186, 377
 Sv. Gregor, 134, 138, 139, 146, 150, 151. 181. 185. 192, 194, 195, 201, 261, 377, 384, 385
 Sv. Jakob. 150
 Sv. Jana, 337. 338, 339, 340, 352, 353
 Sv. Jurij, 256
 Sv. Katarina, 292, 299, 353, 361, 366
 Sv. Križ, 346
 Sv. Križ (danes Moravče), 138
 Sv. Križ pri Litiji (danes Gabrovka), 55, 294
 Sv. Marko, 181, 182
 Sv. Miklavž, 280
 Sv. Ožbolt, 262
 Sv. Peter, 368, 370, 371, 372, 373
 Sv. Rok (k. 619), 141, 142, 143, 144, 146, 147
 Sv. Rok (pri Žužemberku), 202
 Sv. Trojica (zdaj Šivče), 142, 143, 149, 154, 250, 272, 274, 275, 278, 280
 Sv. Vid (danes Žilce), 77, 83, 168, 185, 256, 257, 260, 264, 265, 272, 273, 274, 275, 276, 278, 280
 Svinjski vrh, 367
S
 Šalka vas, 308. 310, 312
 Šegova vas, 281
 Šentjaž, 210, 325
 Šentjurij na Dolenjskem, 210, 214
 Šentjurje, 219
 Šentlovrenc, 200
 Šenturje (Podtabor pri Grosupljem), 67, 72
 Škilje, 266
 Škocjan, 210
 Škofije, 222
 Škofljica, 140, 142, 259, 378, 379
 Škovec, 211, 212
 Škriljevo, 111
 Škrijance pri Novem mestu. 207, 227, 347, 372
 Škrlovica, 150, 153
 Škrobutnjak, 119

Šmajje, 260, 378
 Šroaije Sap, 246, 294
 Šmarješke Topilce, 210
 šmarjeia. 210
 Šmaver, 326, 331, 334
 Šmihel, 206, 207, 211, 221, 222, 223, 224, 347
 Šop (k. 999), 165. 256, 276
 ŠoStanj, 382
 št. Jernej (danes Šentjernej). 221, 222, 227, 228, 232
 Št. Peter na Krasu (Pivka). 246, 250, 251. 252
 Št. Vid (dan es Šentvid pl Stični), 62, 63, 219, 220, 221. 222, 259, 261, 264, 272. 290, 293, 294, 295. 296, 324, 330, 331, 333
 Štajerska, 94, 132, 134, 184. 283. 289, 295. 324, 325, 345. 382
 Štalcerskl hrib, 374
 Štampelov most, 221. 253, 260, 263. 265. 266. 271. 272. 276. 279, 282, 283
 Stanga (k. 639). 164. 254
 štorovo, 272
 Šušnjar (k. 714), 308

T

Temenica. 56, 58, 60, 206. 209
 Težka Voda (Gornja, Dolnja), 207, 220, 223, 228, 229. 232. 233. 234, 347, 372, 374. 385
 Tlsovec. 293. 354
 Tlake, 140
 Tolmin. 289
 Tolsti vrh, 265, 271, 280
 TomlšelJ, 163, 164
 Topla Reber, 291, 344, 367, 368, 370, 371
 Topol pri Begunjah, 256. 272, 274. 276, 278, 280
 Topolovec (k. 566), 252
 Topusko, 350
 Travna gora, 74, 75, 76, 77. 79. 83, 86, 141. 148, 184, 252
 Travnik, 134
 Trbovlčl, 107
 Trbovlje, 289

Trebča vas, 246, 335
 Trebelno, 210. 211, 212, 215, 218
 Trebnje, 58, 59. 60, 138, 200. 204, 206, 207. 208. 209, 210, 218. 219. 302, 326, 329, 332. 333, 334
 Trnovec, 296, 304, 325
 Tmovlca, 302
 Trnovski gozd, 289
 Troščlne, 59, 76
 Trst. 89, 114, 130, 154, 156, 221. 253, 263, 374, 376
 Trstenlk, 359
 Triče. 281
 Tršlč, 338
 Trška Gora, 173, 210
 Tržišče. 209. 210, 211, 214, 215, 216, 217, 218, 237, 240
 Tuhoblč, 113
 Tuijak, 57, 76. 77. 78. 143, 146, 185. 193, 258, 260, 261, 377, 378

Ů

Ulaka. 141. 142, 143, 146. 147, 149, 150. 172. 248, 275, 280
 Uršna sela. 206, 211, 233, 237, 246, 303, 347, 372
 Uzmane. 76

V

Vavta vas. 211
 Veharše, 259
 Velika Britanija, 317
 Velika gora, 54. 75
 Velika llova Gora. 64, 69, 70, 71, 74
 Velika Kapela. 103
 Velika Loka. 218. 219
 Velika Slevica, 140, 141, 142, 143, 146, 150, 151
 Velike Bloke, 154, 170, 172. 250, 260, 261, 275, 280
 Velike Lašče, 58, 74, 84, 89, 132, 137, 138, 139, 140, 142. 144, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 169, 172, 175, 177, 181, 182, 183. 185, 192, 193, 194, 246, 247, 250, 252, 258, 260, 261, 262, 264, 272,

**278, 279. 280, 323. 324. 342.
361, 377. 384. 385**

Velike Lipljane. 165

Velike Upjane. 72. 76. 258

**Velike Poljane, 83. 139. 147, 151,
185, 193**

Velike Vrhe. 63

Velik! Cerovec, **230, 233, 234**

Veliki **Podljuben, 344, 347**

Veliki Vrh, 63. 262, 264, 276, 279,
281

Verd, 264, 266

Verdun, 225, 231

Videm, 90

Videm pri Temenici. 57, 60

Vimolj, 316, 318

Vimolj pri Predgradu, 375

Vinica. 181, 183

Vinja vas. 206, 227, 228. 233, 234,
344, 347, 372, 375

Vinji vrh. 255, 264, 265

Vinkov vrh. 204, 328, 334, 335,
360. 361, 366

Vis, 124

Visejec, 292, 297, 299

Visoko, 79. 258

Višnja Gora, 221, 261, 264, 272,
290. 293. 294, 295, 296, 324

Vilunj. 101

Vivodina. 228, 337

Volčja gorica, 291

Volčja Jama. 325

Volčje, 273, 279, 280, 281

Vrata. 104, 105, 107, 111, 116,
117. 118, 120, 121

Vrbovec. 326, 335

Vrbovsko, 89. 94. 96, 97. 98, 100,
101, 102, 103. 131

Vrela. 120

Vrh, 260. 261. 262

Vrh pri Hinjah. 292, 297, 335, 336,
337, 362. 366. 367

Vrh pri Poljanah. 193

Vrhnika. 75. 137, 156, 253, 264,
266. 271, 289. 378

Vrhnika pri Ložu. 246

Vrhovo pri Zužemberku, 292

Vrhovo pri Mirni Peči. 208. 209

Vrhtrebnje, 326, 327, 328

Vrsnlk, 259

Vrtiček (k. 574), 296

Vrzdenec, 378

Z

Zabočevo, 82. 155, 166, **167**, 274

Za boršt. 222

Za bukovje. 211

Zadela. 255, 256, 264, 272, 274

Zadolje, 376

Zafara, 202

Zagorica, 90

Zagorica pri Dobrniču, 328, 331

Zagorica pri Velikem Gabru, 219,
295

Zagozdac, 316, 318

Zagradec. 59, 62, 64, 219, 220,
294, 329, 344, 354, 355

Zagreb. 94, 96, 116, 226, 338, 350,
351

Zajčje polje, 309

Za^čM Vrhgri Stopničah, 224, 227,

Zakoški Hrib (k. 509), 205

Zala, 77, 79, 82, 83. 272, 273

Zallsec, 204, 325

Zamostec, 181. 183, 190, 192, 260,
261

Zapotok, 76, 150, 258

Zasavje, 319

Zavrh. 77, 264, 272. 273, 274, 275,
278. 280

Zdenčina, 338. 340

Zdenska vas, 59, 63, 65, 67, 68, 70.
76, 137, 140. 142, 144, 149, 154,
252

Zdihovo, 375

Zidani Most. 53, 89, 94, 209, 219,
253. 263

Zlati Rep. 150, 153. 194

Zlobln, 91. 97, 104, 107. 108, 109,
111. 112. 113. 116. 118. 119,
120. 122. 133

Znojile. 60, 62, 63, 64

Ž

Žalostna gora. 158
žalovice, 214
Žbure, 210. 214
Železno. 325. 326, 327. 328
Željne. 308
žerovnlca, 252
Žibovnlk. 265
Žibrše. 259
Žlmarlce. 183. 195. 279
Žirovski vrh, 259
Žlebič. 138. 139. 143. 150. 152.
193. 201. 246, 377. 384
Žukovo. 193
Žumberk, 54
Županov vrh (k. 1000), 164, 165,
274
Župeno, 154, 155
Žužemberk, 59, 138. 193. 200. 201
202. 203. 204. 206. 209. 218
219. 220. 246. 292. 294. 295.
296. 299. 325. 329. 333. 334.
335. 341. 342. 343. 353. 354
360. 361. 366, 367. 370
Žvirče. 203. 297. 298, 344, 354
362, 364, 365

KAZALO

I. UVOD	7
1. Vojaško politične razmere poleti 1943. leta v svetu. Jugoslaviji in v Sloveniji.....	7
2. Priprave na kapitulacijo Italije	8
3. Kapitulacija Italije in razorožitev italijanske vojske ...	10
II. USTANOVITEV 10. SNOUB "LJUBLJANSKE".....	13
1. Korenine nastanka.....	13
2. Ustanovitev brigade in prvi boj.....	14
3. Zlom bele in plave garde.....	23
4. Blokada belogardistično - četniške brigade "Triglav**" . .	25
5. Napadi na prometne objekte.....	33
6. Hud boj pri Kožljeku.....	37
7. Padlo Je sovražnikovo oporišče na Osredku	43
8. Na Kolpi	46
Opombe o virih.....	50
III. VELIKA NEMŠKA OFENZIVA.....	53
1. Namen in načrt ofenzive.....	53
2. Ofenziva "Wolkenbruch".....	53
3. Pred viharjem	55
4. Neurje se naglo bliža.....	58
5. Na črti Potok - Znojile	60
6. Zmaga pri Križu	63
7. Z ranjenci na Javhe	65
8. Legendama Ilova gora.....	67
9. Boj četrtega bataljona na Travni gori	74
10. Wolkenbruch IV.....	75
11. Štiri dni v obroču.....	77
12. Rezultati, posledice in izkušnje.....	84
Opombe o virih.....	87
IV. V GORSKEM KOTARJU	89
1. Pot bratstva in enotnosti.....	89
2. Prvi spopad - ravnanje z ranjenci	91
3. Zavarovanje kočevske operacije	94
4. Operacija Vrbovško	96
5. Boji na območju Fužin in Lokev.....	103
6. Boji okrog Ziobina, Hreljina in Plas	107

7. Drzen nočni vpad v postojanko Hreljin.....	112
8. Proti Jasenku	116
9. Boji brigade do vrnitve v Slovenijo.....	118
10. Politična vzgoja in vojaško strokovno usposabljanje in Izpo- polnjevanje	122
11. Kultumo-prosvetna in propagandna dejavnost . . .	124
12. Organizacijsko formacijska podoba brigade in kadrovske spremembe	128
13. Nazaj v Slovenijo . . .	132
Opombe o virih.....	135
V. BOJI OB DVEH PROGAH.....	137
1. Prvi boji ob kočevski železnici	137
2. Napad na Velike Lašče.....	139
3. Boji ob cesti med Velikimi Laščami in Ribnico.....	149
4. Na območje tržaške železniške proge.....	153
5. Napad na postojanki Preserje in Podpeč.....	156
6. Drugi napad na Podpeč in s splavom čez Ljubljano .	160
7. Nemško - domobranski sunek proti Rakitni.....	163
8. Ob tržaški in kočevski železnici hkrati.....	167
9. Štirikrat zaporedoma na Ribnico.....	169
10. Vsi na progo	170
11. Razmere v brigadi in ukrepi bojne pripravljenosti . .	172
12. Brigadno sodišče.....	175
Opombe o virih.....	178
VI. PETI IN ŠESTI NAPAD NA RIBNICO IN BOJI OKROG POSTOJANKE	181
1. Boji s kolonami med pripravljanjem napada.....	181
2. Izpadi iz postojank.....	182
3. Napad na Ribnico	184
4. Hud boj pri Sv. Gregorju.....	192
5. Formacija brigade in število moštva.....	195
Opombe o virih.....	198
VII. PROTIUDAREC 7. KORPUSA IN OBRAMBA BELE KRAJINE.....	199
1. Vdor sovražnika na Dolenjsko.....	199
2. Zavarovanje napada na Žužemberk	200
3. Hud boj na Ajdovcu	204
4. Pred Novim mestom	206
5. Hud boj za Tržišče in zmaga.....	209

6. Sklep o protiofenzivi 7. korpusa.....	218
7. Na poti nazaj pred Novo meato.....	218
8. Junjski boji pred Novim mestom.....	221
9. Juljski boji pred Novim mestom	226
10. Sklep o bojih pred Novim mestom	234
11. Kulturno - prosvetna in propagandna dejavnost v brigadi.....	235
12. Tekmovanje.....	238
Opombe o virih.....	242
VIII. NA NOTRANJSKEM.....	245
1. Naloga brigade.....	245
2. V zavarovanju letelišča pri Nadlesku.....	248
3. Drugič ob tržaši železnici.....	252
4. Srdit boj na črti Otave - Pikovnik	254
5. Ameriški časnikar	256
6. Boj na območju Kureščka	257
7. Boji na črti Lužarji - Dednik.....	260
8. Šampetov most	263
9. V obroču.....	271
10. Ofenziva v Loško dolino.....	279
11. Sklep o bojih na Notranjskem	282
12. Partija in politično delo.....	283
Opombe o virih.....	287
IX. V SUHI KRAJINI IN NA DOLENJSKEM.....	289
1. Odločitev Glavnega štaba	289
2. Oktobrska ofenziva v Suhi krajini.....	289
3. Zavarovanje napada na Št. Vid in boj pri Sadu . . .	293
4. Novemberska sovražnikova ofenziva s Suhi krajini . .	297
5. Urejanje razmer v brigadi	300
6. Sovražnikov vdor v Belo krajino	302
7. Boj pri Koprivniku.....	304
8. Napad na Kočevje	306
9. Premor in počitek	316
Opombe o virih.....	320
X. SILOVITI OBRAMBNI BOJI 7. KORPUSA.....	323
1. Boji ob dolenski prometnici.....	323
2. Napad na Občine	327
3. Zavarovanje operacije "Občine"	329

4. Razbremenilna okupatoijeva operacija	332
5. Brigada spremlja transport ranjencev na Hrvaško . . .	336
6. Boj na Primožu.....	341
7. Pod Gojanci.....	344
8. Na Hrvaško po topove.....	349
9. Nazaj na partizansko fronto	353
Opombe o virih.....	356
 XI. SKLEPNE OPERACIJE ZA OSVOBODITEV SLOVENIJE .	359
1. Splošne razmere.....	359
2. Napad na Postojanko v Strugah	361
3. Hudi boji v zadnji sovražnikovi ofenzivi	365
4. Zadnji boji pred Novim mestom	372
5. Zmagoviti pohod proti Ljubljani na desnem krilu	
4. armade JA	374
6. Osvoboditev Ljubljane.....	378
 XII. SKLEP	383
Opombe o virih.....	391
 PREGLED POVELJNIŠKEGA KADRA V BRIGADNEM IN BATALJONSKIH ŠTABIH X. SNOUB LJUBLJANSKE ...	393
 SEZNAM BORCEV X. SNOUB LJUBLJANSKE	401
 Kazalo osebnih imen, vojaških enot in ustanov.....	457
 Kazalo krajevnih imen	469

Odbor skupnosti borcev X.SNOUB Ljubljanske se posebej zahvaljuje Republiškemu komiteju za kulturo Republike Slovenije, ki Je omogočil Izdajo knjige "Ljubljanska brigada".

Odbor se prav tako zahvaljuje družbeno-političnim skupnostim, organizacijam, podjetjem, ustanovam in posameznikom, ki so s finančno in drugo pomočjo podprli izdajo knjige:

ADRIA AIRWAYS. Ljubljana

AERO - Kemična, grafična in papirna industrija. Celje

GRADBENIK. Ljubljana. Pod hribom

Komercialna banka TRIGLAV, TOZD Turizem, Ljubljana

KOMPAS JUGOSLAVIJA, TOZD Turizem, Ljubljana

KUVERTA, d.O., Ljubljana

Ljubljanska banka - Gospodarska banka, Ljubljana

Ljubljanska banka - Stanovanjsko komunalna banka, Ljubljana

Občinski odbor ZZB NOV Zagorje o/S

PETROL - Ljubljana

RIKO - Ribniška kovinska industrija, Ribnica

Republiški odbor ZZB NOV Slovenije

Skupščina mesta Ljubljana

Skupščina občine Ljubljana Center

Skupščina občine Ljubljana Šiška

Skupščina občine Ljubljana Vič - Rudnik

SLAVNIK - Koper

SLOVENIJA AVTO, TOZD KEG, Ljubljana

SLOVENIJALES, Mednarodno podjetje za trgovino, Ljubljana

SLOVIN - Ljubljana

VIDEM - Celuloza, papir in papirni izdelki, Krško

Vrhunec dr. Marko

ZPS - Združeno podjetje strojne opreme, Ljubljana

Knjižnica NOV In POS 14

Ureja komisija za zgodovino pri predsedstvu republiškega odbora
ZZB NOV Slovenije

Predsednik Zdravko Klanjšček

Borivoj Lah - Boris

LJUBLJANSKA BRIGADA

Rokopis Je odobrila komisija za
zgodovino na seji
20. oktobra 1989

Strokovna recenzenta
mag. Vida Deželak - Barič in
Jože Novak

Lektor Miroslav Ulčar

Skice izdelal Vladimir Štimac

Oprema, tehnična ureditev,
računalniška obdelava
Goran Berkopec in Metka Jakša

Realizacija MIKROHIT

Knjigo je natisnila in vezala
tiskarna ORBITAL v
nakladi 1000 izvodov

Založnik: Odbor skupnosti borcev X. SNOUB Ljubljanske, Ljubljana,
Vrtača 11, zanj predsednik odbora Stane Kamnikar.

Knjiga je po mnenju Republiškega komiteja za kulturo, št. 415-
222/90 oproščena temeljnega in posebnega davka od prometa proiz-
vodov.

POPRAVKI

stran	odstavek	vrsta	napisano	pravilno
ovitek	1	14	in ter nacija	internacijo
	2	2	kor pusu	korpusu
	2	5	sklep nih	sklepnih
13	4	5	demonstrirale	demonstrirale
			Ljubljana prevzele	žene, ki so v
				osvobodilnem gibanju
				Ljubljane prevzele
43	6	3	štirinnajsto	štirinajsto
46	6	4	22	22.
48	2	12	prodore	prodre
57	5	7	jugoslpvanske	jugoslovanske
199	3	6	R"sselsprung	Rösselsprung
258	2	1	Fu"hrungsstab fu"r	Führungsstab für

284 razpredelnica:

Datum	Člani	Kandidati	SKOJ	Število	%
2.IV.	138	50	127	360	42%
14.IV.	145	43	170	358	46%
15.V.	122	38	170	330	49%
2 I.V.	122	38	170	330	49%
3. VI.	122	29	160	311	39%
14.VI.	126	48	188	362	49%
30.VI.	149	41	213	403	51%
14.VII.	145	48	203	396	52%
1.VIII.	143	35	194	372	39%
18.IX.	186	27	159	372	38%

313	1	2	opoerecije	operacije
380	5	6	brrigade	brigade